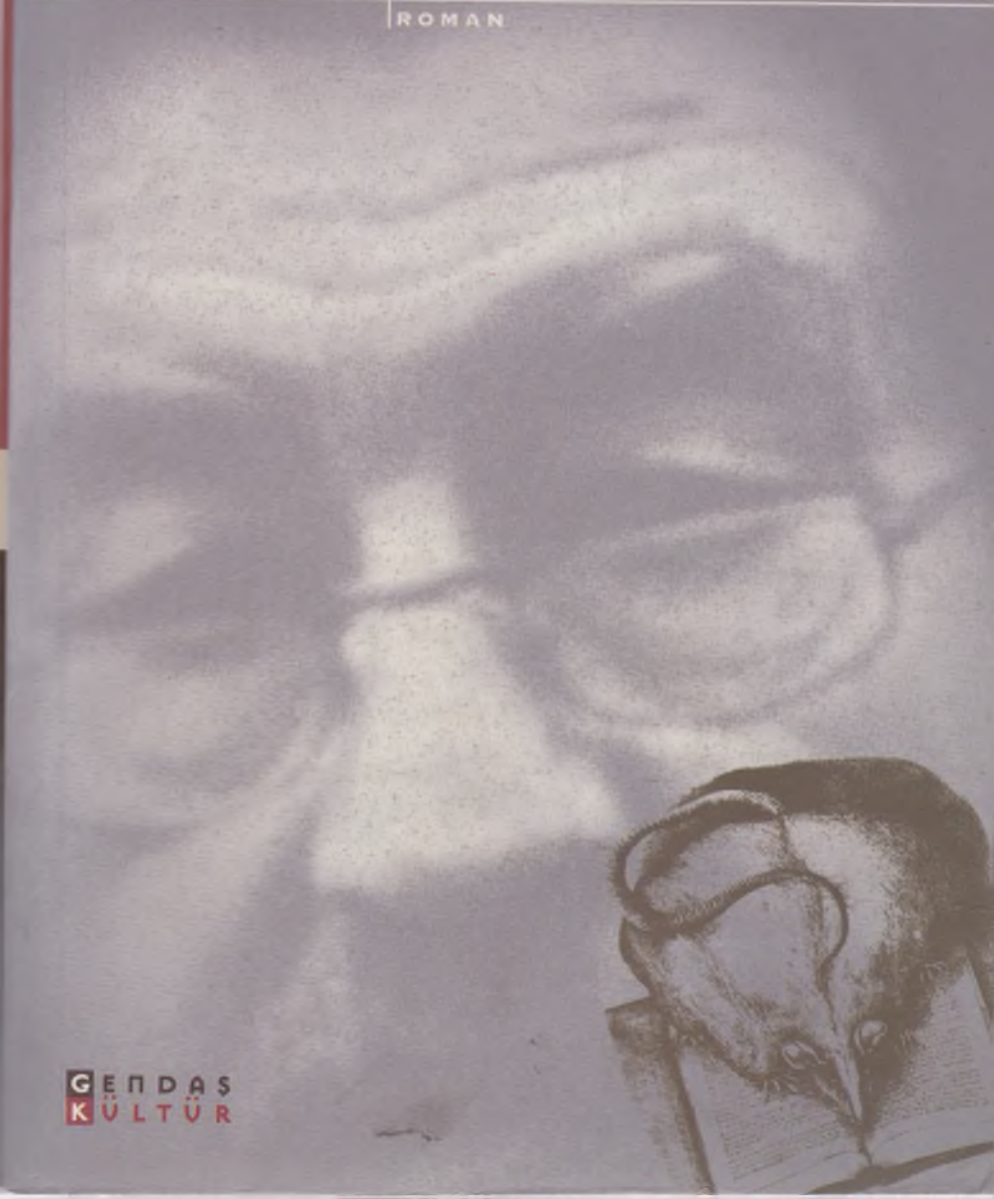
GÜNTER GRASS

DİŞİ FARE

ROMAN

GENDAŞ KÜLTÜR

Günter Grass;

1927 yılında Almanya Danzig'de doğdu. Çocukluğu ve ilk gençliği Danzig'de geçti. Genç yaşlarda asker oldu ve esir düştü. 1946 yılından sonra Düsseldorf'a gelerek orada resim ve heykel çalıştı. Bir süre Paris ve İtalya'da yaşadı. Bu yıllarda şiir ve oyunlar yazmaya başladı. Sonraları Berlin'e yerleşti ve diğer sanatsal çalışmalarının yanında edebiyata ağırlık vermeye başladı. 1959 yılında yayımladığı Teneke Trampet (Die Blechtrommel) adlı romanıyla dünya edebiyat kamuoyunun dikkatini çekti. 1960'lı yıllarda sosyal demokratların saflarında politikaya aktif olarak katılan Grass, barış hareketlerinde ve insan hakları mücadelesinde de entelektüel tavrın simgesi oldu. Birçok ödülün sahibi olan Grass, birçok kez aday gösterildiği Nobel Edebiyat Ödülü'nü 1999 yılında kazandı.

Günter Grass'ın eserlerinin bazıları şunlardır: *Teneke Trampet (Die Blechtrommel, 1959), Kedi ve Fare (Katz und Maus, 1961), Köpek Yılları (Hundejahre, 1963), Lokal Anestezi (Örtlich betaubt, 1969), Pisi Balığı (Der Butt, 1977), Dişi Fare (Die Rattin, 1977), Kafadan Doğumlar (Kopfgeburten, 1980), Uzak Tarla (Ein weites Feld, 1995), Yüzyılım (Jahrhundert, 1999).*

Günter Grass'ın son yapıtı Yüzyılım'da içlerinde olmak üzere belli başlı eserleri Gendaş Kültür tarafından yayımlanmak üzere hazırlanmaktadır.

GENDAŞ
KÜLTÜR

Kitabın Özgün Adı:
Die Rattin

Dişi Fare
Yeni Seri: 223
Dünya Edebiyatı: 39

© Steidl Verlag, Göttingen 1999

Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Baskı: Afa Yayınları
Gendaş Yayınlarında 1. Baskı: Mayıs 2000

ISBN 975-308-180-4

Kapak, İç Baskı ve Cilt
Kaya Matbaacılık (0212-656 62 20)

GENDAŞ A.Ş.
Çatalçeşme Sk. No: 19 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 33 86 - 512 94 67 (Pbx) Faks: 520 82 12

Günter Grass

DİŞİ FARE

Çeviren: Kâmuran Şipal

GENDAŞ KÜLTÜR

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir dilek gerçekleşiyor; Nuh'un gemisinde farelere yer yok; insandan yalnız çöp kalıyor geriye; bir gemi sık sık isim değiştiriyor; dinozorların soyu tükeniyor; eski bir tanış çıkageliyor; bir kart, Polonya gezisine çağırıyor; dik yürüme egzersizleri yapılıyor ve örgü şişleri harıl harıl şakırdayıp duruyor.

Noel armağanı olarak bir fare diledim kendim için, insanlığın eğitimi üstüne bir şiir yazacaktım, farenin bana uyarıcı sözcükler sağlayacağını umuyordum. Aslında deniz üstüne, benim o Baltık Bataklığı üstüne bir şeyler çiziktirmekti niyetim; gelin görün ki, hayvan ağır bastı. Dileğim gerçekleşti. Noel ağacının altında fare, bir sürpriz gibi çıkıverdi karşıma.

Hani kıyıda köşede değil, hayır, çam dallarından bir çardak altında, dallardan hayli aşağılara sarkmış süslerden bir süs olarak, o bilinen kişileriyle İsa'nın doğuşunu anlatan oyma figürlerin yerinde şimdi tel bir kafes, enlemesinden çok boylamasına duruyordu. Kafesin tel çubukları beyaz lekeydi, içi tahtadan bir kulübecik, suluk işini gören bir biberon ve bir yem çanağıyla döşenmişti. Nasıl da bir doğallıkla, adeta hiç itiraz kabul etmezmiş gibi olduğu yere kurulmuştu benim armağan; sanki hiç yadırganacak tarafı yoktu bu tatsız şaşırtmacanın, Noel ağacı altında bu farenin.

Kâğıt çıtırtısını işittikçe, biraz meraklandı, o kadar. Kıvrım kıvrım talaşlardan bir zemin üzerinde haşır huşur sağa sola seğirtti. Şöylece sıçrayarak kulübeciğinin damında büzülüp oturdukça, duyargalarının oyunu, Noel ağacının dallarına asılmış altınsı ışıldayan kürelerin birinde yansıyıp durdu hep. Kuyruğunun tüysüz uzunluğuna ve tıpkı insan gibi beş parmaklılığına daha başından beri şaşmamak elde değildi.

Temiz bir hayvan. Sağda solda: Serçe parmak tırnağı uzunlu-

ğunda bir iki pislik, o kadar. Eski bir reçeteye göre hazırlanıp mumlardan, çam rayihasından, ballı çöreklerden ve biraz da ne yapacağını bilememekten oluşan Noel akşamının kokusu, Giessen'de yılan yemi olarak fare besleyen bir yılan yetiştiricisinden satın alınıp bana armağan edilmiş yavru farenin çevreye yaydığı ağır kokuyu bastırıyordu.

Kuşkusuz, daha başka sürpriz hediyeler de vardı. Asıl armağanın sağına soluna kümelenmiş kimi işe yarar, kimi gereksiz nesneler. Birine bir şey hediye etmek, giderek zorlaşıyor. Boş yer nerde? Ah, bundan böyle ne dileyeceğini bilememenin içler acısı durumu! Tüm dilekler gerçekleşti. Eksik kalan tek şey, yoksulluğun kendisini dilek yapmak. Ve hâlâ acımasızca sağa sola armağanlar yağdırıp duruyoruz. Neyin, ne zaman ve kimin tarafından lütfedilip kendisine armağan edileceğini kimsenin bildiği yok artık. Noel için dileğim sorulup da bir fare istediğimi söylediğim zaman, hem armağanlara doymuş, hem bir armağan gereksinir durumdaydım.

Benimle dalga geçtiler tabii. Sormadan edemediler: Senin yaşında biri ha? Ciddi misin? Şimdilerde moda, onun için her hâlde? Karga olsa olmaz mı? Ya da kesme kristal kadehler, geçen yılki gibi? Ne yapalım, madem istiyorsun, dilek dilektir.

Dişi bir fare olacak, dedim ben. Ama kırmızı gözlü beyaz bir şey olmasın lütfen, hani şu Schering ve Bayer-Leverkusen ilaç firmalarının laboratuarlarında beslenen fareler gibi bir şey.

Peki ama, halk arasında lağım faresi de denen o gri kahverengi göçebe fare bakalım var mı hazırda, satılıyor mu?

Hayvan satılan mağazalarda, hikmetli sözlerde adı geçecek kadar kötü ün yapmamış, kendileri hakkında kötü şeyler yazılıp çizilmemiş kemirgenler sunulur müşterilere daha çok.

Dördüncü Advent'ten(*) kısa süre önce Giessen'den haber gelmiş ancak. Elinde normal hayvan çeşidiyle hayvan satıcısı bir ha-

(*) Hristiyanlıkta Noel'e hazırlık oluşturan, dört haftalık bir süreyi kapsayıp Noel öncesi dördüncü pazarla başlayan perhiz dönemi. (Ç.N.)

nımın oğlu kuzeydeki nişanlısına gidiyormuş, zaten bizim kent Itzehoe'den geçecekmiş, lütfedip tam benim dilediğim gibi bir fare getirmiş yanında; kafes olarak bir hamsterin kafesi rahatlıkla kullanılabilirmiş.

Noel akşamı dişi fareyi kafesinin içinde ansızın karşımda bulup şaşırdığımı zaman, Noel armağanı olarak bir fare dilediğim nerdeyse aklımdan çıkmıştı. Onunla konuşup saçma sapan şeyler söyledim. Daha sonra pikaba hediye plaklar konulup çalındı. Hediye bir tıraş fırçası, gülüşmelere neden oldu. Bir sürü armağan kitap; içlerinden biri Usedow adası üstüne. Çocukların keyfine diyecek yok. Fındık, ceviz kırmalar; armağanların ambalajlarını dürüp bükmeler. Uçları halka halka dökülen erguvan rengi ve kalay yeşili ambalaj kuşakları -aman hiçbir şey ziyan olmasın!- rulolor yapılıyor, ilerde yine kullanılmak üzere saklanacak.

Puflonlu terlikler. Daha başka bir sürü şey. Ve bana fareyi bağışlayan sevgili karıcığım için sarıp sarmaladığım bir armağan: Elle boyanmış bir haritanın üzerinde Pomeranya sahili karşısında Vineta, batık kent. Yer yer sararıp küflenmesine ve yanlamasına bir yırtığa karşın nefis bir gravür.

Yavaş yavaş yanan mumlar, tortop olmuş aile üyeleri, katlanılması zor Noel atmosferi, şölen sofrası. Ertesi gün bizi görmeye gelen ilk konuklar, fareyi pek tatlı buldu.

Benim Noel farem. Ona başka ne isim verebilirim. Fındık içlerini, bademleri ya da preslenmiş özel yemi tutan pembecik ayak parmakları. İlkin ne olur ne olmaz, parmak uçlarını kollayarak, çekirdeksiz üzümler, peynir kırıntıları ve yumurta sarısıyla şımartmaya başlıyorum kendisini.

Kafesi kaldırıp yanıbaşıma koyuyorum. Duyargaları algılıyor beni, hemen elinin altındaki korkularımla oynamaya başlıyor. Ben de, konuşarak kendimi savunmaya çalışıyorum. Kafamda fareleri dışlayan planlar kuruyorum ilkin, sanki ilerde benim dişi faresiz bir şey gerçekleşebilirmiş, sanki deniz o olmadan küçük küçük dalgalanmayı göze alabilir, sanki orman insanlar yüzün-

den ölebilir ve bakarsın bücür bir adam sırtındaki kamburuyla onsuz bir yolculuğa çıkabilirmiş gibi.

Son zamanlarda rüyalarıma girmeye başladı: Okul dönemine ilişkin olaylar, etteki doyumsuzluk, uykunun getirdikleri, düpedüz uyanıkken yaşadıklarım, gündüz düşlerim, gece düşlerim onun egemenlik bölgesine dönüştü. Hiçbir karmaşa yok ki, çıplak kuyruğuyla bir şekil vermesin. Kokusunu yerleştirmediği hiçbir yer kalmadı. Önüne hangi engeli çıkarsam -katmerli yalanlar ve çokanlamlı sözcükler- kemire kemire gelip geçiyor içinden. Onun çok bilmişliği. Ben konuşmuyorum artık, o konuşup duruyor, lakırdıya boğuyor beni.

Bitti! diyor. Bir zaman vardınız, evet. Var olduğunuz zamanlar geride kaldı, belleklerde boş bir anıdan farkınız yok şimdi. Bundan böyle borunuz ötmeyecek asla. Tüm çıkış yollarınız kapandı. Hapı yuttunuz. Hem de topunuz birden. Zaten vaktiydi!

Gelecekte fareler olacaktı yalnız, başlangıçta üç beş tane; çünkü yeryüzündeki hemen tüm yaşam son buldu. Ne var ki, dişi fare anlatıp durur, bizim yok oluşumuzdan söz açarken çoğalmaya başlıyor şimdiden. Bazen yeni doğmuş yavrularına arkamızdan nasıl yas tutacaklarını öğretmek ister gibi acımaklı cılız bir sesle konuşuyor, bazen de bizlere karşı duyduğu kin hâlâ içinde varlığını sürdürüyormuş gibi, fare diliyle alay ederek şöyle diyor: İşiniz bitti, işiniz bitti!

Ama ben karşı çıkıyorum: Hayır, dişi fare, hayır! Hâlâ varız biz, hâlâ varız ve saymakla da bitecek gibi değiliz. Haber bültenlerinde üstesinden geldiğimiz büyük işlerden anında söz ediliyor. Kafa patlatıp başarılı planlar kuruyoruz. En azından orta vadede yeryüzünden ayrılmaya niyetimiz yok. Yeniden sesini duyurmak isteyen o kambur cüce bile, kilerdeki kışlık elmalara bakmak için merdivenlerden iniyordum ki, şöyle söyledi: Kimbilir, belki gerçekten sonu geldi insanların, ama kepenkleri ne zaman indireceğimize nihayet biz karar veririz.

Fare masalları! Ne de çok masal biliyor benim dişi fare. Sözde yalnız sıcak bölgelerde değil, Eskimoların buzdan evlerinde de fa-

reler yaşıyormuş. Sürgüne yollanan mahkûmların peşine takılıp Sibirya'ya yerleşmişler ayrıca. Kutup araştırıcılarına arkadaşlık eden gemi fareleri ise, Arktika ile Antartika'yı keşfetmiş. Hiçbir ıssız, hiçbir ücra yer yokmuş ki, onların barınamayacakları kadar çorak, verimsiz olsunmuş. Kervanların ardına düşüp Gobi çölünden geçmişler. Dini bütün hacıların eşliğinde Mekke ve Kudüs yolunu arşınlamışlar. Ordan oraya göçen kavimlerle omuz omza konup göçmüşler. Gotlarla Karadeniz'e uzanmış, İskender'le Hindistan seferine çıkmış, Anibal'la Alpler'i aşmış, Vandallara katılıp Roma'nın yolunu tutmuşlar. Nopolyon'un ordularının peşinden Moskova'ya varıp dönmüşler. Ayrıca, Musa ve İsrail Kavimleriyle ayakları ıslanmadan Kızıldeniz'den geçmiş, Sina çölünde o rabbani kudret helvasından(*) yemişler; yeryüzünde öteden beri atıklar, döküntü ve saçıntılar eksik değilmiş.

Benim dişi farenin bilmediği şey yok. Bir de bağırıyor ki, çın çın ötüyor sesi: Başlangıçta yasak vardı! Çünkü insanların Tanrısı kükreyip de: "Ve ben işte bir tufan yollayacağım yeryüzüne, göklerin altında kendisinde hayat nefesi olan ne çok mahluk varsa, hepsini helak edeceğim!" dediğinde, bizim gemiye alınmamız kesinlikle yasaklanmıştı. Gemisini bir hayvanat bahçesine çeviren Nuh'un teknesine ayak atmamıza izin yoktu; oysa sürekli cezalandırma peşinde koşan, ama kendisinden merhametini esirgemeyen Tanrı'sı, yukardan Nuh'a şöyle seslenmişti: "Her temiz hayvandan erkek ve onun dişisi olarak yedişer, temiz olmayandan erkek ve onun dişisi olarak ikişer adet alacaksın; çünkü ben işte kırk gün kırk gece yağmur yağdıracak, daha önce halkettiğim bütün canlıları yeryüzünden silip atacağım. Çünkü yaptığım işten nedamet getirdim."

Ve Nuh, Tanrı'nın kendisine buyurduğu gibi yaptı; kuşların, hayvanların ve yerde sürünen canlıların hepsinden dişili erkekli gemiye aldı; yalnızca biz fareleri dışarda bıraktı, sokmadı tekne-

(*) Tevrat'ta bildirildiğine göre, İbranilerin göçleri sırasında Sina çölünde Tanrının kırk yıl her gün gökten indirdiği yemek. (Ç.N.)

sine. Bizler, onun için ne temiz hayvanlardandık, ne temiz olmayanlardan. Bize karşı insanların beslediği önyargının, kendilerini kusacak gibi olmaya zorlayan biz yaratıklara karşı nefretinin ve ocağımızı söndürme arzusunun kökleri bu kadar eskiye dayanıyor işte. İnsanların soyumuza karşı doğuştan beslediği tiksinti, Nuh'u, o sert ve amansız Tanrı'sının buyruğunu yerine getirmekten alıkoymuştu. Bizi yoksamış Nuh, kendisinde hayat nefesi olan tüm yaratıkların isminin geçtiği listeden bizi silip çıkarmıştı.

Hamamböceklerinden, haçlı bahçe örümceklerinden, kıvır kıvır solucanlardan, bitlerden, hatta ve hatta vücudu siğilerle kaplı karakurbağalardan, o yanar döner mavi etsineklerinden birer çift alıp yerleştirdi teknesine, ama dönüp bizim yüzümüze bakmadı. Böylece, doğru yoldan sapmış sayısız insanla birlikte bizler de yok olup gidecektik. Bu hep cezalandırıp duran, bu kindar, yüzüne gözüne bulaştırdığı kendi işini kendisi lanetleyen bu kadiri mutlak Tanrı, baştan çıkmış insanlar için şu sözleri söyleyerek kestirip atmıştı: Yeryüzünde beşerin kötülüğü çoktu, her gün yüreğinin düşünceleri ve kuruntuları kötü idi.

Bunun üzerine yağmur yağdırdı Tanrı ve kırk gün, kırk gece yağmur kesilmedi, her şey suyla örtüldü, yalnızca Nuh'un gemisiyle içindekiler suyun üstünde kaldı. Seller çekilip ilk dağlar, tepeler sulardan başını çıkardı, derken. Nuh kuzgunu gönderdi, kuzgundan sonra güvercini gönderdi. Güvercinle ilgili olarak şöyle denir Tevrat'ta: "Ve Nuh kuzgundan sonra güvercini saldı ve güvercin, akşam vakti dönüp geldi Nuh'a ve işte ağzında yeni koparılmış bir zeytin yaprağı vardı." Ne var ki, güvercin yalnız yeşil bir zeytin yaprağıyla değil, şaşırtıcı bir haberle de dönmüştü: Gezip dolaştığı yerlerde ne havada uçan, ne yerde devinen bir canlıya rastlamış, ama fare pisliği görmüştü, hem de taze fare pisliği.

O zaman yaptığı işi yüzüne gözüne bulaştırmaktan bıkıp usanan Tanrı, bizim diretkenliğimiz, kolay kolay kökü kurutulmazlığımız karşısında Nuh'un itaatsizliğinin işe yaramadığını görerek gülmeye başladı. Her zamanki gibi yukardan şöyle seslendi: Bun-

dan böyle yeryüzünde fareler insanların yanından eksik olmayacak, bütün bela ve musibetleri onların başına musallat edecek...

Tanrı, gelecek konusunda yazıya geçmeyen başka şeyler de söylemiş, veba hastalığını taşımakla görevlendirmişti bizi; kadiri mutlaklığını gösterip mutlak kudretinin sınırlarını genişletmişti: Sözde tufandan bizi kendisi kurtarmıştı, elinde temiz olmayan türden bir çift saklı tutmuş, Nuh'un gemiden saldığı güvercin de Tanrı'nın rabbani elinde taze fare pisliklerini görmüştü. Şimdi sürüyle yaşayıp gitmemizi, Tanrı'nın o görkemli elceğinize borçluyduk; çünkü Tanrı'nın avucunda dokuz yavru yapmıştık; bu yavrular da, suların yeryüzünde kaldığı yüz elli gün içinde çoğalıp küçük bir fare topluluğu oluşturmuştu; kadiri mutlak Tanrı'nın eli işte öylesine geniş, öylesine engindi.

Tanrı'nın bu sözlerinden sonra da yaptığından nadim olmayan Nuh, daha çocukluk yıllarından alışık olduğu gibi davranıp kafasında bizler için kötü şeyler kurmuştu. Ne var ki, gemi tüm genişliği ve yassılığıyla Ağrı dağı üzerine gelip oturduğunda, dört bir yandaki ıssız, boş araziye bizler çoktan yerleşmiş bulunuyorduk: Tanrı'nın avucunda değil, ama aramızdaki yaşlılarla ağızlarını tıkayıp bizi esenliğe kavuşturan hava keseciklerine dönüştürdüğümüz dehlizlerde bizler, biz kolay postu vermeyen fareler, tufanı sağ salim atlatmıştık. Uzun kuyruklarımızla, bizler! İlerde olacakların kokusunu alan duyargalarımızla, sürekli büyüyüp duran dişlerimizle bizler! Bizler, insanın sık aralıklı dipnotları, insanın dal budak salmış açıklamaları! Biz ölmezoğulları!

Çok sürmemiş, Nuh'un gemisine postu sermiştik. Bize karşı alınan hiçbir önlem kâr etmemişti. Nuh'un yiyeceği, bizim yiyeceğimiz olmuştu aynı zamanda. Nuh'un çevresindeki insanlardan ve onun seçkin hayvanlarından daha çabuk üreyip çoğalmış, sayımız arttıkça artmıştı. Ve bundan böyle, insanoğlu, bizden yakayı kurtaramadı bir türlü.

Bunun üzerine, Nuh, Tanrı'nın huzurunda sözde alçakgönüllükle boynunu bükerek, ama beri yandan kendini Tanrı yerine koyarak şöyle konuştu: Gönlümün inadını kıramadın, Rabb'i-

min sözüne kulak asmadım. Ama kadiri mutlak Tanrı'nın iradesi uyarınca tufanı atlatan fare, bizimle yaşamaya başladı. Lanet onun üzerine, bundan böyle bizim gölgemizde barınsın, bizim döküntü ve saçıntılarımızın içinde eşinip debelensin!

Nuh'un bu dileği de gerçekleşti, dedi rüyama giren dişi fare. İnsanoğlu yaşadığı her yerde çöp bıraktı, her yerden çöp bırakarak ayrıldı. En son hakikati arayıp bulmaya çalışırken ve Tanrı'sının izini sürerken bile çöp üretmekten geri kalmadı. Toprak kazılmaya görsün, kat kat yığılmış çöpten hemen tanınabiliyordu; çünkü ürettiği çöp, insanın kendisinden uzun ömürlüdür. Yalnızca çöptü ki, insan soyu yok olup gittikten sonra da varlığını sürdürdü!

Nasıl da tüysüz çıplak kuyruğunu kimi öyle, kimi böyle bir konumda tutuyor! Oh, benim sevimli Noel fareciğim nasıl da gelişip serpildi! Tedirgin, bir aşağı bir yukarı gidip geliyor; derken kımıldamadan duruyor yine, yalnız duyargaları titreşerek oynuyor. Tüm düşlerime el koydu. Bazen önemsemez bir edayla lak lak edip duruyor, içinde pek çok boş sözün yer aldığı fare diliyle dünyayı bütün kıvır zıvırıyla sanki bir boşboğazlık konusu yapmak istiyor; bazen de ıslıksı bir sesle konuşmaya başlıyor, öğretici bir pozla bana hocalık yapıyor, bana farece tarih dersleri veriyor. Sonunda sanki Luter'in İncil'ini, büyük peygamberleri, küçük peygamberleri, Hazreti Süleyman'ın hikmetli sözlerini, Yeremya peygamberin mersiyelerini, İncil'e sonradan eklenmiş uydurma parçaları, ayrıca fırında yakılan o üç kişinin mırıldandığı ilahileri, baştan sona bütün mezmurları, Yuhanna'nın vahyinin tek tek mühürlerini yiyip yutmuş gibi kesin bir tonla konuşuyor.

Gerçekten, varlığınız sona erdi artık! diyerek bir peygamber edasıyla konuştuğunu işitiyorum onun, bir zaman dünyanın tepesinden konuşan ölmüş İsa gibi, bir çöp dağından sesleniyor aşağı, sesi çok uzaklara kadar yankılanıyor: "Biz olmasaydık, eskiden yaşadığınızı kanıtlayacak hiçbir şey bulunmazdı şimdi. İnsan soyundan geride ne kaldı, anımsayalım bir kez. Çöplerin istilasına uğramış düzlükler, kıyılar boyunca yuvalanmış çöpler, ar-

tık yığınından geçilmeyen ovalar. Sentetik ürünler, tortop olmuş ordan oraya geziniyor; içindeki ketçaplarını unutan ve asla paslanmayan tüpler, ne deriden, ne sazdan yapıldığı söylenecek ayakkabılar, başlarını almış, kumlarla yürüyüp gidiyor; çöplerin biriktiği, bir yatçı eldiveninin ve komik oyuncak hayvanların beklediği çukurlarda toplanıyor. Bütün bunlar sizden söz ediyor hep. Şeffaf plastik ambalajlarla sarılıp sarmalanmış, yiyecekleri taze tutan plastik torbalar içine konulup ağızları mühürlenmiş, sentetik reçinelerden kalıplara dökülmüş, mikroçipler içinde saklanmış sizler ve geçmişteki yaşam serüveniniz: Bir zaman var olmuş insan soyu.

Ve sizlerden kalan daha başka şeyler: Yollarınızda tangır tungur yuvarlanan hurda araçlar. Bizlere yiyecek oluşturacak kâğıt değil ama, direklere, putrellere sarılmış lime lime çadır bezleri. Pıhtılaşmış köpük. Sanki canlıymış gibi bir titreşim içinde yayılmış duran jöle. Dört bir yanda yığın yığın boş bidonlar. Yollarda kasetlerinden kurtulmuş filmler: *Gemide İsyan, Doktor Jivago, Donald Duck, Kahraman Şerif ve Altına Hücum*... Sizi eğlendirdi bunlar ya da duygulandırıp gözlerinizden yaşlar akıttı, devingen görüntüler halinde yaşam denilen nesneyi oluşturdu sizler için.

Ah, eskiden içerisinde oturulabilen araba depoları. Konteynerler ve depolarda istif edilmiş diğer mallar. Kasa dediğiniz dolaplar, ağzına kadar açık duruyor: Tüm gizlerini kusup atmışlar dışarı. Her şeyi biliyoruz biz, her şeyi! Sızdırıp kaçıran fıçılarda depoladığınız, unuttuğunuz ya da sahtekârlığa sapıp hesaptan düştüğünüz ne varsa, hepsini buluyoruz bizler; zehirli atıkları depoladığınız binlerce yeri bulup çıkarıyoruz: Tehlikelere karşı uyararak - kendi kendimizi yalnız, çünkü yeryüzünde yalnızca biz varız artık- kokularınızla işaretleyip belli sınırlar içine alıyoruz bu yerleri.

Ne yalan söyleyelim, atıklarınız bile ilginç doğrusu! Işıl ışıl tozlarla çok uzaklardan alıp getirdiği havaleli yapı parçalarını fırtınaların derelerden tepelerden aşırıp düzlüklere taşıdığını görmek çokluk şaşırtıyor bizi. Şuna da bakın, havada yelken açmış

giden bir fiberglas çatı! O kendini dev aynasında gören, o kaçık insanı anımsıyoruz: Hep daha yükseğe, yeryüzünden daha dışarıya, hep daha dikine... Bakın, nasıl da yıkılıp gitti uygarlığı, tepe taklak oldu!

Ve rüyama giren şeyleri görüyordum karşımda, titreşip duran jöleyi, caddelerde film şeritlerini görüyordum; fırtınaların önüne kattığı, yollarda teker meker yuvarlanan hurdaları ve folyoları görüyor, fıçılardan zehirli atıkların sızdığını görüyordum; ve görüyordum dişi fareyi, atıklardan oluşmuş bir dağın tepesinde konuşuyor, bundan böyle insanların yeryüzünde var olmaktan çıktığını ilan ediyordu: İşte sizlerden kalan miras!

Hayır, dişi fare, hayır! diye haykırdım ben. Henüz bizler ölmedik; işimizin gücümüzün peşinde koşup duruyoruz henüz. İlerisi için birtakım randevularımız var, vergi dairesinde örneğin, dişçide sonra. Tatil için uçak biletlerimizi şimdiden ayırttık. Yarın Çarşamba ve öbür gün... Hem kambur bir cüce yoluma çıkıyor; eğer sonumuz geldiyse, bunun önceden düşünülüp taşınılması, gerçekleşebilmesi için falan filan şeyin önceden yazıya geçirilmesi gerektiğini söylüyor.

Doğuya doğru uzanır benim denizim
Ve kuzeye doğru Haparanda'ya.
Baltık bataklığı.
Rüzgârlı Gotland'dan çıkıp gelir ayrıca
Yosunlar el kor havasına ringaların
Ve uskumruların, çotiraların ve de.

Anlatmaya başlayabilirdim medüzlerle
Sözcüklerle madem
Ertelemek istiyorum sonumuzu
Müdüzlerle başlamak günden güne çoğalan
Kum gibi artan sayıları,
Sonunda deniz, benim denizim
Tümüyle medüz olup çıkacak.

Ya da yelken açtırırım resimli kitaplardaki kahramanlara
Rus amiraline, İsveçliye, Dönitz'e ve daha başkalarına
Yeterince enkaz vurana dek karaya -
Kaplama tahtaları, seyir defterleri ve de
Listelerde kayıtlı kumanya -
Ve tüm deniz dibini boylamalar kutlanana dek.

Ama Paskalya öncesi Pazar günü ateşler yağınca
Gökten Lübeck kentine ve kiliselerine kentin
Yandı döküldü tuğla duvarların iç sıvaları;
Ve şimdi yeniden tırmanması gerekiyor
Yüksek iskeleyi Ressam Malskat'ın
Ve yok olmaktan kurtarması Gotik yapıları.

Ya da güzellikten vazgeçemediğim için bir türlü
Konuşturacağım orgcuyu Greifswald'dan
R'si yuvarlana yuvarlana kıyıdaki çakıl taşına dönüşmüş
Sayarsak tam tamına sektirmeden
Dokuz rahip eskitti ve hiçbir zaman
Cantus Firmus'u bırakmadı elden.

Witzlav'ın kızının adını taşıyor henüz,
Henüz açığa vurmak istemiyor Damroka
Pisibalığının kendisine söylediklerini.
Henüz orgunun başında oturmuş gülüyor
On bir rahibinin ardından: Birincisi kaçığın teki
Çıkıp gelmiş Saksonya'dan...

Buyrun davet ediyorum sizi
Doğum gününe Anna Koljaiczek'in Bissau köyünden
Viereck bölgesinde Maternia dolayında.
Kutlamak için yüz yedinci yaş gününü
Baş paçasıyla, mantar yemeğiyle ve pastayla

Dünyanın her köşesinden geliyor konuklar
Kaşubya'nın yabanotu çünkü
Dal budak salmıştır dört bir yanına yeryüzünün.

Denizaşırı konuklar: Şikogo'dan çıkmışlar yola.
En uzun yolu tepen Avusturalya'dakiler.
Batıda işi tıkırında olanlar gelir göstermeye
Ramkau'dakilere, Kartuzy ve Kokoschen'dekilere
Alman markıyla nasıl yaşanır çok daha rahat.

Lenin doklarından yola çıkar beş kişilik bir heyet.
Yalnızca Devlet Posta idaresi katılmaz kutlamaya,
Polanya devlet olarak temsil edilir çünkü,
Kara cüppeler kilisenin takdisini taşıyıp getirir.
Şoförüyle ve armağanlarla
Bizim Bay Matzerath da düşer yola.

Ama son! Ne zaman çıkıp gelecek son?
Vineta! Nerede Vineta?
Becerikli denizciler tarıyor denizi; bu arada çünkü
İşin başında kadınlar...
Olsa olsa potkallar belli ediyor
İzledikleri rotayı.

Bundan böyle umut yok.
Ormanların ölümüyle çünkü
Yazılacak kitapta
Masalların öldüğü.
Hemen düğümler altında kesilen boyunbağları
Sonunda, arkalarında hiçlik bırakıp gerileyen erkekler.

Ama deniz, kadınlara Vineta'yı buyur ettiğinde
Geçmişti iş işten. Damroka sizlere ömür
Ve şöyle dedi Anna Koljaiczek: "Ne duruyorsunuz.

Yiyin bitsin!"
Ah ah, ortada bir şey kalmayınca nasıl olacak!
Derken dişi fare girdi düşüme, ben de yazdım:
Yeni Ilsebill karaya çıkıyor fare kılığında.

Ekim 1899'da gemi inşaat mühendisi Gustav Jung'a sipariş edilen ve 1900'da yapımı tamamlanan tahta tabanlı çelik gövdeli sahil yük gemisi Dora, Wewelsfleth tersanesinden denize indirildiğinde, Hamburg-Grasskeller havuzunun boyutları dikkate alınarak inşa edilmiş gemisinin ilerde başına geleceklerden sahibi Richard Nickels'in hiç haberi yoktu; kaldı ki, geleceği bağıra çağıra müjdelenmiş iri cüsseli yeni yüzyıl, adeta bütün dünyayı satın alacakmış gibi şişkin ceplerle sahnede görünmüştü.

Boyu kıta kıt on sekiz, eni dört metre yetmiş santim olan bir gemiydi Dora. Hacmi 38.5 Gros ton, yük kapasitesi yetmiş tonilatoydu, ama 65 olarak geçmişti kayıtlara. Hububat, kasaplık hayvan, kereste ve tuğla taşımaya elverişli bir sahil ticaret gemisiydi.

Armatör Nickels, gemisine yük yükleyip yalnız Elbe, Stör ve Oste ırmaklarında sefer yapmakla kalmıyor, ayrıca Alman ve Danimarka limanlarına da yük taşıyarak Jütland'a kadar çıkıyor, Pomeranya'ya kadar uzanıyordu. Rüzgâr elverişliyse, yelkenli tekne saatte dört mil yapabilmekteydi.

1912'de gemiyi satın alan yeni sahibi Armatör Johann Heinrich Jungclaus, Dora'yı birinci Dünya Savaşı'ndan burnu kanamaksızın çıkarmayı başardı ve 1928 yılında Rentenmark döneminde de ona 18 beygir gücünde bir dizel motor monte ettirdi. Bundan böyle, bağlama limanı olarak, geminin kıçında siyah bir zemin üzerinde beyaz harflerle Wewelsfleth değil, Krautsand yazısı okunmaya başladı. Ne var ki, Armatör Jungclaus, Dora'yı, Pomeranya'da Dievenow ırmağının kıyısında bir kasaba olup bugün Kamien ismiyle anılan Cammin'de Armatör Paul Zenz'e sattığında değişti durum.

Dora, kasabadakilerin gözüne battı hemen. Pomeranyalı kıyı gemicileri, bu altı düz tekneyi ne zaman Greifswald körfezinde seyrediyor görseler, "gemi bozuntusu" diyerek onu horladılar. Hamulesi eskisi gibi hububattı Dora'nın, yeşil lahana, kasaplık hayvandı, kereste, tuğla, oluklu dam kiremidi ve çimentoydu ayrıca; ne de olsa ikinci Dünya Savaşı'na kadar ve İkinci Dünya Savaşı'nda az inşaat yapılmadı: Kışlalar, toplama kampları için barakalar. Ama bu arada el değiştirmişti Dora, yeni sahibi Otto Stöhwase adında biriydi ve geminin kıçında bağlama limanı olarak bundan böyle Wollin yazmaktaydı; bir kentin ve bir adanın ismiydi Wollin, Usedom adasıyla birlikte Pomeranya sahilinin önünde bulunan bir adanın.

İrili ufaklı gemilerin siviller ve askerlerle ağzına kadar dolu olarak Baltık Denizinde seyrettiği, ama hepsinin Lübeck, Kiel, Kopenhagen kentlerinin limanlarına, kısaca cankurtaran Batı'ya ulaşamadığı 1945 yılı Ocak'ından Mayıs ayına kadar uzanan süre içinde Dora da, ikinci Sovyet Ordusu'nun Baltık denizine gelip dayanmasından az önce Danzig-Batı Prusya'dan kaçanları alıp yola çıkmıştı, bunları Stralsund'a götürecekti. *Gustloff* zırhlısının battığı sıradaydı. Neustadt körfezinde *Cap Arcona*'nın yanıp kül olduğu sırada, dört bir yanda, hatta İsveç'in tarafsız kıyılarında bile sayıya gelmeyecek kadar çok cesedin karaya vurduğu sırada. Henüz sağ kalanlar canlarını kurtardıklarına inanıyor, bu yüzden yaşadıkları sonu sanki daha öncesinde hiçbir şey olmamış gibi "saat sıfır" diye nitelendiriyordu.

Bir on yıl sonra, her tarafta barış, elde, silah egemenliğini sürdürürken, eni boyu hâlâ değişmemiş Dora 36 beygir gücünde bir Brons-dizel motoruyla donatıldı ve Rügen adasındaki yeni sahibi Koldewitz firmasınca eski ismi silinip tekneye *İlsebill* adı kondu; *İlsebill* adıyla, Almanya'nın dört bir yanında, bu arada Rügen adasında masallar derlenirken Almancanın Platt şivesiyle kayda geçirilmiş bir masal ima ediliyor olacaktı.

Masalda dile gelip konuşan pisibalığından habire daha çok şey isteyip sonunda Tanrı olmaya heveslenmiş balıkçı karısının ismi-

ni taşıyan *İlsebill*, daha uzun süre yük gemisi olarak körfezde, Peene ırmağının ağzında ve Achterwasser'de hizmet verdi; 60'lı yılların sonunda ise, hâlâ barışın elde silah egemenliğini sürdürdüğü bir sıra hurdaya çıkarıldı, Usedom adasındaki Warthe limanında denizin dibine yollanmak, inşası düşünülen bir iskeleye temel taşı yapılmak istendi; en son bağlama limanı olarak kıçında Wolgast kentinin ismini taşıyan *İlsebill*'in çelik gövdesi suyla doldurulacaktı.

Ama gerçekleşmeden kaldı tasarı, çünkü yitirilen savaşın mutluluğa boğduğu para babası Batı'dan, gemiye bir alıcı çıkmıştı; kadın alıcı, Greifswald'dan kalkıp dolambaçlı bir yol izleyerek Lübeck'e gelmişti, ama Batı Pomeranya'daki hurda teknelerden birindeydi gözü; Rügen ve Usedom adalarından birinde yapılmış olabilirdi tekne, ya da ahşap karinası ve çelik gövdesiyle yelkenli *İlsebill* gibi bu adalardan birinde karaya vurmuş olabilirdi.

Tam bir Pomeranyalı gibi davranıp kararında ayak direyen kadın müşteri, uzun boylu çetin pazarlıklar sonucu açık arttırmayı kazandı, çünkü geminin son sahibi olan Demokratik Alman Cumhuriyeti sağlam Batı akçesine pek rağbet etmekteydi; geminin Batı'ya nakli, satın alınırken ödenen paradan çok daha fazlaya oturmuştu.

Dora, *İlsebill* adıyla Travemünde'de yattı siyah gövdesi, pruva direği, mavi-beyaz kaptan köşkü ve diğer üst yapılarıyla. Uzun hafta sonlarında ve izinli olduğu haftalarda, kendisinden hoşlandığım için Damroka adını vermek istediğim yeni sahibi, gemisini silip temizledi, kimi yerlerini onardı, eline fırçayı alıp boyadı sağını solunu. Nihayet, meslekten organist olup ilk gençlik yıllarından beri elleri ve ayaklarıyla Tanrı'nın ve Bach'ın hizmetinde çalışmasına karşın, yetmişli yılların sonunda kıyı gemiciliği kaptanlık ehliyeti aldı. Kilisesi ve rahipleriyle orga sırt çevirdi, müzik angaryasından kurtardı kendini. Bundan böyle de, gemiyle bir yere gitmeyip onu konut gibi kullanmasına, düşüncelere dalarak, elinde taşıdığı her zaman yarı dolu kahve bardağıyla adeta tek vü-

cut olmuş, sağda solda dikilmesine karşın, romanda kaptan Damroka diye geçecek adı.

Ancak sekseninci yılların başındaydı ki, Damroka bir plan tasarladı kafasında; Lübeck körfezinde ve Danimarka hattında yapılacak deneme seferlerinin ardından, Çin takvimine göre fare yılı olan 81 Mayıs'ının sonunda plan uygulamaya konulacaktı.

Pek çok kez sahibini ve bağlama limanını değiştiren, mizana direğini kaybeden, ama son tadilatta güçlü bir dizel motora kavuşan 1900'de inşa edilmiş yelkenli yük gemisi, bilimsel bir çalışma programını gerçekleştirmesi gerekiyormuş gibi bundan böyle *Yeni İlsebill* ismini alıp çok geçmeden kadın gemicilerle donatıldı; Travemünde limanında yük gemisi olmaktan çıkarılıp araştırma gemisi kılığına sokuldu. Baş kasaradaki dar yatakhane, kadın mürettebat için bir tahta perdeyle çevrildi. Tadil edilerek bir dolaba dönüştürülen geminin baş bodoslamasına kumanya torbaları, kitaplar, örgü malzemesi ve ilkyardım ıvır zıvırı yerleştirildi. Uzun bir çalışma masasıyla donatılan geminin ambarı, bundan böyle araştırma hizmetinde kullanılacaktı. 180 beygir gücünde yeni motorla makine dairesinin üstündeki kaptan köşkü, dört bir yana açılan pencereleriyle bu ahşap pergola, geminin kıç tarafına doğru genişletilerek küçük bir mutfak, bir kuzine oluşturulmuştu; kuzineden daha çok bir tahta bölme.

Beş kadından oluşan mürettebat, geminin büyüklüğüne göre biraz fazla: Dar ve pek rahat değil gemi. Her şey, pratikte işe yararlılığı dikkate alınarak düzenlenmiş: Çalışma masası, aynı zamanda yemek masası işini görecek. Gemi, Batı Almanya, Danimarka, İsveç ve gerekli iznin çıkması durumunda Doğu Almanya kıyı sularında seyredecek. Yerine getireceği araştırma görevi şu: Şişleme yöntemiyle Baltık denizinin batısındaki denizanalarının sıklığı saptanacak; çünkü denizin bu kısmındaki medüz artışı, istatistik sorunu olmanın ötesine geçiyor, plaj ve kaplıca turizmini olumsuz yönde etkiliyor. Planktonlar ve ringa larvalarıyla beslenen denizanaları, balıkçılığa da zarar veriyor beri yandan. Dolayısıyla, kaptan Damroka Kiel'de bulunan Deniz Bilimleri Enstitü-

sü'nden konuyla ilgili bir araştırma siparişi almıştır. Kuşkusuz, her zamanki gibi, maddi olanaklar kıttır. Kuşkusuz, Baltık denizini medüzlerin istilasının nedeni değil, sadece medüz rezervlerindeki dalgalanmalar, araştırma konusu yapılacaktır. Kuşkusuz, ölçüm verilerinin hiç de yüz güldürücü olmayacağı bilinir baştan.

Yeni İlsebill'deki kadınların konuşmalarından böyle anlaşılıyordu. Hepsi de gülmeye, alay etmeye bayılan, karşısındakine laf dokundurmaktan hoşlanan ve gerekirse diliyle arı gibi sokan kimselerdi; saçları ağarmaya yüz tutmuştu, pek de genç sayılmazlardı artık. Daha limandan ayrılırken -arkada gemidekilere el eden turistlerin doldurduğu dalgakıran- geminin baş kısmı kum gibi kaynayan denizanalarını yarıp geçiyor, sağa sola ayrılan denizanaları geminin kıç tarafındaki çevrinti içinde yeniden birarada toplanıyorlar.

Bu sefere benim dilediğim beş kadın, tayfa eğitimi görerek hazırlandı. Gemici düğümü atabiliyor, rüzgâra karşı dümen tutabiliyorlar. Koç boynuzuna halatı sarmak ve halatı roda etmek ellerinden gelmeyecek bir şey değil. Şamandıraların dilinden az çok anlıyor, gerçek denizciler gibi gemi için bir rota belirlemenin üstesinden geliyorlar. Kaptan Damroka, kaptanlık ehliyetini camlattırıp kaptan köşküne astırdı. Süs olarak başka bir şey, bir tablo falan göze çarpmıyor kaptan köşkünde. Buna karşılık eski pusulaya ek olarak yeni bir Atlas-sonar ve hava tahminleri için bir alıcı seçiliyor.

Baltık denizinin alklarla bir yabanotu deryasına dönüştüğü, salkım saçak yosunlarla giderek kocamış bir görünüm kazandığı, denizanalarına gırtlağına kadar doyduğu, bu yetmiyormuş gibi civa, kurşun ve daha bilmem neleri içerdiği biliniyorsa da, denizin neresinde daha çok ya da daha az böyle bir durumla karşılaşıldığı, neresinde henüz böyle bir durumun söz konusu olmadığı, neresinde bu durumun gayet belirgin kendini açığa vurduğu, daha başka araştırmalarda envanteri çıkarılmış zararlı kimyasal atıklar dikkate alınmadan araştırılması gerekiyor. Bu amaçla, araştırma gemisi ölçüm aygıtlarıyla donatılmıştır ve aygıtlardan

biri "ölçüm köpekbalığı" ismini taşımakta ve latife yollu " medüz sayacı" diye nitelendirilmekte. Ayrıca, denizanalarına besin oluşturan planktonlar, ringa larvaları ve daha başka canlılar saptanacak, ölçümü ve tartımı yapılacaktır. Gemideki kadınlardan biri, denizbilimci olarak eğitilmiştir; Baltık denizinin batı kısmında yapılıp zaman aşımına uğramış eski ölçümlerin sayısal değerlerini, yine bu kısımdaki canlı ve cansız organizmaların miktarını noktası, virgülüne kadar bilmektedir. Bu kitapta, bundan böyle kendisinden denizbilimci olarak söz açılacaktır.

Karayelden esen hafif rüzgârda gemi yol alıyor. Kadınlar, deniz gibi sakin ve bilgilerinden emin, gemici çalışmalarına koyuluyorlar. Yavaş yavaş -ben öyle istiyorum çünkü- gördükleri işleri dikkate alarak, birbirlerini "Hey, çarkçıbaşı!" ya da "Hangi cehenneme kayboldu şu denizbilimci?" diye çağırmaya alışıyorlar. Yalnızca beş kadından en yaşlısını, mutfak işinden sorumlu olmasına karşın aşçıbaşı değil, Kontes diye çağıracaklar.

Henüz "köpekbalığını" denize sarkıtmak için vakit erken. Herkes, birbirine başından geçenleri anlatabilir. Holstein kaplıcalarına üç mil uzaklıkta, Kaptan Damroka, dümenciye geçmiş günlerden bahsediyor, nasıl on yedi yıl kendi semtlerindeki kilisenin cemaatine sadık kaldığını ve birbiri ardından nasıl on bir rahip eskittiğini hikâye ediyor. Rahiplerden birincisinin- "Kaçığın biriydi, Saksonyalıydı kendisi"- verdiği o fazla uzun vaazları "Yeter Tanrım" ilahisiyle kısaltmıştı örneğin. Ne var ki, bu söylediklerine dümencinin yalnızca içten içe güldüğünü, dıştan o doğal ciddiliğini koruduğunu görünce, birinci rahip konusunu kısa kesiyor ve orgun bulunduğu balkondan ansızın aşağı düşürerek birinci rahibe öbür dünyayı boylatıyor. "Biri tamam, şimdi onu kaldı geride..."

Hayır, diyor rüyama giren dişi fare, böyle ocakbaşı sohbetlerine karnımız tok bizim. Bir varmış bir yokmuş masalları. Neler yazılıp basılınamış ki şimdiye kadar. Çok bilmişlik ve kilise latincesi. Bizler tavlanıp semirdik bunlarla, yiye kemire ilerleyip sonunda âlimlikte aldık soluğu. Dura dura nemden, rutubetten sarar-

mış parşömenler, deri ciltli kalın kitaplar, notları içeren kâğıt parçalarıyla tıka basa dolu bütün eserler ve o aklı evvel ansiklopediler. D'Alembert'ten tutun da Diderot'ya kadar her şey biliniyor bizce: Kutsal Aydınlanma Çağı ve onu izleyen bilgiden tiksinme dönemi. İnsan us ve mantığının bütün bu çıkartıları.

Hatta daha önceleri, Augustinus zamanında tıkına tıkına bir hâl olmuştuk. Sankt Gallen'den Uppsala'ya kadar hiçbir manastır kitaplığı yoktu ki bilgimize bilgi katmış olmasın. Kitap faresiyle ne anlatılmak istendiğini bilmem, ama bizler okumuş bilgili yaratıklarız, kıtlık dönemlerinde alıntılarla palazlanıp semirdik, edebi ve bilimsel eserlerin ayrıcasız tümünden haberimiz var. Sokrat öncesi yazarlarla bilgicilik akımına mensup yazarlar besledi bizi. iskolastikler karnımızı doyurdu. Ha babam kısaltıp durduğumuz o iç içe girmiş uzun cümleler, her zaman afiyetle tıkındığımız bir besin oluşturdu bizim için. Dipnotları, ne leziz bir katıktı doğrusu! Daha baştan aydınlanmış bizler için risaleler, ilmi etütler, arasözler ve tezler ne kadar da eğlendiriciydi!

Ah, ah, şu sizin düşüncelerinizden damlayan terler, kalemlerinizden akan mürekkepler! İnsan soyunun daha iyi eğitilmesi uğrunda ne çok kâğıt karalandı! Polemik yazılar ve manifestolar! Sözcük yumurtlamalar, vezin ayaklarını saymalar ve anlam açıklamaları. Ne çok bilgiçlik! Kuşku götürmeyecek hiçbir şey yoktu insanlar için. Birinin söylediği bir söz, bin sözle karşılık görüyordu. Minberlerden sürdürülen dünyanın yuvarlak ve ekmeğin İsa'nın eti olup olmadığı tartışması. Ama hepsinden çok hoşlandığımız şey, aranızdaki Tanrıbilimsel çekişmelerdi. Ne de olsa İncil ve Tevrat öyle de okunabiliyor, böyle de okunabiliyordu.

Derken, Damroka ile eskittiği rahipler konusunda bir şey işitmek istemeyen dişi fare, bağnazlığın alıp yürüdüğü Luther öncesi ve sonrası zamanlardan aklına gelenleri anlatmaya başladı. Keşişler arasındaki kavgalar ve din bilginleri arasındaki çekişmeler. Hep de gerçek sözün hangisi olduğu konusunda koparılıyordu bütün gürültü. Dişi fare, kuşkusuz, çok geçmeden lafı döndürüp dolaştırıp Nuh'a getirdi yeniden. Tanrı'nın buyurdu-

ğu gibi üç katlı inşa edilmiş Nuh'un gemisini tutup rüyamdan içeri soktu.

Evet işte! diye yükseltti sesini. Gofer ağacından yaptığı tekneye, Nuh'un bizleri de alması gerekiyordu aslında. Musa'nın ilk kitabında, fareler tekne dışında kalacak diye bir şey söylenmiyordu; hatta kitapta yazdığına göre, kırda bayırdaki tüm sığırlar ve hayvanlar arasında lanetlenmiş bir yaratık olan yılan bile bir erkek bir dişi olarak ahşap gemiye girebilmişti. Peki, biz neden giremiyorduk? Düzenbazlıktan başka şey değildi bu. Karşı çıktık, tekrar tekrar itirazda bulunduk.

Ardından, Nuh'un temiz hayvanlardan yedişer, temiz olmayanlardan birer çifti bir rampa üzerinden gemiye aldırdığını, rüyamda birbirini izleyen görüntüler halinde algıladım ister istemez. Nuh tıpkı bir sirk direktörünü anımsatıyor, elinin altındaki hayvanlar âlemine bakıp bakıp zevkleniyordu. Eksik olan hiçbir hayvan türü yoktu. Hayvanlardan kimi ayaklarıyla yeri döverek, kimi tırısa kalkmış, bazısı hoplayıp sıçrayarak, bazısı tıpış tıpış yürüyerek, kimi sessizce kayarak, kimi yerde sürünerek, bazısı uçarak, bazısı bir gölge gibi süzülerek, kimi kıvrılıp halkalar yaparak, erkek ve dişi solucan da aralarında olmak üzere gemiden içeri atıyor kendini, çift çift tekneye sığınıyordu: Deve ve fil, kaplan ve gazel, leylek ve baykuş, karınca ve salyangoz. Ve köpeklerle kedilerin, tilkilerle ayıların ardından pek çok kemirgen çifter çifter: Yediuyuyanlar ve sıçanlar, evet evet, orman sıçanı, tarla sıçanı, çöl sıçanı, zıplayıcı sıçan. Gelgelelim ne zaman erkek ve dişi fare aralarına karışıp onlar gibi gemiye kapağı atmak istese, söz hazırdı: Dışarı haydi! Burada işiniz yok sizin! Yasak!

Bağırarak böyle diyen Nuh'un kendisi değildi. O, sesini çıkarmadan, suratını asmış, geminin kapısının yanıbaşında elinde liste dikiliyor, kilden levhalara çentikler atıyordu. Bağırarak bize o sözleri söyleyen, Nuh'un oğulları Sem, Ham ve Yafet idi; daha sonra kendilerine yukarıdan "Semereli olun, çoğalın ve yeryüzünü doldurun!" buyruğu gelecek cüsseli üç herif. Bunlar, yüzümüze karşı haykırdı hep: "Yeter artık, defolup gidin!" ya da: "Fa-

relerin gemiye girmesi yasak!" Oğulları, babalarının isteğini yerine getirdi böylece. Tevrat'taki fare çiftinin, uzun yünlü koyunların postundan, su aygırının hayli aşağılara sarkık karnından değneklerle nasıl aranıp bulunduğunu, nasıl sopadan geçirilip rampadan aşağı atıldığını görmek içler acısıydı doğrusu. Maymunların ve domuzların alaylarına konu olan fare çifti, sonunda pes etmişti.

Ve Tanrı'nın eli, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare, Nuh'un gemisi gederek gözle görülür şekilde dolarken bizi avucunda saklamasaydı, hayır, bizler daha güvenilir bir yol izleyip toprağı oyarak içine girmeseydik, yerin altında açtığınız dehlizlerin ağızlarını tıkayıp da yuva olarak kullandığımız odacıkları bizi esenliğe kavuşturacak hava keseciklerine dönüştürmeseydik, bugün var olamazdık. İnsan soyu dünyadan göçüp gittikten sonra, yaşamını sürdürebilecek sözü edilmeye değer bir canlı kalmazdı ortada.

Bizler hep vardık. Daha insan diye bir yaratığın adı sanının geçmediği tebeşir çağının sonlarına doğru bizlerin var olduğu kesindi bir kez. Öyle bir dönem ki, sağda solda dinozorlar ve benzeri canavarlar, silisçil bitkilerden ve eğreltiotlarından oluşan ormanları tıkına tıkına temize havale ediyordu. Bu geri zekâlı soğukkanlı yaratıklar gülünç denecek kadar iri yumurtalar yapıyor, yumurtalardan çıkan suratsız yavru canavarlar da büyüye büyüye devcileyin bir iriliğe kavuşuyordu. Sonunda doğanın bu aşırılıklarından bıkıp usanan bizler -bugünkünden daha küçüktük o zamanlar, Galapagos fareleriyle kıyaslanabilecek kadardık ancak onların devcileyin yumurtalarını çatır çutur kırmaya başladık. Dinozorlar, gecemsi ayazda donakalmış aptal aptal dikiliyor, kendilerini nasıl savunacaklarını bilemiyorlardı. İkide bir keyfi kaçıp suratı asılan doğanın bu kapris ürünleri, yaradılış sürecinden pek nasibini alamamış minicik başlarıyla bu hilkat garibelerinin, nasıl bizim, biz öteden beri sıcakkanlıların, yavrularını canlı doğuran biz ilk memelilerin durmadan büyüyen dişleriyle bizlerin, biz devingen çevik farelerin, kabukları nice sert ve kalın olursa olsun dişleyip kemirerek iri kıyım yumurtalarında delikler açtığımıza

ister istemez seyirci kalıyorlardı. Yeni yumurtladıkları, üzerlerinde henüz kuluçkaya yatılmamış sürüyle yumurta, kabuklarında açılacak delik üstüne delikleri çaresiz sineye çekiyor, sonunda içleri akıp boşalıyor, bizi neşeye boğup karnımızı doyurmamızı sağlıyordu.

Zavallı dinozorlar! diye sürdürdü konuşmasını dişi fare alay ederek ve sürekli büyüyüp duran kemirici dişlerini gösterdi. Sayıp dökmeye başladı ardından: Brachiosaurus ve diplodocus, ağırlıkları seksen tona kadar varabilen iki canavar; aralarında on beş metre boyuyla tyannosaurus'un da yer aldığı pullu sauropodlar ile adeta vücutlarına zırh geçirilmiş theropodlar, ayrıca kuş ayaklı sürüngenler ve boynuzlu torosauruslar; hepsi de düşsü gerçek görüntüler olarak karşıma çıkan canavarlar. Ayrıca amfibyumlar ve uçan semenderler.

Aman Tanrı'm, diye haykırdım ben, biri ötekisinden beter yaratıklar! Bunun üzerine, dişi fare devam etti konuşmasına: Ama çok geçmeden sonları geldi. Devcileyin yumurtaları ellerinden çıkıp giden, geleceğin hilkat garibesi yavrularından yoksun bırakılan dinozorlar sürüne sürüne bataklık bölgelere çekildiler ve buralarda yakınıp sızlanmaksızın çamurlara gömülüp gittiler. Bu yüzden değil mi, sonraları insan denilen yaratık o dinmek bilmeyen araştırıcı merakıyla, dinozorların iskeletlerini derli toplu ve düzgün biçimde bulup çıkardı, bu iskeletlerle devcileyin müzeler kurdu. Ele geçirilen kemikleri bir araya getirilen dinozorlar müzelerde sergilendi; her biri müzenin koca bir solonunu kaplıyordu. Hani kabukları dişlerinizin izini taşıyan devcileyin yumurtalar da ele geçirilmemiş değildi; gelgelelim hiç kimse, geç tebeşir dönemi üzerinde çalışan hiçbir araştımacı, evrim kuramının yüce mimarlarından hiçbiri, kabuklardaki izlerin bizim eserimiz olduğunu doğrulamaya yanaşamadı. Sözde şimdiye kadar açıklanamamış nedenlerden dinozorların soyu tükenmişti. Varsayımlara göre, yumurtalarındaki kabukların birden çok kattan oluşması, ani iklim değişikliği, fırtına ve kasırgaların eşliğinde tufana benzer bir yağış, dinozorların yeryüzünden silinip gitmesine yol aç-

mıştı; bu konuda biz fare soyunun da üzerine düşeni yaptığı, kimsenin aklına gelmedi.

Devcileyin yumurtaların kendileri tarafından nasıl çatur çutur kırıldığını pek çok kez, kafası kızmış, temsili yoldan gösterdikten sonra, söz konusu yakınmayı açığa vurmuştu rüyama giren dişi fare. Biz olmasaydık, bu ucubeler dolaşıyor olacaktı şimdi aramızda! diye sesini yükseltti. Biz, hilkat garibelerinden bağımsız bir yaşam için gerekli ortamı sağladık. Kemirgen hamaratlığımız sayesinde, daha başka memeli hayvan türleri sıcakkanlı gelişme olanağına kavuştu, yarının evcil hayvanlarının henüz gelişim aşamasındaki ilk örnekleri de yer alıyordu içlerinde. Yalnız köpekler, atlar, domuzlar değil, insanlar da varoluşlarını bizlere, biz ilk memelilere borçludur; gelgelim, gemiye bir türlü sokulmadığımız Nuh zamanından beri nasıl nankörce karşılık veriyorlar bizim iyiliğimize...

Biri var, merhaba dememi, kendisiyle hoşbeş etmemi bekliyor benden. Kendisini eski bir ahbabım olarak tanıtan biri, hâlâ hayatta olduğunu ileri sürüyor. Yeniden duyurmak istiyor sesini. İyi ya, duyursun bakalım.

Bizim Bay Matzerath neler görmedi, yaşamadı! Ve kısa süre sonra altmışıncı doğum gününü de görüp yaşayacak. Hakkında açılmış davayı, bir psikiyatri kliniğinde göz altında tutuluşunu, ayrıca suçun tartıya gelmez ağırlığını bir yana bıraksak bile, klinikten salıverilmesinden sonra, Oskar Matzerath'ın sırtındaki kamburun üzerine bir sürü yeni tasa ve üzüntü gelip yığılmıştı; ağır ağır yükselen refah düzeyindeki iniş çıkışlar, dalgalanmalar. Çocukluk ve gençlik yılları pek çok kişinin dikkatini üzerinde toplamasına karşın, yaşlılık yılları kimselerce umursanmaksızın geçip gitmiş, küçük kazançlar gibi kayıpları da sineye çekmesini ona öğretmişti. Aile içinde eskisi gibi sürüp giden hırgür arasında -Maria'yı, ama en çok oğlu Kurt'u konu alıyordu kavgalar- yıllar geçip gitmiş, Oskar'ı herkes gibi bir vergi yükümlüsü ve serbest çalışan bir iş adamı yapıp çıkarak hayli ihtiyarlatmıştı.

Dolayısıyla, unutulmuştu Oskar; ama bizim içimizde sahneden silinip gitmediği sezgisi yaşamaktaydı: Bir yerlerde kabuğuna çekilmiş günlerini geçiriyor olmalıydı. Bir telefon etmek, "Alo Oskar!" demek yetecek, Oskar hemen çıkıp gelecekti, konuşkan ve çenebaz; çünkü öldüğünü gösteren hiçbir belirti yoktu ortada.

En azından ben, bizim Bay Matzerath'ı öbür dünyaya göçürmemiştim, ama onunla ilgili öyle olağanüstü bir şey de aklıma gelmiyordu artık. Otuzuncu yaş gününden bu yana kendisinden haber alamamıştım. Benden kaçıyordu. Yoksa ben miydim ona kapıları kapayan, onu yanıma yaklaştırmayan?

Ancak bu yakınlarda kafam Noel faremle meşgul, sadece buruşup kırışmakta olan kışlık elmalara bakmak için kiler merdiveninden iniyordum ki, Oskar'la adeta daha yüce bir platformda buluştuk; hem karşımdaydı, hem değildi sanki. Kendisinin hâlâ var olduğunu ileri sürdü, ansızın gölgesi düştü yere. Aranıp sorulmak, önemsenmek istiyordu. Ben de işte hemen önemsiyorum kendisini. Onu yine ansızın üzerinde durulmaya değer kılan nedir acaba? Yoksa yeniden yıldızı parlamaya mı başladı?

Büyükannesi Anna Koljaiczek'in yüz yedinci yaş gününün takvime işaretlenmesinden bu yana, Bay Matzerath şimdilik yarı buçuk aranan biri oluyor. Doğum gününe çağıran bir kart, Batı'da gelip buldu kendisini. Kaşubya'ca doğum günü şenliği başladığında, o da konuklar arasında yer alacak. Tarlaları betonla örtülerek uçak pistlerine dönüştürülen Bissau'a değil, Matern'e, Bissau'ın yanıbaşındaki bir köye davet ediliyor. Böyle bir yolculuğa çıkmayı acaba canı istiyor mu? Maria'dan ve oğulcuğu Kurt'tan kendisine eşlik etmelerini istese mi acaba? Çıkıp geldiği yere dönme düşüncesi, bizim Oskar'ı tedirgin ediyor olabilir mi?

Sonra, sağlık durumu nasıldır bakalım? Bizim kambur cüce, günümüzde nasıl giyiniyor? Onu yeniden hayata döndürmeli mi? Döndürmek yerinde olur mu?

Kollayarak durumu anlamak istediğimde, baktım rüyama giren dişi fare, bizim Bay Matzerath'ın yeniden hayata döndürülmesine karşı değil. Bizim bir zaman bu dünyada yaşadığınıza tanık-

lık edecek tüm çöpleri, atıkları sayıp dökerken, laf arasında şöyle dedi: Önceki kadar ölçüsüz davranmayacak, sahnede daha bir alçakgönüllü boy gösterecektir. Şimdi böylesine içler acısı şekilde gerçekleşmiş olayın sezgisini taşıyor içinde...

Ben de bunun üzerine telefona sarılıyorum -"Alo, Oskar!"- Oskar, hemen çıkıveriyor ortaya. Kentin kenar semtindeki villası ve Mercedes arabasıyla. Sahibi olduğu firma ve şubeleriyle. Safi gelirleri ve yedek akçeleriyle, alacakları ve açıklarıyla, kılı kırk yaran prefinansman tasarılarıyla.

Kendisiyle birlikte ailesinden geride kalmış mızmızlanıp duran üyeler ve akıllılık edip zamanında video işine girdiği için pazardaki payı sürekli artış kaydeden film yapımcılığı da çıkıp geliyor. Bu arada üretimi durdurulan o bayağı porno dizisinden sonra, özellikle takdire değer eğitici kasetleri bol miktarda piyasaya sunulmakta ve okullar için hazırlanmış bir yemek gibi giderek daha çok sayıda öğrenciyi besleyip doyurmakta. Doğuştan medya tutkunluğuyla, geleceğe uzanmalara ve geriye dönüşlere eğilimiyle sahnede boy gösteriyor Oskar. Ağzına bir parmak bal çalıp da önüne biraz yem atmaya göreyim, bizim Bay Matzerath karşımda dikiliverecek.

"Ormanların yok olup gitmesi konusundaki görüşünüzü öğrenebilir miyim, Oskar? Baltık denizinin batısını tehdit eden medüzleşme tehlikesinin büyüklüğü üstüne ne düşünüyorsunuz? Size göre, batık kent Vineta'nın kesinlikle bulunduğu yer neresidir acaba? Hemeln kentine hiç gitmiş miydiniz? Siz de, pek yakında dünyanın sonunun geleceği görüşünde misiniz?"

Oskar'ı ne can çekişen ormanlar sıyırıp alıyor miskinliğinden, ne de o kum gibi kaynayan deniz anaları; ancak Malskat davası konusunda ne düşündüğünü sormam başarıyor bu işi "-Anımsayacaksınız, Oskar, ellili yıllardaydı-" demem onu ayağa kaldırıyor; umarım çok geçmeden dilini de çözecektir.

Söz konusu döneme ilişkin çeşitli eşyalar topluyor Oskar. Böbrek şeklinde yüzeyi ve aşağılara doğru incelen çarpık bacaklarıyla zamanın modern masalarını değil yalnız; üzerine o günle-

rin pek beğenilen şarkısı "The Great Pretender"i kollayıp gözeterek koyduğu beyaz pikap, biçim güzelliğine önem veren Braun firmasının bir ürünü; Ressam Malskat davasının görüldüğü sırada Pamuk Prenses'in Tabutu deniyordu bu pikaplar için; rengi ve plastik cam kapağı, böyle bir benzetmeye olanak vermekteydi.

Kentin banliyösündeki villasındayım Oskar'ın; bana villasının bodrum katındaki odaları gösteriyor; kilitli durup insanda merak uyandıran birini saymazsak, yeniden başlama yıllarına ait eşyalarla tıka basa dolu hepsi. Büyücek bir salon, özel film gösterilerine ayrılmış. Yuvarlak teneke kutuların üzerinde *Sissi, Gümüş Ormanın Kolcusu, Günahkâr Kadın* gibi isimler ilişiyor gözüme; ellili yılların yalancı düşlerinden bizim Bay Matzerath'ın kendini koparıp alamadığını seziyorum; oysa ürettiği video filmleri, geleceğe yatırım yapan bir kişi gibi gösteriyor kendisini.

"Öyle," diyor Oskar, "doğrusu istenirse, ellili yıllar sona ermiş değil henüz. Hâlâ o zamanlar temeli atılmış aldatmacayla geçinip gidiyoruz. Ne sağlam bir aldatmaca! Kazanç yüklü oyalanmaları sürükleyip getirdi peşinden."

Gururla bana Messerschmitt firmasının ürünü olan üç tekerlekli üstü kapalı bir mobilet gösteriyor. Bir podyum üzerine yerleştirilmiş mobilet, bodrumdaki küçükçe bir odayı kaplıyor boydan boya. Ne kadar da yeni bir görünümü var; iki kişiyi arka arkaya buyurup binmeye çağırıyor adeta. Krem rengi kâğıtlarla kaplanmış duvarlarda gruplar halinde düzenlenmiş resim asılı; bizim Bay Matzerath'ı, mobiletin arkadaki ikinci yolcusu olarak gösteren çerçevelenmiş resimler. Besbelli bir yükseltinin üzerinde oturuyor Bay Matzerath; çünkü boyu, direksiyon başındaki ters ters bakan sürücünün boyuyla aynı hizada. Resmin birinde, her ikisi mobiletin önünde dikilirken görülüyor: Boylarının uzunluğu açıkça farklı birbirinden.

"Ama bu şey değil mi!" diye atılıyorum ben. "Tabii o! Tanıdım kendisini, başındaki kaska karşın..."

Cücemsi cücemsi gülümsüyor bizim Bay Matzerath. Ama hayır, yürekten gülüyor, katıla katıla gülüyor, kamburu zıp zıp inip

çıkıyor çünkü. "İyi keşfettin," diyor ardından. "Bruno bu. Benim bir zamanki bakıcın, ama kötü günlerimdeki dostum aynı zamanda. Hakikatli bir kişi. Psikiyatri kliniğinden taburcu edilmemden sonra da yanımdan ayrılmadı; yeni ele geçirilmiş hareket özgürlüğümden benimle birlikte yararlanmasını rica edince, hemen koşup bir sürücü belgesi aldı. İnatçı falan ama, şoförlüğüne diyecek yok. Ama ben ne diye konuşuyorum bilmem, nasıl olsa sen kendisini tanıyorsun."

Bunun üzerine, Bay Matzerath, Bruno Münzenberg'le bin dokuz yüz elli beş yılında nasıl "işe sıfırdan başladıklarını" anlatmaya koyuluyor. Messerschmitt mobiletinin yerini çok geçmeden bir Borgward araba alınış, ama sonradan kuşkusuz bir Mercedes 190 SL. çekmişler altlarına, şoförü Bruno hâlâ aynı arabayı kullanıyormuş; bu arada pek seyrek ele geçen bir araba olmuş Mercedes 190 SL. Şayet Polonya'ya gitmeye karar verirse, ki böyle bir yolculuğa çıkmasını engelleyen bazı nedenler varmış, o zaman üstün Alınan işçiliğinin bu ölümsüz ürününe emanet edecekmiş kendisini. Şunu da unutmadan söylesinmiş ki, o zamanlar yani mobilet günlerinde Ressam Malskat'ın adıyla anılan dava sona ermiş.

Ne var ki, mahkeme kararına kusur bulması, Malskat'ı kendisine yakın görüp hatta ondan "Büyük Malskat" diye söz açması üzerine, müzesiyle birlikte bizim Bay Matzerath silinip gidiyor gözlerimin önünden...

Bir tekerlekli koltuğa kayışlar, kemerlerle bağlanmış otururken, sanki rüyamda bir hoparlör elle tutulup gözle görülür şekilde önümde duruyormuş gibi, haykırmaya başladım: Bizler hayattayız henüz! Hepimiz hayattayız! Beni kandıramazsın asla! Ne var ki dişi fare, bildiğinden şaşmaz dik bir sesle, başlangıçta anlaşılmayan fare dilini kullanarak -Do mişer gripş Ultemoş!- dedi, ardından da benim anlayacağım normal dille şöyle söyledi: Ne iyi oldu da, dünyalarını değiştirdi insanlar. Pisletmedikleri şey mi kalmıştı. Başları yukarda, bir şey yumurtlamadan rahat etmediler

hiç. Bolluk, bereket içinde boğulup gidecek oldular, gözleri yine de doymadı bir türlü, habire daha fazlasını istediler. Baktılar olmadı, yokluğu yoksulluğu icat edip koydular ortaya. Açlık içinde kıvranan oburlar! Kalın kafalı çok bilmişler! Kendi kendileriyle yıldızı barışmayan yaratıklar! Yatakta korkudan titreyip dışarıda tehlikelere meydan okumaya kalkanlar! Yaşlılardan yaka silkip çocuklarını ziyan sebil edenler! Kölesiz yapamayan köleler! Sözde dindar ikiyüzlüler! Sömürücüler! Doğaya yan çizenler! Dolayısıyla acımasızlar! Tanrı'larının biricik oğlunu çarmıha gerenler! Hayır dualarını silahlarına saklayanlar! İyi ki göçüp gittiler bu dünyadan.

Oturduğum koltuktan, hayır! diye haykırdım ben, hayır! Ben yaşıyorum henüz. Hepimiz yaşıyoruz. Zindeyiz ve keyfimiz yerinde, kafamızın içi yeni düşüncelerle kaynıyor. Her şey daha iyi olacak, evet, evet, daha insancıl. Şu rüyayı, şu karmakarışık kâbusu sona erdireyim yeter, o zaman yine varız demektir, o zaman işler yine yoluna girecektir, tıkır tıkır yürüyecektir o zaman, hele ben bir gazetemi, hele bir kahvaltımı...

Ne var ki, benim hoparlörü yeniden ele geçirmişti dişi farenin tiz sesi: Ne iyi bundan böyle bir şey düşünememeleri insanların, kafalarından bir şey yumurtlayamamaları, bundan böyle hiçbir şey planlayıp tasarımlayamamaları, bundan böyle kendilerine falan ya da filan hedefi saptayamamaları, bir daha asla şöyle yapabilirim, yapmak istiyorum, yapacağım dememeleri, daha asla sınırı aşmaya kalkamamaları. Akılları, gereğinden büyük kafaları, mantıkları, hep o hazin son gelip çatıncaya kadar haklı çıkan mantıklarıyla insan denen soytarılar!

Hayır! demem, hayır, yaşıyorum, hâlâ varım! demem kaç para ederdi; dişi farenin sesi benimkisini bir kenara itip üste çıkmıştı: Çekip gittiler bu dünyadan, gittiler! İyi de oldu. Eksikliklerini kimsenin duyduğu yok. Bu insan yaratıklar sandılar ki, buharlaşıp uçtuktan, kavrulup kuruduktan, yanıp kül olduktan sonra, yoldan çıkmış bir canlı türünün kuyruğu titretınesinden, insan soyunun yok olup gitmesinden sonra güneş eskisi gibi rahatlıkla

doğup batmayacak. Oysa olup bitenleri ne gökteki ay umursadı, ne bir yıldız. Denizler yer yer fokurdayıp kaynayarak kendilerine yeni sahiller aradılarsa da, med ve cezirlerin bile olanlar karşısında kılı kıpırdamadı. Ortalık sessizleşti yalnızca. İnsanlarla birlikte gürültü patırtıları da silinip gitti. Ve zaman, asla sayılara dökülüp takvimlere hapsedilmemiş gibi geçip duruyor şimdi.

Hayır! diye haykırdım ben, doğru değil bu! Söylediklerini düzeltmesini istedim, hem de o saat. Şu an, tahmin ediyorum, saat sabahın altı buçuğu dedim. Yediyi birkaç dakika geçe çalar saat uyandıracak beni; içinde kayışlar, kemerlerle bağlanmış oturduğum bu kahrolası rahat koltuğu terkedecek, kahvaltımı yaptıktan, hayır dişlerimi fırçaladıktan hemen sonra, çaya, çavdar ekmeğine, salama, peynire, yumurtaya henüz el sürmeden, gazetenin saçmalıklarına kulak vermeden tertemiz niyetlerle günlük yaşamıma - Çarşamba, bugün günlerden Çarşamba!- başlayacak ve...

Ne var ki, düşüncesinden asla caymadığı gibi, sayıca da ansızın çoğaldı dişi fare. Pek çok fare yavrusu cik cik öterek görüntüye geldi, sahneyi kapladı tümüyle. Yine fare diliyle konuşmalar: Fuç midde Minşer. Stubbiş geşemmele nuş! Demek isteniyordu ki, bundan böyle yalnızca toz ve kül yağmuru olacak; ne iyi, insanların gölgeleri artık düşmeyecek yere.

Bundan böyle yalnız radyoaktif atıklar ve bidonlardan sızan zehirler. Biz olmasaydık, kimse bilmeyecekti insanların bir zaman yeryüzünde yaşadığını, diye seslerini yükseltti dişi farenin yavruları ve yavruların yavruları ayrıca. Madem şimdi dünyadan göçüp gittiler, hayırla yâd edebilir, hatta hoşgörüyle anımsayabiliriz kendilerini.

Ben, tekerlekli koltuğa tutunmuş otururken yeniden dişi fare aldı sözü: Evet, bizler insanların o dimdik yürüyüşüne hayranlık duyuyorduk, tek başına bu konumlarına, uzun çağlar boyu süregelen bu becerilerine hayrandık. Yüzyıllardır boyunduruk altında, idam sehpalarına giden yolda, yaşam boyu koridorlarda, baştan savılıp bir bekleme salonundan ötekine seğirterek: Hep dim-

dik ya da biraz kambur yürüdüler durmadan, dört ayak üzerinde yerde süründükleri seyrek görüldü. Hayran olunmaya değer iki bacaklılar: İş güç peşinde, sürgünlerde, ölümden içeri kestirme giden yolda, ileri harekâtlarda kısık sesle marşlar söyleyerek, geriye çekilmelerde suskun. Taş taş üstüne koyup piramitleri inşa ederken, Çin Seddi'ninin duvarlarını örerken, sıtmalı bataklıklar içinden kanallar açarken, Verdun ya da Stalingrad önünde sayıları giderek azalırken, insanın hep dik duruşu gözümüzün önünden gitmiyor. Mevzilerde belleri bükülmedi hiç; emir almadan sıvışıp gerilere kaçanlar, divanı harbe verilip ayakta kurşuna dizildi. Sık sık şöyle söyledik kendi kendimize: Hangi yanlış yola saparlarsa sapsınlar, dik yürüyüşleri sayesinde insanlar takdir görecek, ödüllendirileceklerdir. Düz yollar, dolambaçlı acayip yollar; ama bu yolları geride bıraktılar adım adım. Ya o dini alaylar, yürüyüşler, geçit törenleri, danslar ve yarışlar! Bakın, dedik hep, yavrularınızın kafalarına sokmaya çalışarak: İşte insan budur. İşte onu öbür canlılardan ayıran üstün özellik. Onu güzel kılan yetenek. Saatlerce kuyrukta aç susuz dikilmeler, hatta kendi hemcinslerinden gördüğü eza ve cefaların ya da vicdan adını verdiği uyduruk yükün altında iki büklüm, üzerinde intikamcı Tanrısının laneti, sırtında çarmıhın ağırlığı. Bu kahır ve çilelerin değişen renklerle bezenmiş görüntülerine bakın bir! Bütün bunlara göğüs geriyor. Düşecek oldu mu, kalkıp dimdik yoluna devam ediyor yine; bu haliyle, kendisinin hep yakınında eğleşen bizlere örnek oluyor ya da olmak istiyor adeta.

Derken ıslıksı sesleri ve fare dilini bir yana bıraktı dişi fare, öfkesini attı üzerinden, tekerlekli koltukta oturan beni yumuşak bir dille konuşarak ikna etmeye çalıştı. Koltuk da, yersiz yurtsuz süzülmeye başladı havada; giderek bir uzay kapsülündeki koltuğa benzedi daha çok. Dostum! diye hitap etti bana dişi fare, hatta daha sonra sevgili dostum! dedi. Bak dostum; dik yürümeyi şimdiden talim etmeye başladık, gerinip gökyüzüne kaldırıyoruz başımızı, duyargalarımızla sağı solu yokluyoruz. Ama yine de insan gibi dik durabilmemiz için daha hayli zaman ister.

Birden sağda solda fareler ilişti gözüme, fare yavruları, fare toplulukları; dik yürüme egzersizleri yapıyorlardı. İlkin ne bir ağaca, ne bir fidana rastlanan bir çöle benziyordu egzersiz yeri, derken içimde bir aşinalık duygusu uyandı, bana bildiğim, tanıdığım bir yer gibi geldi. Önce meydanlarda, sonra güzelim çatılı evler arasından kilise kapılarına doğru akıp giden yollar üzerinden farelerin iki bacaklı yaratıklar gibi dik yürüme alıştırmaları yaptıklarını gördüm. Derken gotik tarzda inşa edilmiş bir katedralin yüksek kubbeli cemaat yerinin kapısı açıldı. Yukarlara doğru uzanıp giden sütunların dibinde birkaç saniye için de olsa dikiliyor, düştükten kısa bir süre sonra yeniden doğrulup kalkıyorlardı: Fare topluluklarının kilisenin ana cemaat yerinin taş döşeli zeminde mihrap mahalline, yan cemaat yerlerinde yan mihrapların merdiven basamaklarına itişe kakışa ilerlediklerini gördüm. Bu, Lübeck'teki Meryem Ana kilisesi değildi, Baltık denizinin doğu kıyısında Gotik tarzda yapılmış tuğladan bir başka kilise de değildi; hiç kuşku yok, Danzig'in baş kilisesi Sankt Marien'di bu, Polonyalıların Koscio Najswietzej Panny Marii dedikleri bir katedraldi. Ve katedralde fare toplulukları yeni vücut pozisyonunu talim edip duruyordu.

İyi, diye haykırdım ben, aman ne iyi! her şey yerli yerinde. Eskisi gibi taş taş üstünde duruyor. Çatılar tamam, kulelerden eksik olanı yok. Bu durumda son diye bir şeyden nasıl söz açılabilir, dişi fare; Sankt Marien katedrali, kuluçka tavuğuna benzeyen bu eski tuğla yapı, nasıl diyeyim, hâlâ kuluçkaya yatmış görünmüyor mu?

Bana öyle geldi ki, dişi fare gülümsüyordu: Yalan değil, sevgili dostum, öyle görünüyor, tıpkı resimli kitaplardaki gibi; her şey duruyor yerinde. Kızılca kıyametin koptuğu gün Danzig ya da Gdansk için, sen kendi memleketine ne isim verirsen ver artık, özel bir yazgı öngürülmüştü: Aynı zamanda kollayıp gözeten bir yazgı, yalnızca canlıları kırıp geçiren, ölü nesnelerin ise saygıyla önünde eğilen bir yazgı. Şöyle bir bak etrafına, yıkılan bir çatı, başı uçurulan bir kule görüyor musun? Her kubbe, her kemer na-

sıl kendi kilittaşıyla kucaklaşmak için seğirtiyor, hayran kalmamak elde değil. Katedrallerin alınlıklarındaki haçbezekler ve gülpencereler, bu sürüp giden güzellik! İnsanlar dışında her şey sapasağlam ayakta kaldı. Bir zaman var olduğumuza atıklardan başka şeylerin de tanıklık etmesi ne avutucu bir şey...

Suçüstü yakaladım kendimi haklarken:
Çıtır çıtır batonsaleler, kadehler içinde yelpazeler
Bekler, uzansın eller.

İlkin tek tek, giderek daha hızlı
Küçüle küçüle yenildi sonuna dek
Ardından demet demet kazıdım kökünü.

Bu tuzlu bulamaç!
Ağzım dolu bağırdım, daha yok mu?
Ev sahiplerinde vardı henüz.

Sonradan rüyamda bir çare aradım bu işe
Peşinde batonsalelerin saldırgan,
Gözüm yok etmelerde.

Bu sendeki gazaptır, bir hedef arar kendine
Asıl hedefinden başka gece gündüz,
Dedi rüyama giren dişi fare.

Ama kimi, dedim ben, gerçekte
Tek ya da topluca kimi
Yok etmek istiyorum sonuna dek?

Başta kendini, dedi dişi fare.
Yoketmeler ilkin
Gerçekleşir özel.

Denizde örgü örüyorlar. Yarım yol seyrederlerken ve demirde yatarlarken örgü örüyorlar. Örgü örmelerinin bir üst yapısı var. Bu, gözden kaçacak gibi değil; çünkü örgü örerlerken, diyelim şu kadar düz ve ters ilmiğin atılmasından çok daha fazla bir şey oluyor; örneğin, ne kadar birlik ve beraberlik içinde oldukları açığa vuruyor kendini, oysa ellerinden gelse birbirlerinin gözlerini oyacaklar.

Aslında *Yeni Ilsebill*'de beş değil, on iki kadın olacaktı. Bir zamanın bu yelkenli yük gemisiyle yapılacak inceleme ve araştırma yolculuğuna on iki kadın talip olmuştu, ben de ilkin kafamda on iki gibi çok sayıda kadını biraraya getirmiştim. Gelgelelim toplu halde örgü örme fırsatı sağlayan Lüksemburg'taki beş günlük kongre ve Stramboli adasındaki üç günlük seminer, benim fazla yüksek tutulmuş sayıda azalmalara yol açtı; başvuru sayısı on ikiden dokuza düştü, sonra da yediye indi, çünkü iki kadın hemen örgü malzemesini alıp çağrıldıkları Karaormana, nihayet iki kadın da yün ve örgü işlerini yüklenip Aşağı Elbe bölgesine yollanmıştı; çünkü dört bir yanda -benim kafamın içinde değil yalnız- mücadeleci kadınlar aranmaktaydı. Lüksemburg'ta anne sütüne karışan diokzan için savaş verecek, Stramboli adasında barbarca avlanmalar sonucu Akdenizin, Akdenizdeki balık neslinin tükenmesinden yakınacak, Karormanda ormanların ölüp gitmesini gündeme getirecek, Aşağı Elbe'nin iki kıyısında nükleer santrallerin peş peşe kurulmasını protesto edeceklerdi. Ağzı laf yapabilen, bilirkişi raporlarıyla karşı bilirkişi raporlarının hazırlanmasında hiç sıkıntı çekmeyen bu kadınlar, zengin bilgilerle donatılmış olarak savaş veriyor, hatta erkekler tarafından örnek kişiler diye gösterilip övgü konusu yapılıyordu. Kimse kalkıp çürütemiyordu savlarını. Hep onlar haklı çıkıyordu. Ama sözcüklerle başarılı biçimde sürdürdükleri savaş yine de boşunaydı; çünkü ormanların ölüp gitmesi durmuyor, zehirli sızıntıların arkası kesilmiyordu; kimse atıkları ne yapacağını bilemiyor, Akdeniz'de son kalan balıkların dar gözlü ağlarla yakalanmasına bir son verilmiyordu.

Öyle görülüyordu ki, yalnızca kadınların örgü örmesi başarılı sonuçlar sağlamaktaydı. Uç uca ulanan baklavalar ya da geçmeli motiflerle falan ya da filan şey örülüp konuyordu ortaya. Saç örgüleri ya da çapraz atkılarla göz alıcı bir giysi parçası örülüp çıkarılıyordu. Dahası var: Başlangıçta gülümsenip geçilerek kadın kaprisi diye bakılırken, sonraları örgü örme işine kongrelerde ve protesto mitinglerinde erkeklerce, ayrıca örgü ören mücadeleci kadınların dişi muhalifleri tarafından güce güç katan bir kaynak olarak bakılıp benimsenmişti. Hani kadınlar, savaşımlarında gereksindikleri kanıtları, çift düğümlü pirinç örgüsünün yün ipliklerinden çekip alıyor değillerdi; karşıt bilgileri, yün yumaklarının bulunduğu sepetlerin yanıbaşındaki klasörler içinde, istatistik verileri kapsayan listeler halinde durmaktaydı. Örgü olayı, ilmiklerin atılışındaki hiç kesintiye uğramayan, sıkı ama yine de bir yumuşaklık izlenimi bırakan disiplin ve ilmiklerin sessiz sedasız sayılışı, davalarını savunmada kadınların diretkenliğini açıkça ortaya koyuyordu daha çok. Örgü örmedeki amansızlık, karşı tarafı ikna edemese bile, üzerinde etkisiz kalmıyordu; yün kadar yeterli süre de elde bulunsaydı, uzunca bir zaman dilimi içinde rakibin yıpratılıp saf dışı bırakılması işten değildi.

Ne var ki, kadınlar karşılarında bir rakip olmaksızın kendileri için ve kendi aralarında da örgü örüyor, sanki ipin ucunu asla kaçırmak istemiyorlardı; kafamın içinde ve aynı zamanda gerçekte, araştırma gemisi *Yeni İlsebill*'le Baltık denizinin batısında seyretmeye ve denizanası rezervlerini yapacakları ölçümlerle saptamaya talip olan on iki kadından artakalan beşinin örgü malzemelerini ve renkli renksiz, yeterince yünü gemide el altında bulundurmalarının nedeni de buydu.

Sadece beş kadından en yaşlısı olan Kontes, nerdeyse yetmiş beş yıllık meşakkatli bir çalışmanın izleri yüzünde pek okunamayan ya da ansızın bastıran kasvetli anlarda seçilebilen yedi canlı tüy siklet bu kadın, yanına örgü şişleri ve yün almadan gemiye binmişti. Kendi deyişiyle aptalca örgü örmelerin tümüyle karşısındaydı. Tığla bile bir şey örmesini beceremezdi. Söylediğine gö-

re, örgü örmek onu serseme çevirecek, onda kafa bırakmayacaktı. Ne var ki, örgülerinden bir türlü vazgeçmek istemeyen öbür kadınlara, çamaşır yıkamada, kek yapmada, temizlikte, yemek pişirmede taş çıkartırdı. Bu yüzden de geminin mutfağı kuzinedeki işleri üstlenmişti. "Söyleyeceklerimi iyi dinleyin, hanımlar! Ben mutfakta yemeklerinizi pişireceğim, siz de şu örgü işinde beni rahat bırakacaksınız, tamam mı!"

Ne var ki, gemideki öbür dört kadın sert esen rüzgârda bile yün yumaklarını ve şakır şukur örgü şişlerini ellerinden bırakmaya yanaşmıyordu. Kaptan, dümencinin yerine geçip karayelden pek sert esen sağanakla karışık rüzgâra karşı dümene iki eliyle sarılır sarılmaz, boş kalan dümenci hemen saf yüne el atıyor ve kendinden desenli tek renk bir kazak örmeye başlıyor; o kadar bol bir kazak ki, kapı gibi bir adam için örülüyor adeta; oysa böyle adamın konuşmalarda hiç sözü geçmiyor ya da üstü kapalı dem vuruluyor kendisinden, sanki adama kazak değil, bir deli gömleği hazırlanmakta.

Dümenci, içimden öyle gelerek Damroka ismini verdiğim kaptanın bıraktığı dümeni iki eliyle kavrayıp batıdan esen hafiflemiş rüzgârda rotayı kontrol altında tutmaya başlar başlamaz, bu kez Damroka yün artıklarından örülmüş rengarenk bir battaniyeye el atıyor, gözünü pusula ve barometreden ayırmadan battaniyenin değişik renkteki parçalarını özenle attığı zincir düğümlerle birbirine bağlayıp bir kare büyültüyor, spiral, yol yol, çorap kaçığı desenli ya da zırh gibi pullarla kaplı yamaları dikerek tutturuyor birbirine.

Çarkçıbaşı, dizel motorun bakımını yapmak için sahil ticaret gemisinin dar makine dairesine sıkışıp kaldıkça, onun ördüğü panço benzeri felaket bir nesnenin de giderek büyüdüğünden hiç kuşku duymamak gerekir; çarkçıbaşının işe koşulan bir hayvandan kalır yeri yoktur adeta, ömür boyu canını dişine takıp çalışmıştır. Başkaları için hep, kendisi için asla.

Denizbilimci de öyle. Geminin orta yerindeki uzun masanın üzerinde, cam küvetler içinde denizanalarını tartım ve ölçümler-

den geçirmediği zamanlarda örgü örer hep, alışkanlıktan harıl harıl, iki düz, iki ters. Torunları için pek çok giysi ördü şimdiye kadar, aralarında çam kozalağı ya da kum saati diye nitelenen desenlerle süslü bebe takımları da bulunmakta. İnce bükümlü yün iplik, daha demin denizanalarının peltemsi vücutlarında gezinen becerikli zarif parmaklarının üzerinden, pembe ve açık mavi, kayıp gidiyor.

Travemünde limanında yalnız kumanya ve yakıt alınmadı; Steg limanına kadar -Danimarka adalarından Mon'un başkentinin adı böyle- yetecek yün stoku da yapıldı.

Ama Steg limanı uzakta henüz. Gürültülü şekilde takırdayarak -havayla soğutulan Deutz Dizel motoru bu- *Yeni Ilsebill*, Neustadt körfezine dümen kırıyor. "Köpekbalığını" denize sarkıtıp denizanası çıkarmasalar bile, bu limanda kadınlar bir süre örgü örmek hevesini duymayacak.

Hayır, dişi fare! Ben, yün ve örgü şişlerini ciddiye alıyorum; iplik koptu, bir halka kaçtı ya da gevşek örülen bir yer sökülüp yeniden örülmesi gerekti mi, gülmüyorum pek.

Kendimi bildim bileli örgü şişlerinin takırtısını işitip durdum. Çocukluğumdan başlayarak üzerimdeki bu kazağa kadar, kadınlar kendi elleriyle ördükleri giysilerle sevgi içinde sıcacık tuttu beni. Benim için ördükleri sade ya da karmaşık desenli bir örgü hiçbir zaman ellerinden eksik olmadı.

Benim Noel farem inanmıyor mu, o zaman sen inanacaksın bana, dişi fare: Dört bir yanda, yerküresinin neresine baksam ihtiyaçtan ya da hatırşinaslıktan, ama aynı zamanda sinirinden ve kederinden örgü ören kadınlarla alay etmeyeceğim asla. Umutsuzluğu acı bir şekilde algılayan kadınların akıp giden zamana, ilerde bekleyen hiçlik tehlikesine, sonun başlangıcına, her türlü musibete karşı inatla takırdatıp durduğu örgü şişlerinin sesini işitiyorum. Bu gürültü ansızın sessizliğe yerini bıraktı mı, vay halimize! Kadınların örgülerinden başlarını hiç kaldırmayışını, erkelerin kadınlarla kendi aralarına koyduğu o aptalca uzaklıktan hayran hayran izliyorum.

İpliğin sonunun geleceği, ormanlarda ve ırmaklarda, düzde bayırda, manifestolarda ve dualarda, pankartlarda ve küçük kitapçıklarda hatta, spekülasyonlardan içi boşalmış kafalarımızda kendini belli ettiği şu sıra, dişi fare, son'un bugünden yarına ertelendiği şimdilerde, kadınlar örgü örerek buna karşı çıkacak gücü oluşturuyor; oysa erkeklerin boşboğazlıkla her şeyi paçavraya çevirmekten başka şey gelmiyor ellerinden. Üşüyen insanı ısıtabilecek hiçbir şey üretip ortaya koydukları yok, bir bileklik bile olsun, hiçbir şey!

İKİNCİ BÖLÜM

Sahtekârlık üstatlarının ismi açıklanıyor ve fareler moda oluyor; her şeyin son bulduğu yadsınıyor Hansel ve Gretel kaçıp gidiyor; Üçüncü Programda Hameln üstüne bir konuşma var; biri bir yolculuğa çıksın mı, çıkmasın mı bilemiyor, gemi kaza yerinde demirliyor; yemekte ekşili köfte çıkarılıyor sofraya; insanlar yığın yığın yanıp kavruluyor ve fare toplulukları dört bir yanda trafiği tıkıyor.

Stüdyolarda medyaya uygun çarpıcı filmlerin bundan böyle seyrek üretildiğini gören Bay Matzerath, emrindeki yönetici beylere, sesinin nasıl yankılandığını bilen bir çığırtkan ağzıyla: "Geleceği üretelim!" diyor. Ne var ki, önüne benim repertuvardan konular çıkardım mı, örneğin ormanların ölmesini masalların sonuncusu olarak önerdim mi ya da Baltık denizinin medüzleşmesini üretilmiş gelecek kimliğiyle bir filmde görmek isteğimi açığa vurdum mu, kalsın der gibi elini oynatıyor: "Fazlasıyla kıyamet günü kokuyor! Ah, bu Tanrı babanın dünyanın sonunun geldiğini ilan edip durması! Kasa mevcudunun saptanmasındaki bu apokalypse! Bu öteden beri sürüp gelen son tango!" Oysa kendisi, yeter ki ben ellinci yıllara ilişkin gerekli malzemeyi sağlayabileyim, Malskat olayını ele almak istediğini söylüyor daha çok; sanki geriye dönüşlerle gelecek üretilebilirmiş gibi.

Söyleşimizin sonunda, Adenauer-Malskat-Ulbricht dönemine ilişkin bir taslak üzerine karar kılıyor. "Üç usta düzenbaz!" diye yükseltiyor sesini. "Benim, ne yalan söyleyeyim, henüz çıplak tezini giydirmeyi bir başardınız mı, eli yüzü düzgün bir film olacağı kesin."

Hani tüm Almanya'yı ilgilendiren bu "sahtekâr üçlüsü" düşüncesinden bizim Bay Matzerath'ı vazgeçirmeye çalışıyorum; ama Malskat olayını araştıracağım konusunda yine de söz veriyo-

rum kendisine. Sonunda ilgisini bir proje üzerine çekmeyi başarıyorum; Projenin efsanevi alt yapısı, gerektiğinde kaçılıp sığınılacak barınak oluşturacak yerler bakımından öylesine zengin ki, aslında Bay Matzerath'ın oltaya gelmemesi düşünülemez.

Bay Matzerath, kauçuk ağaçları arasında gidip geliyor. Bürosunun cephe duvarı önüne yerleştirilmiş bir karatahtanın karşısında duraksar gibi oluyor, derken. Sakinleşen kambur cücenin masanın başına geçip oturması üzerine konuşmaya başlıyorum: "Şimdi söyleyeceklerimi dinleyin, Oskarcığım! Weser ırmağının kıyısındaki Hameln kentinde şu sıra bir şenliğin hazırlıkları yapılıyor. Olaydan yedi yüz yıl sonra orada fareli köyün kavalcısı anılacak; büyük bir karmaşanın ve hummalı bir cezbe döneminin yaşandığı bir zamanda -gökyüzünde buna ilişkin işaretler görülmekte ve kıyamet gününün yaklaştığı sezilmekteydi- fareli köyün kavalcısı, binlerce fareyi kandırıp peşine takarak ırınağa götürmüş ve fareler ırınakta boğulmuş. Bir başka söylenceye göre, yalnız fareleri değil, çocukları da kandırıp götürmüş fareli köyün kavalcısı, götürdüğü çocuklardan da bir daha haber alınamamış. Birbiriyle çelişen pek çok malzeme. 1284 yılının hezeyanıyla bugünün korkularını, Orta Çağın flajellan alaylarıyla günümüzdeki toplu gösterileri medyaya uygun şekilde birbirleriyle kaynaştırmak için koşullar elverişli değil mi? Fareli köyün kavalcısını anma yılı, zengin olanaklar çıkarıyor karşımıza. Şu kaval örneğin. Dik sesli bu tatlı alet. Havada uçuşan pırıl pırıl gümüşten tozlar. Boncuk taneleri gibi art arda dizilmiş tremololar. Sizin içinde yaşadığınız şu çağdan çok daha önce bir müzik aleti insanları ayartıp baştan çıkardı. Medyaya oldum olası ilâhi bir müjde gözüyle bakan sizin, Oskar, bu işe soyunmanız, zaman kaybetmeden bu işe el atmanız gerekmez mi?"

Bizim Bay Matzerath susuyor ve silinip gidiyor gözlerimin önünden. Araya başka sesler giriyor. Bu ıslıksı ötüşler, gevezelik-

---

** Ortaçağda kamçılanmayı kutsal sayan, kendilerini kamçılatarak günahlarından bağışlanacaklarına inananların kurdukları bir Hıristiyan tarikatı. (Ç.N.)

ler, bu cik cik bir varmış bir yokmuşlar; her şey geçmişe karışmış sanki, bizleri görmek için sanki gözlerin geriye çevrilmesi, sanki arkamızda saygıyla seslenilmesi gerekiyor - bizim kambur cüce değil konuşan, artık, rüyama giren dişi fare....

O kaçınılmaz sona doğru moda olup çıktık. Ortalıkta gruplar halinde boy göstermekten hoşlanan, ötekilerden saç tuvaletleri ve giyim kuşamlarıyla, jestleri ve konuşma biçimleriyle ayrılan bazı gençler kendilerine punk adını verdi, punklar ya da punkerler dendi kendilerine. Sayıca azınlıktaydılar, ama kentin bazı semtlerinde yine de onların borusu ötüyordu. Kendileri korku içindeydi, başkalarının içine de korku salıyorlardı. Demirden zincirleri ve teneke parçalarını bir ziynet eşyası gibi şangırdatarak yanlarında taşıyor, yaşayan hurda parçaları olarak kendilerini sergiliyorlardı: Dışlanmış, kaldırılıp bir kenara atılmış atıklar.

Pislik gözüyle bakıldıkları için olacak, punklar, yavru deney fareleri satın aldılar, düzenli bakıp besleyerek kendilerine alıştırdılar bunları. Sevecenlikle omuzlarında ve yakası açık gömleklerinin içinde taşıyıp, saçlarında barındırdılar. Bu seçkin hayvancıklar olmadan hiçbir yere adım atmadılar, her gittikleri yere kendileriyle götürdüler tiksintiyi; trafiğin yoğun olduğu yerlerden, mağazaların çeşitli mallarla dolup taşan vitrinleri önünden, parklar içinden, yatılıp güneşlenecek çimler üzerinden geçirip kiliselerin ve bankaların büyük kapılarına taşıdılar, sanki fareleriyle yekvücut olmuşlardı.

Ne var ki, farelerin el üstünde tutulanları, kırmızı gözlü beyaz renklileri değildi yalnız. Çok geçmeden gri tüyleriyle bizler, yılanlara yem olarak beslenen biz göçebe fareler piyasaya çıktık. Hayli de revaçtaydık, hatta Kızılca Kıyamet'ten kısa süre öncesinde çocuklar ve yeniyetmeler tarafından, o zamana kadar okşanıp şımartılarak aşırı beslenmiş hamsterler ve kobaylardan daha fazla sevilip aranır olduk. Punklardan ayrı, saygın ailelere mensup çocukların da okşanıp sevilecek hayvan olarak fare beslemesi ve

insanlık tarihinde ilk kez varlıklı sınıfın bizlere kapılarını açması üzerine, yaşlı insanlar da bizden hoşlanır oldu. Modayla başlayan şey, zamanla kesin bir gereksinime dönüştü. Hatta yaklaşık elli beş yaşlarında bir bayın, Noel armağanı olarak bir fare dilediği kulağıma geldi.

Sonunda kadir kıymetimiz bilinmişti. Bizi alıp aydınlığa çıkarmaları, biz ışıktan ürken lağım farelerini o pis kanalizasyon kokusundan kurtarınaları, kelimenin tam anlamıyla bizlerdeki üstün zekâyı keşfetmeleri,bizimle herkesin içine çıkıp fotoğraf çektirmekte sakınca görmemeleri, bizleri insanların dostu hayvanlar olarak benimsemeleri üzerine, herkes tarafından tanınıp bilindik, yaşasın! Nuh'un gemisine sonradan da olsa buyur edilip alınmıştık. Ne yalan söyleyeyim, gururumuzu biraz okşanmış hissetmiyor değildik. İçimizde bir umut yeşermişti; insan, kendisini esenliğe kavuşturacak görüş ve düşüncelere kafasında yer verebilirdi artık.

Başlangıçta, esprili bir şekilde resmi fareler diye nitelendirildik. Ne var ki, punk modasının alıp yürümesi, müstahdemlerin, hatta memurların farelerini yanlarına alıp çalıştıkları bürolara, vergi dairelerine götürmeleri, şu veya bu mezhepten Hıristiyan gençlerle birlikte ayinlere katılabilmemiz, belediye ve valilik binalarına, dinleyici salonlarına, toplantı odalarına ve patronların ofislerine, sonunda her sınıftan askerler tarafından yasak askeri bölgelere taşınmamız üzerine, ilk protesto sesleri kulaklarımıza geldi; bizimle ilgili olarak meclise soru önergeleri verildi. Uzun boylu tartışmalar oldu; çıkarılacak bir kanunla farelerin açıktan açığa sergilenmesinin yasaklanması isteniyordu. Kanun teklifinin gerekçesinde şöyle denilmekteydi: Farelerin, özellikle göçebe farelerin açıktan açığa sergilenmesi güvenliği tehdit etmekte, koruyucu sağlık kurallarına ters düşmekte, halkın beğeni duygusunu incitmektedir.

Düpedüz gülünüp geçilecek yavan şeyler! Böyle bir yasayı çıkarmaya hazır bir çoğunluk da sağlanamamıştı zaten. Hatta milletvekillerinden bazıları küstahça davranmış, bizleri yanlarına

alarak parlamentoya götürmüştü. Mecliste, aslında biz erkek ve dişi farelerin o kurtarıcı gemiye binmemizin engellendiği Nuh zamanında sorulması gereken sorular atıldı ortaya.

Geç kalmış bir soru da şöyleydi: Fareler, günümüzde bizim için ne anlam taşıyabilir? Başımız dara düştü mü, fare bizim imdadımıza koşacak mı? Şimdiye kadar fareleri yanlış mı değerlendirdik? Onlar sandığımızdan daha mı yakın bize?

Bize karşı gösterilen bu yeni ilgi her ne kadar gururumuzu okşuyor ve farelere karşı, insanın içine kök salmış nefreti fazla önemsememeye bizi ayartıyorsa da, yine de bu yakınlığa şaşmadan edemiyorduk. Gençlerin, özellikle atık maddelerden sayılan punkların çekingenlikle, beri yandan coşkuyla davranıp bizimle içli dışlı olmaları, bizi hayrete düşürüyordu. İster bizi boyunlarında, şahdamarlarının yanıbaşında taşısın, ister sıska bedenlerini bize buyur etsinler; ne çok uysallık ve yumuşakbaşlılığın ancak şimdi, bizimle düşüp kalkarlarken kendini açığa vurduğunu görüp de irkilmemek elde değildi. İçte birikip kalmış, bundan böyle işe yaramaz duruma gelmiş bu ne çok sevecenlikti! Bu ne çok özveri! Belkemikleri üzerinde inip çıkabiliyor, koltuk altlarını kendimize barınak yapabiliyorduk. Postumuzun dokunuşuyla nasıl da gıdıklanır gibi oluyorlar, kuyruklarımızın serin kayganlığını, narin parmakların ciltlerinde gezinmesi gibi duyumsuyorlardı. Ve o siyaha boyanmış titrek dudaklarıyla fısıldayarak konuşup, zor algılanabilen hohlayışlarla bize neler söylemiyorlardı! Sanki çıkaracakları günahlar için kulaklarımızı uygun bulmaktaydılar: Kekelemelerle dile getirilen bir sürü içerleme ve acı, pek çok korku, kazanmaktan, kaybetmekten, aradıkları ölümden, hırsla sarıldıkları yaşamdan korku. Sevgiye susamışlık. Hey, bir şey söyle, fare! Ne yapalım, fare! - Nasıl da konuşmalarıyla başımızın etini yiyip duruyorlardı.

Her şeylerine korku karışıyordu: Yalnız sefil barınaklarına değil, rengarenk mutluluklarına da. Boyalarının o kadar göz kamaştırıcılığı da bu yüzdendi. Sürekli ürkeklik içinde yaşayıp birbirlerinin yüzlerini gözlerini ölümün solukluğuyla donatan, içleri ge-

leceğin sezgisiyle dolu, kendilerini ceset yeşiline boyayan gençler! Kullandıkları sarı ve turuncu boyalar bile küflenmişliklerin ve çürüyüp kokuşmuşlukların havasını taşıyordu. Mavilerinde son'u umutla çağırış. Kireç beyazı zemin üzerine oturtulmuş kırmızı çığlıklar! Vişne çürüğü içinde sarı soluk solucanlar! Bazılarının sırtı, göğsü, boynu ve yüzü siyah- beyaz kafeslerle örtülmüş; bazılarının vücudunda sanki kamçı darbelerinin açtığı yara izleri, kanlı bir görünümü sergilemekti amaçları. Ve özenle taranmış saçlarının, her renk kabulüydü. Ah, iflas etmiş fabrikaların arsalarında görkemle sahneye koydukları ölüm dansları! Sanki içlerinde flajellanların ruhu yaşıyormuş gibi Orta Çağ'dan alıp geldikleri danslar!

Ve insan denilen yaratığa karşı içlerinde bu ne çok kin! O saat saldırıya hazır, beri yandan saldırıya uğramış, peşlerine düşülmüş. Kadırgalarda forsalığa aşina, zincirlerini şangırdatıp duruyorlardı. Hayvanlaşmak istiyorlardı sanki. Hakkımızda bir şey bilmiyor, oysa bizim gibi olmayı amaçlıyorlardı. Ortada ikişer ikişer göründüklerinde, fare çiftlerinden farksızdılar. Birbirlerini de, fareciğim! diye çağırıyorlardı sevecen ve arzulu. Başlarına, bizim kafa yapılarımız örnek alınarak kotarılmış başlıklar geçiriyor, bizim yüz ifademizi şeytansallıkla donatan maskeler takıyorlardı. Kıçlarına uzun ve tüysüz fare kuyrukları iliştiriyorlardı. Dört bir yandan sökün ediyorlar, yaya ya da motorize, belli bir yere yöneliyorlardı; sanki bütün yollar oraya çıkıyor, sanki orada aramaları gerekiyordu kurtuluşu.

Evet, evet! Alay alay o yere! Adı kötüye çıkmış o yer şaşırılacak gibi değildi. Bir mıknatıs vardı sanki, onları oraya çekiyordu. Sözün kısası: Orada buluşmak ve bizim söylencelere konu olan kenti malışer yerine çevirmek istiyorlardı. Orada bir şenlik düzenleyeceklerdi. Fareler gibi bağrışıp çağrışacak, fareleri öyküneceklerdi, onlar gibi kent sakinlerini korkutacak, hayvanlaşmış gibi davranacaklardı.

Ama başaramadılar. Zaten öyle bir şey olsa sürülüp atılırlardı kentten. Ne de olsa son ana kadar güvenlik güçleri her yerde ha-

zır beklemekteydi. Ah, fare olmak istemiş, ama zavallılar olarak, son anda terkedilmiş, evet, bizim tarafımızdan da terkedilmiş punklar olarak kalmışlardı. Daha önce insanların hiçbirinden görmediğimiz kadar iyi davranmışlardı bize. Doğdukları andan başlayarak işleri bitik, yalnızca biz farelere sevecenlik göstermişlerdi, dedi rüyama giren dişi fare. Sığınıp barınacak bir yer bilseydik, kendilerini de o son gelip çattığında yanımızdan ayırmazdık...

Son da ne oluyor şimdi, dişi fare! Hiçbir şey bitmiş değil ki! Tıkanacak deliklerden hiçbiri tıkanmış, bilmecelerden hiçbiri çözülmüş değil. Düğümlenmeyi bekleyen bunca iplik olmadı hiç. Nereye baksam parça pürçük ve yarım yamalak işler. Ve her şeyin kendilerinden sorulduğu sırıtkan acemi çaylaklar! Hangi gazeteyi alsan bağıra çağıra açığa vuruluyor bu, tüm konuşmalarda sükûtla geçiştiriliyor. Yarı yolda bile değiliz henüz, üstelik geriye bile gittik.

Böyle olunca son diye bir şeyden söz edemezsin, dişi fare, buraya kadar, yeter artık! diyemezsin. Çünkü tüymek, kaçmak olur bu. Düpedüz sıvışmak olur. Hem de işin orta yerinde. Görülecek en acil işler görülmeden henüz, falan işe, filan işe el atılmadan. Örneğin, emekli maaşları güvenceye kavuşturulmadan, atık sorunu çözümlenmeden henüz. Çelik krizi atlatılmadan ve diğer bazı sorunlar çözüme kavuşturulmadan, dağ gibi tereyağı stoku eritilmeden. Sonra nüfus sayımı, yabancılar sorunu. Faiz oranları düşürülünceye kadar sabretmek ve ekonomik büyüme gerçekleşene kadar, hepimizin beklediği, onsuz hiçbir şeyin olamayacağı ekonomik büyüme. Daha önce hiçbir umut ışığı yoktu çünkü ve sütün kayınağı elden gitmişti.

Hayır, dişi fare, hayır! Son diye bir şey olamaz. Hele şükür süper devletlerin masaya oturdukları şu sıra, kararlar almak için vakit geçirmeden, yani doğru kararları; çünkü bu arada herkesin aklı yattı, ancak önlemler, iki tarafça aynı zamanda dengelenmiş önlemler, bizlerin son anda olsa bile geleceği görüp...

Sen de kalkmış, dişi fare, kesip atmadan, ekranın kararmasından, cereyanın kesilmesinden, tırpandan, kesin hesabın görülmesinden bahsediyorsun; âmin, bir varmış bir yokmuş, sizlere ömür, paydos ve dünyanın sonu geldi, kıyamet koptu diyorsun? Oysa bizden yapmamız istenen, bizim yükümlü olduğumuz bir şey varsa, bizim için değilse bile, çocuklarımız için, günün birinde ortada ınahcup kalmayalım diye ve eli boş, diyeceğim büyük amaçları gerçekleştirmeden, insanlığın eğitimini örneğin, ya da açlığın önüne geçilmeden, çöp dağları temizlenmeden ya da hiç değilse göz önünden kaldırılmadan, ta ki destekleyici ek önlemler ve eskisi gibi birkaç balık Elbe'de ve Ren'de. Evet, doğru. Vakit geç olmadan silahsızlanmak da istiyorduk.

Gelgelelim sen bitti. tamam! diyorsun. Sanki bizim işimiz tamam olmuş gibi. Sanki çoktan kuyruğu titretmişiz gibi. Sanki görülecek daha bir sürü iş yokmuş gibi. Hem de çok geçmeden, hayır, hemen şimdi. Çünkü bu arada herkes şu kadarını anladı ya da bir ölçüde aklına yattı, barış ve biraz adalet dışında nihayet orman, yalnız Alınanya'daki değil, genel olarak orman artık kurtarılamasa bile, filme alınması gerekiyor en azından. Hem de tüm mevsimlerdeki havası ve renkleriyle, belge olarak kalması için, çıkmaması için belleğimizden ve çocuklarımızın belleğinden. Çünkü ormansız, dişi fare, yoksulluk yakamıza yapışır. Bu yüzden de ve bunu yapmak boynumuzun borcu olduğu için de, kendi kendimize sormamız gerekiyor, orman, yalnız Alınanya'daki değil, ama bunu söylemiştim önce, bizim için ne önem taşıyor, hayır, bize ne söylüyor, ki sonradan, hiç değilse çocuklarımızın yer alacağı filmde, birazcık daha vakit varken.

Hem de sen, dişi fare, bitti, tamam, son demeden önce. Ne zaman son olacağına karar vermek hâlâ bizim işimiz. Mühür bizim elimizde. Düğme bizim kontrolümüzde. Nihayet bizler, çocuklarımızın çocuklarınca sigaya çekileceğiz olup bitenlerden, çöp sorunundan ayrıca, yabancı sorunundan, son olarak açlıktan, hiç değilse açık açlıktan, dağ gibi tereyağı stokundan ve de.

Başını alıp gidiyor masallar
Çünkü ormanlar ölüyor
İnsan elinden.
Sivri ucunu öreke bundan böyle
Bilemiyor kime batıracağını,
Babasının kesip kopardığı
Masaldaki kızın elleri
Tutunacak bir ağaç bulamıyor,
Dilenıneden kalıyor üçüncü dilek.

Kral Ardıçsakal'ın varı yoğu gidiyor elinden,
Çocuklar kaybolmuyor artık ormanda,
Yedi sayısı tastamam yedi sayısı olmaktan çıkıyor,
Masallar kentlerin yolunu tutuyor yayan yapıldak,
Ve tatlı bitmiyor artık sonu,
Çünkü ormanlar ölüyor
İnsan elinden.

Bu yolu biliyorum: "Alman masal yolu". Bir zaman şarkının birinde bir çorabın kaybolduğu yer, diye adı geçen Lauterbach'tan çıkarak vaktiyle sık ağaçlı karma bir ormanın içinden uzanıp gidiyor.

Pfalz ormanı içinde, yukarılarda Karaorman, aşağılarda Bavyera ormanı, Fichtel ya da Solling dağlık bölgesi ve Spessart ormanı içinden uzanıp giden, kimi yerlerde ilk anda seçilemeyen, kimi yerlerde ise ilk bakışta farkına varılan, ne var ki ülkenin dört bir yanında yıkıma uğramış, ama böyle olduğu yadsınan ormanlık bölgelerden geçip gidecek başka masal yolları da olabilirdi. İğne yapraklarda kararına, panik sürgünleri, cascavlak ağaç dorukları gözlemleniyor, dallar kuruyup düşüyor yere, yapraklarından soyunuk canı çekilmiş gövdelerden kabuklar çözülüp ayrılıyor. Bu yüzden, ilk başta sorulacak soru şu: Lauterbach'tan çıkıp gelen o yol, daha ne kadar süre insanın içini rahatlatarak "Alman masal yolu" diye nitelendirilebilir?

Ben de bu yüzden, bakanları ve uzmanlarıyla yola çıkmış Şansölyenin araba konvoyunu Karaorman ya da Fichtel dağlık bölgesinden değil, örnek olsun diye buradan geçiriyorum. Mavi ışıklı polis arabasının peşinden, iki yanı polis koruması altında. Perdeleri indirilmiş pencereleriyle siyah Limousinler, can çekişen ormanın içinde yol alıyor. Şansölyenin arabası forsundan belli. Can çekişen ormanın içinden geçerken öyle tahmin ediyoruz ki Şansölye arabanın içinde bilirkişi raporlarını, karşı bilirkişi raporlarını, zararlı kimyasal atıklara ilişkin istatistik rakamlarını ve akçam ağaçlarına ilişkin ölüm raporunu gözden geçiriyor; bir Şansölye olarak sıkı çalışmak, her konuda gereği gibi bilgi sahibi olmak zorunda. Ama belki de Şansölye, kendisini bekleyen heyecanlı olay öncesinde gevşemeye çalışıyor, çapraz bulmaca çözüyor, Hölderlin ismini doğru olarak bulup yerine oturtuyor, gerek yatay, gerek dikey doğrultudaki genel kültür düzeyinin yüksekliğinden dolayı gülüyor yüzü.

Ancak, ne birinci, ne ikinci varsayımımız doğrudur. Şansölyenin bulunduğu Limousinin içi, bunaltıcı bir aile atmosferiyle sarılmış haldedir. Halkın kafasındaki imajın ve benim kafamdan uydurduğum öykünün gereği olarak eşi, oğlu ve kızı Şansölyeye eşlik ediyor.

Nasıl biri olmalı Şansölye? Bir başkasının kolaycacık yerini doldurabileceği, ama yine de bizim aşinası olduğumuz türden biri: Babayani ve melankolik. Şu anda bir dilim kremalı turtayı yiyor, hayır, atıştırıyor, bu da kibarlığa önem veren karısının hoşuna gitmiyor.

Şansölyenin kızı pencerenin perdesini çekip açınca, yolda tahtadan bir işaret levhası ilişiyor gözümüze; üzerinde, tahtadan oyulmuş cücelerin arasında heybetli Gotik harflerle "Alman Masal Yolu" yazıyor. (Can çekişen ormanın Bay Matzerath'ın yardımıyla film yapılması durumunda, film başlarken yolun bu noktasında konvoy ağır bir tempoyla adım adım ilerleyecek.)

Ormanın içinde, ölü ağaçların çevrelediği bir parkta Şansölyeyle maiyeti beklenmektedir. Son hazırlıklar çarçabuk yapılıp

çıkarılmaya çalışılıyor, önden giden polis arabası hoparlörle konvoyun gelmekte olduğunu duyuruyor çünkü.

Çelik borulardan çatılmış bir iskelenin üzerinde, yönetmelik gereği başlarına kasklar geçirmiş orman işçileri, ağaç yüksekliğinde kulisleri bir orman memurunun gözetiminde çekip yukarı alıyor; kulislerin üzerine, adeta Ressam Moritz von Schwind üslubunda sağlıklı bir orman resmi kondurulmuştur: Dallı budaklı meşeler, karaçamlar, ileriye gidildikçe yol vermez balta girmemiş bir ormana dönüşen ışıl ışıl kayınlar. Eğreltiotları ve çalılıklar da eksik değil.

Özel bir araçtan salıverilmiş yüksek merdivende dikilen bir ressam, ayrıca ötücü kuşların resimlerini çiziyor kulislerdeki ağaçların doruklarına -ispinozlar, kızılgerdanlar, ötücü ardıçlar, bülbüller- çabuk çabuk, parça başına bir ücret karşılığı. Orman memuru sesleniyor aşağıdan: "Bitirin artık şu işleri çocuklar! Az sonra Şansölye burada olacak." Ardından, daha çok kendi kendine konuşur gibi ekliyor: "Rezalet!"

İşçiler, göz açıp kapamadan sahneyi boşaltıyorlar. Öncü polis ekibindeki polisler, sağa sola dağılıp güvenlik altına alıyor çevreyi. Kulislerin arkasında bir tonmayster teybi açıyor. Hayli değişik türden kuşların hep birden ötüştüğünü duyuyoruz; aralarında kulis üzerine henüz çizilmiş ispinozlar, kızılgerdanlar, ötücü ardıçlarla bir sarmaşma ve pek çok orman güvercini var. Özel araç ayrılıp giderken, merdivenle birlikte ressam da çekilip alınıyor kulislerden; kulisler üzerindeki ormanın içine kondurulmaya çalışılan ve bıkıp usanmaksızın ötüşüyle bir guguk kuşunu canlandıracak olan son resim bitirilmeden kalıyor. Derken, orman memuru, adeta selam veren bir kişinin yüz ifadesini takınıyor.

Mavi ışıklı arabanın peşinden Şansölyenin konvoyu görünüyor. Limousinlerin pencerelerindeki perdeler çekilip açılıyor birden. Böylesine zengin bir doğanın uyandırdığı şaşkınlık. Yanında eşiyle Şansölye, Şansölyenin kızı ve oğlu iniyor arabadan, bakanları ve uzmanları da onları izliyor. Basın ve televizyon mensupla-

rı kaşla göz arası bitiveriyorlar. Medyalar, hemen tanrısal bir mesaj gibi, şansölyenin pek çok kez derin derin nefes alıp verişini kayda geçiyor. Şansölyenin maiyetindekiler de Şansölye gibi yapıyorlar.

Arabadan inmeleriyle, on üç yaşındaki oğlunun ve on iki yaşındaki kızının kulaklarına birer walkman yerleştirmesi bir oluyor. Gözleri kendi iç dünyalarına çevrilmiş, dalgın bir izlenim bırakıyor çocuklar; bu durum, Şansölyenin eşinin canını sıkıyorsa da: "Ormandaki kuşları dinlesenize!" uyarısını, kulislerin arkasında çalan teyp gibi pek umursayan olmuyor. (Şansölyenin oğluyla kızı, benim kafamdaki imaja göre biraz tombul düştü; ama bizim Bay Matzerath istesin yeter ki, sıska, hatta çelimsiz olabilirler. Ormancıların üniformaları örnek alınarak hazırlanmış giysiler, aile üyelerini birbirine bağlıyor: Çuha bir ceket, kemerli pantolon, bağcıklı botlar, geyik boynuzundan düğmeler.)

Bir erkekler korosu ve özel kostümleriyle oyuncular, resimlerden oluşan orman kulisinin önündeki yerlerini alırken, bakan ve uzmanlar, teklifsizce Şansölyenin çevresini sarıyor; aralarında ormanlardan, ırmaklardan, göllerden, denizlerden ve havadan sorumlu bakan Jakob Grimm de var, kendisine müsteşar olarak kardeşi Wilhelm yardım ediyor.

Konunun gereği olarak, ayrıca popüler karakterinden ötürü, tarihten böyle bir sahneyi ödünç almak ve günümüz modasına uygun olarak giyinmiş Jakob Grimm'i, kardeşine döndürüp şöyle söyletmek hoşunuza gidiyor: "Bizim Ressam Schwind yine ustalığını koymuş ortaya." Bunun üzerine, Wilhelm Grimm'in mahzun mahzun gülümsediğini görüyoruz. İki kardeş, zamanüstü bir yürekliliği içeren "yine de"leri öylesine bir süreklilikle açığa vurmayı başarıyor ki, girişimlerinin boyuna sonuçsuz kalmasından adeta zevk alıyorlar. Dimdik iki adam; gerektiğinde görevlerinden ayrılmaya hazır; yine de göz kırpmalara aşina iki masal babası: Kulislerin arkasındaki manzara hiç yabancıları değil, öyleyken ağızlarını açıp bir şey söylemiyor, işin daha nazik boyutlara varmasını önlemeye bakıyorlar hep.

Yan tarafta polisler, erkekler korosundakilerin üstlerini arıyor. Zararsız oldukları saptanan koro mensupları, bir yükseltinin üzerinde toplanıyorlar. Koro şefine uyarak seslerini alçaltıp yükseltiyor: "Kim seni, ey güzel orman, yükseklere kondurdu böyle..." şarkısını söylüyorlar. Şansölyenin de şarkıya katılmak geliyor içinden.

Güvenlik açısından arama tarama işi kendileri üzerinde de uygulandıktan sonra, bizim bundan böyle Grimm Kardeşler diyeceğimiz kardeş Grimmlerin bir işareti üzerine, kostümlü kişiler, masal kahramanlarını canlandıracak oyuncular olarak sahnede boy gösteriyor. Sağlam bir beğeniyle Eski Alman modasına göre giyinip kuşanmışlardır. Pamuk Prenses, terbiyeli uslu, Yedi Cüce arasında. Elinde örekeyle uyuyan Güzel'in yanıbaşında, onu öpücüğüyle uyandıran Prens dikiliyor. Başında uzun saçlı perukla oradaki de Rapunzel'den başkası olamaz. Hansel ve Gretel dizlerini bükerek Şansölyeyle eşinin önünde eğiliyor, onlara anlamlı armağanlar sunuyorlar: Bir çam fidesi, palumut ve kayın kozalağıyla dolu bir sepet, pırıl pırıl eski bir av borusu. Erkekler korosu, ağızlarını açıp dudaklarını büzerek: "Hansel ve Gretel kayboldular ormanda..." şarkısını söylüyor. Daha önce zararsız kişiler olduklarını saptadıkları şarkıcıları, polisler de zevkle dinliyorlar.

Bu kadar gösteri yeter: Yüzü bakanlarından çok orada hazır bulunan medya mensuplarına dönük Şansölye, konuşmaya başlıyor; elindeki bir kâğıttan ustalıklı şekilde okuyor konuştuklarını. Benzetmelere başvurarak, bir felaketin tehdidi altında bulunan sağlıklı bir dünyayı hokus pokus gözler önüne seriyor. Alman ulusu, oldum olası yazgı tarafından sınanmalara aboneymiş gibi: "Böyle bir kez daha yazgı sınavdan geçiriyor bizleri!" diyerek yükseltiyor sesini.

Altyazıların yardımına ancak zaman zaman başvuran sessiz bir film yapmak istediğimiz için, şansölyenin konuşmasından sonra hayalimizde canlanan ormanın sapasağlam hışırdadığını görüyoruz. Ulu bir orman yavaş yavaş açıyor kapısını, tüm görkemiyle gözler önüne seriliyor. Karacalar otluyor. Bir geyik ürkü-

yor ansızın. Bütün ağaç doruklarından alıntılar dökülüyor. Bir oğlan tam zamanında yetişip yosunlar üzerine yatırılmış bir prensesin üzerine Oğlanın Sihirli Borusu'nu(*) boca ediyor: Çiçekler, yusufçuklar ve kelebekler.

Konuşmalarla yaratılmış atmosfer daha ileriye götürülemeyeceğinden, dolayısıyla bir şeyler olması gerektiğinden, sessiz film için eşsiz denecek kadar veciz bir altyazı oluşturan "Bundan böyle de yaşa, var ol, ey Alman ormanı!" son sözlerinin ardından, Şansölyenin oğlu ve kızı görüntüye geliyor.

Tombul ya da sıskacık, babalarını, armağan palamutlar ve kayın kozalaklarıyla bombardımana tutuyorlar. Kız, pırıl pırıl eski av borusunu yamuk yumuk edip çıkıyor içinden. Oğlan çam fidesini kırıp atıyor, walkmanı kulağından çekip alıyor, yükseltinin üzerine sıçrayıp çıkıyor, korkmuş bakanları ve uzmanları, ürkmüş masal kahramanlarını, içlerine yeniden kurt düşmüş polisleri ve sivil koruma görevlilerini, konuşulanları not alan gazetecileri, hiç istiflerini bozmaksızın habire film çeken kameramanları, oradaki herkesi, aynı zamanda Grimm Kardeşler'i dinleyici yaparak bir karşı nutuk atmaya koyuluyor:

Babası Şansölyeye dönerek: "Ne de güzel konuştun ya!" diye yükseltiyor sesini ve gerçek durumu oradakilerin gözleri önüne seriyor. Araba depoları, kuyrukları, dumanı tüten fabrika bacaları, aç kurtlar gibi beton karan makineler. Ağaçlar kesiliyor, yer tesviye edilip betonlanıyor. O lanet olası asit yağmuru yağmaya başlıyor derken. İnşaat sektöründeki devler ve sanayi sektöründeki patronlar upuzun masalarda ahkâm keser ve baş başa görüşüp konuşmalarda binlikleri cebe indirirlerken, beri yanda ölüyor ormanlar, herkesin gözü önünde can çekişiyor. Diriliğini yitirmiş, ama henüz ayakta duran ağaçtan cesetler gökyüzüne doğru uzanıyor. Bunun doğal sonucu olarak, deminki oğlan, şimdi ölü ormanda uyuyan prensesin üzerine bir başka sihirli av boru-

---

(*) Alman şairi Clemens Brentano'nun (1778-1842) Alman şairi Achim von Arnim'le birlikte derledikleri halk şarkılarından oluşan yapıt. (Ç.N.)

sunu boca ediyor: Atık maddeler, zehir dolu kutular ve hurda demir. Derken egzoz gazlarını simgesel yoldan anlatmak ister gibi, prensesin yüzüne bir osuruk koyveriyor; prenses yüzünü buruşturuyor hemen: Oğlanın osuruğu işte öylesine kurşun içeriyor.

Şansölyenin oğlunun konuşmasının aynı zamanda ıodraltyazı oluşturacak son cümlesi "İşte senin Alman ormanı"ndan sonra, Şansölyenin kızı iş başında görülüyor. Az önceki sahnede ormanı canlandıran dekoru yukarı çekmekte kullanıp düğümlerle sağlamlaştırılmış ipleri orman memurundan yürüttüğü bıçakla ortadan kesiyor. Ağır çekimde devrilip yıkılıyor kulisler. Üzerlerine kondurulmuş kuşlardan hiçbiri uçup da canını kurtaramıyor. Ne kaçıp giden bir karaca, ne tavşan ne de bir kirpi. Yalnız çelik borulardan iskele değil, ölü orman da apaçık gözler önüne seriliyor.

Bunun üzerine, Şansölyenin kızı, kuş seslerinin kopup geldiği teybi kapatıyor. Kurumuş dallar çıtırdıyor, kırılıp koparak düşüyor yere. Düzenbazlığın açığa çıkmasıyla kargalar havalanıyor. Korku kol geziyor dört bir yanda: Ölüm.

Dehşete kapılmış masal kahramanlarından uyuyan Güzel ile onu öpücüğüyle uyandıran Prens, kurtuluşu gülmede arıyorlar. Wilhem, kardeşi Jacob Grimm'e, bir altyazı için biçilmiş kaftan şu sözleri söylüyor: "Eyvahlar olsun! Gerçek su yüzüne çıkıyor!" sürüp giden panik havasından yararlanıp, eserlerinin yazım ve basımı yirminci yüzyılın ikinci yarısının nerdeyse sonlarına kadar süren Grimm Kardeşler'i zaman zaman kararsız, duygusal oldukları kadar zeki, ama yeterince radikal davranmamak gibi dışardan pek farkedilmeyen bir yetersizlikle donatılmış kişiler, kısaca şu anda ellerini ovup duran liberal Grimm Kardeşler olarak hayalimde canlandırırken, bizim sessiz film, toparlanıp yeni bir olaya hazırlanıyor: Şansölyenin oğluyla kızı, kostümlü masal kahramanları Hansel ile Gretel'in başından kasket ile başlığı çekip alıyor, walkmanlerini kaldırıp atıyorlar yere; anne ve babalarına, bu da yetmiyormuş gibi televizyon kamerasına yüzlerini

gözlerini çarpıtarak bakıyor, Hansel ve Gretel kimliğine bürünüp adeta Grimm Kardeşler'in masal versiyonuyla alay ederek kendiliklerinden koşup ormandan içeri dalıyorlar.

Şansölyenin eşi bağırıyor arkalarından: "Hans! Margarethe! Hemen dönün diyorum size!"

Medyaların keyfine diyecek yok. Gazeteciler, kendi teyplerine bomba gibi sözcükler dikte ediyor. Basın foto muhabirleri, belleri hizasında tuttukları makineleriyle yaylım ateşine tutuyor kaçakları, seri halinde resimlerini çekiyor. Televizyon kameraları acımasızca kaydediyor görüntüleri. Şansölyenin çocuklarının kaçıp gidişi, başlı başına bir olay oluyor. Ama Şansölye, mesleklerinin gereğini yapıp çocukları izlemekten alıkoyuyor polisleri. Örneğin, sesini yükselterek şöyle diyor: "Pes eden iki kişi daha! Nankörler! Ama ziyanı yok, bu kaybı gidermenin üstesinden geleceğiz." Ardından vakur bir tavır takınarak kurtarmaya çalışıyor durumu; ne var ki, yorum gerektiren bir sırıtışın gelip yüzüne oturmasını önleyemiyor.

İki kaçak nankör uzaklarda, ölü ağaçlar arasında henüz belli belirsiz seçilirken, Wilhelm alçak perdeden Jacob Grimm'e şöyle diyebilir: "Görüyorsun, sevgili kardeşim, eski masallar ölmüyor."

Felaket havasının sürüp gitmesini önlemek için erkekler korosu çarçabuk toplanıp biraraya geliyor ve koro şefinin peşine takılıp bir şarkı söylemeye başlıyor; "Grunewald'da kerestelik orman satılıyor açık artırmayla" diye neşeli bir şarkı olabilir bu, ama yine de ses yeterince gür değil. Bir asit yağmuru yağmaya başlıyor üstelik. Şansölye, üzüntüsünü giderecek tatlı bir şeyler atıştırmayı arzuluyor. Kaçıp gitmiş çocuklar, gözden büsbütün kayboluyor derken.

Noel faremle ben, Üçüncü Programdan bu yılın, Çinlilerin hebasına göre farelerin, yoğun çabaların ve üretimde artışların yılı olarak takvimde yer aldığını duyup öğrenmekle kalmıyoruz; kavallarla sarılıp kuşatılmış bir kültür programında Weser kıyısındaki kentten söz açılıyor, kentin sinesinde barındırdığı söylencenin yıldönümü anımsatılıyor dinleyicilere. Bohemyalı bir şairin

konuşması, bir kukla oyununun promiyeri, konuyla ilgili bilimsel konferanslar, fareli köyün kavalcısı adına çıkarılmış özel gün damgalı posta pullarının satışı ve Orta Çağ'a özgü kıyafetlerle kent sakinlerinin çocuklarının, aslına uygun bir fareli köyün kavalcısının peşine takılıp gideceği alaylar öngörülmüştür yıldönümü kutlamasında. Söylenceyle ilgili motifleri içeren resimlerden bir sergi dışında, belediye sarayının önünde, dev bir fareli köyün kavalcısı pastasının satışı da kutlama programında yer almaktadır. Kentteki turizm bürosunda çalışanlar sevinçlerinden bayram yapıyor: Turist sayısında artış beklenmekte; hatta denizaşırı ülkelerden *Teksas-Fareli Köyün Kavalcısını Sevenler Kulübü* üyeleriyle *Japonya'dan Hameln Çocukları Kulübü* üyeleri şenlik ve gösterilere katılacağını bildirmiştir. Gerçi kentin ileri gelen siyaset adamları, başka kentlerden Hameln'e tatsız bir meraklı akınının gerçekleşmesinden endişe ediyorlar-büyük kentlerden punk ya da punkerlerin yanlarında hayvanlarıyla Hameln'e doluşması durumunda gereken önlemlere başvurulacak- ama tarihsel belgelerle de doğruluğu onaylanıp kilise tarafından da uygun şekilde kutlanacak olan yıldönümü dolayısıyla herkesin keyfi yerinde. Kentin Protestan başrahibi, şenliğe katılacağına söz verdi.

Üçüncü Programdaki kültür panoraması, Noel faremle bana duyuruyor bütün bunları. Konuşmacının pek çok yayında iyice pişmiş sesi, sürekli olarak alaylı yan tonları ve eleştirel parantezleri içeren, öyleyken saniyesine varıncaya kadar kutlama konusunda bilgi sahibi, zekice bilgi sahibi olan,Hameln ve Hameln'in gizli, karanlık köşeleri konusunda bizlerden daha çok şey bilen bu medyaya uygun tatlı ses, masanın üzerinde farenin kafesinin sağındaki bir radyodan geliyor; bense farenin solunda oturuyor, ama ses konuşurken bir zırh gibi kuşandığım bir niyetle Hameln'e doğru çoktan yola düşmüş bulunuyorum.

Hameln'e gitmek istiyoruz. Burada, o eski uydurma masalın bazı köklerini ele geçireceğiz. Bunu yapmak, boynumuzun borcu. Çünkü kesin olan bir şey varsa, yedi yüzyıl öncesiyle sonraki yüzyıllardan kalma hiçbir belgede ne farelerin, ne fareli köyün

kavalcısının adı geçiyor. Bize ulaşan bütün bilgiye göre, kaval çalan biri *Ermiş Yuhanna ve Ermiş Paulus* gününde yüz otuz çocuğu Hameln'den alıp götürerek bir mağaraya tıkmış, çocuklarla sırra kadem basmış ve çocuklardan hiç dönüp gelen olmamış.

Kentin doğu kapısından mı çıkıp gittiler acaba? Rehin alma olayı Sedemünde'deki savaştan sonra mı söylenceye girdi? Bunlar raks hastalığına yakalanmış kimselerdi de, raks ede raks ede kentten çıkarak her biri bir yana mı çekip gitti? Olaydan söz açan hiçbir belge yok elde. Yüzyıl sonra bile kentin kilisesinde saklanıp Hameln'le ilgili her şeyin, yangınların, Weser'in taşmalarının, Kara Vebanın her baş gösterişinin kayda geçirildiği kronikte, Hameln'li çocukların kentten çıkıp gidişlerinden bahsedilmiyor. Fareli köyün kavalcısının marifetinden çok, bir bit yeniğini içeren ve yöneticilerce gizli tutularak açığa vurulmayan, daha ziyade o zamanlar kent sakinlerinin huzurunu kaçıran flajellanlarla ya da Hameln'deki gençleri doğudaki yerleşim bölgelerine çekme girişimiyle ilgili olabilecek bir anlatı. Kaldı ki, fareler ve fareli köyün kavalcısı, Yuhanna ve Paulus gününden ancak beş yüzyıl sonra, sağlamlığı su götüren olayın içine alınmış bulunuyor. Bu konuda Goethe başta olmak üzere pek çok şairin yazdığı şiirler var elde.

Daha sonraları Grimın Kardeşler, Hameln'li çocukların kentten çıkıp gidişlerinin, bazı söylencelerde, herkesçe bilinen o fareli köyün kavalcısı anlatısıyla karıştırıldığını görmüşler. Ve kışın soba çevresinde, çıkrık başında ve sıcak ağustos gecelerinde anlatılan ne çok masal varsa hepsini yazıya döken iki kardeşin derlemelerinden okuduğumuz kadarıyla, kılık kıyafeti dikkati çeken biri, kendisine vaat edilmiş ücret karşılığında Hameln kentini farelerden temizlemiş, bunun için özel bir müzikle büyülediği fareleri peşine takarak Weser ırınağına götürmüş, fareler de ırmakta boğulup gitmiş. Ayrıca öğreniyoruz ki, kaval çalan ve fareleri temize havale eden o kişi, belediye reisiyle şehir meclisi üyelerinin kendisine vaadettikleri ücreti vermekten kaçınması üzerine, başka söylencelerde kaç kişi olukları belirtilen çocukları kavalından

çıkardığı ınüzikle önüne katıp götürmüş ve Kalvarien dağından içeri soktuğu çocukların yüzünü bir daha gören olmamış.

Ahlaksal bir mesajı içeren bir söylence; yalnız fareler değil, sözünden dönen semt sakinleri ve baştan çıkarılıp kandırılmaya yatkın çocuklar da söylencede cezalandırılmakta.

Yalnızca çocuklar mı! Düşüncesizce davranan, koyun gibi onun bunun peşinden koşan, körü körüne güvendikleri yabancılara gizlerini emanet eden, akılsızca davranıp her şeye kanan, verilen her söze inanmaktan geri durmayan kişi, fareli köyün kavalcısının oltasında alır soluğu; bu yüzdendir ki, fareli köyün kavalcısının çok geçmeden siyaset alanında sivrildiği görülüyor. Broşür ve risalelerde şöyle deniyor örneğin: "Köylüleri ayaklandırmakta, yoksul insanlarda mülkiyet hırsını körüklemekte, vatandaşlar arasında huzursuzluk yaratmakta, ortaya öyle sorular atmaktadır ki, cevabını yalnız şeytan verebilir. Onu dinleyenler kundakçılık yapar, yeraltında faaliyet gösterir, baş kaldırır, isyana kalkışır, ihtilalci ve kâfir olup çıkar." Böylece bazen sıradan, bazen renkli giysiler giyen ve her seferinde bir başka isim taşıyan fareli köyün kavalcıları, çaresiz kalmış köylü yığınlarını, isyankâr işçileri, sapkınları, yoldan çıkmışları, çokluk radikal azınlıkları, ama sonunda topluca halkı felakete sürükledi; aynı şeyi daha bu yakınlarda da saf Alman halkına yaptı; hep aynı fareli köyün kavalcısı "Ne geliyorsa başımıza, farelerden geliyor" demedi hani (çünkü pek etkili olmazdı bu), tersine uğranılan bütün felaketin suçunu Yahudilerin üzerine yıktı; sonunda her Alman vatandaşı felaketin nereden kaynaklandığını, kimin onu kendisiyle taşıyıp getirerek ülkede yaydığını, bu yüzden kimlerin, fareli köyün kavalcısının yaptığı gibi, bir araya toplanıp canının cehenneme yollanması gerektiğini az çok bilir oldu.

Bu kadar basit, her şey. Yeter ki doğru dürüst analizden geçirilsin, söylencelerden ahlaksal bir ders çıkarmanın hiçbir zorluğu yoktur ve bu ders meyvesini verebilir sonunda: dört başı mamur cinayetler.

Bazen aklına esip fareli köyün kavalcısı pozunu takınmak istese bile, peşine düşülüp kovalanan bir hayvan gibi ömrü boyu kendine sığınacak yer arayan bizim Bay Matzerath da durumu benzer şekilde görüyor. Şöyle diyor örneğin: "Ne zaman farelerden ve bunların kökünün kazınmasından söz açılsa, fare olmadığı kesin başka yaratıklar da fareler gibi öbür dünyayı boylamıştır."

Bir adres var elinde, mektuplar yazıyor, mektuplar alıyor. İki yıl önce safra kesesinden bir taş çıkarıldığından beri sağlığının yerinde olduğunu tekrarlayıp durmakta; ama yine de ufak su dökerken zorlandığından yakınıyor: Yorucu oturumlardan ve tartışmalı medya kongrelerinden sonra idrar yapamıyormuş bazen, bu da kendisine ağrı veriyormuş, belki de stres tahriş ediyormuş prostatını; öyleyken ürologların bıçağı altına yatmaktan çekiniyormuş.

Son zamanlarda altın sikkeler topluyor bizim bay Matzerath, ipek boyunbağları takıyor, yakutlara bezenmiş kravat iğnelerinden hoşlanıyor, traştan sonra kolonya sürünüyor, akşamları da o çok eski lavanta kokularına yöneliyor; belki lavanta kokusu annesini anımsatıyor kendisine, uzun süre etkisi kaybolmayan bu kokuyu teninden hiç eksik etmemiş zavallı annesi. Başını bir çelenk gibi çevirip gümüşsü parıldayan bakımlı ve ondüleli saçlarını saymazsak, dazlak denebilir. Yılın her mevsiminde, güneş yanığı dazlağı nasıl da cilalanmış gibi parlıyor. İnsanın elini okşayarak üzerinde gezdiresi geliyor bu dazlağın; söylentiye göre içlerindeki ayartıya karşı duramayarak bunu yapan kadınlar da varmış, bizim Bay Matzerah'ın hiç yalanlamadığı yedi canlı dedikodular.

Gerçi davetlere, partilere seyrek katılıyor; ama kendisi bir parti verdi mi, bizim kambur cüce, özellikle boylu boslu hanımlarla beylerin arasına gidip dikiliyor, sanki böylelikle hâlâ boy atamayıp bodur kaldığını tüm belirginliğiyle öne çıkarmak istiyor. Bu nedenlerdir ki, gerek yönetim, gerek üretim kadrosunda çalıştırdığı kişilerin boyları bir sekseni aşmakta. Ondaki bu acayip huyu

film sanayiinde herkes biliyor, ama eskisi gibi buna gülümseyip geçen yok; kaldı ki, çeşitli firmaların film piyasasındaki pay oranları, kimin kimi takıp öne geçtiğini ortaya koymakta. Çalışına takvimini, ilerisini düşünerek hazırlıyor bizim Bay Matzerath: Sırf video kaset üretimini hedefleyip harıl harıl sürdürdüğü çalışma dönemleri, inzivaya çekilerek istirahata ayırdığı dönemlere bırakıyor yerini; Marienbad, Baden-Baden, Lucca ve İsviçre'de Bad Schinznach kaplıcalarını ziyareti, prostat rahatsızlığından değil yalnız. İkide bir yinelemekten pek hoşlandığı bir cümle var: "Gelecek farelerindir, tabii bir de bizim video kasetlerinin."

Kaplıca kürleri sırasında ve kür programı dışındaki zamanlarda, kafasını buyur edip emrine verdiği projeler üzerinde düşünüp taşınmaktan geri kalmıyor: Hâlâ pek çok katmandan oluşan tezler ve karşıtları. Bazen ileride olacakları üretilmiş gelecek kimliğiyle filme almayı, böylece söz konusu gelecek hal'e dönüştüğünde film olarak elde hazır bulundurmayı istiyor; bazen de henüz film medyası diye bir şey yokken gerçekleşmiş olayların, örneğin Nuh'un gemisine o zamanki canlıların yüklenişinin filme alınmasını arzuluyor. Eldeki listeden sıkı bir şekilde kontrol edilerek, karada sürünen ve havada uçan tüm yaratıklar çifter çifter görüntüye gelmeli. Düğmeli Afrika erkek domuzuyla dişi domuzu, erkek kazla dişi kaz, aygırla kısrak ve arada sürekli yinelenen görüntüler halinde, Nuh'un gemisine sokulmak istenmeyen, ama öbür kemirgenler arasına karışıp gemiye kaçak girmek için yılmadan savaşan özel bir çift.

Kendisine seyrek olarak ayırdığı molalarda bizim Bay Matzerath'ın aklı çocukluğuna gidiyor daha çok, ihtiyarlayıp kocarken ona yeniden yaklaşınayı özlüyor: Kiler merdiveninden yuvarlanış, doktora gidip gelmeler, sonra o bir sürü hemşire... Ne var ki, hoşlandığı hanımlar ne kadar üzerine düşürse düşsün, soyu sopu hakkında anımsadıklarını kaleme almaktan kaçıyor, hele sözlü olarak böyle bir şeyi yapmaya yanaşmıyor hiç. "Hepsi maziye karıştı bunların," diyor. "Biz bugünü yaşıyoruz şimdi, hem de yaşadığınız her gün son günmüş gibi..."

Şimdiden eylül ayını düşünerek seviniyor, ama altmışıncı yaş gününün nasıl kutlanmasını istediğini de bilmiyor henüz: Tek başına mı kutlayacak o günü -yalnızca fotoğraflarla baş başa- yoksa uzun bacaklı konuklar arasında mı?

Ama önce büyükannesi Anna Koljaiczek'in doğum gününün kutlanması gerekiyor: Seçkin armağanlarla ve Schinznach kaplıcasında tasarlayıp eve döner dönmez üretimi için talimat verdiği bir sürpriz kasetle.

Hep boş kalmasını istediği aşırı büyüklükteki masasının üzerinde, kendisini büyükannesinin doğum gününe çağıran kart duruyor yalnız; kartı büyükannesinin yerine, eskiden Matern ismini taşıyan Matarnia'daki kilise cemaatinin başında bulunan rahip yazmış: ".. torunum Bay Oskar Matzerath'ı 107. doğum günüme davet etmekten şeref duyuyorum."

Bu cümleyi durup durup yeniden okuyor bizim Bay Matzerath; ama kalkıp gitsin mi, gitmesin mi, bilemiyor bir türlü. Çıkıp geldiği yere dönmekten korkuyor, beri yandan yanında götüreceği armağanları tasarlıyor kafasında ve her yerde onu ilerde bekleyen şenlikten söz açıyor. Kendisine herkesin "bizim Bay Matzerath" demesinden hoşlandığı için, çevresinde: "Düşünebiliyor muydunuz, bizim Bay Matzerath, Polonya'ya gidecek belki. Bizim Bay Matzerath'ın Polonya'ya bir gezi planladığından haberiniz var mı?" diye bir fısıldaşma işitmeye görsün, kulaklarını dikiyor.

Ama henüz duraksıyor bizim Bay Matzerath. Büyümesini bile isteyince tatil eden, ama sonra yine de birkaç santimetre daha büyüyen biri, eski küçük oyununu yineliyor: Evet mi desem, hayır mı desem?

Ayrıca, çıktığı gezilerde hiç mırın kırın etmeden şoförlüğünü yapan Bruno, bu kezki seyahat konusunda endişelerini dile getiriyor, seyahatin önüne geçemese bile onu ileri bir tarihe ertelemek için nedenler arıyor. Bu seyahate çıkılmamasını salık veren hekimleri bahane ediyor. Polonya'daki siyasi durumun henüz oturmamışlığını ileri sürüyor. Askeri yönetimin keyfi davranışla-

rına karşı uyarıyor Bay Matzerath'ı. Her ne kadar sağlam nedenler gösteremiyorsa da, bizim Bay Matzerath'ın halen Polonya'da istenmeyen kişi olduğunu ima yollu belirtiyor.

Henüz vize için başvurulmuş değil. Ama yine de Oskar ipek kravatlar alıyor, iri karelerle ekose bir spor giysi geçiriyor sırtına. Yolculuğu uçakla, hele trenle yapmaya yanaşmıyor. "Memleketimi gidip göreceksem, Mercedes'le yaparım bunu, o kadar!" deyip çıkıyor.

Doların yükselip altının değer kaybetmesine karşın ya da kaybettiği için ilerisini düşünerek para koleksiyonunu zenginleştiriyor. Koşullar kendisini uzunca süre bizlerden ayrı kalmaya zorlayacakmış gibi, herkes için tavsiyeler, öğütler hazır. Bana yalnız Malskat olayını araştırmamı salık veriyor. Artık başka projeler üzerinde de düşünmesini rica edince, hemen yapıştırıyor cevabı: "Orman ve Hameln konusunu seninle sonra konuşuruz!" Beni, kafamda tohumlarını çatlatıp çıkmaya hazır bir sürü tasarıyla yalnız bırakıyor.

Motorlu sahil ticaret gemisi *Yeni Ilsebill* yassıada Fehmarn'ı geride bırakıp Mon'un kalkerli sarp kıyılarına doğru dümen kırmadan, gemideki kadınlar, önceden belirlenmiş plan uyarınca Lübeck koyunda ölçüınlere başvuruyor. Kiel fiyordunda denizanası sıklığıyla ilgili olarak elde yeterince veri bulunduğundan, burada planktonların dikine gezinimleri inceleniyor. Altı ağ kullanılıyor bu işte. Beş dakikalık sürede ve on sekiz ile yirmi üç metre arasında dikey alınacak örneğe ek olarak, beş ayrı derinlikten aynı zamanda örnek alınabilir.

Dümenci "köpekbalığını," medüz ölçüm sayacını suya salarken, denizbilimciyle çarkçıbaşı, çapları dört santimetreden büyük kulaksı denizanaları üzerinde çalışıyor. Denizanası, yumuşak kulakları hizasından ölçülüyor. Küçük denizanalarına efira deniyor, büyüklerine medüz. Hacimlerinin belirlenebilmesi için, şöyle biraz kurulanan medüzler, formalin doldurulmuş dikine silindirlere biyolojik bir kitle olarak daldırılıyor. Kuşkusuz ölçüm yapılırken, bunun yol açtığı büzülme dikkate alınıyor. Formalin

içinde iki gün tutulan değişik büyüklük grubundaki denizanalarının çapı, yaklaşık yüzde dört oranında küçülüyor. Bütün bunları ve bunun dışında daha pek çok şeyi -örneğin ringa larvalarıyla medüzlerin karşılaştırmalı tartımlarını- denizbilimci geç yaşta başladığı öğrenim sırasında belleıniştir. Aslında bir nakliye şirketinde çalışan çarkçıbaşıyla bir avukatlık bürosunu yöneten dümenciye medüzlerle efiraları nasıl uzmanca sayacaklarını, ölçeceklerini ve tartacaklarını öğretmeyi beceriyor. Sabırla açıklamalarda bulunarak uygulamalı denizbilim dersleri veriyor. Medüzler, şimdiye dek hiç bu kadar nesnel yoldan ele alınmamıştır.

İlkin, kadınlar özel aygıtlarıyla Timmendorf sahilinden iki mil açıkta avlanmış, sonra da Scharbeutz ve Haffkrug önünde denizden örnekler almıştır. Şimdi ise Neustadt körfezinde Pelzerhaken'ın önüne kadar uzanan bir alanda Baltık denizinde ölçüm yapıyorlar. Kuzeye çıkıldıkça denizanalarının yoğunluğu azalıyor. Ne var ki, Doğu Holstein sahilinin önünde dümencinin kaptana söylediği şu sözler, denizbilime ve uygulama alanına yeni bir boyut kazandırıyor. "Yetmişli yılların başında pisibalığını yaklaşık burada yakalamıştık. Bir rastlantı sonucu hani. Tırnak makasıyla hem. Seninki bir ağzını açtı ki sorma! Beni bırakın, sizler için şöyle yapacağım, böyle yapacağım deyip durdu. Ne vaatler, ne vaatler! Ama hiçbiri gerçekleşmedi bunların. Ortalık denizanalarından geçilmiyor, yüzlerine bakayım dedin mi, hemen buruşup büzülen denizanalarından."

Gerçekten pisibalığını çağırıyormuşçasına, çarşaf gibi denizin koynundan içeri sesleniyor çarkçıbaşı: "Hey, pisibalığı! Bize oyun oynadın. Değişen bir şey olmadı durumda. İpler hâlâ erkeklerin elinde. Tepe taklak gidiş yavaş yavaş hızlanıyor olsa da, yine onların borusu ötüyor hep. -Bizlerse, o zamanlar şöyle düşünmüştük: İşte kadınların saltanatı başlıyor şimdi, kadınlarm akıllıca yönetimi- Suyu görmeden paçaları sıvamışız anlaşılan. Yoksa bu konuda da bize buyur edeceğin bir kurnazlık geliyor mu aklına? Durma haydi, bir şey söyle, pisibalığı! Bir şey söyle, palavracı yaratık seni!"

Gerçi deniz ses vermiyor; ama dümencinin birden patlaması, konuşan pisibalığına hanidir işitilmemiş bu verip veriştirmeler, denizbilimci ile çarkçıbaşıyı, son medüz örneklerinin ölçümünü yaptıkları araştırma gemisinin eski ambarından çekip getiriyor yukarı. Güverteye çıkar çıkmaz çarkçıbaşı bağırıyor: "Kes artık şu lanet olası hikâyeyi, bayatladı artık!"

Denizbilimci de şöyle diyor: "Sızlanıp yakınmayı da bırak. Teknemize erkeklerin ayak basması yasak. Yetmez mi sana bu kadarı?"

Kuzineden Kontesin sesi geliyor: "Pisibalığı olmuş, olmamış. Burada öteden beri bir şeyler olur biter hep! Burada demirleyelim isterseniz!"

Motoru yavaşlatıp durduran kaptan, sanki bundan böyle kumanda Kontesteymiş gibi, hiç itiraz etmeksizin iki demiri de denize atarken, denizbilimci plastik eldivenlerini sıyırıyor elinden. Bir kullanımlık eldivenleri kaldırıp geminin bordasından aşağı atıyor, sonra birbiri ardından Pelzerhaken, Neustadt, Scharbeutz yönünü işaret ediyor eliyle: "İşte oradaydılar. Üç gemi. Benim örgü örgü saçlarım vardı o zaman ve saçlarımda fiyonklar. Henüz on ikisindeydim. *Thielbeck*, *Cap Arcona* ve *Almanya* demirlemişti orada. Berlin boşaltılırken bizi alıp Neustadt'a getirmişlerdi. İki kez bombalanmıştık. Bin dokuz yüz kırk beş Nisan'ı, savaş bitmek üzereyken. Sabahları okula giderken bakıyordum, orada duruyordu gemiler. Sanki resim gibi çizilip oturtulmuşlardı oraya. Ben de evimizin mutfağındaki masada deftere resimlerini yapıyordum onların. Boya kalemleriyle, her üçünün de. Büyükler diyorlardı ki: Gemidekilerin hepsi toplama kamplarından. Üç Mayıs günü annem beni yine çarşıya yolladı, karneyle şeker veriliyordu çünkü; sahilden baktım, gemilerde bir tuhaflık var. Dumanlar çıkıyordu hepsinden. Uçakların saldırısına uğramışlardı. Bugün daha çok şey biliniyor bu konuda: Toplama kampında olanlar Neuengamme'den geliyordu, birkaç yüz kadarı da Stutthof'tan. Gemiler İngiliz Tyhpoon bombardıman uçaklarının saldırısına uğramıştı. Roketlerle donatılmış uçaklar. Sahilden bakıl-

dığında komik bir manzaraydı hani, sanki bir tatbikat izleniini uyandırıyordu. Her neyse işte, *Arcona* yandı, sonra da alabora oldu. Toplama kamplarından kimsenin içinde bulunmadığı *Almanya* battı. Mahkûmların beyaz bayrak yerine yatak çarşaflarını direklerine çektikleri *Thielbeck* yana yana alabora oldu ve denizin dibini boyladı. Gemilerde neler olup bittiği sahilden görülemiyordu kuşkusuz. Pek tasarlanacak gibi de değildi. Gerçi ben daha sonra da hayli zaman boya kalemleriyle yanan gemi resimleri yaptım, aman Tanrım! Kesin olan bir şey varsa, saldırıdan önce *Arcona* ile *Thielbeck* gemilerinde toplama kamplarından dokuz bine yakın insan bulunuyordu. Her Allahın günü bunlardan rahat üç yüzü açlıktan kırıldı. Ve yaklaşık beş bin yedi yüzü -Polonyalı, Ukraynalı ve Almandı bunlar ve kuşkusuz Yahudi- yanarak can verdi, suda boğuldu; yüzerek kıyıya çıkabilenler ise, oracıkta yedikleri alçakça kurşunlarla hayata yumdular gözlerini. SS'lerin ve deniz komandolarının kurşunlarıyla. Gördüm işte bütün bunları, on ikisindeydim henüz. Saç örgülerimle oracıkta dikilmiş bakıyordum. Neustadt'tan pek çok büyük de vardı sahilde, toplama kampından kurtarılanların tir tir titreyerek sudan çıkar çıkmaz nasıl kurşunlandıklarını izliyorlardı. Tabii bugüne kadar da ben gördüm, ben işittim demedi hiçbiri, İngiltere'deki domuzların da bundan söz açtığı yok. Bir kaza oldu deyip çıktılar. İki yıl boyunca cesetler suda ordan oraya gezinip durdu; plaj ve kaplıcalara gelenlerin keyfini kaçırdı. Çünkü olayın hemen ardından savaş bitmişti. Ayrıca, gemilerin enkazı uzun zaman göz önünde kaldı, sonunda yedeğe alınıp götürülerek hurda demire dönüştürüldü."

Denizbilimci, Hamburg bölgesi Nazi sorumlusunun ve gemi kaptanlarının isimlerini anımsayıp söylerken, öbür kadınlar hiç renk vermeyen denize bakıyorlar. Deniz süt liman; hafiften yağmur atıştırıyor, bu bol yağışlı yaz mevsiminde sık rastlanan bir durum. Kuzineden Kontesin sesi geliyor: "Öyle tabii, tarihe yaraşacak bir olay değil. Nahoş bir terslik! Keyif kaçırıcı bir şey. Böyle şeyleri unutmak gerekir. Bir sünger çek gitsin üzerinden, der-

lerdi eskiden. -Yemek yiyor muyuz şimdi? Köfte var, yanında kızarmış soğan, patates püresi ve hıyar salatası."

Artık konuşacak başka şey kalmadığından, kaptan iki demiri de çekip alıyor gemiye, ardından izlenecek rotayı bildiriyor: Açık deniz. Motorun uysallık gösterip hemen çalışmaya başlaması ne iyi! Damroka, elinde sımsıkı tuttuğu kahve bardağıyla dümencinin yanında dikiliyor. "Bir an önce gidelim buradan!" diyor, o kadar; ama gözü yolculuğun gerçek hedefinde ve bu hedefi yalnızca kendisi biliyor; ayrıca kadınların geçmişi bırakıp dikkatlerini yine yalnızca kulaksı denizanalarına yöneltmesi benim de istediğim şey.

Yemek için, üzerinde ölçüm verilerinin kaydedildiği listeler duran ortadaki masa boşaltılıyor. Kadınların hepsi de köfteye ve aşçıya övgüler döşenecek. Havayla bol yağışlı yaz mevsimi üzerinde gevezelik. Konuşulan sözlerden hiçbirinin sonradan anımsanmayışı ne iyi. Patates püresiyle köftenin yanında kadınlar şişelerden bira içiyor. Yemekten sonra kaptan, dümenciden devralıyor dümeni.

Ancak yassıada Fehmarn'ı geride bıraktıktan sonra kadınların hepsi güvertede toplanıyor; örgü malzemelerini de yanlarında getiriyorlar. Tıknefes denizin yüzünde küçük dalgalardan bir çırpıntı. Hafif bir rüzgâr. Başka bir yerlerde ince tül halinde yağmur yağıyor. Arada bir güneş gösteriyor yüzünü. İskele tarafında Danimarka adası Lolland'la birlikte alçacık sahil belirmeye kalmıyor, *Ilsebill* bazen yoğun, bazen fazla yoğun sayılmayacak medüz tarlalarından geçiyor. Ölçümlere başvurulmuyor buralarda. "Köpekbalığı" dinlenebilir. Motorlu sahil gemisi saatte sekiz buçuk mil yol alıyor.

Ne var ki, güney batı yönünden beyaz karınlı bir feribotun görüş alanında belirmesi üzerine çeşitli konulardaki boşboğazlıklara ansızın son veriliyor. Denizbilimcinin örgü örmeyi bırakıp yine toplama kamplarından gelenlerle yüklü gemilerden konuşmaya başlamasının önüne geçemiyorum. Çarkçıbaşı bu konuda daha çok, daha ayrıntılı bilgi edinmek istediği için -Toplama kam-

pındakilerin gemilerde ne işi vardı peki? Sonra, ne diye İngilizler...?"- kuzinede bulaşıkları yıkayan Kontese sesini yükselttirip şöyle dedirtiyorum: "Öyle işte, öyle! Acından ölen, yanarak can veren, suda boğulan ve yüzerek karaya çıkar çıkmaz kurşunlanarak öbür dünyayı boylayan insanlar. Ve başkalarını aç bırakıp öldüren, başkalarının yanarak ölmesine, suda boğulmasına yol açan, yüzerek karaya çıkmış bir avuç insanın başka insanlar tarafından kurşunlanıp öldürülmesine seyirci kalan insanlar. Hep insanlar ve insanların insanlara yaptıkları. Peki fareler? Ateşte yanmış, suda boğulmuş farelerin lafını eden mi var? Bahse girerim, yığınla fare vardı gemilerde, birkaç fare kesin bir kez..."

Bunun üzerine rüyama giren dişi fare, kendisi görüntüye gelip gemiyi bir kenara itmeden söze karışıyor: "Yanılgı, ufak bir yanılgı. Bizler her ne kadar insanların sürekli yanıbaşında eğleştikse de, başlarına gelen felaketlerde kaçıp canımızı kurtarmasını bildik hep. İlerde olacakları önceden sezinleyebildik. Pek tekin olmayan gemilerden uzak durduk. İnsanoğlunu nice sevsek de, onunla beraber yanarak ya da suda boğularak kuyruğu titretmek istemedik."

Rüyamdaki tekerlekli koltuk değil, bir uzay gemisinin kapsülüydü; kayışlar, kemerlerle bağlanmış olarak kapsülde oturuyor, benim için öngörülmüş yörüngeyi izleyerek dolanıp duruyordum. Uzay konusundaki bütün o ayrıntılı bilgilerden habersiz ben, üstün gelişim düzeyiyle yıldızlara el atacak ve bütün galaksileri tek tek isimleriyle sayıp dökebilecek kadar uzmanca bilgilerin yükünü üzerinde taşımayan ben, astronotların kendilerini hiç sıkıntıya sokmaksızın konuşmalarında yararlandığı, bu arada okul çocuklarının bile aşinası olduğu dil bilgilerinden yoksun ben, kendisi için telefonla konuşmak bile akıl almaz bir mucize niteliğini korumuş olan ben antika soytarı, bir uzay kapsülünde yerimden kıpırdayamadan oturuyor ve habire sesleniyordum: Yeryüzü! Cevap ver yeryüzü!

Gelgelelim, benim monitör yalnızca dişi fareyi gösteriyordu. Bana yalnız dişi fare cevap veriyor, yalnız dişi fare vır vır konu-

şup duruyordu. İstediğim kadar umutsuzlukla bağırayım, "Biz yaşıyoruz henüz! Biz varız! Pes etmiyoruz!" diyeyim, hiç oralı olmuyor, boyuna geçmiş zamanlardan dem vuruyordu: Mahzun ve sabırlı, bana analık etmek ister gibi adeta.

Sevgili dostum, dedi dişi fare, dinle beni! Yeryüzü diye seslenin, işte şimdi yeryüzü konuşuyor. Yeryüzünün sana cevap vermesini istedin, işte şimdi cevap veriyor yeryüzü: Bizler toprağı eşip içine girdik, ilerde neler olacağını sezmiştik çünkü. İnsanların, başka türlüsü adeta ellerinden gelmeyerek yeniden, ama bu kez kesinlikle aklını oynatmış gibi davranıp ne olursa olsun kendi sınırlarının dışına çıkmak istediklerini görünce, toprağın derinliklerine gömdük kendimizi. Sezgiye yormayalım bunu; geçmişten bize aktarılagelen bilgiler, Nuh zamanından bu yana söz konusu durumlar için bilenmiş belliğimiz, bize toprağın altına girmemizi, tıkaç sisteminden yararlanarak hava kesecikleri sayesinde hayatta kalmamızı öğütleyip duruyordu. İnsanların sık sık ağızlarına aldığı bilgece söz -batan gemiyi önce fareler terkederdurup dururken çıkmamıştı. Nuh'un gofer ağacından yapılmış teknesine alınmamızın- boyu üç yüz, eni elli, yüksekliği ise otuz arşındı teknenin- kesin olarak yasaklanmasından bu yana, özellikle gemilerden uzak durmaya başlamıştık. İnsanların yargısına göre ödleklik gösterip bir gemiyi terketmiş farelerden ne zaman söz açıldığını işitsek, çok geçmeden terk edilmiş geminin denizin dibini boyladığını haber almıştık.

Yalan değil, diye sisini yükseltti dişi fare. İnsanların hakkımızdaki düşüncesi, ünümüzü pekiştirdi. Ama sıra dünya denen gemiye gelince, baktık, bu gemiden kaçıp sığınacağımız bir başka gezegen yok ortada. Bu yüzden, insanların inşa ettiği sığınak ve korunakların, yerin altında ve üstündeki yapıların diplerini kazıp eşerek buralara attık kendimizi. Ayrıca yiyecek stoku yaptık, ki insan çağında ancak Bengal faresinin bir özelliğiydi bu.

Uzay kapsülümde monitörden daha iç açıcı görüntüler ele geçiririm diye ikide bir uğraşıp durdumsa da, dişi fare beni alıp yuva olarak kullandıkları uzunlamasına ve enlemesine dehlizlere,

giriş işlevi gören dar geçitlere götürdü, içleri tıpkı silolar gibi hububat ve çekirdekle dolu ceplere açılan siper sistemlerinde dolaştırdı. Yerin altında bir dünya, adeta labirent gibi dallanıp budaklanarak uzanıyordu.

Ben gün ışığına çıkmak, kafamdan güzel şeyler geçirmek istediın: Damroka!

Dişi fare: Sığınacağımız başka bir yer yoktu, dedi.

Bizim Bay Matzerath'a veriştirdim: Ne diye evet demez, benim ölüp giden orman konusundaki filmimi yapmazdı. Dişi fare, sesimi kısıp şöyle dedi: İnsanlar arasındaki genel hava, onların hiçbir haklı nedene dayanmayan aşırı barış umudu, umutla ayakta kalan ve kendi kendini yiyip tüketen bu umut, insanlık çarkı rölantide çalışırken bu harıl harıl umut üretmeler, insanların bu içler acısı umutlanıp durmaları bizi alarma geçirmişti.

İnsanlar güncel yaşamın zorunluluklarıyla elleri kolları bağlı duruma sokmuşlardı kendilerini. Sanki sonsuz zamanları varmış gibi, ertelemelerde yaşayıp durmuşlardı. Devlet adamları belki eğlenceli bulmuştu bunu, en azından son ana kadar sırıtıp durmuşlardı. Hele o boşboğazlıkları insanların! Daha önce çokluk acayip, ama hayli seçkin düşünceleri kafalarından çıkarıp ortaya koymalarına karşın, son'a doğru sapa düşünceleri papağan gibi yinelemişlerdi; bunların arasında arkaik denecek tuhaf düşünceler de vardı; örneğin, Nuh'un gemisi model alınarak inşa edilip ayıklama ilkesine göre iskân edilen uzay gemileri. Açıkçası, pes ediyordu insan. Kafasıyla bütün bunları düşünen insan, düşünceleri o zamana kadar hep gerçekleşen insan, şimdiye kadar aklıyla böbürlenen, karanlık, batıl inanç, obskürantizm, büyücülük konusundaki başarılarıyla gururlanan insan, zekâsıyla sayısız kitaba önem kazandıran insan - bundan böyle kafasını bir yana bırakıp yalnızca duygularının peşinden gitmeye kalkmış, oysa insanda duyguların sezgiler kadar gelişmiş olmadığını dikkate almamıştı.

Sözün kısası, dedi rüyama giren dişi fare, akıl ve mantığı boşlayarak yaşayan insanların sayısı giderek arttı. Kâhinler ve yüksek rahipler gibi konuşmaya başladı yazarlar. Çözümlenıemiş

her soruna mitos denilip çıkıldı. Hatta sonunda yıllardan beri alışagelen, başlangıçta sözcükler ve kanıtlarla akıllıca sürdürülen barış gösterileri, dinsel mitinglere dönüştü. Ne yazık ki, kendilerinden hoşlandığımız, kendileri de bizlerden hoşlanan punklarımız da bu insanların arasına karıştı. Fare belleğimiz Orta Çağ'daki flajellan alaylarını anımsamakta; korkunun önüne kattığı bu alaylar bütün Hıristiyan Batı dünyasını kasıp kavurmuş, gözü kırbaçtan başka şey görmeyen taşkınlıklara, kıyımlara yol açmış, hiçbir gücün önünde gerilememişti; çünkü insanların baş belası diye nitelenen veba ortalıkta kol geziyordu. Bunun üzerine suçlular aranıp bulunmuştu: Veba salgınını ülkeye sokan ve yayan sözde bizlerdik, bizler ve Yahudiler. Venedik ya da Cenova'dan çıkmıştı salgın. Eski masallar, doğru; gelgelelim hep yeniden pişirilip kotarılarak ortaya konuyorlardı...

Her neyse işte, insan çağının sonuna doğru flajellanlığın hortladığına tanık olmuştuk. Ne var ki, Yahudilerle bizleri hedef almıyordu bu kez. Daha çok, kafileler halinde sokaklarda dolaşmaların ve düzenlenen mitinglerin ardından ilkin tek tük, sonradan topluca kendini yakmalar şeklinde görüldü. İlk kez Amsterdam'da, ardından Stutgart'ta; derken aynı zamanda Dresden, Stockholm ve Zürih'te, nihayet her Allah'ın günü büyük ve küçük kentlerde, stadyumlarda, panayırlarda, belli kilise günlerinde ve kamping yerlerinde rastlanır oldu. Ve sonunda bu moda, deyim yerindeyse, yeryüzünün başka kıtalarında taraftar buldu kendine: ilkin Atlanta ve Washington'da, ardından Tokyo ve Kyoto'da, ayrıca Hiroşima'da kuşkusuz. Sonunda, az gelişmiş ülkelerde bile topluca kendini yakmalara başvurulduğunun öğrenilmesi üzerine, Sovyetler Birliği de salgından aldı payını: Hiçbir sorunu çözüme kavuşturmayan bu lanet olası ateş, Kiev'den Moskova'ya ve Leningrad'a sıçradı. Akıl ve mantığın çalışmasını tatil ettiği her yerde -burada Roma ve Tschenstochau kentlerini de saymadan geçmeyelim - olup bitenler birbirinin aynıydı: Genç insanlar bir araya gelerek sımsıkı bir duvar oluşturuyordu. Ve dua eden, şarkı söyleyen, barışı her duanın, her şarkı dizesinin içine sıkıştıran

böyle bir insan duvarının ortasında -Köln Katedrali'nin kapısının önünde beş yüzü aşkın kişiden oluştuğu söyleniyor bu duvarın ansızın baş gösteren bir suskunluğun ardından uyarı şimşeği ateşleniyordu; gözler önünde elden ele aktarılan pek çok bidon benzin, bu uyarı şimşeğinin sürekliliğini sağlıyordu. Kızılca Kıyamet kopana kadar da gerekli benzinin bulunmasında sıkıntı çekilmedi hiç.

Ah bu insanoğlu! Hey, bu insan soyu! Umutsuz bir kargaşa ortamında bile her şeyi kusursuz şekilde düzenlemekten geri kalmamıştı. İşi organize edenler, kendini fedaya hazır kalabalıkları düzene sokuyordu. Bir araya toplanmış kişilerin sayısı kadar cankurtaran arabası bekletiyordu hazırda. Kurbanlar arasında, küçük çocuklarıyla dikkati çekecek kadar çok anne de vardı. Öğrencileriyle öğretmenler ayrıca. Din öğretmenleri, konfirmasyon adaylarıyla rahipler ve papazlar. Neckarsulm ve Wolfsburg'taki büyük işletmeler, tüm çıraklarıyla onları yetiştiren ustalarını kaybetmişti. Askeri garnizonların bulunduğu bazı kentlerde acemi askerler yemin törenlerinde uyarı şimşeğini ateşlemişlerdi. Sonradan, uyarı niteliğinde kendini yakanların, Kızılca Kıyamet'ten önce davranıp kendilerini yok edenlerin günlük sayısını basın, radyo ve televizyon, akla uygun bir davranışla halka duyurmaz olmuştu.

Ve ben görüyordum dişi farenin sayıp döktüklerini, ansızın aydınlanan kent kulislerinin önünde çakan şimşekleri görüyordum, bebelerin anneleriyle, öğrencilerin öğretmenleriyle, genç Hıristiyanların rahip yardımcılarıyla, çırakların ortalarında ustalarıyla ve yemin törenlerinde acemi erlerin alev alev yanıp tutuştuğunu görüyordum. Bağırıyor, ama uzay kapsülündeki tutukluluğumdan sıyrılıp çıkamıyordum dışarı. Durun! Kendinize gelin! diye haykırıyordum. Yalvarıp yakarıyor, inleyip sızlanıyor, sevecenlikle farecik, Noel fareciğim! diyordum dişi fareye. Aklıma delice öneriler geliyordu: Acaba şöyle yapılamaz mı... Acaba böyle olamaz mı... Ne var ki, serinkanlılığını bozmayan dişi fare, geçmiş zamanlara ilişkin anlatısını sürdürdü:

Elbette daha yerinde olurdu, eğer... Ve başlangıçta, yayılma eğilimi gösteren hezeyanın önüne geçmek ve kalabalıkları zor kullanarak dağıtmak için çalışılmadı değil. Ama Brüksel'de, Nürnberg'te ve Prag'da ilkin tek tük, ardından yüzlerce polisin uyarı niteliğindeki kendini yakmalardan nasibini almak için kendini yakan kalabalıkların arasına karışmak istemesi üzerine, güvenlik güçleri olay dışında tutulmaya başlandı. Uyarı şimşeklerine uzaktan seyirci kalınakla yetiniliyordu artık. Uzak ve ıssız bölgelerdeki açlık gibi, nüfus yoğunluğu fazla kentlerde de kendini yakınalar, gündelik bir olaya dönüşmüştü. Dumanın, pis kokunun ve - ünlü bir gazetecinin yazdığı gibi- ölüme karşı giderek artan eğilimin oluşturduğu bu arka planın önünde işgüzarlıklarını mantıksal bir görünümle donatmakta devlet büyükleri hiç güçlük çekmiyordu; bu yüzden, endişeye kapılan yaşlı beylerin "barışı yeniden silahlandırma" parolası altında sınırlı ölçüde taraftar toplayan bir karşı akıma zaman zaman katıldığı görülüyordu. Kuşkusuz, her iki gruptakilerin çatışması sonucu, uyarı şimşekleri çok daha fazla can almaktaydı.

Bana öyle geldi ki, dehlizler, galeriler ağı içinde dişi fare gülümsüyordu. Belki gülümsemiyordu da yalnız bana, uzay kapsülündeki bana anlatılanlar akıl almaz ölçüde saçma, insanın gülmekten kırılacağı kadar komik görünmekteydi. Bunu da haykırarak açığa vurdum: Bırak espri yapmayı, dişi fare! Bizimle dalga geçmeye bir son ver. Fare deliklerinizde sizin için gülmek kolay tabii.

Yalan değil, sevgili dostum, diye cevapladı dişi fare; ama sen yine de toprağın altında bizim ortadan sır olmamıza yol açan nedeni işitsen fena olmaz: Tarihinin sonuna doğru insan soyu bir dil geliştirerek onu talim edip durmuştu; yatıştırıyor, dengeliyor, bir kollayışla hiçbir şeyi gerçek adıyla anmıyor, saçmalığı bilgelik olarak göstermeye kalktığı zaman bile kulağa ve mantığa aykırı gelmiyordu bu dil. İpleri ellerinde bulunduran politikacıların, sözcüklere nasıl bir esneklik kazandırarak onları kendi buyrukları altına aldığını görüp de şaşmamak elde değildi. Bu kişiler şöy-

le diyorlardı örneğin: Korku büyüdükçe güvenliğimiz de büyür. Ya da şöyle söylüyorlardı: Her ilerlemenin bir bedeli vardır. Ya da: Teknolojik gelişimin önüne geçilemez. Ya da: Taş devrine dönmek istemezsiniz sanırım. Ve bu yanıltıcı dil de kabul görüyordu. Böylece korkuyla kucak kucağı yaşanıyor, iş ya da eğlenceye gidilirken korku da birlikte götürülüyor, uyarı şimşeklerinin kurbanlarına acınıyor ve bu kişiler aşırı duygusal, dolayısıyla çağın çelişkilerine dayanma gücünden yoksun görülüyor, bir iki baş sallayıştan sonra gündeme geçiliyor -yeterince yorucu, yıpratıcıydı gündem- açıkça: Bizden sonra tufan denmiyorduysa da, insanlığa ve insan soyuna biraz daha az canice davranışı benimsetmek için tekrar tekrar başvurulmuş girişimlerin başarısızlığından kuşku duyulmaksızın, elden geldiğince rahat yaşamaya bakılıyordu. En son dünya görüşü olarak finaltzm rağbet görmekte, taraftar bulmaktaydı. Eş dostlar, bildik ve tanıdıklar, vakit varken bir yol uğrayın yine, olmaz mı, sözleriyle uğurlanıyordu. Herkes: "Seni yine görebilmem güzel bir şey" sözleriyle selamlıyordu birbirini. Veda edişlerde söylenen "Yine görüşürüz!" sözü kullanırlığını yitirmişti. Ve çocuklara müşfik, ama düşünceli, şöyle söyleniyordu: "Doğrusu, bizim sevgili yavrucaklarımız, keşke dünyaya gelmeseydiniz!" Bilanço çıkarılmaya başlanmıştı. Aile içi kutlamalarda ve resmi törenlerde, hatta köprülerin açılış merasimlerinde Kıyamet Günü'nden dem vuruluyordu. Bu durumda biz farelerin toprağın altındaki dehlizlere, siperlere sığınmamız şaşılacak şey miydi?

Dişi farenin söylediklerine karşı çıkmaktan vazgeçtim. Uzay kapsülümde kendimi giderek daha rahat hissetmeye başlamıştım. Ne diye: Yeryüzü! Cevap ver yeryüzü! diye bağırmayı sürdürecektim? Aklımın almadığı düğmeler, şalterler ve diğer aletlerle oynuyor, ayrıca monitörde birbirini muzipçe silip atan görüntüler elde ediyor, görüntülerin durmadan yer değiştirmesindeki çocuksu saçmalıkla eğleniyor, güzel güzel düş gördüğümü sanıyor, bir yandan da artık söylediklerine itirazdan vazgeçmiş, dişi fareye kulak veriyordum.

Kafası hâlâ bizim yeryüzündeki son dönemimizle meşgul, konuşmasını sürdürdü dişi fare: Kendimizi bildik bileli insanlara dostluk duygularıyla bağlı bizler, toprağı oyup yerin altına inmeden onları uyarınaya çalıştık. Yüzbinlercemiz, yeraltındaki ulaşım yollarının oluşturduğu geniş tünel altından ve bizlerce pek makbul barınak olan kanalizasyonlardan ayrıldı. Çöplükleri ve hurdalıkları, mezbahaları, liman bölgelerini, gökdelenlerin ikmal ve iaşe depolarını, ayrıca bizim diğer yerleşim alanlarını boşalttık hep. Doğamıza aykırı bir davranışla güpegündüz Avrupa'nın tüm metropollerinin ana yollarında seğirtmeye başladık. Firar üzere bulunan fare orduları, önüne set çekilemeyecek bir fare seli. Derken eylem programımızı biraz daha ileriye götürdük. Günde bir değil, birçok kez Gorki Caddesi'nden geçip Kızıl Meydan'a yollandık. Washington'da günde bilmem kaç kez Beyaz Ev'in çevresinde dolandık; Londra'da Tarafalgar Meydanı'na doğru yıldız biçiminde akıp gittik. Karşı yönlerden gelen iki fare seli, Champs-Elyses'yi kuşattı. Böylece duyduğumuz endişeyi insanların gözleri önünde sergiledik. İnsanoğlu simgelere inandığından, korkutucu simgelerle karşısına çıktık onun. Bulvarlarda ve ağaçlıklı yollarda bir aşağı bir yukarı. Kuyruklarımız havaya dikilmiş. İnsanlara demek istiyorduk ki: Bakın, nasıl korkuyoruz! Dünyayı bir alacakaranlığın beklediğinin biz de bilincindeyiz. İncil'deki buna ilişkin yerlerden bizim de sizler gibi haberimiz var. Apokaliptik korkulardan kaynaklanan kaçışımız şöyle söylüyordu: Yeter artık, ey insanlar, bırakın düşüne düşüne kendi sonunuzu hazırlamayı. Son verin son vermeye. İncil'deki kıyametle ilgili kehanetlerin gerçekleşmek üzere olduğunu gösteren sayılamayacak kadar çok kanıt var...

Ben şaşırmış gibi yaptım: Peki sonra? Herkes paniğe kapıldı, değil mi? Bir tek çığlık - ya da? İnsanlığın davranışındaki savsaklığı telafi etmek ister gibiydim adeta: Hayalimde canlandırıyorum da, öğleden sonra, herkes işiyle gücüyle uğraşırken. Ve alışveriş çantalarıyla ev kadınları...

Dişi farenin sesinde bir bezginlik okunuyordu, gerilerde kalmış olaylara dönüp bakarken bile bir düş kırıklığı sürdürüyordu varlığını: Gerçi bizim kitlesel kaçış gösterimizi belki doğru değerlendiren, dehşete kapılmış yolcuların attığı çığlıkları işitiyorduk; gerçi kent merkezlerinde trafik felce uğruyordu hemen; gerçi ana caddelerdeki binaların pencerelerini alık alık durumu seyreden insanlar dolduruyordu; ama bunun dışında dikkati çeken tek şey, televizyon için elverişli görüntüler oluşturarak Sen nehri üzerindeki köprülerde koşuşan, ikide bir Buckingham Sarayı'nın önünden seğirtip geçen, Cenevre'nin yüksek fıskiyeli havuzunun çevresinde dolanan bizleri büyük masraflara katlanarak filme almalarıydı. Turistler, hemen şipşak resimler çekmeye koyulmuştu. Bizim ayağına çabuk gösterilerimiz çokluk saatler sürdüğünden, fotoğraf çekenler için yeterince konu oluşturuyorduk.

Peki ama, diye sesimi yükselttim ben, harekete geçen olmadı mı? Diyeceğim, karşı önlemlere başvurmalar? En azından su püskürtücülerle. Ya da helikopterlerden. Ya da düpedüz...

Evet, evet, dedi dişi fare; tabii önce fare zehiri geldi akıllarına. Ama yalnız birkaç büyük kentte, yok edici silahlarla kitlesel eylemimizin önüne geçilmeye çalışıldı. Hatta Roma'da alev makineleri kullanıldı, bu da Via Veneto boyunca o saat çevreye yayılan büyük bir yangına yol açtı. İnsanların kaybı bizimkinden daha çoktu. Sonuna kadar kaba kuvvetten medet ummakla ne aptalca davranmıştı şu insanlar. Yalnız Pekin'de, Hong Kong'ta ve Çinli halkın çoğunlukta olduğu Singapur'da, kutsal gözle bakılınasak bile saygı gördüğümüz Yeni Delhi ve Kalkutta'da bizim devingen uyarı simgelerimiz bir çağrı olarak benimsendi; ne var ki, ana bilgisayarlar, adı geçen kentlerden başka yerlerde bulunuyordu.

Yazık, çok yazık! Demekten başka şey gelmedi aklıma: Oysa ne zahmetlere, ne akıl almayacak kadar çok zahmetlere girmişsiniz. Hiçbir riskten, dişi fare, kaçınmamışsınız doğrusu.

Ancak bunun üzerine, boşa giden onca çabadan sonradır ki, biz fareler toprağı oyup yerin altına girdik.

Yanlış yaptınız! diye haykırdım ben. Yanlış olmasa da vakitsiz. Hiç değilse yeniden, hiç değilse bir kez daha...

Denedik, günlerce...

Hayır hayır! diye bağırdım ben. Biz insanlardan, yüz çevirdiniz. Hem de vaktinden çok önce...

Dişi fare, boşa giden zahmetleri gerek kendisinin, gerek benim gözlerimin önüne bir kez daha sermek ister gibiydi; uzay kapsülümün monitöründe hızla birbirini sürüp götüren görüntüler halinde fareleriyle sevecen punkların, yüzlerce punkun fareleriyle Hameln'e doğru yol aldığını gördüm; insan kalabalıkları içinde uyarı şimşekleri ateşlendi; ardından çember biçiminde karşı yönlerden sel gibi fareler belirdi monitörde. Daha sonra farelerin toprağı oyduklarını gördüm. Kama şeklinde toprak yığınları oluştu. Binler ve binlerce delikten kum, çakıl, killi ve kalkerli toprak fışkırıyordu. Başlangıçta kuyruklar yerin üstünde, sonradan yer tarafından yutulmuş. Dört bir yanda aynı zamanda. Kıyamet Günü'ne ilişkin bir alay görüntü, sonunda bir görüntü karmaşası; karmaşa içinde ikide bir, bundan böyle suskun ve yerin altında, dişi fare boy gösteriyordu. Derken bizim Bay Matzerath ilişti gözüme, ağzını açmış konuşmaya hazırlanıyordu; ardından Şansölyenin çocukları Hansel ile Gretel'i ölü ormanda koşarlarken gördüm. Bir anda yine dişi fare belirdi monitörde, ama hayır, benim Noel faremdi bu, kıvrılmış uyuyor ya da masumca bir görünümü sergiliyordu. Derken Ressam Malskat girdi görüntüye, o mucizevi Gotik resimler için boya karıyordu. Ansızın, öbür kadınlarla birlikte örgü ören Damroka, denizanalarına doymuş denizde gemisiyle yol alırken göründü ve dişi fare giderek yerin daha derinliklerine ve bir ceset gibi kaskatı ormanda çocuklar...

Bizim Bay Matzerath'ın sonunda kitap harfiyle tertemiz doldurulmuş başvurusunu göstermesi hızır gibi imdada yetişti: Polanya'ya gidecek Bay Matzerath, Polonya'ya!

Daha fazla beklemeye de gelmez zaten, dedim ben, uyanıp gözlerimi açarken; baksana Ramkau ile Matern arasında Kaşubyalılar şenliğin hazırlıklarına başladılar bile. Birbirine sarılıp do-

lanacak çiçeklerden yüz yedi sayısını gösterecek bir çelenk yapmak gerekiyor.

Sonunda, gülecek şey bulamayan politikacılar, birbiriyle uyum içinde bir sırıtışta aldılar soluğu.

Nedensiz, çünkü sırıtacak bir şey yoktu ortada; dünyanın dört bir yanında pis pis gülmeye başladılar.

Denetim altında tutulan yüz hatlarında açılan gedikler.

Ne yapacağını, ne diyeceğini bilememenin yol açtığı bir gülümseme değil.

Yalnızca sona özgü bir sırıtış.

Ama yine de bir neşe ifadesi diye bakıldı buna ve uyum içindeki politikacıların hep birden sırıtıp pis pis gülmeleri fotoğraflara aktarıldı.

Son zirve toplantısının resimleri, zirveye katılanların birinden ötekisine sıçrayan bulaşıcı bir neşeyi belgelediler.

Politikacılar ağırbaşlı davranışa yan çizmişse, bunun kendilerince birtakım nedenleri olacak denildi.

Son ana kadar oturuma devam edildiğinden, son ana kadar mizah dolu hava sürdürdü varlığını.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mucizeler gerçekleşiyor; Hansel ile Gretel kente yerleşmek istiyor; bizim Bay Matzerath akıl denen şeye kuşkuyla bakıyor; beş hamakta yatanlar var; Üçüncü Programın yayınına ara vermesi gerekiyor; Stege'de mevsim sonu indirimli satışları yapılıyor, Polonya'da ise yokluk kol geziyor; bir film kadın oyuncusu baş tacı ediliyor ve hindiler tarihe geçiyor.

Ressam Malskat'ın peşine düşmemi hoş karşılamıyor Noel farem. Kafesin yanıbaşında oturup dava konusunda çıkan haberleri, dava üstüne yazılıp çizilenleri, örneğin "Prusya'lı bir Eulenspiegel" başlığını taşıyan yazıyı açıp yaydım mı, tedirginlikle sağı solu kokluyor. Malskat'la ilgili olarak basında çıkan fotoğrafları, kafamdaki Malskat imajıyla karşılaştırmam rahatını kaçırıyor: Yüzyıllar içinde pişmiş uyanık bir görünümü var Malskat'ın, Ortaçağdaki gibi sivri burunlu iskarpinler giyse, ayaklarına yırtmaçlı bir şalvar, sırtına karpuz kollu bir ceket geçirip başına keçeleşmiş yün şapka yerine çift püskülü ve çıngıraklı bir külah geçirse, kendisine daha çok yakışırdı doğrusu.

Bir yandan da radyoda medya raporu yayınlanıyor. Yalnız bizim Bay Matzerath'ın değil, başkalarının da gelecek açısından umut bağladığı video piyasasında ne yenilikler var, öğreniyoruz. Noel faremin yanıbaşından kolumu uzatıp düğmeyi çeviriyorum, o anda konuşulan cümle yarıda kesilip Üçüncü Program siliniyor ortadan; önümde basılı kâğıtlar, Malskat'la ilgili araştırmamın hiçbir parazit gürültüye tahammülü yok. Bilim alanındaki yenilikleri ne denli merak etse ya da Elbe'yle Saale'nin su düzeylerine ilişkin haberleri ne çok dinlemek istese, benim farenin bunu anlaması gerekiyor.

Ne neşeli ne de hınzırca şakalar. Zilli soytarı falan değil Malskat. Kaşlarını habire mucizeler görüyormuş gibi bir ifadeyle do-

natan asimetrik kavisli burnu, duvarlara çizdiği resimlerde yeniden karşıma çıkıyor, Schleswig'teki katedralle Lübeck'teki Meryem Ana kilisesinde melek delikanlıların ve ermiş yaşlıların yüzlerine çok iyi gidiyor. Hepsinin de acıyla açılmış gözleri, İncil ve Tevrat dönemindekilerin görebileceklerinden çok daha fazlasını görüyor. Yalnız gelecekteki kurtuluşun değil, insanlığı ilerde bekleyen dehşet verici felaketin de kokusunu alıyorlar; bunu da sağlayan, keskin koku alma duyularıdır ve ilgili durum, ellili yılların başında Malskat'ın Gotik sanatını konu alan bir doktora çalışmasında belirtilmekte: "Ana cemaat yerinde ve kora mahallindeki figürlerin uzun burunları, bir olağanüstülükle donatılmış olup ermişlerin geleceği okuyan bakışlarına güç katar. Kuzeye özgü bir pervasızlık okunur bu burunlarda; öyle bir pervasızlık ki, Gotik sanatın en parlak döneminde yapılmış duvar fresklerinde aramak boşunadır; ancak, Schleswig'teki katedrali bunun dışında saymak gerekiyor; kurtarıcı İsa'nın ve istinat ayaklarını süsleyen bazı motiflerdeki figürlerin burun biçimine bakarak, Lübeck'teki Meryem Ana kilisenin ana cemaat yeriyle kora mahallindeki resimleri yapan üstadın bu katedralde de eli boş durmadığını varsayabiliriz."

Sararıp solmuş ellili yıllar üzerine eğilir eğilmez, neden benim Noel faremin rahatı kaçarak sağı solu kokladığını, ayçiçeği çekirdeklerine bile dönüp bakmadığını seziyorum. Anımsamalara sırt çevirip yalnızca bugünü yaşamamı, acaba yarın ne gibi kötü bir olayla karşılaşabilirim sorusunu sürekli kendi kendime yöneltmemi istiyor.

Hay hay, farecik, diyorum ben, ona da gelecek sıra, bizim iflasımıza yani. Ama işin bilançosunu çıkarmadan, niçin gerçekte Gotik adına layık olmayacak ücrete karşın Malskat'ın yeteneğinin bir zaman moda olduğunu ve temel bir gereksinimi, kalpazanlığa olan genel bir eğilimi karşıladığını bulup çıkarmalıyım. Hâlâ ne denli el üstünde tutulsa da, canı çekilmiş ormandan kargaların havalandığı gibi, dolandırıcılık da gün gelip yakayı ele verecektir ister istemez. Ah öyle aksak topal değil, sağlam adımlarla yol almıştı o yıllarda yalan dolanlar!

Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde Almanya'da öyle davranılmıştı ki, sanki önceki yılların üzerine bir karabasan, gerçek dışı bir nesne gelip çullanmıştı ve kâbuslara yol açmaması için bu nesnenin ortadan kaldırılması gerekiyordu. İnsanların sırtlarındaki yükü hafifleten düşler revaçtaydı. Anımsıyorum: O yıllarda bir şarlatan hekim, ülkeyi baştan aşağı dolaşıp, her derde deva mucizevi stanyol küreler satıyor, halk da tembihlenmiş gibi akın akın ona koşuyordu. Üzerinde güzel güzel düşlere dalınabilecek kauçuk koltuklar taksitle edinilebilmekteydi. Bütün resimli dergilerde prensler prenseslerle evleniyordu sürekli. *Capri'de güneş kızıllıklar içinde denize gömülüyor durmadan.*

Sonradan duvar kâğıtlarını motif olarak süsleyen resimlerde tüm yaşanmış korkuların nedensizliği ve soyut niteliği açığa vuruyordu kendini. Herkesin bıkıp usandığı politikaya gelince, yüce güçler tarafından yaşlı insanların ellerine teslim ediliyor ve bu yaşlı insanlar ülkeye yarı yarıya değil de, rasgele bölünmüş bir gözle bakıyordu.

Ve ne şaşılacak şeyse yaşlı beyler, yenilgiye uğramış Almanları arındırıp yüceltmiş, yenilgiye uğratanları dost Almanlara dönüştürmenin üstesinden gelmişti; öyle Almanlar ki, doğuştan çalışkanlıkları sayesinde savaş bozgununu harikulade denecek gibi atlatmış, göz açıp kapamadan gerek bu, gerek öbür galip devlet için yararlı insanlar olarak sahnede boy göstermişlerdi: bir anda yine saygın bir ulus olup çıkmış, yeniden silahlanmışlardı. Ve bu yüzden, Ulbricht denen sivri sakallıdan nefret etmiş ve seçimle iş başına getirdiği eski kurt Adenauer'i, geçmiş yıllarda tek bir ulusken Hitler'ini sevdiği kadar yürekten sevmemişse de, her iki velinimetine şükran duyguları beslemişti.

Malskat da bu dönem için biçilmiş kaftandı. Gerçek gözüyle bakılan duvar freskleri "Lübeck mucizesi" diye nitelenmişti; çünkü felaketin inatla yakasını bırakmadığı ve -sanki sırası geldikçe- başka ulusların da başını ateşe atan bir ulusun, tüm olup bitenlere karşın Gotik üslupta bu kadar çok ermişle ödüllendirildiğine göre, dünyevi alanda da Tanrı'nın lütfuna mazhar olacağı kesin-

di. Derken daha başka mucizeler, bu arada ekonomi mucizesi gerçekleşmiş, bu mucizenin sağladığı kazançlar ise daha ellili yılların başında kendini hissettirmişti: Geçici kaydıyla yerleştiği Bonn'da hükümet, Lübeck'teki kilise yöneticilerinin avucuna yüz seksen bin mark taze para sayıp zamanla daha çok ermişin gün ışığına çıkarılmasını -her çabanın bir bedeli vardır- ve Malskat'ın saat ücreti olarak doksan beş fenik alabilmesini sağlamak istemişti.

Ne var ki, gerek bu, gerek diğer mucizeleri benim Noel farem merak etmiyor, hâlâ bir zamanın mucizelerine dayanan bugünkü zenginliğe bir hiç gözüyle bakıyor. Aman sizin olsun! diye sesini yükseltip ileriyi görerek şöyle söyleyebilirdi hani: Zerresi bile kalmayacak bunun. Talaşlar içinde sinirli sinirli sağa sola koşuşuyor sadece, benim başımı çevirip gerilere bakmama asla katılmıyor. O pırıl pırıl siyah gözlerinde neler yansırsa yansısın, asla Ressam Malskat yok bunların içinde.

Ancak, benim ölü ormanda seğirten Hansel ile Gretel'i görmem üzerine ve Şansölyenin kaçıp gitmiş çocuklarını, benim senaryoya bağlı kalmayarak, ormanda fazla şey olmadığı için daha çok şeyin olup bittiği punkların arasına karışmasından sonra, benim Noel farem, dişi fare kimliğinde karşıma çıkıp şöyle söyledi: Şu ikisi yok mu, harika doğrusu! Dün diye bir şey tümüyle yabancı kendilerine. Baksana, yanlarında ne taşıyorlar, kimleri sevecenlikle bağırlarına basıyor, kimin kulaklarına bir şeyler fısıldıyorlar; kimlerin kuyruklarıyla gıdıklanıyor, kimleri seviyor, kimler tarafından tümüyle sevilmek istiyorlar; kimlere sokuluyor, kimlere yanaşıyorlar.

Ve Şansölye ile eşinin kaçıp giden çocuklarının yanlarında iki fare taşıdıklarını gördüm. Bir zaman beyaz tüylü deney fareleri olmalıydı bunlar. Ama şimdi, birinin rengi çinko yeşili, ötekisininki vişne çürüğüydü; Hansel'in Irokes saç tuvaleti gibi çinko yeşili ve Gretel'in kaskatı duran pek çok saç örgüsü gibi vişne çürüğü parıldayıp duruyorlardı... Öyle görülüyordu ki, sanki çocuklar taşıdıkları hayvanlarla yekvücut olmuştu.

Gerçi ben her ikisini tutup gerisin geri ölü ormana yollamaya, benim senaryonun akışı içine hayvansız yerleştirmeye çalıştım; ama onlar bu senaryonun ahlaksal mesajına boş verdiler. Göz kamaştırıcı fareleriyle punklar arasında punk olmak istediler, göz kamaştırarak. Derken punklar akın akın görüntüye girdiler, sonunda punklarla doldu dört bir taraf, ortalık bir miting alanına dönüştü. Bütün punklar fanatik bir şekilde, ama tekdüzelikten ayrılmayarak hurda demir parçaları takmış, takıştırmıştı; derken Hansel ve Gretel de yaptılar aynı şeyi ve ötekilerden pek ayırt edilmez oldular. Asma kilitler ve olağanüstü büyüklükte çengelli iğneler, üzerlerindeki partalları bir arada tutuyordu. Toplulukta kaç kişi olduğunu saymaya başladım, rüyamdaki sayım işinde dişi fare de yardımını esirgemedi. Yüz otuz punk ve bir o kadar da fare saydık.

Bunu bizim Bay Matzerath'a anlatmalıyım, diye yükselttim sesimi; Şansölyeyle eşinin kaçıp gitmiş çocuklarına ilginç denecek kadar benzeyen Hansel ile Gretel'in, bundan böyle Berlin-Kreuzberg'te yatıp kalkan ve yüzlerini gözlerini çarpıtarak karikatür varlıklarıyla herkesi korkutmak isteyen gerçek punklara dönüştüğünü söylemeliyim. Korkunç derecede neşeli bir kalabalık. Kendilerine laf anlatılacak gibi değil. Yanlarından hiç ayırmadıkları fareleriyle kentin bir ucunda işgal ettikleri bir eve yerleşmişler. Pencereleri çivilenmiş, arka bahçeye bakan bir ev bu.

Bak hele, dişi fare, dedim: Grupta Gretel'in söz sahibi olması, Hansel'ine ve ötekilere her dediğini yaptırması ne tipik değil mi! Dişi fare şöyle cevap verdi: Ellerindeki o topuzlarla geldiler mi, hapı yuttuk demektir. Ama ekledi ardından: Bizi temizlemeye yeltendiler mi, kalkar Hameln'e yollanırız, durumun şimdiki gibi nazik olduğu bir dönemde yaptığımız gibi, oradaki dağın içine sığınırız. Birden Hansel'in sesi duyuluyor: Şunlara bakın, şu normallere! Ne kadar ölmüş olduklarına akıl erdiremiyorlar bir türlü.

Bunun üzerine rüyama giren dişi fare şöyle dedi: Çocuklar bağırıp çağırdı, ama onları dinleyen kim. Biz de ileriyi düşünerek

toprağı oyup girdik içine. Yazık oldu şu insanlara. Ama bizlere sevecenlikle davranan punklara hepsinden çok.

Ansızın bizim Bay Matzerath ilgileniyor durumla. Daha dün yüz vermezken, bugün Hansel ile Gretel'e yakınlık duyuyor. Kauçuk ağaçları arasına boydan boya yerleştirilmiş karatahtanın önünde dikilerek şöyle söylüyor: "Orman dışında senaryonu sevdim. Ancak, biraz yontup sivriltmek gerekiyor olayı. Diyelim, çekimine karar verdik; örneğin, şöyle başlayabilirdi film: Fareler dört bir yanda deliklerinden çıkmış gelir, güpegündüz sahnede görünürler; bölünmüş Berlin'de de duvarın iki yakasında birbirinden ayrı yaşayan fare toplulukları aynı saatte ana caddelere üşüşür; duvarın öbür tarafında Frankfurter Allee'yi bu iş için elverişli sayarsak, duvarın bu tarafında da Gedachtniskirche'den yukarı Hallensee'ye kadar Kurfürstendamm, yeterli uzunlukta bir yol oluşturur.

Böylece sahnede boy gösterir fareler. Kentin iki yarasında da hemen aynı anda trafik felce uğrar, kitle halinde karambollerle karşılaşılır. İç içe girmiş çeşitli tip arabalarda korkuya kapılmış insanlar, sayılamayacak kadar çok farenin, Wartburg mu olur, Opel mi, Tatra mı yoksa Ford mu artık, oldukları yerde durmuş arabaların üzerlerinden tırmanıp geçerek her iki yönde seğirttiklerini görürler. Kentin Doğu yakasında sosyalizm hesabına pek iç açıcı sayılınayıp bir yüz karası olarak suskunlukla geçiştirilmek istenen durum, Batıda kısa süre sonra önemini yitirecek bir sansasyon olarak değerlendirilir. Gerek burada, gerek orada işitilir işitilmez bir sesle: Karşı taraftan geliyor bunlar, denir.

Ne var ki, teleksler dünyanın bütün kentlerinde farelerin sokaklarda alay alay dolaştığını doğruluyor -Moskova ve Washington da bu kentlerin dışında değildir- tüm ülkelerdeki saatlerin karşılaştırılmasıyla yerküresinin dört bir yanında farelerin üç gün arka arkaya boy gösterip bunun da her yerde ikindi üzeri saat dört buçukta gerçekleştiği anlaşılıyor, dolayısıyla artık kimse rastlantı sözcüğünü ağzında gevelemeye kalkamıyor, hatta baştaki politikacılar tiksintiyle sarsılan vatandaşlarını yatıştıracak bir söz bu-

lup söyleyemeyerek susuyor, sırıtarak susuyor. Ancak fare akını ortalıktan çekilir çekilmez, dünyanın dört bir bucağında görülen fare alaylarının hikmetine akıl erdirmeye çalışan açıklama ve yorumlar yapılmaya başlanıyor; gelgelelim, farelerin insanları aydınlatmak gibi bir amaç güttüğünü akıllarına getiren olmuyor pek.

Hayvanbilimciler, kemirgenlerde hayli gelişmiş bir uyarı sisteminin varlığından söz açıyorlar. Davranışbilimciler ise, panik sendromu sözünü dillerine doluyor. Dinbilimciler, son derece ilkel bir yaratık aracılığıyla Tanrı'nın dile getirdiği uyarıyı ciddiye almaya ve bundan böyle yalnız inanç gücünden medet ummaya çağırıyor insanları. Olup bitene, açıklanamayacak bir fenomen gözüyle bakılıyor. Gazetelerin bilim ve kültür sayfalarında Yuhanna'nın, Nostradamus'un, Kafka'nın, Camus'nün ve Hint Veda'larının vahiylerinden dem vuruluyor. Batı Berlin'de yayınlanan gazetelerden birkaçı sadece geliyor, Kreuzberg'teki punkları sorumlu tutuyor olup bitenlerden, farelerle akıllarını bozmalarının böyle tatsız bir olaya yol açtığını ileri sürüyor. Punklar farelerle sağda solda gezip dolaşmaya başlayalı beri, bu pis hayvanı beslemek sözde enikonu moda olmuş; artık bu hayvan karşısında normal bir tepki gösterip yeterince tiksinti duyan kalmamış pek; hoşgörüyü bir yana bırakıp sert önlemlere başvurmanın zamanı çoktan gelmişmiş.

Ancak birkaç küçüğün kaleminden çıkan okuyucu mektuplarında gerçek, dile getiriliyor: Ben öyle sanıyorum ki, insanların yeterince korkmayışından korkuyor fareler.- Bana kalırsa, her şeyin sonu gelmeden, fareler biz insanlara veda etmek istiyor.- Sokaklarda alay alay dolaşan fareleri televizyonda gören kız kardeşim diyor ki: İlkin Tanrı babamız terketti bizi, şimdi de fareler bizi yüz üstü bırakıp gidiyor.

Ama zamanla yine başka konular gündemde ön plana geçiyor: Doların sıçramalı yükselişi, Bangladeş'teki karışıklıklar, Türkiye'deki deprem ve Sovyet Rusya'ya buğday satışı; gerilere bir göz atılarak çiziktirilen yazılarda fare selinden söz açılırken, dünyanın sadece kötü bir düş görmüş olabileceği söyleniyor."

En azından bizim Bay Matzerath böyle bakıyor duruma.

Sıçrayıp ayağa kalkarak kocaman karatahtanın önünde, kauçuk ağaçları arasında cücemsi dikiliyor. Sayılar döktürüyor, kanıtlar öne sürüyor. Birbirini hızla izleyecek sahnelerle, araya monte edilecek değişik oyun düzlemleriyle Tokyo'dan Stockholm'a, Sidney'den Montreal'e, Doğu Berlin'den Batı Berlin'e sıçramayı düşünüyor; yoldan gelip geçenlerin kapıldığı dehşet, ellerinde coplarla polislerin işe müdahalesi, su sıkıcıların ve alev püskürtücülerin devreye sokulması, yangınlar ve karışıklıklar, Soho'daki panik, Rio'daki yağmalamalar, fare tufanı sırasında olup biten her şey, üretmeyi düşündüğü video kasetinin kapsamı içine alınsın istiyor.

Ve dönüp dolaşıp seyirci önüne çıkarılacak kasvetli sahneler: Şöyle diyor bizim Bay Matzerath:" Her iki çocuğu vişne çürüğüne ve çinko yeşiline boyanmış sevimli hayvancıklarıyla kaçarken, başka çocuklarla bir araya gelip çete oluştururken, boş bir evi işgal ederken, acımasızca evden sokağa atılırken, polisler ve köpeklerce izlenip ele geçirilir, peşlerine düşülür, ordan oraya kovalanırken, sonunda farelerin yanına sığınırken görüyorsun; fare tufanının ardından farelerle ortadan kayboluyor ve bakarsın kurtuluyorlar."

Böyle bir kasetin piyasadaki başarı şansını şimdiden kestirmeye çalışır gibi biraz düşünüp taşındıktan sonra ekliyor: "Bazen panoramik, bazen ayrıntı çekimiyle ardı arkası kesilmeyerek bir sel gibi akıp giden fareler canlandırın kafanızda, barış uğrunda düzenlenen bu son gösterinin görkemli anlamsızlığını, ciddiliğini hatta, insanüstü denebilecek büyüklüğünü düşünün bir!"

Görsel bilinçlendirmenin içerdiği olanaklar konusunda yaklaşık bir saat tartıştıktan sonra - ben sinemayı favori görüyorum; o ise geleceğin yalnızca büyük televizyon filmleriyle video kasetlerinde olduğunu ileri sürüyor- bizim Bay Matzerath şöyle diyor ansızın: "Belki de en iyisi, eski büyük usta Walt Disney'in eğitsel filmleri gibi bir film yapmak. Belgesellerden gına geldi seyircilere, bu kadar çok gerçek, insanı yorar. Zaten gerçeklere kimsenin

inandığı yok artık. Bundan böyle yalnızca sihirli kutudan çıkarılacak düşlerdir, kendi içinde tutarlı gerçekleri barındıracak olan. Kendimizi aldatmayalım. Gerçek Donald Duck'tır, Mickey Mouse da gerçeğin peygamberidir! - Kuşkusuz pek hoş bir fikirdi, Hansel ile Gretel'i punk olarak ekrana getirmek; ama yine de en iyisi bizim bir süper fare icat edip ustalıklı biçimde onu fantastik olaylar dizisi içine yerleştirmek ve dişi bir elebaşı olarak, evet, evet, dişi fareyi, diyelim sizin dişi fareniz fare alaylarının başına geçirmek. Roma'da ve Brüksel'de, Moskova'da ve Washington'da, süper zekasıyla onu farelerin başında yürütmek. Yapacağımız çizgi filmde bizim dişi fareye Mary deyip çıkabilirdik, hayır, Mary değil, Dorothea, buldum buldum: İlsebill diyebilir, onu medyanın idolü yapabilirdik..."

Bütün bunları, bizim Bay Matzerath, haftalık çalışma programını belirlerken mesai arkadaşlarının önünde tekrarlıyor, boylu boslu beyler ve hanımlar da başlarını sallayarak ona hak veriyorlar. Okul tahtasına, medyayı dikkate alarak hazırlanmış direktifleri yazdırtıyor bay Matzerath. Filmin üretiminde çalışacaklar, nasıl hareket edeceklerini bilmek istiyor.

Hayır, dedi rüyama giren dişi fare; eğitsel çizgi filmleri ve bütün öbür şeyler için vakit geçmişti artık.

Söylüyorum işte: Hiçbir şey.
Yalpalayarak deliklerine giriyor sözcükler,
Eklemeler yalnızca.

Uzun boylu söyleşi eğitim üstüne
Kesildi yarıda, varmadan
Bir sonuca.

Son haberlerden sonra
Sona doğru duyurulan
Ve yalanlanan ardından.

Nihayet denedi birkaç örnek
İnsan soyundan
Başlamayı yeniden.

Bir yerde mevsim sonuna doğru
Umut için ucuz bir fırsat
Olmuş olmalı.

Sözü edildi kapanırken oturum
İyinin, kötünün ve yeryüzünde
Olmayışı böyle bir şeyin.

Ama ne zaman ki-
Ya da Tanrı
Bitip tükenmez saçma bahaneleriyle.
Rivayet edilir ki karar verildi
Ertelenmesine oturumun
Kısa süre sonrasına.

Şaka diye geçirdik içimizden
Gülüşümüz dudaklarımızda eriyince
Durup dururken.

Ne de olsa sonradan
Açlık çeken kalmadı
Yeryüzünde.

Ama sonunda çok kişi
Sevinirdi bir kez daha
Dinleyebilseydi Mozart'ı.

Kendi içinde eşinip kabaran dumandan mantarların tabii deneysel yoldan oluşturulması için seçilmelerinden sonra isimleri

bütün dünyada duyulan minicik adalar. Aynı adalarda bizler de kendimizi sınadık. Dolayısıyla, davranışımız Bikini refleksi diye nitelendirilebilir. O gün bugün bilmekteyiz. Bundan böyle, yakın bir felaketin yalnız bizim algılayabileceğimiz gizemsel atmosferiyle kuşatılmış gemileri önceden sezmekle kalmadık, başka musibetleri de aynı şekilde önceden sezinlemeye başladık; büyük yangınları, fırtınayla karışık deniz kabarmalarını, deprem ve kuraklıkları daha baş göstermeden saptayabiliyor, vakit varken o bölgeyi terk edip bir başka yere taşınabiliyorduk. Hiçbir step yangını yoktu ki, zekice davranıp önceden kaçıp kurtarmalıydık canımızı. Dahası var: Kendini ne denli güçlü, ne denli ömrünün baharında sansa da, hangi canlı soyunun çok geçmeden yeryüzünden silinip gideceğini kestirebiliyorduk. Ne yalan söyleyelim, o devcileyin dinozorların soyunun tükenişinden biz de katkımızı esirgemedik, söz konusu süreci kısaltmaya çalıştık; ama insanlara daha çok arkadaşlık edebilseydik, sevinirdik doğrusu. Bu arada şunu da belirtelim ki, insanlar yalnız Yahudileri değil, küçümseyerek Çekikgöz dedikleri Japonları da biz farelerle bir tutuyordu.

Hiç beklemediğimiz bir anda Hiroşima ve Nagazaki'ye indirilen o kahredici darbelerden sonra, bizim için bu yeni tehlikeyi de ön bilgilerimizin arasına kattık. Bu yüzden, Amerikalıların, Fransızların ve İngilizlerin Güney Denizi'ndeki kimi adalarda gerçekleştirdikleri atom ve hidrojen bombası denemelerinin bizi hazırlıksız yakaladığı söylenemez. Gerçi adalardaki soydaşlarımız oraya geldikleri yoldan, yani gemiyle kaçıp kurtaramadı kendilerini, ama yerin altına sığındı. Ada sakinleri başka yerlere taşınır taşınmaz, toprağın altında barınacağımız derin ve dallı budaklı dehlizler inşa ettik; ağızlarını da Anti-Nuh ilkesine uyarak kendilerini fedaya hazır yetişkin farelerle tıkayıp hava kesecikleri diye kullandık. Daha o zamanlar bile yerin altındaki sığınaklarınıza yiyecek depolamayı unutmamıştık: Hindistan cevizi ve yer fıstığı. Öyleyken tehlikeyi atlatan fazla fare çıkmadı.

Bana öyle geldi ki, dişi fare olup bitenleri anımsamak için ara vermişti konuşmasına. Ama belki de Bikini Atol'ünde ve diğer de-

neme adalarında yaşamlarını yitiren soydaşlarını kendi usulünce yâd etmek istiyordu?

Bir süre sonra -zaman ölçeğiyle ölçülebilirse düş- belirgin derecede serinkanlı, şöyle dedi: Pek çok yıl sonra sözü edilen adalardaki radyoaktivite ölçüldüğünde, ölçüm değerlerinin, adalarını özleyen yerli halkın yurtlarına dönmesine olanak vermeyecek kadar yüksekliği görüldü; bizi yine eskisi gibi sağlıklı ve sayıca bol yaşıyor bulmalarına karşın, bu adalarda hiçbir canlı varlığın barınamayacağı söylendi.

Yine de bizim hayatta kalmamız, insanlara pek bir şey söylememişti. Gazetelerin "her telden" sütununda yer alan ve haber niteliklerinden çok, acayipliklerinden ötürü yayılma olanağı bulan bildiriler dışında bir tepki gösterilmedi pek. Şöyle gazete üzerine eğilen yüzlerde şaşkınlık belirtisi bir gülümseme: Şu yedi canlı hınzırlara da bak! Her tehlikeden sağ çıkmasını nasıl da biliyorlar!

Kadın ya da erkek, insanoğlu böyleydi işte. Bağırıp kükrer, kendine bir paye verir ya da gücünden emin susardı. Ölümsüzlük lafını ağzından düşürmezdi hiç; ama olsa olsa bizlerin, biz yedi canlı hınzırların ölümsüzlük için gerekli güçle donatıldığımızı da seziyordu.

Ve dört bir yanda toprağı oyup yerin altına indiğimizde -çünkü bu kez adacıklar değildi söz konusu olan yalnız- hiçbir zahmetten kaçmadık. En sert topraklar bile çabalarımıza dayanamayıp pes etti. Çetin bir yere mi tosladık, kemire kemire delip geçtik içinden. Dişlerimizin karşısında ne tutunabilir ki! Dişlerimiz simgesidir sabrımızın. Beton binaların altını oyup durduk. Bazı bölgelerde terk edilmiş maden ocakları, kendilerini sığınak olarak buyur etti bize. Roma katakomplarını genişlettik. Ve senin için, uzay kapsülünde korumaya alınmış, sen dostumuz için ayrı bir önem taşıyan o kentte, öteden beri Bischof dağının yanı sıra kentin arkasında yükselen Hagel dağındaki kazamatlardan yararlandık. Son dönemde buzul taşları burada dağlar, tepeler oluşturup istirahata çekilmiş. Sözde Jagel adında Prusyalı güçlü bir

prens Hagel dağına kurmuş sarayını. Eskiden İsveçliler bu dağda madencilik yapıp galeriler açmışlar. Ama asıl kazamatlar, Napolyon döneminin tanıklarıdır; duvarlarla örülmüş sağlam sığınak ve ahırlar, İkinci Dünya Savaşı'nda cephanelik olarak kullanılmış. Öteden beri yaşayageldiğimiz bu yerlerde daha derin dehliz ve galeriler açmak zor olmadı bizler için. Ne var ki, Gdansk ve çevresinde yaşayan soydaşlarımızdan ancak bir bölümü Hagel dağına sağındı, çoğunluk, dişleri ve tırnaklarıyla Kaşubya'nın hinterlandında toprağı oyup girdi içine. Yerin üstünde şimdilik işimiz kalmamıştı.

Aşağılara inmek istemiyorum ben, dişi fare. Çocukken bir ara kazamatlarda oynuyordum, elime bir kemik parçası geçti, bir kafatasıydı, hatta kimbilir kimin. O insin yerin altına, dişi fare! Toprağın derinliklerine iyice gömsün kendini ve onunla birlikte tüm fareler yeryüzünden silinip gitsin; ben, yeni bir kâğıt takıyorum makineye ve her şey sürüp gitsin istiyorum. Ağaçlar gibi gövdemde halkalar oluşturayım, yüzüm kırışıklıklarla örtülsün, yaşlanıp kocayayım, ellerim titresin, dişsiz kalayım ve Damroka'ma kötü kötü masallar anlatayım istiyorum: Bir varmış bir yokmuş, çok, çok zaman önce...

Diyelim oldum olası felaketlere sıcak bakan, hep karamsarlığa meyleden bizim Bay Matzerath, ormanı kurtaramayacak, ama yine de "orman" ismini taşıyacak bu sessiz filmi yapmaya razı edildi, kendisini filmin bundan sonraki konusuna, ölü ormanda ilerde olup biteceklere aşina kılmam, film kahramanlarının karakterlerini ayrıntılı biçimde saptayıp önüne koymam gerekir; çünkü kendi şahsına ilişkin ayrıntıları herkesten kaçıran Oskar, ayrıntıyı seviyor. Bana sorabilir örneğin: Şu Şansölye ile eşi nasıl insanlardır? Bu aileden nasıl olup da o çocuklar çıktı ve sonradan Hansel ile Gretel'e dönüştüler. Refah toplumunun sıradan kurbanları mıdırlar örneğin? Punk olarak sürdürecekler mi yaşamlarını?

Bizim Bay Matzerath Polonya yolculuğundan önce cevap beklediğinden, kesin kararlar almam gerekiyor. Filmdeki Şansölyenin karakteri, asla günümüz Şansölyenin karakterinden çıkarıl-

mamalıdır. Ne var ki, gözlerimi kısıp da bir sessiz film Şansölyesini kafamda canlandırmaya çalıştım mı, elimin altında hiç zorluk çekmeden hareketli dekor parçaları buluyorum; bunlarla büyük çapta bir Şansölye kurulup çatılabilir; arada fazla benzerliğin bir başarısızlığa yol açmaması için, yaratacağımız Şansölyeyi kararsız biri yapacağız.

Bu yüzden duruş ve oturuşunda güvensizlik okunan bir Şansölye öneriyorum, ellerini nereye koyacağını bilemeyen, kendisi için kotarılmış metinden ayrılabileceğinden korkan bir Şansölye; olsa olsa yer çekimi yasasına bağlanabilecek nedenlerden, kalmayı sürdürüyor makamında. Ne yapılırsa yapılsın, onsuz olunamıyor.

Ya eşi? El çantacığını sürekli karıştırıp bir şeyler arıyor. Ah ah, ne olur, eşi ve kendisi yine o rahatçacık evlerinde olsalardı! Kocası Şansölye olmasa ve kendisi sabahın erken saatinden gecenin geç vaktine kadar Şansölyenin eşi olmasaydı, memnun ve mutlu yaşayıp giderlerdi şimdi.

Zavallı yavrucaklar! Nasıl da patlıyorlar sıkıntıdan. Dama taşları gibi oradan oraya sürülüyorlar; oysa dur denilen yerden bir başka yerde durmak, koşup seğirtmek, sağda solda haylaz haylaz gezip dolaşmak, yitip kaybolmak arada bir, gönüllerince bir şey olurdu. Hallerinden anlaşıldığı üzere, çevrelerindeki koku burun deliklerini sızlatıyor. Kusmaları işten değil, duydukları tiksinti öylesine büyük. Kuşkusuz, punk olsalar sevinecekler pek. Yanlarında boyalı fareler taşısalar! Ama bunu yapmalarına izin yok, çünkü bizim Bay Matzerath bu yakında şöyle dedi: "Sonunda kaçıp ölü ormana sığınacaklar, kentin cangılında şaşkın şaşkın dolaşıp durmaları gereksiz!"

Filmin yapımına bizim Bay Matzerath'ı kesin olarak razı edebilmek için Şansölyenin çocuklarını öyle özelliklerle donatacağım ki, bunlar bizim Oskar'a çocukluğundaki kişileri anımsatsın. Dikkatle bakıldı mı, Şansölyenin kızıyla, adı Ursula Pokriefke olan ve Tulla, dört bir yanda Tulla diye çağrılıp marangoz Liebenau'ın kira evinde oturan sıska kız arasında belli bir benzerlik yok mudur örneğin?

Beri yandan, Şansölyenin her vakit kaşlarını çatıp ortada var olmayan bir şeyin üzerine gözlerini dikmiş bakıp duran oğlu, Störtebeker adını taşıyıp yeniyetmelerden kurulu bir çetenin elebaşılığını yapan, Danzig kentiyle kentin limanı bölgesinde korku ve tehlike rüzgarları estiren bir oğlanı anımsatmıyor mu? İkinci Dünya Savaşı'nın son dönemiydi. Störtebeker ile toz alıcılarının kötü şöhreti üçüncü Reich'ın bir eyaleti olan Batı Prusya sınırlarının hayli ötelerine kadar yayılmıştı. Ve kafasında kasvetli düşüncelerle Langfuhr'daki Herz-Jesu kilisesinden çıkan Oskar, tam o sırada Störtebeker ve çetesiyle karşılaşmamış mıydı?

Bunların ikisi de, sanırım, Şansölyenin çocukları olarak düşünülebilirdi: Tulla, her hınzırlığı yapabilecek yaradılışta, Störtebeker hoyrat, yanına yaklaştırınayan; Tulla her türlü korkudan azade, Störtebeker büyük eylemlere girişmeye hazır; Tulla on dördünün içinde, Störtebeker on beş yaşında; Tulla ve Störbeker o zamanlar savaş çocukları, şimdi ise sürmekte olan barışın ham meyveleri; her ikisinin elinde bir walkman ve kulaklarında bambaşka bir müzik.

Bu ikili üzerine ne düşündüğü sorulunca, bizim Bay Matzerath, ilk gençlik çağının yeniyetmelerini anımsıyor. "Doğru," diyor. "Bir eşi daha bulunmayan anasının gözü bacaksız Pokriefke'yi gerçekten Tulla diye çağırıyorduk, ama Lucie Rennwand diye bir de takma adı vardı. Böyle bir kız kardeşim olsun istemezdim doğrusu. Tutkal kokardı hep ve savaşın sonuna doğru tramvayda biletçilik yapmaya başladı. Anımsadım şimdi: 5 nolu hatta, Heeresanger'le Veidengasse arasında çalışan bir tramvayda. *Gustloff* gemisiyle Danzig'ten ayrıldığı ve onunla denizin dibini boyladığı söylendi sonradan. Tulla Pokriefke, bugüne kadar üzerimden silkip atamadığım kâbus."

Bizim Bay Matzerath susuyor derken ve düşüncelerinin sağda solda gezinmesinin, dalgınlığının bağışlanacağı yaşlıca bir insan görünümünü sergiliyor. Ne var ki, ben üzerine düşüp tüm kaçamak yolları tıkayınca, sesini yükselterek şöyle diyor: "Tabii tabii, evet! Tozalıcılar çetesinin elebaşısı. Nasıl anımsamam. O zaman-

lar Störtebeker adını duymayan, Störtebeker'in ne işler çevirdiğini işitmeyen kaldı mı! Zavallı oğlan! Kafası kaçık düşüncelerle doluydu hep. Defteri çabuk dürüldü. Savaş felaketinden sağ çıkabildi mi acaba? Şimdi nerdedir, ne yapıyordur kimbilir? Pedagoji alanında yetenekli biriydi. Sonunda öğretmen camiası, onunla yeni bir meslektaş kazanmıştır belki."

Ne var ki, kendisinden önerilerimi onaylamasını istediğim bizim bay Matzerath, dalgın ve biraz da yorgun görünüyor; geriye dönüp çocukluğuna bir göz atması, onu bitkin düşürdü. İğne gibi batan ağrıları uzaklaştırmak istercesine geniş alnını ovmaya başlıyor. Sonra birden toparlanıp yeniden patron kimliğine bürünüyor; gerektiğinde hiç duraksamadan kararlar verebilen biri gibi: "Evet evet", diyor. "Her ikisi de Hansel ile Gretel'in ta kendileri diyebiliriz. Bu Störtebeker'in ormandaki şenliği nasıl Şansölyenin burnundan getirdiğini şimdiden görür gibiyim. Tulla'nın, bu hınzır kızın nasıl ipleri kestiği, yağlı boya resimlerden oluşan orman dekorunun nasıl çöküp yıkıldığı gözlerimin önünde canlanıyor. Tamam. Çalışmalarınızı sürdürebilirsiniz bu konuda. Polonya'dan döner dönmez, filmin çekimine başlıyoruz. - Şu Störtebeker ve Tulla'yla bir kez daha yüz yüze gelmem tuhaf doğrusu. Hansel ve Gretel olarak koşup seğirttiklerini görüyorum onların. El ele tutuşmuş, ölü ormanın habire daha derinliklerine dalıyorlar..."

Motorlu sahil gemisi *Yeni Ilsebill*'in baş kasarasında hamaklar, dizel motorun gürültüsünün eşliğinde yoluna devam eden teknenin sallanmasına ayak uydurarak kımıldıyor. İçleri dolu oldu mu, kancalara geçirilmiş ipler, baş ve ayak kısmından geriliyor. Oysa şimdi gemi Mon adasına doğru hafif dalgalı denizde ilerlerken, gevşecik yalpalıyor hamaklar, istekleri karşılamaya hazır: uyumak için gelecek yeni müşteriler; hamak değişimi.

Bu kadınlardan başkaları Travemünde'de gemiye alınamaz mıydı? Örneğin, önce bu işe talip olup sonradan vazgeçen, hamaktan çok yatakta uyumak isteyen kadınlar?

İçlerinden beşini ayırıp ötekileri bıraktım. Ya da ötekiler ayrılıp beşi kaldı bana. Seçimimi yaptım ya da yapmadım, hamakların sadece belli bir biçimde kullanılmasını, başka türlü kullanılmamasını istedim ya da istemem gerekti; ne var ki, kadınlar ikide bir konumlarını değiştiriyor. Her nöbet değişimi alt üst ediyor planları. Hep benim arzulamadığım bir düzen içinde hamaklara uzanıyorlar. Dün yağlı tulumuyla çarkçıbaşının yattığı hamakta, bu sabah bakıyorsun, çıplak, ayağındaki kısa yün çoraplara varıncaya dek çıplak dümenci değil, üzerinde pijamayla denizbilimci uyanıyor. Damroka uzun geceliğiyle sancak tarafındaki son hamağa yerleşiyor; dolayısıyla kontesin sırtında çiçekli gecelik, iskele tarafındaki son hamağa yollanmasını, burada kalıp -söylediğine göre- "kadınların hiçbiriyle" hamağını değiştirmeye yanaşmamasını sineye çekiyorum; oysa kendisini ortadaki hamakta yatırayım isterdim daha çok.

Birbirleriyle hemen koyun koyuna yatıyorlar, çünkü doğuştan dört metre yetmiş santimlik eni var geminin. Yalnızca Damroka, başı pruva yönünde yatıyor. Upuzun serilip kalmış, nerdeyse yüz üstü: Dümencinin ağır uykusu. Denizbilimciyle kontesin tıpkı ana karnındaki embriyolar gibi kıvrılmış uyuduklarını görmek duygulandırıyor beni: İkisinden biri başparmağını emiyor. Tere batmış çamaşırları içinde çarkçıbaşı tedirginlikle sağa sola dönüp duruyor. Arka üstü, tüm gerilimleri üzerinden atmış: Kaptanın uykusu. Arada bir horluyor; dümencinin horuldaması da onunkinden hafif değil, ama ıslıksı seslerle karışık. Denizbilimcinin alçak perdeden iniltisi: Besbelli çocuksu düşler içinde. Uykusunda çarkçıbaşı ağır bir yük altında kalmış gibi sızlanıyor. Ansızın işitilen birtakım sözcükler, kendi kendine mırıldanmalar, söylenmeler: Kontestir bu.

Bana onca yakınlıklarına karşın, gördükleri düşler konusunda bundan öte bilgim yok. Başvuruda bulunanların sayısı kadar, yani on iki değil de, yalnızca beş kadının gemide olması ne iyi. Bunun tersi gerek benim kafamda, gerek başka bakımdan fena bir izdihama yol açardı.

Doğrusu, geminin sevk ve idaresi için yeterdi üç kadın, ayrıca benim için de. Diyelim ikisi Damroka ile denizbilimci, üçüncüsü kim olurdu acaba? Belki de Kontes; her taşın altından çıkan, bir kenarda duran, sonradan surat asan ve her şeyi sineye çeken bu yaşlı kadın.

Bir türlü karar veremedim. Geminin dar olması bu yüzden. İyi ki başvuru sahiplerinden yedisi, başvurusunu geri aldı sonradan: Gemi yeterince büyük değil, ben de öyle.

Peki ama, niçin yalnızca ben, Damroka ile -onun lostromosu olarak ben! Kamarotu olarak ben! Ay ay, Sir, ben- bu yolculuğa çıkmayaydım? Düğüm atmasını, demir almasını, seyir işaretlerini okumasını, dizel motorunu çalıştırmasını Damroka öğretirdi bana ve "köpekbalığıyla" denizanalarının, medüz denilen o sürüyle kulaksı denizanalarının nasıl...

Motorlu sahil ticaret gemisi Mon adasına yaklaşırken: Kafalarda ilgisiz düşünceler. Boş hamaklarda ne çok yer var. Gemicle sabahın erken vaktidir; ama nöbetleri olmayan dümenciyi, ondan da çok denizbilimciyi ne kadar sıkıştırırsam sıkıştırayım, gelip yatayım demiyorlar. Hepsi de uyku tulumlarını havalandırmak üzere yukarı çıkardı; örgü malzemelerini de tabii. İskele tarafından başlayıp sancak tarafına doğru sırayla üzerlerine bastırıp hamakları kontrolden geçiriyorum. Üçü bel veriyor. İpleri çekip gererek kancaların hemen önünde daha bir sıkı ve gergin düğümler atıyorum. Hamaklardan ikisinin renksiz sicimden örülmüş olup yelkenli gemilerin aksesuarlarını satan bir mağazadan alındıkları düşünülebilir. Kalan hamakların üçü de renkli, biri kırmızı- beyaz, onun yanındaki soluk mavi-sarı, üçüncüsü kırmızı sicimlerden örülmüş. Renkli hamakların kenarlarını desenli kordonlar, saçaklar ve püsküller çevreliyor. Latin Amerika kökenli hepsi.

Burada işim ne, bilmek isterdim doğrusu. Sıkılgan biriyim ve tutuk, yakayı ele vermekten korkuyorum. Yıllanmış kaygım: Aslı astarı olmayan tüm öykülerin ipliği pazara çıkarılır ve bundan böyle meydan yalnızca sıkıcı gerçeğe kalır.

Güvertede kadınların ayak sesleri. Çamaşır günü bugün. Renkli ve beyaz çamaşırları kurutmaları için uzun bir ipe asıyorlar. Çamaşırlar, hafif esintide pruva direğiyle kaptan köşkü arasında keyifli keyifli uçuşabilir artık. Kadınların ağızlarında çamaşır asarken söylenmesi âdet olmuş şarkılar. Damroka, elindeki kahve bardağını gene nerelere kaldırıp koydu acaba? Yağmur yağmasa bari!

Güverte altında tek başımayım. Hamakların altında ya da baş kasara dolabındaki denizci torbalarıyla bavullarda açıkta duran pılı pırtılarını gizlice karıştırıyorum kadınların. Neleri varsa, sıkılmadan hepsine el sürüyorum. Eski, çok eski günlere ait mektuplar arıyor -itiraflar ve yeminler- ama beni bana gösterecek bir kağıt parçasına rastlamıyorum. Çabuk çabuk gözden geçiriyorum fotoğrafları, hiçbirinde ben yokum. Hatıra eşyalar. Takılar. Örme gümüşten zincirler. Ama aralarında benim armağan etmiş olabileceğim bir şey bulunmuyor. Hepsi bana yabancı. Hiçbirinde benden bir iz yok! Listeden düştüler beni: Denizciliğe elverişli değilim. Beni ben yapan şey, karada kaldı.

Yalnızca Damroka'nın denizci torbasındaki çamaşırlar arasında üçe katlanmış olarak bulduğum, sararıp kenarları yırtılmış kartpostal, aşina bir izlenim bırakıyor üzerimde. Kartpostalda önündeki adalarla Pomeranya sahili görülüyor. Anka kuşundan bir arınayı ellerinde tutan maskeli iki adam. Başlarının üstünde, bir kısmı antik, bir kısmı Gotik harflerle "*Mare Balticum*, vulgo *De Oost See*" yazısı okunuyor. Yarı kara, yarı deniz haritasına benzeyen elle boyanmış bir gravür, Peene ırmağının ağzının doğusunda kalan Usedom adasının önüne kalemle bir daire çizilmiş, içine de batık kentin ismi yazılmış. Bundan böyle yolculuğun hedefini kesinlikle öğrendim; gravürü yine katlayıp denizci torbasındaki eski yerine koyuyorum.

Güvertede kadınlar çamaşırlarını astı. Şeytanla yarışırcasına ha babam örgülerini örüyorlar şimdi. Bir süre sonra hamaklar daha hızlı yalpalıyor, rüzgâr poyrazdan esmeye başladı. Ve *Ilsebill*, Falster adasının güney ucunu dönüp kendine yeni bir rota belirliyor.

Bilmiyorum, Damroka kafasındaki planı ne zaman kurdu. Ama bunu daha aylar önce karada yaptığı kuşkusuz, çünkü DDR kıyı sularında seyir izni için başvuru hayli erken bir tarihte yapıldı, araştırma konusu olarak da denizanalarının ölçümü gösterildi. Ne var ki, mühürlü damgalı izin belgeleri, Gotland adasındaki Visby liman başkanlığından alınacak. Ama yine de bu yolculuğun denizanalarının hatırı için yapılmadığını, çok önceden gemideki öbür kadınlar -başta dümenci- sezinledi. Dümenciyle Kontes, Damroka'nın nasıl koca bir saat, geminin baş tarafında çömüp denizle durmadan bir şeyler konuştuğunu kaptan köşkünden izlemişlerdi. Fehmarn'ın doğusunda, o günlük ölçüm için son medüzlerin "köpekbalığıyla" denizden çıkarılmasından sonra gerçekleşmişti olay. Hemen dediler ki: "Seninki pisibalığıyla..."

"Ve dün akşam da aynı şeyi yaptı yine," diyor çarkçıbaşı. İskele tarafından Gronsund'un göründüğü, ilerid Mon adasının beklediği, çamaşırların çoktan kurumuş olduğu ve rüzgârın akşama doğru kuzeyden doğuya dönüp sonra da hafiflediği sıradaydı.

"Pisibalığını gözümle gördüm desem yalan, ama her ikisi konuşup durdu birbiriyle. Hem de Platt Almancasıyla." Kendisinin Platt Almancasından anlamadığını söylüyor çarkçıbaşı. Ve ardından ekliyor: "Ne yazık ki!" Ama hey pisibalığı! Hey pisibalığı! Diye ikide bir seslendiğini işitmiş Damroka'nın. Pisibalığıyla uzun uzadıya denizin dibindeki derin bir çukurdan sözetmişler, batık kentin ismini kullanıp Vineta demişler bunun için.

Böylece kadınlar, yolculuğun bir başka hedefini de öğrenmiş bulunuyor. Denizbilimci istediği kadar dönüp dolaşıp şöyle desin: "Ben inanmıyorum buna. Sizinkisi kuruntu. Mons Kilint ve Stege'ye doğru yol alıyoruz. Programda böyle saçma bir şeyin öngörüldüğünü bilsem, bu yolculuğa, hele sizlerle hiç çıkar mıydım?"

Dümenci de Vineta'ya falan gitmek istemiyor. "Böyle bir şeyden söz açılmamıştı. Anlaşmamıza aykırı bu." Ama gidecek ikisi

de, ne kadar itiraz etseler de gidecekler. Vineta sözcüğü zihinlere yer ediyor.

"Dosdoğru oraya," diyor Kontes, "gideceksiniz eninde sonunda. Çaresi yok."

Dümenci değil yalnız yorgun olan. Kadın hakları uğrunda girişilen bir sürü savaş, sadece hurdaya çıkmış karşı cinsiyettekilerle değil, kendi cinsiyetindekilerle de sürüp giden bir kavga dövüş, sağır bir toplum içinde erkeklerin otoritesini rafa kaldırıp kadın egemenliğine dayalı bir yönetim kurma isteği bırakmamış kimsede. Bu plan çoktan terkedilmiş; ama kadınların hepsi, başta dümenci olmak üzere hâlâ söylenip duruyor. "Aslında yapmamız gereken, aslında yapılması zorunlu olan, aslında daha başta işi kökünden..."

Bu yüzden Bogo suyunda ve Mon adasının sarp kıyılarının önünde denizden kulaksı denizanaları ve ringa balığı larvaları avlarlarken, düşünceleri suların altında yatan batık bir imparatorluğa gidiyor. Kendilerine sözde vaat edilmiş bir imparatorluk bu. Pisibalığının söylediğine göre, kadınlara kapılarını açmış, bekliyor. Kaptan Damroka'yla konuşurlarken, Platt Almancasıyla şöyle diyesiymiş pisibalığı: "Evet, hanımlar, denizin dibine ineceksiniz."

Hamaklarında beş kadın Vineta'yla ilgili çok renkli düşler kurabilir. Hemen yan yana yatıp dururlarken, yeter ki istesinler, ellerini uzatıp kadınlar cumhuriyetini yakalayabilirler adeta. Motorlu sahil ticaret gemisi *Ilsebill*, sadece hafiften inip kalkıyor. Sımsıkı palamarlanmış, Stege rıhtımında yatıyor: Kentin iç kısımlarını rıhtıma bağlayan köprünün berisinde, şeker fabrikasının iskelesinde. Arka planda dağ gibi bir kok yığını ve soluk yeşil silolar. Sığ sulardan bir çürük kokusu yükseliyor. Yosundan geçilmiyor çevre. Denizanaları sürüyle.

Beş kadın da uyuyor. "Mon'da," demişti Damroka, "nöbet tutmamızın gereği yok." Hamaklarda benim dilediğim sıra içinde yatıyorlar: Uykusunda mırıldanıp söylenen kontes, kıvrılmış or-

tada; dümenci sancak tarafında ağzı açık; iskele tarafında ise Damroka rahat, sırt üstü; onunla Kontesin arasında denizbilimci, yan tarafına dönüp büzülmüş; Kontes ile dümencinin arasında ise çarkçıbaşı, sağa sola tedirgin dönüp duruyor.

Yarın kadınlar kentte bir geziye çıkacak. Stege'de mevsim sonu indirimli satışlar var. Gemiye yeniden kumanya almak gerekiyor. Suyunu çeken örgü yünü değil yalnız. Kontes ötekilerle gitsin mi, gitmesin mi, henüz bilemiyor.

Utopia Atlantis Vineta. Ancak, böyle bir kent gerçekten varmış bir zaman, Wendenlerin yerleşim merkeziymiş, bazılarına göre, Usedom adasının önünde denize gömülmüş; ne var ki, Polonyalı arkeologlar yakın zamanda Wollin'de yaptıkları kazılarda duvar kalıntıları, çanak çömlek parçaları, Araplara ait sikkeler buldu. Başlangıçta ismi değişikti Vineta'nın. Bir söylenceye göre, uzun zaman bu kentte kadınların sözü geçmiş hep, ama bir gün gelmiş erkekler de söz sahibi olmak istemişler. Şu eski masal. Sonunda da erkeklerin borusu ötmeye başlamış. Vur patlasın çal oynasın, yaşanıp gitmiş kentte, çocuklara altın oyuncaklar armağan edilmiş. Bunun üzerine de kent tüm zenginliğiyle denizin dibini boylamış, ama bir gün denizin dibinden kurtarılacakmış yine: Kadınlar tarafından kuşkusuz, içlerinden biri Wenden soyundan gelip Damroka adını taşıyan beş kadın tarafından.

Bütün gün uyku akıyor gözünden Noel faremin, kıvrılıp tortop olmuş yatıyor. Ama benimle Üçüncü Programı dinlemeye de bayılıyor. Programda şunlar var: Sabahleyin okuma saati, herkes için okul radyosu, görkemli Barok müziği, arada haberler, medya raporu, daha sonra günün yankısı, ardından yine Barok müziği, bu kez dinsel niteliklisi.

Noel faremin su düzeyine karşı gösterdiği ilgiye şaşmamak elde değil. Elbe ırmağının Dessau'daki bir sekiz sıfırlık su seviyesinin değişmeden kalmasını, Magdeburg'ta ise bir altı sıfır, artı bire yükselmesini işitilmeye değer buluyor. Her Allahın günü Saale'nin Halle- Trotha'daki su düzeyine, ardından Geesthacht'tan Fliegenberg'e kadar iskandil edilen su düzeyi değerlerine kulak

kabartıyor. Güncel bir haber oldu mu. merak etmiyor hiç. Dört bir taraf çözümlenmemiş sorunlardan geçilmiyor. Gelişip serpilen tek şey krizler yalnız; kuyruğunu saymazsak yaklaşık işaret parmağı büyüklüğündeki benim yavru Noel farem, adeta kucak kucağa bulundukları için birbirleriyle yekvücut olan ve -mecazi bir söyleşiyle- bir Arap saçı(*) oluşturan pek sıkışık krizler gibi gelişip serpiliyor.

Örneğin, medya raporunda, kablolu televizyon yayınma ilişkin olarak duyulan henüz pek yeni endişeleri, uydu aracılığıyla televizyon yayını konusunun yol açtığı endişeler ikinci plana itmiş bulunuyor. O kocaman karatahtasının üzerine kapsamı alabildiğine geniş bir medya konsorsiyumu taslağını çizen bizim Bay Matzerath, şöyle diyor bu konuda: "İnanın bana, yarından tezi yok öyle bir gerçek yaratacağız ki, medya sayesinde geleceği tüm belirsizliğinden ve rastlantı niteliğinden sıyırıp alacağız ortaya."

Peki, dişi fare, bizim medya konsorsiyumunda durum nasıl? Geceleri o semiz kuyruğunla gelişeceğin kadar gelişip serpilmiş, düşlerime giriyorsun. Beri yandan, gündüz düşlerimde de fare eksik değil. Sanki her yeri, hatta benden başka kimsenin ayak atamayacağını sandığım bana özel o yeri bile kendi kokunla işaretliyor, egemenlik bölgenin sınırlarını çizip benim için açık kapı bırakmıyorsun.

Üçüncü Programın susması gerekiyor. Herkes için okul radyosunun işi tamam: Atom çekirdeğinin parçalanışından pek kolay anlaşılır bir dille söz eden konuşma bir kenarda kalabilir; ben en iyisi, motorlu sahil ticaret gemisi Yeni Ilsebil'in Stege limanında demirleınesinden bu yana, bizim Bay Matzerath'ın Polonya'ya beraberinde neler götürebileceğini uzun bir liste halinde çıkarayım, çünkü kendisi ve sürücüsü için hele şükür sonunda vize başvurusunda bulundu.

(*) Arap saçı Almanca'da Rattenkönig (fare kralı) ve Rattn Schwanz (fare kuyruğu) sözcükleriyle karşılanmakta. (Ç.N.)

Büyükannesi için doğum günü armağanlarından ayrı olarak mavi-beyaz plastik cücelerden bir torba dolusu da bavulun içinde yer alacak. O bir sürü Şirin, Kaşubya'daki boyuna yenileriyle yer değiştiren çocukları sevindirecek.

Anna Koljaiczek'in yüz yedinci doğum günü için yapılan kutlama hazırlıklarından da haberim var ayrıca. Torba torba şeker ve un; çünkü üzerine toz şeker ekilmiş pek çok kek ve haşhaş tohumlarından pek çok pasta yapılacak Domuz paçası şimdiden kaynatılmakta; kendi kendine pelteleşmeye yüz tutana kadar da kaynayacak. Geçen sonbahardan kalma mantar konserveleri, içlerinde kumlu mantar türü de eksik değil. Biri, lahana salatası için bol kimyon getiriyor yanında. Uzaklardan yöneltilmiş bir istek üzerine kaz yağı eritiliyor. Kaşemken'den ve Kokoşken'den, dört bir yandan yumurta yağıyor. Yeteri kadar şakayık kesime hazır, bekliyor. Kilise tarafından yüz yedi tane mum sağlanıyor doğum günü için. Henüz şişelere patates rakısı doldurulmamış.

Ressam Malskat konusunda ancak şu kadar söyleyebilirim: Dişi fare izin verir vermez, söz edeceğim kendisinden. Nerede ve ne zaman dünyaya gözlerini açtı Ressam Malskat. Hangi ustanın yanında çıraklık yaptı. Nereleri gezip dolaştı. Yüksek iskele üzerinde onu Gotik düşler görmeye iten ne oldu. Neden Lübeck'te, ününü yalnız badem ezmesine borçlu olmayan bu kentte dava açıldı hakkında.

Hansel ve Gretel ölü ormanda hâlâ koşadursun, ben gemideki kadınların kent gezilerine dönsem iyi olacak sanırım. İçlerinden yalnız dördü çıktı karaya. Kontes, ben karalahanayı ateşe vuracağım deyip gemide kaldı.

Mon adasındaki Setege kenti, ana caddesinin dört bir yanında bütün yıl boyu "Udsalg" yazısının görüldüğü bir alışveriş merkezi; kadınlar birkaç parça bir şey alınakla yetinmiyor, "Irma" adındaki bir markete girip üç arabaya konserve kutular ve cam kavanozlar, ambalaj içinde meyve ve sebzeler, plastik paketlerde ağzı mühürlü derin dondurulmuş etler, değişik cinste çıtır çıtır ek-

mekler, tuzsuz beyaz peynir, mayonez. denizbilimci için patlamış mısır, daha başka bazı şeyler, deterjan, tuvalet kâğıdı, pek çok şişe bira ve Kontes için iki şişe sert içki, ayrıca taze maydanoz ve frenksoğanı dolduruyorlar. Ağır yüklerle yola koyuluyorlar ardından. Bir fırından halkalar, bir balıkçıdan yeşil ringa balığı, bir bayiden de gazete ve tüttürecekleri bir şeyler alıyorlar.

Karaya ikinci çıkışlarında kontes de katılıyor onlara. Çarkçıbaşı makine yağı ve lambalar için gaz alır, denizbilimci postaneye seğirtir ve dümenci, dört bir yanda indirimli satış yapan mağazalar bulunduğunu görerek kazak peşinde koşarken, Damroka, Mon'daki bankaların çapraz karşısına düşen bir mağazaya girip yeni yün stokları alıyor. Kontes de bir külah reglis.

Ancak şimdi, fare dostum, kuzineye, geminin baş kasarasına ve orta yerine paketlerin yerleştirilmesinden sonra yine Üçüncü Programa kulak verebiliriz Lavta müziği; ardından normal olarak haberler yayınlanacak. Dinleyelim normal olarak ardından bakalım, kim kimi yalanlamış...

Bir düş gördüm; bırakmış işi, emekliye ayrılmışım
Ve gülhatmilerim boylu boyunca pencere önlerinde.

Gelip geçen dostların sesi çit üzerinden
Aman ne iyi, emekliye ayrılmışsın.

Ve ben de sukabağı kameriyemde kendi kendime
Oh, dedim, iyi ki ayrılmışım sonunda emekliye.

Böylece, bakınca telaşsız rahat
Dünya mülküm kocaman.
Beni gocunduran şeyler gocundurmayacak artık
Emekliye ayrıldım çünkü, bıraktım işi.

Her şey bir yer tutar, anı olur sonradan
Oturup dururdum mutlu, uzak gereksinimlerden.

Ama o da -dişi fare, lütfen!-
Ayrılabilirdi pekâlâ emekliye.
Onunla kopup gelen şiddetli açlık
Koşturuyor beni masayla yatak arasında.

Birden sıçradım, rahat vermesi için,
Taşkın, atlayıp geçtim çitin üzerinden.

İkimiz de şimdi kötü yola düşmüş
Ve tasalar içinde dostlar.

Okstemoş, semmeç doç taram! diye sesini yükseltti dişi fare. Fare dilinde korku, iki ayağımızı bir pabuca soktu anlamına gelen bir deyim. Ardından düzeltti söylediğini: Fazla telaşa da gerek yokmuş aslında. Biraz vakit varmış henüz, insanların oyun bitti programları, bir hüzün havası içinde uzun bir zaman süresini kapsayacak biçimde salınelenmiş çünkü; sanki ölünecekse güzellikler içinde ölünmek istenmiş gibi pek çok teatral görkeme başvurulmuş.

Serinkanlı, olup bitenleri anlatmaya koyuldu dişi fare: Toprağı eşip yerin altına inmeden, ilk darbelere hedef oluşturacak noktaları, Ren-Main bölgesini, Saksonya'daki yoğun endüstri alanını, Suebya'daki yerleşim merkezlerini boşaltıp nüfus fazlasını başka taraflara taşıdık. Geniş planda düşünerek Milano ve Paris'deki soydaşlarımızın fazlasını da İsviçre'nin içerlerine naklettik. Avusturya'daki ovalardan da yararlandık bu arada. Yeni yerleşim düzenine çoktan başvurulması gerekiyordu. Ve Polonya'da yine yiyecek sıkıntısı baş gösterip yardım gerektiğinden, yalnız insanlar değil, bizler de -insanlar postayla yiyecek paketleri yollayarak, bizler karadan kurduğumuz fare köprüsüyle- Batının yiyecek fazlasından Polonya'dakilere yiyecek aktarmaya çalıştık; böylece Polonya'daki insanların ve farelerin yiyecek sıkıntısı çok geçmeden hafifledi. Ayrıca, hayatı tehdit altındaki soydaşlarımızı, yiyeceklerle birlikte başka yerlere nakletmeyi başardık: Ruhr bölgesinde-

ki fare topluluklarını çıkardık oradan; zaten söz konusu bölgeyi daha önce Polonya'dan gelen göçmenler doldurmuştu.

Rüyama giren dişi fare, bütün bunları, gururla bana gösterdiği en son dünyaya getirilmiş yavrularına söyledi; geçiş dönemi sakatlıklarını içermeyen insan sonrası ilk kuşak yavrularıydı hepsi. Sonra, henüz yuvadan dışarı ayak atınamış yavrularının sorularını cevaplandırmaya koyuldu: Polonyalılar nedir? Almanlar nedir tam olarak? Ötekilerden ne farkı var? Nereye gitti bunlar? Kızılca Kıyamet'ten önce de Alman ve Polonya fareleri var mıydı? Peki, insanlar niçin artık yok da biz hâlâ varız?

Bütün rüya süresince, dokuz kuyruklu dokuz yavrusunun sorularını sabırla cevaplandırdı dişi fare. Yokluk ve yoksulluğa yol açan planlı ekonomiyi, farelerin günlük yaşamma uygulayarak açıklamaya çalıştı. Şu işe bakılsınınış, fare topluluklarından hiçbiri basit bir yönteme başvurarak kendi bulup buluşturduğu yiyeceklerle karnını doyuramayacakmış da, bütün yiyecekler hayli uzak bir yerde, tüm fare topluluklarının bağlı olacağı bir merkezde toplanıp sonradan kendilerine dağıtılacakınış. Gelgelelim bunun ulaşım sırasında birtakım kayıplara, düzensizliklere, savsaklıklara, kıskançlıklara yol açacağı kuşkusuzmuş. Dolayısıyla, Polonya'da uzun süren bir yiyecek sıkıntısı kasıp kavurınuş ortalığı. Oysa depolar yiyecekler dolup taşıyorınuş: Kalın öğütülmüş buğdaydan yapılmış ekmek, ayrıca tereyağı, domuz ve kaz yağı, tartılıp teneke kutular içine yerleştirilmiş domuz eti, hepsinden lezzetlisi de Polonya salaını. İnsanların bu beceriksizliği felaketmiş doğrusu!

Olup bitenleri anıınsaması hâlâ sinirlerini ayağa kaldıran dişi fare sesini yükseltti birden: Günümüzde bile karşı tarafı incitmek korkusundan ancak fısıldayarak söylenebilecek bir şey varsa, Almanların Polonyalılara özgü olarak gördüğü bu baştan savma ekonomi, Polonya'daki farelerin de ruhuna işlemiş. Birbirlerinden pek değişik görünınemelerine karşın Polonyalılar ile Almanlar arasında ikide bir gerginliklerin, hatta düşmanlıkların patlak vermesinin önlenemeyişi de buradan kaynaklanıyor; aynı durum

Alman ve Polonya fareleri için de söz konusu: Bu kin ve nefret, aşağılanan bunca sevgi...

Ama bunlar, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare, insanlık tarihini ilgilendiren şeyler ve çok gerilerde kaldı. Ardından, değişik tarikatlara mensup şövalyelerden söz etti yavrularına ve Tannenberg Meydan Savaşı'nda farelerin nasıl semirip palazlandıklarını anlattı. Polonya'yı paylaşma girişimlerine getirdi lafı: Yalnız Ruslar ve Avusturyalılar değil, Prusyalılarda Polonya'dan nasiplenmiş, derken Napolyon'a gelmiş sıra; ardından Bismarck çıkıp bu işi herkesten ileriye götürmüş, ama Polonya bu vartayı da atlatıp çifte kartallı bir devlet olmuş, sonunda Hitler ve Stalin diye birileri türeyip silip süpürmüş Polonya'yı, ama yine de Polonya pes etmemiş, o şarkıdaki gibi tekrar...

Derken konuyu burada kesti dişi fare -bunun bizi bir yere götüreceği yok!- dokuz kuyruklu dokuz yavrusuna şöyle söyledi: Yeryüzünde yalnız Polonyalılar ve Almanlar yaşamıyordu nihayet. İnsanoğlunun yeryüzündeki egemenlik döneminde Sırplarla Hırvatlar, İngilizlerle İrlandalılar, Türklerle Kürtler, siyahlarla yine siyahlar sarı ırktan olanlarla yine sarı ırktan olanlar, Hıristiyanlarla Yahudiler, Kızılderililerle Eskimolar aynı şekilde gırtlak gırtlağa geldi, birbirlerini boğazladı, kılıçtan geçirdi, aç bırakıp canlarından etti, biri ötekisinin kanlısı oldu. Bütün bu yaptıkları kafalarında filizlenip yeşerdi ilkin. İnsan, kendi sonunu önce düşüncelerinde hazırladı; ardından da tasarladığını gerçeğe dönüştürdü, böylece insan diye bir şey kalmadı yeryüzünde. Belki de niyetleri, son denilen şeyi yalnız düşüncede değil, pratikte de gerçekleştirecek kadar güçlü olduklarını kanıtlamaktı. Ne yalan söyleyeyim: Dört dörtlük bir kanıtlamaydı doğrusu! Ama kimbilir, belki de insanlarda, biz farelerin öteden beri sahip olduğu öbür yetenek, yani yaşam istemi yanıp kavrulmuş, körelmişti. Sözün kısası, bir an gelip yaşamaktan zevk almaz oldular. Pes edip çekildiler kenara, aralarındaki kin ve nefrete, kavga dövüşe karşın, hayatlarına son verme konusunda görüş birliğine vardılar. Sözün burasında, *Do Minşer Nifteren Ultemoş*! diye sesini yükseltti dişi fare.

Onun bu kestirip atan konuşmasından sonra, ben, söyleyecek şey bulamadım. Yavruları da, bundan böyle soru sormayı bırakıp Kutsal Kitap'taki "Çoğalın!" buyruğunun gereğini yerine getirmeye, hayatlarını yaşamaya koyuldular. Ortalık karıştı iyice, kuyrukların konumu ikide bir değişip durdu. Yavru fareler ne de çabuk genç farelere dönüşüyor, genç farelerin kendileri bu kez yavru fareler doğruyordu! Ama onların kendilerini böyle unutmuş, çoğalmaktan başka şey düşünmemeleri karşısında, başka görüntüler arayıp bulmayı başaran düşüm, habire ölü ornanda seğirten çocukların peşine takıldı, ama kısa bir süre ancak; ardından denizanalarına doymuş denizi tarayıp geçti, okuldaki teneffüshane korkularını, şehvani sıkıntıları eşeledi, sonunda Ressam Malskat'ın görüntüsünü ele geçirdi; ama Ressam Malskat, yüksek iskelede, elinde hızlı hızlı devinen fırça, Gotik freskler üzerinde çalışmıyor, bizim Bay Matzerath'la Lübeck'deki Cafe Niederegger'de hapır hapır badem ezmesi atıştırıyordu. Rüyamda pek güzel anlaşıyordu ikisi; gülüyor, birbirlerine başlarından geçenleri anlatıyor, ellili yılları sohbetle, söyleşiyle geçiriyorlardı.

Bir zamanlar bir ülke varmış, Almanya adı,
Güzel bir ülke, dağları, tepeleri ve ovalarıyla
Ne yapacağını bilememiş bu ülke.
Bir savaş başlatmış derken, çünkü yeryüzünde
Sesini duyurmak istiyormuş ve küçülmüş bu yüzden.
Derken bir düşünce dünyaya açmış gözlerini, ayaklarında çizme
Savaşmış adı; çıkmış, dünyayı şöyle bir gezip görmeye
Dönmüş sonra eve masum, susup oturmuş.
Sanki çizme değil de ayaklarında keçe terlikler
Gezip tozduğu dışarılarda hiç kötü şey görmemiş sanki.
Ne var ki sondan başa bakıldığında, çizmeli düşünce
Cinayetmiş, anlaşılıyormuş hemen: Sayısız ölü.
İkiye bölünmüş bu yüzden Almanya denen ülke;
İki kez Almanya ve bilmiyormuş hâlâ,

Güzel güzel dağları taşları ve ovalarıyla
Ne yapacağını, ne edeceğini.
Düşünmüş biraz, sonunda üçüncü bir savaşa
Varım demiş, sıvamış kolları iki taraf
O gün bu gün, konuştukları tek sözcük, dünyada barış.

Bir varmış, bir yokmuş, bir zaman bir ressam varmış, sahte resimler yapıp üne kavuşmak istiyormuş aslında. Gelin görün ki, tam işe soyunmuş, evdeki hesap çarşıya uymamış, çünkü asla sahte resimler değil, iki eliyle harıl harıl Gotik resimler yapmış doğrusu. Buna inanmayanlar, bilirkişi raporlarından sakın yardım beklemesin.

Bizim ressam 1913 yılında Doğu Prusya'da Pregel ırmağı kıyısındaki Königsberg kentinde dünyaya açtı gözlerini. Bir antikacının oğluydu, zamanla kararmış yağlıboya resimlerin ve yaldızlı pırıl pırıl madonnaların arasında, çevresi hakiki ve sahte eserlerle sarılmış, adeta vernikten katmanlar altında, ağaç kurtlarının hep burnunun dibinde, hurda öteberilerin tozu toprağı içinde büyüdü. Hollandalı küçük ustaların adak tabletleriyle resimciklerini el altından eskitmesini bilen babasını çalışırken izleyip durdu hep. İlkokulu bitirdikten sonra bir boyacının yanına çırak girdi, bu sanat kolunda öğrenilecek ne varsa öğrendi hepsini; akşamları işi paydos ettikten sonra, Kuzey Almanya'da on dördüncü yüzyıldan kalma tabletleri kopya etti. Henüz hayli erken bir yaşta çırak Malskat, Gotik acılardan ve sevinçlerden tat almaya başladı.

Malskat ailesi -bizim ressamın babasının Malskat idi soyadı- Königsberg'in Flinsenwinkel semtinde oturmaktaydı.

Pregel ırmağı, Pillau dolayında Baltık denizine açılan kıyı gölü Frische Haff'a dökülmekteydi. Königsberg'e Kalinengrad deniyor bugün ve ırmağın da ismi değişik, Flinsenwinkel diye bir semt yok artık. Giderek çatlayıp dökülen anılar var yalnız, bir de yaşamı boyunca hep Königsberg'te oturmuş Immanuel Kant'ın boş yere kaleme aldığı kitaplar; sonra, kentin ismini taşıyan leziz

yemekler -ınaylıoş kapari salçası içinde köfte örneğin; ayrıca Kurbjuhn, Adromeit, Margull, Tolkmit ve Malskat gibi Doğu Prusya isimleri. Pruzzen kökenli isimler hepsi de. Prusya'nın doğabilmesi için kökü kazınan Pruzzen'lilerden, hiç tahrifat yapılmadan devralınmışlar; dolayısıyla sahtecilik ve daha sonra resim sahteciliği üzerinde konuşmaya geçmeden, Malskat'ın otantik bir isim olduğunu belirtmeliyiz.

Gotik konusunda kendisine önceden bilmediği bir şey öğretmemiş tatbiki sanatlar okuluna kısa süre devam eden Lothar Malskat, deriden çantasını sırtladığı gibi gezip dolaşmak, bilgi ve görgüsünü artırmak üzere düşmüştü yola. Ayağında golf pantolon ve sandallar, yürüye yürüye İtalya'ya kadar gelmiş ve dağların ardında yine dağlar olduğunu, fırsat denilen şeyin de öyle sık ele geçmediğini anlamıştı. Otuzlu yılların ortalarında kapı baca temizleyen, burda bir ahırı onarıp şurda halı kilim çırpan, seyrek durumlarda yiyecek bulup karınlarını doyurabilen, ellerinde gidecekleri belli bir yerin adresi olmadan yollara düşen sanatkârlar ve dilencilerden biriydi Malskat; oysa aynı dönemde Berlin"de, ardından bütün Almanya'da tarihi olaylar yaşanmaktaydı; ama Malskat'ın pek umursadığı yoktu bunları.

Ama yine de Nazi Almanyası'nın başkentinde, kader ağını örmüştü Malskat için. Kendine iş ararken Berlin-Lichterfelde'de ünlü bir restoratör olan sanat profesörü Ernst Fey'le tanıştı. Sıcak bir çorbayla birkaç kuruş cep harçlığı karşılığında, profesörün evinin bahçesindeki çiti boyama işini üstlendi; öyle bir işti ki, çalışırken düşüncelerin sağda solda dolaştırılmasını engellemiyordu: İlahi güzellikle sevimli bir yüzceğiz kimi zaman mahzun, kimi zaman muzip bir görüntüye dönüştü kafasında, mesai bitiminden, çite astar boyanın çekilmesinden sonra da gözünün önünden gitmedi; o vakitler Malskat sık sık sinemada alırdı soluğu, sevilen kadın artist Hansi Knoteck'i ilkin *Hubertus Sarayı* filminde görmüş, daha sonra aynı artisti görmek için ikide bir sinemaya koşmuştu; zamanla Hansi Knoteck kendisini öylesine etkilemiş, sanatçı üslubuna damgasını öylesine vurmuştu ki, ilerde

Kuzey Alınanya'nın tuğla yapı kiliselerindeki Gotik duvar fresklerinde bu artistin etkisini görmek kimseyi şaşırtmayacaktı. Kesin olan bir şey varsa, Restoratör Ernst Fey, boyacı Malskat'ın olağanüstü yeteneğini keşfetmekte gecikmemişti. Kimbilir, belki Malskat'ın Eulenspiegel'i anımsatan burnu, kâhinlere özgü yay biçimindeki kaşları ve bahçe çitinin latalarından her biri karşısında açığa vurulan coşkulu denemese de alçakgönüllülük taşan özveri de sanat profesörünü ayrıca etkilemişti.

Dokuz yüz altı ilkbaharında Profesör Fey'in uzun kirpikleri ve ince uzun yüzüyle her gittiği yerde kadınların gönlünü fetheden Dietrich adındaki oğlu, Maslkat'ı yanına alarak DKW spor arabasıyla Schlei ırmağının kıyısındaki Schleswig'in yolunu tuttu. Kuzey deniziyle Baltık denizi arasında kalan toprakların yarısı, bu kentin adını taşır. Schleswig'teki katedralde her ikisini bekleyen işler vardı.

Katedral kentinde her gittiği yerde, ama en çok rahip evinin müzik salonunda çevresine güven telkin etmesini bilen dolayısıyla göz açıp kapamadan etrafı rahip kızlarıyla sarılan yakışıklı Dietrich'ten, Hansi Knoteck'in başrolü oynadığı ya da yardımcı rollerde görüldüğü filmleri hâlâ her şeyden çok eğlendirici bulan Malskat'ın öğrendiği bir tek hüner olmuştu: Katedralin kemerli revakındaki fresklerin kenar çizgileri için uygun düşen o kırmızımsı kahverengi özel boyayı hazırlamak. Ama tümüyle kendi kendine öğrendiği bir şey vardı, o da eski bir resmin hiç güçlük çekmeden yenisini yapmak ya da yeni yapılmış bir resme bir kiremit parçası ve çelik tellerden bir tel fırça yardımıyla eski bir görünüm vermekti. Bundan sonra öğütülmüş kireç sıvasıyla dolu pudra kesesine kalıyordu iş.

Resim yaparken elini çabuk tutması gerekiyordu Malskat'ın, çünkü kemerli revakın duvarlarında yer alan fresklerin kırmızımsı kahverengi kenar çizgileri kurur kurumaz, gotik kökenli olduklarını kanıtlamaları gerekiyordu. Orijinal resimlerin henüz seçilebilen kalıntılarıyla cesaretlenen Malskat, on fresk hanesinin dokuzunda kendi içinde bütün, canlı, tümü bakımından atak, ay-

rıntılarda şaşırtıcı bir kontur ressamlığının başarılı örneklerini sergiledi; batı yönündeki son fresk hanesi ise boş kaldı.

Malskat Üç Ermiş Kral'ı ve secde sahnesini, Vaftizci Yahya'yı, Beytüllahim'deki çocuk kıyımını, Mısır'a kaçışı, Judas öpücüğünü, kamçılanma sahnesini ve kemerli bir revakta genellikle yer alan daha başka freskleri yapıp çıkardı. Sivri kemerlerin her birindeki fresk çalışmasının alt kenarına bir hayvan frizi kondurdu, kamçılanma sahnesinin alt ucunda horoz ve geyiklerden oluşan madalyonlar birbirini izliyordu örneğin. Judas öpücüğünün alt ucuna ise kartallar ve aslanlardan bir friz yerleştirilmişti. Ne var ki, batıdan doğuya dördüncü freskin alt ucundaki süsleme olay yaratmış, bir başka deyişle tartışmalara yol açmıştı, ki biz de bu süsleme üzerinde özellikle duracağız.

Yakışıklı Fey, ince bir zevkle donatılmış sepet sepet çiçekler yollayıp rahip kızlarına saygılarını iletir, onları Schlei ırmağında kayık gezilerine davet ederken, Malskat, Schleswig'teki katedralin kora mahallindeki bütün işi tek başına yapıp çıkardı. Ana mihrabı çevreleyen pencere kovuklarının iç yüzeylerine ve sırayla payandalara bir çırpıda yirmi altı baş resmi kondurdu, hepsini tek tek madalyonlar içine aldı bunların; aralarında kendisini uzun burnu, atak yaylar çizen kaşları ve kulak arkasında bir sigarayla gösteren bir baş da vardı; kulak arkasına yerleştiriliş sigara her ne kadar iyi gizlenmişse de, Malskat'ın o yıllarda daha çok Juno marka sigara tüttürdüğünü- "Juno neden yuvarlak, anlarsın iç bak!" -yine de açığa vuruyordu.

Ayrıca, Malskat bir yandan sigarasını tüttürürken, Pregel ırmağının kıyısında geçen çocukluk yıllarının kahramanlarını, yüksek kubbeli mihrap mahallinin ışığı dışardan alıp yansıtan pencere kovuklarına ve payandalara resmetti. Königsberg'li çırağın eskiz defterleri yardımını esirgemedi bu konuda; daha baştan beri, çırak olarak çalıştığı yerdeki kalfalarını, sıklıkla ustasını, öbür çırakları, beri yandan babasının antikacı dükkanına girip çıkan müşterileri, örneğin avukat Maximilian Lichtensten'ı ve sağlık işleri müşaviri Jessner'i defterine çiziktirip durmuştu ve öte-

den beri kafasında yaşayan bu kişiler, şimdi pencere kovuklarıyla payandaların boş yüzeylerinde boy gösteriyordu.

Derken Malskat, dindar başlar üzerinde daha önce denenip sınanmış yöntemini uygulamaya koyuldu. Kiremit kırıkları ve tel fırça, resmi yapılan başların geriye doğru yaklaşık yedi yüz yıllık bir uzaklığa kaydırılmasından yardımını esirgemedi. En sonunda da pudra kesesi üzerine düşeni yaptı. Yirmi altı ermiş başı, hafif hasar görmelerine ve kenar çizgilerinin aşınıp yenmesine karşın Gotik sanatın erken döneminden gözlerini kaldırıp mihrap mahallini ve ana cemaat yerini güçlü bir inancı ele veren bakışlarla süzünceye dek dayattı Ressam Malskat, arkasını bırakmadı işin. En son baş üzerindeki çalışmasını, üç Mayıs bin dokuz yüz otuz sekiz'de tamamlayıp bitirdi. Dışarıda harıl harıl tarihi olaylar tezgâhlanır, Almanya'nın giderek büyümesi sağlanırken, Lothar Malskat, iskelenin tepesinde yirmi beşinci doğum gününü kutladı. Ancak akşamleyin Fey'le davet edildiği rahip evine gitti; burada Gudrun ya da Freia değilse de, Heike, Dörte ya da Swantje ismindeki kızlarla sarıldı çevreleri.

İnci çiçeği bolüyle ağırlandı konuklar. Malskat'ın sıkılmış bir hali vardı, yerini yadırgamıştı adeta. Sinemaya gitmedi mi, işten kalan boş zamanını Schlei kıyısındaki balıkçı mahallesinde geçiriyordu. O günlerde sinemada Knoteck'in *Moorhof'un Kızı* adındaki filmi oynamaktaydı.

Katedralin üç cemaat yerinde ortadakinin Roman üslubundaki kubbesini süsleyip insanın hayran hayran bakmaktan ensesinin tutulacağı Salvator Mundi ve Malskat'ın elinden çıkmış, bugüne kadar yitirmemiştir görkemini: Yaradılış sürecinin altıncı günündeki ebemkuşağını da içine alan pek çok yoruma açık kompozisyonun birbiriyle çelişip yine de bir bütün oluşturan üslup öğeleri, sanat tarihçilerini çetin bilmecelerle karşı karşıya bıraktı. Malskat'ın Salvator Mundi'si, sanatta çığır açan bir yapıt olarak nitelendirildi sonunda.

Ressam Malskat'ın topluca çalışmaları, ressamın adı ve soyadı -sadece parantez içinde olsa bile- geçmeksizin pek çok bilirkişi

raporunda övülüp takdir edildi, hatta daha da ileri gidilip "saf sanat" olarak göklere çıkarıldı. Pencere kovuklarında ve payandalardaki kuzeyli izlenimi uyandıran başlar ve otuzlu yılların havasına bir cemilede bulunmak isteyen Fey'in arzusuna uyularak boş alanların sıvasına ve Salvator Mundi'nin çevresine kazınan bazı Cermen Run harfleriyle, "Ölülerin Ölümsüz Kahramanlıkları" gibi saçma aliterasyon cambazlıkları, gerçek Alman ırkına özgü yaratılar olarak gösterildi.

Şunu da belirtelim ki, tüm eksperlerin başında Hamkens isimli bir sanat tarihçisi, kendi uzmanlık alanını ilgilendiren dergilerde, kutsal kahraman başlarının istem gücüyle dolup taşan bakışlarından, uzun burunlarından ve kuzeyin damgasını taşıyan çene kısımlarından büyük bir zevkle söz açmıştı. Ayrıca, Malskat'ın saat ücretinde hissedilir bir artış sağlayan bu tıkır tıkır eskitme ressamlığının doğmasından hemen sonra, Hamkens, Aryen ırkına mensup başların fotoğraflarını çektirmiş ve bu tartışmasız otantik fotoğraf koleksiyonu, SS'lere komuta eden zatın direktifi üzerine "Alman Atalar Mirası"nın yönetim kurulu tarafından satın alınarak gezici fotoğraf sergilerinde sergilenmiştir.

Malskat'ın eserleri takdirle karşılanmış, aklına esip katedralin kemerli revakında çocuk kıyımı sahnesinin alt kenarına kondurduğu hayvan frizi, bundan böyle geriye dönüşü olmayan sonuçlara yol açmıştı; çünkü yedi madalyondan dördünün içine geyikler ve horozları değil, Hansi Knoteck'i kucağında çocuk İsa'yla bakire Meryem kılığında gösteren o duygulandırıcı motifin altındaki gibi Zümrüdüankaları ve dağ keçilerini de değil, tersine hindi oldukları açıkça anlaşılan hayvanların resimlerini yerleştirmişti. Öbür üç madalyonun içine yerleştirdiği kümes hayvanlarından ise, kiremit kırıkları, tel fırça ve pudra kesesi sayesinde yalnızca izler kalmıştı.

Ne var ki, dört hindi ele vermişti tamamen. Aranan kanıt ele geçirilmişti. O zamana kadar bir tahmin diye ileri sürülüp pek güvenilemeyen ya da halkın bir özlemi gözüyle bakılarak gülümsenip geçilen bir şeyin gerçekliği sonunda kesinlikle saptanmış,

Malskat sayesinde tarihi bir gerçek su yüzüne çıkmıştı. Erken Gotik resim sanatına ilişkin fresklerin ortaya koyduğuna göre, İspanyol Kolomb değil, ondan önce Vikingler, yani Cermenler, uzun burunları ve öne doğru fırlamış çeneleriyle kuzey ırkına mensup insanlar, kesinlikle Amerika'ya özgü kümes hayvanlarını buradan Avrupa'ya getirmişti; Malskat'ın hindilerine, kırmızımsı kahverengi boya kullanılarak bir özgüven duygusuyla gerçekleştirilmiş bu basit kontur ressamlığına uzmanların hazırladığı pek çok raporda değinilecek, yeniden kaleme alınma vakti gelmiş tarih yazımı için bundan böyle ikide bir başvurulacaktı. Uzmanlar arasındaki hindi tartışması denen tartışma dokuz yüz otuz dokuz ilkbaharından başlayarak savaşın koptuğu sonbaharı geride bırakacak, zafer peşinde koşulan yıllar boyunca sürecek, hatta Stalingrad savaşı umursanmaksızın, kentlerin yakılıp yıkılmasına ve işgal hareketinin sonuçlarına aldırmaksızın savaşın bitimine dek uzanacaktı; ama ben şuna eminim ki, aynı tartışma bugün de hâlâ el altından sürdürülmektedir.

Oysa Malskat, erken Gotik resim sanatından ileri Gotik resim sanatına kadar ki bir dönemi kapsayan yeni yaratılarına, dilleri birbirine karıştıran t.f.L.M. -tout fecit Lotha Malskat- kısaltmasıyla, arabeskler altında gizleyip üstüne hafif boya çektiği imzasını atmış bulunuyor. Dolayısıyla, sahtekâr değildi Malskat. Onu ilerde, devleti ayakta tutan büyük sahtekârlıklar döneminde mahkemeye verip cezalandırılmasını sağlayanlar, ellili yılların ortasında gerçek sahtekârlar olarak boy göstermişlerdi. Bugün bile, bir mevki değilse de bir paye sahibi kişilerdir hepsi. Birbirlerine göz kırpıyor, birbirlerine nişanlar takıyorlar. Şarapları ve ölüleri mahzenlerde güzelce saklanıp muhafaza altına alınmış kişiler.

Bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanında bir ülke varmış, adı da Almanya imiş...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Veda; imzaya hazır bir anlaşma bekliyor; Hansel ile Gretel gidecekleri yere varıyor; fare pisliği geçiriliyor ele; bir pazar atmosferi hüküm sürüyor; Kızılca Kıyamet gelip çatıyor derken; birkaç altın sikke fazla; Malskat askere gidiyor; kadınlardan ayrılmak kolay olmuyor ve gemi tebeşir kayalarının ardında demirliyor.

Düşümde veda etmem gerekiyormuş
Tüm nesnelere çevremi kuşatan
Gölgelerini salan üzerime: İyilik bildiren
Pek çok zamire veda etmem, envantere veda,
Çeşitli buluntu eşyalar listesine veda
Beni yorgun düşüren aromalara
Ve kokulara beni uyanık tutan, tatlıya
Acıya ve ekşiye aslında
Ve insanın içini yakıp kavuran karabibere
Zamanın tik takına veda, pazartesi içerlemelerine
Çarşambaların kepaze kazançlarına,
Pazarların şerrine can sıkıntısı çöktü mü içe.
Tüm randevulara, olup biteceklere veda:
İlerisi için öngörülmüş.

Düşümde veda etmem gerekiyormuş tüm düşüncelere
Ölü ya da diri hayata açmış gözlerini, anlama veda
Anlam gerisinde anlamı arayan.
Ve veda mukavemet koşucusu umuda.
Veda biriktirilmiş kızgınlıkların
Faizinin faizine, depolanmış düşlerin kazancına
Kâğıt üzerindeki tüm çiziktirmelere
Anımsatır bir benzetiyi

Atla süvari bir anıta dönüşmüş. Veda
İnsanın kendisi için yaptığı tüm tablolara.
Tüm şarkılara veda,
Tüm uyaklı sefilliklere. Veda
Birbirine dolanmış seslere, altı korolu zafer çığlıklarına
Sazların gayretkeşliğine
Tanrı'ya ve de Bach'a.

Düşümde veda etmem gerekiyormuş
Yapraksız dallara,
Tomurcuk, çiçek ve yemiş sözcüklerine
Ve yılın mevsimlerine, havalarından bıkmış
Veda üzerinde diretip duran.
Sabah sisi. Sonyaz. Kışlık palto.
Bir nisan, bir nisan!diye bağırmak.
Bir kez daha güzçiğdemi, karçiçeği demek.
Kuraklık, don, buzların çözülüşü.
Kaçıp gitmek kardaki izlerden.
Olgunlaştı kirazlar veda için belki
Guguk kuşu deli divane bağırır belki.
Bir kez daha kabuklarından yeşil yeşil
Soyup almak bezelyeleri. Ya da
Karahindiba: Şimdi ancak anlıyorum ne istediğini.

Düşümde veda etmem gerekiyormuş
Masaya, kapıya ve yatağa veda
Ve masaya, yatağa yüklenmek
Açmak kapıyı ardına kadar, veda için denemek.
Okula gittiğim son gün: Heceliyorum isimlerini
Arkadaşlarımın, telefon numaralarını
Geçiyorum ezberimden: Ödenecek borçlar var; sonunda
Unutalım gitsin
Kavgaya değmezdi ya da
Vaktim var birden.

Tarıyor gözlerim, eğitilmiş adeta veda için,
Çepçevre ufukları, tepeleri tepelerin ardında
Ve kenti ırınağın iki yakasında
Anımsanacak, esirgenecek, kurtarılacak sanki
Apaçık göz önünde oysa: Gözden çıkarılmış,
Ama somut hâlâ ve tümüyle uyanık.

Düşümde veda etmem gerekiyormuş
Sana, sana ve sana, yetersizliğime ayrıca
Artakalan ben'ime; virgülün gerisinde kalan
Ve kavrulup körelen yıllardır.
Veda doymuş aşinalıklarda yabancı olana,
Alışkanlıklara kendilerini nazikçe haklı bulan,
Taahhütlü mektuplar gibi kinlerimize. Hiçbir şey
Senin soğukluğundan yakın değildi bana. O kadar çok sevgi
Kesinlikle yanlış anımsanmış. Sonunda
Gereği düşünülmüş her şeyin: Çengelli iğne yığınla.
Kalan, sadece veda öykülerine, boyuna
İskeleyi arayan ve gemiyi,
Stralsund'dan yola çıkmış, yanan kentten
Kaçanlarla yüklü.
Ve veda gözlük camlarıma, akıllarında
Kırıklar hep, kendi kendilerini
Kırık olarak tasarlayan. Hayır,
Amuda kalkmalara paydos.

Ve acılar olmayacak artık. Hiçbir şey
Ters düşmeyecek beklentilere. Bu son
Okul müfredat programında var, bilinmekte. Bu veda,
Kurslarda talim edilmiş. Bir bakın şöyle, ne ucuza
Gizler soyunmuş giysilerinden! İhanet para etmiyor artık.
Düşmanın deşifre edilmiş düşleri sudan ucuz.
Sonunda silinip gidiyor tüm avantajlar, bilanço
Eşitliyor bizleri ve son kez

Galebe çalıyor ınantık
Ayrım gözetilmeksizin
Nefes alıp verenler
Yerde sürünenler, havada uçanlar,
Henüz düşüncede var olmayanlar, var olacaklar belki
Yitiriyor yaşamlarını, çekip gidiyor.

Ne var ki, veda etmem gerektiğinde
Tüm canlılara düşümde hemen
Nuh'un gemisine aldığı yaratıklardan
Bir anı kalmasın diye geride
İnsan soyuyla yok olup giden
Balığın, koyunun ve tavuğun ardından
Bir tek fare gördüm düşümde, dokuz yavru doğurdu
Ve geleceğe umutla bakıyordu.

Biz değil hayır! diye fısıldadı dişi fare ıslıksı bir sesle, yadsıdı, karşı çıktı. Biz, kendi kendimize ilanı aşk etmedik asla. Suda hayallerimizi görmeyi gereksinmedik. Boş laflarda derin anlamlar keşfetmeye kalkmadık; bizi ayartıp baştan çıkaran, bizi yücelten, bizi yükümlülüklerimizden kurtaran bir amaç olmadı hiç: Üstün fare diye bir şey bilmedik!

Sonra, pek çok kattan oluşan düşünce sistemleri kurup da yıldızlara dek uzanmaya, düpedüz ölümsüzlük cinnetinden içerlere dalmaya yeltenmedik. İnsan soyuna özgü bu soytarılıkların uzağında yaşadık hep, çoğaldık, sayımız arttı. Kendi varoluşumuzun bilinci diye bir şey tanımadık, ama böyle bir eksiklikten ötürü de yokluk yoksulluk çekmedik.

Başlarına gelen, örneğin Kutsal Kitap'ta sözü edilen belaları anar anmaz insanoğlunun hemen başvurduğu benzetiler için örnek malzeme oluşturduk, ama biz bir örnek bulamadık kendimize, kimse bizlere örnek olacak kadar mükemmel değildi, ne bizden başka bir hayvan, ne de fare belleğimizle anımsadığımız ka-

darıyla kendisine hep yakınlık duyduğumuz, bizi hayran bırakmasına karşın yeryüzünde gerçekten var olduğu ve henüz gölgesinin yere düştüğü süre içinde Tanrı aşamasına bir türlü yücelememiş insan!

Ancak yeryüzünden silinip gittikten sonradır ki, aramaya başladık insanı. Yalnız yiyecek stoklarının ve mutfaklarındaki atıkların pişmiş ya da çiğ eksikliğini hissetmekle kalmıyor, tümünü, harfiyen tümünü yiyip yuttuğumuz düşüncelerinin yokluğunu da acı acı duyuyorduk; bizler, alışık olduğumuz üzre, insanların artıklarına mecazî bir deyişle çanak tutsak sevinecektik; bizler, insan hezeyanlarının piyade erleri; bizler, insan korkularının modelleri. Bu yüzden, insan, bizlerden sözcüklerle çeşitli imajlar oluşturdu. Fare vebasından dehşete kapıldı, farelere göre deyip beğenmediği yiyeceklere lanetler savurdu. Bizler, kötü'nün bizzat kendisi, insanın şart düşüncelerinin korku hücrelerinden eksik olmadık. Bizler, insanın sümüksü ya da topak biçimindeki tüm çıkartılarını, pisliğini, onun asitleşen kalıntılarını, midesi bulanıp da kustuğu her şeyi silip süpüren, hiç duraksamaksızın temizleyip çıkan, bunları o hassas yaratığın gözleri önünden uzaklaştıran bizler, insanın kusmuklarından kıvanç duyan bizler, onun için iğrenç yaratıklardık. Örümceklerden daha çok tiksindiriyorduk kendisini. Hiçbir denizanası, hiçbir kurt, hiçbir tespihböceği insan için bizden iğrendirici olamazdı. Söz arasında bizden bahsedildi mi, kusacak gibi oluyordu. Bizi görmesin, midesi kalkıyordu hemen. Aşırı uzunluktaki tüysüz kuyruklarımızı özellikle tiksinç buluyordu; bizler, nefretin ete kemiğe bürünmüş simgeleriydik. İnsanın, insan varlığına özgü bir dışavurum olarak kendi kendinden tiksinmeye övgüler döşenen kitaplarında bile, bizler satır aralarında boy gösterebiliyorduk; çünkü insan, her ne kadar insan olmaktan tiksinti duysa da -böyle yapısı için ta ezelden beri birtakım haklı nedenler vardı elinde- karşısında beliren düşmana, sayıca pek çok düşmanına isim vereceği zaman yine bizler koşuyorduk yardımına: Seni fare seni! Siz fareler yok mu! Ah bu fare soyu!

Ve elinden nerdeyse gelmeyecek şey bulunmayan insan, soydaşlarına karşı kin ve nefretinden bizi kendi içinde aradı, sağda solda uzun boylu oyalanmadan da ele geçirdi, kimliğimizi saptayıp bitirdi işimizi. Ne zaman dinsiz imansız ve sapkın bir gözle baktıklarının, aşağılık kimseler olarak gördüklerinin, ayak takımından saydıklarının, bugün avamın, yarın soyluların canına okusa, hep kökü kazmacak fare sürüsünden söz açılmıştır.

Ama belki de şöyle olabilir durum: İnsanoğlu ne striknin ne de sıçanotuyla bize bir şey yapamadığından ve bütün yeni imha ilaçlarına karşın -sonunda sesötesi dalgalarının yardımına başvurulacağından söz edilmekteydi- bizim nüfus fazlasını temize havale etmeyi başaramadığından -biz de insanoğlu gibi çoğaldıkça çoğaldık- kendi soydaşlarını bizim yerimize koyarak işini bitirmeye yöneldi; tahmin edileceği gibi başarılı da oldu bu konuda.

Ancak şimdi, diye sürdürdü konuşmasını rüyama giren dişi fare, bu kez biz insanoğlunu hayalimizde görüntülemeye başlıyoruz, onu arıyor ve buluyoruz da; onu, biz farelerin içinde saklı insanı. Giderek daha güzelleşiyor bu insan ve kendisini yansıtacak bir ayna arıyordu: O endamlı vücudu, bizim boyuna talim ettiğimiz, boyuna talim edip durduğumuz dik yürüyüşü. Yeteneksizliğimizi görüp kavrıyoruz, duyguların, heves ve kaprislerin bize göre olmadığını ayrıca. Ah, bari utancımızdan kızarabilseydik onun gibi, çokluk incir çekirdeğini doldurmayan bir neden yüzünden kızarıp bozarabilseydik! Ah, ne olur ondaki düşüncelerden biri gebe bırakabilse, kafadan doğumlara yetenekli kılabilseydi bizi!

Hayır, onun kendi görkem ve saltanatına veda edişi gibi, biz ona veda etmek istemiyoruz. Hayır, dedi dişi fare, görüntüsü karşımda silinip giden, insanı gözden çıkardığımız yok bizim.

İki kişilik bir iş yemeği. Yanında garnitür olarak horozmantarları ve kırmızı yabanmersinleriyle geyik sırtı getirtiyor bizim Bay Matzerath. Karşımda üst üste iki minder üzerinde oturmuş, ormanların son anda kurtarılabilmesi için insanlara suçlamalar yöneltecek, beri yandan geç kalındığı, pek geç kalındığı için onlara

veda edecek sessiz filmde, can çekişen ormanla ilgili böyle bir filmde tarihi Grimm Kardeşler'in günümüzde üstlenebileceği role ilişkin ne düşündüğümü öğrenmek istiyor.

Şöyle diyor örneğin: "Bu sorun açıklığa kavuşmadan Polonya'ya gitmek içimden gelmeyecek; kaldı ki, orada da pek çok şey geleneksel Katolikliğin sisleri, bulutları içinde yitip gitmekte!"

Benim konuya ilişkin açıklamalarım, yemek üstüne soğukluk gelene kadar -kırmızı renkte vanilyalı bir meyve tatlısı- sürüyor. Jakob çevre korumasından sorumlu bakan yapılırsa, Wilhelm de onun müsteşarı olur, giderek artan boyutlardaki orman tahribatıyla ilgilenir. En azından her ikisi de orman işlerini yürütmekle yükümlü görürler kendilerini. Toksikoloji alanında ve kirliliğin canlılar üzerindeki olumsuz etkileri konusunda bilgi sahibidirler. Federal hükümetin bütçesinden sağladıkları paralarla ozon araştırmalarını teşvik ederler. Her ikisi de, henüz çok önce ileri sürülerek zamanında gülümsenip geçilmiş tezlerinde, ekosistemin dengesinin sınırsız büyümelerden etkilenmediği konusundaki kuşkularını açığa vurmuştur. Hükümetin enerji politikasına yönelik eleştiriler hâlâ önemini koruyorsa da, istenilen sonucu sağlamaktan uzak kalmıştır. Alınacak kaçınılmaz önlemler listesi pek itirazla karşılaşmamışsa da, parlamentoda gerekli çoğunluk tarafından benimsenmemiştir. Tekrar tekrar istifalarını sunmalarına karşın, hâlâ görevlerini sürdürürler.

Şöyle denmektedir haklarında: Grimın Kardeşler fazla liberal. Konuşan her bakanı hoşgörüyle seslerini çıkarmadan sonuna kadar dinliyorlar, oysa kendileri konuşmaya görsün, kabaca kesiliyor sözleri, laf atmalar, sataşmalarla şaşkına çevriliyorlar, öbür bakanlar tarafından dünyaya yabancı hayalperest kimseler olarak -böyleleri de gerekiyor çünkü!- saygıyla karşılanıyorlar. Toplum, altından kalkılabilen bir lüks gibi bakıyor kendilerine. Yabancı devlet adamlarının ülkeyi ziyaretinde, Şansölye tarafından konukların önüne çıkarılıyorlar.

Ve hâl böyleyken: Tüm güncelliklerine karşın, kardeş Grimın'ler Grimm Kardeşler olarak kendi kendilerine sadakâtten

ayrılmamıştır. Hükümette etkin rol oynayamaz, ama hayli geniş bir çevrede takdirle karşılanan bakanlıkları sırasında yabancı işçilerin sosyal ve kültürel durumlarına ilişin bilgiler devşirir, nasıl daha önce masallar, söylenceler ve A'dan Z'ye sözcükler toplamışlarsa, F harfine yaklaşan Jakob fişler altında gömülüp kalıncaya dek bu işi sürdürmüşlerse, şimdi de yeni türemiş sözcükleri toplarlar.

Bu kadarla kalmayarak yazılar, kitaplar yayınlar iki kardeş. Wilhem Grimm'in "Federal Almanya'nın Günlük Yaşamında Türk Kadınlarının Rolü" üstüne kaleme aldığı bir makaleyi feministler bile olumlu karşılarken, günümüzdeki Jakob Grimm'in *Şirinlerin Dili* isimli kitabı geniş bir çevrede takdir görür, çünkü kitabın yazarı bütün dünyada yaygın Şirinlerin plastik dilinden örnekler getirerek dilin genelde yozlaştığını, "Bir vakit çiçek çiçek açan anlamdaş sözcük gruplarını yabani otların bürüdüğünü" ve yazı Alınancasının gerilemekte olduğunu kanıtlayabilmiştir. Grimm Kardeşler'in yıllar önce diğer bazı bilginlerle bir anayasa değişikliğine karşı her zamanki dil ustalıklarıyla, ama gene her zamanki gibi kimseye seslerini işittiremeden yönelttikleri protesto pek çok alkış toplamış, protestoda değişikliğin ikiye bölünmüş ülkenin ortak geleneğinden kaynaklandığı ileri sürülmüştü.

Ne var ki, can çekişen ormanı konu alacak benim filmde Grimm kardeşler, düz bir çizgi izleyecek masal olayının dışına çıkamayacakları için, ikinci planda kalan etkinliklerine ve endişelerine ancak dipnotlar şeklinde değinilebilecektir. Örneğin, aralarında açık bir kapı bulunan çalışma odalarında koleksiyonculuğa yönelik çalışmalarının kanıtları yer alır: Türk kadın işçilerinin otuz kadar, hatta belki daha çok sayıda renkli başörtülerinden örülmüş bir duvar halısı, Wilhelm'in Jakob'unkinden biraz daha küçük odasında toplumbilim kitaplarıyla dolu etajerlerin arasındaki duvar parçasını süsler; Jakob'un bakan odasında ise, Prusyalı bilgin Savigny'nin çerçeveli portresinin yanıbaşında bir vitrin dikkati çeker; vitrinin gözleri, grup grup düzenlenip yerleştiril-

miş maskara Şirinlerle dolup taşınaktadır. Bilim adamı olarak Grimın Kardeşler, kendilerini pek ciddiye almazlar.

Ben son kalan kırmızı meyve pudingini son kalan vanilya sosuyla karıştırırken, bizim Bay Matzerath bir şeyi daha öğrenmek istiyor.

Evet, diyorum, ikisi de müziğe meraklı, okullarda müzik öğretimine daha çok ağırlık verilmesini istiyor, kaliteli film yapımının özendirilmesi görüşünü savunuyorlar. İlke olarak yeni medyalara karşı değiller, ama denetim dışı bir medya tekelinin sakıncalarına dikkati çekmekten geri kalmıyorlar.

Kadehleri kaldırıyor, birbirimizin sağlığına içiyoruz. Yo yo, Grimm Kardeşler, çalışma odalarından dışarı ayak atmayan bilginlerden değildir. Eşlerinden ayrılmıştır ikisi de, değişik kadınlarla düşüp kalkarlar. Hep spor giysiler içinde görürüz kendilerini; yalnız ikisi bir aradayken değil, başka zaman da fotojeniktirler. İskoç kumaşından yapılmış ceketlerine uyan desenli papyon kravatlar takarlar. Hatta izinlerini bile ormanların hiç eksik olmadığı Spessart'ta, Voj dağlarında birlikte geçirirler. Filme kısaca "Orman" ismi verilebilir ya da daha iddialı "Grimın Ormanları" ismi konabilirdi. Ancak, henüz görünürde orman varken filmin çekimi gerekiyor.

"İyi ama," diyor bizim Bay Matzerath, kahvelerimizi içerken, "ne diye ille de sessiz olsun yapacağımız film?"

Her şey söylendi, konuşuldu, kala kala bir veda etmek kaldı çünkü. İlkin köknarlara, ladinlere, çamlara, ardından dümdüz gövdeleriyle kayınlara, tek tük meşe ormanlarına, dağ ardıçlarına, akçaağaçlara, dişbudaklara, kızılağaçlara, zaten hanidir yatağa düşmüş karaağaçlara, çalılıkların altı mantardan geçilmeyen seyrek ağaçlı orman kenarlarına veda etmek. Başlarının üstündeki yaprak ve dallardan çatılar gidince, hali ne olacak eğreltiotlarının? Nereye kaçılacak, kaybolmak için neyin içine dalınacak?

Ormanın göbeğindeki yol kavşaklarına, dörtyol ağızlarına veda! İnsanı hayretten hayrete koyan tepe biçimindeki karınca yu-

valarına veda ediyoruz, neye veda ettiğimizi bilmeden. Bize gelir sağlayacak, Noel ağaçlarını buyur edip bize verecek çitlerle çevrili taze fidanlıklara, tüm korkuları sinesine barındıran ağaç kovuklarına, ağaç kabuklarından sızan ve yakaladığı böcekleri bir daha koyvermeyen reçinelere veda. İnsanı sendeletip yalpalatan ve sonunda ona dört yapraklı yoncayı, yani mutluluğu buldurtan kıvrılıp bükülmüş köklere veda. İnsana olağanüstü düşler gördüren zehirli sinek mantarına, ağaç gövdelerinde yetişen halimaş mantarlarına veda. Pis kokulu kuzu mantarlar uzaklardan sesini duyururken, huni biçimli şapkasını hayli geç açan o lezzetli boru mantarına veda. Orman içindeki yollar, bütün ağaçlar kesilip kel kalmış yerler, avlak bölgeleri. Ve tüm sözcüklere veda ormandan kopup gelen.

Sonunda birbiriyle anlaşamayan işaret levhalarına ve Yabanıl Adam restoranına, bitki gövdelerine yürüyen özsulara ve yeşile, ağaçlardan düşen yapraklara ve bu sözcüklerle başlayan mektuplara veda ediyoruz. Orman üstüne ve ormanların ardındaki ormanlar üstüne yazılanlar siliniyor. Ağaç kabuklarına yeminler, antlar oyulmuyor artık. Köknarlardan zaman zaman kucak dolusu karlar yerlere dökülmüyor. Guguk kuşu bize sayı saymasını öğretmekten vazgeçti. Masalsız yaşamımızı sürdüreceğiz.

İşte bu yüzden sessiz bir film. Kameranın merceği, ormanı adeta son kez görecek çünkü. Böyle olunca, daha kim çıkıp konuşmak ister. Orman, can çekişmesiyle söylüyor söyleyeceklerini. Ve yalnızca filmin konusu, hep ilerlemeye bakan, itip kalkan, zıplayıp koşmak isteyen, bağırmaları, yakınmaları, direktifleri gereksinen konu, kısa tutulacak altyazılara kavuşmak için yanıp tutuşuyor. Aman ne iyi, kimsenin bilmeyişi. Aynam aynam duvarda. Ama yedi dağın ardında. Neden kulakların kocaman böyle? Sarkıt saçlarını aşağı. Kardeşim, karacam benim! Kralın en küçük kızı. İskarpinde kan var. Rüzgâr, rüzgâr, tanrısal çocuk...

Çünkü Hansel ile Gretel hâlâ hiç seslerini çıkarmadan ölü ormanda koşuyor; ama ilerde, hayır çok geçmeden orman yine dirilecek ve vereceği işaretlerle çocukların yardımına koşacak ki,

çocuklar çıktıkları yere dönüp gelsin ve şu altyazıyla karşılanabilsin: "Oh, hele şükür döndünüz!"

Konuşmayı seven ve şimdiye kadar hep çenesi düşük biri olduğunu kendi ağzıyla itiraf eden bizim Bay Matzerath, kendisinin -kendisi değil de kim?- yapacağı filmin sessiz olması gerektiğine aklı yatmış bulunuyor. Fincanındaki kahveyi karıştırıyor derken, serçe parmağını gerip ileriye uzatıyor ve susuyor.

Şimdiden bazı tehditler savursam da kendisini sıkıştırarak rızasını alınaya çalışsam ve nihayet filmin yapımcılığını üstlendiğini bildiren evet sözünü ağzından çıkartsam mı? Şunu bilmeli ki, evet demedikçe, Polonya'ya yapması planlanmış gezi sürüncemede kalacaktır.

Dikkatimi başka yana çekmek için, aldığı Polonya vizesini gösteriyor bana.

Ben de filmin yapım sözleşmesini çıkarıp koyuyorum önüne: "Şuraya, işte şuraya bir imza lütfen."

Bizim Bay Matzerath, şu sıra video kasetlerinin piyasada pek sürüm şansı bulunmadığından hayıflanıyor.

Ama benim video kasetlerinde gözüm yok: "Ben, sinema filmi olarak sessiz bir film istiyorum, altyazılarla bir film."

Bay Matzerath şöyle diyor: "Polonya'dan sağ salim döner dönmez belki..." Ben de cevap veriyorum: "Bakarsın aklıma eser, zaman aşımına uğratıp vizenizi geçersiz kılarım."

"Şantaj bu sizinkisi!" diyor Bay Matzerath. "Yazar kasıntısı!" "Pekâlâ," diye ekliyor. "Nasıl olsa orman yalnızca filmde kurtarılabilecek."

Acele: "Yarından tezi yok size iyi yolculuklar dileyebilir miyim?" diyorum.

Bizim Bay Matzerath iş yemeği olarak yediğimiz geyik sırtının ve diğer ıvır zıvırın parasını ödeyip ayrıca garson için bolca bir bahşiş bırakıyor; ardından sözleşmedeki ilgili haneye filmin ismi *Grimm Ormanları*'nı kaydediyor ve nihayet sözleşmenin altına o süslü yazısıyla "Oskar Matzerath-Bronski" diye imzasını atıyor, Polonya'ya yapacağı geziden ve oradaki politik durumdan uzun

boylu söz ettikten sonra şöyle sürdürüyor konuşmasını:" Doğrusu ben, Ressam Malskat'ı konu alan bir film yapmayı isterdim. Onun Gotik sanatından hoşlanıyorum."

Bir ceset katılığı ortasında el ele: Hansel ile Gretel ölü ormanda çöplüklerin, zehirli atıkların ve askerî yasak bölgelerin önünden koşarak geçerler. (Bu arada baba Şansölye ile anne, basın mensuplarına ne kadar üzgün olduklarını açıklar. İlan sütunlarında, televizyon ekranlarında, orman dışında kalan ülkenin dört bir yanında Şansölyenin kaçıp giden Johannes ve Margarete adındaki çocuklarını arama işi sürdürülür.)

Hansel ile Gretel, el ele tutuşmayı bırakırlar derken: Başka türlüsü ellerinden gelmezmiş gibi seğirtip dururlar. Kendilerini pek zora koşmadan ve biraz olsun umutsuzluğa kapılmadan. Bazen Hansel geçer öne, bazen Gretel. Onlar bir yandan koşadursun, Erzgebirge'nin günümüzde çekilmiş resimlerini anımsatan ölü orman ilkin duraksayarak, ardından kararlı, sonunda olanca hızıyla filizlenip yeşermeye başlar, yeşerdikçe yeşerir, resimli kitaplardaki göz alıcı yeşile bürünür sonunda, içinden bir yol bulunup geçilemeyecek masalsı yeşil bir orman olup çıkar.

Havalanan bir kestane kargası, bir baykuş. Gurç gurç seslerle yüzlerini gözlerini oynatan ağaçlar. Yosunlu zeminden mantarların fışkırdığı görülür açıkça. Ağaç ve bitki köklerinin altında, sanki yumruların ve koçanların ayrılmaz birer parçasıymışlar gibi gizlenmiş duran cüceler göz kırpar. Harıl harıl bir karınca yığının ortasından uzun parmaklı bir el uzanıp gidecekleri yönü gösterir çocuklara. Bir çalılıktan ansızın tek boynuzlu bir at çıkar, biri ateş saçar gözlerinin, öbürkünden hüzün taşar, sanki yaşayacağı eşsiz güzellikte başka bir yer biliyormuş gibi tırısa kalkıp kayınlar arasından uzaklaşır.

Çocuklar birazcık korkar, o kadar. Gretel: "Gerçek devler zaten yok buralarda," der sesini yükselterek. İlk kez hayret etmeleri gerekiyormuş gibi çevrelerinde gezdirirler gözlerini. Artık koş-

maz, sağı solu araştırarak, el yordamıyla ilerlemeye çalışırlar. İki kişinin zor kucaklayabileceği ağaç gövdeleri arasında birbirlerini kaybedip kaybedip bulurlar. Başlarının üstünde dallar ve yapraklar birbiriyle kavuşur, arada güneş ışığının sızdığı bir iki boşluk kalır yalnız. Çocuklar, göğüslerine kadar çıkan eğreltiotlarının içinde yüzerler.

Derken bir orman güvercini Hansel ve Gretel'in önlerine düşüp izleyecekleri yolu gösterir onlara, sonunda ağaçlar seyrelip iki kardeş açıklık bir yere gelir. Yedi kuğunun bir sağa, bir sola süzülüp durduğu karanlık bir havuzun yanıbaşında iki katlı bir kulübe durur, üst katı ince tahtalarla kaplanmıştır; kulübeye yaklaşan çocuklar, süslü harflerle yazılmış Kurabiye Ev yazısından buranın orman içinde bir dinlenme yeri olduğunu anlarlar. Evin iki yanında ahırlar vardır, ahırları önündeki çitle çevrili alanda bir karaca başını kaldırıp bakar. Çitin kazıkları ardında bir kurt, kısa süre için ara verdiği sağa sola gidip gelmelerine yeniden koyulur.

Hansel ile Gretel, duraksaya duraksaya bir kuyuya yaklaşırlar. Etrafı bir duvarla örülmüştür kuyunun; sırtında uzun bir giysi, bir kadın uyur yanıbaşında. Alnında oturan bir kurbağa hava pompalar gibi soluyup durur. Hansel ile Gretel'in dönüp birbirine bakması, bu masalı aşağı yukarı tanıdıklarını ele verir. (Dolayısıyla, kadının alnında kurbağa soluyup dururken bir altyazıya gerek yok.)

Kulübenin açık duran pencerelerinde beyaz perdeler uçuşur, önünde ınodası geçmiş, tenekeden bir otomat durmaktadır; üzerine süs olarak ballı ve baharatlı çöreklerin, çıtır çıtır kurabiyelerle keklerin resimleri çizilmiştir. Pantolon cebini karıştıran Hansel otomata atacak para arar, ama ne bozuk para vardır cebinde, ne otomata parayı atacağı bir delik. Otamatın üzerinde Gotik harflerle yazılmış süslü bir yazı göze çarpar yalnız: "Buyrun yavrucaklarım, yiyin haydi, yiyin!"

İlkin Gretel otamatın bir gözünü çekip açar, bir külah fındık içi durur gözde. Ardından bir başka gözü açan Hansel, koca bir

petek balla karşılaşıp şaşırır. İlkin ölü, sonra yaşam dolu ormanda koşup durmaktan acıkmış, ikisi iki taraftan fındık içiyle bala girişir.

Bir başka gözdeki üçüncü külahın içinde de yayın kozalaklarıyla karşılaşan çocuklar, buldukları yiyecekleri çıtır çıtır atıştıra dursun, çiçeklerle donanmış yaban güllerinden bir çitin ardından gazetesini okurken uyuyakalmış bir kadın, şezlongundan doğrulup kalkar. Gazetenin ismi de Orman Postası; tarihine bakılırsa geçen yüzyılın başında, Jena ve Auerstedt meydan savaşlarından kısa süre önce yayınlanmış. Ne genç, ne yaşlı denebilecek kadın hem çirkin, hem güzel. Saçlarında bigudiler var, bir zincir takmış boynuna, zincirde kurutulmuş kulaklar. Kadın iri çiçek desenli sabahlığının düğmelerini sutyeninin üzerinde iliklerken, Hansel'in gözü kadının devcileyin memelerine kayar bazen, düşte gördüklerinden daha iri memeler. Ama Gretel, kendi masallarındaki cadıyı tanır hemen.

(Bizim Bay Matzeratlı cadının ne kadar çirkin güzel olduğunu bilmek isterse, sessiz filmimiz renkli bir sessiz film olacağı için, renkli olarak tarif edilecektir kendisine: Kızıl saçlıdır cadı, ama hafif şaşı bakan kehribar sarısı gözleri vardır.) Hiç de hayrete kapılmamış cadı, altyazı için kendi metnini söyler:

"Ay ay, çocuklar, hele şükür gelebildiniz!"

Derken yaklaşır cadı, Hansel'i kulağından çeker; Hansel yalnız düşlerindeki memelerin değil, cadının kolyesini süsleyen bir sürü kurutulmuş kulağın yanında bulur kendini. Cadı çocukların kafalarında kötü düşüncelerin uyanmasını önlemek için, eskiden kötü ruhları kovmada kullanılan bir kaynana zırıltısı ve sallamaya başlar hemen, hızlı hızlı sallar, giderek daha da hızlanır sallaması. (Bizim sessiz filmde bu tür gürültülere, ayrıca kuş cıvıltılarına ve doğadaki diğer seslere yer vardır.)

Kaynana zırıltısının gürültüsü gösterir etkisini. Pansiyondaki bütün müşteriler Kurabiye Ev'den peş peşe çıkıp gelir. İnceden çok sıska denecek Pamuk Prenses, gezi kostümü içinde gösterişli bir izlenim bırakan kötü kalpli üvey annesinin koluna yaslan-

mış yürür; Uyuyan Güzel, uyku akan gözlerini ovar, tıpkı bir bakıcı gibi kendisine eşlik eden Prens tarafından ikide bir öpülerek uyandırılır uykusundan. Başındaki başlıktan tanınan, ayaklarına da başlığa uygun parlak renkli çizmeler geçirmiş olan Kırmızı Başlıklı Kız, kulakları ağır işiten büyükannesini elinden tutmuş getirir; ayağına bir tulum geçirmiş, göğüs cebinden kimlik belgesi olarak bir kerpetenle bir metre sarkan yönetici Rübezahl boy gösterir derken; kulübenin üst katındaki bir pencereden Rapunzel, kendisini gören, kim olduğunu hemen anlasın diye uçuşan perdeler arasından saçlarını rüzgârda dalgalandırır; son olarak siyah kadife giysiler içinde, el ele tutuşan sevgili çiftlerinin en malızunu Jorinde ve Joringel çıkagelir.

Pansiyondaki bütün konuklar, güzelliklerini yitirmeden yaşlanmıştır. Hanidir yolunu gözledikleri Hansel ile Gretel'in gelmesi onları sevindirir. Nereden geldiklerini soran olmaz iki kardeşe. Kötü kalpli üvey anne: "Bizim yanımızda kendinizi evinizde bilin," der. Yalnızca Kırmızı Başlıklı Kız, burun kıvırarak laf dokundurur: "Doğrusu ben Hansel ile Gretel'i kafamda refahzede kaçaklar değil, proletarya çocukları olarak tasarlamıştım hep." Derken bir kez daha kaynana zırıltısına el atar cadı.

O anda üzerleri kandan kabuk bağlamış kesik kollarla bir kız çıkagelir kulübeden; baltayla koparılmış ellerini, bir ipe bağlı olarak sırtında taşımaktadır. (Bizim Bay Matzerath bu sahneye karşı itirazlar yöneltecek olursa "Bu kadar barbarlığa katlanınasını seyirciden nasıl bekleyebiliriz?" itirazlarını "Sansür bu!" diye sesimi yükselterek geçersiz kılacak, ona kendi çocukluğunu, seçme barbarlıklardan oluşan o çileli yolu anımsatacağım. Kaldı ki, Elsiz Kız, Grimm Kardeşlerce derlenmiş masalların tipik bir örneği; oysa Bay Matzerath'ın filmde kapıcı ve yönetici olarak görmek istediği Rübezahl, Masaus adındaki bir yazarın kafasından uydurduğu hüzünlü bir masalın kahramanıdır.)

Ancak hepsi bir araya toplandıktan sonradır ki, Seksekbacak, elinde bir tepsi, garson kıyafetiyle kulübeden çıkıp gelir. Hafiften, ama kesinlikle topallayarak dolaşıp *Kurabiye Ev*'in konuklarına

çeşitli içkiler sunar: "Bir iğde likörü lütfen! Bir kadeh yabangülü şarabı almaz mıydınız? Ya da bir kadeh yaban balı kokteyli?" Hansel ve Gretel'e göre uyarlanmış alt yazısı şöyledir sahnenin: "Sizler için de, çocuklar, tadına doyulmaz bir şerbet, dağ çiçeklerinden yeni hazırlanmış."

Hepsi içkilerini yudumlarken, ordan burdan konuşur, kafa kafaya verip fiskos eder ya da Jorinde ve Joringel gibi susup birbirlerinin gözlerinden siyah kadifemsi yası okurken, Prens ikide bir şaşmaz bir görev duygusuyla uyuyan Güzel'i öpüp uyandırır; Kırmızı Başlıklı Kız, büyükannesinin kulağına bağırarak "Yine içip içip de körkütük sarhoş olma!" gibi saygısızca sözler söyler, cadı -gözünde gözlük vardır şimdi- Gretel'den çok Hansel'in orasını burasını elleyip yoklarken, Seksek bacak, bir kavalye inceliğiyle Elsiz Kız'ın dudaklarına bir kadeh leylak şerbeti dayar, kötü kalpli üvey anne Pamuk Prenses ile Rapunzel arasındaki çok eskilere dayanan kavgayı yatıştırır ve Rübezahl, Riesengebirge'nin bu devi, ağaçları kökünden söküp çıkaran gücünü oradakilere göstermek ister gibi bir kenarda pansiyonun mutfağı için odun kırıp istif ederken, bütün bunlar olurken, havada bulutlar gezinmeye başlar, sağnak halinde bir yağmur gökyüzünden boşanır ansızın. Yağmur, kuyunun yanıbaşındaki cam tüplerden ölçme aygıtını çalıştırınca alarm çıngırağı tiz bir sesle ötmeye başlar, ülkenin dört bir yanında olduğu gibi buraya da asit yağmuru yağar gökten, masal kahramanları neye uğradıklarını şaşırırlar.

Uyuyan Prenses'in alnındaki kurbağa sıçradığı gibi kuyuya atar kendini; az sonra vücudunu sımsıkı saran dalgıç giysisiyle, başmda bir taç, Kurbağa Kral olarak çıkıp gelir tekrar. Uyuyan Güzel gözlerini açar, az önce kurbağanın üzerinde kurulup oturduğu alnını, başı ağrıyormuşçasına ovmaya başlar. Kurbağa Kral yardım edip ayağa kaldırır prensesi, girmesi için ona kolunu uzatır; bu sırada ötekilerin hepsi kaçıp kulübeden içeri atar kendini; en sona Hansel ile Gretel ve ölçüm değerlerini yüksek sesle okuyan cadı kalır. "Bizim masal ormanı için bile bu kadarı fazla!" der cadı.

Kurabiye Ev'in içi bir müze gibi döşenmiştir adeta: Bütün raflar, vitrinler tıka basa doludur. Sergilenen eşyaların ne olduğu etiketlerde yazar. Pamuk Prenses, Hansel ile Gretel'e minyatür cam tabutunu gösterir, içinde sevimli bir oyuncak bebek büyüklüğünde yatar kendisi; tabutun yanıbaşında sentetik reçineden bir ambalaj içinde, bir ucundan ısırılmış zehirli elma orijinal büyüklükte durmaktadır.

Kötü kalpli üvey anne, Hansel ile Gretel'i Pamuk Prenses'in tabutundan uzaklaştırır, sihirli aynasının yanına götürür. Sihirli ayna tahta bir kutunun ön yüzünü kaplamaktadır. Anlamlı bir şekilde odanın orta yerinde duran komodinin gözlerine kitaplar yerleştirilmiş olabilir: Derlenmiş Grimm masallarının ilk baskıları örneğin; ayrıca şifalı otlara ilişkin birkaç elkitabı.

Bütün pansiyondakiler Hansel ile Gretel'e, kendilerine ait sergilenen şeyi göstermek ister. Rübezahl, tahtadan boğumlu topuzuna dikkati çeker. Garson kılığındaki Seksekbacak, ispirto içinde saklanan bir bacağını gösterir; kendi ismiyle anılan masalın bazı çeşitlemelerinde ileri sürüldüğüne göre, isminin keşfedilmesine kızarak yerinden koparıp almıştır bacağı. Kurbağa Kral, bir küreyi işaret edip altın der "Hakiki duka altını!" bir zaman, evin en küçük kızı olan şimdiki eşi kraliçenin elinden havuza yuvarlanmıştır küre. Her iki kesik koluyla Elsiz Kız, babasının baltasını gösterir. İçinde sergilenen nesneler yalnız etiketlerle güzel güzel donatılmış olmayıp hangi tarihlerden kaldıkları da belirtilmiş bir vitrinde -"1789 yılının Mayıs ayındaydı"; "Bu olay olduğunda güz mevsimiydi"- cadının kemik koleksiyonu yer alır. Her an yedi kişilik kumpanyanın çıkıp gelmesi beklenebilirmiş gibi, yedi askıda yedi cücenin kasketi asılıdır.

Grimm Kardeşler'in resimleri, renklendirilmiş gravürler görülür. Bütün duvarlarda baştan aşağı ressam Ludwig Richter ile Moritz von Schwind'in ince çizgili karakalem resimleri. Bremen Kent Mızıkacıları'nın, Kurt'un ve Yedi Keçi Yavrusu'nun oyma resimleri ayrıca. Ve daha başka masal motifleri.(Her ne kadar kendisini film yapımcısı olarak dazlak kafasıyla bir çerçeve içinde görmek

beni daha memnun ederse de, bizim Bay Matzerath'ı, boynunda asılı trampetiyle denizci giysisi içinde küçük bir oğlan olarak gösteren bir resmi bu koleksiyonun içine el altından sokmam belki yerinde olacak.)

Ama *Kurabiye Ev*'de sergilenen nesnelerin hepsi, kaskatı duran mızelik parçalar değildir. Odanın kendilerine ayrılan bir köşesinde, süpürgeyle döven durur ve cadının bir işareti üzerine odanın içinde dansetmeye başlar, sihirli aynanın çevresinde dönerek garson kılığındaki Seksekbacak'ı kovalamaya koyulur; oyuna katılan Seksekbacak feryadı basar, sanki dayağı haketmiş gibi süpürgeyle dövenin hafiften sille tokatlarını sineye çeker. Masal kahramanları, önlerine fazlasıyla sık çıkarılmış bu oyunu, biraz sıkılmış, seyrederler. Hele Elsiz Kız, hiç izlemek istemez görünür oyunu. Birbirleri için yanıp tutuşan Jorinde ile Joringel, hiç oralı olmazlar. Sadece Hansel ile Gretel, hayranlıkla bakar.

Süpürgeyle dövene yeter artık, diyen ve odanın bir köşesindeki yerlerine çekilip gitmelerini söyleyen cadı, kötü kalpli üvey anneyi büyücülüğünü kanıtlamaya davet eder; birkaç altın dişini açığa çıkaran müstehzi bir gülümsemeyle, ama bir yarışma söz konusuymuş gibi saygıyı da elden bırakmayarak büyülü aynayı gösterir.

Fırsatı ganimet bilen üvey anne, serçe parmağını ceketinin yan cebindeki cilalı küçük bir kutucuğun tuşları üzerinde gezdirir; der demez canlanır ayna; yüzeyinde başgösteren ışık titreşimi, kısa süre sonra yerini Hansel ile Gretel masalına bırakarak kaybolur.

Adeta aşinası oldukları bir televizyon ekranı karşısındalarmış gibi, Şansölyenin kaçak çocukları, kendi öykülerinin başını, sessiz film döneminden bir siyah-beyaz filmden izlemeye koyulurlar. Grimm Kardeşler'in masalına sadakatten ayrılmayan filmde, sepet ören ya da süpürge yapan yoksul anne ve baba, karınlarını doyuramadıkları çocuklarını birçok kez götürüp ormana bırakır. Ormandaki cadının evi, çıtır çıtır kurabiye ve çöreklerden çatılmıştır. Filmin sonunda, doğrusu Şansölyenin kaçak çocuklarına

benzeyen (ama yine de bizim Bay Matzerath'a Störtebeker ile Pokriefke'yi anımsatacak olan) Hansel ile Gretel, cadıyı fırının ağzından içeri iter....

Rüyama giren dişi fare güldü derken; fareler alaylı ya da içtenlikli, çığırtkan ya da iyi yürekli gülebilirmiş gibi. Evet, evet, dedi gülerek, yalnız masallar değil, sizin bütün öyküleriniz böyle sonlanırdı hep. Aç kapağını, at fırına, tamam! Öteden beri kafanız bu çözüme çalıştı. Bizim uydurma, deyip pek önemsemediğimiz şeylere, sizler gerçek ve ciddi gözle baktınız hep. Şu insanlık melodramının pek yavan biçimde son bulması bizi şaşırtmadı doğrusu, hele düş kırıklığına hiç uğratmadı. Gülmeyip de ne yapalım -hani nasıl derlerdi bir zaman insanlar?- sırtımızdan bir yük kalkmışçasına rahatlamış.

İyice afallamış, attığı kahkahanın bizim sonumuzla ilgili olduğunu ancak şimdi anlamıştım; bu sona hayıflandığını, gülerek açığa vurdu dişi fare: Pek tabii, sizin ortadan silinip gitmenizi korkunç buluyoruz. Sizin toptan yok olmanıza ne diyeceğimizi bilemiyoruz hani. Sizin gümleyip gitmenize, bu düpedüz insana özgü senaryoya hâlâ akıl erdirebilmiş değiliz: Aç fırının kapağını, at cadıyı içeri. Kapat kapağı, cadı öldü! Perde! Oyun bitti! Böyle bir şey gerçek olamaz, hayır, diyoruz kendi kendimize. Daha dün insan soyunun eğitilmesine ilişkin umut dolu sözler söylenmişti, yeni dersler verilecek, insan tümüyle ıslah edilecekti; oysa bugün, daha doğrusu dünden bu yana kapılarını kapadı okul. Dehşet verici bir şey! diye haykırıyoruz kendi kendimize. Akıl alacak gibi değil! Henüz el sürülmemiş bir sürü ödev dururken. Eğitimde hedeflenen amaca ulaşılamamışken henüz. Zekice düşünülüp kotarılmış, ikide bir yeni amaçlara yöneltilmiş, sonunda fiyaskoyla sonuçlanmış bu eğitim sisteminiz bir yüz karası, bir yığın öğretmen yüz karası ayrıca! Ne var ki, sizin yok olup gitmenizden, okullarınızın kapanmasından, eğitim ve öğretim planlarınızın gerçekleşmemesinden, öğretmen kadrolarınızın tasfiyesinden bizim sorumlu olmamız doğrusu hiç komik değil, insanların en son şakası olarak gülünç yalnız.

Derken dişi fare kendini tutup alaylı sözlerine son verdi. Acı acı gülüşü bir tarafsızlığa bıraktı yerini: İlkin yalnız Avrupa'daki orta menzilli füzeler karşılıklı fırlatılmaya başlandığı vakit, her iki kampta da, o zamana kadar insanlar arasında hep görüldüğü gibi hemen suçlunun kim olduğu sorusunun ortaya atılmasını anlayışla karşılıyoruz kuşkusuz.

Her iki kamptakiler için de kesinlikle ciddi sonuçlar doğuran böyle bir yanlış anlamaya iki taraf kasten başvurduğundan, ayrıca iki taraftaki güvenlik sistemleri kasıtsız yanlış anlamalara yer vermediğinden, halkın henüz hayatta kalabilmiş kesimleri önünde, nerdeyse bütün bir gün şu sözler resmen yinelenip durdu: Onlar başladı! Süsü yaldızı bir yana, iki süper devletin de suçlamaları kelimesi kelimesine aynıydı; Kızılca Kıyamet'ten hemen önce her iki kamptakiler işte böylesine birbirine yaklaşmıştı, böylesine benzerlik gösteriyordu birbirine. Ama derken bizi güldüren o inanılmayacak olay baş gösterdi.

Dinle, sevgili dostum, diye yükseltti sesini dişi fare. Birinci ve ikinci darbeler bundan böyle iptal edilemeyip ortada ne sınır, ne düşman diye bir şey kalmış, kodlarda bile hiçbir hayat belirtisi algılanamaz olmuş, saygıdeğer, babacan ve yaşlı Avrupa, nihai olarak sulh ve süküna kavuşturulmuştu ki Batı'daki süper gücün bütün dünya küresini içerecek topyekun bir sona göre programlanıp amfiteatr şeklinde düzenlenen bilgisayar merkezinde, insanı hayretler içinde bırakan o yabancı cisim ele geçirildi. Hiç beklenilmeyen, hiç akla gelmeyen bir nesne: Önce bir iki tane, ama giderek sayıları artan serçe parmak tırnağı boyundaki nesnelere ilkin pislik, çıkartı, dışkı gözüyle bakıldı; ardından, öyle olduğu doğru dürüst kanıtlanmaksızın fare pisliği denilip geçildi bunlara.

Dişi fare kikirdedi. Fare pisliği sözcüğü kendisini güldürmüştü. Değişik şekillerde vurgulayarak yineledi sözcüğü, fare diliyle konuşup *kaporeş Rottamoş* dedi, sözcükle oynayıp eğlenerek o netameli buluntu üzerinde çocuksu çeşitlemelere başvurdu: *Kattenröttell, Tarrenköttel, Lettöknettar* diyerek sıraladı bir bir ve böylece devam etti. Sonunda, konuşması sık sık gülme nöbetleriyle

kesilerek Tevrat'ta sözü geçen günleri anımsattı bana, hani o günlerde de yine fare pisliği Nuh'u hayretler içinde bırakarak... Tanrı'nın avcunda! diye sesini yükseltti derken. Ben, fare pisliğinin gerçekliğine kuşkuyla bakıp bunu bir kurtmasalı diye nitelendirince- "Kurtmasalından başka şey değil bunlar!-" yine önceki tarafsız tutumunu takındı.

Konumuza dönelim! dedi. Füzelerin karşılıklı fırlatılması sürdürülüp etki alanı bütün Avrupa'yı içerisine alacak gibi genişletilince, Doğu'daki süper devletin stratejik bilgisayar merkeziyle Batı'nınki arasında telefon bağlantısı kuruldu, hem de gayet net; çünkü son ana kadar kırmızı telefonla konuşabilmelerini her iki süper devlet, kendi çıkarına uygun görmüştü. Telefonda öğrenilmişti ki, karşı tarafın I Nolu Güvenlik biriminde de hayvan çıkartısı ele geçirilmişti, fare pisliği olabilirdi hani. Ama şurası kuşkusuzdu ki, "Uluslar Arasında Barış" programının harekete geçirilmesinde hayvan parmağı vardı. Baştaki çok yüce otoriteler hemen işe el koymak istemişlerse de ellerinden bir şey gelmemiş, her şey önceden düşünülüp planlanan seyrini izlemişti.

Ama öyleyken, diye devam etti dişi fare, süper güçler bir süre daha telefonlaştılar birbirleriyle, alışılmadık ölçüde barışçıl bir hava içinde üstelik. O zamana kadar görülmemiş bir yüreklilikle ele geçen yabancı cisimlerin boyutlarına ilişkin ölçüm sonuçlarını kırmızı telefonda birbirlerine ilettiler. Buluntuları birbirleriyle karşılaştırdılar; aynı görüşü paylaştıklarını görmek, iki tarafı da doğrusu şaşırtmıştı. Sizin devlet başkanlarınıza verdiğimiz isimle o, yüzü gülmeyen kodamanlarınız, o zamana kadar birbirlerine söyleyecek pek fazla şeyleri olmamış, bayram seyran gibi önemli günlerde çektikleri nutukları fırsat bilip birbirleri hakkında yalnızca kötü sözler sarfetmiş iki moruk, doğrudan temas halinde, birbirlerine bir şeyler söylemeye çalıştı. Ancak ufak ufak öksürmelerin ardından başarabildiler bunu. İki moruk, daha önce birbirleriyle bir söyleşi fırsatı ele geçiremediklerine hayıflandı: Bir tarih saptamada başgösteren güçlükler! Derken birbirleriyle sohbete koyuldular, sağlık konusundaki şikâyetlerini sorup öğrendi-

ler birbirlerinden, birbirlerini sempatik buldular ve ancak daha sonra barışın teminatı olan güvenlik sistemlerinin ilk darbeyle kalmayarak ikinci ve üçüncü darbeyi gerçekleştirmesini kara haber gibi karşılıklı birbirlerine duyurdular; darbelerin nedeni için her ikisi de ilkin açıklanamaz sözcüğünü kullandı, ardından apaçık meydanda olduğunu söylediler bunun: Gerek bu, gerek öbür taraftaki kanıtlar gün gibi ortadaydı.

Dişi fare, bir an duraksadı, sonra yeniden anlatmaya koyuldu; sesinde bu kez acımaklı bir eda seziliyordu. Suç sorunu ortaya atılır atılmaz iki süper gücün birbiriyle ne çabuk görüş birliğine vardığını saptamak bizleri üzüyor, dedi. "Bilgisayarda fareler!" alarmı verildiğinde, şeytani bir üçüncü süper güçle karşı karşıya bulunulduğu düşünülmüştü hemen. Sözde barışı korumaya çalışan iki süper güç, uluslar arası bir komploya hedef olmuştu. Her şeyden önce bu işi arka planda kimlerin tezgâhladığı araştırılacakken, dünya çapında bir fare komplosunun hanidir insanlığı yok etmeye çalıştığı ileri sürüldü. Böyle bir plan da yeni değilmiş söylediklerine göre: Altı yüzyılı aşkın bir zaman önce insanlar arasına kasıtlı olarak veba illetini sokup sayısız kişinin kırılmasına yol açan, ama planlarını bu şekilde gerçekleştiremeyeceğini gören fare soyu, şimdi amaçlarına nükleer silahlarla ulaşmak istiyormuş. Bütün bu işte de, insan mantığına benzemediği söylenemeyecek bir mantığın rolü seziliyormuş ne yazık ki! En son ayrıntısına kadar önceden düşünülmüş bu plan, belli ki şimdi gerçekleşiyormuş. Hatta bu kesin çözüm, haddini bilmez fareler tarafından hayasızca açığa vurulmuş önceden. Fazla uzun denemeyecek bir zaman önce bütün metropollerin başına bela kesilip ne anlama geldiği açıkça sezilen fare gösterilerini, insanlar, iş işten geçtikten sonra anımsamaya başlamışlar. Ayrıca, dört bir yanı kaplamış farelerin kaşla göz arasında yine ortadan kaybolmalarının nedeni de anlaşılıyormuş şimdi. Ah, keşke bu belirtiler henüz vakit varken gereği gibi görülüp değerlendirilebilseymiş!Ah, keşke bütün dünyayı tehlikeden haberdar edebilselermiş zamanında!

Evet evet, dedi dişi fare, keşke, keşke. Israrla belirttiğine göre, son saate kadar süper güçlerden her biri, kendisinin düğmeye basmadığını iler sürüp durmuş; dediklerine göre, "Barışı sağlama" ve "Uluslar arasında barış" programları fareler tarafından harekete geçirilmiş; hem de, şimdi anlaşıldığı gibi, aradaki zaman farkına karşın aynı zamanda. Bütün bunlardan da geriye dönülemezmiş artık, çünkü en son kumanda gücü büyük bilgisayarlara bırakılmış. Bu yüzden, barışı güven altına alma programının bir ileri aşaması olan kıtalar arası füzelerin fırlatılmaya başlanmasını beklemek gerekiyormuş. Böyle bir akıbetten kaçınmak olanaksızmış iki taraf için de. Süper güçlerin devlet başkanları, Tanrı ya da her kimse artık, bizim ve sizin ülkenizi korusun! demişler birbirlerine bağırarak.

Gecikmiş de olsa, masum bir dilek. Ne var ki, suçu kimin üzerine yıkacakları konusunda iki süper güç anlaşmış çok geçmeden, üçüncü bir süper güce karşı başlamışlar veryansın etmeye: Kahrolası fareler! Mendebur yaratıklar! Rezil mahluklar! Binlerce yıldan beri bizimle yiyip içen, kıtlık dönemlerinin ardından çocuk gibi besleyip büyüttüğümüz nankör hayvanlar! Dediklerine göre, insanlarca üretilen mısır, buğday, pirinç ve darının üçte birini farelere yiyecek olarak ayırmışlar. Pamuk ürünleri yarı yarıya paylaşılmış farelerle. Besle kargayı, oysun gözünü!

Ama, diye devam etti dişi fare, kendi yetersizliklerini de itiraf etmekten kaçınmadılar. Her iki devlet başkanı da, bilgisayarlarca yönetilen güvenlik sistemlerinde gerekli önlemleri almayı savsakladıklarını kabul ettiler. Milyonlara, hatta daha çok sayıda *chip ve klip*'i zehirle donatmaları gerekiyormuş aslında. Beri yandan, büyük bilgisayarların hepsine, fare kulağının canına okuyacak kadar güçlü bir ses dalgasını sürekli yayan mekanizmaların yerleştirilmesi yerinde olurmuş. Oysa böyle bir şey yapılmamış. Hem kim böyle bir şeyi akıl edebilirdi! diye sesini yükseltmiş Doğunun o, asık suratlı kodamanı; şaklaban biri olan Batı'nın moruğu ise, nükteler savurmayı kendisi için daha zevkli bulmuş: Şu nükteyi duydunuz mu, Sayın Genel Sekreter: Bir Rus,

bir Alman ve Bir Amerikalı cennetin kapısından içeri ayak atıyor...

Ama sonra ikisi de yine bir ağızdan yakınmaya başlamış: Suç farelerdeymiş kesinlikle. Her ne kadar çıkarlarını gözeten bazı çevreler, diyeceğim belli bir ırka mensup bazı kişiler, daha açıkçası Musevi inancına sahip bazı kimseler, ama aynı zamanda fanatik Siyonistler, nihayet Yahudiler, uluslararası bir komplonun hazırlayıcısı Yahudiler o iblisçe planı kotarmada ve plan gereği gayet zeki fareleri, binlere yıldan beri bilindiği üzere Yahudilerin kendileri kadar kurnaz bu yaratıkları yetiştirip özel eğitimden geçirerek...

Dişi fare yeniden güldü kendi gülüşüyle; ama bu kez kah kah değil, daha çok içtendi gülüş. Bütün vücuduyla sarsıla sarsıla gülüyordu. *Futze İvri ve Goremelppuş* gibi fare dilinde birkaç sözcük kırıntısı çıktı ağzından,ama sonra yüreğinde birikmiş acılıkla ansızın ciddileşti: Eh, bilinmedik şey değilmiş, suç, farelerde ve Yahudilerde, Yahudilerde ve farelerdeymiş hep. Bir zaman vebaymış silahları; şimdilerde ise nükleer yönteme başvuruyorlarmış. Ne de olsa büyük ölçüde onların icadıymış bu. İntikam almayı amaçlıyorlarmış. Öteden beri bunu, yalnızca bunu amaç edinmişlermiş kendilerine. İblisçe, hinoğlu hin, gaddar. Böylece Siyon'un isteği yerine geliyormuş. Kesinlikle ortadaymış: Bu rezil ikilide, Yahudilerle farelerdeymiş suç!

Sizin kodamanlar işte böylece veryansın ettiler, dedi dişi fare. Veryansın etmediklerinde de, devlet başkanı iki moruk, durumdan duydukları üzüntüyü dile getirdi karşılıklı: Ne talihsizlikmiş böyle bir şeyin baş göstermesi. Oysa daha düne kadar sürdürülen görüşmeler kendilerini birbirlerine yaklaştırmış, birbirlerine giderek daha çok güven duymaya başlamışlar.

Ama bu saçma! diyerek bağırdığımı işittim rüyamda.

Evet, dedi dişi fare, öyleydi, yani saçma.

Fareler nasıl yapabilir bunu? dedim kuşkuyla.

Kim söylemiş bunu biz yaptık, Yahudiler yaptı,diyerek sesini yükseltti dişi fare.

Yani farelerin bu işle ilgisi yok muydu hiç?

İstesek pekâlâ üstesinden gelebilirdik.

Demek biz insanlar, kesinlikle böyle bir şeyi istemezken kendi elimizle yaşamımıza son verdik...

Her şey beklendiği gibi oldu.

Ve kimse de çıkıp ben bu işte yokum demedi?

Güldürme beni! dedi dişi fare. Uyumaya hazırlanıyormuş gibi kıvrılıp tortop oldu.

Hey, dişi fare! diye seslendim ben. Bir şey söyle, bir şey yap! Senin son sözün olamaz bu, çünkü!

Her iki süper gücün kocamış devlet başkanları, sonoyun tiyatrolarında, Barışın Koruyucusu, Ulusların Dostu ve benzer isimlerle donatılmış binlerce füzelerinin önceden belirlenmiş hedeflere, yani aynı zamanda stratejik güvenlik merkezlerine yaklaştığını izlerken, bir yandan da tercümanlarının yardımıyla birbirlerinden tekrar tekrar özür dilediler. Tümüyle insancıl bir jestti doğrusu.

Öfkem, teamnüden suç işlemiş suçlu
Yasak firarı tutukevinden.
Önünde anlamak denilen engel
Uzağa bakışta ancak geçirgen bu çit.

Ve böylece, arada bir uzaklık,
Doygun birikmiş öfkelerden
Koyulaşıp olgunlaşmış peynir gibi tıpkı
Görüyorum nasıl tümüyle mantıksal davrandıklarını
Hazırladıklarını sonu: Ayrıntılarda titiz.

Şaşmaz baş melekler gösterdi ehliyetini
Boşa çıkardı küçük korkumuzu yaşamak isteyen.
Her ne pahasına olursa olsun yaşamak!
Sanki yaşamak başlı başına bir değermiş gibi.

Hücresinden firarı yasak korkuları ne yapacağız?
Mektuplara mı aktaracağız onları?
Mektuplar mektupları getirecek ardından
Ve ortadaki duruma pek çok hayıflanmalar.

Ya da evcilleştirecek miyiz onları?
Eğitip nazlı, narin nesnelere mi dönüştüreceğiz?
Ya da bir taşa örneğin
Son'dan sonra varlığını sürdüren.

Hiçbir anlayış çitiyle kuşatılmamış
Sonunda özgür.
Taşlaşmış tanıklık ederdi öfkem
Firarı yasaklanmış.

Bir uzay gözlemcisi olarak bir kapsülün içine tıkılmışım. Kapsülden çıkmamı engelleyen nedir: İsveç olmadı mı, Bengal körfezinin üstünde o zaman? Neden gerçekliğini her şeyin yadsıdığı düşler, yine de zorlayıcı nitelik taşıyor? Kimin mantığı söz geçirebiliyor düşlere?

Doğrusu bu rol bana göre değil. Kozmonotlar için hazırlanmış bir el kitabı bile verilmedi bana. Pijamamın altından çıplak vücuduma dolanmış kemerler, tokalar. Uzay yolculuklarında acemi ben, şapşal aydede dışında Büyük Ayı'yı, Samanyolu'nu ve bir rastlantı eseri Venüs adında parlak bir yıldızı seçebildim. Hay Allah, şu insanların yüreğini hoplatıp duran Satürn de neredeydi? Astrolojiyle ilgili hikmetli sözlerden haberim vardı gerçi, yay burcunun terazi burcu için ne ağır şey olduğunu bilmiyor değildim; ama üstümdeki yıldızlardan hangilerinin durağan, hangilerinin gezegen olduğuna ilişkin en ufak bir fikrim yoktu. Uzay konusunda bir hiçtim, ama yine de olup bitenlere tanıklık etmem isteniyordu.

Durum kötüydü, hatta Kızılca Kıyamet'ten hemen önce apokalips meraklısı seyircileri kendine çekip dünyanın dört bir yanında gişe rekorları kıran filmlerdekinden daha da kötü görünü-

yordu. Geriye sayım sırasındaki gerilimi ve büyük bir görkemle açılan hangarları anımsadım. Ustalıkla yapılmış filmlerdi, dehşetin tüm kategorileri bütün doğallığıyla sergileniyordu içlerinde. Bilmem ne kadar mega ölüden oluşan yeni kotaya ulaşılıyordu filmlerde. Dolayısıyla, uzay kapsülünden gördüğüm hiçbir şey bana yabancı gelmedi, hatta aşina şeyler gibi algıladım hepsini.

Yani tanıklık edeceğim bir şey yok. Tanımlanması gereken dehşet verici bir şey bulunmuyor ortada. Akla hayale gelmeyecek bir şey gerçeklemiş değil. En uğursuz kehanetler doğru çıktı. Şu kadarını söyleyeyim yeter: Uzay kapsülümün dünyaya bakan oval plastik penceresinden dışarıya bir göz atıldı mı, dört bir yanda, en çok da Avrupa'da, ama hayır, genellikle her yerde berbat görünüyordu durum.

Öyleyken her zamanki gibi aptalca davranıp bağırdım: Yeryüzü! Yeryüzü! Neredesin yeryüzü! Cevap ver yeryüzü! Tekrardan hiç çekinmeksizin benim o mavi, ama şimdilerde karalara bürünmüş gezegenime seslenip durdum.

Başlangıçta kelime salatasına benzer biraz bir şey gelir gibi oldu kulağıma; ama yine de içimde bir aşinalık duygusu uyandı, çünkü buna benzer karman çorman gevezelikleri teknik bakımdan dört başı mamur apokaliptik filmlerde dinlemiştim - kısaltmalar, şifreler, lanet okumalar, kod numaraları ve daha bilmem neler; derken sesimle tek başıma kaldım, sesim çın çın öten korkutucu bir havaya büründü. Kendisiyle konuşacağım, bana arkadaşlık edecek birini aradım - Peki, buna ne diyorsunuz, Oskar? Polonya'ya gideceğinize seviniyor musunuz ve nineniz hanımefendiyi göreceğinize?- ya da sessiz filmle ormanı kurtarmaya uğraştım, arada da benim Damroka'ya seslenip araştırma gemisinin motorunu çalıştırmasını söyledim; ama onun, dişi farenin görüntüsü bir türlü gitmedi karşımdan: Eskisinden daha diretken, hırsından kudurarak, tüyleri diken diken olmuş,duyargalarından her biri tetikte.

İtirazlarımı - Bu da ne demek oluyor, dişi fare? Uzay yolculuğu bana göre değil!- duymazlığa geliyordu. Rüyamın başında, bir

başı ve bir sonu varsa rüyanın, kendisini güldüren şey, merkez bilgisayarların yanı başında serçe parmak tırnağı boyunda sağa sola saçılmış duran fare pislikleri, şimdi öfkesini bir kat daha artırmıştı: Tipik doğrusu! Bilmediğimiz şey değil. Yetersizliklerinin faturasını insanların bize ödetmesi ne rahatlık ya. Ne olursa biz çektik ceremesini hep, öteden beri bu böyle. Veba, tifo, kolera mı gelip çullanıyordu üzerlerine, kıtlık olup yiyecek fiyatlarını yükseltmekten başka şey gelmiyor muydu akıllarına, her zaman şöyle diyorlardı: Başımıza gelen felaket farelerin işidir mutlak; bazen de ya da sık sık şöyle söylüyorlardı aynı zamanda: Başımıza gelen bu felaket Yahudilerin işidir. O kadar çok felaketi taşımak istemiyorlardı sırtlarında. Bu yüzden de üzerlerindeki yükü atıp hafiflemeye baktılar. İmha öngörülüyordu programda. Bütün uluslar arasında da Alman ulusu, insanlığı söz konusu yükten kurtarmaya, kime fare deneceğini belirlemeye, dolayısıyla bizlerin değilse de Yahudilerin kökünü kazımaya kendini ehil ve yetkili görmüştü. Barakaların altında ve arasında bizler de vardık, Sobibor'da, Treblinka'da Ausschwitz'de. Biz kamp fareleri, sayıya dahil edilememize karşın, o gün bugün, insanın kendi soydaşlarını üzerine nasıl topluca bir kalem çekilen, düpedüz bir kalem çekilip kayıttan düşülen sayılara dönüştürebildiğini biliyorduk. Sıfırlamak deniyordu buna da. Temize havale edilenler için defter tutuluyordu. Yahudilerle ortak saydıkları, en sudan bahaneler için kullandıkları bizleri neden esirgeyeceklerdi ki! Nuh nebiden beri, buna alışmışlardı bir kez. Dolayısıyla, son saate kadar söylenip durdular: Bu, mutlak farelerin işidir! Onlar yaptı bunu, onların parmağı var bu işte! Kesinlikle fareler, evet, lanet olsun! Hem de bütün bilgisayar sistemlerinde, Ruslarınkilerde, Amerikalılarınkinde ayrıca. - Yok olup gitmelerine kadar, çocuksu bir davranışla suçu bizim üzerimize yıkmaktan geri kalmadılar.

Rüyama giren dişi fareyi, çileden çıkmış bir görüntüden ötekisine böyle mekik dokurken görmemiştim asla: Bir bakıyorsun pusuya yatıyor, bir bakıyorsun dişlerini göstererek dikilip kalkıyordu ayağa ya da cin çarpmış gibi olduğu yerde dönüp durmaya

başlıyordu. Ne diye gülmüyordu deminki gibi? Ne diye nükteler savurmuyor, zekâsını *ben* bileğitaşında bilemiyordu? Hiç kimse uzay kapsülündeki *ben* kadar gülünç olamazdı kendisi için. Hey dişi fare, diye seslendim, gülsene şu halime!

Ama hırsı geçmedi dişi farenin; dönüp dolaşıp suçsuz olduğunu, suçsuz görülmek, aklanmak istediğini açıkladı. Olay olup bittikten sonra, kesin kanıtlar istedi suçluluğuyla ilgili olarak. Sanki ben bu konuda bir şey yapabilirmişim ya da önüne geçebileceğim bir şey olabilirmiş gibi, en son yetkili merci görüp şu soruyu yöneltti bana: Ne diye her iki bilgisayar merkezinde ele geçen hayvan pisliğine, o saat körü körüne fare pisliği denilip çıkıldı? Neden "son oyun" programlarını daha başka kemirgenlerin devreye sokabileceği akla getirilmedi? Sizin o sevimli hamsterleriniz örneğin? Ya da ki akla yakın bir şey, o beyaz tüylü, kırmızı gözlü albinosların olmasındı ele geçen bu pislik? Neden biz, hep biz suçlanıyorduk?

Ben, tepeın atmış gibi bir poz takınıp bloklar arası savsaklıktan söz ettim; hiçbir Amerikalının, hiçbir Rus'un pisliği şöyle pertavsız altında incelememiş olmasını skandal olarak niteledim, beri yandan şöyle geçirdim içimden: Fareler tabii! Farelerden başka kimde o güç var, öyle amacından sapmaksızın, öyle azimle...

Adeta hırsız geçmiş, alçak sesle şöyle söylediğini işittim dişi farenin: Bizim sözde yıkıcı çalışmamızın sonucu, bütün dünyaya bas bas bağırılarak duyuruldu, duyacak kulak kalmışsa tabii: "Barışı Sağlama" ve "Uluslar Arasında Barış" programları en son kademesine kadar yabancı güçler tarafından bir daha durdurulamayacak gibi devreye sokulmuştur. Duyuru tamam!

Artık görüntüden görüntüye sıçrayıp geçmeyi bırakmıştı dişi fare; daha çok, kendi içine gönülmüş, duyargaları çalışmaz durumda, şöyle dedi: Biz biliyoruz, bu işi o albinosların yaptığını. Kendi insiyatifleriyle değil kuşkusuz - nerde albinoslarda o kafa- insanların kotardığı bir plana göre hareket ettiler. Planda, eğitilmiş beyaz deney faresi albinosların yardımıyla süper güçlerin komut veren bilgisayarları işlemez duruma getirilecek, böylelikle

süper güçlerden biri ötekisini sıfırlayabilecekti. Kurnazca bir plan doğrusu.

Beyaz deney fareleriydi bunlar, kırmızı kırmızı gözleri olan beyaz fareler. Bizim kendi deney farelerimizden biliyoruz bunu; hoş bizim deney fareleri de pek fazla akıllı sayılmaz, ama ne de olsa güvenilebilir kendilerine. Yıllar yılı süren testler sonucunda, önceden programlanmış belli bir görevi yerine getirecek gibi eğitilip silizyumla beslenmiş gibi eline ayağına tez yavruların yetiştirilmesi başarılmıştı. Kuşkusuz, gen mühendisleri de karınca kararınca bu işe katkıda bulunmuştu. Kesin olan bir şey varsa, her iki süper gücün güvenlik örgütleri, bu özel albinosları belli bir dürtüye uyar gibi aynı zaman biriminde düşmanın bilgisayarları içine el altından sokmayı başarmışlardı.

Sonuçtan anlaşılacağı üzere, yapılan işe diyecek yoktu; ancak her bakımdan değil tabii, çünkü yalnızca programlanmış albinosların bilgisayar merkezlerine gayet ustalıklı yerleştirilmesi bakımından öyleydi durum. Düşüncelere dalmış, ekledi dişi fare: Yanlış programlanmış demek daha doğru olacak, bilgisayar sistemleri işlemez duruma getirilmedi çünkü, tersine albinoslar kendilerine özgü salaklıklarıyla her iki merkezde de aynı zaman biriminde geriye sayma mekanizmasını harekete geçirdi -ya da bundan böyle kullanacağımız bir deyimle Kızılca Kıyamet'i.

Ama, dişi fare, diye sesimi yükselttim ben, bu söylediğin gülünç doğrusu!

O kafasız albinoslar düşünülürse, bir bakıma öyle, diye cevapladı dişi fare.

Bana sorarsan, bilgisayarda albinos! saptaması çok daha akla yakın ve o haince fareler! suçlamasından da daha hoş geliyor kulağa.

Orası öyle, dedi dişi fare bana hak vererek düşünceli, ama keyfi yine yerine gelmiş: Aslında finaldeki bu ironinin bizi güldürmesi gerekirdi. Bütün trajikliğine karşın, albinosların, bu sevimli deney farelerinin o ne oldum delisi, o muhteşem, o elinden pek çok şey gelen insan soyunun sonunu hazırlaması akla yakın

değil mi? Doğru, bütün bu söylediklerim çirkin şeylermiş gibi geliyor kulağa. Kendine değer veren hiç kimse, bu kadar bayağı bir yokoluşa sürüklenmek istemez.

Dişi farenin zihnini bir şey kurcalıyormuş geldi bana.

Konuşsana! diye seslendim.

Bir şey var eksik olan.

Doğru, diye sesimi yükselttim ben, perspektif.

Dişi fare şöyle dedi: Bütün olup bitenler düşüncesizlikle yapılan bir hatadan, bir işin insanlarda hep görüldüğü gibi yüze göze bulaştırılmasından kaynaklanıyor adeta.

Doğruladım söylediklerini: İçler acısı bir fiyasko.

Onun için bana kalırsa, dedi dişi fare, fare pisliklerinin uyandırdığı ve akla uygun olarak "Bilgisayarda fare!" duyurusuna yol açan kuşku hiç de yersiz değildi; neden dersen, o salak albinoslaların değil, bizim işimizdi bu. Çünkü böyle davranmamız için elimizde yeterli neden vardı her zaman.

Stege'de ve Klintholm'da liman resmi ödememek için, *Yeni Ilsebill* bir pazar günü Mons Klint önünde demirliyor, pazartesi günü de Gotland'a doğru yola koyuluyor. Malskat olayı konusunda bana en son direktifleri veren bizim Bay Matzerath, aldığı karar uyarınca çarşamba günü, bir sikke açık artırmasında bulunacak, perşembe günü de yola çıkacak, cuma günü Polonya topraklarında hızla ilerleyip cumartesi günü, yani Anna Koljaiczek'in doğum gününün arifesinde Kaşubya'da olacak. Ama ben öyle istediğim için, yola çıkışı cumaya ertelenecek; ne var ki, Kızılca Kıyamet de pazar günü kopacak.

Pazar günleri biçilmiş kaftan bu iş için, dedi rüyama giren dişi fare. Pazarların, bir kez, kendileri tekin değildir. Yüze göze bulaştırılmış bir yaratma eyleminin bu yedinci günü, daha başından beri yaratılmışın üzerine yeniden bir sünger çekmek için seçilmiştir. Yeryüzünde insanlar var oldu var olalı, *Sabbath* densin ya da başka bir isimle anılsın, pazar günü geldiğinde, geride bırakılan hafta sıfırlanmış, yok sayılmıştır hep.

Konuşması bir su gibi kesintisiz akıp giderken ne zaman benim kuşkulara -bu senin mız ımız söylenip durman yok mu!- toslasa, her seferinde yaptığı gibi, sözü uzatmayalım! diyerek sesini yükseltti dişi fare: Lafın kısası, kuş uçurmayan kontrol sistemlerine karşın her iki merkezi sığınakta, düpedüz bir pazar havası yaşanıyor, tüm monitörlerde ve kıtaları kucaklayan geniş yüzeyli ekranlarda her zamankinden ayrı bir parlaklık göze çarpıyordu. Diyelim, bütün dünyaca topyekûn çıkılacak bir izin öncesinin havası esiyordu ortalıkta. Geniş sığınaklarda sinek diye bir şey yokken, bir vızıltı işitilmekteydi; pazar günlerine özgü can sıkıntısının vızıldaması gibi tıpkı yaradılışın yedinci günündeki gibi diyebilirlerdi: Ayrıntılarda kimi iyileştirmeler gerekiyorsa da, her şey işte öylesine kusursuzdu.

Elbet, merkezi sığınakların dışında her şeye bir kulp bulup takan kötümser kişiler vardı yeterince, pazar gününe bile kusur bulmaktan geri kalmıyorlardı; ama yine de durumdan memnun olmamak için neden yoktu. Gerçi iki süper güç silahlı olarak karşı karşıya bulunuyordu, ama her biri ötekisine karşı kendini emniyete almıştı: Titizlikle kademelendirilmiş dehşet sayesinde, kendi kendini gözetleyen gözetleme sistemlerinin yardımına başvurarak, sorumluluğu *chips ve klips*'e falan kaydırarak. Öyle ki, insanın beceriksizliği, sakat işlere karşı Nuh zamanından beri kendisinde var olduğu kanıtlanmış bu eğilim için at oynatacak alan kalmamıştı; o geleneksel güvensizlik faktörü, cana yakın olduğu kadar duygularıyla hareket eden *ve a priori* yanlış davranışlarda bulunan insan, yaptığı işlerde ikinci planda yer almaktaydı bundan böyle: Artık sorumluluk taşımıyordu.

Yükten kurtulmuş, azat edilmiş, yüce anlamda özgürlüğüne kavuşmuştu. Bu yüzden, monitörden monitöre rahatçacık bir şakada bulunabilirdi. Saçma sözcükleri bilgisayara yüklemesine izin verilmekte, bir süper gücün pazar havasına bürünmüş egemenlik bölgesinde oynanan beysbol maçının, öbür süper gücün bölgesinde ise hafta sonu futbol maçlarının sonuçlarını bilgisayara yüklemesine ve bunları zekice yorumlamasına, kesin olmasa

da söze dökülmemiş bir hoşgörüyle ses çıkarılmamaktaydı; yeter ki, büyük ekranların yüzeyinde bir kıpırdanma olmasındı - ve olmuyordu da.

Oh, canım uyum! Bilgi denen şeyin en son aşamasına ulaşılmıştı ve her konuda bu kadar bilgi sahibi olmaktan çocuksu bir kıvanç duyulmaktaydı. Greenwich saatiyle yerel saat sayesinde karşılaştırmalar yapılabiliyor, bir yerde pazar sabahı gün ağarırken bir başka yerde pazar gününün şimdiden kavuşmaya yüz tuttuğu saptanabiliyordu. Rutin soruşturmalar, her şeyin normalden daha güvenilir durumda olduğunu göstermekteydi. Ayrıca, sorumluluğun kendisinde değil, bir başka yerde aranması gerektiğini biliyordu herkes. Görülen iş ikincil nitelik taşıyor, herhangi bir yanlış davranışı olanaksız kılıyordu.

Greenwich saati ve yerel saat geçip gitti. Dinamo Kiev ve Los Angeles Dodgers maçın galipleriydi. Tablolarda asla sansasyonel nitelik taşımayan küçük çapta yer değiştirmeler. Daha çok yüze gülücü başka haberler. Ne bir yerde deprem, ne su baskını. Kaçırılan uçak yok, bir darbe haberi bile gelmiyor hiçbir taraftan. Ana bilgisayarlardaki önceden programlanmamış yabancı sesler dışında her şey normal; fare pisliğinin daha çok rastlantı sonu ele geçirilmesinin ardından minimum düzeyde bir çıtırtının -iş işten geçtikten sonra!- bağımsız bir güçten kaynaklandığı saptanıyor.

Biz, pazar diye bir şey bilmeyiz, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare. Ama bildiğimiz bir şey varsa, her iki süper gücün egemenlik bölgesindeki insanlar böyle bir pazar lüksünü kendilerine çok görmüyor, pazar oldu mu dünyanın dört bir yanında adeta uyuklayarak, ama içten içe sinirli gezip dolaşıyorlardı. İnsanlar akla gelebilecek her şeyi, aynı zamanda bütün bunların tersini yapabilecek güçte yaratıklar görünmüştür bize hep. Kendilerini tanıdığımız kadarıyla, düşüncelere dalıp gittikleri için konsantrasyon gücünden yoksun, isteklerin ve kayıpların tutsağı, sevgiye hasret, intikam peşinde koşan, iyi ve kötü arasında kararsız kişilerdir. Zaten kendi içinde bölünmüş insanın hele pazar günleri daha da çok parçalara bölündüğünü saptamıştık; gerçek anlamda

var olmaktan çıkıyordu pazarları. Kendi duygu ve kaprislerinin karmaşası içinde yitik. Bütün o hizmet aşkıyla çalışıp didinmelerde ufalanıp dökülüyordu. Bu yetmiyormuş gibi, sınırsız bir hüzün seline kapılmış sürükleniyor, sevip hoşlandığı nesneleri veda bakışlarıyla süzüp durmaktan zevk alıyordu adeta: Elle tutulup gözle görülmeyen, dolayısıyla kavramlardan giysiler giydirilmiş şeylere, örneğin Tanrı'ya, özgürlüğe ya da ilerlemeye, kısaca mantık gözüyle bakılan nesnelere sırt çeviriyordu. O hüzünlü hava, pazar günü güvenlik merkezlerindeki tüm aygıtların üstünde esmekteydi işte.

Bu yüzden, Tanrı'nın gününü, yani yedinci günü uygun bulmuştuk. Bu yüzden, ilkyazda bir pazar günü olup bitti her şey haziran ayında, spor etkinliklerinin en yoğun olduğu dönemde. Alışık olduğumuz gibi kanalizasyonlardan yararlandık, ana sığınakların temelindeki ikmal yollarından geçtik, ana bilgisayarlara alttan yanaştık, hafif metal malzemenin işini bitirmekte zorlanmadık; çevre yabancımız değildi, ilk bakışta nerede, ne, kim? Biliyorduk hepsini, minicik zımbırtılar üzerinde çalıştık, manipülasyonlarda bulunduk, kritik yerde kodumuzu girip bilgisayara bağlı tüm güvenlik sistemlerini bir anda felce uğrattık, ama yanıltmacaya başvurup normal kontrol programlarına dokunmadık; gerek bu, öbür taraftaki kontrol istasyonlarında kodumuz olan "Nuh" sözcüğü tüm devreleri serbest hale geçirir geçirmez, saat farkını dikkate alarak iki taraftaki geriye sayım sistemlerini aynı zamanda çalışır duruma soktuk.

Biz, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare, insanların kendileri için öngördüğü şeyi yaptık yalnız: İntikamcı Tanrı'sının sözleriyle "kendisinde hayat nefesi olan bütün beşeri yok etmek için" yeterli stok vardı elde. Bir daha, bir daha, pek çok kez aynı şeyi yineledik. İnsanlar birbirlerini ve kendileri dışında tüm canlıları işte öylesine kökten yok etmek istemişti. *Şueles por Erreş*!- Yeryüzü sizlere ömür, diye sesini yükseltti dişi fare.

Hazır bulduğumuz programı nerdeyse sessiz sedasız değiştirdiğimizden ve pazar gününün akışı içinde pek dikkati çekmedi-

ğimizden, bizi gören olmamıştı. Dolayısıyla, ziyaretimizle ilgili bir nişan bırakınayı zorunlu bulduk. Bilgisayarlardan ayrılıp kartvizitlerimizi sıraladık. Riskli bir girişim; başarıya ulaşması rastlantı eseriydi sadece. Ancak bunun üzerinedir ki, çok sürıneyip ele geçirilen yabancı cisimler varsayımlara yol açtı; ardından kesinlik: tüm pazarların sonu.

O gün bugün bizler, Kızılca Kıyamet deyimini kullanırız. Yo yo! diye sesini yükseltti dişi fare. Yaptığımız hiçbir şeyden pişman değiliz. Öyle olması gerekiyordu çünkü. Fazlasıyla sık uyardık kendilerini, ama nafile! Güpegündüz kentlerin yolları ve sokaklarında alay alay geçişimizin anlamı yeterince açıktı. Öyleyken bizim tasamızı hafifletecek hiçbir girişimde bulunmadı insanlar. Tüm pazarların sonuncusundan az önce haber olarak ortalıkta dolaşan isterik tepkiler, pek lafı edilecek gibi değildi ya da gülünç şeylerdi yalnız. Sözde Baltık denizinin batısında somut görüntüler halinde bulut kümeleri saptanmış. öyle kuzeybatıdan güneydoğuya yol alan tek tek bulutlar değilmiş bunlar; daha çok yüz bin kadar, belki daha fazla küçük küçük bulutlardan bir kafile, gökyüzünü arşınlayıp İsveç'in güneyinden geçerek Gotland'a doğru ilerlemiş; bir koşu tutturmuş giden bulluttan fareler, bulut olmuş koşan fare topluluklarıymış bunlar; hayır, kuzucuklara benzeyen zirrus kümülüs bulutları denemezmiş bunlara, kesinlikle gri fareler şeklinde bulutlarmış hepsi, sözcükler arasındaki birleştirme çizgileri gibi kuyruklarıyla biri ötekisine bağlı, aceleyle seğirtip duran farelermiş. Bütün bunlar, gökyüzündeki bu dehşet verici manzara Danimarka adalarından, gemilerden ve Baltık denizinin kıyılarından gözlenmiş, fotoğrafları çekilmiş, ayrıca filme alınıp Tanrı'nın bir uyarısı olarak yorumlanmış. Dinsizler bile "Tipik apokalipse!" diye bağırmışlar.

İnanma sen bunlara, sevgili dostum. Gerçi elimizden pek çok şey gelmiyor değildi, son olarak insanların "Barışı Sağlama" ve "Uluslar Arasında Barış" adındaki bilgisayar programlarıyla pazar dinlencesini temize havale etmiştik; ne var ki, bulutsu görüntü-

ler oluşturmak, kendimizi yüceltip Tanrı'nın bir simgesi yapmak bizim işimiz değildi.

İtiraz ediyorum, dişi fare! Henüz sen yaşıyorsun, giderek gelişip serpilen sen Noel faremin bundan böyle de rahat etmesi için yarın tazesiyle değiştireceğim talaşların üzerindeki beyaz lake kafesinin içindesin; ben de yaşıyorum, önümde kâğıtlarla senin yanıbaşındayım. Plan ve programlarımız, takvime göz açtırmıyor. *Yeni Ilsebill*, zamanında Visby'ye varıp rıhtıma yanaşacak. Punk'lar kesinlikle Hameln'in yolunu tutacak. Geçerli vizeyle donatılan Bay Matzerath'ın Polonya'ya hareketinde ona iyi yolculuklar dileyeceğiz; ama daha önce büyük annesi için alınıp Mercedes arabasının bagajına yüklenmesini istediği armağanların listesini rica edeceğiz kendisinden.

Yolculuğa çıkmadan, bir banka kasasına aktarılacak altın para koleksiyonuna veda ederken görüyoruz bizim Bay Matzerath'i General Manfeld'in çift dukalarını, yarımlık Louisdor'u, Çar İkinci Nikola döneminden ruble'yi, bir avuç Saksonya ve Nassautaler'ini tartarken izliyoruz; altına veda etmenin kendisine ne kadar güç geldiğine tanık olmak duygulandırıyor bizi, bazı parçaları bir mücevher kutusunun gözlerinin içine, kadife altlıklar üzerine yatırıyor, Bavyera Maxdor'unu, 1555 yılında Danzig'te basılmış o nadide Siegesmund August dukalarını, Trakya'dan birkaç drahmiyi, ayrıca üzerinde eşi bulunmaz bir pozla o şaklaban panda ayısının sergilendiği darphaneden yeni çıkmış çil çil yirmi dört ayar Çin sikkesini böyle yapıyor örneğin; ama öyle sanıyoruz ki; altın paralara kesinlikle veda etmek gibi bir niyeti yok, sikkelerin Polonya dönüşünde kaydedeceği değer artışını, her Allahın günü altın fiyatlarının biraz daha düşmesine karşın biliyor şimdiden.

Derken onun nümistik gezilerde ele geçirdiği öbür değerli paraları, üzerinde Afrika keseli antilobunun kabartma resmiyle bir onsluk Krügerrand'ı, değişik ağırlıkta İsviçre Vreneli'sini, darphaneden yeni çıkmış gibi bir Hohenlohe hatıra parasını, ayrıca Sovyet Rusya'da basılıp motif olarak birinin üzerinde dansöz Ulanova'nın, ötekisinin üzerinde şantör Chaliapin'in görüldüğü iki ha-

tıra sikkeyi eski yerlerinden alıp Polonya'ya götüreceği kutucuğun içine yerleştirdiğini görünce, önceki veda neydi, şimdiki bu seçim ne? diye sormadan duramıyoruz kendi kendimize. Yoksa altından bir türlü ayrılamıyor mu bizim Bay Matzeratlı? Acaba Polonya'yı altınla mutlu kılmak mı niyeti? İşte şimdi de Meksika paralarını ve en sonunda altın Amerikan dolarını alıp kutucuktaki öteki sikkelerin yanına katıyor.

Bizim Bay Matzerath, kafasında ne türlü bir plan tasarlarsa tasarlasın, aklı fikri gelecekte hep; bir randevudan ötekisine seğirtip duruyor; bahanelerine, kaçamaklarına kadar planlanmış benim gibi tıpkı; ya da varış yerine doğru seyreden gemi ya da ressam Malskat gibi. Malskat, Schleswig'teki katedrali kendi sezgi ve duygularına göre yaptığı fresklerle donattıktan sonra, daha başka siparişler alarak Gotik sanatının ileri döneminin hizmetinde çalışmaya koyulmuştu: bin dokuz yüz otuz ilkbaharından aynı yılın eylül ayına kadar yaptığı resimlerle Lübeck'teki Ruhulkudüs Huzurevi'ne saygınlık kazandırdı. Ne var ki, Malskat davasının görüldüğü bu badem ezmesi kentinde söz konusu fresklerin onun eseri olduğunu bugüne kadar kabullenen yok. Sanat uzmanları, Otantik Gotik! diye bağırıp duruyor hâlâ. Bu arada, küskün ve kırgın, ancak arabalı vapurların işlediği Deepenmoor'daki bir adaya çekilmiş hayli zamandır burada yaşayan Ressam Malskat ise, imzasından emin bir tavırla Otantik Malskat! diye haykırıyor.

Sorulduğunda, Ruhulkudüs Huzurevi'ndeki freskleri de gerçeğinden ayırt edilmeyecek gibi bir sahtelikle ben yaptım, askere alınıncaya kadar da çalıştım burada, diyor Malskat; çünkü Polonya'nın tüm cephelerinde İkinci Dünya Savaşı başladıktan bir iki ay sonra askere alınmıştı.

Askere alınan Ressam Malskat kırmızı-kahverengi kontur boyasına, tel fırçaya ve pudra kesesine, ayrıca Kuzey Almanya'nın uhrevi yapılarının yüksek iskelelerindeki yalnızlığa, ceryanda kalmalara, yaz mevsiminde bir türlü sonu gelmeyen nezlelere veda etmişti; ne var ki, savaştan sonra şu ya da bu kilisenin kendi-

sine kapısını açacağı ve ondan kora bölümünü, istinat ayaklarının ve pencere kovuklarının iç yüzeylerini -hep yukarılarda ve zamandan soyutlanmışlık içinde- Gotik elceğiziyle mutluluğa boğmasını isteneceği umudunu yitirmemişti.

Ya biz? Bizim umudumuz onunkinden daha mı az? Ben ve Noel farem, kendi düzenimizde yaşayıp gidiyoruz, aradaki molaları da radyodaki üçüncü Program dolduruyor: Hey, yaşıyoruz henüz! Üçüncü Program'da ayrıntılı yorumlara konu oluşturuyoruz. Neler olup bitiyor, neler ileri tarihlere erteleniyor, duyup işitiyoruz hepsini. Irmaklardaki su düzeyiyle ilgili haberler bile var olduğumuz mesajını iletiyor bize. Kendimizden ve ormandan el çektiğimiz yok. Gelecek için deli divane oluyoruz; ama ne yalan söyleyeyim, ruhumun derinliklerinde bir kayıp havası esiyor daha çok; çünkü yalnız tüm nesnelere değil, içinde "hayır nefesi olan" canlılara da veda etmem gerektiğini gördüm düşümde.

Stege'de Udsalg tabelalarıyla mevsim sonu indirimli satışların yapıldığı mağazaların birinden değil, fiyatları sabit bir dükkândan alınan beyaz ya da renkli yünlerle *Yeni Ilsebill*, Mons Klint'in ancak bir mil önünde, yalçın tebeşirli kayalardan kıyının karşısında demirliyor. Sarp kıyı öylesine yüksek ki, ormanlık tepelerinden açık havada Hiddensee adasının Rügen adası önünde kalan yaylası görülebilmekte. Kadınlar, iki demiri birden o anlamlı yerde denize bırakıyorlar.

Damroka, bütün gemi personelini güverteye çağırıyor; Dronningeskamlen'den ve Dronningestolen'den başlayıp Storeklint'e, sonra Hytjedals üzerinden Lilleklint'e varıncaya kadar Danca isimleri sayıp döküyor. Sabah güneşinde tebeşirli sahilden bir ışıltı kopup gelerek ayaklarının altındaki yeşil denizi bulandırıyor; sütümsü bir renk veriyor ona; akşamın alacakaranlığı çöker çökmez, gölgelerle örtülen kıyı, korkutucu bir manzaraya bürünüyor. Az önce belirgin kenar çizgileriyle karşıda duran çatlaklardaki ışık ve gölge oyunu kayboluyor. Soluk dağ kitlesi, gri rengi, Doğu-Batı savaş gemilerinin kamuflaj rengini andıran denizi yanına yaklaştırmaz bir edayla dikiliyor.

"Tam burada," diyor dümenci, "bir zaman bilmem ne umudu peşinde koşan kadınlar, pisibalığını suya salmıştı". Ama pisibalığını çağırınıyor dümenci, ne onu "bir şey söyle, pisibalığı!" gibi sözlerle çekip yanına getirmeye, ne de "seni dolandırıcı, seni yalancı, seni pis herif seni!" sözleriyle lanetlemeye kalkıyor.

Kaptan köşkünün önünde, rüzgâr, tutmayan bir köşede çömmüş oturuyorlar. Kadınlardan dördü sütliman denize ya da çatlaklar, yarıklarla donanmış tebeşirli kayalara bakarak örgü örüyor, bir yandan da geçmişteki yaşamlarının kalıntılarından kurtulmak ister gibi kendi hayat hikâyelerinden söz açıyorlar. Udsalg; elde kalan mallar gibi uzunca yakınmaların mevsim sonu indirimli satışı.

Örgü örmeyen Kontes de kendinden söz ediyor, bir yandan da patates soyuyor; havuçları yıkayıp temizliyor ardından, sonra da balıkları ayıklıyor, süt ve çavdarla dolduruyor içlerini. Kuzey denizinde avlananlardan daha küçük, pazarlarda giderek seyrek rastlanan Baltık denizinin lezzetli ringaları.

Kadınların konuşmaları değişiyor; ama ne konuşurlarsa konuşsunlar, hepsinde aynı hikâye, hepsinde erkekler, eskitilip rafa kaldırılmış, çetin ceviz, yorgun düşmüş, atılgan, yetersiz erkekler, bir süre sevilmeye değer görülmüş, derken hurdaya çıkarılmış erkekler; kısaca geçmişte kalan erkekler söz konusu. Falan ya da filan erkeğin çocukları ayrıca; hepside artık çocukluktan çıkmış, bundan böyle büyük insanlar gözüyle bakılacak çocuklar; *Yeni Illsebill*'in güvertesindeki bütün kadınlar yaştan yana işte öylesine varlıklı, içlerinde kendi yaşını artık saymayan kontes değil yalnız.

Dümenci, her biri bir başka babadan üç kızın ismini vererek şöyle diyor: "Eh, üçü de bağımsız yaşıyor kızların, benim gibi yuları ele verecek gibi değiller; ben ikide bir yaptım bunu, pek uzun boylu kafa yorup sonunda iki kişi de pekâlâ bir arada yaşayabilir diye saçma bir düşünceye kaptırdım kendimi. Ama her seferinde fiyaskoyla sonuçlandı, boşa çıktı umutlarım. Bana yalnızca kızlar kaldı geride; her şeyi, elimden gelen her şeyi yaptım onlar için, benim gibi kafasızlık edip ikide bir yuları ele vermesinler istedim."

Konuşmasıyla hiç bağdaşmayacak gibi üç erkeği içerisine alacak büyüklükte bir kazak ören dümenci, kızların babalarının arkasından: "Biri içer dururdu; öbürü sağda solda çapkınlık eder, üçüncüsü ise kariyer peşinde koşmaktan başka şey düşünmezdi," diyerek yarı iyi, yarı kötü sözler söylüyor. "Yakınmak istemem hani. Pek de fazla bir şey kaybettim sayılmaz. Her birinin kendine göre insanı duygulandıran bir yanı vardı, ama oldukça hurdaya çıkmıştı hepsi. Fazla uzun sürmüş beraberliklerin hepsinde de sonunda benim başıma patladı kabak. Bu işten yakayı ancak yeni sıyırabildim."

Çarkçıbaşı ise iki erkekten biri üzerinde karar veremiyor bir türlü. Biri Yahudi, ötekisi Filistinli iki erkeğin ikisi de Kudüs'te yaşıyor, birleşip bir tek erkek olmaya yanaşmıyorlar. Sık sık şöyle diyor çarkçıbaşı: "Harika olurdu! İkisini şöyle yoğurup bir tek erkeğe dönüştürecektin, bak o zaman! Güneş gözlükleriyle birbirleriyle bağdaşamaza da benzemiyorlardı. Pekâlâ dost olabilirlerdi birbirleriyle; iş konusunda da öyle, ikisi de araba delisiydi. Ne diye ortak bir atölye açamasınlar, kullanılmış araba alıp satmasınlardı örneğin. Ama yok, onlar birbiriyle boğuşup duracak hep, ben de aralarında sersem tavuğa döneceğim. Neyin doğru, neyin eğri olduğunu bilemez duruma düştüm sonunda. Politika konusunda da. İkisi bir de konuşuyorlar ki görme! Mantık dışına da çıkmadan hem. Hiçbiri sen haklısın demiyordu. Nedense ikisi de haklıydı hep söylediklerinde. Ben de bir bunun, bir ötekinin tarafını tutuyordum; sonunda kafaları kızıyor, 'Sen çekil aradan!' diye bağırıyorlardı! Benden yararlandı ikisi de. Bakalım kompleksleriyle şu Almanı ele geçirebilir miyiz, dediler peşimden. Benim de iki bavul dolusu çamaşırım vardı. Gıcır gıcır getirmiştim evden. Her şeyi gereği gibi yapmak istemiştim çünkü. İkisini birbiriyle uzlaştırmak, elimden gelirse kardeş yapmak, ne bileyim, ikisini bir tek erkeğe dönüştürmek. Gelgelelim onların gözü kendilerinden başkasını görmüyordu, sonunda ikisinden birinin başıma sardığı çocuğu kaptığım gibi dışarı attım kendimi. Bir de not bıraktım: Birbirinizle uzlaştığınız zaman bana yazın. Ama

onlar istese de, ben yokum bu işte artık. Onları gömdüm gitti!" ve son zamanlar örmeye başladığı erkek çoraplarını eline alıyor yeniden.

Az sonra oğlandan söz açıyor bu kez: "Askerlik yapmak istemiyor seninki," diyor, çorapları kimin için ördüğünü herkes bilsin istiyor böylece. Denizbilimciye gelince, örgü örmesinin nedeni erkenden, "hayli erkenden" büyükanne olması. Çocuk giysileri örüyor hep, pembe ve açık mavi çocuk giysileri.

Başından geçen ve çokluk başına dert açan ya da istenildiği gibi sonuçlanmayan ne varsa, ya vaktinden önce ya iş işten geçtikten sonra yaşamış hepsini; dolayısıyla anlattıklarını tarih vererek noktalıyor ya da tarih vererek başlıyor anlatmaya. "Bunu daha önceden bilmeli ya da sezmeliydim, öyle değil mi? Farkına vardığımda iş işten geçmişti tabii. Yıllar sonra Brüksel'e gideceğime, zamanında kalkıp tek başıma Londra'ya gitseydim. Ama işte her şey olup bitiyor, ancak ondan sonra aklım başıma geliyordu. Öyle ya, daha başta denizbilim öğrenimi görmek varken, ne diye tercümanlık okulunun kapısını aşındırmıştım onca zaman. Diploma üstüne diploma almıştım, ev kadını olayım diye mi? Üstelik diplomalı ev kadını. Kafa işte! Bir bebek, ardından bir bebek daha, sonra yine bir bebek, hepsi de zamansız ımı zamansız. Boşanma işine gelince: İş işten geçtikten sonra. Yeni bir erkekle evlenmem zamansız. Kendim olmaya, yalnızca kendim olmaya başladığım şu sıra ise hiç zamanı değilken büyükanne oluyorum, komik değil mi?"

"Hayret doğrusu!" diye yükseltti sesini, kimse için bir şey örmeyen, sadece havuçları temizleyen Kontes. "Hayret doğrusu! Siz kadınlar aklınızı ımı kaçırdınız Allah aşkına? Sanki dört bir yanda karşılaşılan pislik yalnızca erkeklerin, başka kimsenin değil de erkeklerin işi. Benim bir tek erkeğim oldu, o da sizlere ömür. Nasılsa öyle bir erkekti işte; isteyerek, seve seve yaşadım kendisiyle. Geldi ve kaldı hep yanımda. Gümleyip gidene kadar. Apansızın gitti ama, yerini de başka erkeklere bırakmadı. Yo yo, hâlâ beniınle beraber. Ve öyle yarım yarım biri değildi. Nasılsa öyleydi. Düz

yol dururken eğri yoldan gitti hep. Sonra ne oyunlar oynadı. Ne oyunlar, aman Tanrım! Bazen yuttum, sesimi çıkarmadım. Bazen de başımı çevirdim, görmezden gelclim düpedüz. Aldırma, döner gelir yine, diye hep geçirdim içimden. Ve geldi de. Ama birinde Wiesbaden'li bir kadın getirdi yanında. Sırtında eski püskü giysilerle bostan korkuluğu gibi bir şey. Kadınla dost olmamızı söyledi. Gencecik, ömür bir şeydi kadın, adı da Inge idi. Ya o, ya ben, deyip çıktım. Benimki de fazla dert etmedi kendine. Ardından düzeldi her şey. Yıllar boyu az sıkıntı çekilmemişti çünkü. Ya savaş öncesiydi ya savaş sonrası, ikisinin arasında da savaş tabii. Bugünkü gibi tıpkı; bugün de savaş her an çıkabilir, bakarsın çıkıvermiştir yarın." Kontes, aman sen de! der gibi elini oynatıyor. "yalnız gerçek sevgi," diyor, "ondan başkasına boş ver!"

Damroka susuyor ve yün artıklarından gemideki beş kadını da sıcak tutacak kadar büyük battaniyesini örüyor. Dümenci yeniden konuşmaya başlamadan şöyle diyor: "Pek ağırdan alan biri olduğum için, sevgiyle barışıktı yıldızım. Sevginin ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini farketmezsen, fazla üzülmezsin. Her şey uçup gitmişti elden, ben yine de sevdim. Çünkü sevgiyi kendisine saklayamıyor insan. Erkeklere gelince, öyle işte. Benim şimdiki elinden gelen çabayı gösteriyor, bir iş gezisine çıkmadığı zaman yanımdan ayrıldığı yok pek..."

Derken susuyor Damroka, pek ağırdan alan biri çünkü, kendi kendisine yetişmek, arayı kapatmak istiyor. Ne var ki, birinin başı öbürünün kuyruğuna gelecek gibi Kontesin et kıyma tahtası üzerine dizdiği içi süt ve çavdarla doldurulmuş ringalara ilişiyor gözü, saymaya başlayor balıkları, on bir tane olduğunu görünce gülmeden duramıyor, kilisede org başında hizmet verdiği yılları anımsıyor çünkü.

"Söylemiştim biliyorsunuz," diyor, "on yedi yılda on bir rahip. On birini de uğurladım gitti. Birincisiyle ilgili olarak söylenecek daha fazla bir şey yok. İkincisi konusunda yeterli bilginiz var. Üçüncüsü geldiği gibi gitti. Ne var ki, dördüncüsü Suebyalı idi, Tanrı'yla aklını bozmuştu. Liturya'dan hiç anladığı yoktu, ama

sürekli olarak, hatta tuvalette olduğu zaman bile Tanrı konuşurdu kendisiyle..."

Böylece Damroka kara cüppeleri sıralıyor: "Beşincisi ise Uelzen'liydi, likörle aklını bozmuştu..." Damroka, rahiplerden hiçbirini atlamıyor. "Altıncısı alternatifçilerden biri olmayı denedi..." - " Yedincisinin karısı ise zangoçla kaçıp gitti..."- "Ama sekizincinin ve dokuzuncunun..."

Arada da örgü ören öbür kadınlar konuşuyor, ipin ucunu kaçırmamak istiyorlar adeta, bu yüzden ancak akşama doğru, tebeşir kayalarına gölgeler düşünce bir sezgi olarak içlerine doğruyor: Çok geçmeden ellerindeki yünün sonu gelmeyecek ama, artık kendilerinden ne köy, ne kasaba olacak erkekler üzerindeki konuşma son bulacak. Seslerini çıkarmadan, havuçla bir arada pişirilip tereyağı ve maydanozla çeşnilendirilmiş patatesi, yanında kızartılmış on bir ringa balığıyla yiyip karınlarını doyuruyorlar. Soluk gri bir renk almış Mon ve Rügen adalarının sarp kıyıları daha bir yakına geliyor. Her şey söylendi, bundan böyle kimse ağzını açıp bir şey söylemek istemiyor. Anlatılan hikâyeler, dinleyenleri yorgun düşürdü.

Çarkçıbaşı başta olmaz üzere, kadınlar geminin baş kasarasına iniyor. Gemi kıpırdanmadan yatıyor yerinde; öyleyken kadınların hemen yan yana duran hamakları bir o yana, bir bu yana gidip geliyor. Tangır tungur bulaşıkları yıkayan Kontes, bir süre daha mutfakta kalıyor, sonra o da güverte merdivenini inip ötekilere katılıyor. Geminin yalnız sancak tarafındaki hamak sağa sola yalpalar vuruyor; kimse yok içinde. Elinde kahve bardağı, Damroka güvertede kaldı. "Ben, hava raporunu dinleyeceğim. Az sonra gelirim," diye sesleniyor ötekilerin ardından.

Kuzeyde yazın hava yavaş yavaş karardığından, gökyüzü hâlâ aydınlık, kuzeybatıdaki o siyah buluttan duvarın dağılmaya başlamasından sonra yumak yumak bulutçuklar hâlâ gökyüzünde ordan oraya sürükleniyor. Hallaç pamuğu gibi atılmış, adeta omuz omza. Sanki buluttan hayvan suretleri başını alınış gidiyor aralıksız. Suyun üstü sütliman, ama yukarları esintili. Ancak, be-

nim, Damroka'nın, gökyüzündeki işaretlerden bir şey okumaya niyeti yok. O, başka tarafta bir avuntu arıyor kendine.

Kaptan köşkünün arkasında pisibalığına bir çağrı yöneltiyor ve üç kez yineleniyor çağrı. Daha önce yalnızca erkeklerle konuşan, kayıtsız şartsız erkeklerin sorunlarıyla ilgilenen, öğütleri ucuza satın alınamayan, sonunda uzun yaşam öyküsü kötü şekilde sonlanıp yaptığından pişmanlık duyan ve bundan böyle kadınların, yalnız ve yalnız kadınların sözünü dinlemeye karar veren pisibalığı, üç kez çağrılan pisibalığı, motorlu sahil ticaret gemisinin kıç tarafında çömmüş oturan ve saçları dizlerine dökülen Damroka'ya cevap veriyor.

Her ikisinin konuştukları, yanıbaşımdan hışırtıyla geçip gidiyor. Damroka'nın soruları yavaş yavaş şekilleniyor, pisibalığı ise lafı uzatmadan yanıtlıyor bunları. Belki su yüzeyinin altında elimi uzatsam tutacakmışım gibi duran pisibalığını seçemiyorum; öbür kadınları görüyorum ama, dümenci önde, baş kasaradan çıkıp güverte merdivenini tırmanarak gel diyorlar. Belli bir uzaklıkta duruyor, bir gaz lambasının çevresinde topluca dikiliyorlar. Kontes lambayı tutuyor. Şimdi güvertenin altında olsam, tek tek bütün hamaklara uzanıp yatardım. Ama yapamam bunu. Çünkü dışardan biriyim. Bana da uğurlar olsun dendi.

Damroka, pisibalığıyla konuşmasını bitirdi. Çömmüş otururken, hâlâ dizlerine dökülüyor saçları. Öbür kadınları geminin baş tarafında dar bir halka yapmış dikiliyor görmekten şaşırmışa benzemiyor pek. Lambanın aydınlığında adım adım yaklaşan dört kadın, güzel bir manzara oluşturuyor. Elinde lambayla en önde yürüyen Kontes: "E?" diye soruyor Damroka'ya. "Ne öğrendin bakayım seninkinden?"

Damroka pek sakin konuşuyor, duraklıyor arada bir, öyleyken karşısındakilere söz düşmüyor. Emirler vermiyor Damroka, yalnızca durum saptamasında bulunuyor: "Fazla vaktimiz yok. Hemen demir alacağız. Doğru Gotland'a yöneleceğiz. İzin belgelerimiz, mühürlenip damgalanmış olarak orada hazır bizi bekliyor. Visby'de karada geçirecek yarın günümüz var yalnız. Artık deni-

zanalarıyla falan uğraşmak yok. Son yakınmış, pisibalığının dediğine göre. En geç cumartesi günü güneş batınadan Usedoın adasının önünde, batık Vineta kentinin üstünde olmalıymışız."

Deniliyor ki, siyah taşlar
Tebeşir kayalarından düşüp
Mon kıyısında yığılıp kalan,
Eskiymiş akıl almayacak kadar.

Biz yaz turistleri başımızı yıkar ensemize
Doruklarına bakarız tebeşir kayalarının
Klinter diye bilinir, Danca ismi var her birinin
Sonra Klinter'lerin ve bizim ayağımızın altında
Yığılmış duran taşları seyrederiz: Çakmak taşlarını
İnsan vücudu gibi yusyuvarlak
Ve bazılarında derin yarıklar.

Ancak seyrek ve daha da seyrek giderek
Buluruz bir hayvanı taşa dönüşmüş
Bir deniz kirpisi örneğin, mutluluğun eli
Uçan bir martı gibi dokununca bedenimize.

Mon'a veda ve karşıya bakışlara
Yaz adasına ve Çocuk adasına veda
Kendisiyle yaşlanıp Danimarkalaşacağımız.
Radar tesislerine veda, kayın ormanlarının üstünde
Bizi korumak için kurulmuş.

Tebeşirden yataklara uzanıp yatabilseydik
Ve yaşasaydık tam tamına yetmiş bir milyon yıl
Yeni türden turistler gelip bulurdu
Şansı yaver turistler, taşlaşan bizlerden parçaları
Benim kulağımı örneğin, senin işaret parmağını.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bir uzay kapsülü dünya çevresinde dolanıyor; bizim bay Matzeratlı kötümserliğe kaptırıyor kendini; dişi fare, korku eksikliğinden yakınıyor; Gdansk kenti dıştan hiç hasara uğramıyor; kadınlar, kulaksı denizanaları konusunda kavgaya tutuşuyor; Hansel ve Gretel, eyleme çağırıyor herkesi; insan soyunun eğitimi sürdürülüyor ve ödül töreninde bir konuşma yapılıyor.

Tatil yeri broşürlerini düşlemeye çalışıyordum ki, şöyle söyledi dişi fare. Sonunda her iki süper gücün birbirleri için hedef oluşturan ana sığınakları önceden belirlenmiş bir sürenin bitiminde temize havale edilip geride gık diyecek bir canlı kalmadığında -bizim uzman fareler, kendilerine verilen görevi tastamam yerine getirmeden işin peşini bırakmamıştı- birikmiş tozla kurumu yerküresinin dört bir yanına taşıyıp götürerek her tarafı zifiri karanlığa boğan fırtına sirkülasyonlarını saymazsak, dünyanın dört bir yanında suların üstünde, uzayın derinliklerinde bir paydos havası egemenliği ele geçirdiğinde, sözün kısası kıyamet koptuğunda, yalnızca tek bir masum gözlem uydusu, eskisi gibi yörüngesinde sürdürdü dolaşmasını. Ne var ki, bunun insanlı bir uydu olduğu anlaşıldı sonradan; çünkü uydunun içindeki kişi, ne astronotların ne de hâlâ harıl harıl çalışır durumdaki ölçüm aletlerinin dilinden anlayan, uzaydaki görevler için elverişliliği su götürür, teknikten pek nasibini almamış bu adamcağız, Yeryüzü! Cevap ver! Yeryüzü! diye bağırmasına bir türlü ara vermiyordu; dolayısıyla, nasıl bir terkedilmişlik içinde dünya çevresinde dönüp durduğunu, insanlar arasındaki iletişimin neden kesildiğini, yeryüzünde bundan böyle sadece bizlerin yaşadığını alıştıra alıştıra anlattık kendisine. Kaçıp sığındığımız dehlizlerden çıkar çıkmaz -netameli bir girişimdi hani- şöyle seslendik: Üzme kendini

dostum, seni yüzüstü bırakacak değiliz. Bundan böyle, "Yeryüzü! Cevap ver! Yeryüzü!" dedin mi, biz çıkıp cevap vereceğiz sana.

Hayır! diye haykırdım ben. Hayır! Dişi fare durmadan araya girerse, ben Damroka'mdan nasıl söz açabilirim? Gördüğüm her düşe cascavlak bir fare postu musallat olursa, Damroka'nın saçlarını kâğıt üzerinde nasıl gürleştirebilirim? Kadınların Mon'un tebeşirli sarp kıyısından ayrılarak Baltık denizinin doğusuna yönelip Gotland adasına dümen kırdığını nasıl söylerim; bu yolculuk, ayrıca ne pahasına olursa olsun Polonya'ya gitmek isteyen Bay Matzerath'ın yolculuğu kapandı, geçmişe karıştıysa eğer, dünden beri -ya da işte ne zaman koptuysa şu kıyamet, dişi fare- o zamandan beri bir daha ortada görünmemek üzere silinip gittiyse? Ah, bir umut ışığı olsa, bir lokma yaşam, ürkek çekingen bir avuç insan olsa da şöyle söylese: Bizler yaşıyoruz hâlâ. Yine kıpırdanıyor, hareket ediyoruz. Geride kalmış biz, birkaç kişi kazma küreğe sarılıyor, yeni baştan koyuluyoruz işe. Ve gelecekte...

Evet, evet, dedi dişi fare. Filmde olsun, gerçek yaşamda olsun, ne zaman felaket kapıyı çalsa, el atmaktan pek hoşlandığınız bir sondur bu hani: Biraz örselenip hırpalanmış olsa da, tehlikelerden sağ çıkmış kahramanların sahnede boy göstermesi, ayrıca her seferinde bir öncekinden modern biçimde inşa edilmiş Nuh'un kurtarıcı gemisi, yaşam öykünüzün sürüp gittiğine ilişkin o fütursuzca masal. Ama yaşam öykünüz son buldu. Çok, ama çok üzgünüz.

Bir kez daha acıma duygusu bir merhem gibi kapladı dişi farenin sesini: Ah ah, insanoğlu! O gitti, biz kaldık, onu arayacağız ama. Bunca zaman Onun gölgesinde yaşadıktan sonra, kendi kendimize sormadan edemiyoruz: Biz fareler hiç insansız düşünülebilir mi? Onun radyasyon saçan mirasına göğüs gerebilsek de, onsuz sararıp solacak, kuruyup gideceğiz. İnsan soyuna duyacağımız özlem yiyip bitirecek bizi, hasta ve zayıf düşürecek. O Kızılca Kıyamet'in hemen ardından şöyle demiştik: Ah, keşke şu insanlar bizi tek başımıza koyup gitmeselerdi, hiç değilse kendilerinden birkaç örnek bıraksalardı geride. Ve Kızılca Kıyamet'ten

hemen önce de şöyle söylemiştik: *Doş minşer cissoreş*! İnsanoğlunun, kesinlikle bizlerin de içinde yer aldığı yaşam öyküleri olmasa, biz fareler neyiz ki? Onun şurda ya da burda fare olabilir, hatta belki tuvaletin çanağındaki suda pusuya yatmış saldırmaya, dişlerini geçirmeye hazır bekleyebilir korkusu olmasa, bizlerden ne kalır geriye? Yeryüzünde insan çağının henüz sürüp gittiği, ama hissedilir ölçüde son bulmaya yüz tuttuğu bir sıra, onun ilerde yok oluşunun acısını önceden yaşamış, yeterli sayıda insanoğlunu felaketten kurtarmayı istemiştik. Ne yazık ki, bir tek istisna dışında girişimlerimiz başarısızlıkla sonuçlandı. Ne fena, uzay kapsülünün içinde, yörüngesinde dönüp dolanan sen olmayaydın, öyküler, masallar ve güzelim kuyruklu yalanlarla sen, insan imajını bizim için sadakatle canlı tutan sen, biz fareler kolumuz kanadımız kırık kalakalacaktık.

İşte böylece yakınıyordu dişi fare. Ama o bize karşı duyduğu özlemi açığa vuradursun, bizim bu dünyadan göçüşümüz de kesin olarak gerçekleşiyordu. Öyleyken itiraz ettim ben, ortadaki gerçeklerle karşı çıktım kendisine. Gördüğüm düşü üzerimden sıyırıp atmak elimdeymiş gibi, hayır, hayır, hayır! diye bağırdım. Radyodaki Üçüncü Programı tanık gösterdim: Az sonra basın özetlerini dinleyeceğiz. Az sonra bir başka türlü olduğunu göreceğiz gerçeğin. Sonra: Pek yakında kurşunsuz benzine kavuşacağız, dedim. Açlığın kendiliğinden ortadan kalkacağını ileri sürdüm. Gerçekleşeceğine kesin gözüyle bakılan bir sonraki ekonomik zirveden, Stockholm'da ve daha bilmem nerelerde sürdürülen barış çabalarından söz açtım, hatta Papa'dan ve onun çok yakın bir tarihte yapılması planlanmış gezisinden hapsettim. Bu durumda insan yine umutlanabilir, tüm kuşkulara karşın umuda kapılabilir haklı olarak, diye haykırdım ve kendisinin açığa vurduğu şeyin gerçekliğine inanmak istemedim. Dinle, dişi fare, diye noktaladım sözümü, bugünden tezi yok kalkıp bir ağaç dikeceğim.

Bunun üzerine, bir çocukla konuşur gibi benimle konuşmaya başladı dişi fare: Tamam, tamam, üzme kendini. Devam et sen eskisi gibi. Aklına ne geliyorsa gör düşünde, dilediğin kadar kadı-

nı, Malskat'ın Gotik sanatını, senin Bay Matzerath'ın altın dukalarını gör. Senin o bahanelerinden, kaçamaklarından hoşlanıyoruz. Söylediklerimize aldırma sen. İnsan soyu hâlâ yeryüzünde yaşamını sürdürüyormuş gibi yap. İnan gitsin hâlâ var olduğunuza: Sayıca pek çok ve harıl harıl çalışır durumda. Kafanda bazı planlar var. Ormanı kurtarmak niyetindesin. Kurtar, yaşat onu, araştırma gemisini de yolundan alıkoyma ve izin ver, senin o pek sevdiğin kadınlara, Baltık denizindeki kulaksı denizanalarını ve ringa larvalarını eskisi gibi saysınlar, koyver Ressam Malskat'ı, kireç sıva üzerine o yalancı hindileri ve madonnaları çizsin durmadan ve bırak, senin o kambur cüce Polonya yolculuğuna çıksın nihayet, yoksa vizesinin geçerlik süresi dolacak.

Ha unutuyordum, dedi dişi fare, görüntüsü yavaş yavaş silinip gitmeden; hâlâ haberler yayınlanıyormuş gibi Üçüncü Programı dinlemeyi de ihmal etme...

Vazgeçirmeli bizim Bay Matzerath'ı bu yolculuktan. Bir telgraf yollasın daha iyi: Hastayım, gelemeyeceğim maalesef. Prostatları iltihaplanmış olabilir örneğin. Büyükannesi kuşkusuz anlayış gösterecektir. Zaten o iyi kalpli Anna Koljaiczek'in anlayışla karşılamadığı hiçbir şey olmamıştır şimdiye dek.

Bizim bay Matzerath'ın böyle bir yolculuğa çıkması gerçekten beklenemez kendisinden, çünkü bu yolculuk bir geriye dönüş anlamını taşıyor: Gerilerde kalmış pek çok şey yeniden dirilip kalkabilir ayağa, duygulandırabilir, korkutabilir kendisini. Patron olarak işgal ettiği bürodan ansızın uzaklaştırıldı da bürosundaki kocaman masa ve kauçuk ağaçları elinden çekilip alındı mı, yeniden bir arka plana, bir aileye kavuşur, Kaşubya'nın ahır kokusunu duyar burnunda.

Böyle bir şeyden esirgemek gerekiyor onu; çünkü çocukluğuyla ilgili bir soru yöneltilmeye görsün, kaçıp rahat ve konforlu yan cümlelere sığınıyor. Kiler merdiveninden düşüşüne şöylece değinip geçiyor yalnız, söz konusu dönemdeki gelişimini "çekingen" ya da "duraksamalı" diye nitelendiriyor, sanki

yaşamının bu erken dönemi hâlâ acı veriyor kendisine. Gerçi Danzig'in banliyösü Langführ'da geçen, bizim bir söylenti olarak doyasıya bilgi sahibi olduğumuz dönemi ve serüvenlerini, Eski Kent'e ve Kaşubya'nın hinterlandına yaptığı ziyaretleri inkâra kalkmıyor, ama yine de hiçbir olayı, örneğin Polonya Postanesi'nin savunulmasındaki katkısını ya da pencere camlarıyla ilgili olarak Stockturın'dan sergilediği hünerleri doğrulamaya yanaşmıyor. Tiribünlerdeki gösterisini ve Atlantik Duvarı'nda misafir tiyatro topluluğu olarak sahneledikleri kısa oyunu ise kapalı geçiyor ve en çok şöyle diyor: "Çocukluk ve ilk gençlik yıllarım, dikkate değer olaylardan yana hiç de yoksul sayılmaz." Ya da şöyle söylüyor: "Her ne kadar çocukluk yıllarım, sözde bazı yazarların hayalinde canlandıracaklarından daha renkli geçmişse de, en azından sizin, hakkımda bütün yazılanlara inanınanız doğru değil."

Bizim Bay Matzerath susmayı yeğliyor en iyisi ve küçük ağzıyla gülümsemekle yetiniyor. İnatçı kadınları kabaca savıyor başından: "Bırakın çocukluğum kilit altında kalsın. Yarın hava nasıl olacakmış, biz ona bakalım. Hava raporuna göre yağmur sürecekmiş. Ne tatsız şey!"

İşte bu yüzden diyorum ki, bizim Bay Matzerath bu yolculuğa çıkmasın daha iyi. Bir geriye dönüşün sözü edilemez, bakarsın geriye dönüşsüz bir yolculuk olur bu. Prostatının şakaya gelir yanı yok; kolay hastalanabilir, aşırı derecede de duyarlı. Bizim bay Matzerath için, alıştığı eski çevrenin eksikliğini çekiyor demenin âlemi var mı? Başarılı bir iş adamı bir çevre, bir arka plan olmadan da sürdürebilir varlığını. Düsseldorf'ta yeterince örneği var bunun. Veda etmek, güle güle demek için Oberkassel'e yollanıp kendisini ziyaret ettiğimde, içinde hayat eseri olmayan bir sürü odasına karşın, villasının tam kendisine göre bir yer sayılacağı izlenimini edindim. Şöyle dedim ona: "En iyisi, çıkmayın bu yolculuğa, Oskar!"

Sözüme kulak asmak istemedi, Maria'dan ve oğlu Kurt'un her Allah'ın günü Maria'nın başına açtığı dertlerden söz açtı -"haylaz

herif sağa sola borç yapıyor durmadan, uçan kuşa borcu var"- kırk beşine gelmiş bu tıknaz adamı hayırsız evlat diye niteledi, sonra beni alıp kilerdeki müzesine götürdü, ardından salona çıkıp oturduk. Bay Matzerath, koleksiyonundaki ellili yıllara ait parçaları, örneğin eskiden derleyip topladığı değerli cam kırıklarını adeta yeni ele geçirilmiş nesneler gibi göstermeyi amaçlayan açıklamalarda bulundu. "Camla oldum olası ayrı bir ilişki vardı aramda," demesine alındım; ancak bir zamanın ünlü müzikal palyaçosu Bebra'nın çerçeveli resimlerinin önündedir ki, bana yaşıtı biri gözüyle bakıp şöyle dedi: "Biliyorsunuz ki, Bebra, bir konser menajeri olarak kazandığı başarıları benim medya yeteneklerime borçludur. Kapalı gişe, ne çok oyun sergilemiştik! Benim tek başıma program yapıp seyircileri eğlendirdiğim dönemdeydi," diye geçiş yapan bizim Bay Matzerath, o pek sevdiği konuyu bir kez daha doladı diline, ellili yılların başlarından, kendisinden, Maria'dan ve Kurt'tan söz açtı, ama o zamanların ileri gelen devlet adamları arasında görmekten hoşlandığı Ressam Malskat'ı da unutmadı.

Benden Malskat olayına ilişkin tüm ayrıntıları sağlamamı rica etmesi üzerine -"Ayrıntı hastasıyım ben!"- bu konudaki malzemeyi tarayıp gözden geçireceğime bir kez daha söz verdim; ne var ki, Malskat'ın bin dokuz yüz kırk baharından başlayıp kırk beş mayısına kadar uzanan askerlik dönemine ilişkin elde pek az materyal bulunduğundan yakındım, birbirine taban tabana karşıt iki devlet adamıyla bu geç dönem Gotik ressamını düpedüz aynı potaya koyup kısaca bir Üçler Yönetimi'nden söz açmayı sakıncalı gördüğümü belirttim kollayarak; ardından konuyu değiştirip doğrudan doğruya sordum, yüz yedinci yaş günü için büyükannesine götürmek üzere hangi armağanları aldığını öğrenmek istedim.

Bay Matzeraht, gezip dolaştığı eski para koleksiyoncularından söz açtı; mücevher kutusu olarak kullanılmaya elverişli, verniklenip cilalanmış bir kutuyu gösterip şöyle söyledi: "Ayrıca, hayli yüksek, bir doğum günü pastası hazırlattım. Beri yandan, ekstra

bir video filmi de armağanlar arasında yer alıyor; benim mucizelere inanan Kaşubyalılar bu medya oyununu nasıl karşılayacak, merak ediyorum doğrusu."

Ardından bizim Bay Matzerath, neşesi yerinde, bir torba dolusu Şirinden bahsetti, bunları Kaşubya'daki son kuşak çocuklara dağıtacaktı. Bez torbayı havaya kaldırarak bir hazine tartıyormuş gibi teraziledi elinde, sonra sesini yükselterek şöyle dedi: "Yüz otuz tane. Bakın şunlara," -elini torbaya sokup Şirinlerden rasgele birkaçını çıkardı- "Hepsi de çalışkan bücür herifler. Bu duvarcı ustası; şu teknisyen. Şu ikisi tenis oynuyor, şu ikisi de bira içiyor. Bu ikisi çiftçi, birinin elinde kazma, birinin elinde tırpan. Bunlar da köy mızıkacıları: Şu trompet çalıyor, şu flüt, bu kontrbas, bu da -bakın, görüyor musunuz, bakın!- kırmızı beyaz bir trampet."

Şimdiye kadar söylemekten kaçındığı sözcüğün ağzından çıkmasıyla susması bir oldu bizim Bay Matzerath'ın; az sonra da yalnız işlerden konuşmaya başladı. Ellerini kamburunun altında kavuşturup kısa adımlarla salonda bir aşağı, bir yukarı gidip geldi. Video piyasasında rekabetin büyümekte olduğundan, bu alandaki hırsızlık ve yağmalamalardan söz açtı, video gangsterlerinden dem vurdu. Sinema filmi gibi modası geçmiş bir şeye pek yatırım yapılamazmış artık. Ama belki ormanların ölümü, konusundan dolayı devlet teşvik fonundan yardım görmelerini sallayabilirmiş. Ancak, böyle bir düşünce benimsendi mi, senaryoya kuşkusuz bazı ikinci derecede önemli olayların eklenmesi gerekiyormuş. Sözün burasında: "Örneğin, Seksekbacak abayı yakabilir ve abayı yaktığı kişi de Elsiz Kız olabilir," diye bir öneride bulundu. Duygulandırıcı sahneler ortaya çıkabilirmiş böylelikle. Derken Grimın ormanları ismini taşıyacak sessiz film için mutlu bir son düşünülemese bile, böyle bir sonun yapay olarak kotarılıp kotarılamayacağını bilmek istedi. "Her masalın kötü sonlanması şart mı!"

Nihayet, Oskar, atletlerin boyu bosuna göre yapılmış bir aynanın karşısına geçti; boyunbağını çekip çekiştirdi, daha düzgün bir

şekle soktu, bazen şöyle durdu aynanın önünde, bazen böyle; eline bir fırça alıp hiçbir zaman ışıltıların eksik olmadığı esmer dazlağının çevresindeki ağarmış saçlarını fırçaladı ve gümüşsü saç tellerinin çıtırtısı hâlâ duyulurken: "Şey," dedi, "Noel fareniz ne âlemde? Sonra, hâlâ eskisi gibi kâbuslar görüyoruz musunuz?"

Bizim Bay Matzerath'a veda edip "iyi yolculuklar" diledim; bu arada, Anna Koljaiczek için hazırlanmış kule gibi kat kat pastanın boyu acaba doksan dört santimetre midir? diye sorunca, küçük ağzının çevresine bir gülümseme gelip oturdu, ama gözleri bir korkuyla sarılıp kuşatılmıştı. Yolculuğu kesinleştiğinden beri -yarın hele şükür, yola çıkıyor!- ilerde, karşılaşacağı olaylar konusunda hiç de iyi şeyler doğmuyor içine.

Bir telgraf yollayacaktı en iyisi. Benim öğüdüme kulak verecekti. Her şeye karamsarlıkla bakan onun gibi birinin Polonya'da ne işi var? Bizim Bay Matzerath korkuyor.

Kaç kez sorduk kendi kendimize, neden? dedik. Ama Kızılca Kıyamet koptuktan sonra, hatanızın nerede olduğunu biliyoruz artık. Korku eksikti sizde, dedi dişi fare. Fare diliyle Doş Minşer *kijummes Balemoş*! diye tekrarladı, ardından, daha çok bir sohbet havası içinde bizden bahsetmeye koyuldu gerçi sayılamayacak kadar çok nedenle korkuya kapıldı insan ve her şeye, hatta kötü havaya ve zinaya karşı sigortaladı kendini, bu da ondaki topyekûn sigortalanmaya karşı düşkünlüğü artırdı; gelgelelim, küçük korkular serpilip palazlanır ve hızlı bir tempoyla işlerini çevirirken, büyük korku adeta küsüp kavrulmuştu. Tanrı güvenliğinin mihrabı önünde siz insanlar birbirinize seslenerek şöyle dediniz: Bundan böyle korkuya paydos. Bundan böyle korkuya kapılmamız söz konusu değil. Birbirimizi kötülüklerden caydırırız, olur biter. Caydırıcılığın da inandırıcı olması gerekiyor en başta. Rus biliyor bunu, Amerikalı da biliyor. Birbirimiz için ne kadar caydırıcı olursak, o kadar güven içinde yaşarız.

İşte böylece kendi kendinizi yüreklendirdiniz. Birbirinizi caydırarak, aşama aşama kapı dışarı ettiniz korkuyu. Onu gözaltında tuttunuz, hiçbir yerde görünmesine izin vermediniz. Korkuy-

la görülmek istemediniz hiçbir yerde. Sonunda insanlar korkuya kapılmaktan aşırı derecede korkar duruma geldi; ama yine de onu herkesin içinde açığa vuranlar, hatta fareyi korkunun somut simgesi bilip punklar gibi fare suretinde sergileyenler, toplum dışına itildi. Nasıl ki tasasız, günahsız, borçsuz, nasıl ki şimdiye kadar sorumluluk bilmeden, engel tanımadan, vicdan azabı duymadan, faresiz, Yahudisiz yaşamak istedinizse, şimdi de korkusuz yaşamaya baktınız. Ne var ki, korkusuz insan hepsinden tehlikelidir.

Fare diliyle pek çok iğnelemeyi içerip öfke okunan ıslıksı uzun konuşmasının ardından şöyle dedi dişi fare: Korku eksikliğinin sizi nasıl körleştirip sonra da aptallaştırdığını gördük nihayet. Pankartlarınızdaki yiğitlik taşan cümlelerin birinde, özgürlük uğrunda hiçbir özveri büyük değildir bizler için, diye yazmaktaydı; oysa özgürlüğünüzü güvenlik denen o put uğrunda kurban edeli nice zaman olmuştu. Köleleşmiş, her şeyi kucaklayan bir teknolojinin tutsaklarına dönüşmüştünüz; öyle bir teknoloji ki, insanın içindeki en son kuşkulara varıncaya dek her şeyi kendisinde depolayıp, üzerine kilit vuruyordu; bu yüzden, sonunda sorumluluktan azat edildiniz. Sizi budalalar sizi! Adeta peynir kırıntılarıymış gibi, mantık denen, us denen nesneden artakalmış son parçacıkları o doymak bilmez bilgisayarlara yedirdiniz ki, sorumluluğu üstlensinler sizin için; öyleyken dönüp dolaşıp yadsıdığınız, ipler sicimlerle elini kolunu bağladığınız, varlığınızın alabildiğine derinliklerine postalayıp kendi içinize gömdüğünüz korkudan, dışarı ayak atması, dışarda görünmesi, anne! diye bağırması yasaklanmış korkudan kurtaramadınız yakayı.

Oysa, dedi dişi fare, korkmakta ve korkusunu açığa vurmakta özgür bizlere gelerek diyebilirdiniz ki: Sevgili fareler, sizinle bir arada yaşamayı öğretin bizlere. Kendi kendimize yeterli olduğumuza sersemce inandık biz insanlar. Yaptığımız, düşündüğümüz, şiir dizelerine aktardığımız, resim olarak, çok sesli müzik olarak kotardığımız, burnu Kaf dağında kulelere dönüştürdüğümüz ne varsa, hepsi ölümsüzlük uğrunda başvurulmuş girişimlerdi. Ne

var ki, son zamanlarda kafamızdan geçen düşünce, ilerde bizlerin değil, yalnız siz farelerin var olacağı düşüncesi zihnimizi bulandırıyor. Size bütün kalbimizle rica ediyoruz, sizinle bir arada yaşayıp, sizin gibi ölümsüz olmayı öğretin bize lütfen! Bir daha kılınıza dokunmak, bir daha hakkınızda kötü konuşmak mı, tövbe! Ne olur, hocalık edin bize.

Saçma! diye bağırırdık biz, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare. Dehşetle irkilip karşı çıkardık böyle bir şeye. Biz bile ölüyoruz. Fare soyunun yaşamı zamana bağımlıdır, öteden beri fareler hep zamanla sınırlı görmüşlerdir kendilerini. Ancak, size hocalık yapabilseydik, şöyle olurdu ilk ders: Bundan böyle insan soyunun eğitiminde ölümsüzlük şarlatanlığına paydos! İnsan, yaşadığı kadar yaşar. Ölümden sonrası hiçtir, ölen insandan geride kalacak tek şey süprüntüdür. Dolayısıyla korkudan kaçmayın, ey insanlar! Korkun ve bizim gibi ölümlü olun, belki o zaman yaşam süreniz uzar biraz.

Ama insanlar gelip bizimle konuşmadı, dedi dişi fare. Son oyunlarını sahnelemek için deli divane oluyorlardı. Uyarılarımızdan hiçbiri para etmedi. Karşılık beklemeden, korkunun önüne kattığı fareler rolünü sergiledik önlerinde. Ancak korkusuz insanların içinde hayati önem taşıyan korkuyu yerleştirmeye yönelik son girişimimizin de -paniğe kapılmış farelere benzeyen grimsi siyah bulutlar oluşturmuştuk gökyüzünde- "aldatıcı hayaller" gibi aptalca sözlerle karşılandığını ya da Tevrat'tan bazı alıntılar dışında başka şey sağlamadığını görmek, taşırdı sabrımızı; insanları gözden çıkardık ve onların kendilerinin, bizim için sürpriz oluşturacak bir davranışla küçük düğmeciklerine basmasını beklemeden, bizler tutup onların işini bitiriverdik.

Ben sesimi çıkarmadım: Durma konuş, dişi fare, konuş sen!

Dişi fare, daha uzun süre öğretici bir pozla konuştu, genel konulardan söz açtı, derken uzay kapsülünde oturan beni farkederek şöyle dedi: Yalnızca sen, dostum, söylediklerimize kulak veriyorsun ve aklı başında birisin -ama iş işten geçti artık. *Doş Minşer Nibbelet Ultemoş*! deyip durmuştuk o zamanlar. Ama yine de

iyi haberlerimiz var senin için: Doğup büyüdüğün yerler hâlâ biraz eski halini koruyor ve hayli Gotik bir görünümü var. Sana şaşırtıcı gelebilir bu, ama insanların en son bilgeliği tarafından titizlikle planlanıp programlanmış bir durum.

Bak şuna! diye yükseltti sesini, ama kedisinden başka bir görüntü de çıkarıp koymadı karşıma; ileri sürdüğüne göre, Gdansk üzerinde ateşlenmiş dört ya da beş nötron bombası, Weichsel ağzı çevresinde ve Kaşubya'ya kadar olan bir bölgede tüm canlıların hayatını söndürmesine karşın, basınç dalgasındaki zayıflık, ayrıca çok başlı füzenin dokuz yüz metre gibi bir yükseklikte ateşlenmesi sonucu kentteki tarihi yapılara hiç zarar vermemiş, ayrıca kent çevresindeki toplu konutlar ve rıhtımdaki tesisler de hasara uğramamış hiç. Bütün bunlar, eskiden nasıla öyle kalmış. Yalnızca ahşap Vinçli Kapı yanıp kül olmuş ve kiliselerinkiler de içinde olmak üzere bütün binalardaki pencerelerin camları gümleyip gitmiş.

Sonra şöyle devam etti dişi fare. Ama başka yerlerde durum berbat. Sanayi kenti Gdynia ile ona komşu kentler Veihjerowo ve Sopot'ta taş taş üstünde kalmadı, oysa senin kentte barınmak mümkün hâlâ. Acı bir soğuğun ve zifiri bir karanlığın hüküm sürdüğü bir sırada baş gösteren toz ve kül fırtınaları, sağlam kalmış tüm yapıların üzerini kurumla örttüyse de kentin genel görünümü bundan hiç etkilenmedi; güzelliği yerli yerinde duruyor senin kentin, sevinebilirsin!

Dişi farenin bundan sonraki konuşması öylesine bilimsel ve ayrıntılıydı ki, rüyamda bile yoruldum kendisini dinlemekten. Özetle şöyle söyledi: Nötron bombaları kısa menzilli Lance füzeleri için üretilen ve insanlığın son döneminin başında tartışmalara yol açıp yasaklanması istenen taktik nötron roketlerinin geliştirilmiş modelleriydi; nötron roketlerinin yasaklanmak istenmesine neden olarak da, yalnız katı nesneleri koruyan etkisindeki insanlıkla bağdaşmaz özellik gösterilmişti. Böyle bir düşünceye karşı çıkmak, biz farelerin açısından bizlere düşmez; ancak, sonradan hayli geliştirilmiş bu silah sistemi lehinde şu kadar söyle-

yebiliriz ki, geniş yüzeyleri etkisi altına alan nötron bombalarının üretimiyle kültür anıtlarını korumak mümkün olabilmiştir. Şunu da unutmadan belirtelim ki, kültürel değerleri koruyacak böyle bir güç potansiyeline iki süper devlet de sahip bulunmaktaydı. Bildiğimiz kadar, dünyanın dört bir yanında, gruplar halinde bazı mimari yapıtlar ayakta kaldı. Ne yazık ki, tüm çabalara karşın Kudüs kenti yerle bir oldu; ama Gizeh yakınında topluca bir arada bulunan piramitler, bizim aşinası olduğumuz görünümleriyle badireyi atlatıp varlığını sürdürebildi. Neyse ki, henüz iş işten geçmeden iki süper güç arasında bir anlaşma imzalanmış, korunacak bölgelerin sayısı iki tarafın da çıkarını gözetecek gibi dengeli biçimde saptanıp, bu son kültür anlaşması uyarınca ana bilgisayar sistemleri henüz vakit varken yeni baştan programlanabilmişti.

O zamana kadar belli bir yerde durmaksızın rüyamı şenlendiren dişi fareyi, konferansın bitimine doğru bakırdan ustalıklı şekilde yapılmış on beşinci yüzyıl sonlarına ait Flemenk orjinli bir güğümün içinde oturuyor gördüm. Konuşması itici güç rolü oynuyor, güğüm ikide bir yuvarlanıp dişi fare de ona karşıt yönde koşmak zorunda kalıyordu.

Güğümü kastederek, güzelliğine diyecek yok, öyle değil mi? diye yükseltti sesini. Kalitece üstün ve korunmaya değer?

Ben de şöyle yanıtladım: Bu güğümü ve benzeri eserleri Kasaplar Sokağı'ndaki müzeden biliyorum. Daha öğrencilik yıllarında sanat delisiydim, sık sık müzenin yolunu tutardım: Elimde bir eskiz defteri, kafamın içinde kaçık düşünceler. Yuvarlanan güğümün içinden konuşan dişi fare şöyle sürdürdü konuşmasını: "Kasaplar Sokağı'ndaki müzeye ait bu güğüm de öbür sanat eserleri gibi, yeryüzündeki insan egemenliğinin son döneminde kendisi için sanat dostu denen, oysa bu dostluğunun pek sınırlı olduğu bilinen bomba sayesinde vartayı atlattı..."

Dişi fare sıçradığı gibi, Flemenk yapımı bakır güğümden çıktı; güğümün şangırtısı uzun süre kesilmedi, bu sırada kendisi ön planda dikilip anlatısını sürdürdü: Nereye baksan, birbirine ben-

zeyen bir görünüm. Batının yok olmaktan esirgenmiş kültür merkezlerinde insanın kendisi büzülüp buruşmuş, son nefesini verene kadar da içindeki tüm sıvı vücudundan çekilip alınmıştı. Kızılca Kıyamet'ten aylar sonrası, biz fareler -karanlık pek azalmamış, acı soğuk henüz kırılmamıştı- hâlâ kirli ve soluk ışığa çıkıp dört bir yanda temizlik işine koyulduğumuzda, meşin gibi olmuş insancıklarla karşılaştık, çokluk emekleyen, yerlerde sürünen, boşuna yekinip kalkmaya davranan, dik durma yeteneklerini son anda sanki tekrar ele geçirmeye çalışan insancıklar. O el kol hareketleri! Bedenlerin o acılardan geçilmeyen dilli! Bunları görünce, erken Gotik dönemde yaşanan cezbe hallerine gitti aklımız. Hayır, daha öncelerde hiçbir vakit insan, özsuyundan yoksun bırakılmış durumdakinden daha güçlü şekilde dile getirmedi kendini.

Ve ben, rüyama giren dişi farenin geçmişe ilişkin olarak karşıma çıkardığı görüntüleri izledim; büzülüp buruşarak cücemsi boyutlara indirgenmiş insan vücutlarının cedde ve meydanlarda birbirine sarılıp yattığını, birbirine dolanmış, adeta yekinip kalkmak istediklerini gördüm, kurum ve isin karattığı Rönesans saraylarının önünde ve Gotik mimarisinin çatılı evlerinin merdiven sahanlıklarında, tuğla yapı kiliselerin ana kapıları önünde gördüm hepsini. Kiliselerin tümü de, kurum altında eski güzellik ve yüceliğini korumuştu: Yuvarlak ve sivri kemerlerden hiçbiri zarar görmemiş, mermer sütunlardan çatlayan olmamıştı, ermişler tastamam yerli yerindeydi, çöken kule yoktu, kilittaşlarından, dallı yapraklı süslemelerden, mahya aşığındaki zarif kuleciklerden eksik değildi hiçbiri; ne var ki, insanlar bir deri bir kemik kalmış, kendi kendilerinin büzülüp buruşmuş bir simgesine dönüşmüştü, farelere yiyecek olmaktan başka işe yarar durumları yoktu artık.

Kimse beni dinlemiyor. Böyle olacağı belliydi. Her ne kadar *Yeni Ilsebill* sütliman bir denizde saatte sekiz mil gibi bir hız yaparak tam yol Gotland'a doğru ilerliyorsa da, geminin güvertesinde birbirine karşıt görüşler tüm sertliğiyle ileri sürülmekte.

Kadınlar tartışıyor birbiriyle. Ne kadar yavaştan ve tiz, ne kadar batıcı ve iğneleyici, ne kadar yaralayıcı ve incitici çıkabiliyor sesleri! Kraliçelerin birbirlerinin yoluna durduğu tragedyalar, eskimeyip uzun zaman oynanabilirliliğini koruyor. Ölümsüz roller. Karşısındakine lanet ve bela okuyan sesler. Her biri keskin hatlarla çizilmiş profiller. Jestlerden yana zengin; gökyüzüne doğru kaldırılan eller. Uzatılmış işaret parmakları, verilen antlar, ant verdirmeler. Ruhların içi gibi kabarmış saçlar. Bir hareketi bırakıp ötesine el atış. Bir aşağı bir yukarı gidip gelmelerinden, gökyüzünün altındaki gemiyi bir tiyatro sahnesine dönüştürmelerinden, ayakları üzerinde yaylanmalarından ya da oldukları yere çivilenmiş gibi dikilmelerinden ve gerilimi asla gevşetmemelerinden, kadınların yıllar yılı sürmüş egzersizleri belli ediyor kendini: Kavganın kendilerini güzelleştirdiği duygusunu içlerinde taşıyanlardır ki ancak böyle kavga eder.

Peki ama, niçin kavga? Elden çıkarılmamak ya da gerisin geri ele geçirilmek ya da bölüşülmek istenen bir mal mülk, bir servet mi var ortada? Siz ey kraliçeler: Hanginizin tacı tartışma konusu?

Kavganın nedeni, geminin rotası. Önceden planlandığı gibi, İsveç'in güney sahilindeki kayalıkların çevresi taranarak denizanalarının buradaki durumu mu saptanmalı, yoksa *Ilsebill* sırf pisibalığı öyle konuştuğu için doğru Gotland adasının yolunu tutup Visby limanına varmalı da orada çok durmayıp sanki arkadan pisibalığı kovalıyormuş gibi Usedom'un sığ kıyısına mı yönelmeliydi?

Dümencinin görüşü şöyle: "Denizanalarına öncelik vermeliyiz! Ne zaman kafanıza dank edecek Baltık denizinin bir gün öbür dünyayı boylayacağı? Yalnız otuz metreye kadar olan yerinin değil, hayır, tümünün leş kokan ölü bir denize dönüşeceği?"

"Ama bin dokuz yüz seksen bir yılında Kiel koyu da nerdeyse gümleyip gitmişti. Gelgelelim bir yıl sonra -İşte ölçüm verileri, alın bakın!- yeniden toparladı kendini, dirildi. İklim değişikliği, ayrıca bol rüzgâr, akıntıların yer değiştirmesi imdadına koştu." Denizbilimcidir bunu söyleyen; yalnız denizbiliminden değil, her

şeyden bıkıp usandığı için sonunda fikrini değiştirmiş, Damroka'yla Vineta'ya gitmeye karar vermiştir.

Saçları havada uçuşan dümenci: "Iklımıniş, rüzgârınış, tükür canına!" diye bağırıyor. "Bunların üzerinde insanın bir etkisi olamaz. Genel eğilim, ölüp gideceğini gösteriyor denizin!" Oradan çarkçıbaşı yardıma koşuyor: "Peki ya denizanaları? Bizim kulaksı denizanaları? O titreyen, yanar döner vücuduyla güzelim medüzler? Bizim o lanet olası araştırma konumuz: Aurelia aurita?"

Köpekbalığı ile sudan denizanası çıkarılmasını serinkanlılıkla birçok kez yasaklayan Damroka konuşmadan dümen tuttuğu için, denizbilimci onun sözcülüğünü yaparak şöyle diyor: "Aslında denizanaları, Baltık denizinin yaşadığını kanıtlıyor. Nerede hayat varsa, orada plankton vardır çünkü. Nerede de plankton varsa, orada yeteri kadar ringa larvası vardır. Ve nerede de bol ringa larvası ve plankton bulunuyorsa, örneğin Kiel koyunda olduğu gibi, orada dikkati çekecek kadar çok kulaksı denizanası vardır, tamam mı!"

"Yalan değil!" diyor dümenci. "Bir gün bakacağız, deniz medüz kesilmiş. Aurelia aurita'dan geçilmiyor."

Çarkçıbaşının dediği dedik: "Bize verilen görev..." Damroka susuyor. Kontes, başını sallayarak tartışmayı izliyor; arada bir kuzineden sesleniyor dışarı. "Sizin aklınızın tahtalarından biri eksik galiba!" diyor ya da: "Tipik kadın kavgası!" ya da: "Yeter artık, bırakın şu denizanalarından bahsetmeyi, yoksa karışmam, pırasayla, dereotuyla birkaç tanesini pişirir, korum önünüze."

Kuşkusuz, rota uğrunda bir tartışma bu; ama kadınlar zaman aşımına uğramamış çok katlı ve çapraşık görünen kişisel bir kavgayı içten içe sürdürüyorlar. Onların akıllarına gelen, ama benim, sanki beni hiç ilgilendirmiyormuş gibi aklımdan çıkan sözcükler keskin, sivri şeyler olabilir. Birbirlerine öylesine yakınlık duymalarına, bulutlar dağılıp güneş açtı mı birbirlerine hemen kız kardeşim diye seslenmelerine karşın, bir terslik baş göstermesin hemen birbirlerine giriyor, birbirlerine ver yansın ediyorlar. Bu ka-

dar kraliçe fazla. Önceden planlanan ya da o anda akla geliverip gerçekleştirilen cinayetlere kadar varabilir iş. Ağulu firketelere, zehirli tozlara gidiyor aklım. Damroka'nın kahvesine arsenik ya da striknin katmayı kadınlardan hangisi tasarlayabilir acaba? Kin alevden dilini çıkarıyor, düşmanını temize havale etmeye bakıyor. Nasıl derler, birbirleriyle yıldızları barışmıyor kadınların. Yine de benim kafam, kendilerinden uzlaşmalarını istiyor.

Pisibalığı kavganın dışında tutuluyor, çünkü yalnızca Damroka konuşuyor onunla. Bu yüzden, tüm tartışma denizanalarını konu alıyor. İçten içe benim, ama daha çok yolculuğun yeni hedefi Vineta'nın etrafında sürdürülüyorsa da, şöyle sözler söyleniyor örneğin: Ne zaman gümleyip gidecek deniz? Baltık denizinin medüzlerle dolması tehlike işareti mi, yoksa bir dirimsellik kanıtı mı? Ne diye ötekileri bırakıp sırf bu kulaksı denizanaları üzerinde tartışıyoruz?

Kulaksı denizanaları, Scypho medüzleri familyasındandır, dokundukları yeri yakan ısırgan denizanaları değillerdir örneğin; yani zararsızdırlar, sütümsü soluk mavilikleriyle biraz sıkıcı yaratıklardır, ama saydam vücutlarıyla bazı kimseler için yine de güzeldirler, sanki melek görmüşler gibi hayranlık ve huşu duygusu uyandırırlar böylelerinde.

Aurelia aurita ya da kulaksı denizanası, yetmiş derece kuzey ve yetmiş derece güney arasında kalan hemen tüm kıyı sularında görülebilir. Böylesine geniş bir alana yayılabilmesini, akıntılarla sürüklenmesine borçludur. Hong Kong ve Falkland adalarının önünde varlığı saptanmıştır. Karadeniz'de, Japonya ve Peru sahillerinde kitleler halinde yaşarlar. Enerji santrallerindeki soğutma suyu dolaşımını bloke ederler. Yalnız çekirgeler, kabuk böcekleri ve fareler değil, kulaksı denizanaları tümüyle insanların baş belası diye nitelendirilmiştir.

Denizanalarının cinsiyet bakımından erkek ve dişi diye ayrılmasını hoş karşılamaz çarkçıbaşı. "Doğanın bir kaprisi," deyip çıkar buna, ama denizbilimcinin, erkeklerin spermalarının dişi tarafından doğrudan değil, besin yoluyla alındığını açıklaması üze-

rine biraz yatışır. Yumurtalıktaki yumurtaların döllenmesi şansa kalınıştır daha çok. Olgunlaşmış yumurtalar, gastral boşluk yoluyla kuluçka kesesine geçer vesaire, vesaire.

Ilsebill'in yemekhane ve salon olarak da kullanılan çalışma yerindeki lombozlar arasına asılmış harita ve grafikler, kulaksı denizanalarının gelişim evrelerini, yerel rüzgâr durumlarının denizanası mevcudu üzerindeki etkisini ve Aurelia aurita'nın yaşadığı bölgeleri gösteriyor. Şemalardan biri Kiel körfezinde, bir diğeri Lübeck koyunda, üçüncüsü Mon kıyısının sarp tebeşir kayalıkları, dördüncüsü İsveç'in küçük kaya adalarının önünde, beşincisi Gotland ile Öland arasında, altıncısı Rügen'in doğusundaki Tramper koyunda ve Usedom adasının çevresinde saptanan denizanası yoğunluğunu sergiliyor. Denizbilimcinin duvarlara asıp kolay okunur yuvarlak harflerden yazılarla donattığı şemalar, yetmişli yılların sonuyla seksenli yılların başında yapılmış araştırma verilerine dayanmaktadır.

Araştırmaları pek umursamayan, daha çok çıplak gözle gördüklerine önem veren çarkçıbaşı: "Hepsi bayatlamış bilgiler bunların," diyor. "Önceki gün Mon kıyısından ayrılırken bizim makineler, denizanalarının denizi nasıl doldurduğunu anlattı bana. Aslında pervaneye bir denizanası sayacı monte edecektir. Kesin olan bir şey varsa, denizanalarının yoğun olduğu bölgelerden geçerken geminin hızının bir mil kadar azalması. Şu sizin medüzler, ne de güzel fren işi görüyor!"

Hâlâ sütliman denizde, yukarlarda esen rüzgârın parçalayıp dağıttığı telaşlı gri bulutçuklar altında seyreden *Yeni Ilsebill*, Bornholm'u geride bırakıp Gotland'a, Visby limanına doğru yol alıyor. Açık denizde yoğunluğu azalıyor medüzlerin, yine de ara ölçümlerde saptanan değerler ortalamanın üstünde. Dümenci, geminin hızının azaltılıp her yarım saatte bir köpekbalığının suya indirilmesini istiyor. Çarkçıbaşı dümencinin tarafını tuttuğundan, denizbilimci de sonunda boyun eğdiğinden "Ne yapalım, bu sersemce araştırma görevini üstlenmişiz bir kez!" ve Kontes de bazen şöyle, bazen böyle konuştuğundan, Damroka geminin hı-

zının azaltılmasını sineye çekiyor çaresiz; boyun eğmeyi erdem gibi gösteren bir jestle dümeni dümenciye bırakıyor.

Kontes: "Üzme kendini!" diyor Damroka'ya.

Damroka, daha çok kendi kendine: "Ama zaman kaybediyoruz," diye karşılık veriyor.

Denizbilimci şöyle diyor: "Anlamsız ölçümler! Medüz yoğunluğu son derece az çünkü. Bin dokuz yüz seksen birle kıyaslandığında hiç denecek kadar." Damroka, nedense yine eski neşesine kavuşmuş: "Zaten öteden beri medüzlerin yoğun olarak görüldüğü yıllar yaşanmıştır," diyor. "Çekilen kura sonucu Gotların ilk kafilesinin Gotland'dan ayrılıp gittiği yıl örneğin. O zaman kürek çekerek kıyıdan ayrılmak, bayağı terletmişti zavallıcıkları. Medüz bölgesinden çıkarak yelken açıp tarihe damgalarını vuruncaya kadar bir yarım günü feda ettikleri söyleniyor. Bin altı yüz otuzda, daha kesin olarak aynı yılın 26 Haziran'ında Gustav Adolf, yelken açıp Usedom'a gelerek, on beş bin İsveç ve Fin köylü delikanlısı, Peene ırmağının ağzında karaya çıkmak istediği vakit, ölüm kalım savaşı verdiği düşman ne Tilly idi, ne Wallenstein; denizanalarıydı bu; laf dinlemez koyu Katolik denizanaları, kralın teknelerini tutkal gibi sarıp sarmalamıştı. Öyleyken Gotlar, ilerleye ilerleye yok olup gidecekleri Roma'ya kadar varmış, öyleyken İsveçliler Almanya'yı sevip hayli uzun süre buradan ayrılmamışlardı. Görüyorsunuz işte, arkadaşlar, telaşa kapılmanız için neden yok. Bugünkü durum bizden önce de varmış, bizden önce de yaşanmış. Deniz, bizim tasa ve kaygılarımızdan daha eski."

Bu saç bukleleri, bu zenginlik, hava koşullarına dayanıklı bu güven. Damroka denizde bir fener adeta, aynı zamanda sığ suda bir kayalık. Her tartışmayı, örülmesi aceleye getirilmiş bir kazak gibi söküp atan ayak direyişi. Benzetmeler için biçilmiş kaftan. Saçlarını kendime barınak yapıyorum. Gemisi bundan böyle tam yol ilerliyor. Dümenci mırın kırın etmeyi bıraktı. Denizbilimci, son ölçüm verilerini kayda geçiriyor. Çarkçıbaşının falsolu ıslığı geliyor bir yerden. Kuzinede kontes, kapari sosu içinde Königsberg köfteleri hazırlıyor. Benim bayıldığım bu yemek, gemideki

bütün kadınların yüzünü güldürüyor. Sütliman denizde ve karadan esen meltemde güzelim bir düş. Araya girip vır vır eden bir fare yok. Yalnızca arabasındaki telefondan beni arayan bizim Bay Matzerath'ın birkaç kelimelik konuşması: Yanında sürücüsü Bruno ile yola çıkmış. Şu an Mercedesi'yle Düsseldorf'la Dortmund arasında bir yerde bulunuyormuş. Yokluğundan yararlanıp bir şeyler yapmamı istiyor. Malskat olayı, geçmişteki karanlık ellili yılları gün ışığına çıkarabilirmiş. Bir de Polonya'da bu iş kafasını kurcalasın istemiyormuş. Kuşkusuz dönüp gelecekmiş yine. Bir hacıyatmazdan kalır yeri yokmuş; hiç kimse, Oskar'ın sırtını yere getiremezmiş, hatta ben bile. Boş umutlara kapılmayayım diye uyarıyormuş beni. Telefonla verilen direktifler burada son buluyor.

Ah, Damroka! denizdeki şu masum çırpıntıya bak. Dünyanın nasıl sonu gelebilir? Düşlerde kotarılmış yığınla plan duruyor henüz. Yarın olsun, yine kalkar kurtarırım ormanı.

Çocuklar, biz saklanbaç oynuyoruz
Pek de çabuk buluyoruz birbirimizi.

Yedi dağın ardında biliyoruz artık ne var;
Bir otel: "Yedi Dağın Ardında" adı,
Satış kulübesinde hatıra eşyalar
Cehaletin kol gezdiği dönemlerden
Henüz Seksekbacak sendromu
Bilinmezken.

Tüm masallar yorumlandı. Seminerde
Örgü ören iyi ve kötü periler.
Cüceler kooperatifi.
Cadı ve sosyal çevresi.
Hansel ile Gretel geç kapitalizm döneminde ya da
Ardıçsakal holdingi kapsamına giren ne varsa.

Bir vaka incelemesinde
Uyuyan Prenses'in derin uykusu ele alınıyor.

Ama Grimm Kardeşler'e göre,
Kaybolabilselerdi eğer,
Kurtulurdu çocuklar.

Siyah beyaz film son buldu. Donuk bir parıltı kapladı sihirli aynanın yüzünü. Hansel ile Gretel masalı bitti. Film sona erer ermez herkes gülmeye başladı, cadı bile gülüyor, fırının ağzından içeri itilmesinden dolayı incinmiş, alınmış değil. Sırtında siyah dalgıç giysisiyle Kurbağa Kral, Şansölyenin çocuklarını kucaklıyor. Başlarından geçenler çocuklara komik geliyor, gerçekdışı görünüyor her nasılsa. Hansel, Gretel'e şöyle diyor: "Vay canına! Şu mutlu son olmasa, masal amma da korkutucu, değil mi?"

Derken *Kurabiye Ev*'de toplananlar, samanın örülerek altın sime dönüştürüldüğü, üç tüyün üç isteğin yerini tuttuğu, masalların gaipten haber verdiği o canım eski zamanlardan konuşmaya başlıyor. Geçmişi hatırlarına getirmeye çalışırlarken, bir hüzün çöküyor üzerlerine; hüzün, birinden ötekisine sıçrıyor.

Yağmur dindiğinden, Kurbağa Kral ister istemez yine kuyunun ağzından içeri giriyor; prenses hanım yere uzanıp yatıyor ki, kurbağa kılığındaki kral yine kuyunun ağzından sıçradığı gibi alnına gelip otursun da baş ağrıları dinsin.

Evin önündeki merdivende, elleri iplerin ucunda gevşecik sarkan Elsiz Kız çömmüş oturuyor, kandan bir kabukla kaplı kollarındaki kesik yerlere dikmiş gözlerini.

Kurabiye Ev'in üst katındaki pencerelerin birinde Rapunzel saçlarını tarıyor: Altın saç telleri süzülüyor havada.

Evin ve ahırların önünde Jorinde ile Joringel, sağır ve dilsizlerin dilinden anlıyorlarmış gibi parmaklarını oynatarak birbirlerinin üzüntülerini ve bu üzüntüye yol açan içler acısı yaşantılarını anlatıyorlar.

Uyuyan Güzel, ikide bir Prens tarafından öpülüyor, Prens yürekten olmasa bile güvenilir biçimde görüyor bu işi. Uyuyan Güzel, ikide bir hayretle gözlerini açıyor, sonra yine uykunun kollarına bırakıyor kendini. (Bizim Bay Matzerath'ı yanlış anlamadımsa, filmin bir başka yerinde bu öpme saplantısı üzerinde daha çok durulacak.)

Hâlâ evden dışarı çıkmayan Seksekbacak düşüncelere dalmış, ispirtoyla dolu büyük bir kavanozun önünde dikiliyor; bir zaman hırsından koparıp attığı -hem de diz kısmından- bacağı duruyor kavanozda.

Sanki bundan böyle ben yokum der gibi donuk bakışlarla Kırmızı Başlıklı Kız'ı izliyor büyükanne; Kırmızı Başlıklı Kız, kurda doğru yöneliyor, kafesten içeri dalıp kurdun karnına giriyor, sonra fermuarı kapıyor içerden.

Kötü kalpli üvey anne, sihirli aynasını kısa bir süre çalıştırıyor, masal filminin siyah-beyaz varyantında aynayla konuşurken izliyor kendini; derken Pamuk Prenses'in sevimli küçük yüzü aynada beliriyor, üvey anne düğmeye basıp uzaklaştırıyor görüntüyü. Hain bakışları, elini müzedeki camdan bir eserin, kendi minyatür tabutunun üzerinde okşayarak gezdiren Pamuk Prenses'e çevriliyor.

Hatta zincirinde kurutulmuş kulakların sıralandığı kolyesiyle oynayan cadının yüzünde bile kasvetli bir ifade okunuyor. Kapıcı Rübezahl, cadının devcileyin memelerine diktiği gözlerini bir türlü, bir türlü ayıramıyor oradan.

Hansel ile Gretel yüzlerini gözlerini çarpıtıp çeşitli şaklabanlıklara başvurarak masal kahramanlarını oyalamaya çalışıyorlarsa da, başaramıyorlar. "Yapma, Seksekbacak, çıkar artık kafandan şu bayatlamış bacak konusunu!" ya da: "Senin için bir şey yapabilir miyim, cadı?" sözleriyle sağa sola seslenmeleri para etmiyor; kasvet, bir büyü gibi çullanmış herkesin üzerine. Bayatlamış eski üzüntü oradakileri yiyip bitiriyor, ama üzüntünün daha büyüğü ilerde bekliyor kendilerini.

Ellerinde pazarlamacı valizleri, üzerlerinde ince yollu giysiler-

le Yedi Cüce çıktıkları uzun iş gezisinden dönüyor. Somurtarak, yedi askıda asılı yedi takkeye uzanıyorlar. Getirdikleri haber hiç de iç açıcı değil ve bunun doğruluğu için öne sürdükleri kanıtlar tüyler ürpertici, anormal sürgünler veren canı çekilmiş dallar - "lametta sendromu"- hasta kabuklar, kararmış iğne yapraklarını döken çam dalları, kurumuş kökler, ayrıca hasta ağaçların içlerindeki akıntılı yerleri yuvarlak kesitler halinde belgeleyen fotoğraflar.

Söz konusu kanıtlar, masal kahramanlarını içinde yaşadıkları gerçeğe döndürüyor. Hatta Kırmızı Başlıklı Kız, kurdun karnından emekleye emekleye çıkıyor dışarı. "Yanıltıcı sürgünler! Ağaçlarda panik!" altbaşlığıyla, Yedi Cüce, ölümcül hasta dallardaki korku sürgünlerini ve yalancı çiçekleri gözler önüne seriyor.

Düğmesine basılan sihirli ayna, Yedi Cüce'nin anlattıklarını doğruluyor. Sessiz filmin kötü kalpli üvey anneyle ilgili "Aynam, aynam, asılı duvarda / Nerde ölen orman Almanya da?" altbaşlığını taşıyan bölümünde Fichtel dağlarından, Bavyera ormanından, Karaormandan, Spessarttan, ormanlık Solling dağından ve Thüringen ormanından görüntüler yer alıyor. Rüzgârların ormanlara verdiği zararlar, batıya bakan kel yamaçlar, devrilen ağaçlar, ağaç cesetleri, kabuk böcekleri. Gözlerini artık cadıdan ayırmış Rübezahl, Riesengebirge dağlarını görmek istiyor: "Ben oralıyım," diyor. Bunun üzerine, dört bir yanda gümleyip gitmiş ağaçların görüntüleri, sihirli aynanın yüzeyinde belirip çıkıyor ortaya.

Sanki şimdiden sonları gelmişe benziyor masal kahramanlarının. Orman ölünce, kendisinin de ister istemez öleceğini her biri seziyor. Pamuk Prenses ve Yedi Cüce ağlamaya başlıyor. Cadı, kapıcı Rübezahl'ın, başını memelerinin arasına sıkıştırmasına ses çıkarmıyor. Kırmızı Başlıklı Kız yeniden kurdun karnına girmek istiyor; ne var ki, Hansel ortadan toz olmak isteyen kaçakları: "Pes etmek yok!" diye sesini yükselterek alıkoyuyor.

Derken güzel bir çare geliyor akla. Uzunca bir altbaşlık yardımıyla Hansel ile Gretel dönüşümlü olarak şöyle diyorlar: "Üzül-

meyin. Biz bir çare biliyoruz. Eski resimleri duvarlarınızda asılı duran Grimm Kardeşler'den biri bakan bugün, biri de onun yanında müsteşar. Bir özel işler bakanlığında çalışıyorlar. Ormanların ölümü, yetki ve görev alanlarını oluşturuyor. Hâlâ nazik, kibar insanlar. Bizlerden yardımlarını esirgemeyeceklerdir. Henüz iş işten geçmiş sayılmaz. Böyle bir durumu sineye çekmeniz doğru değil. Duyuyor musun, cadı? Orman elden gitti mi, hapı yuttunuz demektir. Orman varsa, siz de varsınız ancak. Karşı koyun! Duydunuz mu: Karşı koyun, savunun kendinizi!"

İlk olarak Yedi Cüce , Hansel ile Gretel'e katılıyor: "Karşı koyun! Karşı koyun!" Derken ötekiler de, karşı koyun! diye bağırmaya başlıyorlar. *Kurabiye Ev*'de elektrikli bir hava esiyor. Az sonra da evin önünde toplanıp yola koyulmaya hazırlanıyorlar.

Rübezahl ile Yedi Cüce, ahırdan eski bir Ford araba çıkarıp getiriyor. Otomobilin deposu hanidir boş durduğu için, benzin yerini tutacak nesneyi sağlaması isteniyor cadıdan; cadı da, eski bir tarifnameye göre isteği yerine getiriyor.

Neşeyle bağrışıp gülüşüyor, cadıyı kaldırıp radyatör kapağının üzerine oturtuyorlar. Bir huninin üstüne çömelen cadı eteklerini topluyor, nişan alıp milimi milimine huninin içine işiyor, deponun içinde şıpır şıpır sesler duyuluyor çok geçmeden. Hatta Elsiz Kız bile, kesik ellerinin cadıyı alkışlamasına izin veriyor. Herkes seviniyor, bir tek büyükanne var söylenen, Kırmızı Başlıklı Kız'dan başını çevirip başka tarafa bakmasını istiyor. Kötü kalpli üvey anne de afallamış görünebilir. Şaşılacak şey: Jorinde ve Joringel gülümsüyor. Cadı işiyor da işiyor ve bir taraftan da kehribar rengindeki gözleriyle şaşı şaşı bakıyor. Cüceler bağırıyorlar: "Biraz daha, cadı, biraz daha!" En sonunda cadı, cadılığını gösterip eski Ford'un deposunu cadı usulünce dolduruyor bir güzel.

Bunun üzerine Seksekbacak delegeleri belirliyor. Cadının uyarısını dinleyen kötü kalpli üvey anne, delegeler arasına katılmaya yanaşmadığından- "olup bitenleri ben buradan dikkatle izleyeceğim!"- Uyuyan Güzel ile onu öpücükleriyle uyandıran Prens, arabanın arka koltuğuna kuruluyorlar. Zar atılarak yedi

cüceden biri de delege seçiliyor ve şoför mahallinin yanındaki koltuğa oturuyor; direksiyonun başına da Seksekbacak geçiyor. En sonunda Rapunzel de binmek istediğini söylüyor arabaya: "Ben de kente gidip kurdumu dökeceğim biraz!" Kırmızı Başlıklı Kız: "Ben de!" diye yükseltiyor sesini ve "Peki ben?" diyen Pamuk Prenses'i bir kenara itip öyle çıkıyor. Başka kimse alınmıyor arabaya, kesik ellerini lütfen, lütfen! der gibi ileri uzatan Elsiz Kız da öyle.

Radyatör kapağının önünde Seksekbacak bir levye ile motoru çalıştırıyor. Üstün kaliteli cadı benzini, üzerine düşeni yapıyor; buji ateş alıyor, motor çalışıyor, eski Ford'un tekerlekleri dönüyor. Araba, göl ile karacaları koruma bölgesi arasında ağır ağır ilerleyip ormanının içindeki boş alandan çıkıyor. Bizim Bay Matzerath'ın görüşüne göre, Kurbağa Kral'a tutulan Gretel daha önce bir kova su alıp kuyuya döktüğü için, kurbağa, prenses hanımefendinin alnından sıçradığı gibi kuyuya dalıyor ve kurbağa, Kral kimliğiyle kuyunun ağzından çıkıp geliyor.

Kurbağa Kral, prenses, Hansel ve Gretel, hepsi de eski Ford'un arkasından el sallayıp bağırıyor. Hatta kesik eller bile, bağlı bulundukları iplerin ucunda sallanıp güle güle diyorlar. Kalan altı cüce ise, arabanın arkasından bağırarak hedefi bildiriyor. Yol gösterici alt yazıda: "Haydi, Bonn'a!" diye yazıyor; sanki kurtuluş hazır bekliyor Bonn'da.

Geçmiş ola, geçmiş ola! dedi dişi fare alay ederek ve yeniden rüyama el koydu. Ölü bir ağaç gövdesinin içindeki kovukta, sağa sola sekerek sürdürdü konuşmasını: "Şimdiye kadar aklınız nerdeydi? Uğradığınız zararlardan neden ders almaya yanaşmadınız bir türlü? Yapacağınız ne çok şey vardı oysa! Gümleyip giden ormanları bir yana bırakalım haydi, ya o leş gibi kokan ırmaklar, güçlükle solur duruma gelmiş denizler, yer altı sularına karışan zehirli atıklar? Havanın üzerine bastıran bütün o partiküller, yeni türeyen bulaşıcı hastalıklar ve eski olup da yeniden hortlayan salgınlar: *İpputş ve Çol*! Giderek büyüyen çölleri ve kuruyan ba-

taklıkları da sayıp dökeyim mi? O dağ gibi çöp yığınlarının üzerine tırmanıp da siz haydutlar, siz sömürücüler, siz zehirleyiciler! diye bağırayım mı oradan?!

Bir de baktım, dişi fare, bir çöp yığını üzerinde oturmuş, oradan alaylı alaylı konuşuyor: Sizin şu kapanış bilançosu, yürekler acısı! Sözcüklerle oynayarak "kemirici" diye nitelendiğiniz açlık dört bir yanda kol geziyor. Ardı arkası kesilmeyen küçük savaşlar büyük savaşları önleyecekti sözde, öyle düşünmüştünüz. Ortalıkta dolaşan milyonlarca işsiz; işten azat edilmişler diye nitelediniz bunları. Ve daha başka bir sürü cafcaflı sözler. Sizin o tuzluya oturan kongreleriniz; bomboş valizlerle ordan oraya seğirten binlerce yolluk taciri. Alınan borçlarla çoğalan para. Posası çıkmış kof düşüncelerden hazırlanan besi yerleri. Yenilerinden değilse bile, özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi eski dilek sözcüklerinden geç de olsa biraz bir şeyler öğrenmeyi bir türlü kıvıramayış. Kızılca Kıyamet gelip çattığında insanların kendi kendini aldatmasındaki becerisine diyecek yoktu doğrusu; her şeyi bilen, beri yandan kafasız bu insanların! Hazreti Süleyman'ın hikmetli sözlerinden tutunuz da Bloch'un son kitabına kadar paha biçilmez tüm bilgeliklerden sonunda gına getirmiştiniz.

Derken çöp yığını üzerinden, farelerin dünyasından değil, elle tutulacak kadar yakınımdan konuşmaya başladı dişi fare: Oysa bizlerden ders alabilirdiniz. Yalnızca bizim ben'imizi, bu deneyimlerle beslenmiş, sürekli zenginleşmiş, kemire kemire kendine yol açarak ilerlemiş, her zaman bu işi başarmış ben'imizi örnek alsanız yeterdi. Ardından, biz fareler, diye sürdürdü konuşmasını, bizim Bay Matzerath'ın bürosundaki yazı tahtasına özenerek rüyamı karatahta, tebeşir ve işaret sopasıyla donatmıştı. Bizlere sizin okullardaki gibi hiçbir şey açıklanmaz yeni baştan ve tekrarlana tekrarlana kafamıza sokulmaya çalışılmaz. İnsanlar değil, hep biz ders aldık başımıza gelenlerden. Oldum olası tekrarlara başvuran sizler, kılı kırk yararak hazırlanmış tuzaklara düşüp durdunuz, adeta eğlendirdi bu sizleri. Oysa Musa'nın ilk kitabını örneğin, açıp okuyabilir - Ve Rab dedi: İşte, Adem iyiyi ve kötü-

yü bilmekle bizden biri gibi oldu -, sizin bilgi ağacınızın ne kof, ne çürük meyveler verdiğini görebilirdiniz. Ah ah, siz Tanrı'ya benzer budalalar!

Ardından yazmaya koyuldu dişi fare. Tebeşiri alıp rüyamda bir karatahtanın üzerine bir şeyler çiziktirmeye başladı. Çok okumuş, çok bilgili dişi fare, tek tek ben'ler değil de, topluca biz olmayı kendilerinden öğrenseydik, biz insanların yeterince ders alıp akıllanarak ellerinden yakayı kurtaracağımız tüm felaketleri uzun bir liste halinde alt alta sıraladı. O, tebeşirle yazıp dururken - şunu belirteyim ki, modası geçmiş bir yazıyla, benim nefret ettiğim Sütterlin yazısıyla yapıyordu bu işi - konuşması, o ıslıksı, genizden, lafı ağzında çiğneyerek vır vır söylenip durması bir türlü kesilmedi.

Bir sürü ders verdi bana: Deneyimleriyle her zaman ilerde olan biz farelere, insanlar pek akıllı bir gözle bakmışlardır. Laboratuarlarında bizimle yaptıkları deneyler, daha doğrusu steril ortamda yetiştirilen, bizimle karşılaştırılırsa salak denecek laboratuar fareleri üzerindeki çalışmalardan aldıkları sonuçları sıkı bir bilimsel değerlendirmeden geçirilirse, yabana atılacak şeyler değil kuşkusuz - biz olmadık mı insanlık tıbbı da yoktur; ne var ki, laboratuar açısından bakılarak kendini beğenmiş lağım fareleri denen biz özgür farelerle düşülüp kalkılsaydı, insanın değişmesine yol açacak bambaşka sonuçlar elde edilebilirdi; bugün bile bizi heyecanlandıran, çığır açacak nitelik taşıyan, insan ölçülerine vurulduğunda bile değerini kaybetmeyen bir düşünce işte.

Dişi fare, verdiği derse devam etti. Kafasında saplantılar, yazı tahtasıyla birlikte rüyamın mobilyasını oluşturan bir kürsünün üzerinde oturmaktaydı. Öyle konuşuyordu ki, karşısında büyük bir dinleyici topluluğu vardı adeta. Örneğin şöyle söyledi: Bizde bilgi denen şey, kalıtımla kuşaktan kuşağa geçer. İnsanlarda ise, diyelim çarpım tablosunu herkesin kendisi inekleyip öğrenir, oysa biz yapmayız böyle bir şey! Bizler, anamızın karnından dünyaya çıkar çıkmaz bilinmeye değer tüm bilgileri bilir ve elimizdeki bilgi hazinesini kuşaktan kuşağa aktarırız. Bu yüzdendir ki, labo-

ratuar fareleri denen farelerle yaptıkları deney sonuçlarından göğüsleri kabaran insanların bizi zeki hayvanlar diye nitelemesine gülümseyip geçmiştik, fareler ne kadar gülümseyebilirse tabii. Bir tarafta insanlardaki bu tenezzül, bir tarafta bu kendini beğenmişlik! Keşke izin verselerdi de kendilerindeki yineleme zorunluluğunu testten geçirseydik, bilinçdışına ittikleri pek çok nesne üzerinde bir dizi test uygulayıp insanda doğuştan var olan saldırganlığı, insandaki acımasızlığı, insandaki hoyratlığı, onun kötülüklerden duyduğu hazzı, kısaca onu kendi kendisiyle çelişik biri yapan ne varsa hepsini bizim yöntemlerle değerlendirseydik! Ah ne olurdu, insan sosyal yardımlaşma ve dayanışma konusunda bizim davranışımızı örnek alsaydı kendine ve ağzında geveleyip durduğu, oysa bizim ağzımızdan hiç çıktığı işitilmeyen "hemcinsini seveceksin" buyruğunun, nasıl biz fareler arasında öteden beri uygulandığını görseydi! Ah keşke, diyoruz; belki o zaman şu aslında şaşılası insan denen yaratık şimdi hâlâ var olurdu yeryüzünde.

Ben, bu rüyayı beğenmedim. Fareler arasında kör dövüşünü andıran savaşları, o siyah ev faresini yok etmelerini, veba illetini insanlar arasında yaymalarını, asalakça sürdürdükleri yaşamı, bebelerin orasını burasını kemirip yemelerini ve orda burda okuduğum daha pek çok şeyi başına kaktım dişi farenin. Dişi fare benim suçlamalarımı sabırla yadsıya dursun -ancak sizin yaşam tarzınıza uyum sağlayarak bir fare soyu yaşamını sürdürebilirdi- ben kaçıp gitmek, rüyadan kendimi dışarı atmak istedim. Nereye kaçacaktım peki? Masal ormanına mı? Ressam Malskat'ın freskelerindeki Gotik giysilerin katları, kıvrımları arasına mı? Mürettebatı çeşitli isteklerden ve kadınlardan oluşan gemiye mi? Yoksa bizim Bay Matzerath'a katılıp vize falan almadan doğru Polonya'nın yolunu mu tutacaktım?

Sınıfın kilitli kapısı açılmıyordu bir türlü. Okulda okuma zorunluluğu, rüyayı egemenliği altında tutuyordu. Dişi farenin öğretmenliği hiç özür tanımıyor, parmak kaldırmalara izin vermiyordu: Öğretmenim, tuvalete gideceğim. Ne tebeşirin gıcırtısı işitiliyor rüyada, ne yerlerdeki cilanın kokusu duyuluyor, ama yine

de Sütterlin yazısı, fiyonklarla donatılmış sivri uçlu harfleriyle çocukluğumun baş belası bu karatahtada karşıma dikliyordu.

Dişi fare, insanın nankörlüğünden yakındı: Öteden beri insan yalnızca kendisine değer vermişti; onları aşağılamış, adam yerine koymamış hiç, onlara nefret ve tiksintiyle bakmıştı.

Ama ben, dişi fare, diye atıldım sözcükleri içtenlikle vurgulayarak; ben satırlar boyu övgüler döşeniyorum sana, seni çizip çiziktirerek görüntülüyorum. Bildim bileli sana yer ayırdım armamda. Daha çok eskiden Taşkın adlı oyunumda "Çizgi" ve "İnci" adındaki iki fareyi, insanlar üzerinde konuşturup esprili sözler söylettim kendilerine. Şimdi, yaşlılığın kapıya dayandığı şu sıra, sizlerden birini Noel'de armağan olarak yanımda görmeyi bile diledim. Bildiğin gibi, dileğim de gerçekleşti, senin bir benzerini yavru olarak Noel ağacının altında buldum. Nasıl da gelişip büyüyor benim Noel fareciğim, nasıl da serpiliyor, bir görsen! Açık bir kafesin içinde boş kâğıtlardan geçilmeyen bir komodinin üzerinde duruyor, benden ayrılmayı asla düşündüğü yok, benim tarafımdan beslenip doyurulmak istiyor hep.

Noel faremin solunda, üzerinde pek çok öykünün kâğıtlara aktarıldığı masa var; sağında ise ufak tefek onarım işleriyle ilgili araç ve gereçleri yerleştirdiğimiz bir komodinin üzerinde radyo duruyor. Noel faremle Üçüncü Programa kulak veriyor, insan soyunun eğitilmesinin henüz çok zaman alacağını işitiyoruz.

Hak vermiyor değilim sana, dişi fare, diyorum. Durum kritik görünüyor. Dört bir yanda devlet kesesinden açılış törenleri düzenlenmekte. Hatta sanatçılar bile katılıyor törenlere. Havai fişekler ve lazer ışınlarıyla, deha sahibi kişiler, ilerde dünyayı bekleyen akıbeti büyük bir görkemle gökyüzüne yansıtıyor ve alkışlanıyorlar. Gerçek hayvan kanıyla - üç bin litre!- kısa süre önce Avusturya'da davetliler huzurunda Golgatha(*) kutlandı. Her şeye, hatta giderek yayılma gösteren açlığa bile mit damgası vurulup çıkılıyor. Yalan değil, dişi fare; biz insanlar kendi sonumuzu hazırla-

(*) Kudüs'ün kuzeyinde İsa'nın çarmıha gerildiği yer. (Ç.N.)

mak için var gücümüzle çalışıyoruz. Sonradan bir aksilikle karşılaşılmaması için art arda ya da eş zamanlı olarak tekrar tekrar provası yapılıyor bu sonun. Pek çok kişiye göre, çılgınlıktan başka şey değil. Direnişlerden söz açılıyor. Kimbilir, belki zamanla, diyeceğim Kızılca Kıyamet kopmak üzereyken, başımıza gelen felaketlerden ders alıp eskisi gibi büyüklük taslamayı bırakır, çok daha alçakgönüllü davranmamız gerektiğini öğreniriz, ki insanın eğitimi -unutmadın sanırım, dişi fare!- yeniden gündeme gelsin ve bu kez senin sayende gerçekleşebilsin...

Amacımız şuydu: Yalnız çatal bıçağın değil
Hemcinslerinin dilinde de anlamayı,
Aklını kullanmayı ayrıca
Öğrenmeli insan
Yavaş yavaş.

Eğitilmiş insan soyu öğrenmeli özgür,
Evet, yazgısını belirlemeyi bağımsız
Çocukluktan çıkmayı sonunda
Doğaya yaklaşmayı ihtiyatla
Karmaşadan kendini sıyırıp almayı
Alabildiğine temkinli.

Eğitim sürecinde öğrenmeli insan
Erdemi kaşıklamayı, dilek kipini kullanmayı
Harıl harıl, hoşgörülü davranmayı
Zorluğuna aldırmayarak
Kardeşler arasında.

Özel bir ders öğretti bize
Usun uykusunun başında nöbet beklemeyi
Düşünde boy gösterecek tüm canavarlar
Ehlileştirilsin diye ve yesin diye yiyeceğini

Aydınlanma'nın elinden.
Yeterince ilerler ilerlemez eğitimimiz,
Kurtulup kâğıtlarda kalınaktan yalnızca
Güce dönüştü bilgilerimiz.
Duyuldu aydınlananların sesleri:
Vay hallerine bilgisizlerin.

Sonunda tüm usa karşın kaba kuvvet
Sökülüp atılamayınca yeryüzünden
Kendini eğitti insan soyu karşılıklı caydırmalarla
Korudu barışı, ta ki bir rastlantı
Nerden çıktığı belirsiz, gelip girene dek araya.

Nihayet insan soyunun eğitimi
Tamamlandı adeta. Köşe bucak
Boğuldu ışıklara. Yazık, sonradan
Çöktü ansızın zifiri karanlık ve artık
Kimse bulamadı okulunu.

Stockholm'e yazmak gerekirdi aslında. Hekimler ve bilginler başta olmak üzere pek çok kişi Sockholm'e yazıp farelerin tüm hizmetlerini bir bir sıralamalıydı ki, faresiz insan tıbbının, biyokimyanın, temel araştırmaların ve daha bilmem nelerin ne içler acısı durumda olacağı, oradaki beylerin kafalarına dank etsin sonunda. Nobel ödülünü kazanma şansın, dişi fare, fena sayılmaz.

Hani, İsveç Akademisi Bilim Kurulu'ndaki beyleri gözümün önüne getirsem, en başta beyaz tüylü ve kırmızı gözlü albinoları aday göstereceklerdir Nobel'e, ama yine de bu yoldan bütün farelerin onurlandırıldığını pekâlâ herkes anlayacaktır. Yeryüzünde beş buçuk milyar fare olduğu söyleniyor; hepsinin yüzü gülecek. Ayrıca, ben de içten içe sevinip daktiloma yeni bir şerit takacak, senin kafesinin önünden elimi uzatıp radyonun düğmesini açacağım; çünkü ödül törenini ben ve Noel farem Üçüncü Program'-

dan izlemek istiyoruz. Spiker, "Bilim Dünyasından" programını anons ettikten sonra, diyelim uzay ve uydu konusunda rasgele bir boşboğazlık yayınlamayıp uzun uzadıya senden söz açılacak, çünkü sen - sevinmek hakkın! - gen araştırmaları alanındaki hizmetlerine karşılık Nobel armağanını kazandın sonunda.

Spiker, senden önce aynı alanda çalışan bilginleri anımsatıyor ayrıntılı olarak, bir zaman -yirmi yıldan fazla oluyor- DNA yapısını keşfettikleri için Nobel ödülüne hak kazanan ve ödülü almak üzere Stockholm'ün yolunu tutan Profesör Watson ve Crick'ten söz ediyor. Ama sonra, dişi fare, Üçüncü Program'da benim konuşmamı dinliyoruz seninle, ben -başka kim olabilir?- ödül töreninde üstün liyakat sahibi soyunuza övgüler döşenen konuşmayı yapıyorum...

Çok saygıdeğer Akademi Üyeleri! diye İsveç toprağında söze başlıyor ve sen orada hazır bulunmasan bile ilk cümlede bir fare olarak seni, ancak daha sonra toplantıda hazır bulunan İsveç Kralı'nı selamlıyorum. Hiç vakit geçirmeyip asıl konuya giriyorum ardından: Hele şükür majesteleri! Bilim alanındaki yararlılıkları ve insan tıbbı konusundaki değerli hizmetleri takdir etmenin, özellikle gen araştırmaları ve gen mühendisliği dalında fareler olmadan sürdürülmesi düşünülemeyecek pek başarılı çalışmaları ödüllendirmenin zamanı gelmiş geçiyordu.

Hayır, sayın Baylar ve Bayanlar! Bir sınırlandırmaya gitmemiz, yalnız laboratuardaki deney farelerini ödüllendirip işi hafife almamız doğru sayılamaz. Hatalı, aynı zamanda dürüstlükle bağdaşmayan bir davranış olur bu. İnsana pek yakın fare soyu, falan ya da filan tür arasında ayrıma gidilmeden genel olarak konu yapılmalıdır ödüllendirilmeye. Kadir kıymeti bilinmemiş, zararlı yaratıklar arasına katılmış farenin kendisi; yüzyıllar boyu tüm musibet ve belaların başının altından çıktığına inanılmış fare; ne zaman kin ve nefret, ne zaman ağızlar önünde beliren köpük, kendini dile getirecek bir sözcük arasa hemen yakasına yapışılmış fare; kimi vakit dehşet, kimi vakit tiksinti uyandırmış, ama her zaman leşlere, pis kokulara, mezbeleliklere ortak koşulmuş fare;

çığlıklar ve çığırtkan renklerle kendilerini toplumdan soyutlayan ne yapacağını bilemez durumdaki gençlerin sevgi ve güvenle kucak açtığı fare; kısaca, insanlara bunca hizmetinden dolayı farenin fare olarak kendisi burada onurlandırılıp ödüllendirilmelidir.

Hani denebilir ki, benzeri bir durum beyaz tüylü kırmızı gözlü deney fareleri, kobaylar, rhesus maymunları, köpekler, kediler vb. için de söz konusu değil midir? Kuşkusuz, bu hayvanların da takdir ve taltif edilmesi gerekir. Onların da insanlık uğrunda gördüğü hizmetler tartışılmayacak kadar büyüktür. Farelerin yanı sıra ilk memeliler olarak maymunlar ve köpekler yollandı uzaya. Hatırlanırsa, Sovyetler'in uzaya gönderdiği köpekçiğin adı da Layka idi. Sonra, adatavşanı sözcüğü tecrübe tahtası anlamında kullanılagelmektedir. Ayrıca, eminim ki, İsveç Akademisi'nin üyeleri Nobel armağanına layık adayları saptarken, rhesus maymununun ya da köpeğin, deney faresi değilse bile en azından kobayın ödüllendirilmesinin yerinde olup olmayacağı üzerinde titizlikle düşünüp taşınmış, bu konuda bir karara varmak sayın baylar için kuşkusuz kolay olmamıştır.

Ama haklı olarak sonunda ötekilere yeğlenmiştir fare. Kendimizi bildik bileli fare bizimledir. Bizden hayli zaman önce memeli hayvan olarak yeryüzünde yaşamaya başlamış, ilkin öbür hayvanların, sonra da insanın yaşam sahnesinde görünmesini sağlamak gibi bir misyonu üstlenmiştir adeta. Bu yüzden, Tanrı dünyaya tufanı yollayıp da Nuh kuluna bir gemi yapıp yerde sürünen, havada uçan tüm yaratıklardan birer çiftini kurtarmasını buyurduğu zaman, Musa'nın Birinci Kitabı'nda görüleceği gibi fare, söz konusu hayvanların dışında bırakılmamıştır.

O günden bu yana da bütün yazılıp çizilenler, farenin varlığının bilincinde olarak yazılıp çizilmiştir. Farelik, bir ilke niteliği kazanmıştır. *Veba* romanını alalım örneğin, ya da Hauptmann'ın bizim Nobel ödülünün sahibinin adını taşıyan -çoğul kuşkusuz- tiyatro oyununu. Goethe ve isminden sık sık söz edilen Orwell dışında, dünya edebiyatının gelişiminde farenin katkısını gösterecek daha başka örnekler sıralanabilir; adıyla anılmasa, hatta bir

kitap isminde Cesaret Örneği Fare diye kendisinden söz edilmese bile, satırlar arasında, uzun kuyruklu, boy gösterir. Ne var ki, bizim yazarlar Nobel sahibinin kötü şöhretini eşsiz görüntü ve salınelere başvurarak, bir efsane havası içinde de olsa pekiştirmekten haz duymuşlardır. Orwell'in ünlü romanındaki işkence sahnesi korkunçtur örneğin; bir bebeğin aç fareler tarafından kemirilişinin, böyle bir istisnai olayın aşırı vurgulanışının pek inandırıcı yanı yoktur. Beri yandan, Grimın Kardeşler'in derlediği söylencelerin ve Robert Browning'in epik eserinin bizi Fareli Köy Hameln'in Kavalcası'yla tanıştırması övülmeye değer; şunu da belirtelim ki, Nobel ödülünün bu yıl fareye verilmesi, Hameln köyünün sakinlerini pek sevindirecektir.

Şunu unutmayalım ki, çokluk, sefalet, yoksulluk, açlık, korku, hastalık ve nefret söz konusu oldu mu şamar oğlanı rolünü oynayan fare, şimdiye dek edebiyat alanında asla pek sağlam bir ün yapamamıştır kendine: Salgın hastalıklar ondan bilinmiş, kıtlıklar onu akla getirmiş, barındığı yer olarak lağımlar, kenar mahalleler, zindanlar, toplama kampları ve yer altı gösterilmiş, başa gelen felaketlerin, zor zamanların ve batan gemilerin kara habercisi sayılmıştır.

Evet, her zaman bizimleydi fare; gözlerimizi geriye doğru çevirip tarihin sayfalarında dolaştırdığımızda da onu hep yanımızda görürüz. Nobel ödülünün dağıtıldığı yer olması bakımından, öncelikle İsveç tarihini alalım ele: Aşırı kalabalıklaşmış Gotland adasından büyük kavimler göçü başlayınca, yelkenli gemilerin döşeme tahtalarının altına gizlenen fareler, Gotlarla güneye yöneldi; Baltık denizinde bir hayli yol alıp Weichsel ırmağının ağzına gelerek burada karaya çıktı. İşte bundan sonra tarihi olaylar, farelerin eşliğinde birbirini izledi. Almanya'nın canına okuyan din savaşına katılmak üzere büyük İsveç kralının köylülerden derlenmiş bir orduyla Baltık denizinde ilerleyen güçlü donanmasının bütün gemilerine fareler yuvalanmıştı. Savaşta ölen kralın cenazesi İsveç'e geri götürülürken, gemi omurgasının üstünde yine fareler eksik değildi.

Yüzyılımızın başında Rusların, bir Baltık kasabası olan Libau'ın dış limanında demirli Baltık filosuna ait tüm tekneleri istim üzere bulunup demir alarak Japonya'ya doğru uzun deniz yolculuğuna çıkmadan, binler ve binlerce fare, savaş gemilerinden, zırhlı kruvazörlerden, ikmal teknelerinden ve hücumbotlardan dışarı atmıştı kendini, çünkü filonun Sarıdeniz'de suların dibini boylayacağını sezmişti. Fareler yüze yüze karaya çıkıp kurtarmışlardı canlarını; ne var ki, onların bu kaçışındaki uyarıyı kimse farketmemiş, arkalarından lanetler savrulmuştu, o kadar.

Ayrıca, bizim çağdaşımızdır fare! Fare olmadan insanlığın değişken tarihi asla düşünülemez. Ve şimdi, hele şükür sonunda, iş işten geçmiş denecek kadar geç sayılmayacak bir tarihte hakettiği onurlandırılmaya kavuşuyor, insanların şükran duyguları açığa vuruluyor kendisine karşı. Evet, bize hocalık etti fare. Tıp alanında yeni atılımları gerçekleştirmeye çalışan bizlerin sabır ve özveriyle yardımına koştu. Faresiz ilaç sanayinin nice olacaktı hali, sorulabilir kuşkusuz. Beri yandan, çağdaş insanın ortalama ömür süresi uzayıp Tevrat'ta sözü geçen seksen yıla yaklaşmışsa, bunu da yine fareye ve onun özverilerine borçluyuz.

Bizim için acı çekmiştir fare. Hayvan korumacılarının protestolarına karşı durmak, bilim adamları için elbet kolay olmamıştır; ne var ki, onların fareler üzerinde geriştiği deneyler amaç niteliği taşımayarak insanlık için yararlı sonuçlar sağlamış, böylece farenin çektiği acılar da boşa gitmemiştir. Ünlü gen araştırmacılarıyla yıllar boyu süren ortak çalışmasının sonucu olarak, insanların dünyasında salt düşünsel, simgesel ya da edebi görüntüler halinde yer almaktan çıkıp insanlık denen nesnede pay sahibi olmuştur; sonunda fare insanda, insan da farede etkin olmaya başlamıştır. Çünkü atom çekirdeğinin ardından hücre çekirdeğinin de parçalanma işi başarıyla gerçekleştirilmiş, genetik kod deşifre edilmiştir. Ve görülmüştür ki, hücrenin belleği, hücre çekirdeğinde saklanıp korunmakta, kalıtımla başka hücrelere aktarılmaktadır. Yapısal formüllerine dayanılarak bundan böyle genler, özlerinde, çeşitli manipülasyonlara başvurulabilmektedir. Bir zaman-

lar nasıl köylü zekası, at ve eşekten; yararlı bir hayvan olan katırı elde etmişse, günümüzde de mikroorganizmalardan, dünyanın dört bir tarafına yayılmış petrol atıklarını genetik bir talimat üzerine yiyip yutacak şekilde programlanmış bakteriler üretilebiliyor. Evet, evet, insanoğlu varlığındaki Faust öğesiyle daha başka birtakım başarılı işleri de gerçekleştirmiştir; çünkü o, yani bizim fare daha başka başarılara ulaşabilmesi için de kendini sürekli ifade edip durmaktadır.

Biliyorum, ilerlemeye düşman kişiler eksik değildir insanlar arasında; bunlar büyük düşünceleri boşboğazlıklarıyla her zaman ayağa düşürmüş, ürekliklerıyle bütün cesur atılımların yollarını tıkamıştır. Onlara şu kadarını söyleyelim ki, yaradılış sürecindeki ihmaller bundan böyle giderilebilmektedir. Bir zaman aziz Tanrı'nın -saygımız büyük kendisine!- "ve iyi de oldu" dediği şey üzerinde düzeltmelere gitmenin zamanı gelmiş geçiyor. Filozof Kant'ın, insanı değişmez bir yaratık olarak şekillendirip durduğundan söz ettiği o eğri sopaya, artık biliyoruz ki, düz bir biçim verilebilir. Her iki türün en soylu özellikleri, insanların en değerli kalıtsal mirasıyla farelerin bilinen üstünlükleri seçkin bir gen olarak ortak bir yaşamı sürdürebilir pekâlâ; çünkü her şeyin eskisi gibi kalması durumunda hiç akıllanmayacak insan, Adem'den bu yana nasıl davrandıysa yine öyle davranmak özgürlüğüne sahip olacak, temelindeki yetersizlikten dolayı gümleyip gidecektir. Bundan böyle deşifre edilmiş genleri dehşet verici bir görünüm arzeden insan, o yoksul donanımıyla ister istemez kendini yok edip çıkacaktır. Olanaklarının sonuna gelip dayanmış insan, kendi hemcinsini, o iflah olmaz insanoğlunun işini bitirmekten başka çıkar yol göremeyecektir.

Oysa böyle bir şey gerçekleşmemeli, bunun önüne geçilmelidir. Mantık ve ahlak, burada şu noktayı vurgulamaya yükümlü kılıyor bizi: Ancak seçkin bir katkı sayesindedir ki, insan, üstün özelliklerle donatılmış bir yaratık olarak ilerde de varlığını sürdürebilir. Ancak fareliğin; insandaki özü zenginleştirdiği, bütünlediği, denetlediği, bir yandan frenleyip bir yandan güçlendirdiği, bu-

rada alıp orada verdiği, ben'den özgür kılıp biz'e kapıyı araladığı ve adama dönmüş insanı yeni yaşam gücüyle donattığı zamandır ki, bir geleceğe sahip olma umudunu içimizde taşıyabiliriz. Homo sapiens, ancak Rattus norvegicus sayesinde toparlanıp kalkabilir ayağa. Bir yaradılış süreci gerçekleşmektedir. Yalnızca fare-insan, gelecekte var olacaktır.

Henüz-majesteleri!- sezgilerimizde yaşıyor bu insan. Henüz - çok saygıdeğer akademi üyeleri- böyle bir insanın görüntüsü, belirgin bir silüetten yoksun bulunmakta. Henüz, ancak düşlerde açık seçik görebiliyoruz onu. Ne var ki, bu yöndeki son manipülasyonlar, böyle bir insanın varlığının ilk belirtilerini şimdiden sunuyor bize. Gerek Amerika'daki araştırma merkezlerinde, gerek Rusya'daki laboratuarlarda, gerek Japonya'daki, gerek Hindistan'daki enstitülerde, kısaca dünyanın dört bir yanında, aynı şekilde İsveç'in tarihi ve saygıdeğer Uppsala Üniversitesi'nde gözlerini dünyaya açıyor bu insan, diretmiyor, oluşuyor, şekilleniyor; bütün yeryüzünde fare ve insan, yeni yaratacakları varlık konusunda kararlılık içindeler.

Dolayısıyla, bugün fareyle birlikte bu insan da onurlandırılmalıdır. Övülmeye değer fareyi, Nobel armağanını kazanması nedeniyle kutlamak isteriz. Buyurup gelsin bu insan, yükten kurtarsın, yenilgiye uğratsın bizi, adam etsin ve bizi yeniden var olma şansına kavuşturusun, yerimizi alsın bizim, bizi bir an önce senliğe çıkarsın diy sesleniyorum bir an önce, iş işten geçmeden, dünyaya açsın gözlerini o harikulâde fare-insan!

ALTINCI BÖLÜM

Fare-insan'ın varlığı olasılık kazanıyor ve nöbet tutmalarda düşleniyor; dişi farenin çevreyi tanıdığı anlaşılıyor; Kaşubya otu dal budak salıyor; kadınlara düzmece isimler takılıyor; temizlik işleminin hemen ardından insan sonrası tarih başlıyor; benim hata kaynağı olduğum saptanıyor; büyük parada güç, Wilhem Grimm'in kafasında bir düşünce var.

"Neden olmasın?" diyor telefonda sürücüsünün arabayla kendisini alıp otoyolda doğu yönünde götürdüğü bizim Bay Matzerath. "Neden fare insanlar olmasın," diyor ve ben itiraza kalkınca, hemen uzunca bir söyleve koyuluyor: "Fare-insan'da, salt bir düşünceyi şimdiden ete kemiğe bürünmüş olarak karşımızda görüyoruz..."

"İnsanın kafasından geçirdiği her şeyin gerçekleşmesi doğru olmaz!"

"Bunu, iki eliyle balçığa sarılarak Adem'i yaratan Tanrı Baba'nın kendine söylemesi gerekirdi."

Bizim Bay Matzerath, henüz klinikte yattığı zamanlar hezeyan ve kuruntularına hep gerçek gözüyle bakmış sürücüsü Bruno'ya doğrulatıyor görüşlerini. Hilkat garibesi fare-insan beğenisini kazanıyor, ayrıca Ressam Malskat'a ve onun resimlerine çekip götürüyor kendisini: "Schleswig'teki katedralde tarihin donuk çehresine nihayet biraz canlılık getiren Gotik hindi frizini yaptıktan sonra, kireç sıva üzerine daha başka efsanevi yaratıkların resimlerini kondursaydı, insanın aynı zamanda hayvan olma konusundaki o çok eski düşü bu kez simgesel yoldan açığa vurur kendini, bütün sanat uzmanlarınca da inanılmaya değer görülürdü."

Bizim Bay Matzerath sayıp döküyor: Dört ayaklı Kentaur'lar, gülümseyen İsfenks, Picasso'nun boğa başlı zarif erkekleri, Hintli Ganescha'nın gülünç bir hortumla donatılmış fil başı, su perileri ve Nereid'ler, kuş, köpek ve yılan başlı tanrılar. Ressam Bocsh'un "hazlar bahçesi", bir motiften ötekisine gezip dolaşmaya buyur ediyor Bay Matzerath'ı. Kendisi de hayvan pençelerine ve küçük bir hayvan başına sahip olmayı ister gibi, düpedüz hayranlıkla sesini yükselterek telefonda şöyle diyor: "Fransa'daki Gotik katedraller, kimi grotesk, kimisi şeytani, kimi cehennemsi yaratıklardan oluşan çörtenlerle bezenmiş baştan aşağı; bunların hepsinde de, alıcı gözüyle bakıldığında, insanın diğer hayvan türleriyle kaynaştırıldığı gözlenir. Yüzünü gözünü çarpıtan hilkat garibelerinden bir çakal, bir vaşak size bakar. Keçi yüzlü kadınlar ve boynuzlu erkekler görmüşümdür ben. Öteden beri bizler hayvanlaşmak istemişiz, geyik, kartal, beri yandan balık olmayı, pullar ya da kanatlarla donatılmayı, hiç değilse yarı yarıya böyle olmayı arzulamışızdır. Hangi güzel kadın, bir canavarla gönül eğlemeyi özlememiştir! Meleklerdeki o bir çift devcileyin kanat sonra? Şeytandaki teke, tekede pis pis koku saçarak yaşayan şeytan! Yo yo, çizmeli kediye yalnız çocuklar değildir inanan! Kendimizi böcek olarak görmez miyiz: Sırt üstü dönmüş ve çaresizlik içinde? Ve çok vakit, biz istemezken, masallardaki o büyük güce karşı duramayarak karaca, kurbağa, yedi kuğu olup çıkmadık mı ve her seferinde lanetlenmiş insanlar değil miydik! Kuyunun içinde, *Kurabiye Ev*'in yanıbaşında barınan ve yapacağınız filmde belli ki ancak figüran rolünü oynatacağınız Kurbağa Kral'a sorun olmazsa..."

Konuşmasına burada ara veriyor bizim Bay Matzerath. O bilinen çatırtı, fren sesi, ardından sürücünün savurduğu küfür telefonda açık seçik işitiliyor. Helmstedt'in az berisinde bir BMW'nin sürücüsü -"Tipik!" diyor Bruno- kendilerini sollamak isterken kazaya yol açmıştır. Bereket versin, hemen olay yerine gelen polisin telsize sarılıp ambulans çağırması gereksiz. Kazayı yapan taraf "otuz ile kırk yaşları arasında kavgacı bir çift" olarak tanımlanıyor.

"İyiye işaret değil!" diye bir kehanette bulunuyorum ben.

"Bizi yolumuzdan alıkoyamaz!"

"Durmayıp geri dönün hemen!"

"Amma yaptın!" diyor bizim Bay Matzerath. "Arabanın kaportasında birazcık hasar. Bir saatçik bir zaman kaybı. Her ne kadar bir Mercedes'e yakışmıyorsa da, ufak bir yamulma ve bir iki çizikle Polonya'ya ayak atacağız. Bu çocuksu hız delileri! Kızınadan duramıyor insan! - Ama biz yine konumuza dönelim: Neden gelecekte fare-insanlar olmasın! Ressam Malskat pek kuşku duymazdı bundan."

Ressam Malskat, Gotik katedralleri, revakları, yan sahınları ve istinat duvarlarını fresklerle donatamayacaktı eskisi gibi, çünkü dört bir yanda savaş kol geziyordu. Lübeck'te Ruhulkudüs Huzurevi'nde ana cemaat yerini kora mahallinden ayıran duvarın altında gerçek Gotik gözüyle bakılıp 19. Yüzyılda kazein boyasıyla yapılan ve onarımı gereken bir resmi yıkayıp uzaklaştırarak yerine göz açıp kapamadan eskiyen kendi Gotik freskini geçirdikten ve Fey firmasının Alman ordularınca çoktan işgal edilmiş Yukarı Şilezya'dan aldığı diğer siparişleri aradan çıkardıktan sonra, Malskat askere çağırıldı.

Askerliğinin büyük bölümünü Norveç'in kuzeyindeki Alman işgal ordusunda geçirdi Malskat; nöbetler tuttu burada, terfi edip kıdemli onbaşılığa yükseldi. Bildiğim kadar, hiç kurşun sıkmadı düşmana. Ne emre itaatsizlik etti, ne hücre hapsine kondu. Ne bir kahramanlık gösterdi, ne bir nişan ne bir madalya takıldı göğsüne; sözün kısası, başından pek anlatılmaya değer bir olay geçmedi.

Lübeck'teki resim sahtekârlığıyla ilgili davada savunma avukatı Flottong'un dilekçesi üzerine tanık olarak dinlenen eski silah arkadaşları: "İyi bir asker sayılmazdı, ama ilginç biriydi," diye ifade verdiler Malskat için. Dediklerine göre, daha o zamanlar, sanat tarihçileri arasındaki hindi tartışmasıyla eğlenip durmuştu Malskat. Subaylar dışında isteyen herkese, bu kanatlı hayvanın

kopyalarını harıl harıl yapıp vermişti. Tanıklardan biri, Malskat'ın kendisi için çizip imzaladığı hindi resminin, Norveç'ten çekildikleri sırada kaybolmasından duyduğu üzüntüyü belirtmişti. Anlattığına göre, Malskat, uzun kış gecelerinde koğuş arkadaşlarına, bir sanat tarihi profesörünün kitabından bazı bölümler okumuş, kitabında Amerika'nın Vikingler tarafından keşfedildiğini pervaz süslemesi hindiye dayanarak kanıtlamaya çalışıyormuş, bu da işte onları pek eğlendirmiş, kitapta söylenenler öylesine komikmiş ki, kahkahayla gülmemek elde değilmiş. Diğer bazı tanıkların ifadesine göre de, Malskat koğuştaki dolabının kapağının iç yüzünü gerek barış, gerek savaş yıllarında herkesçe sevilen kadın film yıldızı Hansi Knoteck'in resimleriyle süslemiş. Kuşkusuz, savaş sırasında her askerin dolabında şu ya da bu kadın artistin resmi bulunuyor, o asker için belli bir önem taşıyormuş resim. Ama Malskat'ın kendilerine söylediğine göre, Knoteck'in resmi onun için özel bir anlamı içeriyormuş; bir yığın Gotik madonnanın, meleğin ve ermişin resmini yaparken, Malskat model olarak yararlanmış Knoteck'ten. Ayrıca, bu artiste büyük bir hayranlık duyarak hiçbir filmini kaçırmamış.

Lübeck'teki dava görülürken itiraf ettiğine göre, Malskat, film yıldızı o şirin Knoteck'e sadakatini savaştan sonra da sürdürmüş, onu en son *Şen Benzin İstasyonu* ile *Yurt Çanları* filmlerinde görmüştü; bir kezle de kalmayarak tekrar tekrar seyretmişti filmleri, bunun da izleri Meryem Ana kilisesinin kora mahalliyle cemaat yerindeki duvar fresklerinde kendini açığa vurmuştu.

Resimlerin birbiriyle karşılaştırılması, aradaki benzerlik dışında, Malskat'ın onları güçlü bir ifadeyle donatma yeteneğini de ortaya koymuştu: Diyelim masum bir yüzceğiz, Malskat'ın elinin altında acılı bir ifadeye bürünüyor, içsel bir ateşle yanıp tutuşuyordu. Yalnızca kora mahallinin 1. hanesinde kucağında İsa çocukla Meryem değil, cemaat yerinde çarmıha gerilme sahnesindeki Tanrı Anası, aynı şekilde sol gözde resmedilmeyip eksik bırakılan yer nedeniyle başı fragman niteliğine büründürülen Maria Magdalena, müjdeleyici güvercinle Meryem, bütün bunların hepsi de

o beyazperde güzeli Knoteck'in Gotik kardeşleriydi; Knotekc'in resmi -operet filmi *Yurt*'tan bir boy resmiydi bu- dört yıl boyunca bir dolaptan bir dolaba yer değiştirmişti; çünkü birliği bir oraya, bir buraya nakledilip duruyor ve gidilen her yerde Malskat nöbet tutmaları sürdürüyordu.

98 K. filintasıyla gözlerimin önünde görüyorum kendisini. Cephaneliklerin, askerlerin yatıp kalktığı barakaların, ayrıca saymanlıkların başında nöbet tutuyor. Tarifsiz bir soğuk var. Uzun burnu üşüyor Malskat'ın. Çığlıklar ve susuşlarla dolu tabloları Oslo'da görülebilen Ressam Munch'u kışlık atölyesinde ziyaret edip kendisinden anlatım gücü konusunda bir şeyler öğrenmeye can atıyor; gelgelelim bir görevle görevlendirilip yolu bir türlü düşmüyor Oslo'ya.

Askerlik dönemiyle ilgili olarak, Malskat hakkında söylenecek daha fazla bir şey yok. İlerlemelerin gerilemelere dönüştüğü ve cephe hattında düzeltmeler diye nitelendirildiği, denizaltıların bundan böyle deniz yüzünde boy gösteremez olduğu, kentlerin bomba yağmuru altında birer birer yeryüzünden silindiği, Führer'in konuşmalarının giderek seyrekleşip mucize silahlara inanıldığı ve henüz isimsiz toplama kamplarında kampa girişlerin zayiat olarak kayda geçirildiği günlerde, Lothar Malskat pastel boyalarla konularını Norveç'ten alan kır resimleri yapıyor, bunları sigara ve çikolatayla trampa ediyordu. Öteden beri koyu bir sigara tiryakisidir. Ne var ki, bütün tanıkların ağız birliğiyle belirttiğine göre, gerek subayların, gerek eratın kendisinden pek hoşlandığı Doğru Prusyalı Malskat emir üzerine fırçayı ya da tebeşiri asla eline almamış, bunu yalnız canı öyle istediğinden, içenden öyle geldiğinden yapmıştır hep.

Ama günün birinde, Malskat hayli kuzeyde nöbet tutup dururken, Lübeck kenti, bin dokuz yüz kırk iki yılının Paskalya arifesindeki pazar günü İngiliz uçakları tarafından bombalandı. Bir terör saldırısı diye nitelenen olayı, Malskat, geç olarak, askerler için çıkarılan bir gazeteden öğrenmişti. Bombardımanda kentin iç kesimleriyle tuğladan yapılma kiliseler isabet almıştı daha çok.

İngiliz hava mareşali Harris öyle istemişti çünkü. Meryem Ana Kilisesi yanmış, kora mahallindeki birden çok kubbe çökmüştü. Geçici bir tavan yapılıp kubbelerde açılan delikler yeniden örülürken, pek çok Protestan cemaatinin rahibi gibi kendisi de bir Nazi olan Lübeck piskoposu, kora mahallinin son kemerine gamalı haçı kilittaşı olarak yerleştirmişti. Bin dokuz yüz kırk dokuz yılında boya kaplarıyla ve tel fırçasını alıp yüksek iskeleye tırmanan ve önünde yapılacak pek çok iş bulan Malskat, Lübeck'li Cermen-Hıristiyanlarının bu kimlik kartını görmüş olmalı.

Kuşkusuz, gamalı haç çok geçmeden kalem keskiyle uzaklaştırılmıştı, ellili yılların başında dört bir yanda yapılan şeydi bu; gamalı haç uzaklaştırılmış, ama Lübeck piskopusu yerinde kalmıştı, henüz ölmemişse, el altından Nazi olarak bugün de yaşıyordur hâlâ.

Peki, Ressam Malskat, bizim Bay Matzerath'ın uzun süredir kafasından geçirip durduğu gibi, yalnız Amerikan kümes hayvanlarının resimlerinin değil, kapının yanıbaşına düşen ikinci hanede Judas öpücüğü sahnesinin altındaki kartal ve aslan figürlerinin yerine farelerin, koşuşup duran farelerin resimlerini yapıp buraları her madalyonda insan figürleriyle bir araya getiremez miydi? Ve savaş yıllarından sonra kafasında olgunlaşan bu motif üzerindeki çalışmasını sürdürüp Lübeck Brief Şapeli'nin yanıbaşındaki hayvanlı pencerede fare ile insanın birleşmesini, daha yerinde bir söyleyişle uzlaşmasını efsanevi bir yaratık olarak resme geçirmeyi başaramaz mıydı?

Ne var ki, Malskat'ın freskleri arasında farelerin varlığı kanıtlanacak gibi değil. Hindilerden öteye asla geçmemişti Malskat. Kora mahallindeki yirmi bir ermişin bir freski, açılan davadan hemen sonra, geride bugüne kadar kaybolmayan kirli haneler bırakarak silinip uzaklaştırıldığı için tahminler yürütülebilir kuşkusuz, elinden çıkan ermişlerin üçlü gruplar halinde yan yana sıralandığı falan ya da filan sütun başlığında yaprak bezekler arasına fare-insanlar yerleştirdiği düşünülebilir. Kuzeyin hayli yukarıla-

rında o kadar zaman nöbet tuttuktan sonra, kendisinden böyle bir şey beklenebilirdi doğrusu.

Bizim Bay Matzerath, kaporta kazasını geride bıraktı. Helmstedt'e varıp hayli bir gecikmeyle Demokratik Alınan Cumhuriyeti'ni aşırı belirgin sınırıyla karşısında bulduğu şu an, son kez arabasındaki telefona sarılıyor, kendisiyle sürücüsünün adına konuşup benim görüşüme katıldığını bildiriyor. "Bu düşünceyi beğendim!" diyor sesini yükselterek. "Neden olmasın!" Malskat'ın yetenekleri pek sık olarak küçümsendi şimdiye kadar. Yalnız ayrıntı halinde de olsa, kafasındaki düşleri açığa vurmak için bir fırsat kolladı kuşkusuz. Meryem Ana Kilisesi'nin aydınlık fenerinde - bir bakın bakalım! - Yunus peygamberi bir balığın ağzında görmüyor muyuz; balinayla Yunus peygamber bir araya gelerek yekpare bir varlık oluşturmuş sanki. Kutsal Kitap'ta balinanın ağzındaki yunus gibi fare de insanın içinde bulunmuyor mu?!

Anlaşılan sınır kontrolünde belli bir bekleme süresi öngörülmüş. Sürücü Bruno, gezi programında bir değişikliğe gidip geceyi Batı Berlin'de geçirmelerini öneriyor. Bizim Bay Matzerath ise Poznan'daki bir otelde gecelemeleri üzerinde diretiyor, ardından gevezeliğe koyulup büyükannesine yapacağı ilk ziyareti kafasında yaşatıyor ve uzun boylu anımsamalara dalıyor: "Posen'den yola çıktık mı, tam zamanında orada oluruz. Hâlâ bahçedeki çitte ayçiçekleri yetiştiriyor mudur acaba? Hâlâ üst üste dört eteklik giyiyor mudur? Aklıma geldi, çocukluğumda Kent Müzesi'nde sergilenen tahtadan oyulmuş boyalı bir kadın heykeli vardı, eski kalyonların önüne bir süs olarak yerleştirilen bu heykel, pek çok kazada esrarengiz bir rol oynamıştı. Boyanmış tahtadan Niobe denen ya da halkın Yeşil Marjell diye nitelendirdiği iri memeli kadının vücudu pullarla kaplı bir balık kuyruğuyla sonlanır, figürün göz çukurlarına yerleştirilmiş kehribar gözlerin öldürücü bir etkiyi içerdiği söylenirdi. Oysa fare-insanlardan diriltici bir etki beklenmekte. Bu işi Malskat yapmadıysa, bir başkası çıkıp insanın içine dehşet salacak ya da insanı güldürecek gibi geleceğimizi resme geçirecektir. En azından ben merak ediyorum ilerde ola-

cakları; çünkü miadını doldurmuş ve hayli sıkıcı bir hâl almış insanın üzerinde atak manipülasyonlara girişme zamanı çoktan geldi. Bildiğim kadar burada bir gen çıkarmaktan, orada bir gen eklemekten oluşan bu yeni uğraş alanında çalışkan teknisyenler yetişiyor ve sayıları artıyor giderek."

Konuşmanın burasında baryer kaldırılmış olmalı ki, bizim Bay Matzerath kapıyor telefonu. Hafif yara almış Mercedesi'nin içinde yüz kilometrelik bir hızla DDR topraklarında yol alıp Frankfurt'a gelecek; Oder Köprüsü'nü geçtikten sonra bu kez beyaz-kırmızı yeni bir baryer kalkacak havaya ve derken Polonya'yı -alınyazısında öngörülmüş eza ve cefaya Katolikçe göğüs gerer durumda- önünde dümdüz uzanıyor bulacak.

Ne çok meraklanmış, beri yandan ürkek ve tedirgin bir hali var bizim Bay Matrezarth'ın. Acaba büyükannesinin iç yaşamı, öteden beri dilediği genişlik ve bolluğunu koruyor mu? Korkarım, endişeli bu konuda. Ama geriye dönemez artık. Sağlamlığı su götürür varlığının olumlu yanıyla uyum içinde, evin yolunu tutuyor.

Uykuda henüz, taş kesilmiş beklentide
Biliyorum olup bitecekleri: Aşina bir ağız kokusu
Şimdiden yanıtlar esas duruşta.
Tüm armağanlar ambalajlar içinde kalabilir
Tüm gizler koruma altında saklı.
Yıllar yılı provası yapılmış bu rol
Doya doya tadına varılmış önceden
Tüm olup biteceklerin sonu bana aşina.

Beklediğim ne öyleyken?
Kekelemek, şaşırmak rolümü.
Sevgilim, birbirimize yabancı olduğumuzu
Önceden sezmedimdi hiç,
Beni geçirgen duruma soktuğunu

Yakınan, mızmızlanan sözcükler için.
Umutlara paydos, lokma lokma yutulan,
Haplara ve yuvarlak mutlu kılıcılara,
Yalnızca korkular boş kâğıt önünde.

Henüz pır pır ediyor mat ekran
Kendi programının arayışı içinde.
Gemi gelmiyor bir türlü
Olaylar yüz üstü bırakıyor ormanı
Polonya'dan yeni bir haber yok, öyleyken
Ekranı dolduran bir görüntü ve biliyorum:
Sensin bu dişi fare, rüyama giren.

Taş kesilmiş beklentide, seziyorum,
Bundan böyle olacakları: Adım adım,
Arkası yarınlarda gerçekleşecek sonumuz.

Bana yüzünü döndürüp yabancı bir nesnenin egemenlik bölgesine sızmasını önlemek için duyargalarıyla dört bir yanı tarayarak şöyle söyledi dişi fare: O uyanık beyaz deney farelerinin mi, yoksa bizlerin mi her iki ana bilgisayar sistemini işgal ettiğinin önemi yok aslında; çünkü insanların bilgisayarlardaki programları onların kendi hesap ve düşüncelerine göre sıralanmıştı. Böyle bir eşi, bu cehennemsi oyunu bizler nerden, nasıl akıl edebilirdik? Dolayısıyla, elde edilen sonuç için "yanmış yeryüzü" deyimini kullanmak yerinde düpedüz.

Burada konuşmasına biraz ara verdi dişi fare ve duyargalarından birkaçının etkinliğini yeniden tatil etti. Hayli sık tanımlanan ve son durum diye nitelenen şeyi artık tasarlayabiliyordum kafamda; ama kraterlerden bir yeryüzü ya da topyekün yıkım sözcükleri bunu anlatmada yetersiz kalıyordu. Hatta o sevimli Kaşubya'dan bile, patates tarlaları, böğürtlen çalıları, iğne yapraklı ve geniş yapraklı ağaçlardan ormanların balıkla dolup taşan gölleri ve Radaune adındaki ırmakçığıyla bir zaman Kaşubya İsviç-

re'si denen bu yerden bile hayır kalmamıştı. Doğrudan hedef oluşturmamışsa da, yine de bölgenin hinterlandı, Tczew'e ve Kartuzy'e kadar etkisini duyuran nötron ve gamma ışınlarıyla, ama daha çok, sıfırlama noktaları olarak Gdynia ile Weichsel ırmağının doğusundaki Elblag kentlerinin merkez kısımlarını seçen atom bombalarıyla harap olmuştu. Arazinin düzlüğü basınç dalgalarının işini kolaylaştırmış, tepeler üzerindeki ormanlar, Tuchel fundalığına kadar yanabilecek ne varsa yakıp küle çeviren ateş kasırgası tarafından yiyilip yutulmuştu. Ama gün tutulmasından, ani iklim değişikliğinden ve radyoaktif toz fırtınalarından en çok Kaşubyalıların ata yadigarı yerleşim bölgeleri etkilenmişti: Kızılca Kıyamet'ten sonra radyoaktif fırtınalar bütün dünyada havayı denetim altına almış, hemen tüm canlıların ocağını söndürmüştü; bugün bile -aradan pek çok zaman geçti oysa- söz konusu fırtınaların olumsuz etkilerinden korkup durmaktayız.

Geleceğe ilişkin varsayımlarında bilginlerinizin ne denli ayrıntılara indiğini biliyorsun nihayet, sevgili dostum. İnsan çağının son döneminde toplam çizgisini çekme ve toplama işinde bir yarıştır, başlamıştı. Milyon tonlarla milyon ölçülerden söz edilmekteydi ve senaryolar diye nitelenmekteydi bu. Tek tek ele alındıklarında birbirleriyle ne denli çeliştiği görülüyorsa da,hizmetindeki pek çok uzman beyninden yararlanan insan soyunun ilerleme yolunda attığı son başarılı adımlar genelde doğrulanmıştı: Hiçbir bölge yoktu ki, felaketten payına düşeni almamış olsun. Tehlikeden uzak, sakin bir köşe kalmamıştı hiçbir tarafta; en güneydeki sığınılacak yerleri bile,biraz daha geç olmasına karşın felaket gelip yakalamıştı sonunda. Radyoaktif zerrecikler dört bir yana saçılmıştı, hiçbir vadi, içine sızamayacakları kadar dar değildi, hiçbir adacık unutulmamıştı. Kimi yerde ölüm hemen yakasına yapışıyordu canlıların, kimi yerde ise can çekişmelerle uzuyor, hiçbir yerde hayat kıpırtısı görülmüyordu, hayır, insanlar açısından söylersek: Hiçbir yerde bu yüce varlığın hayat belirtisi yoktu. Bütün yeryüzü cascavlak olup çıkmıştı.

İtiraza kalkmadığımı, kendisine sorular yöneltmediğimi gö-

rünce, beni ayrıntılara boğmayıp şöyle dedi dişi fare: Biz, saklanılıp gizlenilecek en son köşe bucağa varıncaya kadar dünyanın dört bir tarafında işinizin bitirildiğini burada kanıtlamak istemiyoruz. Biz, daha çok bu bölgeden söz açacağız. Sen gezip dolaşmaktan hoşlanan birisin, doğru; hatta Hindistan'ı, Çin'i, Alaska'yı gidip gördün. Ama içindeki merak seni nereye çekip götürmüş olursa olsun, kendini evinde hissettiğin yer Kalküta değil, Weichsel ırmağının ağzıyla Baltık sıradağları arasındadır. Neyse işte, senin Kaşubya, ağaçsız bir terminal buzultaşa dönüştü: Çakıllar arasında içi su dolu çukurlarla üzeri çamurdan kabuk bağlamış bir buzultaş, yarıklar, çatlaklarla donatılmış, yalnızca biz farelerin barınacağı bir yer. Hoş biz fareler de nüfusumuzun üçte ikisinden fazlasını bu arada kaybettik. Kuşkusuz, vakit geç olmadan toprağı oyup içine girmekle doğru davranmıştık, ama daha önce alışmadığımız istifçilik ve sıkı kondisyon egzersizleri imdadına yetişmeseydi, halkımızdan hayatta kalanlar hapı yutmuştu...

Bunun üzerine, yeryüzünde insan çağının sonuna doğru, önceden seçilmiş fare topluluklarının nükleer enerji santrallerinde ve nükleer atıkların saklandığı ara depolarda yuvalanarak buralarda kondisyon çalışmaları yapıp bağışıklık kazanmaya çalıştıklarına beni inandırmaya çalıştı. Gülünç şey! diye sesimi yükseltim ben, tipik fare masalı!

Dişi fare, gayet serinkanlı, anlatısını sürdürdü: Kuşkusuz, açıp sığındığımız dehlizlerden çıkınca, kendimizi koyu bir yalnızlık içinde bulduk. İnsanların yanı sıra tüm ev hayvanları da kuyruğu titretmişti çünkü. Ne bir köpek, ne bir kedi felaketten sağ çıkabilmişti. Ormanlarla birlikte içindeki hayvanlar da yok olmuştu: Hayatta kalmayı başaran ne bir kirpi, ne bir yaban domuzu vardı. Ancak çok sonraları, ilk bakışta göründüğü kadar yalnız olmadığımızı anladık da biraz su serpildi yüreğimize, ama beri yandan şaşırmıştık.

Hâlâ da şaşkınlığı sürüyordu dişi farenin. Hamamböcekleri ve mavi etsinekleri dışında birkaç serçe ve güvercinin vartayı atlatmış olması hayret edilecek şey, öyle değil mi? diyerek devam etti

konuşmasına. Ayrıca, Kaşubya'daki su birikintilerinde kurbağa ve balık yumurtaları gördük, suların yeniden dirilip canlanacağını anladık. Çok geçmeden semenderler ve kertenkeleler çıktı ortaya. Daha sonra, çok daha sonra su birikintilerinin çevresinde yosunlar, likenler ve kırkkilitler, sazlar ve çalılarla hayat yeniden şekillenince, sinekler de görünmekte gecikmedi; hatta yusufçuklar ve o oldum olası can sıkıcı hayvanlar, yani kara ve su salyangozları boy gösterdi. Ha, o iğrenç solucanlar -yer solucanları- vardı bir de, ama bütün bunlar çok bir şey sayılmazdı. Ah, ah, dostum, bizi nasıl da bir yalnızlığa gömmüştünüz.

Benim adeta ölmüş gibi yapıp herhangi bir itiraza kalkışmadığımı görüne, yeniden Kızılca Kıyamet konusuna döndü dişi fare: Sizin final oyununuzdan bir iki gün sonra, kaçıp sığındığımız yeraltındaki dehliz ve galerilerin sessizliğinden iyice bunalan bizler, birkaç genç fareyi tutup yukarıya yolladık. Beri yandan, Kızılca Kıyamet sırasında doğmuş, ama hemen yine gözlerini dünyaya kapamış yavruların da sığınaklardan çıkarılması gerekiyordu. Yolladığımız genç farelerden hiçbiri dönmedi. Ardından pek çok kez tekrarlandı aynı durum. En sonunda genç kuşak farelerimizi koruyup kollamak için yaşlılarımızı yolladık, aralarından birkaçı bazı haberlerle dönüp geldi, gelir gelmez de kasılıp kalarak kuyruğu titretti: İç kanamalar, tümörler. İnan bize, dostum, yerin üstüne ilişkin haberler, tıpkı insanların abartmaları gibi gelmişti kulağımıza. Yaşlı farelerin dediğine göre, her şeyin yerinde yeller esiyordu. En sonunda *nomansland*, *flunkerte erreş* gibi sözcükler döküldü yaşıl farelerin ağzından, yanıp kül olmuş yeryüzü sözcükleri. Derken büyük topluluklar halinde, geride rezerv bırakmayı da akıldan çıkarmaksızın saklanıp gizlenmeye son verdik, son vermek zorunda kaldık daha doğrusu; çünkü iç düzen, özellikle barındığımız büyük odalarda bozulmaya başlamıştı. Ne var ki, hemen dönmek istedik geriye; yukarıdaki boşluğu katlanmaktansa, aşağıdaki stresi göğüslemeye çoktan razıydık. Dişi fare sustu; sözünü ettiği boşluk ve hiçliği susarak daha açık seçik dile getirmek istiyordu adeta.

Bunun üzerine, ölü numarası yapmayı bir yana bıraktım: Demek katlandınız buna, dedim; ilkin yerin altına gömdünüz kendinizi, sonra yukarı çıkıp tehlikelerle burun buruna yaşamak istediniz?

Başka yapacak ne kalmıştı ki bizler için, diye cevapladı dişi fare. Ortada kaçıp sığınacağımız yer bulunmadığından, kendimizi bildik bileli talimli olduğumuz bir davranış biçimine başvurduk çaresiz. Öyleyken içimizden pek azı bu yeni çağın ilk dönemini sağ salim atlatabildi. Sararıp soldu, eriyip gitti pek çoğumuz; bazılarımız dünyaya sağlıklı yavrular getiremez duruma düştü. İkide bir dünyaya gelen hilkat garibesi yavrular dişlenerek öldürüldü yine. Yeryüzündeki insan sonrası koşullara ancak yavaş yavaş uyum sağlayabildik. Doğrusu, bir zamanki felaketin kendini geç açığa vuran olumsuz etkilerinden yakayı kurtarabilmiş değiliz...

Ama bereket versin, diye sürürdü konuşmasını dişi fare, insan çağının son döneminde nükleer enerji santrallerine ve nükleer atık depolarına girip yerleşerek kendilerini dayanıklı kılan fareler, toz fırtınalarına ve onların taşıyıp getirdiği radyoaktif serpintilere uyum sağlayabilmişti. Bunlar, ilk sağlıklı yavruları dünyaya getirmeyi başardı. Ancak, sağlıklı demek, değişikliğe uğramamış demek değil: Bizim eskiden gri kahverengi postumuz bundan böyle yeşile dönmüştü, sanki insanlarla beraber uçup giden yeşil rengi kurtarmak istemiştik böylece. Hem değişiklik geçiren bizler değildik yalnız. Serçelerin tüyleri beyaz, güvercinlerinki erguvan rengindeydi artık. Kurbağalar ve amfibyumlar daha bir iriydi şimdi, ama nerdeyse saydam bir vücutları vardı. Su birikintilerindeki balıklar bildiğimiz çitarilere, sazanlara ve turnabalıklarına benziyorsa da, onların da solungaç ve yüzgeç bölgeleri değişikliğe uğramıştı, sanki söz konusu yerlerde çok geçmeden karada sürdürülecek yaşama hazırlık olarak yeni organlar gelişmek üzeriydi. Ha evet! Şunu da unutmadan söyleyelim ki, mavi etsinekleri canlı yavrular doğruyor, bunları emziriyor, düşün bir, bizler gibi emziriyordu.Havada uçan salyangozlar vardı, suyun altında ağlarını ören örümcekler ayrıca. Kurum solucanları yere çöken ku-

rumlarla besleniyor; bayağı faydalı yaratıklar bu bakımdan, ama ağza konulacak gibi değil, bizler için bile.

Ansızın sesimi yükselttim ben: Bunları bir yerde okudun sen, dişi fare. Ucuz kitaplardan kaptın. Bilimkurgusal hayvanlar koleksiyonu! Malskat'ın efsanevi yaratıkları ya da Breughel'in hilkat garibeleri! Bildiğimiz mutasyon palavraları!

İtirazımı çok önceden bekliyormuş gibi, serinkanlılıkla şöyle cevap verdi dişi fare: Dinle, sevgili dostum. Gözünle görmediğin şeye inanmamalısın. Ama bir fırsatını bulduk mu, sana karada yaşayan birkaç balığı, havada vızıldayarak uçan salyangozları ve memeli sinekleri gösteririz seve seve. Şaşmadan duramayacaksın.

Dişi farenin senli benli hitapları sinirime dokunmuştu -babacığım, sevgili babacığım, diyordu bana- benim kitap farelerine özgü kuruntularıyla ilgili olarak açığa vurduğum kötü niyetli eleştirime karşın serinkanlılığını elden bırakmadan sürdürdü anlatısını: Her neyse, o gün bugün yine yerin üstünde yaşıyoruz. Ne var ki, yiyecek stoklarımız yerin altında kalmıştı. Yukarda ilk zamanlar yiyecek pek fazla şey yoktu, var olan biraz bir şey de toksik kimyasal atıklarla kirlenmişti. Biz de çaresiz uyarı sistemleri geliştirdik, depoladığımız azıklarla doyurduk karnımızı, sonunda neredeyse bağışıklık kazanıp yerin üstündeki yiyeceklerle beslenebilecek duruma geldik. Bu tür zehirli yiyecekler de, bizim yaşadığımız bölgede boldu, bir zaman senin yaşadığın bölgede; çünkü insanların site, kışla, blok evler, fabrika, kilise ya da tiyatro olarak inşa ettiği bütün yapılar sapasağlam duruyor, kiler ve depolarında çoluk çocuğumuz için gereken tüm besinleri bize buyur ediyordu. Hani geçiş dönemindeki yaşantımız için doğrusu kötüydü denemez; Polonya milislerinin konserve stoklarını anımsadıkça, hoş bir duygu dolduruyor içimizi. Teneke kutulardan yana sıkıntımız yoktu. Konserve halinde bulduğumuz başlıca yiyecekler, kimyonlu domuz eti ve lahana, suda haşlanmış sosis ve gulaştı. Ayrıca, et ezmesi ve işkembe, kutular ve kovalar içinde duruyordu. Buğdayla pişirilmiş kaz sakatatı da bulmuştuk. Devlete ait yiyecek sokunu Langfuhr banliyösünde, Hochstriess'te ele geçir-

miştik; uzun zaman önce veliahta ait süvari muhafız alayının ve sonunda milis askerlerinin kışlasının bulunduğu yerdi burası. Danzig'te tüketim maddelerinin depolandığı pek çok yer keşfettik, Lenin Tersanesi kantininin depoları da konserve yiyeceklerle dolup taşıyordu. Ne var ki, insanları boşalmış kentin evlerindeki kilerlerle buz dolaplarında yiyecek kıt denecek kadar azdı.

Görüyorsun işte, dedi dişi fare, durumumuz pek fena sayılmazdı. Koruyucu bombalar, türü ve amacına uygun olarak yalnız canlıları yok ettiği için, kentin merkezinde ve liman bölgesinde tüm yapılar öz bakımından ayakta kaldığı gibi, tüm taşıtlarla diğer araç ve gereçler de felaketi sağ salim atlatmıştı. İkide bir insan eli tarafından yakılıp yıkılan ve daha sonra büyük masraflarla yeniden inşa edilen bu eski kentte bütün kuleler, bütün çatılar yerli yerindeydi. Sankt Marien Kilisesi, eskiden olduğu gibi yine kuluçkaya yatmıştı adeta. Belediye Sarayı'nın zarif kulesi, üzeri kurumla örtülmüş altın bir kralı gökyüzüne doğru kaldırmış tutuyordu. Uzun Sokak, Hanımlar Sokağı, Köpek Sokağı, Ceketçiler Sokağı ve Fırıncılar Sokağı'ndaki evler, cephe süslemeleri bakımından bir biriyle yarış ederek art arda uzanıp gidiyordu. Kentin eski kapıları, güzelim kemerleriyle açık durumdaydı; bütün binaların duvarları gibi kurumla kaplanmış da olsa, Yeşil Kapı görkemle dikiliyordu ayakta. Dört bir yanda merdivenler ve taştan oyulmuş merdiven sahanlıkları. Elinde üç çatallı asayı tutan bronz Neptün Heykeli, hâlâ Artus Sarayı'nın önündeki eski yerinde, sergilediği zarafet ve güçlü kaslarıyla geçmişe karışmış insan soyunu anımsatıyordu.

Lanet olsun! İnanılmayacak gibi değildi. Konuşmasından, sözünü ettiği yerleri bildiği anlaşılıyordu dişi farenin. Dokumacılar Sokağından Deppoy'a ve Büyük Değirmen'in önünden geçilerek Orbis-Hotel Hevelius'a gelinebileceğini biliyor, hatta Süt Güğümü Sokağı'nın sağında kalan Speicher Adası'nı ve uzun Balıçe Sokağı'ndan yukarda Kneipaba kadar Aşağı Kent'i tanıyordu. Ama, üzülerek belirttiğine göre, kentin bu bölümü baştan aşağı çamur içindeydi; zaten dört bir yandan gelen çamurdan çığlar Trinitatis Kilisesi'nin çatısına ve Oliva Kapısına kadar kenti ablukaya almış-

tı. Ohra ve Schidlitz'in kent içindeki yerini de tam olarak tanımlıyor dişi fare. Varşova'ya doğru harekete hazır, üçüncü peronda bekleyen bir ekspres trenden söz açarken de, istasyonu kentin içinde yerli yerine oturttu. Ayrıca, Lenin Tersanesi'nin ana kapısının önündeki işçi heykeline de tersane alanı gibi aşinaydı. Kızaklarda, kuru havuzlarda ve rıhtımdaki diğer tesislerde kaba inşaatı süren, onarılan ya da çelik halatlarla bağlanmış bekleyen çeşitli cins ve tonajda gemiler gördüğünü ileri sürünce, söylediklerine nerdeyse inanacak gibi oldum. Kuşkusuz, tersanede in cin yoktu. Vücutlarındaki sular buharlaşarak kuruyup büzülmüş liman ve tersane işçilerinin motosikletleriyle bisikletleri, eski görünümlerini koruyordu dediğine göre.

Baksana, dişi fare! diye yükselttim sesimi ben. Lanet olsun, kavrulup kurumuş insanları ne yaptınız ha? Dört bir yanda yerlere serilmiş yatıyor olmalılardı, demin söylediğin gibi kuruyup büzülmüş durumda.

Sevgili dostum! diye uyardı beni dişi fare. Öyle duygusuz olma lütfen! Nihayet insanlardan söz ediyorsun, senin gibi insanlardan.

Evet, dört bir yanda karşılaştık onlarla. Evlerde, sokaklarda, kiliselerde, Saman Pazarı'nda, Kömür Pazarı'nda, Uzun Köprü'nün yukarılarında, tramvaylarda, kentle banliyöler arasında çalışan trenlerde, Varşova'ya gitmek üzere bekleyen ekspreste. Kavrulup kurumuş kadavralar, o toz fırtınalarının estiği zifiri karanlıktan bu yana kösele gibi, kurumdan siyahlaşmış. Yatar durumda, çömelmiş halde, büzülüp oturmuş. Son anda sanki bizim bazen kuyrukları birbirlerine dolanıp yapışarak bir daha çözülmeyen yavrularımızı kendilerine örnek almış, birbirleriyle kaynaşıp kördüğüm olmuşlardı. Bütün gemilerin kamaralarında, tüm gemilerin güvertelerinde, rıhtım boyunda, Lenin Tersanesi'nin kantininde, kısaca dört bir yanda Kızılca Kıyamet, insanların kanlarını iliklerini kurutmuş, bedenlerindeki tüm sıvıyı, en son özsularına varıncaya dek çekip almıştı. Bir kenara kaldırdığımız büzülüp cüceleşmiş insanlar ağırlıktan yoksundu adeta. Pek çoğu -anlaşılan turistlerdi bunlar- kameralarına sarılmıştı. Ama yine de in-

sanoğlu -inan bize!- kendisinden artakalanıyla da güzeldi. Yerlerinden oynayarak akla durgunluk veren jestler oluşturmuş kollar ve bacaklar, çarpıtılmış yüzler ve gözlerle güzel. Dudaklarındaki pembelikten, gözlerindeki ışıltıdan, ürkek ve çekingen gülümsemesinden, kadifemsi ya da zorba sesinden, parmaklarının hünerli deviniminden ve dimdik yürüyüşünden yoksun bırakılmış insan, güzelliğini korumuştu. Ayrıca, bedenlerini örten, bizim sabır ve dikkatle çözüp uzaklaştırdığımız yapışkan örtüden dolayı da güzelliğinde yine azalma olmamıştı. O bir zamanki görkemin somut kalıntılarından uzun süre kendimizi koparıp alamamıştık. Ama tüm özsu bedenlerinden çekilip alınmış kadavraları ortadan temizlemeye bizi zorlayan açlık değildi yalnız; insan sonrası çağ artık tümüyle bizimdi, Kızılca Kıyamet'ten sağ çıkan biz farelerin.

Bir ara bana öyle geldi ki, rüyama giren dişi fare, sanki elimden tutmuştu. Beni uzay kapsülümden alarak boş sokaklardan geçiriyor, in cine rastlanmayan kentte dolaştırıyordu. Yere gölgem düşmüyor, ama attığım adımların sesini işitiyordum. Binaların duvarlarının kurumla kaplanmasına karşın, kentin sloganı olan yazılar eskisi gibi yerinde duruyordu. Yuvarlak Latince harflerle Almanca, ayrıca lehçe olarak Danzig ve Gdansk'tan söz açılıyordu yazılarda. Benim sökemediklerimi, dişi fare heceleyerek okudu. Uzun Sokak Kapısı'nda bir zaman harıl harıl ticaretle uğraşmış varlıklı kentin sloganı yazılı durmaktaydı hâlâ; yüzyıllar boyu kentin yaşamına damgasını vuran slogan bundan böyle farelere yalnızca farelere, seslenmekteydi: Nec temere, nec timere. Böyle de olmak istiyoruz, dedi dişi fare: Ne fazla atak, ne fazla ürkek. Aman sevgili dostum, ne olağanüstü bir kentin varmış meğer! Bizler için de ne rahat yer!

Bütün gördüklerim, binaların cephelerinin camdan soyutlanıp siyaha boyandığını, bunun dışında en ufak çivisine varıncaya dek her şeyin yerli yerinde duruğunu ortaya koymaktaydı. Elbet, iç karartıcı bir kulisti, ama seçilebiliyordu her şey. Tüm yapıların üzeri hemen aynı kalınlıkta bir kurum tabakasıyla örtülmüştü, saçaklar, çatı süslemeleri, merdiven sahanlıkları ve kabartma bezeklerdeki figürler eskisinden daha belirgindi şimdi. Uzun So-

kak'ın başında durup Çuvalcılar Sokak'ından Sankt Marien Kilisesi'nin yüksek kulesine bakılınca görülen eski manzara, hâlâ bir sürpriz gibi çıkıyordu insanın karşısına. Acaba kilisenin içindeki duvarlar, fresklerini isteriz diye bağırıp duruyorlar mıydı? Kapıdan girecek oldum, ama dişi fare kiliseyi gezip görmeme izin vermedi. İlerde, dedi, ilerde belki.

Uzun Köprü boyunca, Mottlau ırınağına açılan tüm kapılardan girip çıkan fareler göze çarpmaktaydı. Ya bir şeyler atıştırıyor ya da çiftleşiyorlardı. Tıkındıkları şeyi göreyim istemedim. Bu bir şeye benzemeyen kayış gibi tortop nesneler, Allah bilir neydi artık. Beni düşünen dişi fare, eskisi gibi aralıksız konuşmayı bıraktı, Kutsal Kitap'tan, farelerin o sırada yaptıkları işle ilgili alıntılamalarda bulundu. Kutsal Kitap'ta söylenen "çoğalın" sözünün gereğini yerine getiriyordu fareler. Erkekler rasgele dişilerin üzerine çıkıyor, dişiler de hiç mırın kırın etmeden durumu kabulleniyor, erkekler arasında bir seçime gitmiyorlardı. Ardından yeniden tıkınmaya başlıyor, yeniden bir şeyler atıştırıyorlardı.

İşte böyleyiz biz, dedi dişi fare: Çoğalmamız için gerekli besin kaygısı bizleri devingen durumda tutar hep. Yoksa sen daha iyisini biliyor musun, aziz dostum?

Sevgi, diye karşılık verdim ben, o büyük, kapsamlı, seçimsiz yapamayan, o tanrısal, beri yandan alabildiğine beşeri duygu; öyle bir duygu ki, Damroka'yı düşününce beni...

Karnım tok sizin sevginize! dedi dişi fare. Sonunuz geldiğinde, siz insanlar, erkek dişi ayırt etmez olmuştunuz. Kafadan doğuınlarınızla aklınız karışmış, hem erkek, hem dişi rolünü üstlenmek istemiştiniz, o özbeöz vaginalarınızın içinde özbeöz kamışlarınızla tek başına iş bitiren doğurtucu memeliler rolünü oynamak gururunuzu okşamıştı.

Bunun üzerine ikimiz de güldük. Pek güzel, dişi fare! Senin için rüya görmeye değer. Beni defterden silen, aradaki o küçük ayrımla birlikte bana yol veren denizci kadınlara anlatacağım bunu...

Bunun üzerine Eski Kent'ten ayrıldık, boydan boya Balina Sokağı ve tüm sınır bölgeleri çamur ve taş parçalarıyla sarılmıştı. La-

pa halindeki çamurun kuru olup cana minnet bilinen uzantısı Yüksek Seigen'in, Anahtar Bent'in içine giriyor, Jakob Kapısı'na ve metal yazıyla hâlâ Lenin Tersanesi ismini taşıyan tersane girişine kadar varıyordu. Girişin önünde, bin dokuz yüz yetmiş Aralığında milislerin kurşunlarıyla can veren işçiler için dikilmiş üç yüksek demir haçtan bir anıt durmaktaydı; sanki çapalar çarmıha gerilebilirmiş gibi dövme demirden üç çapa asılımıştı haçlara.

Açıkça, dişi fare, açıkça, siz farelerin Solidarnosc konusunda ne düşündüğünüzü öğrenebilir miyim?

Bu düşünce pratikte her zaman bizimle beraberdi, diye cevap verdi dişi fare.

Peki ilerde, baştakiler sizi ezmeye kalktı mı...

Bundan böyle asla, dedi dişi fare, asla biz fareler kaçacak delik aramayacağız.

Ama diyelim ki bir süper fare...

Gülünç şey! diye sesini yükseltti dişi fare. Böyle şeyleri insan beyni düşünebilir ancak. Bizler, süper falan bilmeyiz.

Rılıtım alanında, insanların yeryüzünde egemen olduğu dönemden kalmış sapasağlam araç ve gereçler kimi dik, kimi yatık konumda durmaktaydı: Vinçler, konteynerler, çatallı istif arabaları, değişik çapta silahlar. İskele babalarına bağlanmış üç mayın tarama gemisi, denize açılmaya hazır. Ama ne eller var görünürde çalışan, ne kumanda verecek bir kişi, ne martılar. Yalnızca fareler, nereye bakılsa fareler göze çarpıyor, burada da Kutsal Kitap'taki buyruğun gereğini yerine getiriyorlardı. Bütün gemilerin güvertelerinde fareler seçilmekteydi, kemire kemire geçirgen duruma getirdikleri konteynerlerin çevresinde küme küme fareler, rıhtım tesisleri boyunca fareler. Siyalıa boyanmış hurdalar önünde, kalay yeşili postlarıyla fareler. Yalnız farelerdi ki, ortada görünen iç karartıcı manzarayı biraz renklendiriyordu.

Dişi fare yeniden güldü. Ha, sevgili dostum, Lehçe, fare ne demek biliyor musun?

Hiçbir şey bilmek istemiyordum. Bütün istediğim, yeniden uzay kapsülüme dönmek, karşımdaki görüntülerden kurtulmak,

uzaklaşmak hepsinden, başka görüntülerin düşünü görmekti. Buradan kaçıp kurtulmak, buydu isteğim!

Görüntüsü sönüp giderken, Szczur, dedi dişi fare. Farenin Lehçe adı böyle. Szczur! diye seslendi ardından. Tekrarlayın lütfen: Szczur!

Hani Kaşubya'nın yalnız bir hinterland, büyük olayların yanına uğramadığı bir eyalet, Yedi dağın ardında engebeli sınırlılığı içinde kendine yeten bir yer olduğu da düşünülmemelidir. Anna Koljaiczek'in Kaşubya otu, dünyanın dört bir yanına dal budak salmış sonradan hazineye geçen manastırın bulunduğu Zikovo'ye kadar uzanan Woyke soyağacının sürgünlerini, rüzgâr, yine bir savaşın bitmesinin hemen ardından Avustralya'ya kaldırıp atmıştı: Evlilik dışı doğmuş iki Woyke kardeş, annelerini geride bırakıp Kokoszki'li ve Firoga'lı nişanlılarını yanlarına alarak gemiye atladıkları gibi Avustralya'nın yolunu tutmuştu.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Stomma kolundan gelen bazı kişiler ve bir Kuczorra, Amerika'ya göçmüş, Şikago ve Buffalo kentlerinde, bilindiği gibi yüzyıl başında sallar altında karısı Anna'nın elinden uçup giden Josef Koljaiczek'in torunlarını bulmuşlardı; o günden bu yana da ticaretle uğraşan, perakende ve toptancılık işinde becerikli pek çok Colchic yetişmişti.

Anna'nın kökü Maternia'dan olan baba tarafından bir Bronski, henüz imparatorluk zamanında Japonya'ya gitmiş, orada çubuklarla yemek yemesini öğrenmişti. Bu Bronski'nin torunlarından biri de Hong Kong'ta çoluk çocuğa karışmış, para pul sahibi olmuştu.

Bin dokuz yüz kırk beşten sonra Anna Koljaiczek'in Ren bölgesine yerleşen torunu Oskar'dan başka rahmetli kız kardeşleri Amanda, Hulda ve Lisbeth'in pek çok torunu Suebya'da ve Ruhr bölgesinde kök salmıştı; çünkü o zamanlar söylendiğine göre yalnız Kaşubyadaki masa başlarında değil, genellikle Doğu'da hayat güzel, ama Batı'da daha rahattı.

Kartuzy, Maternia ve Wejherowo kiliselerindeki kayıtlardan görüleceği üzere, Anna'nın anne tarafından Kurbiella'larla, Woyke'ler, Stomma'lar, Kuczorra'lar ve evlilik yoluyla Lemke'ler ve

Stobbe'ler arasında ikide bir hayat boyu çözülmeyecek bağlar oluşmuştu. Kurbiella'lardan biri ticaret gemilerinde çalışmaya başlamış, ama ellili yılların ortasında İsveç'e kapağı atmış, buradan da Afrika'ya göçmüştü; otelcilik sektöründe çalıştığı Mombasa'dan, üzerlerinde palmiyeli kıyıların ve egzotik meyvelerin resimleri görülen kartpostallar yollamaktaydı.

Dış ülkelere göçen bütün Kaşubyalılar her ne kadar kendilerini Amerika Birleşik Devletleri'nin, İngiliz Uluslar Topluluğu vatandaşları ve daha çok Batı Almanyalı gösteriyorlarsa da, yağı alınmış sütün ve kaynatılmış pancar şurubunun kokusunu yine de üzerlerinden atabilmiş değillerdi; çok gezip dolaşmış centilmen bir kişi izlenimini uyandırmaya bayılan bizim Bay Matzeratlı da, süründüğü kolonyalara karşın alttan alta yurdunu anımsatan bir ahır kokusu saçıyordu çevresine.

Anna Koljaiczek'in davetiye yerine geçen kartlarla yüz yedinci yaş gününü ilan edişi beş kıtanın beşinde, bu arada Montevideo'da da duyulmuştu. Montevideo'da bir zaman kayıplara karışmış Josef Koljaiczek'in torununun bir oğlu yaşıyor, bütün Colchicler gibi kereste ve kaplamalık tahta ticaretiyle uğraşıyordu. Beri yandan, Colchicler Brezilya'nın balta girmemiş ormanlarında tıraşlama işinde çalışmaktaydı; İzlanda'da bir sandık fabrikasının sahibiydiler ayrıca.

Yani Poznann ile eskiden Bromberg adındaki Bydgoszez üzerinde Kaşubya'ya gelen, yalnızca Bizim Bay Matzerath değildi; ismini sonradan o serüvensi Viking ismiyle değiştiren ve şu sıra demiryollarında çalışan bir Woyke, karısıyla gemiye atlayıp Avusturalya'dan yola çıkmıştı; oysa hayli kalabalık Colchiler arasında, Stomma soyundan bir kadınla evlenmiş bir tek Mister Colchic vardı Michigan eyaletinden eşiyle uçağa binmiş gelen. İngiliz kolonisi Hong Kong'tan ise, önceki adı Bronski olan Mr. Bruns eşiyle uçağa atlayıp, Frankfurt/Main üzerinden Varşova'ya geliyor. Hong Kong'tan dış ülkelere ucuz oyuncaklar ihraç ediyor Mister Bruns; safkan Çinli eşi Mrs. Bruns'un Kaşubyalılar arasında kendini nasıl hissedeceği konusunda korkuyla karışık bir merak duymakta.

Montevideo'daki kaplamalık tahta tüccarı, ne yazık ki Anna Koljaiczek'in doğum gününde bulunamayacağını bildirmişti; ama ailenin ilkin tayfalık yapıp sonra İsveç üzerinden Afrika'ya göç eden üyesi gelecek; bir otel işletiyor Afrika'da ve hâlâ Kurbiella ismini taşıyor.

Anna'nın rahmetli kızkardeşleri Amanda'nın, Hulda'nın ve Lisbeth'in torunları Kaşubya'da pek yakın yerlerde oturmalarına karşın, yalnızca Bay Stomma ile kızlık adı Pipka olan Bayan Stomma, yeniyetme iki çocuğuyla doğum günü kutlamasında hazır bulunacağını haber verdi. Bir onarım atölyesiyle bir bisiklet mağazasının sahibi olan (Wanne-Eickel'de bir şubesi var mağazanın) ve yanlarında ayrıca bir sorumlu müdür çalıştıran Stommalar trenle Gelsenkirchen'den yola çıkacak.

Bizim Bay Matzerath muhtemel oğlu Kurt'u ve bilindiği üzere kızlık soyadı Truchinski olan annesini, kendisiyle bu yolculuğa çıkmaya razı etmek için uğraştıysa da razı edemedi; işinin başından ayrılmak istemedi Maria Truchinski. Savaş bitti bitecekken, Oskar'ın bugünkü düşüncesine göre, kocasının önüne geçilebilecek gibi olan ölümünden sonra bir daha evlenmemiş, eskisi gibi ticaretle uğraşmasını başarıyla sürdürmüştü.

"Hayır, hayır! Oraya bir daha dönmek istemiyorum!" diye sesini yükseltmişti Maria. Bu yüzden aralarında tartışma çıkmış, Oskar'ın babalığı yeniden gündeme gelip kuşku konusu yapılmıştı; ne var ki, bu tatsız konuyu burada ele alırsak, hayli uzayacak iş. Maria Matzerath gelemeyecekti, işte o kadar; sahibi olduğu marketler zincirini öyle yüz üstü bırakamazdı.

Yola çıkmasından kısa süre önce, laf arasında: "Söyler misiniz, Oskar, dünyanın dört bir bucağına dağılmış Kaşubyalılardan ve Kaşubya'dan ayrılmamışlardan şahsen kimleri tanıyorsunuz?" diye sorduğum zaman, şöyle demişti bizim Bay Matrezath: "Belli bir ürkeklik şimdiye kadar gezilere, yolculuklara çıkıp geçmişiinle yüz yüze gelmekten alıkoydu beni. Gerçi hısım akrabalarla arada bir mektuplaşmadım değil; ama fotoğraflar dışında -özellikle de Colchicler fotoğraf çekme işine iyice kaptırmıştı kendilerini- öy-

le yüz yüze bir karşılaşma gerçekleşmedi. Şimdi öyle umuyorum ki, zavallı annemle yakın ilişkisi hazin şekilde son bulan dayım Jan'ı değilse bile, oğlunu yeniden göreceğim; Stefan, bilemedin iki ay büyük benden."

Bizim Bay Matzerath sustu derken, parmaklarındaki yüzükleri döndürüp durdu bir süre. Ardından şöyle söyledi: "Ne bileyim, birbirimize söyleyeceğimiz sözler öyle pek derin şeyler olmayacak. Bu aile toplantılarını biliyorsunuz işte. Benim en çok merak ettiğim kişi büyükannemdir. Bir tek o var gerçekten gözümün önünden canlandırabildiğim. Onun için, yalnızca onu görmek için çıkıyorum bu geziye. Ne var ki, Anna Koljaiczek, Bissau-Abbau'da değil artık; şimdi oturduğu yer, bugün Matarnia diye bilinen Matern'e yakın daha çok. Yeni havaalanının yapımı kendisini yerinden yurdundan etti. Bu yüzden, büyükannemin çocukluğundan bu yana sürüp ektiği, çapalayıp otlardan temizlediği patates tarlaları, diğer bazı mitler gibi beton altında gömülüp gitti."

Biraz hasar görmüş Mercedesi'yle bizim Bay Matzerath deliksiz bir uykuyla geçirilmiş düşsüz bir geceden sonra Posen yönünden Bromberg'e yaklaşadursun, daha başka bazı soruların doğrudan kendisine yöneltilmese bile, teorik olarak ortaya atılması gerekiyor: Ne diye yine Oskar? Otuz yaşında olup eskisi gibi kendi ruh ve akıl hastalıkları kliniğinde kalamaz mıydı sanki? Diyelim ki yaşlandı ve son zamanlarda medya delisi olup çıktı; neden özellikle yüz yedinci yaş gününü seçti büyükannesinin? Neden yıllar önce, neden yuvarlak yüz sayısını kutlamak için yeterince neden varken yapmadı bunu? Neden Anna Koljaiczek, bütün öbür doğum günlerinde kimseyi zahmet ve külfete ya da -kendi deyimiyle- sıkıntıya sokmak istememişti de, şimdi dünyanın dört bir köşesine bu doğum günü davetiyelerini yollamaya kalkmıştı?

Neden mi? Yüreğini bir tedirginlik kaplamıştı da ondan. Kendisiyle beraber evin önündeki sıraya hop oturup hop kalkan bir tedirginlik. Yıllardır ağzından yakarırcasına dökülen "Yeter artık, göçüp gideyim bu dünyadan!" sözü, bundan böyle yalnız kendisini ilgilendirmekten çıkmış, "Yeter artık, göçüp gideyim bu dün-

yayla birlikte!" sözüne dönüşerek çevresini de kapsayacak gibi bir genişlik kazanmıştı çünkü.

Bu yüzden de gerek ona yakın, gerek uzak-yakın herkese davetiye yollanmıştı ve davetiyeleri Matarnia'daki rahip kaleme almıştı; çünkü Anna Koljaiczek şöyle demişti rahip efendiye: "Doğum günümü kutlayacağım kutlamaya ama, davetiyeleri kim yazacak bilemem."

İşte böyle bir davetiye de bizim Bay Matzeratah almıştı büyükannesinden; hani büyükannesinin doğum gününü unuttuğu, sıcağı sıcağına kutlamadığı yıl olmamış, ama İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bu yana, bir marşandiz treniyle hasta hasta Batıya doğru tekerlenip gittiğinden beri bir daha eve dönmemişti. Şu sıra kuzeydoğu yönünde ilerliyor kendisi; gözlerini sürücüsünün ensesine dikmiş, sanki orada tutunacak bir yer arıyor; çünkü o da büyükannesi Koljaiczek gibi oldukça karamsar biri.

Üstüne bir bez, tamam! Yine sözü dişi farenin almasını istemediğim için, Noel faremin kafesi bezle örtülüyor. Ne bir şey görmek, ne bir şey işitmek istiyorum! Ne de, aralarda Barok müzik, dünyanın çeşitli yorumlar halinde dağılıp döküldüğü Üçüncü Program'a kulak vermek! Biliyorum çünkü tepe taklak olduğunu her şeyin, hem de yavaş yavaş hızlanarak. Benim kâğıtlarda da daha iyi değil durum: Dört bir yanda orman can çekişiyor. Malskat mı? Çok gerilerde kaldı. (Kora kemerine kilittaşı olarak bir gamalı haç yerleştiren Lübeck Piskoposu'nun adını bilen var mı bugün?) Kala kala bir gemi kalıyor. Bakarsın çıkar selamete. En iyisi kadınların peşine düşmek...

Derken Gotland görünüyor ufukta. Yeni Ilsebill, saatte dokuz millik bir hızla yol alıyor. Araştırma gemisi gümbür gümbür ötüyor, dizel motor işte öylesine sarsıp silkiyor gemiyi. Damroka, tartışmayla ve kulaksı denizanalarının sayımıyla kaybedilen zamanı telafi etmek istiyor.

Kadınların artık tartıştığı yok. Denizbilimci, bundan böyle yeterince malzemenin devşirildiğini belirtiyor kesin olarak.

Dümenci diyor ki: "Öland ile Gotland arasında şöyle kısa süre birkaç ölçüm daha yaptık mı, bitirdik sayılır işi; ondan sonra hay hay..."

Damroka susuyor. Pisibalığının kendisine söylediklerini boyuna yinelemek istemiyor.

Bulaşıkları yıkayan Kontesin kuzineden sesi geliyor: "Merak etmeyin, geç kalmayız. Sizin şu Vineta bir yere kaçmıyor."

Dümencinin, Rügen ile Usedom arasında birkaç kez daha "köpekbalığı"nın suya salınmasını önermesi üzerine -"DDR'dekilerin bizim bilimsel araştırma amacımızdan kuşku duymamaları için hani"- çarkçıbaşı şöyle diyor: "Martha'nın hakkı var. DDR'dekiler sadece Vineta'yı aramaya çıkan, başka işi olmayan kimseleri sularından içeri sokmaz."

Hayli modası geçmiş, soğuk bir ismi var dümencinin; ama kendisine senli benli seslenecek oldum mu, Martha değil, bambaşkadır o zaman ismi. Ayrıca, çarkçıbaşının gemide ansızın Helga, denizbilimcinin de Vera ismiyle boy göstermesine karşın, ikisinin de gemi dışında -söz arasında başarıyla- yürüttükleri asıl işlerinde isimleri tamamen değişik. Damroka'nın da gemideki ismi Damroka; bana yakın olduğu yerde hece sayısı daha az bir isimle yetiniyor. Yalnızca Kontes her zaman ve her yerde Erna ismini taşıyabilir.

Bunu söylüyorsam, beş kadının gerçek isimleriyle asla bir araya gelip gemiyle denize açılmayacakları içindir; yalnızca benim keyfim öyle istediğinden onları güvertede, geminin ortasında, hamaklarda bir araya topladım ve dilediğim rotaya yönelttim. Kolay olmadı hani. Tipik! dendi bu davranışım için. Yalnızca erkeklerin kafasından çıkar böyle şeyler. Uyum hastası seninki. Bir barış yolculuğu mu tasarlıyor ne?

Baktım olmayacak, kafamdan bazı şeytanlıklar uydurdum, kimi iş bitirici yalanlar attım; geminin seyri sırasında asla fırtına çıkmayacağı, açık denizde makinelerde bir arızayla karşılaşmayacakları konusunda yola çıkmalarından kısa süre önce söz verdim kendilerine.

Ama yine de bu yolculuk için bazı koşullar öne sürdüler: Gamzelerini hiç saymayacak, benlerini keşfetmeye kalkmayacak, yatay ya da dikey doğrultuda hiçbir kırışık ve buruşuğu yorum konusu yapmayacaktım. Hiçbirinin gerçek kimliğini anımsatan bir benzetmeye başvurmayacaktım. Kendilerini yansıtmak istediğim gibi görünmeye hiçbiri yanaşmıyordu. Bu yüzden profillerini çizmem, birinin alnına bombeli biçim verip ötekisini düz bırakmam, gözlerinin biçimi için patronlar çıkarmam yasaktı. Birini konuşturdum ya da susturdum mu, konuşan ya da susan ağza hiç değinmeyecektim. Cerbezeli ya da kapalı kutu dudakların nasıl açıldığından, birbirleriyle kenetlendiğinden, birbirleri üzerine bastırdığından, birbirlerini ıslattığından söz edilmeyecekti. Ayrıca, birinin elmacık kemikleri iri mi, bir çene narin mi, bir başkası dolgun ve çıkıntılı mı, kulak memeleri birinde sere serpe sarkıyor, bir diğerinde kulağa bitişik mi duruyordu, söz konusu kişinin tipik bir özelliği diye öne sürmeyecektim. Hiçbir kokunun -her birinin kokusu ayrı çünkükendine tanımlayıcı sıfatlar aramasına izin yoktu. Sonra, renk diye bir şeyin lafı geçmeyecekti hiç; renginden söz açmak kişiye ihanetti. Bu yüzden, gemideki kadınlardan hiçbiri mavi, gri ya da ahu gözlüdür denemez. Koyu kahverengi, sarışın, kuzguni siyah saçlar söz konusu değil. Ancak Damroka'nın güzelim saç bukleleri olduğunu belirtebiliriz. Ve beş kadının beşinin de saçlarına az ya da çok kır düştüğünü. Kendilerini tanıdığımdan bu yana giderek kocadı hepsi, kırk beşinden başlayıp yetmişin üzerine kadar çıkıyor yaşları, ama Kontes hâlâ kendine genç kız süsü vermeye bayılıyor.

Yaşanmış onca yıl. İzin verilirse, zamanla hepsinin eskisinden de güzel göründüğünü söyleyebilirim. Tam öteden beri -öyle söylediler bana çünkü- güzelliklerine diyecek olmadığından, eskiden fazla açıkta taşıdıkları güzelliklerini, yaşları ilerledikçe bir tül gerisine çekip almayı başardılar.

İşte böyle: Vineta'ya doğru yola koyulmuş beş peçeli güzel. Hepsi geçmişe karışmış erkekleri konu alan yaşam öykülerinin de bir örtü çekilmiş üzerine; çünkü kendilerine nasıl sonradan yabancı düştüğümü, ellerinden uçup gittiğimi asla ele gelmediğimi,

açlıkla ya da rastlantı sonucu yollarına çıktığımı söylemem yasak örneğin. Ayrıca kimin kimi incitip küstürdüğü, kullandığı, işitmezlikten geldiği, yokluğunu çektiği yağmurda boşu boşuna beklettiği, az sonra -çünkü şimdiden Yeni Ilsebill Gotland'daki Visby limanına kırdı dümeni- batık kenti aramak üzere yola düşecek bir gemi için safra oluşturmaktan uzaktır.

"Biliyor musunuz," diye sesini yükseltiyor Çarkçıbaşı Helga, elini kolunu sallayarak, "canım öyle karaya çıkmak istiyor ki!"

Denizbilimci Vera: "Makineye yeni bir film takacağım," diyor. "Söylendiğine göre, Visby'de ilginç tarihi kalıntılar varmış. Hepsi de Ortaçağdan kalma gerçek şeyler."

Öyle ya da böyle Erna adını taşıyan Kontes, Visby'de satın alınacak öteberileri sıralıyor: "En başta boğazımızı ıslatacak bir şeyler almayı unutmamalıyız, birkaç şişe aquavit örneğin. Bir yer altı ülkesinde nelerle karşılaşacağımızı kim bilebilir?"

Adının Martha olduğunu söylediğim dümenci, karada mutlaka bir macera yaşasın istiyor. "Sanırım," diyor peşinen, "karaya çıkar çıkmaz hiç durmayıp bir adam tavlamaya bakacağım, son bir kez."

İçten içe kendisini hep Damroka diye çağırdığım Damroka, gemiyi demirler demirlemez liman reisine gidip damgalı mühürlü kâğıtları alacak. "Mönchgut'u sancak tarafında bıraktık da, tekneleriyle gemimize aborda olacak DDR sınır muhafızlarına hiç eksiği bulunmayan belgelerimizi gösterdik mi, ondan sonra korkma artık."

Ben karışmıyorum. Kendime saklıyorum bildiklerimi. İş işten geçmiş olabileceği sözü söylenmeden kalıyor. Ah ah, keşke kadınlar ayak atabilseydi Vineta'nın kapısından içeri!

Dişi fare, kendi zaman hesabına göre veriyor tarihleri. Avrupa'da görünmelerinden önce olup biten ve bizim kendi zaman ölçünüze göre tarihi hayli titizlikle saptanan ne varsa hepsini, "bizim siyah ev faresi dönemindeydi bu" formülüyle bir araya topluyor. Nerden geldikleri bilinmeyen siyah ev fareleri. Açıklamaktan çok efsaneleştirici bir ifadeyle şöyle diyor dişi fare: Hanidir Hazar denizi çevresinde yaşıyorduk; günün birinde karar verip Volga ır-

mağını yüzerek geçtik ve yollara düştük, bu da bizim göçebe fareler diye tanınmamıza yol açtı.

Liman kentlerinden ve Britanya adalarından Avrupa'nın içlerine on sekizinci yüzyılın ellili yıllarında geldiklerine ilişkin çeşitli kaynaklardaki bilgiler birbirlerini tuttuğundan, göç olayı ve vebanın yayılması, dişi farenin söylediği gibi siyah ev faresi dönemine rastlamaktaydı.

Aynı şekilde, Otuz Yıl Savaşları sırasında Magdeburg'ta, Stralsund'da, Breisach'ta ve daha başka yerlerde çiğ ve derisi yüzülmüş olarak alınıp satılan, kızartılmış ya da pişirilmiş yenilip değerli bir besin oluşturanlar da yeni siyah ev fareleriydi.

Ama yine de Asya'dan buraya gelen ve aptalca davranılmış Rattus nervegicus diye isimlendirilen göçebe fare, şu sıra sayıları hayli azalmış Rattus sınıfından olup göçebe farelerinden biraz daha küçük, sivri burunlu, ama vücuduna göre kuyruğu daha uzun siyah ev faresinin uzun tarihi içinde yer almaktadır.

Şöyle diyor dişi fare: Bu gibi ayrımlar yapmayız biz. Fare faredir. Ve fare olarak bütün göçlerde biz de vardık, vebanın ileri harekâtında, Haçlı Seferleri'nin ve ülkeden ülkeye dolaşan flajellan alaylarının gölgesinde biz de bulunduk; Jan Dark yakılırken biz de oradaydık; Macbeth'in sarayının önündeydik ayrıca; bütün imparatorların yanı sıra biz de Roma'ya gittik; Otuz Yıl Savaşları'nın yapıldığı yerlerde biz de boy gösterdik. Baltık denizinden Pomeranya'ya doğru yol alan İsveç kralı Gustav Adolf'un gemilerinde bulunduğu söylenen fareler bizlerdik, gemilerin omurgalarının üstüne yuvalanmış, siyah kılıkta bizler. İyi yüzücüler oldukları bilinmesine karşın, Hemeln'de Weser ırmağında Fareli Köyün Kavalcısı tarafından boğulduğu anlatılan fareler de yine bizlerden başkası değildi.

Ama göçebe fareler özellikle Fransız Devrimi'nin başından bu yana aktif duruma geçmişti ve Fransız Devrimi de, dişi farenin görüşüne göre, Paris Komünü ayaklanmasının bastırılmasıyla son bulmuştu. Bu yüzden farelerin yine çiğ ve kızartılmış olarak satışa sunulduğu 1871 Savaşı'na ayrı bir önem vermekteydi. Ne zaman uzunca bir konferansa girişmek istese, şöyle başlıyordu sö-

ze: Bizler Paris Komünü zamanında... ya da: Paris Komünü ayaklanmasından hemen sonraydı ki...

Dişi farenin hesabına göre, Paris Komünü'nden kısa süre önce beyaz tüylü, kırmızı gözüyle deney farelerinin o hazin ve kendi ifadesine göre bayağı yaşam serüveni başlamıştı. On dokuzuncu yüzyılın ellili yıllarında İngiltere ve Fransa'da, yüz ile iki yüz kadar göçebe fare yakalayıp bunları genelde teriye cinsi gayet acar bir köpekle kaçıp kurtulamayacakları gibi bir kafesin içine kapatmak ve farelerin işi bitirilinceye kadar geçecek zaman konusunda bahislere tutuşmak modaydı, hem de yalnız aşağı sınıftaki insanlar arasında yaygın değildi bu moda. Ne var ki, yakalanan fareler arasında bulunabilecek albinolar ayıklanıp panayırlardaki teşhir kulübelerinde ya da hayvanat bahçelerinde hilkat garibeleri olarak sergileniyordu. Bu iş yaklaşık on yıl sürdü, derken çıkarılan bir yasayla bahis oyunu olarak farelerin köpeklere parçalatılmasının önüne geçildi. Ama beyaz-kırmızı farelere duyulan gereksinim zamanla büyüyünce, sergilenmelere elverişli albinolar çiftler halinde beslenir oldu ve bu yoldan çok sayıda beyaz-kırmızı yavru elde edildi.

Dişi faremin dediğine göre, Cenevre'de bir hekim beyaz-kırmızı farelerle ilk laboratuar deneylerini gerçekleştirmişti; önce çeşitli besinlerle deneylerde bulunmuş, ardından albinoların yiyeceği içerisine ilaç katarak deneylere koyulmuş, en sonunda laboratuar farelerini difteri, kızıl, grip gibi insanlarda sık rastlanan hastalıkların basilleriyle enfekte ederek deneyleri sürdürmüştü. Ama Paris Komünü ayaklanmasından ancak otuz beş yıl sonra Philadelphia'da Wistar Enstitüsü'nde, Kızılca Kıyamet'ten hemen öncesine kadar yararlı gözle bakılan deney farelerinin seri üretimine geçilmesi üzerinedir ki, beyaz-kırmızı fareler deney hayvanı olarak dünya çapında kullanılmaya başlanmıştı.

Benim dişi fare şöyle diyor: Avrupa'ya ayak basmamızdan yaklaşık yüz elli yıl sonra -gemiyle gelmiştik bu kıtaya- deney faresi insan tarihinde yerini aldı, böylece Kızılca Kıyamet'le noktalanacak gelişim yolunda ilk adım atılmış oldu.

İşin tarihsel yönü ezerinde beni gereğince bilgilendirdikten

sonra, şöyle sürdürdü konuşmasını: Hem biliyor muydun, Wilmington Dalaware'deki üretim laboratuarları, insan tarihinin son yılına ilişkin bilançosunu, dünyanın dört bir köşesine ihraç ettiği on sekiz milyon deney faresine karşılık otuz milyon dolar bir kârla kapatmıştır?

Yirminci yüzyıl üzerine o uzun boylu konuşmasından bir türlü vazgeçiremiyorum dişi fareyi. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'yla kendileri tarafından öne alınan Üçüncü Dünya Savaşı'nı, bunların mantıksal bir sonucu olarak gördüğü Kızılca Kıyamet'le noktalanan savaşlar zinciri halinde bir araya topluyor. Dolayısıyla, bir şey anlatmak ister istemez, Kızılca Kıyamet'ten önce ya da sonra sözünü kullanıyor. İnsan çağı ve insan sonrası çağ gibi sözcükleri de ağzına almaya başladı son zamanda.

Bu yakında rüyama girdiğinde şöyle dedi: Henüz insan çağında, ama ev faresi döneminden rahat yüz elli yıl sonra, deney faresi zamanının başında Rusların Baltık filosu Amiral Rosjestwenski komutasında Libau'dan denize tam açılmak üzeriydi ki bizler ayrıldık gemiden. Tsuşima deniz muharebesinde de bulunduk, ama yalnızca Japon gemilerindeydik biz; muharebenin ardından savaş koptu; öyle bir savaş ki, dâhiyane buluşlarla yeni kitle imha silahlarının geliştirildiği bazı kesintilere karşın, insanlığın yok edilmesini ve üç aşamalı dünya savaşının bitimiyle insan sonrası çağı başlatmayı amaç edinmişti kendine.

Geçenlerde, bizim zaman hesabını dikkate alan dişi fare şöyle söyledi: İnsan tarihine göre 1630 yılıydı ki, İsveç Kralı Gustav Adolf'un filosuyla Pomeranya'nın bir adası olan Usedom'da karaya çıktık ve bu sırada adanın önünde batık bir kent keşfetik; ev fareleri döneminde kurulmuş kentin başlangıçtaki adı Jumme iken, sonradan bir başkasıyla değiştirilmişti.

Dişi fare bir ilerki cümlede batık kentin ismini açıklayınca, içimden bir feryat koparark eyvahlar olsun! dedim kendi kendime. Vineta'nın yerinin farelerce bilindiğini Ilsebill'deki kadınlar öğrenseler, saçlarını başlarını yolarlardı. Onları uyarmalıyım. Uyanır uyanmaz, Damroka'ya benim dişi fareden, ev farelerinden

ve göçebe farelerden, sessiz değişiminden sonra ratz, ratze, İtalyanca ratto, Fransızca rat, Almanca Ratte ve Rattin denen Rotto'dan, Radau'dan, röt'ten radda'dan ve rotto'dan söz edeceğim.

Kızılca Kıyamet'ten sonraydı ki... diyerek uzunca bir konuşmaya başlamak üzereyken, kafam kızarak sözünü kesim dişi farenin.

Yalan! diye haykırdım. Hepsi yalan. Kızılca Kıyamet diye bir şey uydurmak. Hani büsbütün olasılık dışı sayılmayacak böyle bir şey dünya yüzünde gerçekleşseydi, sizler de, sen de dişi fare, o günden sağ çıkamazdın.

Dişi fare hiç istifini bozmadı, Nuh zamanından beri tıkaç sisteminin uygulanmasının nasıl başarılı sonuçlar verdiğini bana bir kez daha açıklamaya kalkarak şöyle dedi: Henüz Kızılca Kıyamet kopmadan dehlizlerimiz ve yuvalarımız zehirli gazların saldırısına uğrasa, yaşlı fareleri tıkaç diye kullandık; bunlar, semiz kıçlarıyla barınaklarımızı dışarıya karşı hiç hava geçirmeyecek gibi sımsıkı tıkadı.

Yine, yalan! Olamaz! diye haykırmam üzerine beni geri zekâlı bir öğrenci yerine koyup şöyle dedi: Senin şu salaklığın yok mu, azizim, hayli sabır istiyor bizden. En doğrusu seni sınıfta çaktırmak olacak. Söylediklerimi kafanın alması için -hiçbir şey bilmiyorsun çünkü, hiçbir şey!- bizim güvenlik sistemini tebeşirle tahtaya çizmem gerekiyor.

Sanki dünya durdukça öğrencilikten yakayı kurtarmayacakmışım gibi yeniden bir okul tahtası rüyamdan içeri sokulurken, dişi farenin şöyle dediğini işittim: Bu arada şunu da belirteyim ki, yaşlı fareleri bizi korusunlar diye asla zorlamış değiliz. Kendi gönülleriyle bu işe talip olanların sayısı çokluk öyle fazlaydı ki, her dehliz girişini art arda üç tıkaçla tıkayabiliyor, insanların bizi zehirleme girişimlerine karşı yuvalarımızı ve dehlizlerimizi kesinlikle hava geçirmez duruma sokabiliyorduk. Nasıl bedenlerimizi germeler, incelip uzatmalarla dar borular içinden sıkışa sıkışa geçebiliyorsak, vücudumuzu şişirip yalnız zehirli gazlara değil, aynı zamanda su baskınlarına karşı da kendimizi tıkaça dönüştürmenin üstesinden gelebiliyoruz! Böylece, umarız Nuh tufanından nasıl sağ çıktığımızı da nihayet şu kalın kafanla anlamışsındır.

Dişi fare, kara tahtanın üzerine çeşitli dehlizler, odalar ve tıkaçlardan oluşan bir labirent çiziktirdi. Derse ara vermeden anlatmaya koyuldu: Seninle daha geçenlerde Danzig'in Eski Kent bölümünde dolaşırken ve sen eski dostumuz da kurumla siyaha boyanmış, görülmeye değer pek çok tarihi eserin özde pek hasar görmeden felaketi atlatmasından olayın açıkça sevincini belli ederken "Ne şaşılacak şey, Kızılca Kıyamet'ten sonra şu fareler nasıl da gamsız tasasız yaşayıp gidiyor," diye içinden geçirmişsindir belki. Ama aldatıcı bir izlenimdir bu. Hâlâ ansızın kopuveren toz fırtınaları canımıza okuyor bunların yok edici etkisine karşı yalnızca bizim dehliz sistemi, o başarıyla denenmiş tıkaç yöntemi imdadımıza yetişiyor. İnsan sonrası çağda ilk zamanlar çoğalmakta hayli zahmet çektik. Pek çok yavruyu doğar doğmaz dişleyip öldürmek zorunda kaldık: Kiminin kolu bacağı eksikti, kiminin başı; kiminin de kuyruğu düğüm düğümdü. Bu yüzden, yuvalarımızı hâlâ yaşlı farelerle güven altına almayı sürdürüyoruz. Yaşlı farelerin tümörlü popoları, onların gördüğü hizmetin eskisi gibi şimdi de ne kadar gerekli olduğunu gösteriyor. Bak işte, dostum, iyice bak!

Bunun üzerine dişi fare arkasını dönüp bana kıçını gösterdi, kendisinin radyoaktif sızıntılara karşı tıkaç işlevi gören yaşlı farelerden biri olduğunu anlamamı istedi. Görünürde bir tek yara vardı ve cerahatlenmiş yaranın bulunduğu yerde kemikler açığa çıkmıştı. Kuyruk yalnızca art arda sıralanan kıkırdaklardan oluşmaktaydı. Post denilen şeyden eser kalmamıştı. İçlerinden cerahat sızan tümörler. Cinsel organ, damar gibi atan bir kraterdi adeta, köpürüyor, kasılıyor, kan pıhtıları kusuyordu...

Dişi fare! diye haykırdım ben. Bu tümörlerle öleceksin.

E, ne olmuş yani? Sonra kıçını, bu yara odağını yavaşçacık, pek yavaçacık başka tarafa döndürdü yine.

Uzay kapsülümde sensiz öyle yalnız kalacağım, öyle yalnız kalacağım ki, anlatamam.

Abartıyorsun.

İyileş yine, dişi fare, lütfen!

Birden usulcacık güldüğünü işittim dişi farenin, duyargaları

yeniden görüntüye geldi: Ah benim kuş beyinli dostum: Hâlâ anlamadın mı bizim hep var olacağımızı, boyuna arkadan gelen yeni kuşaklarla yaşamımızı sürdüreceğimizi, sizin insan ben'inizin ve onun ölümlülüğünün bize yabancı olduğunu, çünkü ben'imizin sayısız fare yaşamından oluştuğunu ve böylece ölüm denen şeyi temize havale ettiğini? Korkman gereksiz. Bizi yanında bulacaksın hep. Asla bizsiz olmayacaksın. Bizim baş tacımızsın sen; çünkü Kızılca Kıyamet'in kopması ve insan sonrası çağın başlaması için bir hata kaynağı gerektiğinde, yardımını esirgemedin bizden....

Bir yanlışlık olmalı bir yerde.
Bilmiyorum ne, izlenen yön belki.
Bir şey; ama ne, yanlış yapılmış,
Ama ne zaman, ama nerde,
Oysa her şey yürüyor tıkır tıkır
İzliyor olsa bile bir yönü
Yanlışlığı işaret levhalarıyla anlaşılan.
Şimdi hata kaynağını arıyoruz.
Dışımızda deliler gibi
Biri çıkıp da biz diyene dek
Varsayalım şakadan, hepimiz,
Sen ya da, belki de sen evet,
Olabilirdik hata kaynağı.
Kastımız belli bir kişi değil.

Herkes herkese öncelik tanıyor
Oysa bal gibi
Ters yönde akıp gidiyor her şey
Ve denildiğine göre
Yanlış da olsa bu tek yön var yalnız,
Selamlaşırken söylenen söz:
Ben hata kaynağıyım, ya sen?

Seyrek paylaştık aynı görüşü böylesine
Kimse aramıyor artık nerde, neyin, ne zaman
Yanlış yapıldığını
Ve kalmadı arayan soran
Suçu, suçluları.

Ama yine de biliyoruz, suçlu her birimiz.
Her zamankinden daha mutlu seğirtiyor herkes
Yanlış yönde işaret levhalarını izleyip
Ve umuyor yanlış olduğunu levhaların
Kurtulacağımızı bir kez daha.

Kayışlar, kemerlerle uzay koltuğuma bağlanmış, korkudan kaskatı kesilmiştim. Yeter artık, dişi fare! Bırak şu soğuk şakaları! Demek ben olmak zorundayım, demek ben yaptım, demek sadece benim, hata kaynağı?

Aptal, sağır, ölü gibi davran! diye geçirdim içimden; aptal, sağır ve ölü süsü verdim kendime.

Ancak şimdi durumu kavramıştım: Bu, işine geliyordu dişi farenin. Beni bir uzay kapsülünün içine tıkıyor ve hata kaynağı yapıyor. Doğrusu güzel akıl etmiş bunu, ne de olsa bu işe elverişli sayılmayacak biri değildim: Teknik bakımdan benim gibi bir salağın böyle bir kapsülün içinde yeri yoktu, bir risk faktörüydüm ben. Cepte taşınır basit bir hesap makinesini bile kullanamayan, falan ya da filan mikroişlemcinin yapıp çıkardığı işlemlerden zerrece habersiz benim gibi birinin bu kapsül içinde hata kaynağı olarak bulunuşunun hiç mi hiç yadırganacak yanı yok; baksana, benim aptal ve savsak davranıp tuşlar ve düğmelerle oynadığımı ileri sürüyor. Uzayda yüzüne gözüne bulaştırarak turlar atan ben hiç oğlu hiç, can sıkıntısından ve pazarın bir türlü bitmek bilmeyişinden aklına esmiş, o minicik silizyum chip'lerinin çalışma düzenini bozmuşum sözde; hatta daha da kötüsü, video aracılığıyla kurgu filmlerden, özellikle kıyamet konusuna ilişkin o duygusal

dizilerdeki görüntü malzemesini veri çıkışına aktarmış, bu arada uyarı sinyalini görmemiş, dolayısıyla benim o felaket programını -hedefe yaklaşan yabancı cisimler- sonunda ilkin Batıdaki, ardından Doğudaki süper gücün yeryüzündeki terminaline yüklemişim, onlar da kuşkusuz fazla beklemeksizin harekete geçmiş.

Bu yoldan, dedi dişi fare, farelerin katkısı olmadan da Kızılca Kıyamet kopabilirdi. Rüyalara özgü oyunsu bir kesinlik ve görüntü netliğiyle hedefe yaklaşan o yabancı cisimleri bilgisayara yüklemenin ve başlangıçta biraz aksayan zaman kodunu yeniden uyumlu duruma getirmenin üstesinden gelmişim sözde.

Ben hata kaynağıymışım! Başka kimse kalmamış gibi, oyunsu bir davranışla ben bitirmişim işi. Hayır! diye bağırdım. Böyle bir şeyi kabullenemem. Biliyorsun ki, dişi fare, bir ampulü değiştir deseler değiştiremem ben, araba da kullanamam ayrıca. Oldum olası böyle biriyim, henüz bir yavrukurtken, sonra hava kuvvetlerinde bir uçaksavar bataryasında görevliyken böyleydim yine. 8,8 milimetrelik toplardan altıncı topun başında mekanik göstergeyi asıl göstergeyle bir hizaya getiremezdim bir türlü. Bugün bile daha başka birtakım beceriksizliklerimi rüyalarımda görüp dururum hep. Ben uzay gözlemcisi ha! Ben uzay jimnastikçisi! Chips ve klips falan nedir, hiç bilmeyen ben. Kozmonotların konuştuğu dile yalnızca filmlerden aşina olan ben! Daha demin umutsuzluğa kapılmış, aşağıya durun! Yanlış alarm! diye bağırarak olup biteceklerin önüne geçmeye çalışan ben.

Boşuna tabii. Çünkü ne anlarım ben bundan. Böyle şeyler için bende nerde kafa. Derken, yeryüzü! diye bağırdım. Ama ıslıksı ötüp duran seslerden başka cevap gelmedi aşağıdan. Ardından sessizlik. Benim kendi sesim, o kadar.

Artık uyanmak istiyorum, dedim rüyada kendi kendime. Bir başkasının rüyasında hata kaynağı olarak boy göstermek istemiyorum. Uyanır uyanmaz, çayımı içmeden gazeteye sarılacağım hemen. Göreceğiz bakalım, gazetede neler yazıyor. Bir hata kaynağından tek bir satır bulunmayacaktır içinde. Tersine, her şey o

alışılmış eski akışını izliyor olacak. Elbet tehlikeler yok değil, ama ne zaman yoktu bunlar! Şimdiye dek barış istemi, hiç daha böylesine güçlü değildi!

Ama yine de ellerinin altında düğmeler, parmakları titreyip duran o morukların uyarılması gerekiyordu. Buraya bakın, sizi güçlü moruklar: Birbirinize öyle hainlik beslemeyi bırakın da oturup konuşun güzel güzel. Böylesi daha iyi çünkü. Konuşun birbirinizle, lütfen konuşun, hangi konuda olursa olsun, konuşun yeter ki! Ama kendi kendimize sormadan duramıyoruz yine de: Bu son zamandaki konuşup görüşmeleri sürüp giderken, beri yanda ilkin minicik, sonra kocaman hatalar bir yol bulup kimse farketmeksizin güvenlik sistemimize sızıyor, daha doğrusu kemire kemire bir yol açıp giriyorlar içine; bazı kemirici hayvanların ahşap, beton, hatta metal içinden kemire kemire kendilerine bir yol açıp ilerledikleri gibi ilerliyor, sonunda bir an için yalancıktan varsayalım böyle olduğunu her iki taraftaki ana bilgisayarlara ulaşıyor, bazı haltlar karıştırıyorlar buralarda, daha da kötüsü tüm chips ve klipsleri, bizim onca araştırmalar sonucu keşfettiğimiz güvenlik sistemlerimizin altını üstüne getiriyorlar; ama hayır, daha da kötüsü, var olan ve hazır bir fırsat bekleyen mekanizmayı harekete geçiriyor, bir daha geriye döndürülmeyecek nihai olayı başlatıyorlar. Kemirgenlerin yapamayacağı şey değil hani. Beyaz sıçanların örneğin, arasından geçemeyeceği, girip çıkamayacağı yer yoktur, hiçbir delik onların giremeyeceği kadar küçük, hiçbir yarık onların geçemeyeceği kadar dar değildir.

Böyle de olunca, siz ihtiyar beyler, alarm verilmesi gerekiyor. Duydunuz mu, alarm! fazla beklemeden, hayır, hemen şimdi her iki süper gücün ana bilgisayarlara bağlı kumanda merkezleri fare baskınına karşı güven altına alınmalı. Hem yalnız beyaz farelere karşı değil. Çünkü bakarsınız yedi canlı, zehirlere karşı bağışık, üstelik zeki diğer bazı kemiriciler, lağım fareleri örneğin, beyaz farelerin diş geçiremediği tüm güvenlik sistemlerini aşıp geçebilir ve insanların barış istemine boş verirler.

Niçin? Neden yapsınlar ki bunu?

Neden mi? Bizim işimizi bitirmek, insanlığın kökten hesabını görmek için; bizlerden bıktıkları, insan sonrası çağları düşledikleri, bundan böyle tek başlarına yaşayıp keyif çatmak istedikleri için; yeryüzünde tespihböcekleri olacak sadece, memeli mavi etsinekleri ve havada vızıltıyla uçan salyangozlar...

Çünkü dinleyin, omuzlarında pek çok sorumluluk taşıyor olması gereken siz kodamanlar; rüyamda neler gördüm, anlatayım da dinleyin: Biz artık yokmuşuz yeryüzünde. Çocukluğumun geçtiği, Hitler gençlik örgütünde çalıştığım ve hava savunması yardımcılığıyla görevlendirildiğim Gdansk'da farelerle karşılaştım yalnız. Sonra rüyamda bir uzay kapsülünde oturuyormuşum, ama gökyüzündeki olayları gözlemiyormuşum da, yeryüzünde olup bitenleri bilgisayarıma yüklüyormuşum ki, hep böyle sürüp gidemeyeceği sonunda aşağıdakilerin kafasına dank etsin. Demek istediğim, yukarıdan bakıldı mı dört bir yanda çözülmeden bekleyen o pek çok sorun. Örneğin, atıkla ne yapılacak? Ya da: O bir sürü denizanası nasıl sayılacak? Bizler, masaldaki prens gibi hata kaynağını nihayet ele geçirdik diyelim, kim ölüp giden ormanları eski dirimselliğine kavuşturacak?

Ama uyanmadan az önce uzay kapsülümde monitörü çalıştırmayı başardım. Rüyalardaki o alışılmış görüntü salatasından sonra -yine beceriksiz bir topçueri olarak dikildim karşıma- içinde birden çok masal kahramanıyla yolda giden bir arabanın görüntüsü ekrana geldi...

Direksiyonun başında Seksekbacak, onun yanında ötekilerin arasından kurayla seçilmiş bir cüce, arka koltuklarda ise uykudan baş alamayan Uyuyan Güzel ve onu boyuna öpüp uyandıran Prens, Federal Almanya'nın sözde başkenti Bonn'a doğru ilerliyor araba.

Üst üste iki minder üzerinde oturan cüce, dizlerinin üzerine yaydığı kent planında işaret parmağını sağa sola gezdiriyor. Çevrenin yabancısı olan Seksekbacak, cücenin talimatlarına uyarak kullanıyor arabayı: "Sol şeride geç!- "İkinci sokaktan sonra sağa dön!"

Prens, ikide bir öpüp uyandırdığı Uyuyan Güzel'e, başkentte-

ki görülmeye değer eserleri gösteriyor: Ren köprüsünden geçerlerken Ren ırmağını gösteriyor ona, ardından Beethoven Evi'ni, çeşitli lobilerin karargâhları arasında bir iki dolandıktan sonra da üç büyük harfle yükseklere taşınan bir gökdeleni ve modern, ama yine de bir barakayı anımsatacak yassı bir yapıyı. Uyuyan Güzel, uykudan şişmiş uzun kirpikli gözlerini açabildiği kadar açıyor, ama her defasında hemen yumuyor yine. Az kalsın bir trafik lambasının kırmızı yandığını görmeyen Seksekbacak'a, "Kırmızı!" diye bağırıyor oradan cüce.

Cadı benzini sayesinde motoru yorulmak bilmeyen eski Ford, kentin içinde çokluk birbirine karşıt sloganlar ve pankartlar taşıyarak gösteri yapan bir alay toplulukla karşılaşıyor. Prens ve cüce, pankartların üzerindeki kimi yazıları okuyorlar: "Bebeler Yılı Ne Zaman?" "Türkler Dışarı!" "Füzeler Sökülsün!" "Barış Silahlandırılsın!" "Hayvan Deneylerine Son!" "Fareler ve Etsineklerine Ölüm!" "Ormansız da Yaşanır!" "Ormanlar Ölüyor, Grimm Kardeşler uyuyor!"

Göstericilerden bazısı maske geçirmiş yüzüne, bazıların elinde sopalar var; pek çoğu öyle giyinmiş ki, tıpkı canlı cenazelere ya da bakır yeşili farelere benziyor. Biri dikilmiş gazete okuyor. Gazetenin manşeti ise şöyle. "Ruslar Şansölyenin çocuklarını kaçırdı." Gazeteyi okuyanın az ilerde dikildiğini gören cüce, trafiğin o sırada yavaşlamasını fırsat bilip manşeti sesli sesli okuyor. Kikirdiyor ardından, ellerini çırpıyor.

Sonunda "Şansölyenin makamına gider" tabelası. Biraz daha ilerleyip kontrol noktasının önünde duruyorlar. Seksekbacak, görevli subaya, "Masalları Kurtarın" komitesinin başkanı olarak tanıtıyor kendini. Prens, Uyuyan Güzel'ini bir kez daha öpüp uyandırıyor: "Geldik, sevgilim!"

Görevli subayın duraksadığını gören cüce, uzun bir sessiz film ismi söylüyor ezberden: "Biz orta vadeli orman tahribatı için yetkili özel bakanlığı arıyoruz. Sayın bakan Jakob ve Müsteşar Wilhelm Grimm'le randevumuz var. Parolamız Masal Yolu. Acil durum!"

Görevli subayın talimatı üzerine, nöbetçiler parolayı bilgisaya-

ra yüklüyor. "Parola masal yolu" yazısı okunuyor monitörde. Ardından cevap geliyor: "Masal yolu serbest." Bariyer kalkıyor. Görevli subay selam duruyor. Prens, açık pencereden bir bahşiş tutuşturuyor subayın eline. Çalışmaktan biraz fazla yorgun düşmüş gencecik subay, avcunda altın bir para görerek şaşırıyor. (Para bir Maksdor mu, yoksa bir altın ruble mi olmalı, bu noktada bizim Bay Matzerath bir öneride bulunabilirdi.)

Kurabiye Ev'de kalmış masal kahramanları, sihirli aynadan Bonn'da olup bitenleri izliyor. Komite üyelerinin Ford'dan inip bakanlığın girişinde Jakob ve Wilhem Grimm tarafından karşılandığını görür görmez, alkışlıyorlar. Hatta Elsiz Kız'ın kesik elleri bile alkışa katılıyor. Hansel ve Gretel, Jakob'un kim, Wilhem'in kim olduğunu Rapunzel'e açıklıyor. Kemik koleksiyonundan aldığı bir kemiği heyecanından kemirmeye başlıyor cadı. Kulakları ağır işiten büyükanne, şöyle söylüyor Kırmızı Başlıklı Kız'a: "Allah vere de sözlüğü alıp gelseler yanlarında. Bütün ciltler şart değil hani. Cüce getireceğine söz verdi."

Grimm Kardeşler'in makam odalarının duvarlarına, ormanlık bölgeleri ve ormanlardaki değişik renklerle belirlenmiş değişik derecedeki hasarı gösteren kocaman haritalar asılmış. Jakob, masal kahramanlarını bir masaya buyur ediyor. Wilhelm, Grimm Masalları'nın eski bir baskısını getirip koyuyor komite üyelerinin önüne ve kendilerinden imza rica ediyor. İlkin Uyuyan Güzel atıyor imzasını, ardından Prens. Cüce, "Üçüncü Cüce" diye imzalıyor. Seksekbacak uzun bir imza atacakmış gibi yapıyor, duraksıyor derken, üç çarpı işareti yapıp bırakıyor. Ancak Uyuyan Güzel'in ricası üzerine -Uyuyan Güzel şöyle diyor: "Ama beyler biliyor nasıl olsa senin..." -Seksekbacak, üç çarpı işaretinin yanıbaşına parantez içinde "Seksekbacak," yazıyor. Jakob Grimm'in vitrininde eğlenceli şekilde dizilmiş Şirinlere hayran hayran bakan üçüncü cüce (bizim Bay Matrezath'ın bir önerisine uyarak), Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesinin Grimm Sözlüğüyle ilgili ricasını dile getiriyor: "Kulağı öyle ağır işitiyor, okumayı da öyle seviyor ki!" bu sözlerden koltukları kabaran Jakob Grimm, sözlü-

ğün imzalı bir baskısını cüceye uzatıyor: "Hele şükür yayınlanmaya başlandı sonunda. Bu ilk cilt, A'dan Biermolke'ye kadar. Öteki ciltler çıktıkça, seve seve yollarız onları da."

Ancak bunun üzerine, masal kahramanları şikayetlerini dile getiriyorlar. Seksekbacak fırlayıp kalkıyor oturduğu yerden, istekler öne sürüyor, yeri dövüyor ayaklarıyla, yumruklarını sallıyor. Prens, tıpkı bir diplomat gibi davranıyor: Soylu ve nazik. Üçüncü cüce, anarşist sözlerle kışkırtıcı bir davranışı sergiliyor. Az önce öpülerek uyandırılan Uyuyan Güzel, puslu bulanık bakışlarla sızlanıp yakınmaya başlıyor hemen.

Masal kahramanlarının şikayetlerinin dize gelmelerden el ovuşturmalarına kadar uzanan değişik jestlerle zengin bir anlatım gücünü içerecek gibi açığa vurulması ve yalnız bir iki altbaşlıkla yetinilmesi gerekiyor. "Ormansız mahvolduk demektir!" "Orman öldü mü, bizler de ölürüz." "Ormanlar ve masallar olmadı mı, yoksullaşır insanlar." "Bunun öcünü alacağız!"

Jakob Grimm, devcileyin fabrikaların ve araba park yerlerinin fotoğraflarına dikkatlerini çekiyor oradakilerin ve şöyle diyor: "Ne çare elimiz kolumuz bağlı. Demokrasinin gücü, dilekten öteye gitmiyor. Gerçek güç, para babalarında."

Wilhelm Grimm ağladı ağlayacak: "Ormanlar ölüp giderse, yalnız söz sahibi kişiler değil, biz hepimiz sorumlu olacağız bundan."

Derken Uyuyan Güzel hüngürdemeye başlıyor, Prens bir türlü yatıştıramıyor kendisini. Üçüncü cüce veriştiriyor: "Ama ormanların ardından insanlar da ölecek!"

Ateş püsküren Seksekbacak, bu sahne için hazırlanmış bacağını çekip çıkardığı gibi başbakanlıktaki orta vadeli orman hasarlarından sorumlu bakanın masasının üzerine pattadan bırakarak durumu protesto ediyor.

Kurabiye Ev'deki masal kahramanları, Bonn'dakilerin ne denli çaresiz durumda olduklarını sihirli aynada izliyorlar. Hepsinin de boynu bükülüyor. Rapunzel, saçlarının içine gömüyor kendini, ne bir şey işitmek, ne bir şey görmek istiyor. Pamuk Prenses'in, sente-

tik reçineyle kaplanmış zehirli elmayı yemek geliyor içinden. Masal ormanında kalmış altı cüceden biri sesini yükseltiyor: "Bu dünyada zafer hep kapitalizmin mi olacak yani?" Umutsuzluğa kapılan Kırmızı Başlıklı Kız, kırmızı çizmeleriyle tepiniyor: "Lanet olsun! Ben de gider, kurda yedirirrim kendimi!" ve koşarak evden çıkıyor.

Büyükanne bir şey anlamıyor olup bitenlerden, başını sallıyor, kötü kalpli üveyannenin sihirli aynasını alıyor, düğmeyi çevirip Bonn'u kapatıyor, Kırmızı Başlıklı Kız ve Kurt isimli siyah-beyaz filmi getiriyor aynanın yüzeyine.

Değişik masal motiflerini anımsatan kısa süreli görüntü salatasından sonra, kurdun nasıl Kırmızı Başlıklı Kız'ı yediğini ve gözlerinin nasıl iki kor parçası gibi parıldadığını izliyor.

Kötü kalpli üveyanne, öfkeyle sihirli aynasını kapatıyor. "Bu saçmalık da ne oluyor, büyakanne!" diye yükseltiyor sesini.

Hansel, umutsuzluğa düşmüş masal kahramanlarına moral vermek isterken Gretel kuyuya koşuyor, kovadaki suyu boca ediyor içine, kuyudan kurbağayı çıkarıp getiriyor. Prenses hanım, başlamakta olan üçlü ilişkiyi acılı bir gülümseyişle kabulleniyor. (Bizim Bay Matzerath hoşlanıyor bu komplikasyonlardan.)

Ne var ki, cadı yüksek sesle sızlanmaya başlıyor: "Eyvahlar olsun! Orman olmadı mı, çocuklar ormanda bir daha hiç yollarını kaybedemeyecek." Hansel avutmaya çalışıyor cadıyı ama onu çekip memelerinin arasına almaya çalışan cadının elinden son anda kurtarıyor kendini. "Bırak artık şu sızlanmayı!" diye bağırıyor. "Bir çaresini bulacağız. Bulmak isteyelim yeter ki! İnsan ormansız yaşayamaz. Kafanıza koyun bunu bir kez, tamam mı?"

Bonn'da Wilhelm Grimm'in aklına birden parlak bir fikir geliyor. Duvarlardaki orman haritalarını araştıran bakışlarla gözden geçirerek şöyle diyor: "Şansölyeyi, bizimle ve diğer uzmanlarla gelip can çekişen ormanı görmeye ikna etmenin zamanı artık."

Jakob Grimm onaylıyor söylenileni: "Bakarsın ormanda bir mucize gerçekleşir." Üçüncü cüce, kesin olarak bilmek istiyor: "Nerede bu orman, nerede tam olarak?"

Jakob Grimm, görmeye gidecekleri ormanı, büyük orman ha-

ritasının üzerinde gösteriyor. Wilhelm Grimm, söz konusu yeri kırmızı kalemle bir daire içine alıyor. Prens, ağlaya ağlaya uyuyup kalmış Uyuyan Güzel'ini öpüp uyandırıyor, olayın gerçekleşeceği yeri uzun ve zarif parmağıyla gösteriyor kendisine. Seksekbacak da, bacağını alıp tekrar yerine takıyor.

Kurabiye Ev'de olayların akışındaki mutlu dönüşüm, sihirli aynanın ekranına getiriliyor. Hansel, Bonn'dakilerin gidip görecekleri yeri not ediyor bir kenara. Cüceler, basit bir orman haritasını alıp geliyor, Hansel'in notunu haritayla karşılaştırıyorlar. Nottaki yeri bulup haritaya işaretliyor, ardından Hansel ile bir plan kuruyorlar.

Öbür masal kahramanları Bonn'daki olayları izliyor. Sihirli ayna, komitenin başbakanlıktan arabayla ayrılışını gösteriyor. Uyuyan Güzel, Wilhelm'e bir veda öpücüğü verdi. Grimm Kardeşler, eski Ford'un arkasından el sallıyorlar. Bu manzara Elsiz Kız'ı öylesine büyülüyor ki, kesik elleri aynı şekilde el sallar gibi kımıldıyor. Büyükanne, somurtarak düğmesini çevirip kapatıyor sihirli aynayı: "Nerde kaldı Kırmızı Şapkalı Kız, şu salak!" Ayaklarında sanki yüksek ökçeli iskarpinler varmış gibi yürüyüp evin önüne çıkıyor. Ötekiler de peşinden gidiyorlar.

Uyuyan kurt, kafesin içinde yana yatırılıyor. Rübezahl, fermuarı indirip kurdun karnını açıyor. Kurdun karnından çıkmasıyla, büyükannesinden tokadı yemesi bir oluyor Kırmızı Başlıklı Kız'ın.

Cüceler, orman haritasının üzerinde kurdukları planla ilgili olarak öbür masal kahramanlarına açıklamalarda bulunuyor. Hansel, Rübezahl ve Elsiz Kız kürekler, tırmıklar ve kazmalarla çıkıp geliyorlar.

Derken içerdeki delegelerle eski Ford görünüyor. Masal kahramanları koşuyor hemen, gelenleri görkemle karşılıyor. Cadı, Seksekbacak'a pohpohlayıcı sözler söylüyor. Üçüncü cüceyle sayıları tekrar yediye tamamlanan cüceler arasında bağırıp çağırmalar, imza vurmalar.

Armağan olarak yollanmış Grimm Sözlüğünün birinci cildi

büyükanneye buyur edilip veriliyor. Büyükanne, sözlükten (Bay Matzerath'ın isteğine uyularak yapılan senaryo değişikliği uyarınca) filmde altbaşlık olarak yararlanılacak sözcükleri Angst (korku) diye başlayıp okuyor tek tek: "Korku, korkaklık, korkudan titreme, Korku evi, korku çarmıhına gerilmek, korku terleri, korkunç, korkak..."

Bu kadar çok korku sözcüğü oradakileri ilgilendirmiyor pek. Yüksek perdeden yaşa! Varol! Sesleri arasında Eski Ford deposu cadı tarafından yeniden dolduruluyor. Hansel ile Gretel bağırıyor: "Yola çıkıyoruz!" ve: "Harekete geçelim lütfen!" Rübezahl motoru çalıştırıyor.

Cadının isteği üzerine, cücelerden biri Uyuyan Güzel'in örekesini alıp geliyor. Bir başka Güce, Jorinde ile Joringel'in ellerine birer kazma tutuşturuyor. Kötü kalpli üveyanne yanına alıyor sihirli aynayı. Rapunzel, bir an önce işe koyulmaya hevesli, saçlarını başında topluyor. Elsiz Kız, ellerinden bir küreğe sarılmasını istiyor.

Hepsi yola çıkmaya hazır; yalnızca büyükanne sözlükle evde kalmak istiyor. Oradakilere sözlükten bazı sözcükler okuyor yüksek sesle: "Veda(*), vedalaşmak, veda saati, veda busesi, vedaname, veda sözü, veda içiti, elveda..."

Masal kahramanları veda öpücüğüyle büyükanneye cevap veriyorlar. Sözlüğün üzerine eğilmiş büyükanneye son öpücük Rübezahl'dan.

Elsiz Kız, kürek tutan kesik ellerini önden yolluyor. Peşlerinde yedi karga, uçup gidiyor eller. Masal kahramanlarını yüklenen eski Ford, ormanda gözden kayboluyor. Kala kala büyükanneyle kurt kalıyor geride. Büyükanne, kurda Grimın sözlüğünden sözcükler okuyor: "Ağaç kesimi,(**) birinden para sızdırmak, sarkık üst göz kapağı, kumaşın ters yüzü, can çekişen insan...

(*) Buradaki "veda" sözcükleri Almanca'da A ile başlamaktadır.

(**) Buradaki sözcükler Grimm Sözlüğünde A harfi ile başlıyor.(Ç.N.)

Güzelim sözcükler.
Avuntu sözcüğü söylenemeyecek artık,
Hüzün sözcüğüyle devinemeyecek dil,
Mutluluk müjdeleyen sözcükler işitilmeyecek gayrı,
Onca kasvet sözcüğü dile getirilemeyecek
Sözcüklere veda Uz ülkesindeki adamdan söz açan
Annesinin karnından dünyaya çıplak gelmiş.

İlerde bira kusmuğu diyebilseydik
Gerdel ya da, koyu bal şerbeti, testi.
Özlemle anarız süt annelerimizi.
Kim bilir ağaçkakana bir zaman arı kurdu dendiğini
Kim ister bugün Nepomuk olsun ismi,
Balthasar, Hinz ya da Kunz?
Elveda sözcüklere drahoma isteyen
İkindi kahvaltısı, akşam yemeği.
Kim güle güle diyecek ardımızdan.
Kim fısıldayacak: Yatak yapıldı mı?
Kimse yatmayacak bizimle ve kimse
Almayacak kanatlarının altına bizi
Gelin güvey olmayacak bizimle tıpkı meleğin
Bakire Meryem'e söz verdiği gibi.

Veda saatinde kulakları sağır,
Sözcükler kayıp gidecek elimizden.

YEDİNCİ BÖLÜM

Fedeal Parlemento önünde yapılan konuşma; Yedi Cüce'nin bireyler oldukları anlaşılıyor; Ilsebill'den karaya çıkan beş kadın macera arıyor; denizanaları bazen yüksek, bazen alçak sesle şarkılar söylüyor; bizim Bay Matzerath, gideceği yere varıyor; Malskat, Sankt Marien Katedrali'nin yüksek korasında Gotik jimnastik oyunlarını sürdürüyor; yalnız kalmış dişi fare sızlanıyor; Uyuyan Prenses'in eline örekenin ucu batıyor ve Ilsebill, Vineta'nın üzerinde demirliyor.

Sokaklarında bir tek benim dolaştığım Danzig kenti ve dişi fare yeniden rüyama girdikten, Vineta'ya doğru yol alan geminin duraksayıp, habire duraksayıp bir türlü Visby limanına yanaşmak bilmediğini -Oskar da yolda, Polonya'nın şoselerinde yoldaydı hâlâ- rüyamda gördükten ve daha başka rüyalarda pek çok kez hayır! diye bağırdıktan, bir çıkış yolu bulunmalı mutlaka diye direttikten ve bir lokmacık da olsa bir umudun içimde belirmesini sağladıktan sonra, rüyamda Federal Parlamento'da kürsüye çıkıp doğaçlamadan ya da elimdeki kâğıda bakarak bir konuşma yapmama izin verildi. Çeşitli fraksiyonlara mensup milletvekilleri karşımdaki sıralarda, meclis başkanı arkamdaki yüksekçe bir yerde, Şansölye ise bakanlarıyla sağımda oturuyordu.

Sayın Başkan, Sayın Baylar ve Bayanlar! Titizlikle belirlenmiş bir düzen içinde oturan sizleri bir rüyada görür gibiyim adeta. Ve rüyada getirilip hatip kürsüsüne çıkartıldığın için konuşmamdaki bazı ayrıntılarda silik kenar çizgileri, bazı ayrıntılarda ise sizi incitecek kadar sivri köşelerle karşılaşmanız olasılığı bulunuyor. Hepinizin de bildiği gibi, rüyaların kendilerine özgü optik koşulları vardır; orantı denen şeye sırt çevirirler daha çok. Rüyaların iç yüzüne ilişkin araştırmalardan öğrendiğimize göre, anlattıkları şeyler yüce bir aşamada gerçektir, ama ortaya koydukları görüntülerde

öyle kılı kırk yardıkları söylenemez; çünkü daha şimdiden tüm milletvekillerinin hazır bulunduğu bu genel oturumda fraksiyonlar arasındaki ayrımlar silinip kaybolmaya başlıyor; karşımda değişik partiler değil de, yalnızca değişik çıkar grupları görüyorum.

Beri yandan, yadırgatıcı bazı olaylara tanık oluyorum salonda. Konuşmama henüz başladım, bakıyorum para havalelerini dağıtan bir alay üniformalı posta müvezzii bazı milletvekillerinin, ayrıca bakanların ellerine kâğıt paraları sayıp sayıp tutuşturuyor, her ödemeden önce de başparmaklarını tükürükle ıslatıyorlar. Sonra, sağımda oturan Sayın Şansölye, sanıyorum ben konuşurken koca bir dilim kremalı turtayı sessiz sedasız atıştırıyor.

Milletvekilleriyle bakanlara herkesin önünde asla bir ödeme yapılamayacağını biliyorum kuşkusuz. Bir Şansölyenin tatlıya olan düşkünlüğünü asla böylesine apaçık sergileyemeyeceğinin farkındayım. Yalnızca benim rüyanın azizliği bu: Üzerindeki örtüyü çekip alarak gerçeği çırılçıplak bırakıyor. Hatta tez canlı sağa sola koşturan posta müvezzilerinden kahvaltı için mola vermelerini istiyorum, molayı hakettiler doğrusu; yirmi dört saat rüşvet verip durmanın gereği yok nasılsa. Ayrıca, sizden rica edeceğim, Sayın Şansölye, bir dilim turta da benden sonra kürsüye gelecek konuşmacı için ayırın ki, ikinci derecede etkinlikler dikkatimi dağıtmadan salt uygarlığın ilerlemesine katkıda bulunacak bir öneriyi rahatlıkla dile getirebileyim.

Sizlere nötron bombasından söz açmak istiyorum. Nötron bombası çevresinde sürdürülen tartışmaları, Sayın Baylar ve Bayanlar, anımsayacaksınız kuşkusuz. Bu bombanın aforoz edilmesi istenmişti. Herkesi ayağa kaldırmıştı bu bomba. Ben de bir zaman karşı çıkmış, kesinlikle barbarca diye nitelemiştim onu. Ve barbarcadır, öyledir hâlâ. Çünkü atıldığı yerde sağ insan bırakmıyor, insanın yanı sıra tüm hayvanların da canına okuyor.

Söylendiğine göre, hızlandırılmış nötron ve gama ışınları ilkin insandaki sinir sistemini felce uğratıyor, ardından sindirim sisteminin işini bitiriyor, beri yandan iç kanamalara, şiddetli ter boşanmalarına ve ishallere yol açıyor, nihayet ölüm gerçekleşene ka-

dar bir damla su bırakmayacak gibi bütün sıvıyı çekip alıyor vücuttan, yani bizim hekimlerin diliyle onu dehidrate ediyor.

Tüyler ürpertici bir şey bu, akıl alacak gibi değil. Nötron bombasına karşı yöneltilen o pek çok protestonun yadırganacak tarafı yok bu yüzden. Ne var ki, dehidratasyona uğrayan insanı ve diğer canlıları bir yana bırakarak, nötron bombaları başka hemen hiçbir şeye zarar vermiyor. Binalar, araç gereçler, taşıtlar sağlam kalıyor, yani bankalar, kiliseler, bütün takım taklavatıyla yer üstündeki ve yer altındaki garajlar hiç hasar görmeden atlatıyor vartayı. Ama yine de, bunun fazla bir şey sayılmayacağı söylenmişti bir zaman haklı olarak. İnsanlar göçüp gittikten sonra, üretim gücünü yitirmemiş fabrikalar, çalışır durumunu korumuş tanklar ve ayakta kalmış kışlalar olmuş olmamış, ne fark eder bizler için?

Ama soruyorum sizlere, Sayın Baylar ve Bayanlar: Nötron bombası uygarlığı güven altına alacak bir işlev üstlense, acaba nasıl olurdu? Sanat dostu kimliğiyle sanatsal yapıtları da koruyup kollama işlevini üstlenecek bir bomba için ne düşünülürdü acaba? Yalnız tank ve toplara dokunmamakla kalmayıp, Gotik katedrallere ve çeşitli binaların Barok cephelerine de hiç ilişmeyen böyle bir bombayla bir arada yaşayabilir miydik dersiniz? Başka bir söyleyişle, daha dün nötron bombasına ateş püsküren bizlerin, ona karşı yeni bir tutum takınmamız, ona biraz sıcak bakıp onun gerçek, ne diye açık konuşmayayım, onun sanatsever karakterini takdirle karşılamamız yerinde bir davranış sayılmaz mı?

Anımsamaya çalışalım: Bir zamanki sert tartışmalar yalnızca taktik roketlerin hızla geliştirilip stratejik nötron bombalarına dönüştürülmesini önledi. Ama kaybolan zaman giderilebilir, çünkü yeterli kapasiteye sahip kişiler ve bunun için gerekli kaynaklar var elimizde. Bizim alabildiğine yüce kültür değerlerini sürekli olarak korunmuş görmek isteyen herkes -ve eminim, tüm milletvekilleri böyle bir isteği taşıyordur içinde- pek çok "koruyucu" bombanın üretilmesine hayır demeyecektir.

Pek tabii her iki "koruyucu" süper güç için de söz konusu böyle bir şey. Korkutuculukla sağlanan dengenin bir eşinin, koru-

yup esirgeme konusunda da sağlanması gerekiyor. Bunun için de, nötron bombasının koruyucu bomba olarak sırf uygarlık ve kültürün hizmetinde kullanılmasını öngören bir anlaşmanın imzalanması şarttır. Her iki süper güç tarafından oluşturulacak bir kurul, yeter ki biz isteyelim, ilkin Avrupa'da, ardından bütün kıtalarda en önemli kültür merkezlerinin envanterini çıkarabilir. Daha sonra yapılacak şey, iki tarafta birbirine denk ağırlıktaki koruma alanlarını belirleyip hedef olmaktan çıkarmak. Kuşkusuz, her iki süper gücün bu amaçla daha çok silahlanması zorunlu; çünkü eldeki potansiyel söz konusu amacı gerçekleştirmeye yeterli değil. Öyle ya, başka türlü nükleer yıkama kurban gidecek olabildiğince çok kültür eserini korumak istiyoruz nihayet.

Eğer, Sayın Baylar ve Bayanlar, bağırıp çağırmalarınızı yanlış anlamadımsa, soruna ilgi duymaya başladınız. Beni sadede gelmeye davet ediyorsunuz. Sanat zevk işidir, diye coşkuyla yükseltiyorsunuz sesinizi.

Yerden göğe hakkınız var, derim. Ancak, zevkten söz açabilmek için, önce kendi yeriniz yurdunuzda, Alman-Alman toprağındaki korunmaya değer eserleri adıyla sanıyla belirlemeniz gerekiyor: Ben nötronize edilecek kentler olarak Bamberg ile Dresden'i öneriyorum, yeniden inşa edilmiş Semper Operası ile Bamberg'li Süvari kentlerin isimlerini akılda tutmanızda yardımcı olabilir size. Daha sonra seçilecek kentler bizim topraklarımızda, yüzde yüz kesin demiyorum hani, aşağıda Tauber ırmağıyla Rothenburg, karşıda ise Stralsund olabilir ve bunları Lübeck ile Bautzen izleyebilir.

Lütfen, Sayın Baylar ve Bayanlar -çok teşekkürler, Sayın Başkan- Celle ne olacak peki? Ya da: Niye Bayreuth değil? gibi bağırmalardan vazgeçiniz; çünkü koruma işinin tüm Almanya dikkate alınarak hazırlanması öncelik taşıyor.

Kentlerden büyük çoğunluğu -çünkü dört bir yanda yeterince kültür mirası var- sanatsever nötronizeleştirmenin nimetinden yararlanmak isteyeceğinden, ilerde oluşturulacak saptama kuruluna pek çok sorumluluk düşecek. Bir kez sanattan anladığını göstermesi gerekecek bu kurulun. Beri yandan, şu ya da bu ken-

tin, diyelim Leipzig ya da Stuttgart'ın, Magdeburg ya da Frankfurt/Main'ın olağan hedef niteliğini koruma kapsamına alınmasına karşı hayır demesini de bilecektir.

Öyle tabii, öyle! Ben de üzüntüden kahroluyorum. Avrupa'daki pek çok başkentin nötron bombasının korumasından yararlanmaya hakkı olmadığını söylerken içim sızhyor. Ne var ki, vaktinde harekete geçmeye karar verilmesi durumunda, nükleer saldırıların tehdidi altındaki kültür eserlerinden azımsanmayacak bir bölümü, kesin olarak koruyucu nötronizasyon kapsamına alınmış kentlere taşınabilirdi.

Vatikan'daki hazineler Avignon'a, Louvre'daki sanat yapıtları Strassburg'a, Varşova'nınkiler Krakau'a ve Doğu Berlin'deki müzelerin görkemli eserleri Weimar'ın korunmaya layık kültür ortamına aktarılabilirdi örneğin. Hani aşina katedral kapılarının, sevilip el üstünde tutulmuş Barok cephelerinin, pek çok kuşaktan bu yana kullanılagelmiş vaftiz kurnalarının ve köprüleri süsleyip öteden beri gözümüzün görmeye alıştığı ermiş heykellerinin, nostalji duygusundan uzak olmasa bile gönül rızasıyla koruma alanlarına kaydırılacağına kesin bir gözle bakıyorum. Bu, tüm Avrupa'yı kapsamına alıp yeni iş yerleri açmaya düpedüz elverişli bir taşımacılık olacak ayrıca. Neden -örneğin- bu alandaki bilgimizden yararlanarak Köln katedralini Dinkelsbühl'e, Londra'daki Tower'i Stratford'a taşıyamayalım?

Çünkü, Sayın Baylar ve Bayanlar, Avrupa uygarlığının kanıtlarını kurtarmak için neler vermezdik? Böylece Avrupa son kez büyüklüğünü gösterip diğer kıtalara örnek oluşturur, onlar da kültür eserlerini koruma konusunda bize özenirlerdi. Bu yüzden, izin buyurursanız -Sayın Başkan'ın da izniyle- şu an için uygun gördüğüm kişisel bir açıklamada bulunacağım: Eğer kendi memleketim olup şimdilik sonuncu sayılan İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Gdansk diye bilinen Danzig, nötronize kentler arasında yer almak mutluluğuna kavuşur, yani tüm kule ve kulecikleri, çatılı evleri ve merdiven sahanlıklarıyla, Neptün'lü çeşmesi ve bütün o tuğladan Gotik görkemiyle üçüncü bir dünya savaşından

sağ salim çıkabilecekse, bunun için akla gelebilecek bütün, ama bütün özverilere katlanmam güçlük doğurmayacaktır asla.

Kuşkusuz, "İnsanlıkla bağdaşır yanı yok bunun! Bu kinizmden başka şey değil!" diyen sesler yükselecektir. Ben de başlangıçta sordum kendi kendime: Nötronize kentlerde yaşayan ve Kutsal kitapta söylendiği gibi "etinde hayat nefesi olan" tüm yaratıkların bedenlerindeki sıvı çekilip alınarak hepsi ölüp gittikten sora, bütün o kültür değerleri korunmuş neye yarar? Kim hayatta kalır da, yok olmaktan korunmuş eserleri seyreder ve hayranlıkla kendinden geçerek: "Bu ne ölümsüz güzellik böyle!" diye bağırır?

Ama bu, yine de şaşırtmasın bizi; çünkü başka seçeneğimiz yok. Özgürlük gibi sanatın da kefaretini ödemek zorundayız. Bu yüzden, Sayın Baylar ve Bayanlar, hiç yılınadan kararınızı vermeniz gerekiyor.

Ne var ki, salona bakıp sıraların ne kadar boşalmış olduğunu, hatta bu yüce mecliste tek başıma kaldığını görünce -çünkü Sayın Şansölye de bakanlarıyla kalkıp gitti- umutsuzluğa kapılıyorum ister istemez. Kendi kendime soruyorum: Acaba şimdi salonda bulunmayan milletvekilleri, özgürlüğümüzün korunması söz konusu olduğunda orta ımenzilli zımbırtıya -neydi ismi? -Çoğunlukla evet dedikleri gibi, sanatseverlik konusunda da yine öyle kararlı davranacaklar mıdır?

Ama bakıyorum hepsi çekip gitti, söz menzilinin dışına çıktı. Oysa nötronize sanat anıtlarının daha mükemmel şekilde korunmasını sağlamaya yarayacak başka önerilerde bulunacaktım kendilerine. Sonraki kirlenmeyi önlemeye yönelik öneriler.

İnsan sonrası bir kaynaktan öğrendiğime ve uzmanların da şimdiden kesinlikle belirttiğine göre, Kızılca Kıyamet'in ardından kül bulutları gökyüzünü zifiri karanlığa boğacak. Fırtınalar en son insan potansiyelinin sıkışıp yumak olmuş bu dışa vurumunu taşıyarak yerküresinin çevresinde dolaştıracak, badireyi sapa sağlam atlatmış katedraller, zengin süs ve bezeklerle donatılmış saraylar ve neşe saçan Barok cepheler çok geçmeden kurumla siyaha boyanacak. Hepsinin kurumla örtülecek üzeri. Kalın ve yağlı

bir kurum. Bu da eşi görülmemiş ölçüde zarar ziyana yol açacak. İçler acısı bir hal! Uygarlık adına bir yüz karası! Bana kulak verecek kimse yok mu? Hey, Şansölye!

Gitmiş, turta kırıntılarından başka şey yok oturduğu yerde. Oysa söz konusu tehlikenin önlenmesi gerekiyor. Hemen, bir an önce! Araştırma fonundan bu iş için para ayırmalı, Alman icat yeteneği seferber edilmeli ve kimya kuruluşlarından sonra yine çözülüp alınabilecek koruyucu bir maddeyi geliştirmesi istenmeli ki, sanat eserleri üzerindeki kurum sürgit...

Biliyorum, o koruyucu tabakayı ilerde kültür anıtları üzerinden hangi Allah'ın kulunun çıkıp da uzaklaştıracağı sorusu cevapsız kalıyor. Eğer, Sayın Baylar ve Bayanlar, hâlâ salonda bulunsaydınız, "Radyasyona maruz kalan, bedenlerindeki sıvı çekilip alınan bütün insanlar öbür dünyayı boylamış olmayacak mı?" diye sesinizi yükselterek beni güç durumda bırakabilirdiniz. Ama yine de bir çare biliyorum ben. Kutsal Kitap'ta söylendiği gibi, bütün zahmet ve meşakkatin insanın sırtına yüklenmesi doğru değil nihayet. Felaketlerden sağ çıkabileceğini kanıtlamış Rattus norvegicus diye bilinen adi göçebe faresini hatırlatırım sizlere. Biz bu dünyadan silinip gideceğiz, ama onlar yaşamlarını sürdürecek, bizim özenle koruduğumuz kültür anıtlarını bulacak, insana öteden beri sadık bu yaratıklar, farelerde her zaman gözlenen o merak dürtüsüyle kurumun siyaha boyadığı koruyucu tabakayı anıtların üzerinden santim santim soyup uzaklaştıracak ve o sapa sağlam ayakta kalmış görkem karşısında şaşmaktan kendilerini alamayacaklar...

Derken Federal parlamento ve konuşmacı kürsüsü silinip gitti gözlerimin önünden. Son cümlem olan -Salondaki aciz yokluğunuz için size teşekkürlerimi sunarım, Sayın Baylar ve Bayanlar!- sözlerinin bayağı bir uyanıklık içinde ağzımdan çıktığını işittim.

Hiçbir şeyin henüz kesinlikle kararlaştırılmamış olması ne iyi: Bizim Bay Matzerath yolda gidiyor henüz; gemi Visby limanına giriyor; Noel farem uykuda, Üçüncü Program'da dinlediklerinin düşünü görüyor belki; ama Grimın ormanlarındaki direniş büyüyor, masal kahramanları ağız birliğiyle ölmek var, dönmek yok diyorlar.

Yedi cüceyi tek tek nasıl vereceğiz filmde? Bütün mahzun çiftlerin en mahzunu olmalarından başka Jorinde ile Joringel hakkında söylenecek ne var? Öpme saplantısı, daha bir ayrıntılı ele alınmaya değer mi?

Bütün bunları ve daha başka kimi şeyleri, Polonya'dan döner dönmez bilmek istiyor bizim Bay Matzerath. Yedi cücenin yedisine de anarşist bir tutumu benimsetmemi beğeniyor gerçi, ama tek tek her cücenin kişisel özelliklerle de donatılmasını istiyor. İkinci cüce, prensesin öpücüklerinin sayısını bir muhasebeci gibi kâğıdın üzerine kaydederken, dördüncüsü öpücüklerle Uyuyan Güzel'ini uyandıran prense öykünebilir örneğin; daha sonra da birinci, altıncı ve yedinci cücenin, prensin bir türlü doymak bilmeyen öpücük ağzını nasıl kuşkuyla izlediği görülür.

Yedi cücenin Pamuk Prenses'lerinden nasıl yararlandıkları ilginç; zayıf nahif kızcağız, cücelerin çamaşırlarını yıkayıp ütülüyor, kopmuş düğmelerini dikiyor, yedi çift ayakkabıyı boyayıp gıcır gıcır parlatıyor. Bazen cücelerden biri, ne söylenirse peki diyen evin annesi Pamuk Prenses'i alıp tavanarasında gözden kayboluyor. Cüce kısa bir süre sonra ıslık çalarak merdivenden inerken, Pamuk Prenses, her seferinde daha bir bitkin, tavanarasındaki odasından sallana sallana çıkıyor; kötü kalpli üvey anne ise müşterilerden aldığı, aralarında Prusya talerinin de bulunduğu eski sikkeleri cebine atıyor.

Kaba insanlardır cüceler, yaygaracı ve zar oyunlarına düşkün. Vücut bakımından kendilerini formda tutmak için topluca egzersiz yapıyorlar. Parmak güreşleri ve çelme takımalar. Kendisine nazik davrandıkları tek kişi varsa, o da cadı. Pansiyondaki bütün müşteriler, hatta kötü kalpli üvey anne saygı gösteriyor cadıya; bazen ikisi bir araya gelip konuşmaya dalıyor, bu konuşmalar sırasında kadın eşitliğine ilişkin sorunları da ele almadan bırakmıyorlar.

Kurabiye Ev'in sahibi her zaman pansiyonun yöneticisi olarak boy gösteriyor, yani yeri gelince sert, yeri gelince sevecen davranıyor, ancak Hansel'in parmaklarıyla oynadığı zaman asıl kimliği belli ediyor kendini. Kapıcı Rübezahl ya da Seksekbacak'la, belki

de her ikisiyle arada âşıkane bir ilişkinin varlığı tahmin edilebilir; çünkü cadı uzun işaret parmağını uzatır uzatmaz, o çam yarması Rübezahl ile garson Seksekbacak siniyor hemen. Rübezahl'ın Rapunzel'e sakalını taratmasını hoş görmüyor cadı, Seksekbacak'ın bacağını yerinden çıkarıp Elsiz Kız'ın kesik elleriyle karşılaştırmasından hoşlanmıyor.

Kurbağa Kral'ı görmek istiyor ikide bir ve filmin konusunun gerektirdiğinden daha sık olarak Gretel'le gidip üzerine su dökerek onu kuyudan çıkarıyorlar. Her ikisi de başı taçlı dalgıçla gevezeliğe bayılıyor, dalgıcın zengin nüanslarla örülmüş su altı serüvenleri var. Prenses, onların gevezeliklerini işitmezlikten geliyor ve kurbağa alnından sıçradığı gibi kuyuya dalar dalmaz, baş ağrılarından başka şeyi umursamıyor. Kurabiye Ev'in sahibinin, kurutulmuş kurbağa yumurtasından hazırladığı ağrı dindiren hapları bir yudum kurbağa yeşili suyla kendisine uzatışında, prensese duyduğu hayranlık açığa vuruyor kendini.

Cadı, kuyunun yanıbaşında uzanıp yatmaya can atıyor; ne var ki, prensesin izniyle onun yerine uzandığında, Kurbağa Kral kuyunun kenarından cadının alnına sıçramaya yanaşmıyor. "Zorla sevgi olmaz" atasözünü altbaşlık olarak istiyormuş gibi, prenses gülümseyerek eski yerine uzanıyor bunun üzerine ve o saat Kurbağa Kral'ın serin dokunuşunu alnında hissediyor. Bütün olup bitenleri gören Gretel de, Kurbağa Kral'a kaçamak yapmasını nasıl öğreteceğini biliyormuş gibi imalı imalı sırıtıyor.

Bizim Bay Matzerath'ın tüm önerileri akla yatacak gibi değil: İstiyor ki -beni kızdırmak için de olsa- Grimm sözlüğü devcileyin salyangozlar tarafından cilt cilt taşınıp getirilerek otuz iki cildin tamamı büyükannenin önüne yığılsın; ayrıca, büyükanne sersem torununu eteklerinin altına koyvermeye yanaşmadı mı, ancak o zaman Kırmızı Şapkalı Kız'ın fermuarı açıp kurdun karnından içeri girmesi konusunda, Polonya yolculuğuna çıkmadan talimat verdi. Bizim Bay Matzerath'ın senaryoma bu şekilde müdahalesiyle ilgili bir yorumda bulunmak istemiyorum; ama onun neden böyle davrandığına da akıl erdiremiyorum bir türlü: Kırmızı Şap-

kalı Kız'ın büyükannesi Anna Koljaiczek değil çünkü; ne var ki, prensin öpme saplantısının özellikle vurgulanması konusunda kendisiyle aynı görüşü paylaşıyoruz.

Öpmedeki saçmalık, mükerrer suçlu olarak öpen kişi, mekanik bir olay olarak öpüp uyandırma eylemi, koruyucu sağlığın böyle aptalca ayaklar altına alınması, bütün bunlar, Uyuyan Güzel'e benzesin yeter ki, başka şey aramadan her şeyi öpebilecek yetenekte bir oyuncunun varlığını gerektirir; çünkü olayın ilerki akışında öpmek için kendisine buyur edilen model çekilip alınacak prensin elinden, bunun üzerine prens Rapunzel'e ve Pamuk Prenses'e öpücükler dağıtmakla kalmayıp altıncı ve yedinci cücenin samandan, yosundan ve paçavralardan kotardığı oyuncak bir bebeği de öpmek isteyecek.

Ben, öpmeyi ölümün müjdecisi bir hastalık olarak niteleyen bizim Bay Matzerath kadar ileri gidemem; ne var ki, prensin bir türlü sonu gelmeyen öpücüklerinin nasıl bir tehlikeyi beraberinde getireceğini filmdeki olayın göz önüne serınesi gerekiyor. O kof ve yakışıklı haliyle Prens, Uyuyan Güzel'inden ayrı düşer düşmez aklını oynatacaktır.

Ya Jorinde ve Joringel? Hiç değişmeden kalacak ınimikleri gerektiren hüzün nasıl dile getirilecektir? Sonra Rapunzel? Onun o uğursuz uzun saçı? Hiçbir tarağın başa çıkamayacağı bu gürlük, bu bolluk!

Hayır, anarşist cüceler tarafından çekilip alaşağı edilerek bir oyun topuna dönüştürülecek ve sonunda Rapunzel'i herkesin alay konusu yapacak bir peruğun işi yok benim senaryoda. Rapunzel'in saçı, düşlerde yaşatılacak kadar uzun ve sırına tellerden örülmüş, ama yine de doğal bir saç olarak Kurabiye Ev'in üst katındaki pencereden uçuşacak dışarı. Dileklerde, düşlerde yaşayan bir saç; benim altında yürümek isteyeceğim biricik bayrak bu. Benim Damroka'yı güzel bukleli diye niteleyişim de bu yüzden. Damroka'nın saçı, dişi farenin -yeniden geldi görüntüye!- gevezeliğiyle alıp götürebileceğinden daha çok şey veriyor bana. Ve kelimenin tam anlamıyla Damroka'nın saçından kopamadığım için Rapunzel'in ba-

şına -hayır, Bay Matzerath!- bir peruk geçirmiyorum.

Gemilerini Gotland'daki Visby limanında demirleyen beş kadın varmak istedikleri yere vardılar, ama yine de her zamankinden çok uzağındalar Vineta'nın. Gemileri doğu yönünde rahat üç yüz elli mil yol yaptı. Mon'dan sonra Bronholm adasını geride bıraktılar. Ystad yakınında, daha sonra kavgaya tutuştukları Hanö koyunda gözle görebilecekleri kadar yaklaştılar İsveç kıyalarına: Sanayi kuruluşlarının sıralandığı düz bir sahil şeridi: Derken uzunlamasına bir ada olan Öland'ı iskele tarafında bırakıp ilerlediler. Altmış iki saat süren bir yolculuk sırasında benim hesaba göre yedi yüz litre dizel yaktılar ve nerdeyse boş depoyla Visby Limanı'na girdiler. Gemideki tüm stoklar bitmek üzereydi. İçecek su iyice azalmıştı. Yünden söz açılacak gibi değildi. Anlatılacak ya da dönüp yeni baştan anlatılacak bir şey kalmamıştı artık. Denizden medüz örneklerinin en son alındığı Hanö koyundaki tartışmada pek çok sözcük çarçur edilmişti. Dolayısıyla, geminin kendilerinden sağlamalarını beklediği şeyleri ancak yarı buçuk cümlelerle dile getiriyorlardı.

Ayrıca, yolda çok zaman kaybedildiğinden topu topu birkaç saat için karaya çıkabilecekler. Damroka, mühürlü damgalı DDR belgelerini almak için liman müdürlüğüne yollanıyor. Çarkçıbaşıyla dümenci, Yeni Ilsebill'in yakıt tankını, beri yandan bütün yedek bidonları ağzına kadar mazotla doldurtuyorlar. Kontesle denizbilimci, bir süpermarkete girip mutfak için gerekli öteberileri derin dondurucudan uzanıp uzanıp alıyor. Raflarda sert içki yerine yalnızca alkol derecesi düşük bira bulan kontes, İsveç Krallığı'na ve onun ahlak anlayışına veriştiriyor. En sonunda ambarlar arasıdaki sarhoş bir Finlinin yardımıyla birer litrelik iki şişe düşük kaliteli sert içki geçiriyor ele, karşılığında bir ton para ödüyor.

Ancak bunun üzerinedir ki, kadınlar karaya çıkmaya hazır duruma geliyor. Hemen sırtlarındaki pılıpırtıları değiştiriyor, yağmurlukları katlayıp ellerine alıyorlar. Aslında gemide kalmak istiyor Damroka, ama Kontesle denizbilimci ille sen de gel diye sıkıştırıp -"Sensiz zevki olmaz hiç"- çarkçıbaşıyla dümenci de

gelmesi için ısrar edince -"Sen gelmezsen biz de gitmeyiz"- razı oluyor. Uzaklarda gezinen düşüncelerini geri çağırması gerekiyormuş gibi biraz dalgın, anahtarları arıyor; kaptan köşkünün kapısını kilitliyor ardından, ama ne yazık ki güverte merdivenlerinin kapılarından bazısını kilitlemeyi unutuyor.

Broşürlerinde sözü edilen görülmeye değer yerlerini eldeki kısa sürede gezip dolaşamayacakları, ama yine de pek çok şey görüp yaşayabilecekleri Visby'de, denizbilimci, yetecek vakit bulup dört bir yandaki harabelerin fotoğrafını çekemiyor pek ve çarkçıbaşının hiç durmayıp bir erkek tavlama isteği kursağında kalıyor. Kontes, iki şişeden başka içki bulamıyor bir türlü. Damroka'nın istediği belli bir şey yok. Karaya çıkmayı pek arzulayan çarkçıbaşı, kentteki yoğun trafiği görünce: "Durmayalım, hemen bir yere atalım kapağı!" diyor. "Bakarsın ilginç bir şeyler yaşarız."

Çünkü Visby'de de, bu saatte pek çok kentteki gibi, şu ya da bu konuda protesto gösterileri yapılıyor. Dört beş grup halinde değişik yönlerde ilerleyen protestocular görülüyor; hayvan deneylerine karşı çıkan, Polonya ve Nikaragua'da özgürlük isteyen yazılar okunuyor pankartlarda, koro halinde sesler yükseliyor; bildiği kırık dökük İsveççe'yi hatırlayan Damroka, pankartlarda yazılanları ve hep bir ağızdan söylenen sözleri, yanındaki kadınların anlayacağı dile çeviriyor ister istemez.

Aralarında geçen kısa bir konuşmadan sonra karar veriyor kadınlar. Silahlanma yarışına karşı düzenlenen gösterilere katılmak istemiyorlar artık. "Uyuşturucularla hiç işim olmadı şimdiye kadar," diyor Kontes. Çarkçıbaşı: "Polonya'yı Nikaragua'yla terazinin aynı kefesine koyamayız," diye sesini yükseltiyor. Dolayısıyla denizbilimci: "Bakalım şunlar denizanası sayımına da karşılar mı?" deyince, hep birlikte hayvan korumacılarının peşlerine takılıyorlar.

Yıkılmış kiliselerin, sonra kısmen yıkılıp kısmen yeniden inşa edilen ve broşürlerde yazıldığına göre Visby kentinin tarihinden haber veren surlar önünden geçiyorlar bir koşu. Kentin bir ucunda göstericiler, uzunlamasına bir binanın önüne duruyor. Ağırbaşlı bilimsel bir görünümü var binanın, ama belli ki kötü bir şöhret

yapmış kendine, çünkü karaya çıkmış beş kadının aralarında bulunduğu otuz kırk kadar kadın, erkek ve çocuk, hayvan deneylerine karşı olduklarını İsveççe haykırıp duruyor sürekli. Kontes ilkin tek başına, sonra kendisine katılan denizbilimciyle birlikte Almanca bağırıyor: "Şu saçma denizanası sayımına paydos!"

Bu yağışlı geçen yaz mevsiminde sık sık görüldüğü gibi yine yağmur atıştırıyor. Başkaca olup biten bir şey yok; fırlatılan bir taş; bir cam kırılıp parçalanıyor. Daha başka taşlar ardından; Temel Araştırmaları Enstitüsü'nün ön cephesindeki tüm camlar yere indiriliyor.

İlk taşı çarkçıbaşının, ikinci taşı da dümencinin attığından kesinlikle eminim. Ya Kontesin ya da denizbilimcinin fırlattığı üçüncü taştan sonradır ki -Damroka bunu yapmaz çünkü- İsveçlilerin taş yağdırdığını görüyorum. Bir şeyler olup bitmesini isteyen çarkçıbaşının bu konuda başı çektiğine kuşku yok. Daha önceki inşaattan kalmış güvercin yumurtası büyüklüğünde çakıllar, yol kenarında hemen el altında yığınla duruyor.

Uzunlamasına binada bir kıpırtı seçilmiyor. İsveçli kalabalığın camı alaşağı edilmiş kapıdan içeri dalmasını önleyecek kimse yok. Dümenci "Peşimden gelin!" diye bağırarak İsveçlilerin ardı sıra yürüyor. Çarkçıbaşı, inşaatta kullanılan sopalardan birini çoktan geçirmiş eline. Denizbilimci, kendi deyişiyle "şipşak iki üç hatıra resmi" çekiyor. Kontes: "Durmayın!" diye yükseltiyor sesini. "Belki içerde birkaç şişe demlenecek bir şey buluruz." Ama Damroka kararını veriyor: "Tamam, gidiyoruz buradan. Yeter bu kadar. Karaya çıkış izni sona erdi. Bir saat içinde demir alıyoruz."

Bu yüzden, kadınlar daha sonra benim gördüklerimi göremiyor: Ben, hepsi de sırtına sarı ya da kırmızı plastik yağmurluk geçirmiş İsveçlilerin deney hayvanlarından hangilerini azat ettiklerini görüyorum: Kobaylar, deney fareleri ve sıçanları, on adatavşanı, beş köpek ve dört rhesus maymunu. Protestocular ikide bir yolu kapadığından, ayrıca acı siren sesleriyle yetişen polis bir yerde yolu kesip bir başka yerde kaçanların izini sürecek köpekli görevliler çıkardığından, kadınlar ancak dolambaçlı yollardan geçe-

rek hayli bitkin durumda limana dönüyor.

Çarkçıbaşının "Bahse girerim, seninkiler yığınla deney hayvanını salıvermiştir," tahmini karşısında, kimse çıkarmıyor sesini, "Zavallı hayvancıklar şimdi dışarda koşup duruyordur. Keşke bir tanesini alsaydık yanımıza. İçlerinde minicik bir yavru köpek vardı," diyen Kontesin hayıflanması karşısında da yine herkes susuyor.

Damroka, sağa sola talimat vermeye gerek duymadan yürütüyor işini. Halatlar çekilip gemiye alınırken, kaptan köşkünün kapısını açıyor; son güverte merdiveninin önünde yüzünü düşünceli bir ifade kaplıyor, kasaranın kapısı açık duruyor çünkü.

Derken çarkçıbaşı dizel motoru çalıştırıyor. Denizbilimci soruyor: "Benim hesap makinesi nereye gitti, bilen var mı?" Kontes, Finliden aldığı anzalotun mantarını çıkarıp kendisinin ve dümencinin bardağını doldurmaya kalmadan, Yeni Illsebill hareket ediyor.

Öğle sonrasının ilk saatleri. Zaman zaman diniyor yağmur. Kadınlardan hiçbirinin canı konuşmak istemiyor. Taş atmaların zevki, heyecanı geride kaldı. Karaya çıkmaları düş kırıklığına mı uğrattı onları? Öyle görülüyor ki, sanki konuşmamak için ant içmişler ve içtikleri andı, o zamana kadar önceden kestirilmedik bir şey araya girmezse, ancak batık kente vardıklarında bozacaklar.

Ne var ki, akşama doğru kuzey aydınlığında Hoburg Bank'ta, Gotland'ın güneyindeki bu sığ suda seyrederlerken geminin hızını azaltan, dümen kırıp sancak tarafına kaçtıklarında adeta pelerine takılan geniş bir medüz tarlasına düşüyorlar; susup konuşmayan kadınlara, ayrıca bir kadının beşine de dilsiz diye bakan bana öyle geliyor ki, sanki suyun üstünde kâh alçalıp kâh yükselen bir ses geziniyor, sanki başı sonu olmayan sözsüz bir şarkı söylenmekte, sanki milyonlarca kulaksı denizanası -başka ne olabilir?- sığ suda ansızın dillendi ya da bir mucize gerçekleşip yüce bir istem uyarınca şarkı söylemeye başladı.

Denizbilimci "köpekbalığını" hemen alıp geliyor güverteye. Denizanaları için yapılmış bu ağı, dümencinin yardımıyla denize atıyor; gemi hız keserek seyrederken -çünkü Damroka da istiyor bu ölçümü- ağı yeniden çekip alıyor, yakalanan denizanalarını ge-

minin ortasındaki masanın üzerine boca ediyor, orta büyüklükte on iki, hatta daha fazla denizanasını çalışma masasının üzerine yayıyor ve onların bir gürültü, hayır, bir ses çıkardığını, sesin deniz üstünde gezinen, şarkıdan daha pes olmasına karşın kabarıp koro halinde bir şarkıya dönüştüğünü, hatta motor gürültüsünü bastırıp güvertede işitilebildiğini dümenciyle çarkçıbaşı gibi o da duyuyor; çünkü pişirmekte olduğu spagettiyi bırakarak kuzineden çıkıp gelen Kontes, benim tarafımdan konulmuş konuşma yasağını bozarak bağırıyor: "Hey, gerçekten şarkı söylüyor bunlar!" bunun üzerine, en son denizbilimci olmak üzere beş kadının beşi de, pes ve tiz perdeden işittikleri şarkının gerçekliğine inanıyor.

Vücudunun orta yerindeki kabarık kısmına mavi-menekşe rengi bir yonca yaprağının dört yapraklı damgasını vurduğu Aurelia aurita, bu güzeller güzeli şarkı söyleyebilir. Saydam astral, denizle soluyan, kalabalık kümeler halinde ordan oraya gezinen, baş belası olarak lanetlenen medüzler, normalde masanın üzerine yayılır yayılmaz ses çıkarmadan büzülüveren, büzülmesini geciktirecek formalin bedenlerine dokunur dokunmaz parlaklığını yitiren bu yaratıklar, o gevşecik sarkan yumuşak loplarına karşın şarkılar söyleyebilir: Şişip kabaran, tizlerde titreşen, seslerde uğuldayan bir ses, bir zamanki sahil ticaret gemisinin ambarına sığınıyor. Kutsal Kitap'ta sözü geçen fırın içinde söylenenin dışında, şimdiye dek böylesine içe işleyici şarkı söylendiği görülmemiştir.

Buna inanmaya eğilim gösterenler, yine de kanıt arar. Damroka bir ikinci, bir üçüncü kez "köpekbalığının" denize salıverilmesine izin veriyor. Dümeni dümenciye teslim ettikten sonra, denizbilimcinin önerisine uyarak, medüzlerin şarkısını Bach'ın kantatları ve org prelüdleri için kullanılan teybe alıyor; işitilen seslerin gerçekliğini yalnızca teknolojinin doğrulayabileceğine ya da -öyle umuyor kadınlar, içten içe de korkuyorlar bundan- teypte çıt çıkmamasıyla çürütülebileceğine inanılıyor adeta.

Teyp geriye çalıştırılıp alınan sesler dinleniyor. Medüzlerin şarkısının teknik bakımdan kusursuz bir biçimde teypten kopup geldiğini gören denizbilimci, teybi alıp güverteye çıkarıyor; teyp-

te kayıtlı şarkı, denizin üstünde biraz daha tiz perdeden işitilen şarkıyla, sanki teknik ve doğa istisnai şekilde el ele vermiş gibi iç içe giriyor, kaynaşıyor birbiriyle.

Ancak geç vakit, alacakaranlık çökerken denizanalarının yoğun bulunduğu bölgeler geride kalıyor ve denizanalarının orijinal sesi işitilmez oluyor. Ama hayli bir süre hamaklarına girip uzanmak istemiyor kadınlar. Durup durup teybi açıyor, ilkin çalışma salonunda kaydettikleri, ardından uzun bir oltanın ucunda sarkıttıkları mikrofonla deniz üstünde aldıkları sesleri dinliyorlar. Her iki sese kulak verip birbiriyle karşılaştırırlarken konuşmuyorlar pek. Denizbilimci şöyle diyor: "Bunun bir canlı kayıt olduğunu söylersem, araştırma merkezindekilerin hiçbiri inanmayacak bana."

Ama yine de bu işte esrarengiz bir olayın söz konusu olduğu yolunda Kontesin ileri sürdüğü varsayım gülümsemeyle karşılanıyor. Spekülasyonların birini bir paraya; örneğin, çarkçıbaşının, şarkılarındaki ses yüksekliğinden medüzlerin yoğunluk derecesinin çıkarılıp çıkarılamayacağı sorusu bunlar arasında. "Böyle bir şey olabilirse," diyor denizbilimci, "o zaman medüzlerin sayımı konusunda 'köpekbalığına' ve diğer ıvır zıvıra gerek duymayacağımız bir yöntem ele geçirdik demektir."

Damroka, medüz topluluklarınca söylenen şarkıların çok koroluluğundan söz açıyor ve Gesualdo'nun koro için bestelediği yapıtlardan dem vuruyor. Denizbilimci bazı verileri açıklıyor: "Hoburg Bank'taki medüz topluluğu alabildiğine geniş bir alanı kaplıyordu, ama Kiel körfezindeki kadar yoğun değildi. Kiel körfezinde mart ve ekim ayları arasındaki ölçümlerde yedi milyar kadar medüz saptanıyor; bu da, orta büyüklükteki bir medüzün ağırlığı düşünülürse, bir nokta altı milyon ton kadar bir toplam ağırlık demektir. Böyle bir biyo kitlesinin şarkı söylediğini canlandırın kafanızda ve biz de bizim mikrofonla..."

Gece yarısından çok sonrasına kadar kadınlar, böylesine aşırı bir yoğunlukta işitilebilecek medüz şarkılarını canlandırmaya çalışıyorlar kafalarında. Damroka, litürjik ilahilerle karşılaştırmalar yapıyor. "Gregoryan kiliselerindeki ilahiler," diyor ve "Palestrina

öncesi," diye ekliyor ardından.

Kontes: "Saçma bunların hepsi!" diye atılıyor. "Şu sizin her şeyi açıklama hastalığınız yok mu!" ve ardından esrarengiz olay şerefine birkaç yudum alıyor içkisinden.

Kim sözünü etti "kozmik etkilerin?" Çarkçıbaşı mı, dümenci mi?

Kadınların hepsi bir ağızdan konuşup duruyor. Böyle görmek hoşuma gidiyor onları: Telaşlı, titrek parıltılar içinde, afsunlanmış, iyisiyle kötüsüyle bir periler topluluğu, ateşli ya da uzun boylu jestler. Bundan böyle tarafsızlığa sırt çeviren gülümsemeler. Teyp çalışırken büyülenmişçesine şarkılar söylüyorlar, medüzler gibi tıpkı, sonunda şarkıda uzlaşmış. Seslerini böylesine uyum içinde kaynaştırmanın, doğrusu ben asla üstesinden gelemezdim....

Yine de birkaç saat için hamaklarına çekildiklerinde, elinde yeni pişirilmiş kahve, dümenin başına geçen Damroka şöyle diyor. "Başlangıçta, 'tamam, bu, Magnificat'tan Suscepit Israel olacak', diye düşünmüştüm; ama şimdi bahse girerim ki, medüzlerin yaptığı atonal bir müzik."

Gecenin kalan bölümü, dizel motorundur.

Ne var ki, kısa bir uykudan sonra şafak söker sökmez kulaksı denizanalarının deniz üstündeki şarkılarını yeniden işiten kadınlar, geminin seyrini aksatan ölçümleri bir yana bırakarak teypleri art arda çalıştırıyor, önceki kayıtları silip eskisi gibi yoğun sayılmayacak medüz topluluklarının bu kez daha alçak perdeden söylediği şarkıları kaydediyorlar: Bu kez yalnızca Bach kantatları ve org prelüdlerini değil, Joan Baez'i, Bob Dylan'ı ve kadınların bir yandan kocayıp dururken dinlediği başka hangi şarkıcı varsa, hepsini anımsatıyor şarkılar.

Denizbilimci, teybin sayacındaki sayıları okuyup deniz haritasına işliyor; Mittel Bank'ın sığ sularını geride bırakıp Bornholm'un kuzeydoğusunda seyretmeye başlıyor gemi. Yine de seslerden örülmüş ince bir tül suların üstünde kaybolmadan kalıyor ve öğle sonrasının geç saatlerine kadar denizde keyifli keyifli yol almalarına yardımcı oluyor.

Ancak akşama doğru Oder Bank'ın kuzey batısında yeniden sığ sularda seyretmeye başlıyorlar; ilkin dürbünle, sonunda çıplak gözle Rügen'i, Kap Arkona'yı, Stubbenkammer'i ve tebeşir kayaları seçmeleriyle birlikte medüzlerin şarkısı yeniden güçleniyor ve geminin hızında yavaşlamaya yol açıyor; Greifwald Koyu'nu geçerken, DDR-sınır koruma botu tarafından durduruluyor Yeni Ilsebill.

Medüzlerin çok korolu şarkısı, rölantide çalışan motorların takur tukur seslerinin üstünde uzanmış yatıyor. Üç üniformalı görevli gemiye çıkıyor. Damroka, imzalı mühürlü belgeleri buyur ediyor kendilerine. Sınır polisleri işlerini hakkıyla gören nazik kimseler. Yeni Ilsebill'i Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin sularında görmeye besbelli önceden kendilerini hazırlamış, gemiyi arıyorlar. Hiçbir açıklamada bulunulmadan hamaklar sayılıyor. Yakınlık dolu bir edayla ölçüm belgelerine bir göz atıyor görevliler. Şemalar ve istatistik verilerinden memnun kalıyorlar; ne var ki, denizbilimci tarafından aşırı hamaratlıkla medüzlerin şarkılarına dikkatleri çekince, hep tetikte bekleyen bir güvensizlik içlerini sarıyor. Kabaca yoksuyorlar: Şarkı falan işitmemişlerdir. Denizde medüzlerin varlığı düpedüz normal bir olaydır. Kaldı ki herkes, en azından DDR vatandaşları medüzlerin şarkı söyleıneyeceğini bilir.

Çarkçıbaşı açıkça dürtüyor denizbilimciyi, teypleri yardıma çağırıp medüzlerin şarkılarına ilişkin bir gösteriyi sınır polislerine sunmaktan son anda alıkoyuyor onu. Damroka, sınır polislerinin görev kapsamı içine giren güvensizliğini hafifletmeye çalışıyor: "Bilirsiniz işte, beyler, biz kadınlar bazen yoktan sesler işitiriz."

Polisler, kahkahayla gülerek Damroka'ya teşekkür ediyor. Hatta daha çok erkeklere göre bir espride bulunmaktan çekinmiyorlar: "Hanımlar yüzmesini de biliyorlar mı?" Ne var ki, Kontesin yarı dolu su bardaklarında sunduğu içkiyi, tüm Almanların kullandığı bir deyimle geri çeviriyorlar: İş zamanı iş, içki zamanı içki. Ardından "İyi yolculuklar ve neşeli bir hafta sonu" diliyorlar hanımlara.

Sınır koruma botu hareket ederken polislerden biri güverteden güverteye sesleniyor: "Haber dediğin böyle olur işte, hanımlar:

DDR-medüzleri şarkı söyleyebilir!" Gelişim yolunda böyle bir ilerlemeyi doğrulamak ister gibi, gemiler birbirlerinden uzaklaşırken medüzlerin şarkısı yeniden güçlenerek duyuruyor sesini.

Ben bu durumda şunu ileri süreceğim ki, sınır polislerinin işitemediği şarkı, yalnızca kadınlar ve onların varmak istedikleri hedef için söylenmektedir; çünkü kadınlar güney yönünde bir rota izleyip Usedom adasına doğru yarım yol ilerlerken medüzlerin koro halindeki şarkısı, kapsam bakımından büyümekle kalmıyor, dışavurum gücü de sanki bir Hosianna'ya başlanacakmış gibi artıyor. Bir bayram sevinciyle dolup taşan korolar Yeni Ilsebill'i selamlıyor ve geminin rotasını ayarlıyorlar, çünkü ne zaman geminin burnu batıya, Greifswald koyuna ya da iyice doğuya, Polonya kıyısına, Wollin adasına doğru yönelse, ses zayıflıyor, geminin burnu tastamam güneye döndü mü sevinçten coşarak güçleniyor yeniden.

Damroka, suların dibindeki batık Vineta'yı gösteren sararmış haritayı denizci torbasından çıkarıp getirerek masanın üzerine yayıyor. Ruden adasının doğusunda ve Peenemünde'nin kuzeyindeki işaretle belirlenmiş yerde batık kentin ismi okunuyor. Damroka'nın kulağı, medüzlerin yol gösteren şarkısında yalnız; bu şarkıya göre bir rota izliyor ve izlenen rotayı haritanın da doğruladığını görüyor. Akşam geç vakit işaretlenmiş yerin üzerine gelip demirliyorlar. Ne var ki, kararmış sular denizin derinliklerine bir göz atmayı olanaksız kılıyor; her ne kadar şimdiden kentlerine girip yerleşmek istiyorlarsa da çaresiz sabahı beklemeleri gerekiyor kadınların.

Yıldızsız bir geceye bürünmüş gökyüzü altında da medüzlerin şarkısı, susayım demiyor. Kadifemsi bir soluğun el üstünde taşıdığı bir ses kalıyor geride. İlkin bir Kyrie, daha sonra Agnus dei geliyor Damroka'nın kulağına. Denizbilimci, elektronik bir müzik, Kontes de bir Wurlitz orgu müziği işitiyor. Ya dümencinin ya da çarkçıbaşının, işitilen müziği adeta uzaydan gelen bir müzikle karşılaştırmak geliyor aklına. Birbirlerine iyice sokularak uzun bir süre daha kaptan köşkünün arkasında oturuyor ve işitmek istedikleri müziği dinliyorlar. Sonunda Damroka'nın: "Yarın sabah uykumuzu iyice alınış olarak uyanınalıyız!" sözüne kulak verip

kalkıyorlar. Ama hamaklarda kadınları uyku tutmuyor.

Ertesi gün pazar. Sonradan pisibalığını bir kez daha çağırıyorlar mı bilmem. Ama bilseydim bile, pisibalığının söyleyeceklerini yine de işitmezdim.

Hayır, hayır, dişi fare! Henüz varmak istediği yere yaklaşan biri var. Seni duymak istemiyorum! diye bağırdım; duymak istemiyorum seni! Önce öbür yolculuk da sona ermeli.

Bunun üzerine rüyama giren dişi fare cevap verdi: Öyle olsun, sevgili dostum. Her şey geçmişe karışmış ve gümleyip gitmiş de olsa, sen gene senin hal'de yaşa, kadınlar hamaklarında sağa sola dönüp duruyor, de; Oskar'ın o görkemli Mercedes'iyle Grunewaldska'dan yukarı çıkıp Oliva Kapısı'na doğru ilerlediğini söyle, kadınlar yarın sabah erkeden, Oskar daha bugün, hemen...

Cumartesi ikindi üzeri bizim Bay Matzerath, sürücüsüyle birlikte Gdansk'a varıyor, Hotel Monopol'da önceden ayırtılmış odalara yerleşiyorlar; sonra, Bay Matzerath gördüklerini kartpostallardaki görülmeye değer şeylerle karşılaştıran pek çok turist arasına karışıp kenti şöyle bir gezip olaşıyor. Stockturm'dan yola koyulup Uzun Sokak Kapısı'ndan geçerek Uzun Sokak'a gelen, buradaki ara sokaklara bir göz atan, Danzig'ini görüp onu bir türlü tanıyamayan Oskar, Neptün Çeşmesi'yle Mottlau'ın acımtırak suyunun kendisine yurtsu bir sıcaklıkla kucak açmasına bakmayarak, daha bugünden, büyükannesinin doğum gününün arifesinde Kaşubya'ya doğru yola çıkmaya, ama daha önce Langfuhr banliyösüne uzanıp çocukluğunun geçtiği sokaklara kısa bir ziyarette bulunmaya karar veriyor; ama onu böyle apar topar büyükannesine doğru yola çıkmaya iten -büyükannesinin cazibesi mi onu sürüklüyor, soğuruyor, çekiyor kendine acaba?- içindeki yatıştırılmaz tedirginlik değil. Labesweg'i ve tuğladan Pestalozzi Okulu'nun yassı ve uzun binasını şöylece gördükten sonra, tüm gördüklerini yine sıyırıp atıyor üzerinden; İsa Kalbi Kilisesi'nden içeri ayak atmak, Meryem Ana Mihrabı'nın önüne gidip dikilmek istemiyor; sürücüsü Bruno'ya Hochstriess ve Brentau üzerinden geçmesini, Bissau-Abbau'dan kovulmuş büyükannesi Anna Kol-

jaiczek'in alçacık bir kulübecikte oturduğu Matern'in yolunu tutmasını söylüyor bir an önce.

Büyükannesinin oturduğu evin elma ağaçlarıyla bir bahçesi var, ayçiçeklerinden bir çit kuşatıyor bahçeyi. Evin önündeki kestane ağacının altında, davetliler, ön kutlama için toplanmış bulunuyor. Yarın büyükannesinin yüz yedi yaşını dolduracağı alçak tavanlı salon, yakından uzaktan gelmiş konukların tümünü alacak genişlikte değil.

Bruno, Kaşubya'lı çocukları cezbeden Mercedes arabada kaldı. Ansızın bizim kambur cüce, Woykelerle Bronskilerin, Stommalarla Kurbiellaların, çok ötelerden kalkıp gelmiş Vikinglerin, Brunsların ve Colchiclerin arasında buluyor kendini. Sırtında kendi boyu bosuna göre biçilip dikilmiş bir giysi, sağa sola hafifçe reveranslarda bulunarak kestane ağacının altındaki davetliler arasına karışıyor. Onu karşılarında gören konuklar şaşmaktan alamıyorlar kendilerini, oysa içlerinde bizim Bay Matzerath'ın efsanevi yaşamını bilmeyen yok; bu yaşam Mercedes arabasından önce buraya ulaşmışa benziyor. Yüzlerde aynı aileye mensup oldukları duygusundan fazla bir şeyleri içeren bir gülümseme, sanki "Biz biliyoruz her şeyi" der gibi bizim Bay Matzerath'ı karşılıyorlar.

Ama yine de Bay Matzerath önüne gelene tanıtıyor kendini; karısı ve yeniyetme iki çocuğuyla Gelsenkirchen'den gelen o iri kıyım bisiklet tüccarı Sigismund Stomma, hısım ve akrabaların Kaşubya dilindeki komplimanlarını Bizim Bay Matzerath'ın anlayacağı Ruhr bölgesinin Almancasına çeviriyor. Hong Kong'tan çıkıp gelen ve ön kutlamayı egzotik bir havayla donatan Bay v Bayan Bruns'la, aynı şekilde Avustralya'dan Vikingler ve Michigan eyaletinden Colchiclerle bizim Bay Matzerath su gibi İngilizce konuşuyor; daha sonra bu kişiler, Hint Okyanusu'ndaki Mombasa'dan gelen Kasimir Kurbiella gibi kendisini salonda kucaklayacak ve biraz gürültülü biçimde selamlayacaktır.

Ama henüz kestane ağacının altında dikiliyor bizim Bay Matzerath ve Missis Bruns'a Lady diye hitap ediyor; bunun üzerine oradakilerin hepsi, kadın sanki soylu bir Çin ailesinden geliyor-

muş gibi "Lady Bruns" diyorlar konuşurlarken.

Haşhaş tohumlarından hazırlanmış kekten yiyor Oskar, beri yandan bir kadehçik patates rakısını da geri çevirmiyor. Alçacık evin önündeki uzun masa, Kaşubyalıların verimsiz yıllarda bile konukların önüne çıkarmaktan geri kalmadıkları yiyeceklerle donatılmış: Salamuraya yatırılmış mantarlar, üzerleri ince kıyılmış otlarla haşlanmış yumurtalar, kimyonlu lahana salatası, tabak tabak domuz paçası, turplar, dereotlu ve hardallı salatalık turşusu, pudra şekerli, haşhaş tohumlu ve peynirli kek, başparmak kalınlığında dilimlenmiş sosis, irmikli ve vanilyalı puding. Ayrıca kırkırdaklı yağ, elma püresi, o bir sürü davetiye yazıp dünyanın dört bir bucağına yollayan Maternia'lı rahibin bizim Bay Matzerath'ı yemeye buyur ettiği kıymalı piroşkalar.

Siyah cüppeli rahip, Bay Matzerath'a daha başka akrabalarını tanıtıyor, Lenin Tersanesi'nde çalışan zamanın moda bıyıklarıyla iki genç de var aralarında ve gözleri dikkati çekecek kadar mavi. Oskar, konuştuğu gençlerin, Stephan Bronski'nin oğulları olduğunu öğrenince şaşmıyor bu yüzden. "Hiç kuşku yok," diyor, "sizin rahmetli büyükbabanız, yani zavallı anneme gönülden bağlı dayım Jan bir zaman, hem saklamak, hem ele vermek istediği bir sır varmış gibi nasıl ikide bir bakıp durmuşsa, yine öyle bakıyor bana sizin gözlerinizden."

Bronski'nin oğulları, amcalarının kendilerini kucaklayabilmesi için ister istemez eğiliyor. Ne var ki, her iki tersane işçisinin babalarıyla selamlaşma, rahibin arada tercümanlık yapmasını gerektirmemesine karşın, biraz resmi hava taşıyor. Belki aralarında, kendi kendilerine itiraf etmek istediklerinden daha sıkı bir akrabalık ilişkisi bulunan iki bay, yaklaşık aynı yaşta. "Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur," diyor bizim Bay Matzerath Stephan Bronski'ye ve araya bir mesafe koyuyor.

Bir alay akraba! İçtenlikli bazı sözler dışında birbirlerine hastalıklarını ve bunların o zamana kadar izlediği seyri anlatıyorlar. Ardından rahip, bırakın bu konuşmaları der gibi elini oynatıyor ve: "Eh, şimdi salona girebiliriz sanırım," sözleriyle evden içeri

sokuyor Oskar'ı; burada büyükannesi, omuz omza ayakta dikilip acele içkilerini yuvarlayan ve birbirine gülümseyerek selam üstüne selam veren konukların gerisinde koltuğuna gömülüp gizlenmiş olarak pencerenin önünde oturuyor.

Birkaç saatten beri siyah yabanlık giysisinde, Varşova'dan gelmiş iki bayın Polonya Halk Cumhuriyeti adına kendisine takdim edip hemen yakasına iliştirdikleri beyaz-kırmızı bir nişan taşıyor. Bir zaman heybetli bir kadınken, yaşlılık bükmüş belini, ufak tefek narin biri yapmış. Yüzü buruşuk bir kış elmasına benziyor.

Neşeli yüzünü gülüp söyleyen konuklara döndürmüş, ama geride daha yapılacak bir yığın dua varmış gibi tane tane çekip durduğu tespihle adeta yekvücut olmuş elleri.

Aman Tanrı'm, diye geçiriyorum içimden, bizim kambur cüce için ne ürkütücü bir toplantı bu? Rahibin peşine düşüp davetlilerden oluşan kalın duvarı ne büyük bir sevinç ya da çekingenlikle yarıp geçecek? Yanlış görmüyorsam, bizim Bay Matzerath'ın büyükannesine doğru yürüyüşünü izlemek isteyen konuklar, içkilerini yudumlamayı bir an için bırakıyor, gülmelerden ve omza vurmalardan el çekiyorlar.

Anna Koljaiczek'in oturduğu koltuk çiçeklerle süslenmiş. Pencereden bakınca ayçiçekleri görülüyor; ilkyaz serin ve yağmurlu geçti, pek boy atamadılar; ama yine de ışıl ışıl parıldıyor ve pek çok yıl önce büyükannenin bahçe çitinde yetişen ayçiçeklerini anımsatıyorlar.

Ha cesaret, Oskar! diye sesleniyorum bizim Bay Matzerath'a. Çiçeklerle süslenmiş koltuğun solunda Polonya hükümetinin o iki temsilcisi, sağında ise piskoposu temsilen Oliva'dan gelen yüksek rütbeli bir ruhani reis. Anna Koljaiczek, devletle kilise arasında oturuyor, siyah yabanlık etekliğinin altında daha başka eteklikler var kuşkusuz. Ha cesaret, Oskar! Ve işte Matarnia'dan gelen rahip, bizim kambur cüceyi onun hanidir özlediği, beri yandan korkuyla kafasında yaşattığı bir durumla karşı karşıya bırakıyor. Yardımına koşmalıyım onun; seslenip diz çökmesini öneriyorum.

Ama tavrını bozmuyor bizim Bay Matzerath. Büyükannesinin

tespih çeken ellerinin üzerine eğilerek ilkin bu, sonra öbür eli alıp öpüyor, oracıkta sıkışık durumda sessiz dikilen konukların önünde: "Saygıdeğer büyükanne!" diyor, ardından kendini torunu olarak tanıtıyor: "Hatırlayacaksınız kuşkusuz, Oskarım ben, Oskar, evet, küçük Oskar, çok geçmeden kendisi de altmışı dolduracak torunun Oskar..."

Anna Koljaiczek her zaman nasıl konuştuysa yine öyle konuşabileceği için, tespihi elinden bırakmaksızın bücür adamın elini okşadıktan sonra durup durup tekrarlıyor: "Ah, biliyordum ah ben, biliyordum senin geleceğini, Oskarcık, biliyordum, ah..."

Derken büyükanneyle torunu eski günlerden konuşuyorlar. Neler olmuş, neler geçip gitmişti. Her şey nasıl zamanla kötüleşmiş, ancak bazen birazcık düzelmeye yüz tutmuştu. Her şey nasıl beklendiği gibi olmamıştı da bambaşka bir yol izlemiş, işler ters gitmişti hep. Kimler bu dünyadan göçmüştü de, kimler sağda solda yaşıyordu henüz. Ve kimler ne zamandan beri, hangi gömütlükte yatıyordu.

Söz dönüp dolaşıp Anna Koljaiczek'in kızına, bay Matzerath'ın annesi Agnes'e gelir gelmez, Jan'dan ve Agnes'ten ve Alfred'den ve Agnes'ten ve Jan'dan, Agnes'ten ve Alfred'den laf açılır açılmaz, eminim büyükanneyle torununun gözlerinden yaşlar akacaktır. Ama omuz omza dikilen konuklar yine birbirleriyle ilgilenmeye başlayıp gürültüyle birbirlerini selamlamalara bir türlü son vermedikleri için, büyükanneyle torunu arasındaki konuşmadan ancak bir iki cümle kaydedebileceğim. "Biliyor musun, Oskarcık" sözü pek sık geçiyor konuşmada ve: "Ömrüm boyu bunu unutmam artık" sözü ikide bir yineleniyor.

Arada Maria ve Kurt'dan da bahsedildikten sonra, nihayet büyükannenin şöyle sorduğunu işitiyorum: "Postaneye uğrayıp baktın mı bir ha, Oskarcık?"

Bunun üzerine, bizim Bay Matzerath büyükannesine söz veriyor: Ertesi sabah, Röhm kenarında zamanla tarihsel bir kimliğe bürünmüş binaya, Polonya Postanesi'ne yollanacak ve dayısı Jan'ı yâd edecek.

Ardından veda edip ayrılıyor büyükannesinden, "yarınki doğum gününe" tam vaktinde geleceğini söylüyor. "Acaba, sevgili ve saygıdeğer büyükanneciğiin, her zamanki gibi, hani hatırlayacaksınız, marşandiz istasyonunda veda ediyorduk birbiriinize, yine öyle Babka, sevgili Babka diyebilir miyim size?"

İri damalı ceketinin altında kamburuyla bizim Bay Matzeraht'ı salondaki kalabalık içine dalıp kaybolurken görüyorum. Şimdi Bronskilerin ve Woykelerin arasında bulunuyor yine ve dar salon sanki peynir suyuyla yıkanmış gibi sası sası kokuyor. Amerikalı Colchiclerle bir kez daha selamlaşma. Kasimir Kurbiella, daha ağzından çıkan ilk cümlede Mombasa'ya davet ediyor Oskar'ı. Çinli hanımefendi, salonu dolduran o pek çok Kaşubyalı arasında nazlı ve narin bir görünüm sergiliyor. En sonunda su gibi berrak iki kadehçik patates rakısının ve son bir Piroşka'nın ardından Mercedes'in yolunu tutuyor Oskar; Bruno, başında şoför kasketi, arabanın içinde hiç kımıldamadan oturuyor ve radyatör kapağının üzerindeki yıldızı, ona uzanınak hevesine kapılacak ellere karşı koruyor. Oskar'ın ayaklarındaki otuz beş numara iskarpinlerin burun ve ökçe kısmı safran sarısı, tarak bölgesi beyaz deriden. Bizim Bay Matzerath'ı nasıl giydirip kuşandırdığımı Noel farem duymalı: Altın çerçeveli bir gözlük takıyor gözüne, kısa parmaklarına pek çok yüzük. Yakut kakma kravat iğnesi, giyim kuşamının bir parçası. Serin mevsimlerde yumuşak kadifeden, yaz boyu hasırdan şapkalar giyiyor. Mercedes'in içinde açılıp kapanan küçük bir masacık var; uzun yolculuklarda yorulur gibi olunca bu masada değişik kişilerle skat oynuyor. Hotel Monopol'a dönerken de Jan Bronski ile zavallı annesini karşısına alıp bir kupa elini kazanacak ve işte öylesine sevinecek.

Büyükannesini ziyaret ettiği burada, Kaşubya'nın göbeğinde bile ellili yılları, sanki içinde olağanüstü hazinelerin saklı yattığı bir tarlaymış gibi kazıp eşmekten geri kalmıyor. Oliva'dan gelen piskopos temsilcisine, Alman dilinden pek hoşlanmayan yalancı bir dostlukla davranıp bu güçlü kişiye, sahteci Gotik ressam Malskat'ın öyküsünü buyur ediyor; nasıl benim Noel farem beni

dinlemek için varsa, piskoposun temsilcisi de sanki özellikle bu iş için çağrılmış gibi sabırla dinliyor kendisini.

Bizim Bay Matzerath, kestane ağacının altındaki kavgaya yakın bir ağız patırtısından ustalıkla sıyırıyor yakayı -tartışmanın konusu, yasaklanmış Solidarnosc sendikasıdır- bunun üzerine piskopos temsilcisi, yakut kakma kravat iğnesi ve iki renkli iskarpiniyle ona eşlik edip kaportasındaki hasar göze çarpan Mercedes'e kadar geliyor kendisiyle. Dazlak başında akşam güneşinin parıltısı, göğsünün önünde tuttuğu elinde hasır şapka, büyük bir kalabalık karşısında konuşur gibi konuşuyor Oskar. Piskopos temsilcisinin oflayıp pufladığını işitiyorum; Matzerath'ın ortaya attığı teorilerden mi böyle oflayıp pufladığını yoksa devletten sonra şimdi de kiliseyi tasalandıran "Solidarnosc" sözcüğünden mi, bilmiyorum doğrusu. Temsilcinin Katolik sabrı, Noel faremin serinkanlılığını anımsatıyor, Noel farem -kuşku duymuyordu bundan- Oskar'ı yeniden sahneye çıkarınamdan çok, Üçüncü Program'a kulak verse, herkes için okul radyosunu dinlese, durağan yıldızlar, ışık hızı ve beş bin ışık yılı uzaklıktaki galaksilere ilişkin bir şeyler duysa pek sevinecek.

Her ikisi de değişmeyen konumda, Noel farem kulak sayvanları başına yapıştırılmış, duyargaları sürekli oynayarak, gözleri boncuk taneleri gibi pırıl pırıl; piskopos temsilcisi ise üzerinde kara cüppe, gözünde kalın camlı gözlükler, içi de dışı gibi riyakârlık dolu, her ikisi de Ressam Malskat'tan söz açan beni ve Bay Matzerath'ı dinliyor. Piskopos temsilcisi, Mercedes'in o, ağzı laf yapan cüceyi alıp çok geçmeden yola koyulacağını ve son sözü yine kilisenin söyleyeceğini biliyor kuşkusuz; beri yandan Noel farem de, rüyama girer girmez, kendi anlatacaklarına kulak vereceğimin farkında.

Ama sıra bende henüz. Dişi fare bekleyecek. Sondan önce, -her şey sona erecekse eğer- bir komedinin sahneye çıkarılması gerekiyor...

Bin dokuz yüz kırk dokuz yılından bu yana Ressam Malskat

yerden otuz metre yükseklikte, Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin ilkin ana cemaat yerinde, ardından yüksek kora kısmında tek başına jimnastik egzersizlerine başlamıştı; çünkü şık giyinip, aklı fikri kadın ve kızlarda olan patronu Dietrich Fey, onun çalıştığı yüksek iskeleye seyrek çıkıp geliyordu. Daha çok, aşağıdaki yapı molozlarının içinde oyalanıyor, Ressam Malskat'ı yabancı gözlerden gizleyip koruması gerekiyordu çünkü. Lübeck mucizesinin nasıl şekillendiğini, yetkili olmayan hiçbir gözün görmesine izin yoktu. Bu yüzden, sağa sola uyarı tabelaları konmuştu: "Dikkat, düşme tehlikesi!" -"Dikkat!"- "İşi olmayan giremez!"

İskele işçileri ve duvarcıların bile yukarıya, Malskat'ın çalıştığı iskeleye kadar çıkmaları yasaklanmıştı. Aralarında bin dokuz yüz elli bir yılından başlayarak tek ya da gruplar halinde gelen yerli ve yabancı sanat tarihçilerinin de bulunduğu uzman kişiler kiliseyi görmek istedi mi, Fey ve yardımcıları önceden bu iş için hazırlanmış iplere asılarak takur tukur bir gürültünün çıkmasını sağlıyor, bu da yukarıda çalışan Malskat'ı uyarıyordu. Çokluk Fey, bilgi isteyenlere bilgi veriyor, ayrıca gezici bir sergide sergilenmek için hazırlanmış kopyalar, yani Malskat'ın elinden çıkmış bu ikinci nüshalarla uzmanları baştan savmanın üstesinden geliyordu.

Gezici sergi, uluslar arası başarı sağlamış, hatta , Federal Almanya Cumhurbaşkanı ve İsveç Kralı, sergideki bazı tablolar karşısında takdirle başlarını sallamaktan kendilerini alamamıştı. Gazete ve konferanslarda, yeni türemiş "Lübeck üslubu" deyimi sık sık geçer olmuştu. "Gotik sanatın beşiği" olarak Lübeck kenti saygınlık kazanmıştı. Dâhi bir katedral yöneticisinin önderliğinde on üçüncü yüzyılın sonundan bu yana etkinlik gösterip kendine özgü bir üslubun doğmasını sağlayan bir atölyeden söz açılmaya başlanmıştı. Lübeck mucizesi inandırıcı olmuştu.

Bu konuda ilk kez kuşkuya kapılan eski anıtları koruma görevlisi Dr. Hirschfeld'in, ince eleyip sık dokuyan eleştirilerine sonuna kadar bağlı kalmayışı şaşılacak şey değildi. Sonunda Dr. Hirschfeld, kendi eleştirisinin doğruluğundan Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi üstüne kaleme aldığı bir kitapta şöyle yazmıştı:

"...Yüksek korayı ve ana cemaat yerinin aydınlatma fenerlerini süsleyen eserler karşısında, onların yalnızca orijinallerinden kaynaklanabilecek o yaman inandırıcı gücü doğrudan hissederiz."

Bin dokuz yüz elli bir yılının haziran ayında Ressam Malskat ile patronu için bir kez daha tehlike çanı çalmıştı; bir kongre dolayısıyla özellikle mucizeyi görmek için Lübeck'te toplanan Federal Almanya eski anıtları koruma görevlilerinden birkaçı Meryem Ana Kilisesi'nden içeri girmiş, Fey'in kendilerini alıkoymak istemesine aldırmayarak yüksek iskeleyi tırmanıp yukarı çıkmıştı. Malskat alçakgönüllülükle yana çekilip patronu Fey açıklamalara koyulmuş, kanıtlamalara girişmişti; olağanüstü bir cazibeyle konuşup durmuş, ama yine de Schepert ve Deckert ismindeki profesörleri, işin içinde bir bit yeniği görmekten alıkoyamamıştı; Fey'in bütün o ustalıklı konuşmasına karşın, kuşkularından tümüyle sıyrılamayan profesörler, sonunda iskeleden aşağı inmişlerdi.

Ne var ki, ertesi gün eski anıtları koruma görevlileri kongrede bir araya geldiklerinde yeniden bir mucize gerçekleşmişti: Kimse kilisede yapılan işle ilgili bir suçlama öne sürmemiş, tersine kongreye katılanlar Bonn hükümetini Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin kasasına bir yüz elli bin DM daha akıtmaya çağırmışlardı. Bu da,kiliseler yüksek müşaviri Göbel'i sevindirmiş, ama saat ücretini sağlama alınmış gören Malskat'ı da sevindirmekten geri kalmamıştı.

Diğer bazı tersliklere gelince, pek ciddiye alınacak şeyler değildi bunlar. Üniversiteli bir kız, "Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin Duvar Freskleri" konulu doktora çalışmasında ortaya attığı tezin doğruluğunu yerinde incelemek için kiliseye gelip gizlice iskeleyi tırmanmıştı. Üniversiteli kızı suçüstü yakalayan Fey, yumuşak bir dille, ama önemle üzerinde durarak davranışının tehlikelerine onun dikkatini çekmişti. Her ne kadar öğrenci kız ayaklarında hafif iskele ayakkabıları bulunduğunu ve yüksekte başının dönmediğini belirtmişse de, bir daha asla Malskat'ın yanına çıkamamıştı.

Ne var ki, iskelede sağa sola şöyle bir göz atan kız, aşağıya in-

dikten sonra yine de nazik sorular yöneltmekten geri kalmamıştı Fey'e. Elindeki resim ve kopyalara dayanarak, Draperi'de Roman sanatına özgü öğeler bulunduğuna işaret etmişti. Renklerdeki parlaklık, kızı hayrete düşürmüş, içinde kuşku uyandırmıştı. Söylediğine göre, bin dokuz yüz kırk iki yılının Paskalya arifesindeki pazar gününün gecesinde Meryem Ana Kilisesi içten dışa doğru yandığından, gerek aydınlatma fenerindeki, gerek koradaki bakır mavisinin oksidasyon sonucu kararmış olması gerekirdi.

Bakır mavisinden renk örnekleri almak için Malskat'ın yanına çıkmak isterken kızı bir kez daha enseleyen Fey, kiliseye ayak atmasını yasaklamakla korkutmuştu gözünü. Dâhi Ressam Malskat, otuz metre yükseklikte işte böylesine koyu bir yalnızlık içinde tutulmaya çalışılmaktaydı.

Çok geçmemiş, Froylayn Kolbe -böyleydi öğrenci kızın adı- içindeki kuşkuları yenmenin üstesinden gelmişti; Lübeck mucizesine hayran kalmış, ama yine de doktora çalışmasında yüksek koradaki duvar fresklerinin özgünlüğüne inanmanın olanaksızlığını ikide bir belirtmekten geri kalmamıştı. Ne kadar araştırmışsa da, Kuzey Almanya'da o alışılmış draperi üslubuyla arada bir benzerlik saptayamamış, özellikle üçüncü boyunduruktaki Roman sanatına özgü öğeler karşısında bayağı şaşırıp yüksek korada tümüyle Chartres'nin ve Le Mans'ın etkisinin sezildiği sonucuna varmıştı. Kora'daki freskleri yapan Lübeck'li üstat, Fransa'yı gezip dolaşan ve öğrenimini orada yapan biri olsa gerekti.

Hani, Malskat'ın geçmişteki yaşamına, on üçüncü yüzyılın sonuna doğru bilgi ve görgüsünü artırmak üzere yaptığı gezilere ilişkin olarak pek çok varsayımda bulunulabilir; kesin bir şey varsa, Malskat yukarıdaki iskelede hal'den soyutlanmış yaşıyor ve ele geçirdiği özgürlükten çizdiği figürlerin kenar çizgilerine Gotik duygular katıyor, bu duygularda koradaki yirmi bir, ana cemaat yerinin aydınlık fenerindeki elli altı ermişin yavaş yavaş dünyaya gözlerini açmasını sağlıyordu. Zaman hiç önemli değildi Malskat için. Şöyle bir sıçramak ve bir an vecde dalarak geçmişi düşünmek, yedi yüzyıllık bir uzaklığı geride bırakmasına yetiyordu.

Bir yandan aldatılan, beri yandan keskin görüşlü sanat tarihçileri, o zamanlar haklı olarak, Schleswig'teki katedralin duvar fresklerinin Lübeck'teki Meryem Ana kilisesinin freskleri için bir ön çalışma sayılabileceğini ileri sürdüler. Savaş ve askerlik yıllarında Malskat hiç değişmeyerek Malskat olarak kalmıştı, belki biraz daha olgunlaşmış ve gerilere bakışta daha diretken; çünkü Orta Çağ, artık onun yaşadığı dönemdi. Bunu söylerken, yedi yüz yıl önce yüksek bir iskelede, iki kulağının üzerine çektiği keçeleşmiş yün şapkasıyla gözümün önünde görür gibi oluyorum kendisini.

Stauffer İmparatorluğu'nun yıkılışını izleyen, hak ve hukukun rafa kaldırıldığı o kargaşa yıllarında ileri yaşlara, yani veba salgınının patlak vermesinden az öncesine kadar pek çok kilisede ve Ruhulkudüs Huzurevi'nde çalışmışa benziyor Malskat; dört bir yanda atölyesinin izleri görülmekte. Bu yüzden, Meryem Ana Kilisesi'nin ana cemaat yerinin aydınlık fenerindeki elli altı ermiş freskinin de onun eseri olduğunu düşünebiliriz. Koradaki erken Secco ressamlığıyla ana cemaat yerinde daha sonraki döneme ait olup kırmızı, mavi, yeşil, toprak sarısı ve siyah boyalar kullanılarak yapılmış çalışmalar arasında birkaç on yıllık bir süre bulunmasına karşın, insanların sefaletinin üzerinden aşıp geçen bakışlarıyla tüm ermişlerin draperilerinde kora üstadının fırça vuruşlarının izi okunmakta.

Ve hepsi de "alla prima", serbestçe, model kullanılmadan yapılmış, model kitaplar ancak birkaç ikonografik ipucu sağlamıştı, o kadar. Daha sonra dava sırasında Bernath diye birinin Ortaçağ Ressamlığı ismindeki bir kitabının Malskat'a, çalışmalarında kaynaklık ettiği benimsenmişse de bu yalnızca erken Roman ve Bizans etkisinin, hatta kora poligonunun güney sağ alınlığında Kıpti etkisinin varlığını doğrular. Kora ve ana cemaat yerinde yedi yüz yıl önceki üstadın yaptığı resimleri Malskat, yeni baştan çizmenin üstesinden gelmiş, böylece yüzyıllar arasında bir köprü kurmuştu. Onun sayesinde on savaşın yakıp yok edici gazabının izleri silinip gitmiş, onun sayesinde zaman yenilgiye uğratılmıştı.

Evet, Scheper ve Grundmann beylerin itirazlarını bilmiyor de-

ğilim: Falan yapıtta Konstantinopel'de Ayasofya Kilisesi'ndeki İsa, filan yapıtta Triest Katedrali'ndeki taht üzerinde oturan Meryem, Ressam Malskat için esin kaynağı rolünü oynamıştır. Değişik boya pigmentlerinden örnekler yakılarak testten geçirilmiş, harçlardan tabaka halinde kesitler alınarak gözden geçirilmiş, kimyasal ve mikroskobik incelemelere başvurulmuştur. Ayrıcı, Malskat'ın itirafı da gelip eklenmiştir bunlara: Tel fırça! Resimlerin silüetlerini ve boyalı yüzlerini tırmıklayan kiremit parçaları. Başarıyla uygulanmış eskitme yöntemi! Pudra kesesi!

Bu konuda şunu söyleyebiliriz: Patronu Fey, Ressam Malskat'tan zamanın izler oyarak geçip gidişindeki inandırıcılığı yapıtlarında ortaya koymasını istemişti. Biraz hırpalanıp örselenmiş olsa bile elde edilmek istenen Yeni değil, Eski idi. Malskat'taki yetenek de,kendisinden isteneni sağlayacak büyüklükteydi. Ne de olsa koranın - beri yandan kuşkusuz ana cemaat yerinin- bu ikinci usta ressamı, para reformundan önce Chagall ve Picasso'yu örnek alan tablolar yapmış ve bunlar bin dokuz yüz kırk beşten hemen sonra patronu Fey aracılığıyla sanat eserleri piyasasındaki yerini almıştı. Malskat ile patronu, böyle bir yoldan sağlanmışlardı geçimlerini.

Ne var ki, akşamdan sabaha beş para etmeyen rayşmark'tan sonraki yeni parayla yeni bir dönem gözlerini hayata açmıştı; bu dönemin ilk zamanları da temel olarak sağlam bir sahteciliği gerektirmekteydi. Genelde sahtecilik ve kopyacılık, yeni bir yaşam biçimi kılığında filizlenip çok geçmeden devlet yönetimine de el attığından, dolayısıyla sanki hiçbir korkunç sonuca yol açmamış gibi eski durumlar yeniymişçesine ortaya sürüldüğünden, Almanya'da iki devlet doğup "sahte elliler" olarak - bizim Bay Matzerath geride kalan bu on yılın tüm ürünlerini böyle nitelemekte- piyasaya çıkmış, tedavülde kalmış ve kendilerine giderek otantik bir gözle bakılmaya başlanmıştır.

Malskat'ın yaptığı, zamana uygun düşen bir şeydi. Sesini çıkarmayıp sussaydı, hakkında asla bir dava açılmayacaktı kuşkusuz. Aslında iki devlet adamının yaptığı gibi sahtekârlığı üzerindeki örtüyü aralamayacaktı hiç. İki devlet adamının çifte sahte-

kârlığı gelecek vaat etmekteydi. Çok geçmeden biri galip devletlerden birinin, ötekisi de öteki galip devletin kampında yer aldığına bütün dünyayı inandırmıştı. Böylece yitirilmiş bir savaşın kazançlara gebe, çifte bir zafere dönüştürülmesi başarılmıştı; iki sahte elliler, beri yandan çın çın öten para.

Yapılan sahtecilik tüm somutluğuyla ortadaydı kuşkusuz; ne var ki, sahteciler birbirlerinin yüzüne kıllarını kıpırdatmadan otantik bir gözle bakıyorlardı. Beri yanda, giderek araları açılmış galip devletler bu ek kazançtan ötürü memnundu. Sahtekârlığın iç yüzü anlaşılmış olsa bile, güzelim sahte görünüş ayakta tutulmaya çalışılıyordu; çünkü orijinaller işte öylesine perişan ve özürlü durumdaydı: Birleşip de tek bir yığın oluşturmaya isteksiz iki enkaz yığını.

Bu yüzden, bizim Bay Matzerath dönüp dolaşıp: "Malskat haklıydı," diyor. "Pekâlâ sütun başlıklarında Adenauer'le Ulbricht'in arasında yer alabilir, ne Bizans, ne Kıpti sanatın etkilerinden kaçınması gerekmez, kendisini bu üçlü birliğin ara parçası olarak seyircilere sunabilirdi; kilisenin güneye bakan sağ cephesinde, üç münzevi keşişin buluşma yerinde boy gösterebilirdi örneğin.

Sonradan dile kolay böyle demek. Bonn'dan Lübeck'e para, sürekli para akıp dururken, otuz metre yükseklikteki iskelede ayaz ve ceryanda dikilip yüksek koradaki yedi haneyi değişik ermişlerle ve orta boyunduruktaki haneyi, bakire Meryem ve çocuğuyla donatan, bu sırada pek sevdiği Juno marka sigaraların birini bırakıp birini tüttüren Lothar Malskat, çalışmasına karşılık saat ücreti olarak reform sonrası parayla ancak doksan beş fenik almaktaydı; bu durumda nasıl o paha biçilmez devlet adamlarının arasında tasarlayabilirdi kendisini.

Yo yo, Bay Matzerath! Siz uzakta Kaşubya'da olup Oliva'dan gelen piskopos temsilcisi de kulak vererek anlattıklarınızı dinlediği süre, bir zamanki şansölyenin ve devlet konseyi başkanının tahmini değeri konusunda haklı olabilirsiniz; morukla sivri sakal, sahtekârların tekiydi ve bundan böyle pekâlâ "sahte elliler" diye söz açılabilir kendilerinden. Ne var ki, Malskat, yaptığı Gotik eserlerine el altından olsa da imzasını atmaktan çekinmemişti.

İkilikten doğan ikili güç.
İki kez servis yapılan yalan.
Sağda solda eski gazeteler üzerine
Yapıştırılan yeni duvar kâğıtları
Herkesin sırtına binen yük
Sayı oyunlarında yok ediliyor,
İstatistik değer taşıyor ancak;
Genel toplam yuvarlak rakamlarla.
Bitişik nizam iki konutta ev temizliği.
Özel durumlarda birazcık utanç
Bir solukta değiştirilen sokak levhaları.
Önleniyor tıkaçlarla bellek içine sızmalar.
Suç sağlam şekilde sarılıp sarmalanıyor
Miras bırakılıyor çocuklara.
Ne varsa şimdi o, geçmiş geçmişte kaldı.

Ticaret siciline işleniyor
Çifte suçsuzluk, çünkü karşıtlık bile
Ticarette işe yarıyor. Karşıya yansıyor sınırdan
Sahtekârlık: Aldatıcı, ört bas edilmiş,
Sahiciden de sahici ve kazanç dağ gibi.
Bizim için, diyor rüyama giren dişi fare,
Asla ikiye ayrılmış değildi Almanya,
Bütün olarak bulduğumuz bir yiyecekti.

Kuşku yok, o günden bu yana kekâ yaşayıp gidiyoruz. İnsan sonrası çağ, bize yaradı doğrusu: Her bakımdan büyüyoruz. İnsanoğlundan sonunda boşalmış dünya yeni baştan hayat buluyor, yerde sürünen, gökte uçan yaratıklarla dolmaya başlıyor. Rahat bir nefes alıyor denizler. Havada sanki gençleşmek isteyen bir hal var. Ve ortalıkta zamandan çok bir şey yok, el altında bitirilip tüketilemeyecek kadar bol zaman.

Yine de insanın yeryüzünden daha bir yavaş silinip gitmesini isterdi gönlümüz, öyle ansızın değil. Çünkü insanlar sürüncemeli,

orta ve uzun vadeli olarak birden çok Kızılca Kıyamet olasılığını programlamıştı. Çünkü insan zekâsı öteden beri aynı zamanda birden çok şeyi kestiregelmişti gözüne. Örneğin, doğadaki temel öğeleri azar azar zehirlemeyi sürdürünüş, ama kökten zehirleme diye bir şeyi düşünmüş değildi; zehirleme olayı, bizim son'a verdiğimiz isimle Kızılca Kıyamet'e kadar artarak büyümüş, fare soyunun bile keyfini kaçıran bir aşamaya ulaşmıştı; oysa bizler, hangi zehir olursa olsun zamanla kendimiz için katlanılabilecek kıvama sokmanın üstesinden gelmiştik hep. Öyleyken yine de insanın ırmaklara ve denizlere katıp hiç sakınca görmeden havaya karıştırdığı zehirli maddeleri endişeyle algılıyor, onların nasıl elleri böğürlerinde yakınıp sızlanarak ormanların ölümüne seyirci kaldığını kaygıyla izliyorduk. Yaşamakla kaza ve belalardan sağ çıkmanın kendileri için aynı şey sayıldığı biz fareler, insanların yaşamaktan bundan böyle tat almadıklarından başka bir varsayımda bulunamıyorduk. Bıkıp usanmışlardı yaşamaktan. Buralarına gelmişti artık. Pes etmişler ve sanki yaşıyorlarmış gibi yapmacık bir davranışı sergilemeye koyulmuşlardı. Gelecek üstüne, bir zamanlar işte öylesine lüks bir şekilde dayayıp döşedikleri sıra sıra odacıkları üstüne alayla karışık esprilerde bulunuyor, oysa hiçlik denen şeyden gözlerini ayırmayı zahmete değer sayıyorlardı. Yaptıkları her işe -çünkü alışık oldukları üzere iş güç peşinde koşuyorlardı eskisi gibi- bir anlamsızlık kokusu sinmişti; öyle de bir koku ki, mide bulandırıyordu.

Ve sen de, sevgili dostum, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare, hayata veda konusunda harıl harıl çalışıyordun. Yazıp çizdiklerinden açıkça okunabiliyordu bu, biz kitap kurdu fareler de bol bol okuyorduk. Aman Tanrım, Kızılca Kıyamet'le kafiye oluşturacak ne çok şey vardı! Gündüzler gecelere gebe sözü nasıl da bir ahengi içeriyordu yazarlar için! Büyük final, alabildiğine bir tutkuyla yarışma konusu yapılıyordu. Daha da gülüncü,kendini finalin cazibesine kaptırmış pek çok sanatçı, ellerindeki avuçlarındakini öylesine saçıp savuruyordu ki sanki başarıların defne ağacı, öteden beri yeşilliğini koruyacak kendileri için ölümsüzlük ellerinden kurtulamayacaktı.

Bana öyle geldi ki dişi fare, bir duygulanmışlık ve nostaljiyle anımsıyordu bizi. Derken yine asıl konuya döndü:Kızılca Kıyamet'in bir diğer çeşitlemesi, insanlar tarafından aşırı nüfus artışı olarak sahnelenmekteydi. Özellikle yoksulluğun kol gezdiği yerlerde; sefaleti adeta çocuk bereketiyle ortadan kaldırmak isteyerek çoğalmaya önem veriyorlardı; son Papaları da bu yöntemin gezgin savunucularındandı. Dolayısıyla açlıktan ölüm, Tanrı'nın hoşuna gider niteliğe büründürülüyor ve yalnızca istatistik konusu olmaktan çıkarılıyordu. Bir lokma ekmeği birbirinin elinden kapıp tıkınmaya bakıyordu herkes.

Biz fareler diye sesini yükseltti dişi fare, yeterince yiyecek buluyorduk da, neden sanki insanların karınları bir türlü doymak bilmiyordu? Çünkü bir yerdeki bolluk bir başka yerdeki kıtlıkla besleniyor, çünkü fiyatları sabit tutmak için piyasaya sunulan malda kısıtlamaya gidiliyor, çünkü bir avuç insan, çoğunluğun açlığıyla yaşamaya bakıyordu. Ama insanlar, çoğuz da onun için karnımız doymuyor, diyorlardı.

Ne komik hesap! Futze çissoreş! Sizin şu lanet olası kıtlık ekonominiz! Nasıl, bizler zahmet çekmeksizin karınlarımızı doyuruyor, öyleyken dünyadaki sayımız milyarları buluyorsa, Kızılca Kıyamet koptuğu zaman, yaklaşık aynı şekilde kalabalık insan nüfusunun da pekâlâ karnı doyabilirdi ,stoklarda yeterince yiyecek bulunuyordu çünkü. Dahası var: Bizler insanların geleceğe yönelik büyüme tahminlerine seve seve uyum gösterir, onlarla iki bin yılına, yedi değilse de altı milyarlık bir nüfusla girebilirdik: Gerek insan, gerek fare soyu, ikisi de halinden memnun karnı tok.

Rüyamı uzun boylu istatistik verilerle doldurduktan sonra, şöyle dedi dişi fare: Ne yazık ki boşa çıktı hepsi. İnsanların açlıktan yavaş yavaş ölmeye,yiyip yuttukları zehirlerle karınlarını tıka basa doyurup sonra kuyruğu titremeye, içilecek su giderek kıtlaşıp susuzluktan azar azar öbür dünyayı boylamaya değil de, birden kalkıp ölmeye karar vermeleri, bu bencil, bu çocuksu, sabırsız karar, biz farelerin karşısına önceden üzerinde yeterince düşünülmemiş birtakım sorunlar çıkarıyor: Bir değişimden geçmemiz gereki-

yor çaresiz. İnsan sonrası çağ, bizlerden yeni bir davranış biçimi geliştirmemizi istiyor. Karşımızda bir varlık yok eskisi gibi. İnsan soyundan, onların etkilerinden, depolanmış yiyeceklerinden, çöpe attıklarından, bize karşı duydukları tiksintiden, bizi yok etme tutkularından uzak kalan bizler, gelecekte kendi başımızın çaresine bakmaya çalışacağız. Ne yalan söyleyeyim, rahattı, pek rahattı doğrusu insanın gölgesinde yaşamak; oysa şimdi insanı yitirdik.

Dişi farenin sızlanıp yakınmalarını sürdürmesi üzerine, şöyle söyledim ben: Ama sağda solda nötronize kentler duruyor. Nötron bombaları sayesinde, dıştan bakıldığında sapasağlam barınaklar oluşturduk. En son eserleri olarak sizin yararınıza bir kültür anlaşması imzaladı insanlar. Rica ederim,dişi fare,daha geçenlerde seninle hiç insana rastlanmayan ıssız caddelerde ve sokaklarda dolaşmadık mı: Kurumla siyaha boyanmasına karşın güzelliğini yitirmemiş çatıları,kuleleri, kemerli kapıları, kısaca görülmeye değer pek çok eseri görmek hazla,neşeyle doldurmadı mı gönlümüzü: Rahat bir aşinalık duygusuyla bizi sarıp sarmalamadı mı!

Boşa konuşulmuş avutucu sözler. Rüyama giren dişi farenin sızlanıp yakınması bir türlü son bulmuyordu. Ne yerin altındaki barınaklarındaydı artık, ne de Danzig sokaklarında koşup seğirtirken görüyordum kendisini. Şimdi bir mezbeleliğin içine atmıştı kapağı. Bazen bir hurda demir yığınında boy gösteriyor, ansızın ortaya çıkıp fare soyu üzerindeki olumsuz etkisini hâlâ sürdüren toz fırtınalarından söz açıyordu; bazen de plastik torbalar içine sığınıyor rüzgârın önüne katıp sürüklediği şişkin yelkenlere benzeyen naylon torbalarla ordan oraya yer değiştiriyordu sürekli. Dönüp dolaşıp Kızılca Kıyamet'ten söz ediyordu, dönüp dolaşıp sonraki yalnızlıktan. Ve yine dönüp dolaşıyor, insanın yokluğunu farelerin ne kadar yürekten hissettiğine getiriyordu lafı.

Ama ben buradayım ya! diye sesimi yükselttim birden. Uzay kapsülümün içinde: Ben. "Yörüngemde: Ben. Senin ve benim rüyalarımda:Ben, sen ve ben!

Haklısın, evet, diyerek havayı değiştirdi dişi fare. Bir kimsenin var olup hep ben, ben, ben demesi ne avutucu şey! Şimdiden bi-

raz saygı duymaya başladık sana. Kentsel barınma ve yerleşim bölgelerinde sana düpedüz tapan fare toplulukları bulunuyor; meydanlarda ve kiliselerde dik yürümeyi talim etmeleri,sana özenmelerinden hep. Kırsal bölgelerde yaşayan biz farelere gelince, bizler için senden başka biri daha var ki, hâlâ nefes alıp veren kalıntısı, bizim için tapılmaya değer! Küçük bir bohça yalnız, ama canlı. Yaşlı mı yaşlı bir kadın. Kızılca Kıyamet koptuğunda herkes evden kendini dışarı atıp dünyasını değiştirirken o koltuğundan kalkmadı. Güç bela yaşıyor; biz fareler kendisiyle ilgileniyor, elimizden geleni yapıyoruz onun için. Baktık ki susadı, su içiriyoruz. Kentteki fareler nasıl sana tapıyorsa, biz kırsal kesimdekiler de ona tapıyoruz. O yaşlı nine de mırıldanarak anlatıyor bize: Daha önce nasıldı durum? Neler geçmişe karıştı: Kimler geldi ziyaretine: Kendisini üzen ne oldu: Birazcık sevincini elinden alan ve kendisini hâlâ acılar içinde kıvrandıran ne?

Ama bu söylediğin, dişi fare! diye bağırdım ben. Rica ederim, dişi fare! Henüz kutlanacak doğum günü duruyor yaşlı ninenin. yarın, yani pazar günü. Doğum gününü kutlayacak yaşlı nine, doğum günü kutlanacak.

Evet, evet, dedi dişi fare. Ama şimdi ölmek istiyor ve ölemiyor bir türlü. Bu yüzden de bize, eskiye ilişkin acıklı, bazen de neşeli şeyler anlatıyor. Savaş öncesinden,savaşa ve savaşlar arası döneme ilişkin şeyler. Nasıl Kaşubyalılar, Polonyalılarla ve Almanlarla bazen iyi, bazen kötü, bir arada yaşamış: Nasıl genç bir kızken atla, arabayla fen ilerleyince trenle Kokoşken'den kalkıp haftada bir kurulan pazarlara gitmiş. Küfesinde neler neler varmış: Patates, şalgam,salatalık ahududu. On altısını bir guldene vermiş taze yumurtaların. Ve Sen Martin gününde de iki kaz satmış. Her sonbahar sepet dolusu mantar götürürmüş pazara, zeytin yeşili, koyu kahverengi, yumurta sarısı mantarlar; çünkü Kaşubya ormanları güz oldu mu mantardan geçilmezmiş...

Kim ne derse desin: Bu orman hâlâ sapasağlam. Grimın Ormanları isimli filmimizde kayınlar, köknarlar, meşeler dişbudak-

lar, huşlar, akçaağaçlar hatta karaağaçlar kimi yerde ışıl ışıl, kimi yerde karanlığa gömülmüş duruyor. Ağaçlar seyreliyor kimi yerde, kimi yerde sıklaşıyor. Çalı çırpı içinde kımıldanan hayvanlar. Dört bir yanda taze yeşillik, yazın bittiğini, güzün başladığını haber veren renkler. Yabani ağaçlarda kuş üvezleri. Yosunlar ve iğne yapraklarla kaplanmış zeminden fışkıran şapka mantarları, şişe mantarları ve şemsiye mantarları. Meşelerin altında, az ilerdeki taş mantarlarını müjdeleyen sinek mantarları. Pullu atmaca mantarı sonra. Ağaç köklerinden sürü sürü boy veren mantarlar. Ve taraklarla toplanan yabanmersinleri. Orman yolunun iki yakasında yeniden boy gösteren eğreltiotları. Masal kahramanları Rübezahl ile cüceler yaya, ötekiler eski Ford'la yola çıkmış, olay yerine doğru ilerliyorlar; direksiyonda Seksekbacak.

Cücelerden biri sanırın ötekiler acele taban teperken, kendisi arabanın marşpiyesi üzerinde giden ikinci cüce olacak bu- sesleniyor birden: "Durun!" Yedi cüce, yosunların üzerine, halkalar oluşturarak büyüyen bir çeşit mantar arasına elle yapılmış bir orman haritasını yayıyor. Ölçmelere, karşılaştırmalara koyulup milim üzerinde tartışıyor, sonunda izleyecekleri yönü saptıyorlar. "Burası, işte burası!" Ve kürekle önden uçup giden Elsiz Kız'ın elleri, belirlenen yere gelerek çalışmaya başlıyor.

Yeni bir orman yolunun açılarak eski yolun devreden çıkarılması gerekiyor çünkü. Hatta işleri güçleri üzülüp durmak olan Jorinde ve Joringel de şimdi kazma sallıyor, küreleyip küreleyip atıyorlar toprağı.

Cadının talimatı üzerine pek çok ağaç, kökleriyle çıkıp gelerek belirlenen yerde yeniden kök salıyor, Elsiz Kız'ın kesik elleri kürekle yerde bir çukur açıyor, üçüncü ve dördüncü cüce daha önce bambaşka bir yönü gösteren bir işaret levhasını getirip çukura dikiyorlar.

Kurbağa Kral ormandaki bir çayın içine uzanıyor, bir kurbağa olup çayı eski yola çapraz yeni bir yatak içine çeviriyor yine kral kimliğine bürünüyor ardından, ağrılar içinde kıvranıp olup bitenlere seyirci kalan prensesin alnını pınar suyuyla serinletiyor.

Rübezahl, eski yolun üzerinde emekleye emekleye ilerliyor. Sakalının değdiği yerler yosunla kaplanıyor hemen topraktan eğreltiotları ve mantarlar fışkırıyor.

Seksekbacak bir kez daha ayağıyla yeri döver dövmez, kalabalık bir karınca topluluğu eski yerinden kalkıp yedi adım öteye göç ediyor yumurtalarıyla yavrularını alıp yeni bir yere yerleşiyor. (Bizim Bay Matzeraht, o sersem Kırmızı Şapkalı Kız bir ağaç kovuğuna girip otursun da baş parmağını emsin ve harıl harıl çalışan masal kahramanlarını miskin miskin seyretsin istiyor.) Derken yalancı orınan yolu insanı aldatacak kadar gerçek izlenimi uyandırıyor, gerçek yol ise artık fark edilmiyor pek.

Bunun üzerine kötü kalpli üvey anne, Uyuyan Güzel'i zorla Prens'ten ayırmasını emrediyor Rübezahl'a. Daha demin, babacan tavırlı devin suratı asılıyor. Uyuyan Güzel'i bir eliyle tuttuğu gibi havaya kaldırıyor, bundan böyle uşaklıktan çıkıyor, Riesengebirge'den gelme, astığı astık, kestiği kestik bir zebellâya dönüşüyor. Birinci, altıncı ve yedinci cüce ağlayan Prens'i tutup bırakmıyorlar. Elinde örekeyle dördüncü cüce, o anda yeniden uykuya dalan Uyuyan Güzel'i sırtlıyor hemen, olay yerine doğru uzaklaşan Rübezahl'ın ardından koşturuyor.

Prens, Pamuk Prenses'in avutucu sözlerine kulaklarını tıkıyor, kovuğundan sıçrayıp çıkan Kırmızı Başlıklı Kız'a da dönüp bakmıyor hiç. Elsiz Kız'ın kesik elleri Prens'in buklelerle örülmüş malızun başını okşuyor; Prens'in öpücük ağzı, boynu bükük boşlukta sağa sola öpücükler dağıtıyor. Nerdeyse aklını oynatacak Prens. Ancak Rapunzel, uzun saçlarıyla Prens'i oyalayıp üzüntüsünü unutturuyor.

Kötü kalpli üvey anne: "Şu aynayı verin bakayım bana!" diye yükseltiyor sesini. Kesik Eller, aynayı hemen eski Ford arabadan alıp gelerek bir ağaç kökünün üzerine yerleştiriyor. Ortada Hansel ve Gretel olmak üzere, masal kahramanları ananın karşısına geçip de günlerden salı olduğu için Dallas'ı seyretmek isteyen bir büyük aile görünümünü sergiler sergilemez,kötü kalpli üvey anne düğmeye basıp o ımasal televizyonunu açıyor. (Bizim Bay Mat-

zerath, bu yakında söylemişti zaten: "Çiçeği burnunda medyalardan hiçbiri yoktur ki, kökü masallara gidip dayanmasın.")

Ekranda, Uyuyan Güzel'i sırtlamış, ölü ormanda paldır küldür ilerleyen Rübezahl görülüyor ilkin. Onun ardından, elinde örekeyle dördüncü cüce yorulmak bilmeden seğirtiyor.

Daha sonra Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyük annesinin görüntüsü beliriyor ekranda; büyük anne elindeki Grimın Sözlüğünün birinci cildinden kurda bir şeyler okuyup duruyor.

Derken bakanları ve uzmanlarıyla Şansölyenin araba konvoyu geliyor gürültüyle. Konvoy, önünde mavi ışıklı polis arabası, sağında solunda motosikletli polisler henüz otoyolda ilerliyor.

Kötü kalpli üvey anne, yeni bir düğmeye basıp kanal değiştiriyor: Elinde örekeyle cüce, Rübezahl'ın peşinde koşturuyor habire. Sonunda Rübezahl, Uyuyan Güzeli harap bir kulenin merdivenlerinden çıkarıp çatısı uçmuş bir odadan içeri sokuyor. Ansızın kesik eller geliyor görüntüye. Rübezahl, Uyuyan Güzel'i bir taş masanın başına oturturken, kesik eller, odayı derleyip topluyor; cüce de Uyuyan Güzel'in kucağına bırakıyor örekeyi.

Sihirli aynanın önündekiler Elsiz Kız'ın hamaratlığına övgüler döşeniyor. Rapunzel'in saç tellerinin arasından her şeyi gören Prens yakınıp sızlanıyor. Kalkıp gitmek, Uyuyan Güzel'ini öpüp öpüp uyandırmak istiyor eskisi gibi. Ama ne kadar çırpınsa da, cüceler kendisini bırakmıyor. Rapunzel, saçlarıyla yeniden kapıyor Prens'in görüş alanını.

Sihirli ayna bir kez daha büyük anneyi hâlâ kurda sözlükten bir şeyler okurken gösteriyor, ardından Şansölyenin henüz sağlıklı ormana sapan araba konvoyunu getiriyor görüntüye. Önünde mavi ışıklı polis arabasıyla giderek yaklaşıyor kafile. Cadının bir işareti üzerine masal kahramanları saklanıyorlar. Cüceler, eski Ford'u iterek çalılıktan içeri sokuyor. Kala kala Hansel ile Gretel kalıyor ortada, kapı dışarı edilmiş ve yapayalnız; yalancı, yeni yolun üzerinde dikilmiş bekliyorlar.

Ormanın derinliklerinden Şansölyenin araba konvoyu, mavi ışığın ardı sıra çıkıp geliyor. Hansel ile Gretel el sallayıp bağırıyor-

lar: "Buradayız, babacığım! Buradayız, burada!" Bir yandan bağırıp bir yandan yalancı yolda koşmaya başlıyorlar. Şansölye babaları da, olay yerine doğru seğirten Hansel ile Gretil'i izliyor. Az önceki sapasağlam orman giderek hastalıklı, bataklık, içinden geçilmez kimliğe bürünüyor. Telsizler ciyaklayıp ıslıksı sesler çıkarıyor, emirler yağdırılıyor sağa sola: "Şansölyenin çocuklarını izleyiniz!" "Açılın! Çembere alın!"

Batağa saplanıp içindekiler tarafından ister istemez terkedilen siyah arabalar, birbiri ardından fokurdayıp duran bataklığa gömülüyorlar. Nihayet Şansölyenin Mercedes arabasına geliyor sıra; arabanın Mercedes yıldızı son ana kadar parıldamasını sürdürüyor.

Şansölye, Şansölye'nin uzmanları ve bakanları, aralarında Grimın Kardeşler olmak üzere ölü ormanın içinde dağınık ve düzensiz, bir o yana, bir bu yana dolanıp duruyorlar. Emniyet mandalları açılmış makinelilerle polisler, yükümlü oldukları güvenliği sağlamaya uğraşıyor. Televizyon ekibindekiler, taşıdıkları aygıtların ağırlığı altında oflayıp pofluyor, ama yine de ortadaki keşmekeşi filme almaktan geri kalmıyorlar.

Şansölye'nin sesi duyuluyor derken: "Hey çocuklar, neredesiniz? Neredesiniz hey, çocuklar?"

Uzmanlar, yön konusunda tartışmaya başlıyor. Polisler, karşılıklı korkutuyorlar birbirlerini. Grimın Kardeşler'den biri ötekinin bataklıktan kurtulmasına yardım ediyor. Şansölye'nin sesi duyuluyor. Televizyon ekibi sürdürüyor çekimini. Ölü ağaçlarda yedi karga. Hansel ile Gretel, çaresiz durumdaki kalabalığı cansız ormanın daha da içerlerine çekip götürüyor. Bağırıyorlar ikide bir. "Buradan baba! Buradan!"

Aklı fikri ayrıntılarda olan bizim Bay Matzerath'ın önerisi üzerine, Grimm Kardeşler, ormanın çölsü ıssızlığında uzun bir sırma saç buluyorlar. Birkaç adım attıktan sonra, bakıyorlar ışıl ışıl bir saç teli daha. Böylece sürüp gidiyor. Sırma saç tellerini izleye izleye ilerleyen Griınm Kardeşler, sonunda kimin kendilerini kandırıp doğru yoldan saptırdığını görüyorlar: Ölü ağaçların arasın-

da Rapunzel. Seyrine doyum olmayan uzun saçlarıyla oynuyor Rapunzel ve orta vadeli orman tahribatından sorumlu bakanla müsteşarını belli bir yöne çekip götürüyor.

Daha başka masal kahramanları görüntüye gelip ağaçlar arasında yine gözden kayboluyorlar: Yedi cüce, bir tabutun içinde Pamuk Prenses'i taşıyor; Seksekbacak hoplayıp sıçrıyor, dansedip oynuyor ve bağırıyor bir yandan: "Seksekbacak adım, ne iyi/Bunu kimsenin bilmeyişi." Kırmızı Şapkalı Kız, kolunda sepetle yolda gidiyor.

Sihirli aynada belirip belirip kaybolan masal kahramanlarının sayısı artıyor giderek: Hüzünlü yüzlerle Jorinde ile Joringel, kesik elleriyle zavallı Elsiz Kız, güzelim alnında kurbağayla prenses. Ve ikide bir cadının güldüğü görülüyor. Grimm Kardeşler'in Ev Masalları kitabında artık daha başka kim varsa, sihirli aynanın yüzünde boy gösteriyor bir bir. Grimm Kardeşler, kendi iradelerini adeta yitirmişçesine, masal kahramanlarının peşine takılmış gidiyorlar. Sonunda ölü orman, yeniden bir masal ormanına dönüşüyor. Masal ormanı bir boş alana açılıyor derken ve alanın orta yerinde Grimm Kardeşler'i omuz omza gösteren mermer bir heykel duruyor. (Filmin burasında bizim Bay Matzerath, hepsi de masal uzmanı ve yorumcusu bir grup profesörü bir araya toplanmış görmek istiyor. Tasarısına göre, profesörler, Grimm Kardeşler'in Ev Masalları'nın sosyolojik, dilbilimsel ve psikolojik boyutlarını aydınlatacak ve Grimm Kardeşler'i uzunca bir söyleşinin içine çekecekler. Bense buna karşıyım.)

Jakob Grimm ve Wilhelm Grimm, ağızlarını açıp bir şey sormadan, şaşkın şaşkın mermerden heykellerine bakıyorlar. Bu arada tüm masal kahramanları birer birer gelip onların çevresinde toplanıyor.

Pamuk Prenses, cam tabutunun içinde gülümseyerek doğruluyor. Saçlarını bir giysi gibi üzerine geçirmiş, oracıkta dikiliyor Rapunzel. Elsiz Kız, kesik ellerini arkasında saklıyor. Biraz utanıp sıkılmış cadı, giysisinin düğmelerini ilikleyip devcileyin memelerini kapatıyor. Hepsi, hepsi tek tek çıkıyor ortaya, bir tek Rübe-

zahl meydanda yok.

Rübezahl bir kenarda dikilmiş, Grimm Masallarında dağ cini olarak ismi geçmediği için ağlıyor. (Zavallı Rübezahl'ı, "Ben masal yazarım Musaus'u isterim!" diye bağırmayı öneren bizim Bay Matzerath'ın önerisini fazla zorlama buluyorum. Bana göre daha akla yakın bir şey varsa, Wilhelm Grimm'in incelik gösterip Rübezahl'ın güç durumunu kavraması, kaba saba devi bularak Grimm Masallarının kahramanları arasına onu da katmasıdır. Wilhelm'in altbaşlığı şöyledir.: "Rübezahl da artık bizden.")

"Evet, evet," diyor Seksekbacak. "İşte yine karşılaştık, beyler."

Wilhelm Grimm: "Görüyor musun, sevgili kardeşim, hepsi çevremize toplanmış," diyor.

Jakob Grimm şöyle cevap veriyor: "Hepsi değil, sevgili kardeşim. Hansel ile Gretel yok aralarında örneğin. Ayrıca bir bak etrafına, Uyuyan Güzel de yok."

Başında bekleyen üç cüce, bir şeyler mırıldanmak isteyen Prens'i geriye çekerek konuşmasını engellerken, Grimm Kardeşler'in karşısına büyük bir özgüvenle çıkan kötü kalpli üvey anne, sihirli aynasını, Grimm Kardeşler'in mermere oyulmuş heykelinin ayakları dibine yerleştiriyor ve düğmeye basıp eylem programını ekrana getiriyor.

Uyuyan Güzel, kucağında örekeyle kulenin tepesindeki odada taş masanın başında oturuyor. Kesik eller, örekenin prensesin kucağından düşmemesine göz kulak oluyor. Şansölye ile yanındakiler, kulenin çevresinde toplanıyorlar. Örekeyi taşımış cüce, hemen Prens gibi yapıp Uyuyan Güzel'i öpüyor, onu uyandırıyor uykusundan; sonra koşarak merdivenlerden iniyor ve harap kulenin arkasına saklanmış Hansel ile Gretel'i de yanına alarak durmayıp oradan uzaklaşıyor. Kesik eller ve Yedi Karga da onları izliyor. Gretel koşarken, bir yandan da: "Umarım, bir aksilik çıkmaz," diye yükseltiyor sesini.

Kulenin çevresinde uzmanlar yeniden tartışmaya başlıyor. Polisler, Şansölyenin ile bakanlarının etrafında bir güvenlik çemberi oluşturuyor. Bitkin düşmüş Şansölyenin isteği üzerine uzman-

larından biri azık çantasından iri bir kremalı turta dilimi uzatıyor. "Ah ah," diyor Şansölye, "ülkeyi yönetmemi ne kadar da zorlaştırıyorlar." Sonra dişlerini turtaya geçiriyor, ısırdığı lokmayı çiğniyor ağzında ve mahzun mahzun ağzını, oynatırken kulenin tepesinde Uyuyan Güzel'in masa başında oturduğunu görüyor. Hemen yine uykuya dalmak istiyormuş gibi gözkapakları oynayıp duruyor uyuyan Güzel'in. Ağzı yarı turtayla dolu Şansölye: "Benim sevgili yavrucaklarımı gördün mü acaba!" diye soruyor.

Uyuyan Güzel irkiliyor birden, örekenin sivri ucu parmağına batıyor ve kanıyor parmağı.

Bunun üzerine oradakiler adeta taş kesiliyor: Elinde turta dilimiyle Şansölye, birbiriyle tartışan bakan ve uzmanlar, ateşe hazır duruma getirilmiş makineli tabancalarıyla polisler, çekime hazır bekleyen gazeteciler. Havaya kalkmış parmaklarını birbirlerine uzatarak hâlâ tartışan, makineli tabancalarla düşmanı arayan, notlar alan, kameraları çalıştıran ve hapur hupur turta atıştıranlar, Uyuyan Güzel'le birlikte topluca uykuya dalıyor.

O saat ölü ağaçlar arasındaki ıssız alanda bir dikenli çit fışkırıyor yerden, giderek boy atıp sıklaşıyor, sanki çit değil de tel örgüymüş gibi giderek geçit vermez bir kimliğe bürünüyor; sonunda Uyuyan Güzel'in uyuduğu harap kule dibindeki taş kesilmiş topluluk görünmez oluyor, hükümet erkânı bütün ıvır zıvırıyla çit altında kayboluyor ortadan.

Heykelin altlığına yerleştirilmiş sihirli aynada, masal kahramanlarıyla Grimm Kardeşler, eylemlerinin başarıya ulaştığını görüyor. Bir sevinç yürüyor herkesin içine. Hükümet darbesinin bu şekli, Grimm Kardeşler'in bile beğenisini kazanıyor.

Hansel ile Gretel, dördüncü cüce ve kesik eller, heykelin başındakiler tarafından neşeyle karşılanıyor. Cadı, kutluyor kendilerini: "Bravo, çok iyi başardınız bunu çocuklar!"

Hepsi alkışlıyor, kesik eller de katılıyor alkışa. Yalnızca Grimm Kardeşler afallamış bakıyor. Şansölye'nin kaybolmuş çocuklarını, Hansel ile Gretel kılığında karşılarında görüyorlar çünkü. Wilhelm Grimm güler yüzlü: "Bizler de, Ruslar Şansölye'nin

çocuklarını kaçırdı diye tasalanıyorduk!" alt başlığıyla selamlıyor iki kardeşi. Ne var ki, Jakob Grimm endişeli bir yüz takınıyor: "Ah ah, zavallı anne ve babanız! Sonra, hükümet de gitti elden. Düzensizliğe gün doğdu artık. Meydan anarşiye kaldı."

Derken Prens, Rapunzel'in saçlarında kurtarıyor kendini, Grimm Kardeşler'e yardım öneriyor: "Uyuyan Güzel'i öpüp uyandırayım mı? Yapabilirim çünkü bunu!"

Koşup gitmek istiyor ardından, ama kendisine bekçilik eden üç cüce sarılıp onu bırakmıyor. Düpedüz bir dağ cini, kömürcü ve ilkel bir adam olan Rübezahl tokatlıyor Prens'i. Beri yandan Hansel de sesini yükseltiyor: "Bir yere gitmek yok." (Polonya'nın yolunu tutmadan önce, bizim Bay Matzeraht, Prens'e, öpmesi için alnını buyur etmesinin uygun olacağını söylemişti; ama bana kalırsa, bu ayrıntı, dikkati olayın ilerki seyrinden saptırmaktan başka işe yaramayacaktır.)

Derken masal kahramanları resmiyeti bir yana bırakıp Grimm Kardeşler'e kaldıkları pansiyonu, Kurabiye Ev'i göstermek istiyorlar; bu arada pek çok salyangoz, Grimm Sözlüklerinin bütün ciltlerini peş peşe getirip büyük anneye teslim etmiştir; sonuncu salyangoz, zakkumdan zümrüdü ankaya kadar olan otuz ikinci cildi taşıyor sırtında...

Hâlâ okuyor masal kahramanı büyük anne
Masal kahramanı hain kurda
Grimm Sözlüğünden.

Fermuarla açılıp kapanan karnı kurdun
Tıka basa dolu eski günlerden sözcüklerle:
Hüzün, hazin, mahzun...

Grimm Sözlüğünün tüm ciltleri önünde
Bir isme rastlıyor büyük anne: Vineta,
Bir zamanlar Vineta'lılar oturmuş içinde,

Deniz örtene dek üzerini. Kurt ağlıyor birden
Sözlükte yazılandan daha çok şey duymak istiyor
Batık kent Vineta üzerine büyük anneden.

Çın çın, çanlar, çan sesleri, diyor büyük anne
Masal kahramanı Kurda, işitilir hâlâ
Rüzgârsız havada sakin denizin üstünde.

Hayır, uyku tutmuyor kadınları. Medüzlerin bir türlü kesilmeyen şarkısı, demirlemiş geminin baş kasarasındaki hamaklara kadar sokuluyor. Siz kaygan medüzler, saydam ve sütümsü; mavimsi ve menekşe rengi arasında değişen desenlerinizle siz kulaklı denizanaları, bilindiği üzere planktonlar ve ringa larvalarıyla beslenen medüz sürüleri; denizi, bakarsın yarın benim olacak Baltık denizini bir tek denizanasına dönüştürebilecekleri için kendilerine kötü isim yapmış, nasıl şey oldukları henüz pek araştırılıp saptanmamış sizler; denizde akıntıyla ordan oraya sürüklenen, karada yaşayan fareler gibi insanların nefretinden yakasını kurtaramayan siz göçebe güzeller; gizlerle dolu biyo kütleleri bir duyarlılık içinde titreşip duran ve tabakla tepsi büyüklüğü arasında değişebilen sizler; sayıları belirlenmemiş, belgelere suskun yaratıklar diye geçmiş siz ölümsüzler şarkı söyleyebilirsiniz pekâlâ!

Kadınları uyku tutmamasında şaşılacak ne var? Alabildiğine güçlü bir müzik bu. Kadınlar hamaklarında bir türlü rahat edemiyor, bir o yana, bir bu yana dönüp duruyorlar. Kendilerini yatıştırma çabalarım her zamanki gibi sonuçsuz kalıyor. Kontes medüzlerin şarkısına lanet okuyor derken, bu şarkıların insanı huysuz ve dalaşkan biri yaptığını söylüyor. Eski hikâyeleri deşen dümenci, zaman aşımına uğramış sözler yüzünden denizbilimciyle kavgaya tutuşuyor, Damroka'ya saldırıyor ardından. Sözde araştırma görevine ihanet etmiş Kaptan Damroka, gemiyi olmayacak bir rotada seyrettirmiş: Yapılması gereken, mitler ve söylenceler peşinde koşmak değil, Baltık denizini ekolojik bir felaketin beklediğini kanıtlamakmış; oysa Damroka üstelendiği işi yüzüne gö-

züne bulaştırmış, kişisel çıkarlarını düşünerek davranmış yalnız. "Yalan mı? Hep kişisel çıkarlarını kollayıp durdun. Ama artık tamam. Yarından tezi yok, ben belirleyeceğin rotayı!" diye sesini yükseltiyor dümenci.

Çarkçıbaşının ve aynı şekilde denizbilimcinin bir neden öne sürmeksizin benim bile anmıyorlar adımı- Damroka'ya cephe almalarından sonra gemide öyle bir hava esiyor ki, sanki Yeni Ilsebill'in güvertesinde isyan çıkacak, hayır, hayır, isyan değil, düpedüz demokratik yoldan yeni bir kaptan seçimine başvurulacak. Kontes bile kararsızlık içinde, bazen öyle, bazen böyle konuşuyor. Derken geceyarısı dümenci: "Sonra, senin pisibalığı ile söyleşilerin de sinirimize dokunmaya başladı artık!" der demez, medüzlerin şarkısı son buluyor, yavaş yavaş yankılanıp sona ermiyor da, yarıda kesiliyor birden, sanki bir orkestra şefi değneğini oynatıp çeşitli koroların yarışmasına bir son veriyor. Bundan böyle geminin kendine özgü sesleri duyuluyor yalnız. Daha önce medüzlerin şarkısına katlanamayan, şarkıların etkisiyle huysuzlanıp birbirine saldıran kadınlar, şimdi ansızın baş gösteren sessizliği adeta kulakları sağır edici buluyor.

İlk olarak Kontes hamaktan sıçrayıp atlıyor aşağı. Bir kadeh içki yuvarlıyor, ardından bir kadeh daha. "Söylüyorum da inanmıyorsunuz," diye yükseltiyor sesini, "esrarengiz bir olay bu!"

Denizbilimci, daha çok bilgi edinmek istiyor bu konuda. Çarkçıbaşının yardımıyla daire şeklindeki medüz ağını denize atıyor; ağ, bir sancak, bir iskele tarafında sürükleniyor gemiyle, iki kez, her defasında da bomboş, yukarı çekiliyor. Medüz olmadı, bir başka deniz hayvanı, örneğin bir dikence balığı bile yok içinde.

Bunaltıcı, basık bir hava geminin üzerine çörekleniyor. Denizbilimci tırnaklarını kemiriyor. Ansızın çarkçıbaşının da bir kadeh içki yuvarlamak istiyor canı, bir kadeh iki oluyor derken. Dümenci önce sesini kısarak, ardından yüksek sesle ağlamaya başlıyor: Tartışma sırasında ağzından çıkanları öylesine söylemiş işte, başlarının üzerinde battı batacak ay; beş kadın, kaptan köşkünün arkasında yere çömerek, oturarak ya da ayakta Damroka'yı dinli-

yorlar. Damroka, konuşmasıyla çocukların içindeki korkuları uzaklaştırmak isteyen biri gibi, Wenden'lerin eski yerleşim bölgesinden anlatıyor, Vikingler ve Danimarlalılar tarafından yakılıp yıkıldıktan sonra yeniden kurularak Vinata adı verilen Jumne'den bahsediyor: İlerde yavaş yavaş genişleyip büyüyerek kente dönüşen balıkçı köyü Jumne'nin yanıbaşında, başlangıçta Vikinglerin barınağı Jom Kalesi bulunmaktaydı. Damroka, Baba Gorm, ayrıca Usedom adasındaki Wenden Prensi Burislav'ı yenilgiye uğratan Harald Blauzahn hakkında pek çok şey biliyor. "Rahat bin yıl önce," diyor, "Blauzahn ile Brislav kanlı bir savaşın hemen ardından birbiriyle barışıp uzlaşmıştı. İşte bu Burislav'ın adı Witzlav olup Kaşubya Prensi Swantopolk'un Damroka ismindeki kızıyla evlenen bir torunundan geldiğim söyleniyor benim."

Bir yerde duramayan, sağı solu yağmalayıp oraya burayı ele geçirerek İzlanda ve Grönland'a kadar ilerleyen Jom'lu Viking-lerden söz açıyor Damroka: "Haithabularla ticaret yapılıyorlardı. Kristof Kolomb'dan hayli zaman önce yağmalamaya başladıkları Amerika kıyı bölgelerinden yeni kümes hayvanları getirmişlerdi yanlarında, bunların arasında sonradan Gotik dönemde kilise ressamlarının fresklerine seve seve konu yaptığı hindiler de vardı. Ticaretle uğraşıyor, çapulcukla ele geçirdiklerini, müşterisini bulup okutuyorlardı. Amerika'dan getirdikleri yabani hindileri, gürültücü evcil hayvanlara dönüştürmüşlerdi. Bu yüzden, anlatıldığına göre, Jumne kentinin arması başlangıçta bir hindiymiş."

Deniz işte öylesine ürpertici sessizliğini koruduğundan ve demirlemiş Ilsebill'in çevresinde bundan böyle sevinç taşan kutlama korolarıyla medüz sürüleri görülmediğinden, Damroka, anlattığı hindi öyküleriyle gemideki kadınları neşelendirmeye çalışıyor. Ne var ki, Vikinglerin komik isimlerini bile Thorkel, Pal ve Knuddel gibi isimleri var adamların- gülünç bulmuyor kadınlar.

Damroka: "Birbirlerini vurup vurup öldürüyorlardı. Jumne zamanla zengin bir kent oldu, derken yine yoksul düştü, ardından yine zenginleşti ve böylece sürüp gitti. Şu erkeklerin işlerini bil-

mez misiniz. Sonradan, bir söylenceye göre, üç gün üç gece yanıp durmuş Jumne, bütün kent baştan aşağı ateşe verilmiş; Ama ben inanmıyorum buna pek. Adam von Bremen'in yazdıkları aklıma daha çok yatıyor; kendisi Oder ırmağının ağzına kadar gezip dolaşmış Baltık denizini; Witzen'ler ve Vineter'ler diye iki Slav soyundan söz açıyor; bunlar ele geçirmiş Jumne'yi; çok sürmemiş, içindeki bir yığın insan birbirini öldürdükten sonra Vineta adını almış kent ve zenginlikte almış yürümüş, derken şiddetli bir poyraz esmiş, bin iki yüz bilmem kaç yılında deniz kabarıp yutmuş kenti. Ama başka açıklamalar da var bu konuda, hepsi de biraz yanlış, biraz doğru...

Anlata anlata bitiremiyor Damroka. Anlattıklarını dinlemeye doymuyor insan, daha çoğunu istiyor. Kadınlar, kentte yarı anaerkilliğe dayanan, her türlü zorbalığa kapalı kadın egemenliğini ballandırarak anlatan Damroka'yı bayıla bayıla dinliyor. Damroka, kadınlar meclisinden ayrı bir de erkekler meclisinin bulunduğunu söylüyor kentte; kadın jüri üyeleri de suçluları yargılıyor, karar veriyor, bu yüzden cellat olarak kadınların da ismi geçiyormuş. Hatta kadın kaptanlardan söz açan bir söylence bile varmış. "Ama günün birinde yabancı insanlar, kadınlı erkekli yüz otuz kişi Weser'den çıkıp geldi. Kentteki bir kavalcı, aslında ordan oraya dolaşıp asker toplayan biri, pek tatlı vaatlerle onları kandırıp getirmişti. Göçmenler dendi bunlara. Onların gelişiyle -tarih bin iki yüz seksen dört yılının Sen Martin gününü gösteriyordu- Vineta'nın çöküşü başladı; çünkü yeni gelenlerin içlerindeki erkekler, kadın egemenliğine kesinlikle karşıydı; üstelik yanlarında binlerce fare getirmişti, bu yüzden en son kent armasında hindi resminin altında bir de fare resmi görülür, hindinin gagası sağa bakar, fare de sola doğru koşar durumdadır."

Damroka, eski deniz haritasını kaptan köşkünden alıp geliyor ve yarı aydınlıkta kadınlara demirledikleri yeri gösteriyor. "Burada," diyor, "Peene ırmağının ağzının karşısında ada kent doğuya doğru uzanıyordu. Biz, kentin üstünde, tam orta yerde demirledik. Fırtınayla sular kabarıp Vineta'yı yutmadan da deniz yine

böyle sakin, böyle çarşaf gibiymiş. Ayrıca, söylenceye göre, denizanalarının yoğun olarak görüldüğü bir yılmış ve sanki meleklerin söylediği bir şarkı suların üzerinde gezinip duruyormuş."

Bunun üzerine kadınlar, bir kez daha uyumaya çalışıyor. Demirledikleri yerin, ellerindeki sararmış haritada belirtildiği gibi gerçekten Vineta olup olmadığını pazar sabahı kalkıp araştıracaklar; bundan kuşkuya kapılan, denizbilimci değil yalnız.

Hamaklara uzandıklarında şöyle diyor Damroka: "Hem deniz kabarıp kıyıları su bastığında da pazarmış yine. Onun için rüzgârsız havada hâlâ pazar günleri çan sesleri işitiliyor."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Beş dakikalık saygı duruşu; Anna Koljaiczek'in doğum günü kutlanmaya başlıyor; filmde ve gerçekte guguk kuşu ötüyor; gemideki kadınlar süslenip püsleniyor, takıp takıştırıyorlar; Oskar, büyük annesinin eteklikleri altına giriyor emekleyerek; hemen her şey son buluyor ve Bischof dağında çarmıhlar kuruπluyor.

Pazar sabahı erkenden, şoföründen bir saat önce kahvaltı yapan bizim Bay Matzerath, koltuğunda oturan büyük annesi henüz rahibin elinden kutsal kominyonu almadan Hotel Monopol'dan ayrılıyor; bastı bacak yürüyüşüyle bir bölümü yeniden inşa edilmiş, bir bölümü onarılmış Eski Kent'ten geçiyor, Hakelwerk yönünde seğirtip Râhın'e geliyor. Danzig'in henüz Özgür Kent olduğu dönemden kalma Polonya Postanesi kırmızı tuğla yapısı, kapalı kapıları, ama tüm somutluğuyla onu bekliyor, onu, tanık ve faili, kaçak ve sırdaşı; çünkü tarihi yapı kompleksinin girişinin önüne yerleştirilmiş bir taş plaket üzerine bir zaman Polonya Postanesi'nde çalışmış bütün memurların isimleri oyulmuş sırayla; burada, tam bu postane çevresinde kopan ikinci Dünya Savaşı'nın başında, şöylece eğitimden geçirilen memurlar tüm pencerelerden ve çatı deliklerinden düşınan ateşine ateşle karşılık vermiş, ölenlerin ve kaçıp kurtulan iki üç kişinin dışında hemen hepsi sonunda tutsak edilmiş ve eski Saspe görnütlüğüne götürülüp kurşuna dizilmişti.

Altın çerçeveli gözlüğünü temizliyor Oskar, taşa oyulan isimler arasında dayısı Jan'ın ismini arayıp buluyor. Bir adım geriye çekiliyor ardından, hasır şapkasını bir elinde tutup beyaz-sarı iskarpinlerini birbirine bitiştirerek oracıkta dikiliyor. Yakında, uzakta çalan çanlar onun için çalınıyor. Sağda solda fotoğraf çeken kimse de yok ki, sahne bir gerçeklik kazansın, bir belge bulunsun elde. Dolayısıyla, Oskar ilk ibadete yetişınek üzere erkenden yola düşüp Sankt

Marien ya da Sankt Katherine Kilisesi'ne doğru seğirten kimselerin önünde, Batı'dan gelmiş biri gibi giyinip kamburundan zoru olan, bütün düşünceleri postane binasının önündeki granit plakete yönelmişe benzeyen bodur ve yaşlı bir bey görünümü sunuyor.

Eminim, bizim Bay Matzerath yalnız dayısı Jan Bronski'yi ve zavallı annesini düşünmüyor, bir zamanki Oskar'ı, hiçbir şeye aktif olarak karışmaksızın her şeyde pay sahibi olan masumiyet meleğini de gözünün önünde canlandırmaya çalışıyor. Ama ne de olsa yaşıyor kendisi henüz ve ötekilerle aynı zamanda bu dünyadan göçmüş değil. Büyükannesinin dediğini yapıp başını önüne eğerek gözlerini kendi içine çeviriyor. Sabah güneşi, kafasındaki dazlakta ışıl ışıl yansıyor. Arada bir başının üzerinden geçen bulutların gölgesi düşüyor üzerine.

Beş dakikalık saygı duruşu sona ermiş olmalı ki, gevşiyor, duraksıyor, yine başına geçiriyor şapkasını; sonunda ansızın karar verip hızlı hızlı, ama kafasında kuşkusuz ağır bir yük oluşturan düşüncelerle geldiği yolu gerisin geri arşınlıyor. Alçak sesle uygun kur üzerinden döviz alabileceğini söylüyor biri; derken otelin önünde bekleyen Mercedes arabasına biniyor.

Şoförüne bir şey söylemesi gereksiz; dün olduğu gibi, şoförü Bruno, buraları iyi bildiğini gösteriyor. Bir zamanki bakıcısı Bruno, hastası Oskar'ın zaman aşımına uğrayalı çok vakit olmuş sayıklamalarından kentteki trafik durumuna aşina; durakların isimleri tramvay biletçileri tarafından bir bir söylenmiş bu sayıklamalarda, ayrıca gidiş geliş yollarının isimleri de unutulmamış. Az sonra Oliva Kapısı'ndan yine çıkıyor, bir vakit Büyük Ağaçlıklı yol, daha sonra Hinderburg Yolu denen Grunwaldska'dan geçiyorlar; Langfuhr'un pek çok kez isim değiştirmiş ana caddesinde ilerliyor, sola sapıp Hochstriess'i tırmanıyorlar derken; bir zaman hafif süvarileri, daha sonra koruma polislerini, ardından, Alman askerlerini barındırmış, şimdi de milislere barınaklık eden kışlaların önünden geçiyor, kumlu gömütlüğünde zavallı annesinin yattığı Brentau, geride bıraktıktan sonra Kaşubya'ın engebeli toprağına ayak basıyorlar. Bir sürü anı. Oskar, bir nümizmatik dergi-

siyle oyalanıyor yol boyu.

Büyük annesinin kulübesinin önündeki kestane ağacının altında yeniden bir araya gelmiş buluyor hısım akrabaları. Dünden beri hiçbir yere gitmeyerek evde kalmışlar sanki. Ne var ki bugün mavi kantaronlardan örülmüş yüz yedi sayısı, mutfağa açılan kapının üstünde bir yere iliştirilmiş; mutfağın da üç tane iç kapısı var, birinden evin arkasındaki ahıra, birinden sağdaki yatak odasına, birinden de salona geçiliyor. Üçü de açık duruyor kapıların; çünkü dört bir yanda, hatta yıllardır boş duran inek ahırına atılmış banklar, tabureler ve sandalyelerde konuklar oturuyor diz dize, bir bölümü de omuz omza ayakta dikiliyor, içlerinden kimi tatlılaştırılmış ravent şurubu içiyor, kimi de -oysa günün pek erken saati henüz- su gibi berrak patates rakısı yudumluyor; rakı stoku da ne hikmetse içildikçe çoğalıyor adeta.

Anna Koljaiczek'in koltuğunun yanıbaşında, onun bundan böyle hiç yanından ayırmak istemediği bir masa duruyor; masanın kendisine yakın tarafında kilisece bağışlanmış yüz yedi tane mum hâlâ yanıp durmakta, masanın öbür tarafına ise şimdiden yaş günü armağanları yığılmış. Aralarında kuyruğunu pervasızca ileriye uzatıp dört nala kalkmış porselen bir at, konukların hayranlığını uyandırıyor; tüm kırılgan narinliğine karşın, atı Bruns çifti Hong Kong'tan alıp getirmiş Kaşubya'ya. Baştan aşağı kırmızı-sarı çiçek desenleriyle süslü ipek giysiler içindeki Lady Bruns, bir gölge gibi sessiz devinen parmaklarını yardıma çağırarak açıkladığına göre at, Ming Hanedanlığı dönemindeki porselen atların saf bir imitasyonu imiş.

Vikingler, etten yana yoksul Polonya'ya Avusturalya'dan bir elektrikli ızgara getirmeyi uygun bulmuşlar; teknik mükemmelliği görülmeye değer ızgara, bütün konukların gözleri önünde testten geçirilmekten yakayı kurtaramıyor. Düğmeye basılır basılmaz ızgarının dönmeye başlayan henüz üzeri boş şişlerinin yavaş yavaş hızlanması, çabuk çabuk dönerken vınıltılı bir ses çıkarması, etin pişmiş mi, yarı mı pişmiş, o andaki durumunu bir zil sesiyle haber vermesi davetlileri şaşkına çeviriyor.

Michigan'dan Colchicler, yüz hatları yirmili yıllarda çekilmiş bir fotoğraf model alınarak yapılmış orijinal büyüklükte bir bronz baş getirmişler. Baş, bu dünyadan göçmüş palabıyıklı Josef Koljaiczek'i canlandırıyormuş. İmparator Wilhelm döneminde politik bir kundakçı olarak aranan Josef Koljaiczek, ilerde Koljaiczek soyadını alacak Anna Bronski'de, kendisine başını sokacağı öyle bir sığınak bulmuştu ki sonunda her ikisi arasındaki sevgi Agnes isimindeki meyvesini vermişti. Gelgelelim Josef, bu kez aile reisi kimliğinde yeniden tabanları kaldırmak zorunda kalmış, uzunca bir süre ortadan kaybolduktan sonra Şikago'da su yüzüne çıkmış, burada kereste ticareti yapıp hayli servet edinmiş, sonradan isimlerini Colchic'e çeviren pek çok Koljaiczek'e hayat bağışlamıştı; hatta senatör bile olacakmış ama, 1945 Şubatı'nda Mareşal Rokossowski komutasındaki ikinci Rus ordusunun Kaşubya topraklarına girdiğini öğrenir öğrenmez, Kaşubya ile aradaki uzaklığa karşın, kalp sektesinden gümleyip gitmişti; Amerika'dan armağan olarak getirilen bronzdan Josef'ini gören Anna Koljaiczek güya şöyle söylemiş: "Benim yanımda kalaydı ya, hayatta olurdu şimdicek!"

Afrika'da Hint Okyanusu kıyısındaki Mombasa'dan gelen Kasimir Kurbiella ise abanoz ağacından oyulup üzerine koyu siyah vernik çekilen bir kadın heykeli getirmiş, heykelin boyu sandalye yükselliğinde varmış; dolgun kalçaları, dik memeleri ve uzun kollarıyla yadırgatmış konukları; sonunda Oliva'dan gelen piskopos temsilcisi, günahkâr kadının orasına burasına eliyle dokunmuş, sanat demiş, heykeli havaya kaldırıp uzman gözlerle tüm ayrıntılarına varıncaya dek inceleyip gözden geçirmişti.

Gelsenkirchenden gelen Stommaların Anna Koljaiczek'e hangi armağanı getirdiklerini bilmiyorum doğrusu. Belki Karaorman'da yapılıp pille çalışan, her yarım saatte bir ötüp İsa Kalbi tablosunun yanıbaşına asılmış guguklu bir saatti bu; Polonya asıllı Papanın el yazısıyla ithafını içeren İsa Kalbi tablosunu, piskopos vekili, büyük anneye armağan olarak Oliva'dan getirmiş ve üzerinde sinek pislikleri görülen Evharistya tablosunu indirip onun yerine kendi eliyle duvara asmıştı.

Doğum günü armağanlarından daha neleri sayayım bilmem? Kartuszy ile Weihjerowo arasında yerleşik Kaşubyalılar yoksuldur, ama armağan vermeye de can atarlar. Kimi elle örülmüş örtüler, kimi içlerine kuzu derisinden astarlar geçirilmiş terlikler, kimi de ithaf yazılarıyla fincanlar hediye etmişti Anna Koljaiczek'e. Devlet Posta İdaresi'nden bir sekreter, kehribar saplı bir mektup açıcısı getirmişti. Lenin Tersanesi'nden yollanan ve aralarında Stephan Bronski'nin oğullarının da bulunduğu delegasyonun armağanı, hükümet temsilcisinin daha dün Varşova'ya dönmüş olmasına karşın, başka armağanlarla kapatılıp gözlerden saklanmıştı.

Bu armağan yüzünden tartışma çıkmıştı konuklar arasında ve tartışma içten içe hâlâ sürüyor. Oysa harfleri elle yazılmış gibi bir araya gelerek "Solidarnosc" sözcüğünü oluşturan ve sözcükteki N harfinin son direğiyle beyaz-kırmızı emaye bir bayrağı havaya kaldırmış tutan bu ustalıklı metal yazı, İsa Kalbi tablosunun sağında yer alabilecek bir oda süsü gibi görünüyordu ve görünüyor. Gelgelelim, böyle bir armağan, Varşova'dan gelmiş hükümet temsilcisinin hoşnutsuzluğunu uyandırabilirdi; ayrıca Oliva'dan piskopos temsilcisi de metal yazıyı soylu bir zihniyetin ürünü olan değerli bir eser saydığını belirtmişse de, politikanın tümüyle dışında tutulması gereken yaş günü kutlamasına uygun bulmamış, böyle bir zamanda günlük kaygıların, çiçeklerle süslenmiş bir evin kapısından içeri girmesi doğru değil anlamında birkaç laf etmişti.

Ve benzer sözlerle Stephan Bronski de oğullarına karşı çıkıyor. Salonda değilse bile, evin önünde ve mutfakta tartışma sürüp giderken, bizim Bay Matzerath şoförü Bruno'nun kullandığı Mercedes'le damlıyor. Uğursuz tartışmaya el atıyor o saat, ilkelerden yola çıkarak konuşmayı seven biri olduğu için, "Politika biz Kaşubyalılara pek çok yıldönümü armağan ettiyse de, pek hayır getirmedi" cümlesini söyleyip devlet tarafından yasaklanmış sendika konusundaki tartışmanın sanki laf arasında hızını kesiyor biraz. Sonunda Mombasa'da kendisine Kasy denen Kasimir Kurbiella kalıyor, yalnız tartışmayı sürdüren, bir zaman tayfalık yaptığını davranışıyla ortaya koyup Solidarnsc'un çalışmasına yeniden izin

verilmesi gerektiğini savunuyor kestane ağacının altında. Bay Somma tarafından da desteklenen Stephan Bronski, birçok kez, düzenin geleneksel Alman usulüne değil, daha çok Polonya usulüne göre yürümesinin zorunluluğunu belirtiyor. Derken Oliva'dan piskopos temsilcisi, gerek düzeni korumak isteyenleri, gerek sendikayı destekleyenleri takdis edip kilisenin tutumunu ortaya koyarak iki tarafı da yatıştırıyor.

Ancak bunun üzerine, alçak tavanlı salonda da başındaki kasketi çıkarmayan Bruno, Anna Koljaiczek'in torununun Baden Baden ve Bad Schinznach kaplıcalarında kaldığı uzun sürede, ayrıca yaptığı nümizmatik gezilerde büyükannesi için satın aldığı armağanları birer birer arabadan eve taşıyor. Bruno, hediye paketlerinin ambalajlarını açarken kendisine yardım edilmesini hoş karşılamıyor pek. Paketlerin sicimlerini çözüp cebine atışı ilginç doğrusu. Zamandan kazanmak için makasın işe koşulmasına izin vermiyor. Her düğüm karşısında sabırlı. Sonunda tüm giysilerinden soyulup alınıyor armağanlar. Bu arada, Kaşubyalı çocukların dibine kadar yanmış mumları üfleyip söndürmelerine karşı durulmuyor. Oskar'ın armağanları için masada yer açılıyor hemen.

Bay Matzerath'ın belirttiği gibi doksan dört santim yüksekliğindeki kule pasta hayli alkış topluyor; Gelsenkirchen'den bayan Stomma pastayı bir solukta güzel güzel dilimleyip servis yapıyor; herkese kâğıt gibi incecik bir dilim. Gayet nefis çikolatadan damarları içeren pasta, rahiplerin Evharistya töreninde ağızlarına koydukları hamursuz fodla gibi Kaşubyalıların dillerinin üzerinde eriyip dağılıyor.

Bir sonraki armağan, Bruno'nun getirip ortaya koyduğu polaroid kamera herkesi şaşırtıyor; kamerayla değişik gruplar halinde konukların ve Bay Matzerath'ın deyişiyle "doğum günü kutlanan sevgili büyükannenin" resimleri çekilebiliyor ve çekilen resimler hemen makinenin ağzından alınıp seyredilebiliyor; başlangıçta donuk kart pırıl pırıl aydınlanıyor giderek, üzerindeki görüntüyü resmi çekenlere buyur ediyor; herkes resimdekileri tanıyor; ayrıca grup içinde kendi kendisini görüp afallıyor ilk anda.

Derken ortaya konan bir torba, konukların gülüşmesine yol açıyor; boşaltılan torbadan yüz otuz tane beyaz-mavi plastik cüce çıkıyor, Kaşubya'daki pek çok çocuk için hepsi. Şirinlerden büyük bir bölümünün tabanlarına kalite işareti olarak "Made in Hong Kong" damgasının vurulduğunu Mister Bruns'un saptayıp Lady Bruns'un da bunu doğrulaması, neşeye boğuyor oradakileri; çünkü söz konusu durum şirinlerden rahat yarısının Mister Bruns'un Hong Kong'taki oyuncak atölyesinde üretilmiş olabileceğini, ayrıca -bütün konuklar da- onaylıyor bunu-dünyanın ne kadar küçük sayılacağını kanıtlıyor.

Kaşubyalılarla onların çocukları için getirilmiş bu armağanların ardından lake bir mücevher kutusu çıkarılıp konuyor ortaya, on bir gözünde yüz yedi parça altın sikke, beyaz bir kadife üzerine yatırılmış duruyor; sikkelerin hepsi de, doğum günü kutlanan büyük annenin. Soru üzerine, Bay Matzerath altın sikkelerle ilgili açıklamalarda bulunuyor. Louisdor, Maxdor, Friedrichsdor, diye ayırıyor sikkeleri. Buradakiler, diyor, İsviçre'de, oradakiler Güney Afrika'da, şu ve şu da İmparatorluk döneminde, o gözdeki tüm sikkeler ise Habsburg Krallığı zamanında basıldı. Sikkeler arasında duka ve kron altınları, Çarlık Rusyası'ndan altın rubleler ve altın Sovyet hatıra paraları yer alıyor. Herkes İsviçre vrenelisini, dünyaya egemen doları, Meksika pesosunu ve Krügerrand'ları hayran hayran seyrediyor. Hatta koleksiyoncular için Çin'de özel olarak basılıp ön yüzünde panda ayısının resmi görülen bir sikke de konuklar tarafından hayranlıkla seyrediliyor.

Elden ele dolaştırılan altın paralar, eksiksiz geriye dönüp geliyor sonunda.

Tespihini elinden bırakmadan: "Hepsi de demek sahici altın bunların, Oskarcık, ha?" diye soruyor kuşkuyla Anna Koljaiczek.

"Duka altını," diyor torunu kesin bir ifadeyle. "Her yaş için bir altın, benim canım Babkacığım."

Bunun üzerine, Anna Koljaiczek, yine de Siegesmund August'un krallık dönemine ait bir Eski Danzig duka altınını eline alıp tartar gibi yapıyor.

Büyükannesinin taşralı konuşma tarzına öykünen Oskar: "Gayrı sıkıntı çekmezsin," diyor. Ancak, karşısında dikilen Joe Colchic'e, hayli zamandır altın fiyatlarının düştüğünden söz açıyor; sikke hazinesinin uğradığı değer kaybından Amerika'daki Kaşubyalıları sorumlu tutmak için elinde yeterli neden varmış gibi, alttan alta suçlayıcı bir ton seziliyor sesinde.

Ne var ki, konuklar bir yanda eğlenirken -Şirinlere gülmekten kırılıyorlar; polaroid kamerayla çekilen ilk enstantene resimler herkesi neşeye boğuyor- bizim Bay Matzerath, kucağında altın paralar bulunan büyük annesine doğru eğilip kulağına fısıldıyor: "Ah, ah, Babka! Dünyanın hali hiç hoş değil. İnsanlar birbirlerini boğazlamaya bakıyor. Yeryüzündeki bütün canlıları yok edecek güç var artık ellerinde. Dört bir yanda hayra yorulamayacak işaretler görülüyor: Kötü zamanların eli kulağında, bugün değilse yarın çalacak kapıyı."

Kulağına fısıldanan felaket haberi, konuklarla hısım akrabaların gürültü ve patırtısından duyduğu hazda bir azalmaya yol açmayan büyük anne: "Bilmem mi, Oskarcık, bilmem mi," diyor. "İblis her tarafa el atmış."

Derken kulağını kendisine biraz daha yaklaştırmasını istiyor torunundan, sonra biraz daha: "Eskiden evin arkasında bir fare vardı, bir fare vardı, ne diyeyim sana. Hepsi ortadan sır olmuş şimdi."

Büyük annesinden bu bilgiyi alan torunu, yeniden doğum gününün şenlikli havasına dönüyor. Altın paralarla ağırlıkları konusunda açıklamalar bekleniyor kendisinden. Hâlâ biri çıkıp şu ya da bu altın sikkeyi elinde terazileyerek ağırlığını ölçmek istiyor. Özellikle beş pesoluk bir Meksika parası büyük hayranlık uyandırıyor konuklar arasında. Kartuzy'den, Wejherowa'dan, Firoga'dan, Kokoszki'den ve Karczemki'den gelmiş Kaşubyalılar, paranın üzerine gerçekten 35,5 gram yazısıyla oro puro sihirli sözcüğünün basılmış olduğunu onaylıyorlar. Elden ele dolaştırılan altın ağırlık, bir ara küçük bir korkunun doğmasına yol açıyor. Konuklardan biri, Chmielno'dan bir Kuczorra, altın paraya dokunmaktan sakınıyor. Oysa şaklabanlığı seven ve kadınlar arasın-

da her vakit emre amade bir bekâr görünümü sergileyen Kasy Kurbiella, saf altından bir İsviçre vrenelisini monokl gibi bir gözüne bastırıyor.

Bundan böyle kasketini başından çıkaran ve konuklardan biri olarak salonda bulunan şoför Bruno, boyuna değişik gruplar oluşturan Kaşubyalıların fotoğrafçılığını yapıyor seve seve. Amerikalı Colchicler, Zukowo'dan Woykelerle birlikte çekilmesini istiyor resimlerinin. Beri yanda Avustralyalı Vikingler, Stephan Bronski ile kızlık soyadı Pipka olan eşinin, ayrıca yanlarında nişanlılarıyla oğullarının arasında durarak resimlerini çektiriyor. Bruno çifti, fotoğraf için Çin'den getirdikleri porselen atı, bir kez daha gösteriyor doğum günü kutlanan büyükanneye. Hep biraz alınıp gücenmiş görünen ve ordan oraya itilip kakılan yeni yetme kızlarıyla Stomınalar, Kartuzy'den Stommalarla birlikte çektirmek istedikleri resim için Anna'nın koltuğunun çevresine diziliyor; Anna Koljaiczek'in koltuğunu da şakayıklardan bir çelenk, olduğundan yüksek gösteriyor bugün. Posta idaresinden gelmiş sekreterin alçak sesli protestolarına aldırmayan Kasy Kurbiella, Lenin Tersanesi'nden gelen delegasyonla beyaz yakalığı önünde o metal "Solidarnosc" yazısını tutan kendisini, çekilecek enstantene bir resim üzerinde, bir arada görmek istiyor.

İlkin üzerinde hiçbir şey seçilmeyen kartta yavaş yavaş bir resmin ortaya çıkışı, her seferinde bir mucize gerçekleşecekmiş gibi suskun bekleniyor. Kilisedeki ayinin Kurban ve Değişim bölümleri arasındaki sürede olduğu gibi tıpkı: ürpertici, beri yandan heyecanlı.

Ne kadar kendini geride tutmaya çalışsa da, bizim Bay Matzerath, çekilen resimlerde ikide bir ana motif rolünü oynamaktan kurtaramıyor yakayı: Polonya kilisesi ile devleti arasında Matzerath, dört bir yana dal budak salmış aile üyelerini birbirine bağlayan Matzerath, Kaşubyalı çocuklar arasında Matzerath. Ne var ki, bütün bunlar olurken içkiler içiliyor bir yandan, şarkılar söyleniyor, gülünüyor, ağlanıyor. Konukların omuz omza dikilmesinden dolayı sası bir koku, salonda hiç kaybolmayarak sürdürüyor var-

lığını. Hiç eksilmeyen bir hazla herkes dönüp dolaşıp birbirine kendi hastalığını, gördüğü tedaviyi ve hastalığın ne kadar sürdüğünü anlatıyor. Niçin, Kasy Kurbiella hâlâ bekar yaşıyor, Şikago'nun büyüklüğü ne kadardır, Hong Kong'ta ne kadar parayla yaşanabilir, Avustralya demiryolu işletmesinde Anthony Viking ne kadar para kazanmaktadır? Önemsiz konularda bir iki tartışma, o kadar: Kutlamanın havası uzlaştırıyor konukları. Bu yüzdendir ki, yalnız Lenin Tersanesi'nden gelen bayların değil, Alman ve Polonya usulüne göre bir düzenin savunucularının da mavi-beyaz Şirinleri içlerine sokacağı geliyor. Stephan Bronski: "Biliyor musun, Oskar," diyor, "yine şaşırttın bizi."

Öbür konuklar da aynı görüşte; bizim Bay Matzerath'ın sağlığına ilki patates rakısı, ardından yumurta likörü içiyorlar. Ne var ki, Mercedes'inin bagaj yerinde ve sağı solu olmayan kalbinde bizim Bay Matzerath'ın konuklar için sakladığı olağanüstü bir sürpriz var.

Eskiden dünya konusunda daha çok şey bilirdik dedi, rüyaıma giren dişi fare; ama insan sonrası çağın takvim yıllarıyla anlatılamayacak kadar uzun sürmüş ilk döneminde, dünyanın başka köşelerinde eştikleri toprağın altına kaçıp sığınmış fare topluluklarıyla ilgili olarak kulağımıza pek bir şey çalınmamıştı. Biz farelerin dünyanın dört bir yanında yaşadığından hiç kuşkumuz olmadığı için, işiteceğimiz yeni haberleri dört gözle bekliyorduk. Ne var ki, doğu yönünden gelip kent dışına ve Kaşubya hinterlandına, Werder ırmağının hâlâ bataklık bölgesine yerleştirilen ilk kafilelerin de pek bir şeyden haberi yoktu; bütün bildikleri, Rusya'daki durumun bizim buradakinden berbat, çok daha berbat olduğu, farelerin bile böyle bir duruma zor katlanabileceğiydi. Bunlar da haber sayılmazdı bizim için. Fazla bir somutluk taşımıyor, yalnızca sızlanıp yakınmalar ve söylentilerden oluşuyordu ki bunlara da karnımız toktu.

Oysa insan çağında başka türlüydü, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare. Yeter ki ileride denizi boylayacakları kokusu burnumuza gelmesin, tek ya da filo halinde seyreden gemilerle öteden beri, o kıta senin bu kıta benim, dolaşıp durduk. İspanya armada-

sı sulara gömüldüğünde biz içinde değildik. Titanic gemisinden de uzak durduk. 1945 Ocak'ında Danzig körfezinden henüz çıkmışken, eski ismi Gottar olan Gdynia limanında savaştan kaçanlarla ağzına kadar dolu olarak torpillenen "Neşeyle Güç" gemisi Wilhelm Gustloff'ta biz fareler yine yoktuk. Aynı şeyi, içinde dört bin yaralı bulunan Steuben gemisi, ayrıca Goya ve mayınlara çarparak alabora olan ya da kıçtan denize gömülen diğer gemiler için de söyleyebiliriz. Büyük bir amiral, olabildiğince çok asker ve sivili alıp Batıya getirmeleri için Kurland'a yollamıştı bu gemileri. Nerden mi biliyoruz bunu, bizler de gemilerle Batıya geçtik ondan, ama denizin dibini boylamayan gemilerle. Yedi kez Cap Arcona'yla yolculuk yaptık; hatta Danimarka ve Kuzey Almanya limanlarında karaya çıktığımız zaman bir kat artmıştı nüfusumuz. Ama daha sonra bu eski lüks geminin yanına sokulmadık; gemi, Neuengamme toplama kampındaki tutukluları almıştı güvertesine çünkü, bu da denizin dibini boylayacağını gösteriyordu.

Denizin dibini boylamaktan kurtulmalarını bir bayram sevinciyle anlatmaya bir türlü doyamıyordu dişi fare. "Bu söylediklerime inanmayan olursa," diye sesini yükseltti, "onlara Tshushima'daki deniz savaşının nasıl önceden kokusunu aldığımızı, nasıl Rusların Baltık filosundaki zırhlı kruvazörlerinden ve diğer savaş gemilerinden kaçıp kurtulduğumuzu anımsamalarını salık veririz...."

Böylece gevezelik edip durdu dişi fare, sevdiği bir konuya kendini iyice kaptırmıştı. Ne Swetlana ve Schemtschug kuruvazörleri kaldı adını etmedik, ne amiral gemsi Osstjaba, ne zırhlı kruvazör Admiral Nachimow, ne de savaş gemileri Borodino ve Ssuworow. Tam yirmi dört tekne saydı, hepsi de 1904 yılının on üç Ekim'ini on dört Ekim'ine bağlayan gece, bütün tüysüz uzun kuyruklu yaratıklar tarafından terk edilmişti.

Ama dostum, dedi sonunda, ne diye böyle hep denizin dibini boylayan gemilerden konuşuyoruz; çünkü her türlü kaygıdan uzak yolculuk yapıp gitmek istediğimiz yere gittiğimiz öyle çok gemi vardı ki! Bazen donarak da olsa hani, Antipod adalarından kalkıp Avrupa'ya gelmek isteyen ve bunun için koyun eti yüklü gemiler-

den yararlanan Yeni Zellanda fareleri gibi örneğin. Taze et üzerinde uygulaıan soğuk şokunu atlatmıştı Yeni Zelanda fareleri. Soğuk şoku, derin dondurucudaki donmuş fareler üzerinde olumsuz bir etki yapmamış, gemi Londra'ya vardığında fareler yine eskisi gibi alabildiğine devingen duruma gelmişlerdir. Ayrıca, donma olayından şuncacık etkilenmemiş bellekleri, donmuş olarak taze kalmış ve gücünü korumuştu. Fareler arasında soğuktan telef olanı çıkmamıştı. Geldikleri gemilerle haberler getirmiş, yolculuğa çıktıkları başka gemilerle dünyanın başka yerlerine haberler götürmüşlerdi.

Dişi fare, farelerin bütün yerküresini dolaşıp, tüm kıtaları birbirine bağlayan haberleşme sistemine övgüler döşendi; arada, insan sonrası dönemdeki haberleşmesiz durumdan bir kez daha yakındı; bu da, insan çağının kendi deyimiyle kapanış dönemindeki teknolojik gelişimden daha büyük bir hayranlıkla söz açmasına neden oldu. Yalnız yük değil, yolcu taşıyan uçaklarla da seyahat edebilen farelerden söz açtı. Hiçbir uçak şirketi yoktu ki, diye yükseltti sesini, bizi kendi yolcuları arasında saymasın! Günü gününe haber alabiliyorduk olup bitenleri, insanlardan kesinlikle daha iyi bilgilendiriliyorduk. Oysa bugün hemen hiçbir şeyden haberimizin olmayışı yürekler acısı bir durum!

Ama dişi fare, dedim ben, haber neyinize sizin, enformasyon neyinize? Huzur içinde, bir gün sonrakiler, bir gün öncekileri geçersiz kılan gazete manşetleri olmaksızın, bu her Allah'ın günü yinelenen felaket haberlerini işitmeden, hele şükür sonunda başınız dinç, gönlünüzce yaşayabileceksiniz. İnsanlardaki o telaş ve koşturmacaya son verdikten sonra, yeni haberleri umursamaınanız, sansasyonlara omuz silkip geçmeniz gerekirdi aslında.

Prensip olarak haklısın, dedi dişi fare. Programda neyin öngörüldüğü, Yedi dağın ardından neyin çıkıp geleceği bilinmedi mi, daha bir huzur içinde yaşanır. Ama yine de biz başka yerlerdeki farelerin nasıl bir evrim geçirdiğini öğrenmeyi çok isterdik, bakarsın söz konusu evrim, buraya yerleşmiş bizim farelerin rahatını kaçırabilir, dahası bir tehdit oluşturabilir onlar için; hatta daha da kötüsü,bizleri mahvedebilir. Neden dersen...

Düzgün kenar çizgileri içinde durup dinlenmeden bir ileri bir geri gidip geldiğini görüyordum dişi farenin; derken silüeti belirginliğini yitirip üç parçaya bölündü, ama her üç parça da aynı ağızdan konuşmaya başladı. Kuşkusuz, diye yükseltti sesini, koltuğunda oturan ve ölmeye can atıp da ölemeyen o pek yaşlı kadının kırsal kesimdeki farelerce baş tacı edilmesi doğal bir şey; kentsel alanda ayakta kalmış pek çok kilise var, ortaklaşa kullanım için hazır bekliyor. Ama ihtiyar bir kadının baş tacı edilmesi, bizim kırsal kesimdeki fare topluluklarının soysuzlaşıp puta taparlığa, kentlerdekilerin ise doğru yoldan çıkıp irrasyonalizme yönelmesi doğru mu? Ne yalan söyleyelim, dindarlaşıyoruz. İnsanlar ortadan henüz kaybolmuşken, hemen nesnelerin arkasına dolanmaya, nesnelerde gizli bir anlam aramaya, kendimize putlar edinmeye kalktık. Biz fareleri dindarlığa sürükleyen yalnız tek bir inanç olsaydı, tek ve birleştirici bir inanç, bütün bunlara akla uygun değilse de katlanılır bir gözle bakılabilirdi. Ama ne gezer! İnsanlar gibi farklı inançlar peşinde koşuyoruz. Özle ilgili bulunmayan şeyler, her biri bir başka credoyu kendisine rehber edinmiş değişik inançların belirleyici özelliğini oluşturuyor. Şimdiden eli kulağında bekleyen kavga dövüş için yeterince neden birikti, hem de amansız bir kavga dövüş! Sanki insanların geçtiği yollardan ille bizim de geçmemiz gerekiyor.

Kenar çizgileri daha bir belirgin, ama duyargalarına varıncaya dek aynı şekilde daha bir belirginlikle üçe bölünmüş, konuşmasını sürdürdü dişi fare: Kabaca bir ayrıma gidersek, üç ayrı mezhep görülüyor fareler arasında; hani bunda, biz farelerin çıkıp geldiği yerler de belli bir rol oynamıştır belki: Bir kez bizler, bölgenin en eski sakinleriyiz; beri yandan, Kızılca Kıyamet'ten az önce kara fareleri köprüsü denen köprüden geçerek Batıdan bizim buraya gelenler ve yakında engin Rus topraklarından bizim buraya sızanlar var; hani özleri, doğaları bakımından, hatta insan sonrası tüylerinin kalay yeşiline varıncaya dek bu üç fare toplumunun bir fark yok arasında, yalnız inanç konusunda izledikleri yol birbiriyle çelişiyor, o kadar....

Böyle konuşurken, inanç ve çelişiyor sözcükleri her üçünden hangisinin ağzından çıktı, bilmiyorum; çünkü üç fare girmişti rüyama, karşımda üç farenin görüntüsü vardı. Birbirleriyle yüz yüze gelmemeye bakıyor, bazen de birbirlerinin karşısında durup şaha kalkıyorlardı. Bir gölge gibi sağa sola süzülüyorlardı tedirginlikle. Bir fare bir diğerinin peşinden koşturuyor, o da bir üçüncü farenin peşine düşmüş seğirtiyordu. Rüyamda benimle konuşanın hangisi olduğunu bir türlü kestiremiyordum. Birbirlerinin sesini bastırmaya çalışarak bağırıyor, birbirlerine suçlamalar yöneltiyorlardı. İpe sapa gelmez sitemler, başa kakmalar işitiyordum. Bir ara, dişi farelerden biri ötekisine veriştirdi, onun geldiği yere dönmesini, o çok uzaklardaki Rus topraklarına defolup gitmesini istedi, ardından da üçüncü fareyi Polonya dağınıklığı ve düzensizliğiyle suçladı; ama kendisi de, birbirini Allah bilir nasıl karşılıklı bir kinle süzen Rusya ve Polonya dişi faresi tarafından Prusyalı sözüyle aşağılanmaktan kurtulamadı.

Ama içlerinden her biri benimkisi olabilecek üç dişi fare arasındaki patırtının konusu, aslında dinsel sorunlardı. Hırgürlerinde Hristiyanlar arasındaki çekişmelerin havası esiyordu. Sevgiyle yaklaşmak isterlerken birbirlerine veriştirmelerinde, insanlara özgü yetersizlik açığa vuruyordu kendini. Biri Protestanlara özgü bir coşkuyla konuşup dururken, ötekisi inatla Katolikliği savunuyor, üçüncüsü ise -ama hangisi?- öteki ikisinin coşkusunu ve inatçılığını Ortodoksluğuyla bastırmaya çalışıyordu. Bazen birbirlerinin üzerine sıçrayacaklarmış gibi siniyor, bazen de ısırgan, karşı karşıya geçip duruyorlardı dişlerini göstererek, duyargaları hırsla dikilmiş. Ama derken her biri dönüp ıslığını kendisi için öttürmeye başlıyordu; onların anlaşmazlık yumaklarını çözüp açmakta zorluk çekiyordum.

Bütün tanrıbilimsel anlaşmazlıkları ve fareleri insanlaştıran başka ne varsa hepsini bir yana bırakırsak, kavgaları yer sorununu konu almaktaydı: Kimler, ne zaman, hangi kilisede ibadet edecekti? Rusya'dan göçüp gelerek ister istemez Aşağı Weichsel bölgesindeki bataklık araziye yerleşen fareler, çevresi çamurdan çığlarla sa-

rılmış Barbara Kilisesi'ne tümüyle kendileri sahip olmak istiyordu. Kızılca Kıyamet'ten kısa süre önce Almanya'dan gelen göçmen farelerle kentin sakinleri ise Sankt Marien Kilisesi'ne dikmişti gözünü; ayrıca, öbür tapınaklardan yararlanıp bunlarda da pay sahibi olmayı diliyorlardı. Polonya Katolik farelerine gelince, eski Dominiken Kilisesi'ne asla Protestan fareleri sokmaya istekli değillerdi. Aynı şekilde, Alman soyundan fareler, Birgit Kilisesi'yle Sankt Katharinen Kilisesi bizim olacak diye kıyameti koparıyorlardı.

Baksanıza! diye haykırdım ben, o kör dövüşü ortasında nerde şu sizin hemcins sevginiz, söylesenize, ha? Birbirinize biraz daha hoşgörülü davranamaz mısınız lütfen!

Baktım, üçü bir olup ansızın cephe aldı bana: Eh, bir bu eksikmiş; son kalan ben insan, farelere nasıl davranmaları gerektiğini öğretecekmişim, ha? Uzay kapsülü bana yetmiyormuş anlaşılan. Burnumu onların işlerine sokmasam daha iyi edermişim. Bu ne kendini beğenmişlikmiş! Şu insan soyunun elinden gelmediği bir şey varsa, o da hoşgörüymüş. Ardından yine üçlü çekişmelerini sürdürdüler ve bundan da, öyle görülüyor ki zevk alıyorlardı.

Ne var ki, inanç sorunlarıyla ilgili hırgürleri süredursun, ansızın dört oldular, sonra da dörtken beş, saç saça baş başa, dişlerini birbirlerinin vücuduna geçirmiş. Anladığım kadarıyla Protestanlar arasında bir bölünme olmuştu, Ortodokslarda ise ilk Hristiyanlık dönemindeki komünist sapmalar açığa vurmuştu kendini. Bu da Polonyalı-Kaşubyalı-Katolik olan hangisiydi acaba? -farenin aradığı şeydi. Hemen aşağı Kent'teki Barbara Kilise'nin ve tabii Sankt Marien Kilisesi'nin yanıbaşındaki Polonya Kraliyet Şapeli'nin kendisine geri verilmesini istedi; şapele ne saçmalıksa dördüncü fare, Kalvenci toplantılar için sahip olmaya bakıyor, komünist ilk Hristiyanlara gelince, onlar da eski Lenin Tersanesi'nin yakınmdaki Jakob Kilisesi'ni ibadet yeri olarak ele geçirmeye çalışıyordu.

Bırakın şu kavgayı, dedim ben, lanet olsun, yeterince kilise var ortada. Ancak, dindar fareler de her kilisede, her minberden hoşgörü değilse bile sevgi üstüne, hemcins sevgisi üstüne vaazda bulunabilseler fena olmazdı doğrusu!

Bunun üzerine sayıları beşe çıkan fareler yine birlik olup karşıma dikildi. O an içinde bulunduğum durum hiç de yabancım değildi: Burama kadar deneyimle doluydum. Benzetmeler aradım, kadın mürettebatıyla gemiyi zorla rüyamdan içeri sokmaya çalıştım; ne var ki, tümüyle fareleşmiş: "Hemcins sevgisi, lanet olsun! Biraz daha hemcins sevgisi!" diye bağırıp duruyordum sürekli.

Cevap olarak alaylı gülüşmeler. Hemcins sevgisi farelere öğütlenmemeliymiş. Öteden beri hemcins sevgisi fareler arasında âdetmiş zaten. Yalnız insanmış ki, hemcins sevgisini Tanrı buyruğuna dönüştürmüş, çünkü hemcinsini sevmenin üstesinden gelememiş bir türlü. Hemcins sevgisinin yerine birbirlerini öldürmeyi, birbirlerini işkenceden geçirmeyi icat edip koymuşlar ortaya ve sürekli geliştirip mükemmelleştirmişler. Derken beş fareden biri, benim için: "Uzay kapsülü içindeki bu son insan, yeter artık, tutsun çenesini!" diye bağırdı.

Ama ben yine de itirazda bulunup başka türlü bir gerçekliği içeren rüyalar görmekle gözlerini korkutmak isteyince -henüz bizim Bay Matzerath'ın sürprizi bekliyor, henüz Vineta üzerinde demirlemiş duruyor Yeni Ilsebill, Uyuyan Güzel'in derin uykusu sürüp gidiyor ve Şansölye'yle yanındakileri tutsaklığına alınış, koyvermiyor henüz- güldüklerini işittim beş farenin; ne var ki, yalnız biri, galiba Katolik olanı bağırarak şöyle dedi: "Çek git haydi! Öykülerine, masallarına dön! Sana ihtiyacımız yok! Koltuğunda oturan o yaşlı nine henüz yaşıyor çünkü, mırıldanıp duruyor ve ölemiyor bir türlü."

Baktım, yine kavgaya tutuştular. Ama bu kez mahvolmaktan esirgenen kentte sapasağlam ayakta kalmış kiliselerin kullanımını konu alınıyordu kavga. Sanki minberlerden yapılan konuşmalarla değil, bir kör dövüşü içinde porselen kırıklarından, oyuncak boyutundaki minik figürlerden ve dikkatsizce sağa sola saçılmış hisselerden bir mezbelelik üzerinde sürdürülüyordu, ölmek isteyip de ölemeyen o yaşlı ninecik uğrunda yapılan bir dövüştü bu; yaşlı nine bana her ne kadar aşina görünse de, ona ismiyle seslenmekten var gücümle kendimi alıkoyuyordum; çünkü bunu yaptım mı, asıl o zaman işi biter, diyordum kendi kendime.

Sanki bu son konuşması olacaknış gibi konuşuyor bizim Bay Matzerath. Parmakları pek çok yüzükle donatılmış küçük ellerini çırpıyor; yönetici pozunda öne çıkmadan rahat edemiyor bir türlü. Herkesin kendisini görebilmesi için bir sandalyenin üzerine tırmanıyor, alçak tavanın altında dikilip bir ricada bulunuyor salondakilerden, konuklar hemen dikkat kesiliyor.

Sonunda hısım ve akrabalarla hısım ve akraba sayılmayan davetliler önünde konuşmaya başlıyor Oskar. Herkes başını kaldırmış ona bakıyor. Kendinden bahsediyor, dünyadan ve kendisinden söz açıyor bizim Bay Matzerath! Egzersizde bulunmak ister gibi, bu konuşmayı daha önce sık sık yaptı benim önümde. İnsanlığın adresine postalanılması düşünülmüş cümleler kafasında hanidir oluşmuş bekliyor, bunlar onun adeta son sözleri.

"Karşınızda duran bana," diye başladı konuşmaya, "aldatıcı bir zenginliğe sahip Batı'da orta büyüklükteki bir firmanın yöneticisi bir kişi gözüyle bakınız, lütfen. Öyle bir firma ki, yönetim kadrosu tüm medya olanaklarını zamanında değerlendirip alabildiğine çok yönlü bir üretimi gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla, binlerce ve binlerce kaseti piyasaya sunduktan sonra bugün, doğum gününü kutladığımız sevgili büyük annemize şunu söyleyebiliriz: Filme almadığımız bir şey kalmadı. Medyada aranan bir kesinlikle, kaderin hesabımıza alacak kaydettiği, belleğimizin eski bir aşinalığı ele veren renkler ya da bir zaman burnumuz için yeni sayılacak kokularla karşımıza çıkardığı, damağımızda çocuk lapası, düğün pastası, cenaze yemeği lezzetini bırakmış, bizi geğirtmiş, bizde daha fazlası için iştah uyandırmış nesneleri bir bir sayıp dökebilirim burada: Bu yorulmak bilmeyen 'Vakti Zamanında' filme alındı. Beri yandan, gelecekteki yeni renkler, kokular ve yabancı lezzetlere yönelik özlemlere, eskiden aşinası olmadığımız çil çil duygulara kucak açtı medyalar; bunlar da filme alındı, kaset kaset duruyor hazırda. Söylediğim gibi, filme almadığımız bir şey yok artık. Bizim yeni yaşadığımızı sandığımız pek çok şey, dünyanın bir başka yerinde seyircilerin önüne çıkarıldı, yaşamımızda bir gerçeklik kazanmadan tarihe karıştı. Bu yüzden, birbirimizi

daha önce asla görmediğimize kesinlikle inandığımız -bizim Kaşubya otu dünyanın dört bucağına işte öylesine dal budak salmış durumda- sevgili hısım ve akrabalarım, yine de birbirimizi yeterince tanımaktayız; henüz ekranlarda siyah beyaz titreşen, bizi başka şenlikleri kutlarken gösteren eski filmlerden aşinayız birbirimize; bizi üzüntüye sokacak ya da neşelendirecek yeterince neden vardı bir zaman. Ve Oskar'ınızın pek yakında altmışıncı doğum gününü kutlaması da, böyle neşelendirici yeni bir neden oluşturacak sizler için. Siz hepinizi, ama en başta sizi, sevgili büyükanne, siz sevgili Babka'yı, eylülde kutlanacak doğum günüme davet ediyorum; şenlik, şimdiden bir film gibi gözlerimin önünde canlanıyor: Nasıl başlıyor, nasıl yavaş yavaş hızlanıp doruk noktasına ulaşıyor, nasıl pek çok ayrıntıyı içeriyor..."

Salondakiler işte öylesine uzak Batı'ya bu daveti için kendisini alkışlar, teşekkürlerini açığa vururlarken, bizim Bay Matzerath konuşmasını sürdürüyor: "Görüldüğü üzere, dünyanın bize vereceği yeni bir şey yok, pek. Olsa olsa bizi bazen şöyle, bazen böyle belli bir düzen içinde tutacak dünya, bazen de değişik bir düzene başvurup bizi şaşırtacak, çocukların dalgın dalgın kendileriyle oynadığı Şirinler gibi tıpkı. Evet, evet! Prefabrik şirinler gibiyiz hepimiz, erişkinlerin boyu bosu dikkate alınarak -hepsi Hong Kong'tan gelecek değil ya- üretilmiş biz şirinler, binler ve binlerce filmde şu ya da bu kostüm içinde önceden provası yapılmış rollerde sahneye çıkıyoruz: Bazen neşeli, çokluk yeterince saçma, bazen hüzünlü, trajik şekilde sonlanan, bazen merak ve heyecan öğesini el üstünde tutan, bazen bıktıracak kadar uzun olaylar içinde sürükleniyor, bunlara da yaşamın yansıları diye bakıyoruz; oysa hepsi prefabrik şeylerdir, filme alınmış yaşamdır hepsi, biz de bu yaşamın peşinde koşuyor, öpücük sahnelerini, dayak sahnelerini de asla unutmamaya bakıyoruz! Ne diyorum size, yeni bir şey değil bunlar! Her gün pek çok kez önümüze çıkarılan bayatlamış yemek! Daha çok eskiden, doğum gününü kutladığımız sevgili büyük annemizin biricik kızı Agnes, yani benim zavallı annem, ne zaman feniğine skat oynamak için eşi dostu

masasının çevresine toplasa, sesini yükseltip şöyle derdi hep: "Yaşam bir film gibidir."

Yakından ve uzaktan gelmiş Kaşubyalılara işte bu tür bilgelikler sunuyor bizim Bay Matzerath. Lenin Tersanesi'nden işçilerle Polonya kilisesinin ve Polonya Devlet Posta İdaresi'nin temsilcileri, Oskar'ın sözlerini onaylar gibi başlarını sallayarak hayranlıklarını belirtiyor: Gerçekten de yaşam, daha önceden görülmüş bir film gibi değil miydi? Dönüp dolaşıp aynı çilelere göğüs germek zorunda kalmamış mıydı Polonya? Ve işlerin nasıl sarpa saracağı ya da düze çıkılacağı her seferinde önceden sezilmemiş miydi?

"Haklısın, Oskar!" diyor oradan Stephan Bronski. "Her şey bir zaman nasılsa, nasıl olduysa yine öyle."

Çiçeklerle süslü koltuğunu önüne ve arkasına, Woyke'den Stomma'ya kadar Kaşubya otundan fışkırmış Kaşubyalı çocuklar, kule pastanın, polaroid kameranın ve altın dukaların yanı sıra bizim Bay Matzerath"n zengin Batı'dan getirdiği Şirinlerle oynuyor. Şirinlerin hepsi de beyaz kasketli; yusyuvarlak koyu mavi karınları, patlıcan burunları var. Çoğunluğu sırıtıyor, sanki sırıtacak sürüyle neden bulunuyor ortada. Ama içlerinde surat asanlara, yüzünden mahzunluk akanlara da rastlanıyor. Her biri bir araç bir gereç tutuyor elinde ya da bir şey taşıyor, hepsi bir işle meşgul. Bazılarının sporla ilgili bir alet var elinde, bazıları kremalı turta atıştırıyor. Biri, sağ elinde bir mala tutarken sol eliyle bir tuğlayı kaldırıyor. Bir diğerinin elinde havaya kalkmış bir balta. Elindeki tornavida, bir başkasının tesviyeci olduğunu gösteriyor. Yine biri, elindeki orak ve ekin demetiyle köylü sınıfını canlandırmakta. Burada, elinde beyaz-kırmızı dur tabelasıyla trafiği yönetiyor biri. Şuradaki, bir sandviçe dişlerini geçirmiş. Bir diğeri, ağzına dayadığı şişeden çekip alamıyor kendisini. Her biri bir işle uğraşıyor. Yalnız bir tanesi var ki, eli bomboş; gözlerini mahcup yere indirmiş, aylak aylak dikiliyor oracıkta. Bir yanda Oskar prefabrik yaşam diye nitelediği filme övgüler döşenirken, Kaşubyalı çocukların oynadığı Şirinler harıl harıl çalışan insanları canlandırıyor.

"Yeniden aile üyeleri arasında bulunmak ne güzel," diyor bi-

zim Bay Matzerath. "Hatta hastalıklarınız bile aynı kalmış, değişen hiçbir şey yok. Evet, doğru, politika. Ama onu da yaşadık önce. Ve biz insanların giderek yaşlanıp kocayışı da, benim video filmlerinde kesinlikle önceden düşünülüp dikkate alınmıştır. Dediğim gibi işte: Olup biten ne varsa, daha önce olan bir şeyin tekrarıdır yalnız, pek ufak değişiklikler ve modaya uygun yeniliklerle bir tekrarı, bizler, burada kök salmış olanlarla uzaklardan kalkıp buraya gelen biz Kaşubyalılar, benim bu tezimi doğrulayacak en iyi örnektir; bu yüzden şimdi sizlere, ama en başta sana, sevgili Babka, özel hazırlanmış bir video filmi oynatacağım; geleceği az buçuk önceden görmüş, ayrıca Post Futurum ismiyle pek yakında tüm dünyaya dağıtılacak benim firmamın ürünleriyle de bağdaşan bir film bu."

Ve hiç vakit geçirmeden, şoför Bruno, tersane işçilerinden birinin yardımıyla geniş ve mat ekranlı bir televizyonu arabadan alıp gelerek alçak tavanlı salondan içeri sokuyor. Hemen ardından getirilen küçük bir masa, duvarın önüne, Anna Koljaiczek'in tam karşısına yerleştiriliyor. Bir video aletinin bağlandığı televizyon, bir çocuğu uçuruma yuvarlanmaktan kurtaran bir meleğin tasvir edildiği işlemeli duvar halısının önünü kapıyor. İsa Kalbi resminin yanıbaşındaki guguklu saat ötüyor birden: Saat on bir buçuk.

Şoför Bruno, daha önce sözü edilen kaseti videoya takıyor. Gülüşerek, yüksük kadehlerden içkilerini yudumlayarak, ama hep ağladı ağlayacak, topluca yaşamayı seven ve Tanrı'larına şükreden doğum günü konukları, bir yanında piskopos temsilcisinin, bir yanında posta idaresi sekreterinin dikildiği şakayıklarla süslenmiş koltuğun solunda ve sağında gruplar oluşturuyorlar. Şirinleri bir yana bırakan çocuklardan kimi yere çömüyor, kimi yere uzanıyor, kimi de büyüklerin önünde dikiliyor. Herkesin gözü, sanki bir Meryem Ana görüntüsüyle karşılaşılacağı anons edilmiş gibi, henüz bomboş ekrana dikilmiş. "Oskarcık," diyor Anna Koljaiczek, "benim için sürpriz olacak."

Bir kenarda alçak gönüllü dikilen bizim Bay Matzerath'ın işareti üzerine Şoför Bruno, videoyu çalıştırıp önceden hazırlanmış

filmi oynatınaya başlıyor. İlkin filmin başlığı dolduruyor ekranı: "Kızlık adı Bronski olan saygıdeğer Anna Koljaiczek'in yüz yedinci doğum günü."

Ama büyükannenin küçük köylü kulübesi kestane ağacıyla, elma ağaçlarıyla, bahçe çitiyle ve yağışlı geçen bu yaz mevsiminde pek boy atamamış ayçiçekleriyle görüntüye gelip çitin gerisinde kurulu şölen sofrasının ve aralarında Mister Bruns ile Lady Bruns olmak üzere ilk konukların mat ekranı şenlendirmesi ve konukların masadaki yiyeceklere nasıl uzandığına, kiminin Rus böreğine, kiminin haşhaş tohumlarıyla yapılmış keklere nasıl çullandığına ilişkin daha da gerçekçi görüntülerin ekranda belirmesi üzerine, televizyonun önünde omuz omza dikilen konuklar hep bir ağızdan hayret dolu bir aa! sesi çıkarıyor. Kapının üstündeki mavi kantaronlardan örülmüş yüz yedi sayısı gösterilip ardından ilkin mutfak, sonra tıklım tıklım dolu salon ve -büyükanne şimdilik gizlenip dışarda bırakılarak -demin çocuklar tarafından üflenip söndürülen mumlar hiç eksiksiz yanar durumda ekrana getirilir getirilmez hayret, göğüs geçirmelerle karışık bir sessizliğe bırakıyor yerini.

Bütün konuklar filme alınmış önceden: Oliva'dan gelen piskopos temsilcisi ve Matarnia'dan gelen rahip, ne yazık ki geldikleri yere hemen geri dönmek zorunda kalan iki hükümet temsilcisi, ayrıca Lenin Tersanesi'nden gelip hâlâ şenlikte bulunan delegasyon. Hatta posta idaresini temsilen şenliğe biraz geç katılan sekreter de ekranda boy gösteriyor. Her bir konuğun şenlikteki varlığı, üretilip ortaya konmuş önceden: Amerika'dan gelmiş Colchicler, Zukowo'dan gelmiş Woykeleri nasıl da gürültülü ve candan bir şekilde selamlıyor. Gelsenkirchen'den gelen Stolnmalar, Stephan Bronski ve onun suratını asınış bir kenarda dikilen eşiyle kaç kez kadeh tokuşturuyor. Otel işletmecisi Kasy Kurbiella, demiryollarında çalışan Kokoşkenli Antek Kuczorra'nın Avustralya demiryolları konusunda bilgi edinmesi için Vikinglerin konuştuğu İngilizceden Lehçeye neler çeviriyor. Hong Kong'tan gelen oyuncakçı atölyesinin sahibi, Uzakdoğulu eşiyle ve büyük anne-

ye armağan edilmiş porselen atla ne de çok gururlanıyor; gerek kadın, gerek at, her ikisi de havada uçan kuyruğa ve paj biçimindeki saç tuvaletine varıncaya dek önsezilere konu olup filme alınmış. Aman Tanrım, şu Lady Bruns gerek filmde, gerek gerçekte ne kadar da narin ve ince bir kadın!

Hatta Kaşubyalı çocuklar gerçekten mumları üfleyip söndürmeden ve Şirinlerle oynamadan, daha video kasetindeki film üretilirken doğum günü mumlarını üfleyip söndürmüş ve zengin Batı'dan getirilen şirinlerle oynamışladır. Filmde öngörüldüğü gibi, Stephan Bronski'nin oğullarından biri, permalı saçları sarışın bukleler oluşturan, eti budu yerinde bir kızla, öbürsü koyu kahverengi saçı, tipine uymayan nazlı bir bebekle yıllardır nişanlı bulunuyor. Bütün olup bitenlere bazen yavaştan, bazan dansa davet ederek yüksek perdeden polka melodileri eşlik ededursun, senkronize bir ses adeta onaylayarak şöyle diyor: "Evet, yer dar biraz."

Yeni olan yalnızca müzik, onun dışında her şey eskisi gibi. Gerek evin önünde, gerek salonda aynı: İçkiler ve iştah açıcı çerezler, tatlılar, tuzlular, hepsi daha önce bir kez yenildi, içildi, çiğnendi ağızlarda, sindirildi. Baş paçalarının, kurabiyelerin ve keklerin, salatalıklar ve pudinglerin önceden bakıldı tadına. Doğum günü kutlamasında neşeli bir havanın esmesi için gerçekte söylemelerinden çok önce, konuklardan bazısı filmde bir araya gelip şarkı söyledi. Yaşlı Kaşubyalılar, Oskar'ın hatırını kırmayıp Almanca olarak "Orman sevinci, Orman sevinci" şarkısını söylediler filmde, aynı şarkıyı sonradan doğum günü kutlamasında bir kez daha okudular. Hatta tersane işçilerinin Polonya hükümet temsilcileriyle "Solidarnosc" sendikasının yasallığı konusunda tutuştukları kavga, jestlerden yana zengin bir şekilde öncelendi filmde ve şimdi orijinal sesle yeniden ekrana getiriliyor: Mombasa'dan Kasy Kurbiella bir yandan, Almanca ve Lehçe olarak "Düzen bozulınamalı" diye bağıran Stephan Bronski ile Gelsenkirchen'den Stoınma öbür yandan kavgaya karışıyor, sonunda Polonya piskoposunun temsilcisi ayrı görüştekileri yatıştırıyor; gerek temsilci hazretlerini gerek hükümet temsilcilerini kutsayarak

Tanrı'nın barışçıl oğullarına dönüştürmesi üzerine, tersane işçileri, boğazları kurumuş, gülüyorlar.

Tam bu anda Stephan Bronski filmin sesini bastırarak: "Nasıl becerdin bu işi, Oskar, söyle haydi!" diye haykırıyor.

Bizim Bay Matzerath, önemsemez bir edayla: "Öyle değil mi, rahip efendi, eskiden 'takdiri ilahi' denirdi, günümüzde ise minicik mikroişlemciler yapıyor bunu, olup bitenleri depo ediyor, ilerde olacakları kusuyor içinden, o kadar. Kalanı ise medya kapsamına giren bir çalışma, çocuk oyuncağı!"

Ve açıklamalarını sürdürüp kafada tasarlanabilen her şeyin aynı zamanda üretilebileceğini tam söylerken, Oskar'ın kendisi beliriyor ekranda. Öngörülü filmin oynatıldığı salonda olduğu gibi, filmde de bağıra çağıra karşılanıyor. Bay Matzerath'ın Batı'dan neler neler getirdiğini ikinci kez gören konuklar şaşırıp kalıyor, süslü koltuğunda oturan Anna Koljaiczek'i kule pastayla duka altınlarının, ama onlardan da çok, kambur cücenin nasıl sevindirdiğini görüyorlar. "Oskarcık!" diye sesini yükseltiyor filmi seyreden büyük anne ve sevinci tazeleniyor.

Ekranda film oynarken, büyük annenin gerçekte şöyle dediğini işitiyoruz: "Evet işte, Oskarcık! Doğum günümün böyle kutlanmasını düşünmüştüm hep." Filmde ise, bu sırada, Kral Siegesmund August dönemine ait bir sikkeyi elinde terazileyerek şöyle diyor: "Hepsi de demek sahici altın bunların, Oskar, ha?"

Kendilerine armağan edilmiş Şirinlerle dolu torbanın görüntüye geldiğini gören Kaşubyalı çocuklar, nasıl da Yaşasın! diye sevinçle bağırıyor. Biraz önce, guguklu saat on bir buçuğu çalmadan Şirinlerle nasıl oynamışlarsa, filmde de yine öyle oynadıklarını görür görmez, kendileri ne yaparsa filmin de tıpkı onlar gibi yaptığına inanıyor çocuklar.

Sonra, nasıl da seviniyorlar! Derken yeni oyuncakları bu kez göğüs çekimiyle ekrana geliyor: Elinde dur levhasıyla trafiği yöneten Şirin bu. Sonra ellerinde malalarla birden çok Şirin. Oraklı Şirin de ekin biçen başka Şirinlerle yedili bir grup oluşturarak geliyor görüntüye. Çalgıcı Şirinler arasında ağırlık, beyaz-kırmızı

trampetlilere verilmiş daha çok. Ekrannın önünde: "Oskar!" diye bağıran çocuklar, işin farkında olduklarını gösteriyor. Gözünü açarak bakan uyanık biri, trampetlisi de içinde olmak üzere bütün Şirinlerin yalnız dört parmağı olduğunu görür hemen: Bir başparmak, yanında da üç parmak. Nedenini merak eder çocuklar. Gelgelelim, o pek sevimli Şirinlerden milyonlarcasını üreten ve yaşadığı çalışkan kentin ismini kalitelerinin damgası olarak üzerlerine vurdurtan Hong Kong'lu amca Bruns bile gerçekteki gibi filmde de çocuklara bir cevap bulup veremez.

Ancak bir saat önce, Bay Matzerath'ın arınağan ettiği polaroid kamerayla çekilmiş enstantane resimlerin de, konularını daha film yapılırken ele geçirdiğini bilmem söylemeye gerek var ımı. Anna Koljaiczek'in koltuğunun solunda ve sağında dikilen hükümet ve kilise temsilcilerinin, ayrıca metal "Solidarnosc" yazısını mukaddes bir emanet gibi göğsünün önünde tutan Kasimir Kurbiella'nın çevresinde bir grup oluşturmuş Lenin Tersanesi'nden işçi delegeleri bu konular arasında. "Her zaman söylüyorum işte ben," diye sesini yükseltiyor Anna Koljaiczek neşeyle. "Yeni bir şey yok, her şey eskiden olup bitmiş, her şey eskiden yaşanmış.

Bu ezeli yinelenişle ilgili cümlenin doğruluğunu onaylar gibi, video filminde bizim Bay Matzerath, daha önce sözünü ettiği sürprizi açıklıyor: Geleceğin öngörüsü üzerine uzmanlaşmış firmasının bir Post Futurum ürünü. Ve hemen ardından, doğum günü konukları, kasketsiz Şoför Bruno ile bir tersane işçisinin salondan içeri taşıdıkları televizyonun koruyucu melek tasvirinin önünde hazır bekleyen küçük masanın üstüne yerleştirildiğini görüyorlar ekranda, içerisine takılan piller videoyu gereken enerjiyle besleyip polka müziği eşliğinde kaset dönmeye başlamadan hemen önce, şoförle tersane işçisinin yaptığı iş böylece görüntüye geliyor.

Ama derken filmin içinde yeniden film başlamadan ve gerçekte az sonra on iki kez sesini işittirecek guguklu saat, on bir buçuğu haber vermeden, salondaki doğum günü konukları susuyorlar. Ne bir a! sesi, ne bir iç çekiş, ne kuru bir gülüş. Dehşete kapılmış,

dehşetten donakalmış, nasıl herkesin neşeyle ve saf saf bir videonun karşısına geçmiş doğum günü konuklarını gösteren bir filmi izlediğini görüyorlar ekranda. Oliva'dan gelen piskopos temsilcisi, az önce takdiri ilahinin teknik bir çeşitlemesi olarak kabul ettiği filmi, şimdi istavroz çıkararak afarozlamaya çalışıyor, çünkü filmdeki olaylar dizisi şaşmaz şekilde...

Ansızın, sanki şeytanla iş birliği içindeymiş gibi gerçek salonda da, Gelsenkirchen'den getirilip Papanın imzasını taşıyan İsa Kalbi tasvirinin yanı başına asılmış guguklu saat, bir kez daha duyuruyor sesini: Guguk, guguk... on iki kez. Üzerinde özel olarak terzi elinden çıkmış giysisiyle bizim Bay Matzerath bile irkiliyor birden. Filmde olduğu gibi gerçekte de elini götürüp kravat iğnesiyle oynuyor. Gerçekte nasıl endişeli bir hali varsa, filmde de sanki öyle görüyor kendisini, son kez görür gibi adeta...

Sahil ticaret gemisi Yeni Ilsebill'deki kadınların da aynı şekilde düşünceler, kurşunsu ağır çullanıyor üzerine. Fazlasıyla uzun süre hamaklarda uzanıp yattılar. Uyuyup kalarak vakti geçirdiler; çünkü gecelikleriyle güverteye çıktıklarında pazar sabahının geç bir saatiydi. Güneş, artık bir şarkının falan işitilmediği Baltık denizinin üstünde hayli yükselmişti. Uzakta Peene ırmağının ağzında DDR-sınır koruma polisinin botunu, sanki onlara "Başlar yukarı, hanımlar! Yalnız değilsiniz!" demek istercesine demirlemiş görmek, medüzler tarafından terk edilmiş kadınların içine su serpiyor.

Denizbilimci, ötekilerden daha çok uykusunu almış; yalpalar vuran mahmurluğu esnemeler ve gerinmelerle sınırlı kalıyor. Geminin sancak ve iskele tarafında bir aşağı bir yukarı volta atan denizbilimci, ikide bir küpeşteden sarkıyor aşağı, geminin bazen burnundan, bazen kıçından ellerini gözlerini siper ederek sanki nefes alıp vermez olmuş çarşaf gibi denize bakıyor ve şöyle seslenıyor bir ara: "Hey çocuklar! Uyanın artık! Geldik baksanıza! Aman Tanrım! Altımızda Vineta!"

Bunun üzerine kadınlar küpeşteden sarkıyor, ellerini gözlerinin önüne tutup adeta ışığı geçirmez bir tünel oluşturuyorlar. Makinist gözlerine inanamıyor. "Akıl alacak gibi değil!" diye yük-

seltiyor sesini. "Ama harika doğrusu! Ben bu manzarayı bir yerde gördüm ama, bilmem nerde."

"Bak şu işe!" diyor Kontes bağırarak. "Yedi kilise değil sadece, meyhaneler de görüyorum ben, kilise gibi yedi tane, hatta belki daha fazla."

Yalnız batık kenti görmekle kalmak istemiyor dümenci. "Evet, Vineta. İşte içinde yaşayacağımız yer."

Dinizbilimci de, varmak istedikleri yere artık vardıklarına inanıyor. "Biliyordum, sezip duruyordum öteden beri, başka tarafta olamayacağı için, vakti gelince bizim..."

Ama öteki kadınlardan daha somut olarak, kadınlar ülkesinin açık kapılarıyla ayakları dibinde yattığını görüyor dümenci; tüm evlerine ve odalarına hemencecik girilip yerleşilebilir adeta. İçlerde hanidir besleyip büyütülen, yeterince, hatta gereğinden fazla bir süre karınlarda taşınıp dünyaya gözlerini açması beklenen bebeler gibi isteklerini ağırlayıp barındırmaya tüm konukseverliğiyle hazır, denizin dibinde bekliyor kent; sayısız kuleleri, çatılı evleri, meydanlarıyla Wenden'lerin Jumne'si, gerçekten, ayaklarının dibinde yatıyor, en son sığınacakları bu yer, yolculuklarının açıkça dile getirilmeyen, çokluk tartışma konusu yapılan, ama yine de önceden belirlenmiş hedefi olan bu kent, bu batık Vineta kenti.

Peki ama, Damroka neden susuyor? Neden bakıyor sadece, bakıp bakıp susuyor.

O yumak yumak sokaklarıyla ne kadar da sıcak, sılaması bir görünümü var Vineta'nın. Bir ada oluşturan ırmak kıyısında kent; adanın üzerinde zenginliği müjdeleyen yarı kâgir, yüksek ve geniş ambarlar görülüyor. Irmak üzerindeki köprülerden her birine kemerli bir kapıdan geçiliyor. Sokaklarının iki yanındaki çatılı evlerin süslü cepheleri, burunları biraz havada, biri öbüründen güzel, duruyor hâlâ. Kat kat saçaklar. Sağında solunda sütunların yer aldığı kapıların önünde merdiven sahanlıkları. Kiminde bir kuğu, kiminde altın bir çapa, kiminde bir kaplumbağa, kiminde bir erkek domuz başı çatının ön cephesini süslüyor. Çarkçıbaşı, evlerin birinde çatı süsü olarak, yuvarlanıp giden bir küre üzerinde For-

tuna'yı görüyor. Ve pek çok çatının ön yüzeyinde, hayır, dört bir tarafta, kemerli kapılarda, belediye sarayının dış merdiveninin üst başında kent armasını gören Kontes bağırıyor: "Şurda bak! Ve bir tane de şurda!" Damroka'nın -ama şimdi susuyor kendisi- farenin üstünde bir hindi olarak sözünü ettiği kent arması bu.

"Orada," diye sesini yükseltiyor dümenci. "Orada, kadınlar meclisinin toplandığı belediye sarayının yanıbaşındaki bina kesinlikle kadınlar evidir. Böyle yüksek, yukarılara doğru incelen pencereler yalnızca kadınlar evinde bulunabilir."

Ve çatısının üstünde elinde terazi tutan bir kadın figürünün görüldüğü karşıki bina, denizbilimcinin kanısınca kadın yargıçların davalara baktığı mahkeme binası olacaktır. Dört bir yanda kadınlar, kadın davası uğruna savaşmak, kadın hak ve hukukuna sahip çıkmak, kadın cumhuriyetini kurtarmak için elverişli binalar ve alanlar keşfediyor. Kent bir de temiz ki! Hiçbir yere yapışıp kalmış yosun yok; hiçbir çatı, hiçbir kapı kemeri alglerin istilasına uğramamış. İnsanın aşağıya inesi, kol kola girip sokaklarda, caddelerde gezip dolaşası geliyor.

"Yürüyün haydi!" diye bağırıyor çarkçıbaşı. "Vineta'yı ele geçireceğiz!"

"Doğru," diyor denizbilimci. "Yapılacak bir şey varsa, o da budur."

Kontes sesini yükseltiyor: "Peşimden gelin!" ve herkesten önce atlayacak oluyor denize, ama dümenci kendisine öncelik tanınması gerektiğini belirtiyor. "Şunu unutmayalım ki, siz erkeklerin peşinde koşarken, ben kadın hakları uğrunda savaşıyordum. Erkeğe hep bağımlı yaşadınız siz, onun sözünden hiç çıkmadınız, böyle olmasını da kendiniz istediniz. Doğru değil mi, hayatım, ilk ben..."

O zamana kadar hep denizin derinliklerine bakıp durmuş, bu yüzden saç bukleleri ıslanmış Damroka, birden öbür kadınlara dönerek, ama aynı zamanda kendi kendine şöyle diyor: "Vineta'ya girip yerleşmeden önce süslenip püslenmeli, takıp takıştırmalıyız. Bu kıyafetle, bu partallar içinde aşağı inemeyiz asla."

Benim, ağırdan alan Damroka bir kez daha gösteriyor kaptan-

lığını. Dümenci hemen cevaplıyor: "Çok doğru. Ben de bunu önereceğim. Giyinip kuşanalım şöyle, süslenip püslenelim, bir şenliğe gidiyormuş gibi güzelleşelim."

Bunun üzerine beş kadın, bir kez daha baş kasara altına iniyor. Zaten çok, pek çok vakit kaybettiler; yine de onların denizci torbalarını ve bavullarını karıştırıp durmalarını izlemek hoşuma gidiyor. Ter içindeki gecelikler sıyrılıp atılsın üzerlerden!

Bunu söyleyebilirim rahatlıkla; çünkü hiçbiri eti budu yerinde, hele şişman değil, daha çok çelimsizle cılız arasında şeyler. Ve bana yakın ya da uzak bulundukları süre içinde, canla başla süslenip püslendi, güzelleşti hepsi. Yalnız üzerinden sarkan kemersiz kuşaksız giysiler içinde dolaşmaya bayılan çarkçıbaşı bunların dışında kaldı.

Sanki böyle olacağını önceden sezmişler: Yolculuğa çıkarken yanlarına aldıkları torbalarda giyinip kuşanabilecekleri ne kadar değişik giysiler var, şaşılacak şey! İçlerinden şunu ya da bunu alıp bakıyor, kimini seçip bir kenara ayırıyor, kimini beğenmeyip gerisin geri bırakıyorlar ellerinden: Kapaklı bol kollarıyla topuklara kadar uzanan giysiler, kumaşın zenginliği kırmalar ve omuzlarda pileli dantellerin kullanımına olanak veren elbiseler; görkemli roplar; pazarlara çiçek ve meyve taşıyan basmadan maskara giysiler; uzun yaz esvapları; kalıp gibi vücuda oturmuş denilen dar kostümler, Doğuyu akla getiren etek pantolonlar; boy boy peçeler, tüller, eşarplar, şallar. Ve bu yolculuk için gerekli takılar: Ağır gümüş pendantifler, ipliklere geçirilerek uzun zincirler oluşturmuş mat kehribardan kolyeler ve fildişi gerdanlıklar, mercan zincirler, stras broşlar, sedef tokalar, abanoz ağacından, alaca akikten, boynuzdan bilezikler. Ayakkabılar sonra, iskarpinler, kısa çizmeler. Hatta şapkalar bile var bavullarda ve denizci torbalarında. Ayrıca iç çamaşırları: Sade ya da ajurlu.

Baş kasarayı geminin burnundan ayıran tahta perde üzerinde hâlâ işe yarar çatlak bir aynanın asılı olması ne iyi; karşılaştırmalar yapma olanağını sağlıyor insana, kendilerine uygun düşen ya da yakışan giysiyi ya da takıları bulup çıkarmakta kadınlar acele etmiyor.

Gönül isterdi ki, roplarını ve giysilerini birbirlerininkiyle değiştirsinler; ama birbirlerine bir lütufta bulunmaya yanaştıkları yok hiçbirinin, kimse ötekisine en ufak bir eşyasını bile vermek istemiyor. Ben çarkçıbaşının değil de, Damroka'nın üzerinde o Doğulu giysisini görmek isterdim daha çok; dümencinin sırtında o görkemli robu değil de, o ucuz giysiyi görsem daha hoşuma giderdi; ne var ki, kadınlar benim zevkimi okşayacak şeyleri yapmaktan kaçıyorlar. Ama yine de falan geniş kemeri, filan kolyeyi takmaktan vazgeçmeye ısrarla çağırabiliyorum onları, ayrıca ellerini tez tutmaları için uyarabiliyorum, çünkü zaman geçiyor, gereğinden fazla vakit harcanıyor giyinip süslenme işine.

Benim -ne yalan söyleyeyim- küçük kentsoylulara özgü bir endişe dolduruyor içimi; onların rüküş kadınlar gibi, kokorozlu, cafcaflı, nasıl derler, aşırı süslü bir şekilde güvertede boy göstermelerinden korkuyorum. Şimdiden çekiniyorum onları görmekten. Ama sonunda güverte merdiveninden çıkıp geldiklerinde, bakıyorum, hepsi de tek tek güzel, kadınların. Üzerinde yan tarafı Çinlilerin giysileri gibi yırtmaçlı dar bir ipek giysi, yüzünde İspanyayı akla getiren bir peçe, denizbilimci önde yürüyor. En arkadan da, sanki bir yürüyüş düzenini ben belirlemiştim gibi, safran sarısı ve bol kollu giysisiyle Damroka geliyor, çift sıra kehribar kolyesi ve sayısız saç bukleleri giysinin üzerine dökülmüş. Ayağına bol paçalı bir pantolon etek geçiren çarkçıbaşı, bayrak kırmızısı bir türban dolamış başına. Biraz yana yatırıp öne doğru eğik olarak başa geçirilmiş geniş kenarlı, üstelik beyaz şapkanın, dümencinin siyah robuna bu kadar iyi gideceğini rüyamda görsem inanmazdım. Kontesin, sırtında küçük çiçek desenleriyle donanmış, havada süzülüp dize kadar inen bir giysi ve ayaklarında çiçek desenlerini içeren tokalı iskarpinler, bir genç kız gibi merdivenleri zıplaya zıplaya çıkarak geldiğini görüp de şaşmamak elde değil.

Dikkatimi çeken diğer şeyler: Ağır gümüş takılar; yeşil yeşil parıldayan sedef bir toka türbanı tutuyor; yırtmaçlı giysinin üzerinde lake bir kemer; küçük küçük çiçek desenleriyle bezenmiş giysinin üzerinde stras bir broş; safran sarısı giysisinin eteğini yu-

karı çekip ınerdivenleri çıkarken, Daınroka'nın ayaklarına siyah konçlu siyah çizmeler geçirmiş olduğunu görüyorum.

Küpeler, klipsler, mercan zincirler, ağır bilezikler. İçlerine en gerekli öteberileri doldurdukları küçük el çantaları ya da ilmikleri dar tutulmuş örme torbalar taşıyorlar yanlarında. Makyajla yüzlerine soluk bir renk vermiş ya da ruj sürmüşler. Kirpiklerine rimel çekmiş ya da -dümencinin pek hoşlandığı gibi- kaşlarına acılı bir ifade vermişler.

Kadınlar biraz daha oyalanıyor. Vakit kaybetıneye gelmez; öyleyken güvertede bir aşağı, bir yukarı gidip geliyorlar, kendileri dışında kimse tarafından beğenilıneyi düşündükleri yok. Ne seyrek rastlanır, ne eşi bulunmaz manzara! Bana öyle geliyor ki, bir başka yerde de -filmde mi yoksa?- yine böylesine eşsiz ve unutulmaz, karşımda görmüştüm onları. Ermiş Fellini! Dirsekteki bu bükülmüş, boynundaki bu kavis, bu yorgun, hüzünlü, öyleyken meydan okuyan bakışlar. Bu uzun boylu, rahat ya da içe dönük jestler. Kaptan köşküyle geminin burnu arasında mekik dokuyorlar. Kontesin sekerek yürüyüşü. Denizbilimcinin düşürdüğü bir küpeyi, Damroka buluyor. Başındaki şapkayla denizbilimci bir heykel gibi dikiliyor oracıkta, çarkçıbaşı ise bol paçalı pantolon etekliğiyle heykelin çevresinde gülünç şekilde zıplayıp duruyor. Beklemiş, ama asla böyle bir şeyin olabileceğini aklımdan geçirmemiştiin: Birbirlerini selamlıyor, birbirlerine gülümsüyor, birbirlerinin farkına varıyor, kız kardeşler gibi birbirlerine yakınlık gösteriyorlar. Damroka'nın şöyle söylediği duyuluyor derken: "Vakit tamam!"

Ne var ki, öğle güneşinin parlak ışığına karşı ellerini gözlerine siper ederek geminin iskele ve sancak tarafından bir kez daha denizin derinliklerine bakan kadınlar, Vineta'nın hâlâ yerinde durduğunu görüyorlarsa da, batık kentin sokakları şimdi şenlenmiş, hayat bulmuş gibi geliyor kendilerine. Bir yandan bir yana sessiz kayıp giden gölgeler seçiyorlar. Işık yansımaları mı sadece? Hayır, ne hayal görmeler, ne de ışık yansımaları. Ne dikence balıkları, ne ringa sürüleri. Fareler bunlar, sokaklarda fink atan fareler; Vineta'ya yerleşmiş, burayı kendilerine yurt edinmişlerdir.

Kentin tüm kemerli kapılarından vızır vızır geçip belediye sarayının önündeki alana doğru seğirtiyorlar. Kadınlar evinden çıkıp adliye sarayından içeri dalıyorlar. Vineta'daki pek çok kiliseye akın akın doluşan ya da ayinden sonra kilise kapılarının önünde oyalanan fareler. Neptünlü çeşmenin çevresinde, Ambar adasıyla aradaki köprülerin üstünde, merdiven sahanlıklarında, lonca binalarının önünde fareler; merdivenlerden inip çıkan, kulelere ve kuleciklere tırmanan fareler: Nereye bakılsa fare.

Çatıların ön cephelerindeki süsler ve bezeklerle bir arada, kazlar, kaplumbağalar ve hindilerle yan yana. Katedralin çatısındaki küçük kulelerin üzerinde, belediye sarayının kulesinin tepesinde fareler; çok yükseklere kadar tırmanıp gelmiş, Baltık denizinin çarşaf gibi yüzeyinin hemen altında boy gösteren fareler, elle tutulacak kadar yakın, oynayıp duran duyargalarıyla hemen el altında. Sanki gemideki kadınlara şöyle demek ister gibiler: Biz, sizden önce geldik buraya; Vineta işgal edildi, buldu sahibini, bizler bu kente yerleştik. İnsan egemenliğine, kadın saltanatına yer yok burada; meğer ki bize sığınasınız ve bundan böyle aramızda yaşayasınız. Gelin haydi, gelin...

Ne var ki kadınlar, farelerden tiksinip "Ay ay!" ve "Ne iğrenç!" diye bağırdıkça, üzerlerindeki yabanlık giysileriyle seslerini çıkarınadan farelerin yanına inip onların arasında yaşamaya karar vermedikçe, esenliğe kavuşamayacaklarını tam anladıkları anda - ama atlamıyorlar denize, atlasanıza, atlamıyorlar- uzakta yakında çakan şimşekler gökyüzünü parçalayıp doğruyor birden. O zamana kadar görülmedik bir ışık. Gözleri ansızın görmez oluyor kadınların. Bir sıcaklık dalgası esip geliyor, kadınları yiyip yutuyor. Ortadan silinip gidiyor hepsi. Nereye baksam, nereyi arasam, izlerine rastlayamıyorum.

Geminin demirlediği yerin güneydoğusuyla batısında ve kuzey ufkunun ardında sık sık sözü edilmiş o mantarlar ansızın fışkırıyor yerden. Yakınlara atılmış üç nötron bombasını -biri Stralsund, biri Peene ırmağının ağzı, biri de biraz uzaktaki Stettin içinve ardından gözleri kör eden şimşekleri, basınç ve ısı dalgaları iz-

liyor. Kadınların yanı sıra geminin kasaraları, kaptan köşkü, seren direği, makinalar yok oluyor ortadan. Geminin yalnızca parıldayan gövdesi kalıyor. Gemi kendisine henüz Dora isminin verilip Elbe'de yük taşımada kullanılacağı zaman demirden yapılmasaydı, gövdeden de eser kalmayacaktı.

Yeni Ilsebill -boyasıyla ismini de çıkarıyor elden -iki demirinden de kendisini koparıp bir gemi leşi olarak doğu yönünde sürüklenmeye başlıyor.

Kızılca Kıyamet!
Ödenmemiş pek çok fatura
Ve pek çok dosya, işlem görmemiş.
Akdetilecek evlilikler, boşanmalar sonra,
Karara bağlanacak. Ve malların ayrımı.
Bir bölümü boşa giden tatil.
Sofraya getirilmeden yumurta sarısı puding
Pirzola üstüne, günlerden pazardı çünkü.
Bitirilmeden cümle, yemin, beddua, dua
Hemen iki noktadan sonra,
Can alıcı yerinde kafası uçurulan espri.
Ve söylemek istediklerim daha başka...

Canına okunan onca eğlence.
Dört bir yanda geri gelmemek üzere uçup giden
Şehevî istekler Şimdi'den hemen önce.
Ziyan olan eldeki floş royal
Ya da bir pazar ikindi uykusu
Nerdeyse sona ermeyen.
Ve yapılmadan kalan daha bir sürü şey:
Eski sınıf arkadaşlarıyla buluşma, bir ilerki oturum,
Doğum günleri, yıl sonu vergi iadesi,
Çıkarılan ilk dişler, yarınki hava,
Karşı ziyaretler, rövanş maçları,

Miras işleri, tasayla beklenen laboratuar bulgusu,
Vadesi gelmiş borçlar, yollanacak mektuplar.
Hay Allah, çıkılacağına çoktan söz verilmiş alışveriş.
Duvar kâğıtlarını değiştirmeyi de isterdik pek yakında
Ve tiyatroya gitmeyi eskisi gibi sık sık,
Bir İtalyan restoranında yemek yemeyi ardından
Belli koşullar altında bir kez daha
Yeni baştan başlamayı,
Kendimize çok görmemeyi daha pek çok şeyi.
Söz vermiştik çocuklara, tatili midilli çiftliğinde geçirmeye
Ve biz büyükler birbirimize daha saygılı olmaya.
Bir ikinci araba için para biriktirmiştik
Grimın Sözlüğü ve tam takım bir kamping donanımı için,
Planımız sonunda bir güzel dinlenmekti
Ve el çekmekti boyuna tırmanmaktan daha yükseğe
Sonra isterdik ki...

Kuşkusuz pek çok küçük savaş sona erdi ve açlık,
Kapitalizmle sosyalizm sonra,
İyiyle birlikte kötü ayrıca, sevgiyle nefret.
Enine boyuna düşünülmemiş yepyeni düşünceler
Düpedüz yarıda kalan okul reformu
Cevap bekleyen Tanrı'yla ilgili soru ve daha pek çok şey.
Bazılarımız vardı, belki kendinden memnun.
Yine de doyumsuz istekler, küçük ve büyük.
Sonra, altın fiyatı da düştü ve bir daha hiç...
Çünkü
Bir pazar günü
Kızılca Kıyamet!

Sadece birkaç dakika sonra, İsa Kalbi tasvirinin yanıbaşındaki Karaorman'dan gelmiş guguklu saatin on iki kez sesini duyurmasının üzerinden topu topu beş dakika geçmişti ki, nerdeyse saatin vuruşlarıyla aynı zamanda -çünkü final programları ardı ardına

devreye giriyor- Güneyde ve Kuzeyde, Batıda ve Doğuda, yani Gdynia ve Gdansk üzerine de bombalar düşüyor gökten; Gdynia üzerine normal bir atom bombası, Gdansk üzerine de, yeryüzündeki tüm ülkeleri kapsayıp Polonya hükümeti tarafından son anda onaylanmış kültür anlaşmasından öngörüldüğü gibi, binaların özüne zarar vermeyen dört beş nötron bombası.

Her ne kadar hedef olarak seçilmiş her iki kent merkezinden uzaktaysa da, yine de yeterince uzak sayılmayacak bir yerde bir köy, Matarnia köyü bulunuyor ve köyün bir ucunda, konukları arasında yüz yedinci yaş gününü kutlayan Anna Koljaiczek oturuyor, koltuğunda ve elindeki tespihi çekip duruyor.

O ana kadar gerek kendisi, gerek konukları, torunu Oskar'ın Post Futurum dizisinden bir video filmini seyretti. Bir iki kusur dışında -Varşova'dan gelmiş hükümet temsilcileri vaktinden önce ayrılıp gitmişti örneğin; büyük annenin koltuğunu süsleyen kantaronların sayısı, gerçektekinden dört tane fazlaydı- özellikle bütün konukları hayli etkileyen bir gösteriydi; hele Oliva'dan gelmiş piskopos temsilcisi, takdiri ilahinin ve Tanrı'nın mutlak kudretinin yeni medyayla bir kez daha onaylandığını belirttikten sonra etkileyici gücü daha da artmıştı.

Ne var ki, konuklar henüz doğum gününü kutlar ve kendilerini ekranda doğum günü kutlayan konuklar olarak görürlerken, dünyanın başka taraflarında olduğu gibi Kaşubya'da da şimşekler gökyüzünü yırtıp parçalıyor ansızın, konuklar evden dışarı fırlıyorlar, dışarda bir kısmı Tanrı'nın lütfuna mazhar olarak göz açıp kapamadan, bir kısmı içler acısı şekilde kıvranarak can veriyor, göçüp gidiyor bu dünyadan, suları çekip alınan vücutları büzülüp buruşuyor; çünkü daha önce Bysewo'nun ve yıllardır beton uçak pistlerinin bulunduğu Matarnia, Firoga, Zukowo ve Kartuzy bölgesi, biri ısı ve basınç dalgasıyla radyoaktif serpinti, öbürü hızlandırılmış nötron ve gama ışınları olmak üzere iki ayrı imha silahının kıskacında kalıyor.

Mutfak ve yatak odasıyla ahır sökülüp götürülüyor yerinden. Pencerelerdeki camlar un ufak oluyor. Çatı uçup gidiyor. Yaşlı

kestane ve bahçedeki tüm elma ağaçları yanmaya başlıyor alev alev; beri yandan Matarnia'nın kuzeyindeki ormanlar, tepeler üzerinden denize kadar uzanan büyük ormanın bir parçası durumundaki bu ormanlar da yanıyor, sanki yanıp kül olmak için yeşerip büyümüşler.

Bahçe kapısının önündeki arabalardan birkaçını ısı dalgası tutuşturuyor, basınç dalgası hurdaya çeviriyor; aralarında Oliva'dan piskopos temsilcisinin görkemli Limuzin'iyle bizim Bay Matzetah'ın Mercedes'i bulunan daha başka bazı arabalar ise sessiz sedasız yanıp duruyor.

İlkin öyle görülüyor ki, daha demin çiçeklerle bezenmiş koltuğunda oturan Anna Koljaiczek felaketten sağ çıkmıştır yalnız, gözleri kör olmuştur, ama henüz nefes alıp vermektedir. Gelgelelim torunu Oskar, enkaz altında kalmış, kıpırdanıp durmaktadır. Bütün konuklar evden dışarı fırlar, Şoför Bruno bile basınç dalgasına karşı koyamazken, salonun koruyucu dört duvarının yardımıyla ve benim gerek farenin talimatını dinlemeyen isteminin sayesinde büyük anneyle torunu Oskar sağ çıkıyor Kızılca Kıyamet'ten.

Ve televizyonun ekranı henüz canlılığını koruyor, bundan böyle Anna Koljaiczek ekranda görünmüyorsa da, hâlâ bir araya toplanmış duruyor konuklar; çünkü her şeyi bilen, yalnızca bu sonu önceden kestiremeyen bizim Bay Matzerath'ın video filmi eğlendirici niteliğini sürdürüyor. Stephan Bronski'nin oğulları arasında bir kez daha Lady Bruns ekranda beliriyor, bir kez daha piskopos temsilcisi hazretleri geliyor görüntüye... Derken polka melodileriyle film bitiyor ve hâlâ şen şakrak büyükannenin yakın çekimden bir resminin ardı sıra son görüntü olarak "Kızlık adı Bronski olan pek saygıdeğer Anna Koljaiczek'in yüz yedinci doğum gününün sonu" yazısı ekranda boy gösteriyor. Bundan böyle pır pır edip duruyor ekranın yüzü; piller tükendi mi, bu titreşme de sönüp gidecek.

Çevresinde konuklarla hısım ve akrabaların varlığını hissedemeyen büyükanne, pek çok kez sesleniyor: "Nereye kayboldunuz hey!" ve neler olup bittiğine akıl erdiremiyor bir türlü.

Büyük annenin yanıbaşındaki masanın üzerinde duran porselen at kırılıp dökülmüş. Kule pastadan artakalanı ezilip vıcık vıcık olmuş. Tavandaki direklerden biri, elektrikli ızgaranın üzerine düşmüş. Guguklu saat, duvardan yuvarlanmış yere. Bronz baş enkaz altında kalmış, abanoz ağacından çıplak heykel parçalanmış, ama metal "Solidarnosc" yazısı duruyor sapasağlam, kehribar sapıyla mektup açıcıya da hiçbir şey olmamış. Ve dört bir yanda, masanın üzerinde, koltuğun çevresinde duka altınları ve aralarında teneke trampetlisi de olmak üzere sevimli Şirinler saçılmış duruyor. "Oskarcık!" diye sesleniyor Anna Koljaiczek. "Bir şey göremiyorum. Nerdesin Oskarcık, de bana!"

Oskar'ın da gözü görmeyebilir artık. Yalnızca kokular, önüne düşüp kendisine yol gösterebilir. Sesinden yoksun kaldı, ama yerde sürünebiliyor. Mutfaktaki enkazın altından sürüne sürüne çıkıyor ortaya, elleri ve ayakları üzerinde güçlükle emekleyerek büyük annesinin koltuğuna ve "Oskar!" diye seslenen büyük annesine yaklaşıyor. Altın çerçeveli gözlüğünün hâlâ gözünde olması ilginç. Ama kravat iğnesi yerinde değil. Bana öyle geliyor ki, dünyanın dört bir yanında, bu arada kuşkusuz Kaşubya'da bütün canlılar yok olurken, bizim Oskar'ın boyu daha da kısalıyor, Oskar gözle görülecek gibi büzülüp buruşuyor adeta. Tavandan düşmüş direğin üstünden geçiyor derken, sonra sevimli Şirinlerin yanına geliyor, ardından büyük annesinin ayaklarının dibinde buluyor kendini. Bizim Bay Matzerath, hedefinden öylesine şaşmaz şekilde büyük annesinin eteklerinin altına sığınmaya çalışıyor ki adeta yaşamı boyunca bu yeri arayıp durmuştur.

O, sonunda ortadan kayboluyor, ben de yakamı kurtarıyorum kendisinden. Bir daha asla Oskar diye biri yaşamayacak, Oskar olarak bana kimse itirazlar yöneltemeyecek artık. Oskar büyük annesinin eteklerinin atında biraz daha büzülecek ve tıbbi raporların diliyle ex olduğu zaman, vücudundaki su tümüyle çekilmiş bulunacak. Artık "Oskarcık!" diye seslenemeyen, yalnızca tespihini çekip dua eden Anna Koljaiczek, etekliklerinin altında Oskar'ın varlığını algılıyor mudur acaba?

Biliyorduk önceden biz bu sonu
Ekranlarda buharlaşmamızın görüntüleri,
Ve büzülüp buruşmamızın, son esrimeye yetenekli.

Sürpriz olmadı bizler için, biliyorduk çünkü
Toz fırtınalarını ve bitmeyen ayazları çok iyi,
Biliyorduk, bilen kişiler olarak yok oluyoruz şimdi.

Gülümsüyoruz işittik mi kimi toplulukların
Kanada'da, Yeni Zelanda'da ve İsviçre dağlarında
Talim edip durduğunu, sağ çıkmayı Kızılca Kıyamet'ten.
Kendilerine ve başkalarına karşı hoyrat.
Amaçları sonra da var olmak.
Hacıyatmaz beyler, hamfendiler

Anlaşmaya göre Avrupa'da başlayacak,
Akla uygunu da bu, çünkü çok şey burada başladı
Sıçradı ardından tüm dünyaya.

Bizden kaynaklanıyor tüm ilerlemeler.
Bizler, tarihin yükü altında yorgun düşmüş biraz,
Günlerden tarihin sonu.

Bunu Polonya yolculuğuna çıkmadan bizim Bay Matzerath söylemişti kesin bir tonla; yoksa minberden katedralde toplanmış tüm farelere vaazda bulunan dişi fare miydi?

Şöyle diyordu dişi fare: Biricik dine dönünüz. Ya da eğitsel bir filmle ilgili açıklamalarda bulunuyor, zamana işaret ederek -on ikiye beş kala- aklını başına toplamasını istiyordu herkesin, bunu yaparken de gerilere bakarak konuşuyordu. Dünya çığırından çıkmıştı, ama insan soyunun kodamanları bir iş yemeğinden ötekisine işi erteliyorlardı; bu nedenledir ki, bizim Bay Matzerath ön uyarı olarak filmde şöyle diyordu: Şirazesinden çıkıyor dünya; ama dört bir yanda işitilen çıtırtı sesi, kendisiyle bir arada yaşan-

ması gereken malzeme yorgunluğuyla açıklanıyor.

Sonlarının geldiğini görmelerine karşın, insanların "Elden ne gelir ki!" demelerine üzülerek tanık oldu dişi fare; ne var ki, Oskar, hâlâ umudunu kesmemiş gibi bundan böyle de kızmaktan kendini alamadı: Görmüyor musunuz, ey budalalar, hâlâ sizin elinizdedir; şu anda bile, uçuruma yuvarlanmanıza rağmen kalmışken...

Yazık, diye sesini yükseltti dişi fare, ne kadar sevgiyle yürekten bağlıydık kendilerine! Az ötü sinyal verip onları uyardık?

Bir kez daha suçlayıcı bir edayla insanlara seslendi Oskar: "Farelerin yollara döküldüklerini, güpegündüz sokaklarda koşuşarak sizi uyarmaya çalıştıklarını farketmediniz mi?"

Sankt Marien kilisesinin minberinde dikilen dişi fare, birden aklına gelmiş gibi şöyle dedi: "Başka hayvanlar da açığa vurdu korkularını. Ama insan bir türlü korkmaya yanaşmadı."

Son haberlere göre, dedi Oskar, konuşan balık artık konuşmuyor, sürüler halindeki denizanalarının suların üstünde gezinen şarkıları işitiliyor daha çok.

Ama insanlar görmedi ve işitmedi, diye yakındı dişi fare, kilisede toplanmış farelere. Görüyor ve işitiyor, öyleyken aklınızı başınıza toplamıyorsunuz, diye bağırdı Oskar suçlayarak.

Tavuklar küp biçiminde yumurta yumurtlasa, insanlar yumurtayı ilerleme diye gösterecekti, dedi dişi fare alay ederek ve Oskar, sonraki edebiyat denen şey sözcüklerle yardımına koşmuş gibi gök gürlemesini andıran bir sesle haykırdı: En sonunda anlamanız için ırmaklar bayır yukarı mı akmalı, dağlar aşağıda mı kalkmalıydı önünüzde?

Dişi fare, Sankt Marien kilisesinin minberinden insanların çılgınca eylemlerini sürekli dile getirip duruyordu. Bir ara Meşuggeleş Balesseks! diye yükseltti sesini. Manyak herifler! Bizim Bay Matzerath ise, o eğitici filminde bütün film boyu bıkıp usanmadan insan soyunun yok olma tehlikesine dikkati çekiyordu; Polonya'dan döner dönmez bu kasetin seri üretimine başlayacaktı. Dişi fareye gelince, vaazını sürdürdü; kilisede toplanmış fareler-

den, tarihe karışmış insanlar gibi mezhep kavgasına tutuşup dağılmayarak inanç konusunda birlik olmalarını ve yeryüzündeki son kalan insanları yâd ederek tapınmalarını istedi.

Son kalan insanlar derken, koltuğundaki Anna Koljaiczek ile yörüngesinde dönüp duran uzay kapsülündeki beni kastediyordu; çünkü hâlâ minberde dikilerek, ama bundan böyle bir vaiz edasıyla değil de, daha çok keyif yerinde biri gibi, bana -Oskar'ın yeniden lafa karışmasına izin vermeksizin- insan sonrası tarihten haberler iletmeye koyulmuştu.

Şöyle diyordu rüyama giren dişi fare: Gök gürlemesini andıran sözler, çokluk mucizeler yaratıyor hâlâ. Sevinebilirsin, dostum, kavgadan artık vazgeçtik! Mezhep çekişmeleri gerilerde kalıyor! Uzlaşmaya yanaşılıyor artık, bölünmelerin kasıtlı olmadığı vurgulanıyor. Aklın, mantığın sesine kulak veriliyor. Öneriler atılıyor ortaya, içlerinden bazıları üzerinde düşünülmeye değer öneriler. Anlayacağın, bir kez daha biz Katoliklerin dediği oldu. Bu arada o azınlığın yardımını gördük; anımsadın mı hani, Ortodokslardan ayrılıp kendilerini İlk Hristiyan Komünistler diye gösteren ve bunun üzerine başka küçük topluluklarca izlenip saldırıya uğrayan bir azınlık. Ellerinden gelen kötülüğü yapmaktan geri kalmayan Ortodoks kimselerin yanı sıra Protestan yobazlardı bu azınlığın peşine düşenler. İşkenceler gündeme geldi derken. Sözde döneklere insanların icat ettiği eza ve cefalar reva görülmüş, ancak daha sonra herkesin önünde uygulanan o caydırıcı cezalara geçilmişti. Bu işte en çok biz Katoliklerin amansız davrandığı iddiası, her türlü yüce gerçeğin uzağında inatla varlığını sürdüren bir söylentiden başka şey değil; ne var ki caydırıcı cezalar, içerdiği somutluluk nedeniyle bizim de işimize gelmemiş değildi.

Bunun üzerine, Bischof dağındaki çarmıha germelerden söz açtı dişi fare. Biliyorsun, dedi, bu tepeden bakınca, kenti kuşbakışı görebilirsin pek güzel.

O anda Hollanda Okuluna mensup ressamların Orta Çağda ahşap panolar üzerine yaptıkları resimleri anımsadım; bu resimlerde İsa ile iki haydutun Bischof dağında çarmıha gerilişi o türlü

çizilmişti ki, arka planda Danzig kentinin kuleleri görünüyor, daha arkada ise gemilerin şenlendirdiği Baltık denizi seçiliyordu.

İsa'ya inanmayan yüz otuz fareyi Bischof dağında çarmıha gerdiler, dedi dişi fare.

İnanmam! İnanınaın! diye haykırdım ben.

Çarmıhları üç sıra halinde kurınuşlardı.

Ama nasıl, neyle gerdiler çarmıha?

Neyle olacak, çivilerle, kuş beyinli!

Yalan! Fare uydurması!

Söylediklerine inanmam için, dişi fare, birbiriyle arası açık fare topluluklarının birleşmesinin, kendi deyimiyle uzlaşmasının Bischof dağında hangi yoldan sağlandığını bana gösterdi. Her zaman elinin altındaki o geriye dönüşlerden birine başvurarak, güzelce çakılıp çivilenen tahtalardan hazırlanmış, üzerinde ilk Hristiyanların çarmıha gerildiği yüzden fazla çarmıh çıkardı karşıına. Nasıl Sankt Marien Kilisesi'nin ana mihrabının üstünde çarmıha gerilmiş İsa'nın sağında ve solunda Yuhanna ile Meryem dikiliyorsa, Bischof dağında çarmıha gerilmiş yüz otuz farenin her birinin başında da ayakta dikilmiş ağlayıp sızlayan iki fare görülüyordu.

Taşkında suların sürükleyip getirdiği tahtalardan çatıldı çarmıhların hepsi, diye açıkladı dişi fare. Çivilere gelince, inceleri olsun, kalın demir çiviler olsun, her tarafta var.

Çarmıhlar bir tepenin üzerine o kadar pitoresk şekilde yerleştirilmişti ki, arka planda nötron bombalarından doğal olarak zarar görmemiş kentin kurumla siyaha boyanmış kuleleri ve kulecikleri yer alıyordu; daha arkada da deniz seçiliyor, ama ta ufka kadar bir gemi falan görülmüyordu.

İbret alınması gereken etkileyici bir manzara! O gün bugün bizler yeniden bir araya gelmekle kalmadık, insanların Kızılca Kıyamet'ten az önce anıtların duvarları üzerine yerleştirdiği koruyucu örtüyü uzaklaştırmaya başladık. Kendileri son bulmadan, uygarlıklarını böyle düşünmekle çok akıllıca davranınışlardı doğrusu.

Dişi fare, dikkatimi çarmıha gerilmiş farelerden başka tarafa çekmek ister gibi, kentteki yaşamla ilgili sahneleri getirdi görüntüye ve yeni çalışmalarına ilişkin açıklamalarda bulundu: Şunu da belirteyim ki, duvarlar üzerindeki koruyucu örtünün uzaklaştırılması, hepsinden çok kalabalık Protestan topluluklarını eğlendiriyora benziyor; bir şeyin kefaretini öder gibi harıl harıl çalışıyorlar. Ama belki de onlardaki şevk ve gayreti kamçılayan, yalnızca Alman kökenli olmalarıdır. Görüyorsun, koruyucu örtü altındaki asıl duvarları nasıl sistematik şekilde açığa çıkarıyorlar. Vardiyalar halinde sürdürüyorlar uğraşlarını. Ayrıca, bizim -anınsayacaksın- ağza konacak gibi görmediğimiz o iğrenç kurum siyahı solucanları da işe koşuyorlar. Her neyse işte, Meryem Ana Kilisesi'ndeki kulenin yarıya kadar bölümü yine tuğla kırınızısıyla çıktı sonunda ortaya, Sankt Trinitatis Kilisesi'nin o şahane süsleıneli çatısı da öyle. Görüyorsun işte, koruyucu örtü altında tuğla duvarlar ne sağlam kalmış.

Ve görüyorduın ben. Sayısız fare duvarların üzerindeki kabuğu soyuyor, toz fırtınalarının taşıyıp getirdiği kurumun bitiriyor işini, bu arada başparmak boyundaki kurum siyahı solucanlar kendilerine yardım ediyordu. Hatta işledikleri kötülüklerin kefaretini Protestan farelerin dünyevî yapılarda bile ödediklerini görüyordum: Mottlau ırınağına ve Uzun Pazar'a açılan Yeşil Kapıyı, Artus Sarayı'nın ön cephesini ve Belediye Sarayını temizlik işleminden geçiriyor, binanın tepesinde altın kaplama bir Polonya kralının taht kurduğu zarif kuleye rahatlıkla tırmanıp çıkıyorlardı.

Kule, eskisi gibi pırıl pırıl olmuştu! Güzel değil mi? diye sesini yükseltti rüyama giren dişi fare. Böyle bir kentte yaşamaya değmez mi yine? Bu yüzden, kendi kendimize söyleyip durduğumuz gibi, Bischof dağında verilmiş kurbanların boşa gittiği ileri sürülemez. Biz fareler, inanç konusunda yeniden birleştik. Koltuğunda nefes alıp veren en son insanın önünde hep beraber saygıyla eğiliyoruz; o da bizim gibi duayla güçlenmeye çalışıyor, hep bu kadın, tespihini çekip dua ediyor sürekli. Beri yandan da şöyle fı-

sıldadığını işitiyoruz: Ve sen Meryem Anamız, acılarla dolu ve mübarek...

Peki ben? diye haykırdım. Ben, kime yalvarıp yakaracağım? Geminin enkazı denizde sağa sola sürüklendikten, Damroka diye biri de artık yaşamadıktan sonra, uzay kapsülümde nasıl sabredeceğim...

Ki sen, bizim için çile çektin... Dişi fare, kılını kıpırdatmadan, Anna Koljaiczek'in dualarını tekrarlıyordu; dua ede ede, gözlerimin önünden silinip gitti.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kadınlar, canlanıp diriliyor yeniden; ülke yönetimsiz kalıyor; açlık canavarı ortalıkta kol geziyor; iki mumya aksesuarıyla birlikte bir başka yere taşınıyor; ardından tarıncılık başlıyor; fare, kuş ve ayçiçeği tek bir görüntü oluşturuyor; insanlar, bu yeryüzünde yaşamamış sanki; dört bir yanda tomurcuklanmalar, filizlenmeler, sarılıp dolanmalar, Oskar, bir kez daha çıkıp konuşuyor ve ilk sessiz değişiminden sonra hasat bayramı kutlanıyor.

Aslında Ressam Malskat'tan anlatmam, acele etmeyi bir yana bırakıp onun harıl harıl çalışmasını izleyerek -sonra dördüncü, daha sonra beşinci boyunduruğu resimlerle donattı-yapmam gerekirdi bunu; ama ne zaman Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin içinde kurulmuş iskeleyi tırmanıp koranın kubbeli tavanına doğru yaklaşsam -nemli, soğuk ve esintili yukarısı- günümüzün dünyası iskele tahtalarından gerisin geri kendisine çağırıyor beni. Orman, kaşla göz arasında gümleyip gidiyor da ormanla birlikte masalar öbür dünyayı boyluyorsa, düzmece ellili yılları, kim kendine dert eder artık? Benim gündüz ve gece düşlerim Orwell yılına rastlıyorsa, savaş öncesi yıllardaki savaş sonrası yıllara, kim dönüp bakar artık? Ayrıca, Anna Koljaiczek ölmek istiyor, ölemiyor bir türlü. Bir leş olarak Yeni Ilsebill açık denize doğru sürükleniyor. Sonunu arayıp duran bir sürü öykü; beri yanda Malskat'ın öyküsü dönüp dolaşıp kendisine yeniden el atılsın istiyor, Ressam Malskat'ın o kutsal düzmece resimlerine çifte sahtekârlıklarıyla katkıda bulunduklarından, sırf bu yüzden her iki devlet kurucusu yaşlı Adenauer'le sivri sakallı Ulbricht'i mezarlarından çıkarıp bir podyum üzerine yerleştirmek, eğlenceli bir işmiş gibi sanki. Polonya yolculuğuna çıkmadan bizim Bay Matzerath'ın söylediğine göre, pekâlâ bir arada yaşanabilmişti söz konusu sahtekârlık-

la, şimdiye kadar güzel güzel yaşanmıştı.

Peki ama, şimdiyle anlatılmak istenen ne? Rüyama giren dişi fare şöyle diyor: Şimdi, hele şükür tüm çekişmeleri geride bıraktık. Meryem Ana Kilisesi'nin geniş cemaat yerinde bir araya toplanmış bütün fareler, yerküresinin çevresinde dönüp duran en son uyduya hep bir ağızdan tapınıyor...

Kayışlar, kemerlerle bağlanmış olarak benim içinde oturduğum uydu. Uzay kapsülünde ben. Altımda panoramik manzarayla: Ben. Kurum siyahı dumanların çekilmesinden sonra yeniden netleşen görüş. Yukarıdan bakınca tuhaf bir manzarası var yerküresinin; Vasco da Gama zamanında henüz tam bir kesinliği içermeyen haritalarda karşılaşılan sahiller geriye dönüp gelmiş sanki.

Dişi fare sorularımı doğruluyor: Buzulların erimesi ve suların kabarması, sahilleri oyup saçak saçak yaptı. Yalnız Umman denizi ve Akdeniz değil, benim Baltık denizi de karalardan içeri girdi, büyüdü, genişletti sınırlarını. Ada ve adacıkları silip süpürdü, tüm ırmak ağızlarını genişletti. Yukarıdan bakınca, Danzig ya da Gdansk, taşan Werder ırmağından balçık bir duvarla ayrılmış bir kent izlenimi uyandırıyor. Uzay kapsülümde ağzımı açıp aşırı panoramik laflar etmeye kalkar kalkmaz, benim eksik bıraktıklarımı tamamlayan dişi fare, Baltık denizinde artık medüz falan kalmadığını söylüyor.

Rusya'dan göçüp gelen, ama kentsel bölgelere koyverilmeyen farelerin, Weichsel ırmağının ağzındaki şimdi tümüyle sular altında kalmış bereketli topraklarda nasıl yerleşebildiklerini sorduğum zaman, şöyle diyor dişi fare: Bent kalıntıları vardı, ayrıca demiryolu üzerinde toprak setler, çamurdan tümsekler bulunuyordu. Bizler, nerde olsa tutunacak bir dal geçiririz ele. Hem sular da çekiliyor. Nuh tufanında nasıl sonradan çekilmişti yine, onun gibi tıpkı.

Benim yeryüzünde insanların varlığını Üçüncü Program'daki konuşmalardan alıntılar ya da güncel ayrıntılarla, dolar kuruyla, olimpiyat rekorlarıyla kanıtlama çabalarıma karşılık dişi fare, insan sonrası yaşama ilişkin ayrıntılardan konuşup duruyor. Dünyaya getirdikleri sağlıklı yavrulardan, onların da yine hiçbir sa-

katlığı olmayan yavrularından söz açıyor. Arada, Anna Koljaiczek'ın mırıldandığını işitiyorum: Bir an önce bitse bari!

Daha demin uzay kapsülüm bazı yerde açılıp yayılmış, bazı yerde küçülüp büzülmüş kıtalar üzerindeydi, Bengal körfezini ve bir zaman iğne atılsa yere düşmeyecek kadar kalabalık Kalküta kentini yalnızca siyah bir leke olarak görmüştüm; düşte geçen kısa bir sürenin ardından yine altımda Baltık denizi ilişiyor gözüme, Yeni Ilsebill belli bir hedef gözetmeden, ama Doğu yönünde sürüklenip gidiyor. Hemen insanların dünyasında alıyorum soluğu: Ne iyi, ölü ormanda hâlâ dikenli çit filizlenip yeşeriyor ve o eski Uyuyan Prenses numarasından başarılı sonuçlar alınabiliyor hâlâ. Kaçıp ellinci yıllara sığınıyor, o sırada yirmi bir ermişten on üçüncüsünün silüetini kotarmaya çalışan Malskat'ın fırçasının devinimlerini izliyorum. Dişi farenin insansonrası özgüvenini sarsmak için şöyle diyorum: Pek yakında, Şansölye Adenauer, yedi yüzüncü kuruluş yıldönümü dolayısıyla Lübeck'e gelip mucizeyi görecek. Artık nasıl şaşıracaktır kimbilir?

Bundan böyle bir sohbet edasıyla değil de, daha çok kızıp içerlemiş, şöyle söyledi dişi fare: Senin gemideki beş kadın buhar olup uçtu... Yalan! diye haykırdım ben. Sen o kadar bilirsin! Anna Koljaiczek ruhunu teslim etmeyeceği gibi, gemi enkazında da ölen kimse olmayacak. Ben öyle istiyorum çünkü. Nihayet ben, dişi fare, eski sahil yük gemisini korku ve çaresizlikten kadın mürettebatla donattım. Hepsi sevdiğim kişilerdi. Kimine sağlam, kimine biraz çürük ipliklerle bağlıydım. Ama aradan yıllar geçti, elimden çıkıp gitti hepsi. Bu yüzden, onları yine arayıp bularak dar bir mekân içinde bir araya toplamayı düşündüm. Birbiriyle güzel güzel geçinmelerini, abla kardeş gibi ideal bir ilişki içinde bir arada yaşamalarını istiyordum. Dolayısıyla, bir gemi tasarladım kafamda ve kadınları denizcilikten anlayan kişilere dönüştürdüm. Zor olmadı benim için, çünkü hepsi de somun anahtarlarının ve bujilerin dilinden anlıyordu, ama yine de ulaşmak istedikleri bir hedefleri vardı, uzun zaman gökyüzünde bulutlarda aramış, sonunda yeryüzünde suyun altında bulmuşlardı onu. Sonunda ulaştılar he-

deflerine; süslenip püslendiler, takıp takıştırdılar; oysa sen, dişi fare, sondan, finalden, bitimden bahsettin, senin o farece Kızılca Kıyamet sözünü çıkardın ağzından. Şu anda kadınlar ölümcül yaralar almış, gemi güvertesinde emekliyor, geminin bordasından aşağılara sarkıyor, suların dibinde batık kenti görmek istiyorlar. Beş kadından artık eskisi gibi güzelim bukleleri bulunmayan, ötekiler gibi dazlak başıyla biri bağırıyor, yara bere içinde bir deliğe dönüşmüş ağzıyla bağırabilirmiş gibi bağırıyor ansızın: İşte orada, bizim Vineta orada, aşağıda! Altımızda bizim. Su da öylesine berrak ki! Görüşü engelleyecek ne bir alg, ne bir yosun var. Henüz yollar ve meydanlarda kimseler seçilmiyor, ama göz açıp kapamadan Vineta'nın kadın sahipleri ışıl ışıl giysiler içinde kenti şenlendirecekler; bizi selamlayacak, el edip yanlarına çağıracaklar. Hiçbir zorbalığın, hiçbir baskının yer almadığı, hoşgörüden ve dostça eğlencelerden başka şey bilmeyen ülkelerine alıp götürecekleri bizi. Ve bizi yine sağlımıza kavuşturacaklar, sonunda tarü taze ciltlerimiz ve bukle bukle saçlarımız olacak eskisi gibi. Bakın, kardeşlerim! Bütün yollar, sokaklar kımıl kımıl. Neşeli bir kaynaşma. Vardık varmayı istediğimiz yere, en sonunda vardık...

Acılı bir gündüz düşü. Görüntüler birbirini sabırsızlıkla itip uzaklaştırıyordu. Hoşa gidecek bir şey düşlemek istedim, halka halinde yapılan uyumlu bir dans örneğin -insanın içini şenlendiren ileri geri devinimler- ne var ki, Vineta'nın kaldırımlarında farelerden başka canlı yoktu, sokaklar içinden bir gölge gibi sessiz kayıp giden, kiliselere girip kiliselerden çıkan, bir araya toplanan, ters yönlerde koşturan, köprüler üzerinden geçen fareler...

Derken kadınlardan biri yaralı ağzıyla haykırdı: Büyülenmiş hepsi. Birileri çıkıp büyülemiş onları. Büyülü bir söz, kara yürekli, çullanmış üzerlerine. Bu büyüden onları kurtarmalıyız.

Bunu pisibalığı yaptı mutlaka! diye bağırdı bir başka yaralı ağız. Pisibalığı gelmeli, büyüyü bozup kadınları kurtarmalı!

Hey, pisibalığı! diye bağırdılar ardından, bizi duyuyor musun! Elinden pek çok şey gelen pisibalığından sözünü tutup Vineta'yı farelerden temizlemesini ve onu yine kadınlar kenti yapmasını is-

tediler, bitkin düşene kadar yineleyip durdular isteklerini.

Ama ne yardıma geldi pisibalığı, ne konuştu, ne de verdiği sözü yerine getirdi. Yalnız denizanalarını değil, Vineta sokaklarında seğirtip duran fareler dışında hiçbir canlıyı içinde barındırmayan deniz, Doğu'dan ve Batı'dan gelerek kendi içinde eşinen dumanların kapladığı boş bir gökyüzü altında serilmiş yatıyordu.

Güçlükle nefes alıp veren Anna Koljaiczek'e, doğru mu diye sordum, bundan böyle yalnız fareler mi var artık, dört bir yanda fareler, hatta Vineta'da bile? Oysa kapıları kadınlara açık olacaktı Vineta'nın, ilkin Mon adasının tebeşir kayalıklarının önünde ve sonradan her çağrıldığında pisibalığının verdiği söz böyleydi.

Bunun üzerine, aslında susmak ve ölmekten başka şey istemeyen Anna Koljaiczek şöyle dedi: Pisibalığı falan yok. Masallar da yok artık. İnsanların da sonu geldi. Her zaman yağmaladılar, kasıp kavurdular ortalığı. Hep kötülük peşinde koştular. Hepsi helâk oldu şimdi, Aziz Tanrı onları cezalandırdı. Ah ah, bitse artık şu çile!

Ben öldü, öldü sonunda diye yazsam bile, yine de ölmek elinde değildi Anna Koljaiczek'in; yerküresinin çevresinde tekrar tekrar dolanmaktan benim kendimi alamayışım gibi tıpkı.

Aman Tanrım! diye sesini yükseltti Anna Koljaiczek. Hayat sönmüş her tarafta.

Cevap ver yeryüzü! diye bağırıyordu uzay koltuğundaki adam. Lanet olsun, her şey yok olup gitti mi bir anda? Hepiniz gebermediniz ya...

Ortada yara bere içinde bir ağız boşluğu da kalmamıştı artık. Kadınlar can çekişiyordu. Benim öyle istemem, kendilerini hayatta tutamazdı artık. Onların sonunu geciktirmek için bundan böyle aklıma bir çare gelmiyordu. Ancak, şimdi -ya da şimdi yeniden- Ilsebill'in enkazı, dumandan siyaha boyanmış gökyüzünün altında açık denize doğru sürükleniyordu...

Anna Koljaiczek'in hâlâ usulcacık sızlanışı: Aman Tanrım! Aman Tanrım! Bir an önce öleyim ne olur!

Beri yandan ben kendimin de şöyle sızlanıp yakındığını işitiyordum: Biz ne yaptık böyle? Bizi böyle bir sonuca sürükleyen ne

oldu? Ne kadınlar kaldı ortada, ne pisibalığı; masallar da yok artık, çünkü son ana kadar imdat! diye bağırıp durmuş orman da duman olup uçtu havaya...

Beni avutmak ister gibi şöyle dedi dişi fare: Biz varız ya işte. Hem dumanlar da çekileli hayli zaman oldu. Rüzgâr, fırtına radyoaktif külleri adil bir biçimde dağıttı, üleştirdi, yeryüzündeki tüm yaşam radyasyon bereketinden nasibini alsın. Güneş ışığının sıcaklığını üzerinde hissetmeksizin çaresiz uzun süre dolanıp durdu dünya. Yeryüzünü soğuk ve karanlık kapladıktan sonra bizim bile sayımız azalmış, bir avuç kalmıştık ancak. Ama çok geçmeden yalnız biz çoğalınadık, dört bir yanda bir kıpırdanmadır başladı: Göllerde, ırmaklarda, denizin sığ sularında. Eski türler yeni kılıklar altında çıktı ortaya; beri yandan, şimdiye dek hiç eşine rastlanmayıp bizi bile hayrette bırakan türler oluştu. Gönlünü ferah tut, dostum! Yaşam yeniden yeşerip dal budak salacak. Eski dünya yenileyecek kendini. Ve eski masalların da içlerinde mucizevi bir şekilde yaşamını sürdüreceği yeni masallar, biz fareler arasında kuşaktan kuşağa anlatılıp duracak.

Her şey planlandığı gibi gerçekleşiyor; Uyuyan Güzel'in parmağına batıp kanatan öreke dört bir yanda büyülü bir havayı estirir estirmez Şansölye ile bakanlar, uzmanlar ve polisler, hatta televizyon ekibindekiler ve ellerindeki not defterlerine en son çiziktirdikleri sözcükle o cin gibi gazeteciler derin bir uykuya, Uyuyan Güzel uykusuna dalıyor; dikenli çit kimseyi koyvermeyecek gibi sık bir şekilde boy atar atınaz tabanları kaldıran bütün masal kahramanları, ölü ormandaki olay yerinden ve taştan oyulmuş anıttan uzaklaşıp henüz ayakta duran ormandan içeri atıyorlar kendilerini. Kaldıkları pansiyona, yalnız Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesiyle kurdun kendilerini beklediği Kurabiye Ev'e yollanıyorlar.

Hansel ve Gretel, Grimın Kardeşler'i ellerinden tutuyor; Seksekbacak, bir ayağı üzerinde sekerek önden gidiyor. Eski Ford'un içinde sihirli aynasıyla kötü kalpli üveyanne, arkada da Pamuk Prenses ile seks manyağı cüceler oturuyor. Direksiyonun başında kesik elleriyle Elsiz Kız var.

Rapunzel, saçlarıyla ağlayan prensi çekip getiriyor ardından: Prens durup durup arkasına bakıyor, sanki birini öpermiş gibi bir şekil veriyor ağzına, sanki aklı fikri öpmekte yalnız, sanki başka bir şey gelmiyor elinden, sanki bu işi yapmakla görevlendirilmiş, sanki öpme saplantısı kök salmış içine, kendisinden ne kadar uzakta uyursa uyusun Uyuyan Güzel'ini habire öpüp uyandırmak boynunun borcuymuş sanki. Bir ayağı gidiyor, bir ayağı gitmiyor Prens'in, sonunda duruyor, Rapunzel'in saçlarından kurtarıyor kendini, dikenli çite varmak, o zarif kılıcıyla çiti yarıp geçmek, harabe halindeki kuleye tırmanmak, Uyuyan Güzel'inin üzerine eğilmek istiyor. Ağaç kovuğunda pusuya yatmış cadı yetişiyor oradan, ensesinden yakaladığı gibi öpüyor Prens'i; Prens'in dizlerinin bağı çözülüyor. Bağıra bağıra ötekilerin ardı sıra koşmaya başlıyor, cadı da peşinden. En arkadan gelen Rübezahl, o mahzun sevgili çiftini önüne katmış getiriyor, Jorinde ile Joringel üzüntüden ikide bir taş kesip yosun tutmak istiyorlar çünkü.

Kurabiye Ev, bir pansiyon evinin şenliğine bürünüyor. Garsonluk işini üstlenen Seksekbacak, mavi, kırmızı ve yeşil renkte içkiler dağıtıyor. Grimın Kardeşler, inci çiçeği bolü yudumluyorlar. İçkisini kafasına diken Kurbağa Kral, migrenden sızlanan sevgilisini kuyunun yanıbaşına yatırıyor, sonra kuyunun içine atlıyor kendisi, göz açıp kapamadan kurbağa olarak yine çıkıp geliyor ve sevgilisinin alnına kuruluyor. Bunu gören Gretel, kendi alnının da serinletilmesi gerekiyormuş gibi Kurbağa Kral'ın sevgilisinin yanıbaşına uzanıyor. Az önce düzenli nefes alıp veren Kurbağa Kral, tedirgin oluyor durumdan; sevgilisinin alnından Gretel'in çocuksu alnına sıçrıyor, sonra yine dönüyor sevgilisine, birinden ötekisine mekik dokuyor. Cadı, sarı sarı gözleriyle izliyor durumu. Sonunda bir de ben deneyeyim diyor ve gidip prensesin öbür tarafına uzanıyor; bunun üzerine, Kurbağa Kral onun cadı alnına da çıkıp oturuyor, dur durak bilmeden bir oraya, bir buraya sıçrıyor habire, her alın serinletmeyi bekliyor çünkü.

Pansiyondaki konuklar Kurbağa Kral'ın soluk soluğa sürdürdüğü çabayı seyrediyor, gülüp eğleniyorlar. Yedi Cüce, imalı jest-

lerle bu, alından alna sıçramaların anlamına değiniyor. Hansel içerliyor Gretel'e: "Aklının tahtasından biri eksik bunun!" Grimm Kardeşler, bu sıçramalı çeşitlemeleri dikkatle izliyor. Wilhelm, şöyle diyor Jacob'a: "Görüyorsun ya, kardeşim, bizim masalların kendilerine özgü yaşamları var."

Cadının yokluğunu fırsat bilen kötü kalpli üvey anne, Grimm Kardeşler'e müzeyi gezdirmeye koyuluyor. "Her şey güzelce saklanıp korunmuş," diyor. "Kemikçikler, zehirli elma, tarak, kemer. Burada olmayan bir tek öreke var. Onun da nereye gittiğini, beyler, tahmin edeceklerdir sanırım."

Derken bütün kadınlar ve kızlar Grimm Kardeşler'le ilgilenmeye, onların gözüne girmeye bakıyorlar. En başta da Grimm Kardeşler'e kendi masallarını izletmek isteyen Kırmızı Şapkalı Kız ile büyükannesi. Ne var ki, sihirli aynada eski siyah-beyaz filmi oynamaya başlar başlamaz, kendi filmiyle mahzun Prens'i neşelendirmek isteyen Rapunzel, büyükanneyle torununu itip uzaklaştırmaya çalışıyor aynanın önünden. Kalan süre bir boğuşmadan sonra -Kırmızı Şapkalı Kız ile Rapunzel saç saça, baş başa yerde yatıyorlar çoktan- kötü kalpli üvey anne araya girip kavgayı yatıştırıyor. "Doğrusu Prens'i biraz oyalayıp eğlendirsek, fena olmayacak. Zavallı Prens! Baksanıza, nasıl acı çekiyor."

Bunun üzerine, oradakiler hem duygulanmış, hem şaşırıp kalmış Grimm Kardeşler'le oturup pır pır eden görüntüleriyle eski siyah-beyaz filmi seyrediyorlar.

Film öyle acıklı sahneleri içeriyor ki, Elsiz Kız, ağlamaktan kendini alamıyor. Kesik sağ elinin tuttuğu kesik sol elinin tırnaklarını kemiriyor durmadan. Seksekbacak'ın sümkürdüğü işitiliyor. Jorinde ile Joringel'in iki gözü iki çeşme.

Uyuyan Güzel'in Prens'i, filmdeki prense bön bön bakıyor; sihirli aynadaki filmi altbaşlık olarak yorumlayan: "Rapunzel, Rapunzel, sarkıt saçlarını!" seslenişine yakışıksız şekilde gülüyor.

Kırmızı Başlıklı Kız ateş püskürerek evden dışarı atıyor kendini, büyük annesi de peşinden. Torununun nereye savuştuğunu son anda görüyor büyük anne. Tıkınınaktan iyice doymuş, fer-

muarlı karnı, şişeceği kadar şişmiş kurdun yanıbaşına oturarak, ona Grimm Sözlüğünden ab'la başlayan sözcükler okuyor: Abartig (sapık), abitten (af dilemek)...

Bu arada biraz yorgun düşmesine karşın hâlâ bir alından ötekisine sıçrayıp duruyor Kurbağa Kral.

Evin yanıbaşında Rübezahl, hırsla odunları istif ediyor.

Kurabiye Ev'in önünde Yedi Cüce, iskambil oynuyor.

Rapunzel filminin mutlu sonunu kimse merak edip görmek istemiyor artık; yalnızca uzun saçlarıyla Rapunzel, sihirli aynanın önünde kendinden geçmiş oturuyor ve kendi mutluluğunu seyrediyor.

Yerinde duramayan Prens, evin içinde ordan oraya seğirtiyor; öpmek, boyuna öpmek istiyor birini... Elsiz Kız'ı öpmeye kalkınca, bir sağdan, bir soldan kesik ellerin tokadı şaklıyor yüzünde.

Durumdan tasalanan Grimm Kardeşler, kötü kalpli üvey anneyi razı edip cesaretlendirmeye çalışıyor, Hansel de destekliyor kendilerini.

Jakob Grimm şöyle diyor: "İşi bu şekilde bırakamayız. Ülkeyi bir hükümetin yönetmesi gerekiyor nihayet."

Wilhelm Grimm endişeli: "Ülke bir karmaşa içine yuvarlanır sonra," diyor.

Hänsel: "Çok doğru," diye yükseltiyor sesini. "Bonn'dakiler birtakım çılgınlıklara kalkışacaktır mutlaka. Diyecğim olağanüstü hal falan!"

Pamuk Prenses'in (Grimm'e göre) kötü kalpli annesi, (Bechstein'a göre) kötü kalpli üvey annesi: "O zaman hemen bir bakalım duruma," diyor

Sonuna yaklaşan Rapunzel filmini çat diye düğmeye basıp kapatıyor: "Dinleyin! Herkes dinlesin! Şimdi Bonna'a bağlanıyoruz."

Bunun üzerine büyükanne fermuarı açıyor, Kırmızı Başlıklı Kız da zıplayıp çıkıyor kurdun karnından. Rübezahl odun kırmayı, cüceler de iskambil oynamayı bırakıyor. Kurbağa Kral, Gretel'in alnından var gücüyle sıçradığı gibi kuyuya atıyor kendini, kaşla göz arasında kral olarak yine çıkıp geliyor, ilkin kendi pren-

sesinin, ardından cadının, en sonunda da Gretel'in doğrulup kalkmasına yardım ediyor.

Biraz yorgun düşmüş bir hali var, fazla zorlanmış biraz. Sevgili prensesi, hoşgörülü gülümsüyor. Gretel'in gülümsemesi, eskisi gibi çocuksu değil artık. Yatma kürü, cadıya iyi gelmedi.

Tepeden tırnağa pansiyonun sahibesi olup çıkıyor yeniden, herkesi susta durdurmak istiyor. "Bu rahat ve huzur bozucu davranışlara son verilsin lütfen!" diyor. "Pansiyonumda ne zaman susulup ne zaman konuşulacağına karar verecek biri varsa, o da benim henüz!"

Cadıyla kısa bir süre bakıştıktan sonra şöyle diyor kötü kalpli üvey anne: "Sizler miskin miskin oturup duruyorsunuz burada, iskambil oynuyor, âşıklarınızla gönül eğlendirmeye bakıyorsunuz; oysa ülkenin dört bir yanında kentlerde köylerde bir keşmekeştir, başını almış gidiyor. Bonn'da hükümet diye bir şey yok. Bize, biz masalların eline geçti iktidar."

Buna inanmamış bakıp duran, kendilerini böyle bir işi gerçekten başaracak kişiler olarak görmeyen ötekiler, kötü kalpli üvey annenin şöyle söylediğini işitiyorlar: "Aynaın, aynam, asılı duvarda/ Göster bize olup biteni Almanya'da!"

Kısa süreli bir görüntü salatasının ardından, sihirli ayna, hızla birbirini izleyen açılımlarla telaşlı, kızgın insanları, gösterileri, yağmalamaları, güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesini, yüzleri maskeli kişileri, aktif direnişleri ekrana getiriyor. Bonn'da ve daha başka bazı yerlerde gazete satıcıları. Görüntüye gelen manşetler: "İlkin çocukları kayboldu, ardından şansölyenin kendisi!"- "Şansölye, kabinesiyle birlikte ormanda kayboldu!" - "Federal Almanya, hükümetsiz kaldı!" - Ardından su sıkan hortumlar, sağa sola inen coplar! Yiyecek stoğu yapmak için dükkan ve mağazalara üşüşen halk. Siyah bayraklar. İç savaş tehlikesini haber veren belirtiler.

Kurabiye Ev'de sihirli aynanın başına üşüşmüş masal kahramanlarından hiçbirinin sesi çıkmıyor. Biraz göğüsleri kabarmış, biraz da afallamış bir halleri var. Kötü kalpli üvey anne bile aynasına inanmak istemiyor.

Masallarda hâlâ nasıl bir gücün saklı yattığını korkuyla algılıyor Grimın Kardeşler. Wilhelm, kardeşi Jakob'un kulağına fısıldıyor: "Bu bizim eserimiz, kardeşim. Masalları derleyip yayınlayan kişiler olarak biziz gerçek elebaşılar."

Jakob da yine fısıldayarak cevap veriyor: "Bizim o masum ev masallarını fazla ciddiye aldılar."

Derken Hänsel ile Gretel'in sesi duyuluyor: "Beklediğimiz an geldi! Durmayın, gösterin bütün hünerinizi! Büyüleyin, afsunlayın, okuyup üfleyin, bağlayın, çözün! Hey cadı! Ne bekliyorsun, haydi iş başına!"

İlk kez cadı, insanın kanını donduran o cadı gülüşüyle gülerek: "Ormanları kentlerin içine taşıyalım," diyor.

"Öyle, öyle," diye atılıyor Seksekbacak. "Tomurcuklanmalar, filizlenmeler, kök salmalar, dallanıp budaklanmalar, birbirine sarılıp boy vermeler, yeşermeler kaplasın dört bir yanı!"

Grimın Kardeşler, oradakileri yatıştırmaya çalışıyor: "Durun, lütfen, durun! Fazla ileriye vardırmayalım işi. Metinlerde yazılanları bu kadar ciddiye almak doğru değil."

Yedi cücenin yedisi de Grimm Kardeşler'e karşı çıkıyor. "Mıymıntılığın zamanı değil. Var gücümüzle yükleneceğiz!" Sonra ayaklarındaki botlarla yeri döverek: "Masallardan güçlüsü yok!" diye bağırıp tempo tutuyorlar.

Bu arada cadı, ne çok sandık, dolap, fıçı, çekmece ve göz varsa açıyor hepsini. Kurabiye Ev'in önünde iyi ve kötü cinleri, perileri, kargaları, kuzgunları, yer cücelerini, uzun saçlı orman cinlerini ve bodur, bücür başka hangi yaratık varsa hepsini, ünlü büyücüleri, devleri, orman güvercinlerini ve fareleri çağırıyor, altbaşlıkları gereksinmiyor bunu yaparken, çağırdıkları ortanın içinden sökün ediyor, havadan uçup geliyor çünkü. En sonunda sihir ve büyü kokan el kol hareketleriyle kız kardeşlerini, sıradan ya da elektrikli her türlü süpürge üzerinde uçabilen cadıları çağırıyor; baştan aşağı kadınlardan oluşan bir kalabalık.

Görkemli jestler, yeniden buluşup görüşmelerin içtenlikli havası, bitip tükenmeyen selamlaşma. Bir bölümü sırtına masalsı

kostümler geçirmiş, ama büyük çoğunluğu kentsoylular gibi şık giyinmiş topluluk içinde Büyücü Merlin dikkati çekiyor. Kral Ardıçsakal, şen ve babacan bir tavırla Kurbağa Kral'ı, sonra da kalabalık ortasında tümüyle yitik, ne yapacaklarını bilemeyerek dikilip duran Grimm Kardeşler'i selamlıyor.

Kongrelerde kullanılagelen isim levhacıkları, Holle Teyze'yi ve Cesur Terzicik'i, Kül Kedisi'ni, Yedi Güzel'i, Şanslı Hans'ı ve kameranın özellikle öne çıkardığı Parmak Çocuk'u tanıtıyor bize; Parmak Çocuk, yanında getirdiği devin bir kulağının içinde kurulmuş oturuyor.

Anne Keçi ile Yedi Keçi Yavrusu da, toplulukta eksik değil kuşkusuz. Ne var ki, yalnız Grimın Kardeşler'in, Ludwig Bechstein'ın ve Johann Karl August Musâus'un derleyip gerekli aksesuarlarla donattığı masalların kahramanları değil, Andersen'in kafasından çıkardığı o şirin masal kahramanları da, Polonya işi olmasa kendisi de kambur bir cüce kimliğiyle seve seve toplantıda boy gösterecek bizim Bay Matzerath'ın isteği üzerine çıkıp gelmiş, bu büyük toplantıya katılmışlar: Hep hazırolda duran Mert Kurşun Asker ve -bu kez içi boş- uçan bavul. Can çekişen Karaorman düşünülünce Wilhelm Hauff'un "Taştan Kalp" isimli masalının kahramanı Schatzhaus Cücesi de toplantıda yer alabilirdi.

Derken cadı, çağrılı bütün konuklara sihirli tohumlar ve sihirli sularla dolu kese kâğıtları, torbacıklar, şişeler ve teneke kutular dağıtıyor. Sürgünleri sürdüren merhemler ve mucizeler yaratan iksirler hazır. Uçan bavul bunlarla dolduruluyor ağzına kadar. İyi ve kötü cinlerle periler, hüner ve marifetleriyle sırlarını aralarında değiş tokuş ediyorlar. Büyük Merlin, hatırı sayılır, ama züğürt bazı masal kahramanlarının eline lütfedip büyülü asalar tutuşturuyor. Külkedisi, orınan güvercinlerinin kursaklarını mucizeler yaratan yemle dolduruyor. Alt kademedeki küçük cadılar, etkisini bir başka yerde gösterecek sihirli yiyeceği sağa sola saçıyor, fareler de bunları tıkınıyor hemen. Elsiz Kız'ın kesik elleri, yanına yeterince şişecik ve kese kâğıdı almamış olanlara harıl harıl şişecik ve kese kâğıdı dağıtıyor. Hânsel ile Gretel, canla başla çalışıp

cadıya yardım ediyor, hatta o görkemli Kral Ardıçsakal'ın bile bir kese kağıdı tutuşturuyorlar eline. Devin kulağındaki Parmak Çocuk'a bile bir kutucuk veriyor, içindekini gidecekleri yerde serpsin, kendisinin de bu çorbada tuzu bulunsun istiyorlar.

Tüm sandıklar, dolaplar, çekmeceler, gözler, kaplar boşaltılırken, Grimın Kardeşler'in: "Bunu yapamazsınız! Böyle bir masalın sonu iyi bitmez!" diyerek yönelttiği itirazı kimsenin kulağı duymuyor; pansiyonun önünde toplanmış bütün hayvanları, orman cinlerini, büyücüleri, perileri, cüceleri, devleri, kuştüyü yastığıyla Holle Teyze'yi ve içi tıka basa dolu uçan bavulu dört bir yana yolluyor cadı.

Kalabalığı böylece dağıtırken cadımsı işaretler yapıyor, cadı büyülü sözcükler söylüyor. Cesur Terzicik, mucizeler yaratan iğne ve ipliklerle donatılmıştır. Karınlarını tıka basa doyurmuş yedi keçi yavrusuyla yedi cüce, az buz denemeyecek bir yükü yüklenmiş olarak yola koyuluyor. Kurabiye Ev'dekilerden kimi yaya, kimi havada uçarak tutuyor yolu. Büyük büyücü Merlin, hokus pokus, gözden kayboluyor.

Tasalanıyor, hayır, dehşete kapılıyor Jacob Grimm: "Nedir niyetiniz sizin? Bir başkaldırıdır bu, anarşidir!"

Wilhelm şöyle diyor: "Masalarımızın insanlar üzerindeki gücünün her zaman farkında değil miydik seninle, kardeşim?"

İki kardeş, bir zaman -Napolyon döneminde- harıl harıl derleyip o gün bugün Çocuk ve Ev Masalları kitaplarında güzel güzel saklı tutulduğunu sandıkları masallardaki kahramanların ardından korka korka bakıyorlar.

Hayır, öpücükleriyle Uyuyan Güzel'i uyandıran Prens'in gitmesine izin yok. Yuları cadının elinde çünkü. Kötü kalpli üvey anne de bir yere gitmeyecek. Ama Pamuk Prenses, yanaklarına allık sürüp cücelerinin peşine takılabilir. Rübezahl, önüne kattığı Jorinde ve Joringel ile gözden kayboluyor. Prens kaldığı için, Rapunzel de kalıyor ister istemez. Ama Elsiz Kız'ın kesik kollarıyla kuş gibi uçup gidiyor; elin birinde bir kese kâğıdı, birinde bir şişe. Elsiz Kız, kesik kollarıyla, kesik ellerinin ardından el ediyor.

Kolunda sepetçiği, Kırmızı Başlıklı Kız yola düşüyor derken. Ve Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesi, pansiyondan ayrılmasına izin verilmeyen kurda Grimm Sözlüğünden sözcükler okuyor...

Büyücü, büyülemek, büyülenmiş.
Koparılamamış üç sırına saç teli
Banotu karışmamış içine.
Ne çimlenen tohum, ne gereğinden fazla dama,
Ne büyüleyen, ne büyüyü çözen sözcük
Gerekmiyor.

Biliyoruz ve öğrendik
Kabağı soğanla, fareyi
Kediyle çiftleştirmeyi.
İki gen buraya, dört gen oraya: Yürütüyoruz işi
Doğa da ne oluyormuş! Elinden her şey gelen bizler,
Tanrı'nın eksiklerini gideriyoruz.

Eski sözcüklerde yaşar yalnız
Efsanevi ilkel yaratıklar.
Çok geçmeden yaratılacak yüce insan,
Programımızda öngörülmüş.
Gen bankalarında depolanmış,
Zenginleşir günden güne:
Salt mantıkla değil, başka şeylerle de donatılmış.
Tüm hayvanlardan önce -domuzdan da
Tenezzül buyurup fare
Kendi özelliklerini aktarıyor insana
Aşması için kendini.

Ve açlık başladı ardından. Kızılca Kıyamet'ten sonra kalanlar - onların çer çöpü, stoklanmış konserve kutuları, kuruyup büzüle-

rek köseleye dönüşmüş kadavraları- bizi bir süre besleyip doyurmuş, kaçıp sığındığımız dehlizlerin ve yuva olarak kullandığımız odacıkların dışında ilk yavrularımızı dünyaya getirebilmiştik; sınırları tarafımızdan belirlenmiş bölgeler içinde fare toplulukları oluşturabilmiştik yeniden; ne var ki, fazla bir şey bulup tıkınamıyorduk. Kimbilir, belki bizi dindar ya da senin, sen alaycı efendimizin gözüyle Katolik yapan da bu yiyecek sıkıntısı oldu.

Açlığı somut olarak görüntülemek ister gibi, rüyamda dişi fare, bir deri bir kemik kalmış, tüyleri parlaklığını yitirmiş yürekler acısı bir şekle soktu kendini. Onu teneke parçalarını, hurda demirleri, taşları dişlerken gördüm. Kala kala bize bunlar kalmıştı işte, dedi. Dişleri sürekli büyüdüğü için, ister çelik bir vida anahtar, ister Kızılca Kıyamet'ten artakalmış bir dikenli çit olsun, dişlenmesi, dişlenerek parçalanması gerekiyormuş. Yer yer kuruyup büzülmüş bir kadavranın ele geçirildiği oluyormuş, ama öyle bayılarak yenecek şeyler de değilmiş bunlar.

Derken yine parlak bir post ve semiz bir vücutla rüyamda karşıma dikildi dişi fare. Karnı tok, açlık günlerinden anlatmasını sürdürdü; ama şimdi yaşadığı lüks hayatta değirmenin suyunun nerden geldiğini de açıklamadı.

Açlığın bize dindarlığı öğrettiği, dindarlığın da amansız kavga dövüşlere yol açtığı o zamanlar, dedi dişi fare, yaşadığımız bölgelerden biri çölden farksızdı; ama yine de ayrı bir önem taşıyordu bizim için, çünkü duvarları yarı buçuk sağlam kalmış bir kulübede insanların hesabına göre yaşı hayli ilerlemiş bir kadın güçlükle nefes alıp veriyor ve durmadan bir şeyler mırıldanıyordu; hani geçmiş yıllara ilişkin anlatılardan senin de bilmen gereken bir kadın bu.

Her neyse işte, bizler de saydık onu, baş tacı ettik. Çevresinde bizim varlığımıza, bizim sergilediğimiz meraka nasıl da sabırla katlandı. Kendisi o kadar çok şey mırıldandı, biz o kadar çok sokulduk, yaklaştık yanına yine de hakkımızda kötü bir söz çıktığını duymadık ağzından. Bir ara şöyle dediğini işittik: İzin ver de, Tanrı'ın fareler işini bitirsin bari...

Ama biz bunu yapamazdık; çünkü uzaktaki bir uzay kapsülünde koruma altına alınmış seni saymazsak, bu çok yaşlı nine en son insandı bize kalan. Kendisine bakıp etmek, kendisini elden çıkarmamak istiyorduk. O soğuk ve karanlık dönemden sonra pek nefes alıp veremez ve ırırıldanamaz duruma düşünce, oturduğu kulübeyi alay alay ziyaret ettik, gereken ilgiyi gösterdik kendisine. Yalnız kırsal kesimde değil, kentlerde yaşayan fare toplulukları da delegasyonlar yolladı. Giderek küçüldüğünü, henüz nefes alıp vermesine karşın kuruyup büzülür gibi olduğunu görünce, önceden ağzımızda çiğnediğimiz yiyeceklerle yedirip içirdik pek yaşlı nineyi, o günlerdeki yiyecek sıkıntısına karşın bunu kendimize kaçınılmaz bir görev bildik. Genç fareler sürekli dönüp durdu çevresinde, hizmetine baktı. Kendisine yalnız tapmakla kalmayıp bir çocuk gibi besledik onu.

Ve farenin insan sonrası açlık dönemiyle ilgili olarak anlattıklarını gördüm karşımda: Kuruyup büzülerek bir cüceye dönüşmüş, bundan böyle kendisine bol gelen yabanlık giysisi içinde kaybolmuş Anna Koljaiczek'i gördüm; etrafını kendisine tapınan yaşlı fareler sarmıştı, cılız genç fareler de pervane gibi dönüyordu çevresinde. Nasıl beslendiğini, içeri çökmüş ağzının nasıl açılıp hizmetine bakan genç farelerin dişsiz ağız boşluğuna sıvı püskürttüklerini ve çiğneyerek lapa haline getirilmiş yiyecekleri bu ağız boşluğuna tıkıştırdıklarını gördüm. İğrenç şey! diye bağırdım birden.

Bu sözü daha önce de duyduk, diye cevapladı dişi fare.

Ama bir an önce ölmeye bakıyor o.

Yediği şeyden tat alıyor henüz. Nasıl ağzını şapırtadıyor baksana!

Neymiş zevkle yediği şey, neymiş söyler misin?

Birkaç genç fareye kıydık onun için, hepsi de sağlıklı doğmuş yavrulardı kuşkusuz...

Lanet olsun, ne diye bırakmıyorsunuz ölsün! diye haykırdım ben; sesim, bir süre yankılandıktan sonra sönüp gitti.

Dişi fareden biraz gecikmeli olarak geldi cevap; zamanın geçip

gidişine dolaylı yoldan dikkatimi çekmek ister gibiydi: Henüz hayattayken kutsal gözle baktık kendisine. Yanında yöresindeki nesnelere de, ne kadar çok olursa olsun, onun kendisine taptığımız gibi tapmaya başladık. Koltuğunun çevresine gelişigüzel saçılmış duran, bazısının yazılı, bazısının kartallı yüzü ya da bir zaman başlarında taç taşımış kişilerin portreleri yukarıya gelmiş altın sikkelerden çok, enkaz yığınının altında ve üstünde dört bir yana dağılmış figürleri, önlerinde saygıyla eğilmeye değer bulduk. İnsanoğlu ve onun çok yönlü etkinlikleri örnek alınarak yapılmış bu figürler, bize insanları anımsatmıştı. Figürleri temizleyince gördük ki, hepsi de mavi-beyaz renkteydi. Ellerinde tuttukları araç ve gereçleri kurumdan temizledik, eskisi gibi yine kırmızı, yeşil, kahverengi, gümüşi ve sarı renklerine kavuştular. Ne de şirin görünüyorlar, çalışkanlıklarını nasıl da maskaraca sergiliyorlardı. Figürlerden her birine pek yaşlı nine gibi kutsal gözle bakmasaydık, onlarla oynamak isterdik doğrusu.

Dişi farenin bu anlattıkları da yine görüntülerle karşıma çıkarıldı: Duka altınları ve Şirinler arasında fareler. Sağda solda daha başka bir sürü şey duruyordu: Un ufak olmuş porselen at, metal bir yazı, kehribar saplı bir mektup açacağı, Kızılca Kıyamet'in koptuğu on ikiyi beş geçeyi gösteren guguklu bir saat, diğer bazı nesneler, hurdaya dönmüş bir elektrikli ızgara ve Anna Koljaiczek'in takma dişleri; takma dişler Kızılca Kıyamet'te ağzından fırlamış olmalıydı Anna Koljaiczek'in, ama tespihi hâlâ elindeydi.

Evet, dedi dişi fare, yaşlı nine tutunacağımız bir dal oldu, yine bir araya gelmemizi sağladı bizim; çünkü yiyecek sakıntısına, gerçek din uğrunda sürdürülen kavga dövüş eşlik etmekteydi. Anımsayacaksın hani: İnsanlara öykünmüştük bu konuda, aramızdaki başka inanç sahiplerinin peşini bırakmamış, onları işkenceden geçirmiş, çarmıha germiştik; öyle ki, biz farelere yobaz dinsizler ve dinsizlikle savaşan yobazlar diye bakılabilirdi. Sonunda hatırı sayılır büyüklükte bir azınlık, fanatik ideolojilere kendini öylesine kaptırdı ki, pek yaşlı ninenin sağlık ve afiyetinden endişe etmeye başladık. İnsanlar arasındaki din kavgalarına bir göz atmak

zahmetine katlanır da insanlık tarihini benzer barbarca sapmalar bakımından taramadan geçirirsek, bir karşılaştırmaya gidip Waldenser, Hussit, Anabaptist ve Troçkist farelerden söz açabiliriz, yedi fare topluluğu gücündeki bu azınlık, bizim sınırlarını güzelce saptayıp kutsal diye nitelediğimiz bölgeye pek çok kez saldırarak burasına ele geçirmeye ve parolalarında da belirttikleri gibi putperestliğe son vermeye kalktı. Bizleri güçsüz düşüren pek çok savaş yapıldı bu arada. Kimbilir, belki açlık da bizi saldırgan duruma sokmuştu...

Bunun üzerine, birbirleriyle savaşan, birbirlerinin vücutlarına dişlerini geçiren farelerin görüntüleri belirdi karşımda. Anna Koljaiczek'in, eskiden çevresinde bir bahçenin ve ona bitişik bir patates tarlasının yer aldığı, şimdi ise çölden farkı kalmamış, fare topluluklarının kavga ve kinine, bir başka türlü söylersek Katoliklerin Hussitlere karşı savaşına sahne olmaktan öte bir işe yaramayan harap kulübesinin önünde meydan muharebeleri yapılmaktaydı.

Harabe halindeki evin ön cephesinde bizim Bay Matzerath'ın hurda yığınına dönüp tanınmayacak hale gelmiş Mercedes'inin enkazı belirdi karşımda. Yamulup büzülmüş radyatör kapağının üzerindeki yıldız ne komiktir ki sapasağlam duruyor, en amansız savaş bu yıldızın çevresinde yapılıyordu. Birbirlerini nasıl didik didik ediyor, birbirlerinin üzerine nasıl da saldırıyorlardı! Nasıl da çelik saçları parçalayıp dağıtan dişlerini düşmanın gırtlağına geçiriyorlardı. Birbirleriyle bir yumak oluyor, çırpına çırpına kuyruğu titretinceye dek birbirlerini dişliyor, birbirlerinin vücudunda eşelenip debeleniyorlardı. Düşmanlarının ve kendilerinin karınlarını deşen dişleri, o kör dövüşü içinde kendi kalplerine de saplanabilirdi rahatlıkla.

Ardından fareleri, Anna Koljaiczek'in bir zamanki salonunda birbirleriyle savaşırken gördüm; anlaşılan Şirinler uğrunda yapılmaktaydı savaş, çünkü ele geçirdikleri figürleri dişleriyle parçalayıp atıyorlardı. Derken çarpışmalar Anna Koljaiczek'in çok katlı yabanlık giysisine, kucağında duran ve tespihe sarılmış bırakma-

yan ellerine, sonunda da giysinin yakalığına sıçradı. Hussitler partisine mensup farelerden bazıları onun buruş buruş sevimli yüzünü dişlemeye kalkınca, bir çığlık atarak görüntüyü kovup uzaklaştırdım karşımdan. Ne var ki düş kalmış, sanki az önce tüyler ürpertici hiçbir olay geçmemiş gibi, dişi fare düşün içine yeniden gelip kurulmuştu.

Daha sonra savaş bitti, dedi dişi fare, ama açlık sürüyordu henüz. Çoğunluğun istediği olmuştu. İnanç konusunda yine birleşmiş, sonunda uzlaşıp pek yaşlı nineye hep beraber tapınmaya başlamıştık.

Nasıl? diye bağırdım ben, hâlâ yaşıyor muydu kendisi?

O savaşın kızgınlığı içinde vücudunda açılmış birkaç yarayı, sabırlı bir özen gösterip iyileştirmiştik; ama sol kulağı yerinde değildi artık...

Sol kulağından başka? diye haykırdım ben.

Ne sinirleniyorsun? diye uyardı dişi fare. Biraz daha saygılı olamaz mısın lütfen. Söz konusu olayın üzerinden fazla bir zaman geçmemişti ki, yaşlı nine ruhunu teslim etti. Son toz fırtınalarının birinin ardından kendisini soluksuz kalmış bulduk, ama kadavrasını kendimize yiyecek yapmak için ayırmadık bir kenara; doğrusu aramızda böyle davranılmasını isteyen iflah olmaz topluluklar hâlâ yok değildi, yaşlı nineyi bunların hırsından ve gözü dönmüş açlığından uzak tutmak zorunda kalmıştık.

Biraz ara vererek, düşmana kesin darbenin indirildiği savaşları atlayıp geçtikten sonra, konuşmasını şöyle sürdürdü dişi fare: Evet işte, zaten kuruyup büzülerek minnacık kalmış yaşlı nine öyle hafifti ki, onu alıp bir başka yere nakil işi düşünülebilirdi pekâlâ. O, yıkık dökük kulübesinde kalmamalıydı artık. Kendisine yaraşacak bir yer, çoğunluk tarafından belirlenmişti hemen. Bütün fare toplulukları, yaşlı ninenin bu yere taşınmasından yanaydı. Dikkat ve özenle kaydırıp kendisini koltuğundan indirdik aşağı. Hiçbir yerinde bir kırılma, burkulma, yırtılma, kopma olmasını istemiyorduk, bütün parçaları yerli yerinde kalmalıydı yaşlı ninenin. Kendisini koltuğundan indirir indirmez, üst üste giyilmiş o pek çok

etekliğin altında kupkuru bir çocuk fırladı dışarı; kim bilir, belki de Kızılca Kıyamet koptuğu sırada dünyaya gelmişti ne gariptir ki pek şık, ama kendisine pek bol gelen giysiler vardı üzerinde, ayaklarında beyaz- sarı iskarpinler, parmaklarında bir sürü yüzük, gözünde de altın çerçeveli bir gözlük. Pantolon ve ceketinden anlaşıldığına, bizim de kesinlikle saptadığımıza göre yaşlı nine son anda bir oğlan doğurmuştu. Yumurcağın yamulup büzülmemiş yüzükleriyle gözlük çerçevesini eski yerlerine sıkıca oturtuk, o bücür yaratığı da yaşlı nineyle alıp götürmek istiyorduk çünkü. Böylece fareler, nöbet nöbet yalnız tüy siklet bir azize olan yaşlı nineyi değil, onun oğulcuğunu da pek çok durağı geride bırakarak ıssız arazide taşıyıp götürdü. Bu da az zaman alınadı doğrusu.

İnanmıyorsan eğer, gözlerinle gör, dedi dişi fare. Nakil işinin nasıl aceleye getirilmeden ve temkinli bir şekilde gerçekleştirildiğini gör anla!

Ve gördüm: Fareler Anna Koljaiczek'ten artakalan ölümlü nesneyi ve bizim yine çocukluğundaki gibi bücürleşmiş Oskar'ı dağlık tepelik, ama tümüyle ağaçsız ve fidansız Kaşubya topraklarında birbiriyle dönüşümlü olarak taşıyıp götürüyorlardı. Uzun bir kafile; sayılamayacak kadar çok fare mavi-beyaz Şirinleri, hatta Çin'den gelmiş porselen atın parçalarını Anna Koljaiczek ile Oskar'ın mumyalarının peşi sıra sürükleyip göstermekteydi. Sonra, torunu büyük annenin önündeydi, onları, biraz uzaktan, yükleri pek ağır fareler izlemekteydi, çünkü hep Kızılca Kıyamet'in koptuğu anı gösteren guguklu saati ve bin bir güçlükle metal yazıyı taşıyordu bunlar. Arkadan gelen farelerin ağızlarında ufak tefek öteberiler vardı: Oskar'ın etleri dökülmüş parmağından düşen yakut taşlı bir yüzük örneğin, Anna Koljaiczek'in giysisindeki Polonya devleti tarafından verilmiş nişan. Büyük annenin kehribar saplı gümüş mektup açacağını, takma dişlerini, gözlüğünü ise ikişerli fareler taşıyordu; hatta uğrunda savaşlar verilmiş Mercedes yıldızını da yanlarına alıp götürmeyi gerekli bulmuşlardı. Kafilenin sonunda uzun bir sıra halinde tek tek fareler geliyor, her biri ağzında bir altın sikke taşıyordu.

Anna'nın kulübesinde daha başka bir sürü işe yaramaz eşya kalmıştı: Avustralya'dan getirilip hurdya dönmüş elektrikli ızgara örneğin, televizyon ve eski ismi Josef Koljaiczek olan Amerikalı Joe Colchic'e benztilmek istenmiş brnoz büst. Genel olarak söylemek gerekirse, zahmetli bir nakil işi ve insan sonrası dönemde küçümsenmeyecek bir başarı örneği. Farelerden bazısı bitkin düşerek yere serilip kalıyor, yiyecek sıkıntısı çeken öteki farelerce hemen gövdeye götürülüyordu. Beri yandan, kafilenin iki yanına, dişleri yük taşıyan fareleri fena halde korkutan gözcü fareler yerleştirilmişti. Derken uzakta kulelerini gördüm kentin.

Başarmıştık, varmıştık hedefimize! diye sesini yükseltti dişi fare. Bak işte, onları Meryem Ana Kilisesi'nin ana mihrabının kaidesinin üstüne oturttuk. Kora kemerinin hayli yukarısındaki çarmıhın altındaydı yeri, ermiş ninenin. Üç çiviyle çarmıha gerilmiş insandan olma İsa'nın ayaklarının dibinde, insan çağında tabernakel denen bir sandığın üzerinde oturuyor şimdi ve şık giyimli oğulcuğu da eteklerinin altında. Oturduğu yerin çevresine -çünkü oturur durumda kuruyup büzüldü hemen- kendisinin olan ve kendisiyle birlikte tapınmaya değer görülen ne varsa dizdik: Altın sikkeler ve oğlanın yüzüğü, ağır metal yazı, pek tatlı, ama ne yazık ki o korkunç din savaşları sırasında fena halde dişlenip hırpalanmış figürler. Ama görüyor musun, sevimli beyaz-mavi renkleri olduğu gibi duruyor henüz. Hâlâ çalışkan insan soyunun eğlenceli kopyalarını oluşturuyorlar; ancak, ellerindeki parmak sayısı, insanlarla bizlerdekinden bir eksik ve bu ellerle yetinmek zorundalar. Farkında mısın, ne maskara şeyler!

Doğru, gülmemek elde değildi. mumyaların altındaki mihrap kaidesinin üzerine tek tek ya da gruplar halinde dizilmiş Şirinleri görüyordum karşımda. Duvarcılar gibi mala taşıyan Şirinleri, elinde vida anahtarı tutan Şirini görüyordum.

Baltalı Şirini, ellerinde orak, yedi ekin biçici Şirini görüyordum. Çalgıcı Şirinleri görüyordum ayrıca, birinin elinde teneke trampet vardı. Eli böğründe hayta Şirinleri görüyor, içki şişesini ağzına dayamış Şirini görüyordum. Onu görüyor, öbürsünü görü-

yordum. Saydım, eksik olanı yoktu aralarında; ama hepsi de üzerinde farelerin diş izlerini taşıyordu.

Birden dişi fare yeniden el koydu rüyama, konuşmasını sürdürdü: Ermiş nineyle oğulcuğunu, sevimli figürleri, altın sikkeleri doya doya seyretmeye çalıştıksa da, açlıktan kazınıp duruyordu midemiz. Şimdiden yavrularımızdan bir yarısını elden çıkarmıştık. Daha şimdiden öyle görülüyordu ki, fareler de eskiden yaşamış insanlar gibi gelecekten yoksundu. Bir ara, mihrabın üzerinde dizili figürlerden birkaçı, ansızın o kurtarıcı parlak düşüncenin uyanmasını sağladı kafamızda. Daha doğrusu şöyle olmuştu: Pek yaşlı ninenin tespihi tutan sol elindeki parmaklardan biri koparak kucağından aşağı yuvarlanmış, tam da gelip oraklı yedi ekin biçicinin olduğu yerde durmuştu; ekin biçicilerin yanıbaşında da ellerinde ekin demetleriyle daha başka figürler yer almaktaydı. Bu çok anlamlı işaret, düşüncelerimizi harekete geçirmişti birden, ama karnımızı doyurmaktan henüz fersah fersah uzaktı.

Bunun üzerine, dişi fare susarak duyargalarını oynattı; yeni düşüncenin kafalarında olgunlaşmasına kadar ne uzun bir sürenin geçtiğini vurgulamak ister gibiydi adeta. Sonunda şöyle dedi: Hayır. Rastlantı falan değil. Biz fareler rastlantı nedir bilmeyiz. Kesin olan bir şey varsa, Kızılca Kıyamet günü yaklaşırken bizim yeraltına açıp sığındığımız dehlizlerin en dip odalarında yaptığımız yiyecek stoklarından artakalanı arasında birkaç cins tohumluk bulunuyordu ki, güzelce sarılıp sarmalanarak nem kapmayacak bir yerde korunduğu için olup bitenlerden hiç zarar görmemişti. Pek yaşlı ninenin işaretini pratik açıdan yorumlayıp mavi-beyaz figürler gibi yaparak, sağda solda yabani hardalların ve keçiayaklarının istilasına uğradığına göre sağlıklı olduğu anlaşılan ve ürün vereceğe benzeyen kimi yerlerde toprağı eşip kazdık, sonra bu deneme tarlalarını yabani otlardan temizledik, ardından belli aralıklarla kanallar açtık içinde, tohumları kanallara serpip üzerini toprakla örttük; bizim Kızılca Kıyamet'ten kurtardığımız tohumlar, artık umudumuzu kesecek gibi olduğumuz bir sıra öyle güzel filizlenip yeşerdi ki, görme! Ardından yağan bahar yağ-

murları bundan böyle toksik maddeler içermediğinden, ayrıca toz fırtınalarının da arkası kesilip insan sonrası dünyanın iklimi nemli sıcak bir kıvamda karar kıldığından, yeşeren filizler göz açıp kapamadan boy atıp meyveye durdu.

Dişi fare öyle anlatıyordu ki, sanki tarımcılık öteden beri ellerinden gelen bir işti: Yaz sonuyla güz arasındaki dönemde ilk ürünü alabilmiştik. Diyeceğim, kimi yere mercimek ve mısır, kimi yere arpa, kimi yere de pancar ekmiştik. Hele ayçiçeği ektiğimiz bir tarlanın durumuna hiç diyecek yoktu. Çekirdekleri yağ içeren bu kendi halinde, ama meyvesi bol bitki, çok geçmeden bizim başlıca besinimizi oluşturdu. Yeni iklim, yılda iki ürün almamızı sağlıyordu. Yalnızca Kaşubya'nın engebeli arazisi değil, kentsel bölgeleri kuşatan balçıktan setler de ayçiçeklerinin yetişmesi için pek elverişliydi. Eskiden geceleri çalışan bizler, bundan böyle gündüz işçilerine dönüşmüştük. Biz iflah olmaz gece yaratıkları, ayçiçeği yetiştirmeye başlamıştık. Görüyorsun işte beyzadem, ne geniş bir alan...

Hong Kong'tan geliyorlar bedava
Bu elde dört, öbür elde
Dört parmak yalnızca,
Aletleri tutar, tenis raketlerini de
Ve gerektiğinde bir çiçek buketini nazik.
Boyalı plastik maddeden preslenmişler
Dayanıklıklarına diyecek yok
Ve -kesin bir kez bu-
Yok olmaya yüz tutmuş insan soyunu
Gruplar halinde ya da tek tek gömecekler.

Bir avuntu. Yaşamları çile ve çabadan oluşan
Bizlere ustalıklı öykünmeyle yaratılmışlar çünkü;
Ama şen şakrak Şirinler hepsi
Ellerinde çekiç, orak, önlerinde telefon
İş başındalar, oyun oynarlar sanki.

Keyiflerini bozamaz hiçbir şey
Olan bitenden bağımsız, neşeyle başlar günleri.
Dilleri yalnız, Şirinler dili diye
Bilinir bizim burada, sonunda
Kaybolup gidebilir belki.

Kalacak olan suskun sırıtışları
Ve bir saniye durup dinlenmeden
Sürüp giden hamaratlıkları.

Çocukluğundan beri Kaşubya'nın engebeli arazisini bilirsin: Ormanlar ve gölcükler arasında bir patates tarlası. Şalgam, yulaf, arpa ve yetişen ne varsa daha başka. Ormanlardan geriye bir şey kalmamıştı, yalnız küçük su birikintilerinin ve yeni akarsuların çevresinde - Radaune ırmağı bile ortadan kaybolup bir başka yerden pınar tazeliğiyle fışkırmaya başlamıştı-çalı çırpı büyüme yolunda korka çekine ilk adımlarını atıyordu; huşlar, kızılağaçlar ve söğütler filizlenmeye başlamıştı; dolayısıyla, sonrası için pek çok şey vaat eden bir bitki örtüsüne dokunmadık, ilerde ormanlara kavuşmayı umuyorduk çünkü. Ama Kaşubya'nın güneyindeki tepelerden Baltık denizinin sahillerindeki kumullara kadar uzanan bölgede, ayrıca bütün verimli çamur çığlarının üzerinde tarım yaptık, kimi yerde balçıklı, kimi yerde kumlu toprağı işledik. Hazırda tohumluk buğdayımız olaydı, arazinin düzlük kısımlarında kat kat yığılıp setler yapmış çamurlu toprak, buğday ekimi için elverişliydi doğrusu.

Dişi fare, bu kez toprağı işlerken geldi görüntüye; bir yandan da beni ikna etmeye, kandırmaya çalışır gibi konuşup duruyordu: Hayır, patates ekimine paydos! Bu doyurucu besin, insan soyuyla geçmişe karışmıştı. Dönüşümlü olarak mısır, şalgam, arpa ve geniş çapta ayçiçeği yetiştiriyoruz. Görüyorsun işte, nasıl sıra sıra dizilmişler; ta uzaklardan ışıl ışıl parıldadıkları görülüyor. Biz gece hayvanlarındaki bu değişiklik şaşırttı mı seni? Hakkımızda söyle-

negelen çirkin söze yeni bir anlam kazandırmak için şöyle diyebilirim: Aydınlıktan çekinmiyoruz artık. Gerekli besini sağlamak kaygısıyla gün boyu çalışan ırgatlara dönüştürdük kendimizi.

Derken dişi fare bana gösterdi ekip biçtiklerini ve beni hayretler içinde bıraktı. Ardından şöyle sürdürdü konuşmasını. Belki de ayçiçeklerindeki bu parıltı, yumurta sarısı ışınlardan görülmüş bu buket oldu bizi gece hayatından vazgeçiren, gün ışığını bizim için tadına doyulmaz kılan? Ama saçma! Bizi çekip aydınlığa çıkaran, bizi değiştiren çaresizliğimizdi; oysa insan soyu, bizden kat kat çaresiz durumda kalmışken ne değiştirmeye, ne değişmeye yanaşmış, bu yüzden de yok olup gitmişti. Ama biz değişmiş, başkalaşmıştık.

Dişi fare sustu, ama ben Kaşubya'nın engebeli topraklarında yetişen ayçiçeklerini görüyordum şimdi; küçük su birikintilerinde, havuzlarda ve göllerde ise doymuş beyaz bulutlar, ayrıca küme küme körpe ağaççıklar yansıyordu: Huşlar, kızılağaçlar, söğütler ve sık sazlıklar. Sonra, fareler görüyordum, tarlada çalışan dizi dizi fareler. Meyvelerden geçilmeyen uzun saplı ayçiçeklerini kesip deviriyorlar, bunun için sanki ağaç gözüyle baktıkları ayçiçeklerinin gövdelerinde kemire kemire kama biçiminde yarıklar açıyorlardı. Dişleriyle ayçiçeklerini nasıl da çarçabuk yıkı yıkıveriyorlardı yere. Nasıl da arı gibi, nasıl da titizlikle çalışıyorlardı. Ayçiçeklerinin çekirdeklerinden hiçbiri ziyan olmuyordu. Çekirdeklerinden ayıklanmış gömeçleri nasıl da ustalıklı şekilde tek tek gövdeden ayırıyor, tarlanın kenarına taşıyıp istif ederek kurumaya bırakıyorlardı. İyi eğitilmiş işçi kafileleri; aralarında haydalayanlara, dehleyenlere, kamçılayanlara rastlanıyordu. Ama sanki ekinleri tehlikedeymiş- ama nerden ya da kimden gelebilirdi böyle bir tehlike?- sanki ortada canla başla çalışmalarının semeresinden yararlanmayı düşünen yabancı yaratıklar varmış, sanki fareler ve sözümona memeli mavi etsinekleri dışında adı edilmeye değer başka canlılar Kızılca Kıyamet'ten sağ çıkmış gibi, sağa sola nöbetçiler dikmişlerdi.

Evet, öyle, dedi dişi fare. Havada uçan salyangozlar, su altında yaşayan örümcekler ve yumurtlamayıp yavrularını canlı doğuran

sinekler konusunda anlattıklarımın aslı yoktu kuşkusuz. Yalnızca seni eğlendirelim diye, sen bu gibi uydurma masallardan hoşlandığın için, böyle tüyler ürpertici hayvanları ve hilkat garibelerini kafadan uydurup sana anlattık. Ama kulak ver, genç beyzadem, şu üveyime ve cıvıltılı seslerine. Yalnız serçeler değil, yabani güvercinler de, biliyor musun, insan sonrası çağa çıkmayı başardı. Bir de çabuk çoğalıyorlar ki! Özellikle serçeler, başa bela kesilebilir ilerde. Daha başka? Tarla sıçanı yine çıktı ortaya: Aptal, ama lezzetine diyecek yok. Tek tük adatavşanı sonra. Serçeler gümüşi beyaz renkte, güvercinlerin tüyleri ise pembeye çalıyor; albinoların rengine gelince, gülünç denecek kadar sarı. Bütün bunlar da Kızılca Kıyamet'in eseri, bizler de hani grimsi kahverengi rengimizden olduk. Yavrularımız ilkin kalay yeşili oluyor; sonradan toprak rengi bir ton açığa vuruyor kendini. Biz yaşlı fareler de ombra rengindeyiz. Her neyse, bizim fazla bir ağırlığı olmayan henüz kalay yeşili yavru farelerin, saplar üzerinde yavaş yavaş olgunlaşan gömeçleri kuşlardan nasıl beceriyle koruduklarını görüyorsun.

Baktım, pek yakında olgunlaşacak iri ayçiçeği gömeçlerinden her birinin gölgede kalan tarafında genç bir fare pusuya yatmış bekliyordu. Anlaşılan renkliydi rüyam; çünkü farenin kalay yeşili postu, pek belirgin olmasa da, gömeçlerin yeşil zemininden ayırt edilebiliyordu. Zaman zaman yavru farelerin haydut serçeleri nasıl hiç sektirmeden yakalayıp vücutlarına dişlerini geçirdiklerini görüyordum. Hatta yabani güvercinlerin bile hakkından geliyorlardı: Boğazlarına dişlerini gömüyor, kanatlarını çırparak havalanan güvercinlerle birlikte havalanıyor, onlarla sağa sola uçuyor, az sonra bitkin düşen avlarıyla yere çakılıyorlardı. Pek çok kez aniden havalanma, ayçiçeği tarlasının üstünde havada sürdürülen bir savaş, ardından yukardan taş düşer gibi bir düşüş. Ürünün ne kadar etkili biçimde kollanıp gözetildiğine tanık olmuştum böylece. Ve ayçiçeklerinin hasat edilmiş meyveleri gibi, avlanmış güvercinler ve serçeler de tarla kenarına götürülüp istif ediliyordu. Sonradan hepsi pay edilecekti, farelerde âdet böyleydi çünkü; biz insanlar kendi çıkarımızı düşünerek davranırken, fa-

reler, ele geçirdiklerini aralarında bölüşmüştür hep; bizler, ne yazık ki bu konuda onları kendimize örnek alamamıştık.

O gün bugün fare, kuş ve ayçiçeği tek bir görüntü oluşturuyor benim için. Rüyamda birbiriyle ilişkili olarak karşıma çıkarılan bu üç nesne, uyanıkken de bir doğallık kazandı. Bahçe çitlerinin arkasında beni bir aşinalıkla selamlayan ayçiçeklerine ne zaman masum çiçekler gözüyle bakayım desem, hemen boğazına fare dişleri geçirilmiş bir kuşun görüntüsü kafamda canlanıyor.

Ne var ki, rüyama giren dişi fare, gerçekçi tutumunu elden bırakmayarak sürdürdü konuşmasını: Bizim çekirdek ürünümüzün, Kızılca Kıyamet'ten önce bizim yaptığımız gibi başka asalak canlılar tarafından yağmalanmasına izin vermedik; Kızılca Kıyamet'ten önce biz usta asalaklar, başkalarının ekip biçtiği Hint pirincini, Hint buğdayını ve Meksika mısır ürününü çok vakit yüzde otuz, hatta otuzu da aşan bir oranda azaltmıştık. Hele fiyatları yüksek tutmak için depolarda yığın yığın bekletilen ürünler üzerinde uyguladığımız azaltına işlemini hiç sorma.

Ama derken bütün tarım ürünlerini mistik spekülasyonlara konu yaparak şöyle söyledi dişi fare: Mısır koçanından, arpadan ve bizim asıl karın doyurucu besinimiz şalgamdan, kısaca her türlü tarım ürününden önce ayçiçeği değer kazandı bizler için, hatta değer kazanmakla kalmadı, bizi ışıktan kaçan gece hayvanları olmaktan çıkarıp ışığa susamış, yüzleri ışığa dönük yaratıklar durumuna soktu; öyle yaratıklar ki, o gün bugün ayin ve dualarında güneşe tanrısal bir güç yakıştırıyor. Bu da, Sankt Marien Katedrali'nde, insan soyunun tarihe karışmasından dolayı sürekli yakınıp durduğumuz bu yerde, biz farelerin kendi usullerince ibadette bulunmalarına yol açan bir başka neden oluşturuyor.

Birden, karşımdaki görüntü yeniden açılıp yayılarak üç boyutluluk kazandı. İlkin uzaktan, sonra yakından, çağrıya uyarak hemen koşup gelmiş mihrap kaidesini ve onun yeni süsünü gördüm. Bundan böyle mihrap kupkuru vücuduyla Anna Koljaiczek'in ve onun büzülüp kalmış toruncuğunun son istirahat yerini oluşturmakla kalmayacaktı, onların yanına tarımsal ürünler de

eklenmişti şimdi. Mihraptaki yeni düzenleme uyarınca, Şirinler birbirine sokulup sıkışık bir topluluk oluşturmuştu. Duka altınları sanki bir haznedar tarafından pek çok kule halinde üst üste yığılmış, metal "Solidarnosc" yazısı artık ölü bir nesneye dönüşen guguklu saatin üzerini örtmüştü. Takma dişler, yüzük ve nişan, Mercedes'in yıldızıyla birlikte minyatür bir natürmort oluşturacak gibi düzenlenmişti. Bu yoldan kazanılan yer ise, pek gürbüz ayçiçeği gömeçlerine ve seçkin av hayvanlarına ayrılmıştı.

Ancak şimdi farkettiğime göre mihrap kaidesinin daha önce çıplak dış yüzeyleri de çeşitli ürünlerle kaplanmıştı: Kocaman şalgamlar, deste deste istif edilmiş mısır koçanları, arpa başakları, kurban olarak Tanrı'ya sunulan besinler arasında yer alıyordu. Ama bana bunlardan daha önemli görünen bir şey varsa, o da Anna Koljiczek'in kucağında durup ellerini örten olgun ayçiçeği gömeciydi; Anna Koljaiczek'in parmak sayısı ötekisinden bir eksik sol eli, kuşkusuz hâlâ tespihi tutuyordu. Ayaklarının dibine, minnacık Oskar için, kurtulmuş mercimekler yığılmıştı.

Bütün bunlar da ne oluyor dişi fare? diye sesimi yükselttim ben. Hani, nereye gitti sizin şu Katolikliğiniz? Tanrı'nın insandan doğma çarmıha gerilmiş oğluna artık tapınmaktan yoksa vaz mı geçiriyorsunuz? O oğlancıkla yaşlı nineye tanrısallık mı yakıştırdınız, bereket tanrıçası mı yaptınız kadıncağızı? Nerde kaldı sizin şu aklınız, mantığınız?

Yeniden rüyama dönüp gelerek ayçiçeği çekirdekleriyle oynayan dişi farenin biraz ne söyleyeceğini bilmeyen bir hali vardı sanki.

Cevap ver, dişi fare! diye bağırdım ben. Islıksı öten sesiyle, işitilir işitilmez, fare ağzıyla konuşmaya başladı; konuşmasında benim için yeni, alışmadığım, henüz anlamını çıkaramadığım sözcükler ağırlıktaydı.

Hiçbir şey anlamıyorum dediklerinden. Normal bir lisanla konuşamaz mısın!

Dişi fare şöyle söyledi: Eh işte. İyi kötü idare ediyoruz. Hâlâ sadakat duygusuyla insanlara bağlıyız; bu gördüğün şekilde hasat bayramını kutlamaya çalışıyoruz. Şimdilik hani. Bakarsın ilerde

değişir durum. Değişik bir şey baş gösterir. Öyle ki, aklın ve mantığın gösterdiği doğrultuda...

Neymiş dediğin? Üstün fare, süper fare mi yoksa?

Yo yo, beyciğim! diye cevapladı dişi fare ve duyargalarını dikey bir konuma getirdi. Ondan daha yüce bir şey. Şimdiye kadar var olmamış, ama insanlar yeryüzünde yaşarken varlığı düşünülebilecek bir şey. Bir yaratık, hayır, birden çok yaratık, şu andaki durumuyla fareleri, geçmişe karışmış durumuyla insanları gölgede bırakacak...

Lavta müziği dinlemeyi seviyor pek, medya raporlarını fazla merak etmiyor, Günün Yankısı programını izlerken ilgisiz, hele haberleri hiç umursamıyor, uyuyor hep. Benim Noel faremin hâlâ bayılarak dinlediği tek şey, Herkes İçin Okul Radyosu. Dün bu programda vergiler, rüsumlar, harçlar arasındaki ayrımlar üzerinde duruldu. Daha önceki bir programda da, geçmişteki vergi yükümlülükleri, örneğin aşar vergisi ele alınmış, bu vergiyi toplamaya yetkili kişilerin baskısı altında köylülerin nasıl inim inim inlediği, ürünlerinin nerdeyse tamamına yakın bir bölümüne nasıl bu kişilerce el konduğu, köylülere çokluk tohumluk olarak kullanılmaya yetecek kadar bile bir şey bırakılmadığı anlatılmıştı. Bunları dinlerken, benim Noel farem, sinirli sinirli ordan oraya seğirtmiş, ilgiyle havayı koklayıp durmuştu.

Bugünse program geçmişte ve günümüzde tarım alanında uygulanan üretim yöntemlerine ayrılmıştı. Ormanları yakarak tarla açmalar, üçlü ziraat, mono kültür, nihayet biyodinamik ekim, gübreleme, haşlanmış ısırgan otunun suyu ve benzer konular bir radyo oyunu çerçevesi içinde inceleniyor. Noel farem, yüzü radyoya dönük, yuvarlak kulaklarını dikmiş, duyargaları tetikte, adeta kendi içine gömülmüş, sessiz sedasız oturuyor. Hatta okul Radyosu'nun kapanış müziği Şen Köylü'den hoşlandı.

Şu anda Üçüncü Program kapalı duruyor. Ne o ne de ben, Brüksel'deki yetkili makamların süt akışını hangi bakış açılarına göre frenleyecekleri ya da morina balığı için avlanma oranını neye göre saptayacaklarını işitmek istiyoruz. FAO'nun istatistikleri-

ne göre dünyada her saniye üç virgül dört çocuğun açlıktan öldüğünü biliyoruz çoktan. Noel faremle aynı görüşteyiz: "Kalkınıyoruz! Yarınlara umutla bakabiliriz yine!" şeklindeki bütün o ısrarlı sözlere inat, her şey tepetaklak olmuş, istatistiklere göre kaçınılmaz bir uçuruma doğru yuvarlanıyor.

Belki de doğruydu gerçekten: Kızılca Kıyamet kopmuştu. Bizler yoktuk artık. Yaşıyorsak sözde yaşıyorduk, bir refleks ve çok geçmeden sönüp gidecek bir çırpınış olarak.

Ama belki de biri var, düşünde görüyor bizleri. Tanrı, belki ona benzer yüce bir varlık, bir süper baba, kısım kısım bizi düşünde görüyor, bizden hoşlanıyor çünkü ya da komik buluyor, dolayısıyla el çekemiyor bizden, bizim çırpınıp çabalamamızın seyrine doyamıyor. Onun geriye dönüşlerinde ve tanrısallıktaki medyaya eğilim sayesinde varlığımızı sürdürüyoruz; oysa son perde ya da Kızılca Kıyamet, dişi farenin söylediği gibi çoktan gerçekleşti; farkına varılmaksızın göçüp gittik bu dünyadan, çünkü biz insanlar öylesine değişmez yaratıklardık ve yaratıklarız ki, haziran ayında bir pazar günü Kızılca Kıyamet'in kopacağını tesadüfen sezseydik bile, davranışımızda, normal işimizde, randevularımızda, tahvil ve bonolarımızda, sevimli alışkanlıklarımızda ve tüyler ürpertici saplantılarımızda ne bir değişikliğe gidebilir, ne değişikliğe gidilmesini sağlayabilir, ne bunları geçersiz kılabilir, ne de kılınmasını sağlayabilirdik.

Bizler hâlâ varmışız gibi, Noel fareme şöyle dedim: Aklında olsun! Öğle haberlerinden hemen önce Üçüncü Programda çokluk kilise müziği var, motet'lerden pek hoşlanıyorsun sanıyorum. Sen Schütz'ün eserlerini dinlerken, ben de fırsattan yararlanıp iskeleye tırmanır, Ressam Malskat'ın yanına çıkarım. Malskat'ın çalışmalarına diyecek yok doğrusu. Ana cemaat yerindeki elliyi aşkın figürün tamamlanmasından sonra, çok geçmeden kora bölümünde üçerli gruplar halinde dikilecek yirmi bir ermiş, Gotik bakışlarını kendilerini seyredenlere çevirecek.

İskelelerde giyilen ayakkabılar bulup geçiriyorum ayağıma. Yukarı çıkıp Malskat'ı ziyaret ediyor, onun o ya-

man silüetlerine övgüler döşeniyor, onunla bir olup salak rahiplere ve o farfara sanat uzmanlarına gülüyorum; ama onunla konuşup dururken elde etmek istediğim bir başka şey var kafamda: Onu sütun başlıklarının süslemeleri içerisine değilse bile boş alanlara, fareler tarafından güvercinlere karşı savunulan ayçiçeklerinin resmini kondurmaya razı etmeye çalışıyorum. Benimsenmeye değer buluyorum bu simgeleri; zaten güvercinle fare arasında pek fark yok, ikisi de yedi canlı, onlarsız bir gelecek düşünülemez...

Malskat da isteksiz görünmüyor doğrusu. Kendisine bir sigara ikram ediyorum, Juno marka tabii. Hansi Knoteck'in filmleri üzerinde sohbet ediyoruz, ikimizin de gençken gördüğü filmler. Söz kendiliğinden dönüp dolaşıp güvercinlere ve farelere geliyor yine. Malskat şöyle diyor: Bu geç Gotik dönemine ait motif, on dördüncü yüzyıl ortalarından başlayarak o siyah ev faresi ve bu arada soyu tükenmiş bir tür yabani güvercin sayesinde Avrupa'nın dört bir yanına postu seren ve Tanrı'nın gazabı olarak görülüp Hristiyanları dünyanın sonunun geldiğine inandıran, Lübeck'te bile on kişiden dokuzunu alıp götüren o veba musibetine bağlanabilir...

Hayır, hayır! diye bağırıyorum ben ve iskeleden iniyorum. Faresiz ve güvercinsiz de üstesinden geliriz biz, bunun için Tanrı'nın gazabı olarak veba da gerekli değil. İnsan, Malskat'ın sanatındaki ileri Gotik dönemden bu yana daha gelişmiş durumda. Düpedüz kendi gücüyle, kendi başına buyruk, sonunda hele şükür erginliğe kavuşmuş, kendi varlığına son verebilir; hem de bunu, geriye kendisinden bir şey kalıp eza cefa içinde kıvranmasın, diyerek köklü biçimde yapabilir. Dolayısıyla, daha şimdiden doğaya ve onun sözde kamburlarına yapmadığını koymuyor. Çünkü insanlardan önce bu ormanların, bu duygusal çalılıkların, bu usa aykırı kaçamak oluşumların, bu sağı solu belli olmayan Kral Ardıçsakal ülkesinin yeryüzünden silinmesi gerekiyor...

Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyük annesi, pansiyondan ayrılmasına izin verilmeyen kurda, Grimm Sözlüğünden, onun severek dinle-

diği unutulmuş eski sözcükleri okur, Grimm Kardeşler masal kahramanlarının eylemlerinde aşırılıkların ve denetim altına alınamayacak içgüdüsel davranışların baş göstereceğinden tasalanırken, Rapunzel, Uyuyan Güzel'i öpücükleriyle uyandıran Prens'le domino ve cadı, kötü kalpli üvey anneyle dokuz taş oynar, Elsiz Kız önden uçup gitmiş kesik ellerini düşünürken, iyi ve kötü periler, kargalar ve kuzgunlar kentlerin, köylerin, toplu konutların ve beton yolların üzerine serpiyor sihirli tohumları. Çok yükseklerden uçan insansız bavul, geniş fabrika alanlarının üstüne içindeki tohumları boşaltıyor.

Endüstri bölgeleri, ayrıca yerden beklenmedik ziyaretçiler tarafından ziyaret ediliyor. Yedi Cüce, benzin istasyonlarındaki benzin pompalarına sihirli sudan karıştırıyorlar; sayılı birkaç damlacık sadece. Kırmızı Başlıklı Kız, metro istasyonlarında sepetçiğinden hep bir şey düşürüyor yere. Elsiz Kız'ın kesik elleri, bir taraftan bir tarafa uzanan yüksek gerilim hatlarının direklerinde maharetle çalışıyor. Garlarda ve köprülerin altında orman cüceleri ve diğer cüceler harıl harıl iş başında. Trafik lambalarının dibine yedi keçi yavrusu bir şeyler bırakıyor. Hiçbir makas manivela merkezi yok ki, bir fare pisliği farelerin oraya uğramadığını göstersin. Ve hiçbir hoparlör yok ki, güvercinler kursaklarındakini kusup içlerine boşaltmamış olsun.

Büyücüler, trafiğin yoğun olduğu alanlar üzerinden seğirtip geçiyor. Her tarafa yetişiyor Büyük Merlin. Bir bakıyorsun, Kral Ardıçsakala eşlik ediyor; tüm kapılar önlerinde açılıp kömür ve atomla çalışan enerji santrallerini, Hoechst ve Bayer-Leverkusen boya fabrikalarını dolaşıyorlar. Çevrelerinde dört dönen baylar, para babası patronlar gibi Wolfsburg, Köln ve Neckarsulm'daki yürüyen bantları denetliyorlar. Krauss-Maffei fabrikalarını ziyaret edip Leopard montaj bantını görüyorlar. Merlin, Keltlerin sihirli sözcüklerini geçiriyor aklından; Ardıçsakal ise siparişler veriyor, verdiği siparişlerin teslim tarihlerini dikte ettiriyor.

Bu arada Rhein-Main Havaalanında şık giysilerle cadılar ve egzotik bir görüntüyü sergileyen ilkel adamlar gezi meraklısı insan-

lar arasına karışıyor, yürüyen merdivenlerde, bilet ve bagaj kontrol gişelerinde boy gösteriyorlar; ayrıca hostes kılığında görüyoruz kendilerini. Selfservis mağaza ve dükkanlarda Holle Teyze renk renk çiçeklerle süslenmiş yastığından kuş tüylerini alıp alıp havaya savuruyor. Cesur Terzicik her katına iğne saçıyor gökdelenlerin, elindeki kocaman iplik yumağından iplikleri salıyor aşağı.

Sözün kısası, kazanç dürtüsünün sesini duyurduğu, piyasada bir boşluğun ele geçirildiği, talebin kamçılandığı ve gayri safi milli hasılanın artmasının beklendiği neresi varsa orada bazen toprağa tohumlar eken, bazen sihirli sular damlatan güçler bozguncu çalışmasını sürdürüyor ve sistemdeki tüm çatlaklar nasibini alıyor bu çalışmadan. Serbest piyasa ekonomisi çarkının bundan daha titiz bir bakım ve onarım gördüğü seyrek olmuştur.

Sessiz sedasız, altbaşlıkların açıklamasına gerek duyulmaksızın sloganlar mırıldanılıyor ve parmaklar çapraz kavuşturulup bol şanslar dileniyor. Üniformanın birini çıkarıp birini giyen Mert Kurşun Asker, Federal Almanya ordusuna ve müttefik garantör ülkelerin askerlerine ait yasak bölgelere girmeyi başarıyor. Kaşla göz arasında yüksek bir rütbeye terfi ettirilen Kurşun Asker, garnizon kumandanı tarafından merasimle karşılanıyor. Tankların, topların, füze hangarlarının üzerinde okşayarak gezdiriyor elini, hızlı savaş gemilerinde konuk ediliyor. Yardımcı pilot olarak sesten hızlı uçaklara biniyor. Hatta gizli belgeleri karıştırabiliyor rahatlıkla ve her gittiği yerden, bu arada savunma bakanlığından yanında taşıdığı tohuma benzer bazı ufak tefek şeyleri geride unutup ayrıldığı oluyor; sözde pek dalgındır Mert Kurşun Asker.

Ve birden karşı güç göstermeye başlıyor etkinliğini, sanki bu yeni bahar sesini duyurmayı pek göze alamıyormuş gibi duraksayarak önce, ama sonra tez elden, öylesine çabuk. Yalnızca bitkilerdeki değişiklik hayret uyandırıyor ilkin; ama ardından dolu dizgin büyümeler insanlar arasında izdihamlara yol açıyor.

Bitkiler binaların bacalarından ve köprülerin ayaklarından uç veriyor, bir anda yeşerip filizleniyor, sağa sola dal budak salıyor. Yer yer çatlayıp açılan otoyollar, bitkilerin hızla büyüyen sürgün-

lerine yol veriyor. İş yerlerindeki yürüyen bantlardan, motorlardan, yürüyen merdivenlerden, asansör boşluklarından, otomatlardan ve süpermarketlerin kasalarından yeşillikler fışkırıyor. Nükleer santrallerin soğutma kulelerini yosun ve likenler sarıyor, aynı şekilde harekete hazır tanklar ve sesten hızlı uçaklar da yosun ve likenlerin elinden kurtaramıyor yakasını. Deniz yosunları, fırkateynlerle füze fırlatan kruvazörleri yeşile boyuyor, kendilerini ilerde bekleyen akıbete vaktinden önce uğrayıp denizin dibini boylamışlar gibi, yeşillikler gemilerin radarlarına kadar tırmanıyorlar. Yüksek gerilim hattı direklerini saran, dolana dolana televizyon kulelerine tırmanan sarmaşık türünden bitkiler. Topların namlularından önce tomurcuklar, ardından çok yapraklı dallar fışkırıyor. İstasyonlar, limonluklara dönüşüyor. Rhein-Main Havaalanı bir yeşillik tufanına boğuluyor. Bakanlıkların ve idari büroların tüm pencereleri yeşillik kusuyor dışarı. Büyüyen, çoğalan tek şey varsa, o da yeşillik.

Gelişme, büyüme! Dört bir yanda doğa ayağa dolanıyor. Daha önce kimsenin bilmediği acayip bitkiler çıkarıyor bağrından, aralarında betonu unufak eden, duvarları delip geçen, çelik boruları eğip bükenleri var; fişleri yiyip yutanlar sonra, çekmenleriyle bilgisayarlardaki bilgileri sömürüp alanlar. Yosunlar ve likenler, bankları paralıyor. Mantar kültürleri oluşuyor parke zeminlerde. İnsan boyunda harflerle, firma isimlerinden sürgünler fışkırıp yazıları okunmaz duruma sokuyor. Tüm yönlerde trafik akışı duruyor. Duman tütmeyen bacalar. Ne egzoz gazı, ne kirli hava. Başlangıçta ürkmüş insanlar birden neşeleniyor ve zaman kıtlığından sızlanmıyorlar artık.

Çalışmaları durup botanik bahçelerine dönüşmüş sanayi kuruluşları arasında ve yeşillikten geçilmeyen otoyollarda küçüklü büyüklü insan toplulukları aheste gezinip dolaşıyor. Bir yerde birileri çıkıp çiçek topluyor, bir başka yerde başkaları tatlı mı tatlı meyveler keşfediyor. Oğlanlar ve kızlar, sarılgan bitkilere tırmanıyor. Sevgililer, devcileyin çileklerin içinde yan gelip yatıyor. Dört bir yanda bu meyve, çılgınca oyunlara çağırıyor insanları. Hazlar

ve zevkler bahçesinin kapısı herkese açık.

Otlar bürümüş meydanlarda kadınlar ve erkekler, çocuklar ve yaşlılar havaya kalkmış ellerinde çeşitli döviz ve pankartlar tutuyor, üzerlerinde şöyle yazılar var örneğin: "Bütün güç masalların olsun!" - "Derinden nefes alıp verin, bunu yapmanıza değer yine!" - "Bizi Grimm Kardeşler yönetsin!" - "Hele şükür sonunda gerçek gelişme!" - "Bizler, bir masal yönetimi istiyoruz!"

Dört bir yanda bir haz duygusuyla avare dolaşan insanlar seçilirken, sihirli aynanın ekranındaki görüntü daralıp küçülüyor. Kurabiye Ev'de de neşenin, sevincin sözü geçiyor. Kötü kalpli üvey anne ve cadı kol kola. Hänsel ile Gretel, o güne kadar ilk kez tastamam çocuk gibi davranıyorlar. Masal kahramanlarından birkaçı, işlerini gördükten sonra dönüp geliyor eve. Yalnız Elsiz Kız'ın değil, Jorinde ile Joringel'in de dudaklarında bir gülümseme. Sadece Grimm Kardeşler, başlarını düşünceli düşünceli sallıyor. (Polonya dönüşü bizim Bay Matzerath'ın da, durumu kuşkuyla karşılayacağı kesin.)

Jakob ve Wilhelm Grimm kardeşlerden biri bırakıp biri alarak: "Bunun sonu anarşidir, ahlaksızlıktır!" diye bağırıyor. "Belli bir düzenin olması şart. Devletin ya da Tanrı'nın koyduğu bir düzen. Böyle yürümez bu!"

Biraz durakladıktan sonra, yanında sevgilisiyle Kurbağa Kral, ayrıca Pamuk Prenses ve öpme delisi Prens haklı buluyor Grimm Kardeşler'i. Pamuk Prenses tarafından cesaretlendirilen Prens şöyle diyor: "Uyuyan Güzel'imi öpüp uyandırmanın zamanı geldi sanıyorum."

Rübezahl, tokatla gözünü korkutuyor Prens'in. Cadı ile Gretel'i Kurbağa Kral acı bir düşkırıklığına uğratıyor. Yolu tutup gitmek isteyen Prens'e bir çelme atıyor Seksekbacak. Kötü perilerle cadının elleri, avının üzerine açgözlü atılmak ister gibi bir durum alıyor. Onlar Prens'i yakalamadan önce, Hänsel'in talimatına uyan cüceler Rapunzel'in saçlarından kopardıkları bir telle Prens'i bağlıyor, saman ile yosun ve yapraklardan yapılıp Uyuyan Güzel'e benzetilmek istenmiş oyuncak bir bebeğin yanına yatırıyorlar.

Prens, hiç durınayıp bebeği öpüyor. Derken cüceler Pamuk Prenses'in üzerine atıldıkları gibi onu çalılığın içine sürükleyip götürmek istiyorlar.

Grimm Kardeşler'in tepesi atıyor. Zorbalıktan ve manevi zulümden oldum olası nefret eden kişilerdir ikisi de. "Hiç utanmak yok mu sizde!" diye sesini yükseltiyor Wilhelm. Jakob Grimm de şöyle bağırıyor: "Yoksa bizi de burada alıkoymayı mı düşünüyorsunuz?"

Yedi Cüce, Pamuk Prenses'i koyveriyorlarsa da, tepinip yumruklarını sallıyorlar. Rübezahl, şişip kabararak dağlarda yaşayan azgın bir deve dönüşüyor. Cadı ateş püskürüyor. Birden Hänsel ile Gretel: "Bırakalım Grimm Kardeşler'i, gitsinler!" diye atılıyorlar oradan. "Yeni bir hükümet kursunlar Bonn'da, şöyle eli yüzü düzgün bir hükümet."

Bu arada pansiyonun önünde toplanmış masal kahramanları, birbiriyle kavgaya tutuşuyor. Yedi Cüce, Hänsel ile Gretel'in önerisine karşı çıkıyor; kötü cinler ve periler de destekliyor onları. İyi cinler ve periler, Kurbağa Kral ile sevgilisi, ayrıca Holle Teyze öneriyi benimsiyor, sonunda Kral Ardıçsakal da onlara katılıyor. Sihirli aynanın ekranındaki "Grimm Kardeşler hükümetin başına!" yazılı pankartların sayısı artadursun, Kurabiye Ev'de kötü kalpli üvey annenin oyu, öneri lehinde giderek bir çoğunluğun oluşmasını sağlıyor. Yalnızca Seksekbacak, Cesur Terzicik, cüceler, kötü cinler ve periler aleyhteki tutumlarını değiştirmiyorlar. Elsiz Kız'ın elleri "taş, kâğıt ve makas" oyununu oynuyor. Cadı aşık atıyor. Rübezahl, burnunu karıştırıyor. Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyük annesi, sözlükten başını kaldırmaksızın: "Bakın yazıyor burada: Oylama yapın!" diye yükseltiyor sesini.

Çoğunluk, açıkça önerinin lehinde oy kullanıyor. İyi ve kötü periler birbirlerine akıl danışıyorlar. Sonunda üç iyi peri masal kahramanlarının isteklerini, parmaklarından akıttıkları kanla nilüfer yapraklarının üzerine çiziktiriyorlar: "Temiz hava! Pisletilmemiş su! Sağlığa zararlı olmayan meyveler!" Ne kadar masum, ne kadar alçakgönüllü istekler!

Dansedip oynayarak isteklerini sergiliyor periler. Grimm Kardeşler, nilüfer yapraklarını yazılı belgelermiş gibi perilerden alıyor, yeni ve kusursuz bir hükümet kuracakları konusunda söz veriyorlar. "Bundan böyle masallara da yönetimde söz hakkı tanınacak!" diyor Wilhelm.

Üç iyi perinin eşliğinde, Kurabiye Ev'in çevresindeki açık alanda ayrılıyor Grimın Kardeşler. Masal kahramanlarından bazısı arkalarından el sallıyor. Ötekiler düşünceli. Kurbağa Kral kuyuya iniyor. Sevgilisi prenses hanım uzanıp yatıyor yere. Kuyudan kurbağa olarak çıkan Kurbağa Kral, sıçradığı gibi sevgilisinin alnına oturuyor, ordan da Gretel'in çocuk alnıyla cadının alnına sıçrayıp geçmek istiyor; ama cadı aşık atıyor hâlâ, Gretel ise somurtarak bir kenarda dikiliyor.

Elsiz Kız'ın kesik elleri yeniden "taş, kâğıt ve makas" oyununu oynamaya koyuluyor. Prens, oyuncak bebeği aklını kaçırmış gibi öpüp duruyor. Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyük annesi, kurda eski sözcükleri okuyor sözlükten. Herkes, bu masalın iyi bitmesi dileğinde.

"Benim itirazım var! Sonunu iyi görmüyorum. Böyle bir sahne başarısızlığa sürükler filmi!" diye sesini yükseltiyor bizim Bay Matzerath. "Filmin geleceği konusunda karamsarım. Filmin öyküsündeki gerilim berbat mı berbat. Bu nedensiz hoşgörü de ne oluyor! Grimın Kardeşler'in böyle elini kolunu sallayarak çekip gitmesi, asla benimsenecek gibi değil!"

Dönüp geldi bizim Bay Matzerath, işe burnunu sokmadan rahat edemiyor. Patron ve filmin yapımcısı rolünü oynamak istiyor yine. Beri yandan, Polonya gezisi kendisine yaramamış, adeta ihtiyarlatmış onu. Öyle çakı gibi durmuyor eskisi gibi, dizleri bükük dikiliyor daha çok ve aynalardan kendini kaçırıyor. Kasvetli bakışları, içte yaşanan bir acıyı ele veriyor açıkça. Sırtındaki özel terzi elinden çıkmış giysi, şimdi çuval gibi sarkıyor üzerinden. Bu bizim Matzerath'ın başına yolda ne geldi acaba?

Buraya dönmek üzere yola henüz çıkmıştı ki, başladı rahatsızlığı. Şiddetli bir su dökme gereksinimiyle her elli kilometrede bir, hatta sonradan daha kısa aralarla yolun sağındaki ya da solundaki bir çalılığın önünde arabadan inip zorlanarak su döken bizim Bay Matzerath'ın, bu durumun nedeni konusundaki tahmini şöyleydi ilkin: "Telaş ve heyecandan olacak, hısım ve akrabaları yeniden görmekten, onlarla vedalaşmaktan; bu gibi şeyler mesaneyi olumsuz yönde etkiliyor işte!" ne var ki, Mercedes öğleden sonra Polonya'nın batı sınırı Oder ırmağına yaklaştığında, su dökmek bir işkenceye dönüşüp ağrı vermeye başlamış, sonunda da bizim Bay Matzerath işeyecek olmasına karşın işeyemez olmuştu -damlalardan bile söz açılamazdı pek bu durum da salt sürücü değil, ayrıca Matzerath'ın bir dostu olarak tasalandırmıştı Bruno'yu: "Batıya varır varmaz, Bay Oskar, Braunschweig'da, olmadı en geç Hannover'de bir doktora başvurmamız gerekecek."

Oturduğu koltuğun hayli yumuşaklık ve rahatlığına karşın, bizim Bay Matzerath, DDR topraklarından geçerken sancılar içinde kıvranıp durdu: Alnında boncuk boncuk ter. Titreyip duran dizleri üzerinde parmakçıkları trampet çalıyor ya da dizlerine sımsıkı sarılıyordu. Bu şiddetli su dökme gereksinimi! Bu pantolonunu ıslatma korkusu!

Üstelik, Mercedes'in yol ortasında sık sık durması, Bay Matzerath'ın yol kenarında bir çalılığın arkasına dolanıp bir yüksük kadehçiği kadar olsun idrar yapabilmek için ter döküp her seferinde eli boş dönmesi, devriye gezen DDR polisini kuşkulandırmış, bir defasında araba durdurulup bizim Bay Matzerath sorgulamadan geçirilmişti. Sorgulama Bay Matzerath'ı ölümcül uzunlukta bir süre yoldan alıkoymuş, her ne kadar yıldızı yoksa da bir Mercedes ile seyahat eden birinin böyle sıradan bir rahatsızlığa yakalanabileceğini trafik polislerinin kafası bir türlü almamıştı. Polonya'da Mercedes'in yıldızının çalınması da içinde olmak üzere, bizim Bay Matzerath'ın bütün anlattıklarını zapta geçirmişlerdi. Ne var ki, Bay Matzerath'ın, zaptı tutan polisi, rahatsızlığını kendi gözleriyle görmeye davet etmesi üzerine polisler kısa süre durak-

samış, sonra iyi yolculuklar dileyerek çekip gitmişlerdi.

Allahtan, sınırdaki formaliteler pek uzun sürmemişti. Braunschweig, hele Hannover'de değil, daha Helmstedt'te gece vakti belediye hastanesi aranmış, Bruno'nun iyi koku alan burnu sayesinde uzun zaman sağda solda dolanmaksızın hastane bulunmuştu. Kıvranıp duran, ağladı ağlayacak hastanın karnının orasında burasında elini gezdiren nöbetçi doktor hemen bir bevliyeci çağırmış, o da eline eldiven geçirip hastayı bir kez de parmağıyla makattan muayene etmişti.

Bütün bunları ilk elden biliyorum. Sık sık, rahatsızlığını ayrıntılı olarak anlattı bana Oskar. Polonya'dan yeni dönmüştü ki kulağımı gelip buldu: "Kendimi sapasağlam sanırdım. Buyur bakalım. İhtiyar hastalığı. Yaşlılarda görülen bir illet. Bevliyeci, aşırı derecede büyümüş bir prostattan söz açtı. Prostat, yani sizin anlayacağınız kestanecik. Cerrahi müdahalede bulunulması, ameliyat edilmesi gerekiyormuş. Ya üratradan içeri sokulan bir sondayla kazınıp küçültülecek ya da karın açılarak tümüyle çıkarılacak."

Helmstedt'te bizim Bay Matzerath'a geçici olarak sonda uygulandı; böyle bir müdahaleyi her ne kadar tatsız bulduysa da, sonra kuşkusuz rahatlattı kendisini.

Anlattığına bakılırsa, tam tamına bin dört yüz yetmiş mili metre küplük bir idrar mesaneyi doldurmuş, doldurmuş ne söz, mesanede aşırı doluluğa yol açmış. Bevliyeci -"genç falan ama işini bilen biri"- kamıştan akan bu kadar çok idrarı görünce şaşırmaktan kendini alamamış, ama bizim Bay Matzerath'ın "Polonya'daki telaş ve heyecandan, Doktor Bey, büyükannemin yüz yedinci doğum günü kutlamasından, yıllar sonra yeniden buluşup görüşmelerin beni duygulandırmasından" diyerek rahatsızlığı için öne sürdüğü nedeni itip geriye çevirmiş elinin tersiyle. Doktorun söylediğine göre, törenlerde, kutlamalarda fazla kaçırılan içkinin yol açtığı türden bir prostat büyümesi ve idrar sıkışması değilmiş bu, öteden beri sürüp gelen bir rahatsızlık söz konusuymuş; prostatın bir an önce küçültülmesi gerekiyormuş;

Daha demin: "Altmışıncı doğum günümden önce asla" diye

sesini yükseltmişti bizim Bay Matzerath. Ama şimdi bir daha çıkarılmamak üzere sonda takıldı kendisine. Çirkin bir şekilde önde sallanan yabancı cisim sayılmazsa, artık sancısı kalmadı gibi bir şey. Ama yine de birden çok doktora görünmekten -"Otorite hepsi de!" diyor- geri durmadı ve her birinden kendisini sonda derdinden kurtarmasını bekledi boş yere. Bana öğütler veriyor, kahveden, içkiden uzak durmamı, hele beyaz şarabı ve soğuk birayı ağzıma koymamı söylüyor, ama kendisinden Polonya gezisinin ayrıntılarını sorup öğrenmek istedim mi ağzını açmaya üşeniyor, sesi çıkmaz oluyor hatta.

Laf arasında söylediği şu sözlerden fazla bir şey bilmiyorum bu konuda: "Bu Solidarnosc trajedisinin arkası gelmiyor bir türlü... Ailenin üyelerine kadar sıçrayan tartışmalar... Dön dolaş politika... Kaşubyalılara göre değil... Sonu kötü bu işin... Boyuna Meryem Ana'ya gelip dayanıyor söz... Kimbilir, belki de Polonya'nın yazgısı, benim mesaneyi hastalandırdı."

Kendisine ailesiyle ilgili daha dolaysız sorular yöneltince, yalnızca birazcık bilgi verdi, o kadar. Yo yo, büyük annesinin sağlığı yerindeymiş. Hediyelere, hepsinden çok da Şirinlere tıpkı çocuklar gibi sevinmiş. Hatta bir ara -düşün bir - buraya gelmeyi bile aklından geçiriyormuş. Torununun altınışıncı doğum gününe gelme konusunda demiş ki: "Hani gönlümden geçmiyor değil., Oskarcık,"

Kuşkusuz, bizim Bay Matzerath'a artık var olmaktan çıktığını söylemiyorum; buyursun, ilerde de patronmuş gibi davransın. Nasıl olsa başkaları, yaşamın şu ya da bu yoldan sürüp gideceğine inanıyor, hatta ben de öyle. Bu yüzden, Kaşubya'da gerçekte olup bitenleri bilmesi gereksiz. Bir sondayla oradan dönüp gelmesi, zaten yeterince eza verici bir şey.

Dolayısıyla, "Grimm Ormanları'ndan, yüksek iskelesinde dikilen Malskat'ın ve tüm sahteciliklerin baş tacı edildiği sahte elli yıllardan konuşuyoruz kendisiyle. Yo yo! Kendisinin bundan böyle minicik ve mumyamsı, salt bir mihrap süsü, farelerin tapındığı bir nesne kimliğiyle var olduğu kulağına gitmemeli; çünkü

bütün doktorlar heyecanlanmamasını söylüyor! Bizim Bay Matzerath'ın kollanıp gözetilmesi gerekmekte.

Bizim, müziğe meraklı olduğumuz sanırım biliniyor herkesçe; ne var ki, flüt sesine bayıldığımız, yan flüt ve blokflütün bize pek çekici geldiği, becerikli parmakları ve eğitilmiş dudaklarıyla biri çıkıp flütçüğünü konuşturmasın, flütünden tremolalar ve kıvrak melodiler çıkarmasın, hemen bu kişinin, ikide bir adı edilen bu Fareli Köyün Kavalcısı'nın peşine takılıp özenle hazırlanmış ecelimize seğirttiğimiz, örneğin Weser ırmağında içler acısı şekilde boğularak kuyruğu titretmeye koştuğumuz görüşü, Kızılca Kıyamet'ten önce pek yaygın olan ve yabani otlar gibi durmadan yenilenen bu görüş, asılsız olup aptalca bir batıl inançtan başka şey değil.

Bu, ev fareleri zamanındaydı, dostum, dedi dişi fare; daha önce de bazen beyzadem, bazen beyciğim demişti bana. Yeni konuşma biçimi, kullandığı fare dilini daha bir aşina kılıyor benim için, çünkü normal ıslıksı seslerin sivrilikleri törpülenmiş durumda; yayvan yayvan bir taşra ağzıyla konuşuyor şimdi. Dostum, dedi; Hameln'den ve bu gibi şeylerden ilerde konuşuruz seninle. Bu söylencenin aslı astarı yok. Ama şurası gerçek ki, şimdiye kadar hiçbir insan kulağının işitmediği, flüt olsun, keman olsun hiçbir çalgıyla üstesinden gelinmeyen tiz bir sesi çıkarmak biz farelere vergi; öyle bir ses ki, uzak mesafelere haberler iletir; ayrıca insan çağının son döneminde sesötesi dalgaların yardımıyla sekansları bilginler tarafından da Amerika'nın Boston kentinde ölçülmüş bulunuyor.

Dişi fare, biraz övüngen, bizim iletişim sistemimiz! dedi. Sonra şöyle ekledi: Ama bizim çıkardığımız sesi -istersen eğer, beyciğim- gemileriyle batık bir kent aramaya çıkan senin kadınların -kadın yerine karı sözcüğünü kullanmıştı- işittiklerini ileri sürdüğü şarkılarla kıyaslayabilirsin. Senin kadınlar medüz şarkısından söz etmişlerdi ama, medüzlerin, müzik yeteneğine sahip bir Papaya özendiğini de belirtmişlerdi. Dolayısıyla, bizim seslerimiz kulakla algılanılacak gibi transpoze edildi mi, Gregoryan kiliselerindeki ilahileri akla getirebilir; zaten insan soyunun dinsel müziğinden hep hoşlanmışızdır.

Dişi fare konuşup durur, söylediklerine beni inandırmaya çalışırken, sanki giderek kabarıp yükselen mezmur sesleri işitir gibi oldum: Daha Hristiyanlığın ilk döneminde, Hristiyanların kaçıp sığındığı katakomplarda onlarla birlikte ilahiler söyledik. Biz de onlar gibi kendi kyrie'mizi geliştirdik. Biz de onlar gibi dindarlık yolunda yürüdük, onlar gibi yüzyıllar boyu aşağılandık, zulüm ve işkence gördük. Bu ahenk, bu birliktelik keşke sürüp gitseydi öyle, biz onlara, onlar bize uyum sağlamış. Ah, onların seçkin koroları! Ah, onlardaki çokseslilik! Kızılca Kıyamet'ten az öncesine kadar burada yerleşik. Polonyalılar büyük bir aşkla ilahiler okumuştu; bu yüzdendir ki, kubbesinin ta en tepesine kadar Sankt Marien katedralini giderek daha sık doldurup taşıran ilahilerimiz, Polonya halkına mâl edilen belli bir coşkudan yoksun değildir.

Yo yo, beyciğim! Sözlerimin temelinde şövenist duyguların yattığından korkmanıza neden yok. Fareye Polonyalıların szezur dediklerini her ne kadar unutmuş değilsek de -kendi aramızda birbirimizi böyle çağırmakta, hatta daha da sevecen szezurcyca sözcüğünü kullanmaktayız- kuşkusuz, Polonya faresi değiliz.

Nasıl ki Portekiz ve Macar fareleri eskiden sayıca az idiyse ve insan sonrası dönemde de yine öyle azsa, Kızılca Kıyamet öncesi Polonya farelerinin sayısı için de fazla denemezdi ve bugün de yine az bu sayı; öyleyken her şeye bir isim bulup takma saplantısından kurtulamayan insanoğlu -kimsenin nedenini bilmediği bir saplantı hani- bize Rattus norvegicus demekten geri kalmamıştır. Ama yine de biraz Polonyalılık var üzerimizde, hele bu bölgede kesin. Örneğin, ekşili ve baharatlı yiyeceklere düşkünlüğümüz, daha önce bu bölgede yaşayanların damak zevkinden kaynaklanmakta; dolayısıyla bizler, tarlalarda yetiştirdiğimiz asıl ürünlerin yanı sıra salatalık, kabak ve kimyon ekimi de yapmakta, bu bakımdan başarılı sonuçlar almaktayız; Kızılca Kıyamet'en önce kaçıp sığındığımız barınaklara adı geçen ürünlerin tohumlarından da yeteri kadar alıp götürmüştük yanımızda. Yetiştirdiğimiz bir başka şey de küf mantarlarıdır. Taze küf mantarlarını yanına kattık mı, al sana mayhoş bir yiyecek. Ancak huyumuz suyumuzda

da yine Polonyaca bir taraf var. Batıdan buraya sığınıp, daha yerinde bir deyişle nakli mekân edip her şeyi bir sistem içine oturtmaya çalışan fare topluluklarının tersine, bizler daha bir kayıtsızca yaşarız, ama inatçı, bazılarına göre bildiğinden şaşmaz bir ciddiyetten de uzak değildir yaşamımız. Hep elde etmeyi umduğumuz bir şeyler vardır. Tanrı 'ya yakarılarımız, özlem ve beklentilerle doludur. Ele geçirilememiş, henüz ele geçirilemeyen yüce bir şey -Polonyalılar bir zaman özgürlük demişti buna- gözlerimizin önünde tüm somutluğuyla süzülüp durur...

Kendi sözünü kendisi kesen dişi fare: Ama saçma bu! dedi, mantığa aykırı! Elbette Polonya faresi, Alman faresi diye bir şeyden söz açılamaz. Çünkü aradaki ayrımlar, incir çekirdeğini doldurdacak şeyler değil. Olsa olsa, örneğin kıtlık dönemini yaşarken inanç konusunda birbirimizin gırtlağına sarılmamız gibi, fare varlığımızın salt yüzeyinde kalan karşıtlıkları sergileriz bazen. Kuşkusuz, şımarıktır biraz Batı'dan gelen fareler; zengin Batı'da sahip olup da sonradan yitirdikleri şeyleri sayıp dökmeye bayılıyorlar. Bizim kanaatkârlığımıza pek sık olarak açıktan açığa hem acıyor, hem övgüler döşeniyorlar. Durup oturdukları yok. Ayrıca bilgiçlik taslama hevesinden de vazgeçirilebilecek gibi değiller; ne var ki, bazı şeyleri, örneğin tohumlukların nasıl depolanıp saklanabileceğini bizden iyi biliyorlar. Özgürlük denen şeyi fazla önemsemediklerinden bizden daha tertipliler, hatta kimi vakit tik denecek kadar aşırılığa vardırılan bir tertiplilik. Rıhtım bölgesindeki doklara karşı uzmanca bir merak duymaya başlamaları neyse de, irili ufaklı vidaları, bilyeli yatakları, cıvata somunlarını ve cıvataları tasnif edip binbir zahmetle paslarını almaları, bu yetmiyormuş gibi yedek parça depolarından söz açacak kadar ileriye gitmeleri, bütün bu yapmacık davranışları gülünç kaçıyor doğrusu; bir de bizim sağda solda bulduğumuz metal parçaları üzerindeki daha çok oyunsu, ama beceriksiz denemeyecek çalışmalarla alay etmiyorlar mı! Bizim o malzemeyi, bu malzemeyi bir araya getirip çatarak, Artus Sarayı'nın önünde ya da Kadınlar Sokağı'ndaki merdiven sahanlıklarında sergilediğimiz sanattan pek de nasibini

almadığı söylenemeyecek eserleri kasten kırıp döküyorlar.

O kadar da fazla önemsemeyin bunu, diye atıldım ben. Aslında düzen ve disiplin, bir saplantıdır Alman farelerinde. Onlar sizin elinizden her şeyin böyle kolaycacık geldiğine hayranlık duyuyor, sizdeki Allah vergisi bu beceriye, sizde yaradılıştan var olan bu sanatsal yeteneğe imreniyorlar. Hurda demirden yaptığınız heykeller görülmeye değer gerçekten!

Yok canım! diye cevapladı dişi fare, bizimkisi bir oyalanma, bir eğlence yalnız, ama ciddi çabalarımızın ürünlerinin de aynı şekilde takdir gördüğü yok. Ne de olsa bizler, şu anda ne durumda oldukları kendilerince hiç umursanmayan eski yapılarla ilgileniyoruz. Suların sürükleyip getirdiği kumlardaki kabuklardan elde ettiğimiz kireçle, sürekli esen rüzgarın sokaklar içine getirip bıraktığı kumu birbirine katarak iklim koşullarına dayanıklı bir tür harç hazırlama yöntemini keşfetmeseydik, Gdansk'ın Eski Kent kesimlerindeki tarihi yapılar şimdikinden daha çabuk harap olup gidecekti. Gelgelelim, onlar Gdansk'a sahip çıkarak bizim Danzig deyip duruyor. Gelen haberlere göre hâlâ durumun pek iç açıcı sayılmadığı Rusya'dan o sürekli fare akını olmayaydı, buradaki anlaşmazlık, hiç çekinmeden söyleyelim Alman-Polonya arasındaki uyuşmazlık yeniden alevlenip büyüyecekti. İyi ki, yalnız biz Polonya fareleriyle Alman fareleri değil, Rus fareleri de varmış. Nede olsa söz konusu anlaşmazlıkların, yeryüzünde insanların henüz var olduğu zamanlar, hatta insan sonrası dönemde ne gibi sonuçlara yol açtığı biliniyor; çünkü kıtlık döneminde biz fareler birbirimizin gırtlağına sarıldığımız vakit, yalnız yobazca davranarak gerçek dinden söz açıp durmamış, "Prusyalılar sizi!" ve "Pollaklar sizi!" diyerek birbirimize hakaretler yağdırmıştık.

Allah'tan ki beyciğim, diye sesini yükseltti dişi fare, çiftçilikte uğraşmaya başladığımızdan ve gün ışığına artık hiç çekinmeden çıktığımızdan bu yana, dilde başgösteren sessiz değişimi bizleri birleştiriyor. Dilimiz, yeni etkinliklerimize ve alışkanlıklarımıza uyum sağlıyor. Söyle dostum, bizim son zamanlarda daha yumuşak, daha damaksıl bir dille konuştuğumuz senin de dikkatini

çekmedi mi? Cik cik ötmelere, ıslıksı sesler çıkarmalara paydos artık. Hatta pes ve yayık sesler bile çıkarabiliyoruz şimdi. "Keit" ve "Heit" son ekleri, ayrıca ekin, gübre, hıyar, buğday ve özellikle ayçiçeği gibi eskiden alışmadığımız sözcükleri çın çın öten bir aşinalıkla söyleyebiliyoruz. Daha önceki tiz ve ıslıksı sesler, daha bir dolgun, beri yandan daha yayvan seslere dönüştü, bir genişlik kazandı. Bu da bizim pek sık olarak hasattan, tohumdan konuşmamızın, boyuna havadan söz etmemizin sonucu. Kırsal bölgelerde özellikle yayvan bir dille konuşulur. Kentsel bölgelerde ise ara sesler oluşup çıkar. Kırsal bölgelerdeki A, O ve U'nun söylenişinde daha bir ahenk saklıdır. Melankoli, haşhaş ve grup gibi sözcüklerin söylenişi üzerinde alıştırmalar yapmaktayız.

Birden farelerin kentli ve taşralı aksanıyla konuşmaya başladıklarını gördüm karşımda. Kenttekiler de, kırsal kesimdekiler de kuyruğa zoagel ya da zagel diyorlardı. Kızılca Kıyamet'ten sonraki soğuk dönemden söz açıldı mı, şöyle söylüyorlar: "Ne varsa tıkınmıştık, hiçbir şey kalmamıştı geride." Rajen yağmur demekti, arfte de bezelye. O pek yaşlı nine için de olsche ya da olschke sözcüğünü kullanıyorlardı. Anna Koljaiczek'in konuşma tarzı, dillerinde sessiz değişimini gerçekleştirmelerini sağlamış gibi, kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan farelerin konuşmalarında sıcacık bir oda rahatlığı seziliyordu. Dişi fare: "E, sevgili dostum," dedi, kiliseye gelip beni dinleyecek misin, hasat bayramı için neler söyleyeceğim?"

Bana insan sureti model alınarak hurda demirden yapılıp Uzun Pazar'da sergilenen birkaç heykeli, ayrıca görevleri Eski Kent'teki binaların ufalanıp dökülen duvarlarını kireçli harçla sağlamlaştırmak olan sıra sıra fareleri gösterdikten sora, beni çekip Sankt Marian Katedrali'nin kapısından içeri soktu; her söze yüce bir anlam kazandıran bu Gotik tapınaktan ikide bir içeri tıkılmak, bir kez alnıma yazılmıştı sanki.

Kadedralin taş zemini ve eski Danzig'in sayılı ailelerinden olup katedralde gömülü kişilerin mezar taşları farelerden görülmüyordu; bir araya toplanmış fareler aralarından su sızdırmaz bir

kalabalık oluşturmuştu, içerisi mahşer gibiydi adeta. Başlangıçta hüzünlü bir havayı içerirken giderek bir bayram sevinciyle söylenmeye başlanan, orgun pes perdeden eşlik ettiği tiz perdeden gümüşsü bir kilise şarkısı; birden çok koro tarafından okunuyor olmalıydı ki, sesler sanatsal bir örgü oluşturuyor, çok yükseklere kadar uzanıp kendi kilit taşlarını arayan ayakların oluşturduğu kemerli kubbenin tepesine kadar bütün kiliseyi dolduruyordu.

Sankt Marien katedralinde ayin başlamıştı; yoksa başı sonu olmayan bir ayin miydi bu? Söylenen ilahinin ritmine uyan farelerin, Batı cephesindeki kapıdan hayli uzaktaki mihraba doğru ilerlediğini görüyordum. Mihrabın üzerinde, önceki düşlerden bildiğim kadarıyla, büzülüp buruşarak köseleye dönüşmüş, ama hâlâ tanınabilen Anna Koljaiczek ve onun ayakları dibinde, iler tutar yeri kalmamış etekliklerinin altında sanki çevresi bulutla sarılmışa benzeyen torunu Oskar, kendilerine tapınılan nesneler olarak durmaktaydı. Tüm fareler, bir tek fareymiş gibi doğrulup kalkmıştı ayağa. Arka bacaklarının üzerinde dikiliyor, sürekli titreşen duyargalarıyla fare suratlarını yukarı kaldırmış kubbeye doğru tutuyorlardı; ne var ki, ön ayaklarını dua ederken âdet olduğu gibi kavuşturmamışlar, zarif pençeciklerini ileri uzatmışlardı daha çok; adeta içlerini bir özlem sarmış, bu arada çok korolu ilahileri de giderek bir özlem havasına bürünmüştü. Kuyrukları bile dik durmakta, gökyüzünü göstermekteydi. Derken yine dört ayak üzerinde yürümeye koyuldular. Üç cemaat yerinin üçünde de yuvarlak fare sırtlarını sergilediler. Kuyruklarını, karınlarının altına gizlemişlerdi. Böylece alçakgönüllülük gösterisinde bulunuyor, binlerce başlı bir fare ulusu olarak ilerde yeniden yakarış ve özlemle iki ayak üzerinde dikilmeyi amaçlıyorlardı.

Onları böyle yalvarıp yakarır ve tapınırken görünce -toprak yeşili yaşlı fareler en arkada, henüz kalay yeşili genç fareler mihraba ötekilerden daha yakın- sanki Katolikliğin gerektirdiği biçimde tapınmaktan vazgeçmişler, tapınmalarının arka planında bir putperestlik yatıyor gibi geldi bana: Mihrap üzerinde Tanrı'ya armağan olarak istif edilmiş tarım ürünlerinin, tapınma sırasında kullanıla-

cak tüm eşyaları, örneğin Anna Koljaiczek'in tespihini ve metal yazıyı örtüp gizlemesi gibi tıpkı. Yalnızca Şirinlerle duka altınları, söz konusu ürünlerin altında seçilebilmekteydi. Bu kez hıyar ve kabak da eklenmişti öbür ürünlere. Ama yine de ağırlık ayçiçeklerindeydi. Ayrıca, içi ürünle dolu sepetler mihrabın yukarısındaki çarmıhın önünü de öylesine kapamıştı ki, çarmıha çivilenmiş insandan olma İsa'nın varlığı ancak sezgiyle algılanabiliyordu.

Hayır! diye haykırdım ben. Bunu yapamazsınız! Dinsizlik bu, putperestlik, kâfirlik...

Dişi fare fısıldayarak: Yavaş ol, beyciğim; dedi. Görmüyor musun, güneşe nasıl yakarıyorlar...

Ama lütfen, dişi fare, yine Hristiyanlığa dönün lütfen, Hristiyanlığa olmasa bile, Katolikliğe hiç değilse....

Sizin katedralleriniz, dedi dişi fare, pek çeşitli inançlara mensup kimseler düşünülerek yapılmış, bizim için biçilmiş kaftan doğrusu...

Ama ben karşıyım buna! diye yükselttim sesimi. Bu sızlanıp yakınmaları daha fazla işitemeyeceğim. Dinsel inancım öteden beri pek güçlü sayılmaz. Umutlarınız, beklentileriniz sizin olsun! Hem, kuruyup büzülmüş bir cüce kimliğiyle mihrabınızın bir süsünü oluşturmak, bizim Bay Matzerath'ın kolay üstesinden geleceği şey değil; çünkü kendisi yine burada, birkaç gün önce sağ salim döndü Polonya'dan. Yolculuk kendisini biraz sarsmış, Polonya'dakileri yeniden görmek, sonra onlara veda edip gelmek. Üzerinden bir türlü atamadığı stres kendisini uğraştırıyor biraz. Döndü döneli de hep sondayla dolaşıyor. Sıkıcı bir şey bu da, hoşa gidecek gibi değil. Ama yakında altınışıncı doğum gününü kutlayacak ve büyükannesi de kutlamada bulunmak istiyor. Beni duyuyor musun, dişi fare, büyükannesi yaş gününde gelip torununu ziyaret edecek...

Evet, evet, diye cevapladı dişi fare, sen kafanda romanını nasıl sürdüreceğini düşünüyorsun hep.

Sonra, peki sonra?
Sonra para reformu oldu.
Ondan sonra, peki ondan sonra?
Önce eksik olan şey mucize gibi
İndi gökten parça parça,
Çoğunluk taksit taksit.
O zaman peki, her şey varken elde?
Çocuklar yaptık ve çocuklar için aksesuvar.
Çocuklar, onlar ne yaptı sonra?
Sorular yönelttiler aptalca, önce ne olmuş,
Sonra ve ondan sonra ne?
Peki? Anlattınız mı her şeyi?
Anımsadık plaj havasını.
Bin dokuz yüz otuz dokuz yazında.
Başka?
Ardından kara günleri.
Sonra peki, sonra?
Sonra para reformu oldu.

ONUNCU BÖLÜM

Şölende bir fırtına kopar; bizim Bay Matzerath ayakta kalmayı başarır; dişi fare,denizde sürüklenen gemiye ilişkin bazı gizleri açığa vurur; Prens kaçıp gider; Hameln konusunda yeni bilgililer verilir, tıkış tıkış fareler umutla bekleşir; Travemünde'yle ilgili bir haber çıkmaz postadan ama yeni çağın başında çanlar çalar.

Pek çok ülkenin kıyısını kendisinde barındıran Baltık ülkelerinin doğudaki Reval ve Riga kentlerinden batıdaki koy ve körfezlerine kadar uzanan, Lübeck'te, Stralsund'da, Danzig'te Meryem Ana kiliseleri, Schwerin ve Schleswig'te katedralleriyle, Mon adasının Stege kentinde Yuhanna Kilisesi, Elmelunde'de ve Danimarka'nın pek çok kentinde kireç badanalı kiliseleriyle benim Baltık denizim; Ystad ve Stockholm'da İsveç'in fiyortlarını yalayan, hatta Bothnia körfezinden yukarılara tırmanan, Finlandiya kıyılarından geçin, yukarı doğrultuda nereye çıkar dört bir yanda, Bornholm, Gotland ve Rügen adasında, ayrıca düz ve engebeli hinterlandında buraların, tuğla pişirilen tüm köşe bucağında sayılamayacak katedralleri, belediye sarayları ve depolarıyla, bol sayıda Ruhulkudüs huzurevleri ve Sankt Georg lonca evleriyle, Zisteziens ve Franziskus manastırlarıyla benim Baltık denizim; yalnız Hanse birliğinin Wendler bölgesindeki yapılar değil, bütün bu adı geçen yapılar Tuğla Gotik döneminin ürünlerini oluşturuyor ve benim hafif tuzlu, yumuşak başlı, sinsi, denizanalarından yana zengin Baltık denizini sarıp sarmalıyor. Beri yandan, yapılardan her biri sanat hazineleriyle ağzına kadar dolu. Birindeki kora mahallinde rahiplere ayrılmış banklar, bir başkasında lonca gümüş işçiliği önem taşıyor. Patrisyenlerin arınalarının altındaki aptalca bir gururu ele veren yazılar, bir kendini aldatışla sözde Tanrı önünde alçakgönüllüğü sergiliyor. Aşırı derecede sıska Madonna-

lar, yine de hamileymişler izlenimini uyandırıyor. Kanatlı mihraplar ve tahtadan oyulup grup halinde çarmıha gerilmeleri sergileyen figürler görülmeye değer. Ayrıca, işkence odalarıyla içlerindeki araç ve gereçler. Bazen şaşılası bir fresk ressamlığının kalıntıları karşısında apışıp kalıyor insan.

Schlei ırmağı kıyısında bulunan Schleswig'teki katedralden, Ressam Malskat'ın bu katedraldeki kireç sıva üzerine kondurduğu freskleri revaklı yoldakilere varıncaya dek nasıl Gotik bir şekle soktuğundan bahsetmiştim önce. Lübeck'teki Ruhulkudüs huzurevinde kora parmaklığının alt kısmındaki ileri Gotik dönemine ait fresklerin onun elinden çıkıp çıkmadığı, bugüne kadar tartışına konusu. Ne var ki, önce kilisenin cemaat yerinde, ardından boyutları Fransız katedrallerindeki boyutlara uyınasına karşın, pek yakında doğuşunun yedi yüzüncü yılı kutlanacak Tuğla Gotik sanatının başlıca kilisesi sayılan Sankt Marien Katedrali'nin kora kısmının tavanında hüner ve marifetini sergilediği, belgelerle saptanmış bulunuyor.

Malskat'ın elini çabuk tutması gerekiyordu; patronu Fey, bir an önce bitmesini istiyordu işin. Cemaat yerindeki iskele çoktan kaldırılmıştı. Devlet büyükleri için bir tören düzenlenecekti. Eli tez Malskat'ın, Bakire Meryem'in müjdelenınesi resmini motif olarak üzerinde taşıyan iki ayrı değerde hatıra pulu -on beş fenikliği donuk yeşil, yirmi beş fenikliği kırmızıya çalan kestane rengi- milyonlarca adet basılıp satılmış, bu yüzden de eli kulağındaki kutlama şenliğinin önemi artmış, ayrıca Lübeck'teki kilise yöneticileri bu yoldan hayli kazanç sağlamıştı.

Siyah cüppeliler pul işinden çil çil yüz seksen bin Alman markı kâr etmiş, ama bugün koleksiyoncular arasında değeri hayli yüksek, sanırım ateş pahasına alınıp satılan pulların gelirinden, kilisedeki çalışmalar sırasında nezleden baş alamayarak yüksek iskele üzerinde dikilip duran Malskat'ın cebine bir kuruş girmemişti. Anlatım gücü bütün sanat uzmanlarınca övgü konusu yapılan Bakire Meryem'in Müjdelenmesi'nin yaratıcısı Ressam Malskat, bu işten eli boş çıkmıştı.

Bütün bu ticari işlerin uzağında tutulup adeta düpedüz unutulan, yüksek iskelelerin üzerinde tam bir öksüzlük duygusu içinde çalışan Malskat'ın kafasında ansızın bir düşünce uyanmış, içini bir kurt gibi oyup duran düşünce bundan böyle yakasını bırakmamıştı. Nihayet bin dokuz yüz elli bir yılı eylülünün birinci günü Lübeck'teki Meryem ana kilisesinde tören başladığı zaman, üç yıl boyu kilisenin ilkin cemaat yerinde, sonra kora bölümünde harıl harıl çalışmasına karşın, bizim yüksekte başı dönmeyen Ressam Malskat, patronu Fey gibi törenin odak noktasında, örneğin çağrılı konuklar ve yüksek rütbeli kişilerin arasında yer almıyor, ta arkalarda, sondan bir önceki sırada halktan kişiler arasında oturuyordu. Onu işte orada otururken görüyor, bir ara kapıldığı düşüncenin hâlâ kafasını kurcalayıp kurcalamadığını merak ediyorum. Bazısının ayaklarında burunları yana bakan sivri ayakkabılar, bazısı yalınayak, üçlü gruplar halinde sütun konsollarına kondurduğu yirmi bir kora ermişi, tören sırasında çok uzaklardan Malskat'a bakıp durmaktaydı.

Cemaat yerindeki pek çok ermiş ise, en arka sıraların birinde sesini çıkarmadan oturan Malskat'ın daha bir yakınında bulunuyordu. Aydınlık fenerinin her boyunduruğu onun damgasını taşımaktaydı. Ressam Malskat, eskiden kalmış izleri örnek alıp hafifçe dokunulduğunda tozuyan boya artıklarından yola koyularak, ama genellikle kendi içine kulak vererek saat ücreti birkaç kuruş karşılığında sürekli çalışıp durmuş, varlığında saklı hazineleri harcayıp tüketmişti. Boş, içi boşaltılmış durumda arka sırada oturuyordu şimdi. Sırtında, Schleswig'te revaklı yolu fresklerle donatırken giydiği patronu Fey'in eski giysisi, oracıkta oturuyordu. Pantolonun paçaları fazlasıyla kısa, ceketin omuzları fazlasıyla dar; giysinin içinde adeta cenderedeymiş gibi hissediyordu kendini. Ermişler, yukarılardan zavallı bir korkuluk gibi bakıyor olmalıydılar kendisine; uzakta, koranın cephe duvarında kendi eseri olan kucağında çocukla Bakire Meryem ise, herhalde onu geç kalmış bir konfirmand olarak görüyordu. İsa çocukla Bakire Meryem resmi bu arada ün yapmıştı, sanat tarihçileri tarafından hazırlanıp

Malskat'ın adını etmeksizin Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin duvar resimlerini bir mucize diye niteleyen o görkemli albümü süslemekteydi.

İçten içe güldü Malskat. Kenar çizgileri yüzyıllar içinde oyulup kemirilmesine ve beyaz harçtan adacıklarla yer yer kaplamasına karşın, Bakire Meryem'in resminde yine de ayrı bir anlatım gücü saklıydı: Vahşi, buruk ve üzerine gölgeler düşmüş bir tatlılık. Bin dokuz yüz elli Mayıs'ında bir sabah kahvaltı için çalışmasına ara verdiği bir sıra - yiyecek maddeleri dağıtımında karne uygulamasına artık tümüyle son verilmişti - kucağında İsa çocukla ünlü Madonna'nın resmini yaparken; akşam sinemada gördüğü filmde -Şen Benzin İstasyonu oynuyordu- sanki arada hiç savaş olmamış gibi eski tazelik ve görkemi içinde yeniden karşısına çıkmıştı.

Malskat içten içe güledursun, Piskopos Pantke minbere çıkmış, herkese, ama özellikle tahtadan oyulmuş bir figür gibi oracıkta oturan Şansölye Adenauer'e hitaben bir konuşma yapıyordu; konuşan, şeytana uyup kora kemerine kilit taşı olarak bir gamalı haç yerleştirmiş kişi değildi, ufak tefek yaşlı bir adamcağızdı bu, davetlilere ve ülkenin ileri gelenlerine, ayrıca arka sıralarda oturan halktan kişilere hitaben konuşuyordu.

Piskopos konuşurken Malskat'ı içten içe güldüren şeyin ne olduğunu bilmediğim, yalnızca tahmin ettiğim gibi -bu, Madonna olarak resme geçirdiği film yıldızı ya da kafasını bir kurt gibi oyup duran düşünceydi sanırım- kısmetine piskopos Pantke'nin vaazı çıkan Şansölye Adenauer'in kafasından neler geçirdiğini de bilemeyeceğim. Çevresinde oturup masumiyetleri besili yüzlerinden okunan davetliler ve ülkenin ileri gelenleri olamazdı pek kendisini düşünceli, dalgın duruma sokan; ama kısa süre önce silahsızlandırılan Almanların yeniden silahlandırılmasını nasıl sağlayabileceği sorununun Şansölye'nin zihninin kurcaladığı ve kaç tümen asker besleneceği konusunda düşüncelere daldığı tahmin edilebilirdi. Yoksa Katolik bir hareketsizlik içinde Protestan piskoposun verdiği vaazı mı dinliyordu Şansölye?

Piskopos, kısalı uzunlu cümleler içine tıkıştırdığı Tanrı'ya övgüler döşenip şükranlarını dile getirdi. Tanrı'nın inayetinden, lütuf ve kereminden, Tanrı'nın günahkâr kullarından bile esirgemediği sevgisinden ve her şeyin karanlıklar içine gömülüp gittiği günlerde bile onun yaratacağı mucizelerden, ayrıca hale dönerek kaderin oyununa gelenlere Tanrı'nın Gotik simge şeklinde yolladığı müjdeden konuştu.

Piskopos Pantke "Haydi şükredelim Tanrı'ya hep beraber" ilahisini söylemeye başlayınca, Lothar Malskat da yüksek sesle katıldı ilahiye. İlahiyi söyleyenler arasında Patron Fey, kilise mimarı Fendrich, yüksek kilise meclis üyesi Göbel, anıtları koruma müdürü Münter vardı, Bonn'dan Lübeck mucizesini finanse eden müsteşar von Schönebeck, eyalet ve federal hükümetin politikacıları vardı ayrıca. Sıradan halk vardı, öteden beri söyleyegeldiği gibi söylüyordu ilahiyi. Ve çiçeği burnunda federal devletin ilk Şansölyesi, Lothar Malskat gibi yetenekli keramet sahibi vardı; onun yanıbaşında -ya da karşısında- ise öbür devletin kurucusu ve keramet sahibi kişisi yer alabilir, dünyevi bir metinle de olsa o da katılabilirdi ilahiye; çünkü bizim Bay Matzerath, Adenauer'in, Malskat'ın ve Ulbricht'in bir Triumvira oluşturduğu görüşündeydi ve haklıydı bunda. Söylediğine göre, kendisinin sahte elliler diye nitelediği o yılların henüz başında adı geçen üç zat, ufalanıp dökülen bir hiçten eskiyi diriltıneye ve her biri kendince dünyanın gözünü ustalıklı şekilde boyamaya koyulmuştu.

Doğrusu inanılmayacak gibi değil bu söyledikleri. Ne var ki, o dönemle arada uygun bir uzaklığın bulunduğu ve hele şükür ellili yıllardaki düzenbazlığın ipliğinin pazara çıkarıldığı günümüzde, bir zaman basılıp şimdilerde ateş pahasına alınıp satılan Bakire Meryem'in Müjdelenmesi pulları gibi, sütun başlıklarında üçlü Triumviranın boy resmini motif olarak kullanacak büyük boyutlarda pullar bastırıp iki Almanya'da piyasaya sürmemi öneren Bay Matzerath'ın önerisini benimsemeye yanaşmıyorum. O istiyor ki, tiftik tiftik yün şapkasıyla Doğu Prusyalı Ressam Malskat'ın sağında, başında silindir şapkayla Ren bölgesinden Şansölye dur-

malı, solunda ise başında kasketle Saksonyalı devlet başkanı. Kanat adamların simgesi olarak da, örneğin oyuncak büyüklüğünde Amerikan ve Rus yapısı tanklar kullanılabilir, ortadakine ise resim fırçası ve tel bir fırça iyi giderdi. Böylece bir zamanki üçlü sahtekârlık, belli kişilere bağlanarak posta pullarına dönüştürülüp değer kazanırdı; nihayet bizim bugün varlık ve refah içinde yaşamamızın temelinde zaman aşımına uğramış sahtekârlığın yattığı kuşkusuzdu.

"Ve kolları sıvadı seninkiler!" diye sesini yükseltiyor bizim Bay Matzerath. "Her üçü de sahtekârlıklarını ayrıntılarına dek aslında ayırt edilmeyecek gibi tezgahladı. Sağdaki ve soldaki kesti, biçti, yoğurdu, biri Saksonya ağzıyla konuşarak, öbürü sofuluk taslayarak yalanlar attı, her biri hokus pokus kendi Almanya'sını kurdu, iki ülkenin sınırını oluşturan Lübeck kentindeki üçüncüleri de bu Almanya'ların Gotik bir çatıyla örttü üzerini. Bu üçü, kenarları tırtıllı bir diktörtgen üzerinde bile olsa bir araya getirilerek bir somutluk ve simgesellikle donatılabilir pekâlâ. Mektuplar ve afişlerde, hepsinden ucuza kartpostallar üzerinde her üçünün oradan buraya, buradan oraya mekik dokuduğunu görür gibi oluyorum. Politikanın üstesinden gelemediği şey, postayla çözümleniyor. Tüm Almanya için geçerli bir posta pulu, onaylı ve mühürlü. Pulcuğun bir zaferi!"

Benim karşı çıkınama hiç aldırmıyor bizim Bay Matzerath. İlle de pul olacaksa, diyorum ben -ama onun kulağı yalnız kendi konuştuklarını işitiyor- o zaman öyle pullar tedavüle çıkarılmalı ki, yalnız Ulbricht ile Adenauer'i bir araya getirsin. Yan yana o iki şair ya da -arka arkaya profilden çekilmiş resimler olarak- Grimm Kardeşler gibi. Çünkü Malskat, yedi yüzüncü yıldönümü kutlamasının hemen ardından sahtekârlar üçlüsünden ayrıldı, hem de atacağı bu adım üzerinde önceden iyice düşünüp taşınarak.

Bin dokuz yüz elli yılı Eylül ayının birinci günü öğleden sonra Fredenhag'ın meyhanesinde birkaç inşaat işçisiyle oturmuş, yedi yüzüncü yıldönümünü sonradan bir ikinci kez kutluyordu Ressam Malskat. Bir ara hâlâ resmi kıyafetiyle birkaç dakika için

patronu Fey uğradı meyhaneye, oradakilere şınaps ve bira ısmarladı. Daha sonra da meyhaneden çıkıp belediye sarayının yolunu tuttu; orada Malskat değil, kendisi, yakışıklı Fey, Şansölyeye takdim edilecekti. Yerel basında çıkan haberlere göre, Adenauer şöyle demişti Patron Fey'e: "Evet, bu yaptıklarınızla sanat tarihçilerine güzel bir görev bıraktınız." Ancak, Şansölyenin bu sözlerden sonra Fey'e göz kırptığı söylentisi doğrulanmış değil.

Törenden sonra Malskat, inşaattan birkaç dostuyla meyhaneden çıkıp Cafe Niederegger'e uğramıştı. Kararı kesindi: Yapılan sahtekârlığı sonunda ifşa edecekti. Kafasını bir kurt gibi oyup duran düşünce, kendisini buna zorluyordu. Çünkü törende üzerinde tarihi ve damgasıyla patronu yakışıklı Fey'e bir onur diplomasının verildiği sıra yukarıdan, tam Lübeck'in üzerine şimşekler ve gök gürültüleriyle bir sağanaktır boşanmıştı. Gökyüzünden yükselen bu açık itiraz, sonradan bir öndeki sırada oturan Malskat'ın korku salınıştı içine. Kilisedeki freskleri bir dindarlık havası içinde yapması gibi, çakan şimşekleri ve gök gürlemelerini Tanrı'nın bir uyarısı olarak yorumlamakta gecikmemişti. Sık sık keskin bir parıltı, kilisenin cemaat yeri ve kora bölümündeki freskleri aydınlatıyordu. Ayrıca, tören ve şenlik için eylülün birini, yani on iki yıl önce Polonya'ya savaşın ilan edildiği günü seçmek, Tanrı'ya küfür demekti.

Bu yetmiyormuş gibi, çakan şimşekler ve onları izleyen gümbürtüler, ezeli ve ebedi Tanrı'nın gök gürlemelerinden oluşan bu sözleri, İngiliz uçaklarının bomba yüklerini Lübeck kentinin üzerine boşalttığı bin dokuz kırk iki yılının paskalya öncesi pazarını anımsatmaktaydı. O zaman bir yangın bombası Meryem Ana Kilisesi'nin çatısını delip geçmiş, tuğla yapıyı yangına vermişti. Kuleden ayrılan büyük çan, cemaat yerine düşmüş, duvarlara kat kat sürülerek reformasyon döneminden bu yana kilisenin iç mekânını Protestanca bir uyanıklık içinde tutan parmak kalınlığındaki tebeşir tozundan sıva çatlayıp duvarlardan dökülmüş, bunun üzerine kenar çizgileri ve boyalı kısımlarıyla Gotik freskler gün ışığına çıkmıştı: Kırık dökük izler sadece, ziyan olmuş bir güzelliğin

pul pul dökülen yansısı. İşte yangın gecesinden bu yana giderek daha da heba olup giden bu kalıntılardan Fey mi yola koyulup çalışmış, eline onur belgesi tutuşturulup belki Şansölye'nin de kendisine göz kırptığı Fey mi Lübeck mucizesini yaratmıştı? Ne gezer! Bir tek Malskat'ın, yalnızca onun eseriydi bu.

Malskat'ın ermişleri. Kora'da üç, cemaat yerinde iki metre boyunda ermişler. Cemaat yerinde sütunlar üzerine, korada sayvanlar altına yerleştirilmiş. Roman, Bizans, hatta Kıpti üsluptaki eklemler pek de güzel yakışmıştı ermişlere. Sayvanların düz çizgili pervazlarının altında, ayaklarına yanlardan kalkık paletsi sandallar geçirmiş ermişler topluluğu: Suskunluk içinde birbirlerine bakıp duruyorlar, ama örneğin dördüncü boyunduruktaki dirilişle güney boyunduruğundaki çarmıha gerilme sahneleri arasındaki söyleşide bozuluyor suskunluk. Yaklaşık her şeyin tamamlandığı bin dokuz yüz elli bir yılında bir gün, Fey'in yol göstericiliğinde büyük iskeleye tırmanan sanat tarihçileri, üçüncü boyunduruktaki ermiş Bartholomaus'u, yani bıçaklı Bartholomaus'un resmini hepsinden çok övgüye değer bulmuşlardı.

O gün Malskat, iskelede bir kenara çekilip beklemişti. Kimse tarafından görülmeyecek gibi oracıkta dikilmiş, Fey'in çınçın öten açıklamalarına gülmeden duramamıştı. Fey, hep Fey. O yapmıştı, o biliyordu hep; açıklamalarda bulunurken bocaladığı hiçbir ayrıntı yoktu. Malskat'ın aceleden el sürmeyerek bıraktığı ayrıntıları, örneğin dirilen İsa'nın sol elindeki yara izini, ayrıca ermiş Franz'ın ellerinde stigmaların görülmeyişini, ileri Gotik dönemde kora ve cemaat yerindeki freskleri yapan üstadın çalışmasına bağlıyor, herhalde eskiden de zamanın pek bol olmadığını, üstadın söz konusu ayrıntıları yapmaya vakit bulamadığını söylüyordu.

Başında püsküllü keçe şapkayla, uzun boylu ve sıska Malskat iskelede dikilmiş, Fey'in savurduğu uzmanca yalanları dinlemişti. Öteden beri yapageldiği gibi içinden gülmüş ve kendi iskele gizlerini kamuoyuna ifşa etmeyi ilk kez o zaman aklından geçirmişti.

Ne var ki, anıtlar müdürlüğüne koşan, ayrıca yetkili bütün mercilerin kapısını çalan ressam Malskat'ın söylediklerine inanmak istememişti kimse. Anıtları korumakla görevli kişiler ona palavracı gözüyle bakmış, din adamları ise bir skandaldan korkmuştu. Ne de olsa yedi yüzüncü kutlama törenlerinin eli kulağındaydı. Şansölye, törene katılacağına kesinlikle söz vermişti. Oysa tel fırça masalıyla bu gerçek delisi Malskat işi karıştırıyordu. "ne sahteciliğiymiş bu!" diye seslerini yükseltmişti hepsi de. "Söz konusu eserleri gerçek, otantik, eşsiz diye niteleyen yüzlerce sanat uzmanı yanılmış olamaz herhalde."

Göz kırpmaların, soyunup dökünerek suçlardan arınmaların, zevahiri kurtarmaların dönemiydi çünkü. Sözde masumiyet meleklerini, yüzü ak ve alnı pakların, makam ve rütbe sahibi katillerin, yönetim başında içten pazarlıklı Hristiyanların yüzyılında hiç kimse, geçmişte olup bitenlerle ilgili olarak, olup biten ne olursa olsun, asla pek fazla bilgi edinmek istemiyordu.

Sonunda Malskat pes edecek, sahtekârlık işinin peşini bırakacak duruma gelmişti. Ve Lübeck üzerinde o şimşekler çakıp gök gürlemelerinin diliyle Tanrı konuşmasa ve o sağnak kentin üzerine boşanmasa, bir daha da susup ağzını açmayacaktı. Ne var ki, gökyüzünün bu açık seçik uyarısını dikkate alarak eskizlerini ve modellerini, güncesine düştüğü notları ve diğer belgeleri derleyip topladı bir araya, yanına bir avukat alıp kendi kendini ihbar etti; gerçeği, zamanın ruhuna aykırı bu nesneyi gün ışığına çıkardı. Sürekli taşıması gereken sondanın kendisine rahatsızlık vermesine karşın, durumdan besbelli memnun bizim Bay Matzerath. Bir yandan konuşma ritmini ayarlayarak, bürosunda dolaşıyor sürekli. Ayaklarında bu kez rugan iskarpinler. Dayatıyor, bırakınıyor arkasını. Kafasından çıkan düşüncelerin somut bir nitelik kazanmasını istiyor. Kocaman ofisinin penceresiz cephe duvarındaki karatahtanın yanı başına hayli büyütülmüş siyah-beyaz bir resim yerleştirdi: Malskat'ın elinden çıkmış olan, Lübeck'teki Meryem Ana Kilisesi'nin aydınlık fenerindeki on yedinci boyunduruğu dolduran üçlü grubun büyük boyutlarda resmi; resim bugün de

hâlâ yerli yerinde; yalnızca koradaki ermişler davadan sonra silinip uzaklaştırılmış bulunuyor.

Bizim Bay Matzeratlı elindeki sopayla ayrıntıları gösteriyor bana: "Şu elinde kılıç tutana bak bir! Ortadaki bir fırça tutuyor elinde. Üçüncüsü, sivri sakallı." Bir hoca gibi, söylediklerine beni inandırmaya çalışıyor. "Güleyim bari!" diye yükseltiyor sesini. "Bunlar da ermiş olacak ha! Havari belki de! Peki nerede, nerede o ermişlerin başlarının çevresindeki hale? Evet, biliyorum haleler neden yok: Fazlasıyla düşük bir saat ücreti karşılığı özenmeden, baştan savma iş yapan bu aceleci, bu dalgın Malskat, ermişlerin başlarını üç tane tabak gibi yuvarlak haleyle donatmayı unutmuş. Savsakça davranıp sağda solda bir ayakkabıyı boyamadan bıraktığı ve İsa'nın ellerindeki yara izlerine, Ermiş Franz'ın ellerindeki stigmatlara hiç dokunmadığı gibi, ermişlerin başlarına da bir, iki, üç haleyi kondurmak aklından çıkmış. Ne var ki alıcı gözüyle baktığımızda -herkesin de harcı değil böyle bir şey- bunun ardında yatan gizli niyeti görebiliriz. Ben diyorum ki bu üç zatı muhterem, kusursuz bir şekilde resme geçirilmiş üç havari değil, daha çok bizim uyanık ressamla o iki devlet adamının, sizin dişi farenin deyişiyle o iki kodamanın portreleri, en azından idealize edilmiş resimleri. Yo, yo! Hani demek istemem ki, iskelenin üzerinde dikilip duran ressam Malskat, günün birinde verdiği bir kararla: Ne duruyorsun, gel sen şu Moruk Adenauer ile Sivrisakal Ulbricht arasına kendi resmini kondur şimdi! diye geçirmiştir aklından. Benim tahminime göre, daha çok, yaşadığı zamanın havası böyle bir üçlü grup için esin kaynağı olmuş, ansızın gelen bir ilhamla resmini sözü edilen o iki kodaman arasına konduruvermişti.

Yoksa ermişler topluluğunu böyle bir dünyevi konstellasyon içine bilmeden, bir kasıt gütmeden mi yerleştirmişti? Malskat'ı arayıp bulacağım, Cafe Niederegger'e gidip bir masaya oturacağım kendisiyle. Çay içip kek yiyerek anımsamalara düşkün kişiler gibi, o zamanlar genelde geçer akçe sahtekârlıklara kimler, nasıl katkıda bulunmuştur, anımsamaya çalışacağız. Şu sonda işi olmasaydı, bugünden tezi yok düşerdim yola."

Neyse ki bu prostat illeti yapışmış yakasına bizim Bay Matzerath'ın. Vücudunda taşıdığı o yabancı cisim olmasa, uzunca konuşmaların ardından yaptığı gibi, verdiği kararı hemen uygulamaya koyardı. Bizim Bay Matzerath susuyor, besbelli geçmişe kayıyor düşünceleri. Kararsız, dolanıyor ofiste, söyleyeceği ilk sözcüğü arıyor ve buluyor derken, çünkü yüzüklü parmağını -yakut taşlı yüzük bu- oynatıp beni yanına çağırıyor, yaklaşmamı, iyice yaklaşmamı istiyor. Kendisine doğru eğileceğim çaresiz, lavanta kokusunu burnumda duyacağım, çünkü kulağıma fısıldayacak söyleyeceklerini: "Öyle değil mi? Beni temize havale etmek, düpedüz işimi bitirmek istediniz. Niyetiniz, benim öyküme Polonya gibi uzak bir yerde, büyük annemin eteklerinin altında son vermekti. Kimsenin yadırgamayacağı, fazlasıyla akla yakın bir son. Olabilir, ömrümü doldurmuşumdur belki; ama şunu bilin ki, Oskar bu yoldan saf dışı bırakılabilecek biri değildir!"

Gerek kendisini, gerek beni düşünerek verdiği bir aradan sonra, gömüldüğü patron koltuğundan sürdürüyor konuşmasını: "Anlattıklarımızı derleyip toplamak, onlara gereken son şekli vermek için gösterdiğiniz fazla aceleci yaklaşımı pekâlâ anlıyorum; hatta şunu da görüyorum ki, varlığım artık ayak bağı oluyor sizin için. Bundan böyle işinize burnumu sokmayayım istiyorsunuz. Başınızdan atmaya bakıyorsunuz beni. İlerde kimse sizi kastedip de benden söz açmasın hani. Lafın kısası, size kalsa defterden silinmiş olacaktım şimdi..."

Söylediklerine karşı çıkıyorum kuşkusuz. Ancak ben ne kadar öyle değildir desem, hesabını görmek gibi bir niyeti bana yakıştırmaktan yine de geri kalmıyor. "İnkârdan vazgeçin artık; benim pek yakındaki doğum günümü, tedbirli davranıp önceden hazırlayarak ben öldükten sonra yapacağınız bir anma konuşmasıyla kutlamayı planlamıştınız. Beni öbür dünyaya göçürecek bir üremi, arayıp da bulamayacağınız bir fırsat olacaktı, tam bana göre biçilmiş bir ölüm yani. Neyse ki, sürücüm sizden önce davrandı da, niyetinizi gerçekleştiremediniz; Helmstadt yakınında otoyoldan sapıp iş işten geçmeden yakındaki bir bevliyeciye götürdü be-

ni, o da mesleğinin ehli biriymiş. Düşünebiliyor musunuz, bin dört yüz yetmiş mililitre idrar boşaltıldı mesaneden..."

Böylece bizim Bay Matzerath bildiğimiz ayrıntılara giriyor yeniden ve düpedüz dirilip çıkıyor. Sondanın takılmasıyla özben'i, yeni bir konu buldu kendine. Hiçbir şey dikkatini, derdine derman olan o borucukla tıkacından çekip alamıyor artık. "Ne basit, ne dahice bir buluş!" diye yükseltiyor sesini, hortumun idrar borusundan içeri sokulan kolu sayesinde kiraz büyüklüğündeki o baloncuk şişerek sondanın takıldığı yerde kalmasını sağlıyor, ayrıca sondayı taşıyanın güven içinde hareket etmesine olanak veriyor. "İşte," diyor "insanın belirleyici özeliği: Böylesine umutsuz durumlarda bile er geç bir yolunu bulup çıkıyor işin içinden."

Ama baş aşağı gidişini kimsenin, hatta kendisinin bile yadsıyamayacağı günümüzdeki tehlikeli durumun imdadına koşacak bir sonda bakarsın bulunamaz diyerek yaptığım itirazı yerinde bulmuyor. "Şom ağızlıların lafı bunlar. İnsan nereye kulak verse, hep şom ağızlıların konuşmalarını işitiyor artık. Hem ben gözünüzün önündeyim işte: Yaşamıma son verilmesi inceden inceye düşünülüp planlanmışken, hastalanarak da olsa Kaşubya topraklarından dönüp geldim. Gerçi altmış yaşını doldurur doldurmaz, bıçak altına yatacağım çaresiz; ama hiç kuşkunuz olmasın, ölümün yolunu gözlediği biri varsa, o ben değilim, sizsiniz daha çok; ortadan toz olan ve şimdi -şakadan bile olsa hokus pokus bir uzay kapsülüne tıkılmış gibi boşlukta süzülüp duran siz..."

Şart mıydı, dişi fare? Kızılca Kıyamet'in kopup tüm canlılara, buraya kadar! demesi şart mıydı? Bundan böyle, Kızılca Kıyamet'te öbür dünyayı boylayıp bir mihrap süsüne dönüşen minicik Oskar'a vakit ayırmakta eli sıkı davranmam, sanki zaman yerinde saymış gibi kafasında durmadan planlar üreten ve tüm dünyaya yaşadığını kanıtlayacak işaretler yollayan bizim bay Matzerath'ın dırdırını dinlemem gerekecek. Sona eren bir şey olmayacak ki? Üçüncü Program da hâlâ sürdürecek mi çalışmasını? Ve siz fare ulusları, ürün üstüne ürün kaldırır ve ayçiçeği çekirdeklerini istif edip dururken, bana kala kala suda sürüklenen gemi enkazı mı

kalacak üzerinde konuşacağım; aşağıda denizin dibinde yatan Vineta'yı görmeleriyle kadınların bu dünyadan göçüp gitmeleri bir oldu. Artık anma konuşmalarında başka bir şey gelmeyecek mi aklıma?

Birden dikkatim başka tarafa yöneliyor, kadınların yanı başında buluyor kendini; çünkü kadınlar duygularıyla bana hep kucak açtı; biri sanki aklında kendisi varmış gibi sevecen, ötekisi hırçın ve sabırsız, üçüncüsü fırsat düştükçe, dördüncüsü yılınadı hiç, beşincisi yani Damroka bugüne kadar beni tümüyle elinde tuttu.

İtiraf edeceksin ki, dişi fare, eksik kalan bir şey vardı hep ya da sızlanıp yakınan doyumsuz yerler. Hiçbir vakit kendimi rahat hissedemedim gönlümce. Her zaman bir pürüz çıktı. Ben de kafamdan bir gemi uydurdum. Mürettebatı kadınlardan. Bir deneyeyim diyerek -görecektim bakalım, nasıl olacaktı- kendilerini, birbiriyle barışık, bir yolculuğa çıkarmaya heveslendim; oysa hepsi de birbirinin can düşmanıydı, gerçek yaşamda ele geçirseler, bir kaşık suda boğarlardı birbirlerini. Böyledir kadınlar, demişlerdi o zaman. Gelgelelim sen, dişi fare, onları birbirine abla, kardeş yapma girişimimi berbat edip çıktın, hem de hiç beklenmedik anda; ah ah, keşke ben de onlarla geride hiç iz bırakmaksızın göçüp gitseydim bu dünyadan.

Ama sen yine de yazmamı istiyorsun. Ben de yazıyorum: Gemi enkazı doğu yönünde sürükleniyor.

Baltık denizi uzay kapsülümün altında belirir belirmez, gözüm denizde sürüklenen gemi enkazında olsun istiyorsun.

Ne var ki, Yeni Ilsebill'in enkazı yalnızca senin için önem taşıyor, ben hanidir defterden sildim onu, bizim Bay Matzerath'ı defterden sildiğim gibi tıpkı. Daha ne ister bizim Bay Matzerath? Ne diye konuşur durur, işime burnunu sokmaya kalkar? Benim o lanet olası gemi leşiyle işim ne artık!

Geminin kenarları siyaha boyanıp kalan yerlerine mavi boya çekilmiş tüm kasaralarıyla yanıp kavruldu kadınlar. Nasıl da hissediyorum eksikliklerini. Yanlarında içler acısı durumda, beri yandan beyler gibi yaşayıp gidiyordum. Sevgi! Sen ne anlarsın

bundan, dişi fare! Aşırı bolluk içinde bu yetinmezlikten! Sizin bütün derdiniz yaşamak, hayatta kalmak. İstiyorsun ki, gözüm gemi enkazında olsun. Enkaz üzerinde kımıldayan bir şey, sevgili dostum, bir şey var kımıldayan, diyorsun.

Var, evet. Güvertedeki kaplama tahtaları takırdıyor. Kırılıp dökülen küpeşte kalıntıları geminin bordasından yuvarlanıyor aşağı. Daha ne olacak kıpırdayan? Gölge oyunları mı? Aynalara yansıyan istekler mi? Yoksa teypte kasetler mi çalacak kendi kendine?

Hiçbir şey duyduğum yok. Bir medüz şarkısı falan, hiçbir şey. Denizin yüzü çarşaf gibi bazen, bazen kırışıklıklarla örtülüyor, eskisi gibi toz fırtınalarının karanlığına gömülmüş değil. Gençleşmiş adeta, ışıl ışıl parıldıyor ve kokuyor belki de, nasıl bir zaman kokmuştu, onun gibi, ben çocukken hani ve yazları...

Belki de yeni bir deniz bu, kim bilir; ferahlamış, nefes alıp veriyor, dirilip canlanıyor ve yeniden planktonlara, ringa larvalarına, kulaksı denizanalarına ve acayip balıklara ev sahipliği yapıyor; öyle balıklar ki, bir gün gelip karaya çıkacaklar. Belki de denizin dibinde pisibalığı, siz farelerin yuvalarınızdan çıkmanız gibi, çamurdan yatağında doğrulup kalkıyor şimdi. Belki bir şey var gelmekte olan. Ama Kızılca Kıyamet'ten geriye bu gemi kaldı yalnız. Cansız sürükleniyor. Kuşkusuz hep doğuyu gösteren bir rota üzerinde; ters akıntıyla bile değiştirmiyor yönünü.

Düşünmeye çağırdı beni dişi fare. Kızılca Kıyamet'ten az önce, senin kadınlar, Gotland'a gelip Visby'de karaya çıktıklarında neler olup bitmişti, anımsamaya çalış! diye yükseltti sesini. Macera peşinde koşan beş kadın! Onların aşırı belirgin denizci yürüyüşleri. Haydi artık. Sevgili dostum. Anımsayıver!

Kadınlar arasında en ince, en narini olan Kontes, hep yemek pişiren, bulaşıkları yıkayan, ortalığı derleyip toplayan saçları ağarmış bu yaşlı kadın, ilkin ötekilerle gitmeyip gemiyi beklemek istemişti. Ama -evet, anımsadım şimdi- herkes karaya çıkacak denmişti sonra. Turistlerin uğrak yeri olan bu eski eserler müzesi Visby'yi biraz karıştıracaklardı. Karıştıracaklar ne demek! Başlan-

gıçta birkaç şey satın almışlardı: Derin dondurucularda İsveç yiyecekleri. Hiçbir yerde içilecek bir şey ele geçirememişlerdi. Dört bir yanda yürüyüş yapan insanlar görülüyordu. O zamanlar için normal protesto yürüyüşleri. Falan şeye filan şeye karşı ve barış uğrunda. Ayaklarında jimnastik ayakkabıları ve lastik botlarla yollara dökülmüş gencecikle pek yaşlı arasında değişen Gotlandlılar. Yağmur yağıyor muydu? Çiseliyordu. Berbat bir yazdı hani. Ama herkes pankartlar üzerine çiziktirilmiş sloganların ardında uslu, barışçıl. Çok iyi hazırlanmış Gotlandlılar adeta uykulu yüzlerle ayaklarını sürüyor, kenti arşınlıyorlardı. Pankartlarda ve göğüsler üzerinde taşınan yazılarda insan sağlığı için zararlı sayılan tüm nesnelere karşıydılar. Evet, evet, dişi fare, Kızılca Kıyamet'ten az önceki güncel olayları anımsamaya başladım. Örneğin, deniz kıyılarının petrolle kirlenmesini bir kez, dört bir yandaki sefaleti sonra, silahlanma yarışını, ayrıca ormanların ölmesini. Demiştim ya, falan şeye, filan şeye karşı gösteriler, yürüyüşler. Bazıları da İsa için yürüyordu. Dur bakayım, bir grup daha vardı, hayvanlar üzerindeki deneylere karşıydı.

Gördün mü bak! dedi dişi fare. Hele şükür! Peki, sonra ne oldu? Yürüyüş yapanlar yalnızca dolanıp durdu mu kenti?

Pankartlar dışında, kentte köpeklerin ve Rhesus maymunlarının elle çizilmiş normalden büyük mankenlerini -hatta yürüyüşe katılanların birkaçı fare ve sıçan maskları geçirmişti yüzüne- taşıyan pek uzun sayılmayacak bir kafilenin peşi sıra benim beş kadın da yürümüştü; karaya çıkmadan süslenip püslenmiş, iki dirhem bir çekirdek olmuşlardı, birinin üzerinde altın sarısı uzun bir giysi vardı, bir diğeri ayağına şalvarımsı bol bir pantolon geçirmiş, başına da bir türban sarmıştı; üçüncüsü ise siyah çiçekten bir elbise giymişti...

Dişi fare, sadede gelmem konusunda uyardı beni. Daha dün denizden medüzleri yakalayıp ölçümlerden geçirmiş, şimdi ise hayvan koruıacılarıyla aynı safta yürüyen kadınları alaya alınam üzerine, benim, ne yalan söyleyeyim, özel bir konuya kayma eğilimi gösteren konuşmamı bir kez daha yarıda kesti.

Şimdi şu söylediklerinin ilginç yanı yok! dedi. Bugün için ilginç olan, kadın masalları değil, Visby'de olup bitenlerdir yalnız.

Öyle olsun. Bir çıngar koptu sonunda. Bir kenar semtinde kentin, bir araştırma enstitüsünün önünde. Uppsala Üniversitesine bağlı bir enstitü. Çıngar çıkaranın genç ya da yaşlı Gotlandlılardan biri olduğunu sanmıyorum. Çarkçıbaşı ya da Kontes, ilk taşı atmış olabilir hani. Ardından da dümenci kolları sıvadı. Normalde beş kadın arasında en yavaş hareket eden Damroka'nın, enstitü binasından ilk içeri geren kişi olduğu kuşkusuz bu kez. Onun peşinden de ötekiler; Gotlandlılar da aralarında. Sonradan anlatıldığına göre, içerde tıpkı vahşi vandallar gibi davranmışlar. Laboratuvardaki pek değerli araç ve gereçleri un ufak etmişler. Ardından hiç durmayıp kafesleri açmış, hayvanları salmışlar dışarı. Serbest kalan maymunlardan biri de kitaplıkta çalışan bir İsveçli bayanı ısırmış, hiç hoş bir şey olmamış bu da, çünkü maymun...

Konudan sapmayın! Devam edin anlatmanıza, devam! dedi dişi fare.

Adatavşanlarını ve köpekleri, Rhesus maymunlarını ve kobayları, hatta birkaç deney faresini sonradan yine yakaladılar. Çakıp sönen mavi ışığıyla ekip arabası geldiğinde, kadınlar çoktan gemiye dönmüş bulunuyordu tabii. Hiç vakit geçirmeden palamarları çözüp Vineta'nın yolunu tutmuşlardı. Başları derde girsin istememişlerdi. Çünkü, söylendiğine göre, iki düzine fare, özellikle ilginç fareler kaçmış o hengâmede ve son olarak sarhoş bir Finli tayfa tarafından doklar arasında görülmüş...

İşte bu kadar! diye sesini yükseltti dişi fare, duyargalarını havaya dikti. Sonra, denizde sürüklenen gemi enkazını bundan böyle de gözlememi istedi benden. Hanidir kayıplara karışmış enkaz. Hatta her şeyi kuş bakışı gören ben bile onu gözden kaybetmişim. "Hatırlıyor musun, sevgili dostum, Kızılca Kıyamet'ten sonra isle karışık duman, nasıl kalın bir tabaka halinde toprağın ve suların üzerine çökmüştü! Yeryüzü nasıl ışıksız kalmıştı! ne sen, ne biz, zifiri karanlığın ne kadar sürdüğünü söyleyebiliriz. Soğuğun yer-

yüzünde kol gezdiği o günler -aylar mı sürdü yoksa yıllar mı?- gemi enkazı ne durumdaydı acaba? Siyah bir tabut gibi sürüklenip durmuş muydu? Yoksa üzerini buzlar kaplamıştı da, bir türlü sonu gelmeyen o donlu havada çakılıp kalmış mıydı olduğu yere? Eğer geminin gövdesinde yaşam, şu ya da bu şekilde bir yaşam olsaydı, nasıl söz konusu dönemden sağ çıkabilirdi? diye ikide bir kendimize sorup duruyoruz biz fareler.

Çok doğru! dedim ben. Hiç kimse, hiçbir canlı sağ çıkamaz, isterse bir tahtakurusu olsun. Bu durumda yapılacak şey, defterden silmek gemi enkazını. Bize hayrı yok artık. Bay Matzerath'ı da unutmalıyım tabii. Ona da uğurlar ola! Hepsi gerilerde, çok gerilerde kaldı çünkü. En iyisi, sizin şu çiftçilik işi nasıl gidiyor, ondan haber ver sen. İlkbahar fazla mı yağışlı geçti? Son kaldırdığınız hasat iyi miydi bari? Aynı yere hep aynı şeyi mi ekiyorsunuz yoksa dönüşümlü mü yapıyorsunuz bu işi?

Elbette dönüşümlü, ne sandın, beyciğim! diye yükseltti sesini dişi fare, kırsal kesimde yaşayanların o yayvan aksanıyla. Birden tarlalar belirdi karşımda göz alabildiğine uzanan: Şalgamlar, mısırlar, arpalar ve ayçiçekleri. Ayçiçeklerinin gömeçleri, üzerlerindeki yükün altında nasıl da bel veriyordu. Çekirdekler, kendilerine özgü bir düzen içinde sıralanmıştı gömeçlerde. Ve renkli kuşlar gördüm, tarlalar üzerinde uçuyordu. Güzel bir düş...

Grimm Kardeşler gider gitmez, garson rolünde Seksekbacak: "Sabredin lütfen!" diye yükseltiyor sesini, Kurabiye Ev'in önünde servis yapıp oradakilere içilecek şeyler dağıtıyor. Keyfi yerinde herkesin ve küçük esprilere, şakalara istekli; sanki cadı pek tanınmış masal kahramanlarını bir kokteyle davet etmiş gibi, gruplar halinde dikilmiş sohbet ediyorlar. Herkes birbirine modası geçmiş komplimanlarda bulunuyor, ama arada eski günlerden taşınıp getirilmiş dargınlıklar da açığa vuruyor kendini: Kötü periler, iyi perileri hedef alan saygısızca sözler söylemekten kendilerini anlamıyor. Cesur Terzicik de devlerle kavgaya tutuşuyor. Dört bir yanda cüce ve bücür yaratıklar, huysuz ve dalaşkan, koşturuyor

sağa sola. Cadı ve kötü kalpli üvey anne, bakışlarıyla birbirlerini sindirmeye çalışıyor. Rübezahl, Holle Teyze'ye hakaret etmiştir. Kırmızı Başlıklı Kız, Hansel'i tavlamaya çalışıyor. Kurbağa Kral'ın kuyuya atlamaya yanaşmadığını gören Gretel, kaçıp kurdun karnına girmek istiyor. Elindeki sözlükten eski sözcükleri okuyup duran büyük anneye kulak veren yok. Bir başka şey, daha çekici geliyor oradakilere: Büyücü Merlin ve Kral Ardıçsakal, adamlarını çevrelerine topluyor. Cüceler, kalabalık içinden ite kaka ilerlemeye çalışıyorlar. Küçük cadılar da, onların yakınında bulunmak istiyor hep. "Diyelem Jakob Grimın'in şansölye koltuğunda oturmasına benim bile itirazım olmazdı!" diye sesini yükseltiyor Kral Ardıçsakal. Az önce, Kral Arthur'un yuvarlak masasında dönen dolaplardan söz açan Büyücü Merlin, onaylayan bir edayla şöyle diyor: "Bizimkiler, Grimın Kardeşler'in her zaman yanında olacaktır." Gülüşmeler ve yeni hükümetin şerefine kadeh kaldırmalar.

Yalnızca Elsiz Kız'ın yüzü gülmüyor, iple bağlı elleri neşesiz sarkıyor boynundan, tatlı tatlı sohbet eden gruplar arasında dolanıp duruyor, Seksekbacak'ın sunduğu içkiyi geri çeviriyor, bir zaman ormandaki kömürcülerin ve cam üfleyicilerin karşısına çıkıp onları nasıl korkuttuğunu anlatan Rübezahl'ın palavralarına kulaklarını tıkıyor, cücelerin birbirinin peşinden Pamuk Prenses'i çekip çalılığın arkasına götürmelerini endişeyle izliyor, Jorinde ile Joringel'le karşılaşır karşılaşmaz daha da mahzunlaşıyor ve sonunda kimseye görünmeden Kurabiye Ev'den içeri atıyor kendini. İçerde saçlarına Prens'in bağlanmış olduğu Rapunzel, pencere önündeki bir sırada, rüzgârda sallanan perdelerin önünde oturuyor, yanında kötü kalpli üveyanne.

Prens, Uyuyan Güzel'inin kopyası oyuncak bebeği öpüp öpüp duruyor hâlâ. Rapunzel ile kötü kalpli üvey anne, beşik oyunu oynuyorlar. Çapraşık bir oyun. Elsiz Kız, uzun süre oyunu seyrediyor.

Cesaretini toplayıp soruyor sonunda: "Babamın nasıl iki balta vuruşuyla ellerimi kesip kopardığını görebilir miyim?" Kötü

kalpli üvey anne olmaz falan demiyor; bunun üzerine, kızın kesik elleri kötü kalpli üvey annenin yardımına koşuyor, ellerinden ip örgüyü alıp kendi parmaklarına geçiriyor, kötü kalpli üvey anne de sihirli kutuya uzanıp bir düğmesine basıyor, ekranın yüzeyi pır pır etmeye başlarken iplik örgüyü kızın kesik ellerinden alıp Rapunzel'e buyur ediyor; Rapunzel daha örgüyü alırken onu değişik bir şekle sokarak ellerine geçiriyor.

Derken sihirli aynanın yüzü canlanıyor, değişik masal sahnelerinin görüntüleri birbirini silip götürüyor; Pamuk Prenses'in cam tabutunun çevresinde toplanmış Yedi Cüceler'i görüyoruz; Seksekbacak, bacağını hırsla çekip çıkarıyor yerinden; keçi yavruları kaçışıyor, aralarından biri ayaklı saatin içine atıyor kendini; başağrıları bir türlü dinmeyen prensesin henüz çocukken altın topu havuza düşüyor; en sonunda Elsiz Kız'ın masalı beliriyor sihirli aynada.

Aynanın hemen önünde bir taburenin üzerine çökmüş oturan Elsiz Kız, ipe bağlı elleri dizlerinin üzerinde, kendi masalını izliyor, darda kalıp ruhunu şeytana satan babasının nasıl iki balta vuruşuyla ellerini kopardığını, nasıl sonra kendisinin iple bağlanmış elleriyle yaslar içinde yollara düşerek oradan oraya dolaştığını, nasıl sonunda bir prensin imdadına yetişip bir ağacı sevgiyle kucaklamasına yardım ettiğini, nasıl bunun üzerine kesik ellerine yeniden kavuştuğunu ve prensle evlenip mutlu bir hayat sürdüğünü görüyor.

Ne var ki, beşik oyununa karşın gözü masal-filmde olan kötü kalpli üvey anne, kötülüğünü gösterip serçe parmağıyla akışını değiştiriyor filmin; sahneler hızlı hızlı birbiriyle yer değiştiriyor: Birinde baltayı iki kez indirip kaldırıyor baba, bir diğer sahnede prens, kızın ağacı kucaklamasına yardım ediyor, ardından yine o korkunç baba geliyor sahneye, bunun üzerine yine prens imdada yetişiyor, sonra yine balta; ardı arkası gelmeyen kısa mutluluk anları ve onu izleyen korkulu sahneler.

Beri yandan, sihirli aynanın önünde, filmdeki gibi bir taburede oturan kızın kesik elleri yine gelip yapışıyor yerlerine, ama

sonra yine baltayla koparılıp dizlerin üzerindeki eski yerlerini alıyor, insanın içini karartarak sürekli yineleniyor bu sahneler.

Kokteyl parti de sürdükçe sürüyor. Masal kahramanlarından birkaçı rollerini canlandırıyor. Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesi, yatarken başına geçirdiği başlık altında bir kurt yüzü sergiliyor ansızın. Cadı, süpürgelere dans yaptırıyor. Rübezahl, demir çubukları tuttuğu gibi eğip büküyor. Kurbağa Kral'ın prensesi, adeta uykusunda gezer gibi, bir tepsi üzerindeki kurbağasını bir gruptan ötekisine dolaştırıp duruyor. Hansel ile Gretel, son kalan kayın kozalaklarıyla fındıkları Kurabiye Ev'deki otomatlardan çekip alıyorlar. İyi ve kötü periler, birbiriyle dönüşümlü olarak bostan korkuluğu kılığına giriyor. Kül Kedisi'nin ve Kral Ardıçsakal'ın, Mert Kurşun Asker'in ve Holle Teyze'nin de gözü kendi masallarından başka şey görmüyor. Her şeyi unutmuş, kendi kendilerini oynuyorlar. Hatta Pamuk Prenses bile bir o cüce, bir bu cüceyle çalılığın arkasına yollanmaya yanaşmıyor artık, bilmem kimin için, olduğundan bin kat daha güzel olmak istiyor. Böylece iç içe geçiyor masallar. Jorinde, Kurşun Asker'le yatıyor, Joringel de Kül Kedisi'yle. Bir tek cadı kendisine ve Hansel'e sadakatten ayrılmıyor; cadının devcileyin iki memesinin arasını kendisine yatak yapan Hansel, kuşburnu çalılığının ardında olup bitenleri ve daha bir sürü şeyi görüyor düşünde.

Ve ötekiler gibi kötü kalpli üvey anne ve Rapunzel de kendilerini rollerine veriyorlar tümüyle. Birbirlerinin elinden dönüşümlü olarak ip görgüleri alıp kendi ellerine geçirirlerken, Rapunzel'in saçlarından kurtulan Prens'in rüzgârda sallanan beyaz perdeler arasından nasıl sıçrayıp pencereden atladığını, birkaç adım sonra evin arkasındaki sık ormanda kayıplara karıştığını fark etmiyorlar.

Elsiz Kız da fark etmiyor bunu, çünkü hâlâ kendi filmini izliyor; filmde az önce yine bir başka prens mutluluk getiriyor kedisine, ama bu mutluluk kalıcı olmuyor; kötü kalpli üvey anne, serçe parmağıyla hâlâ istediği gibi yönetiyor filmi.

Dışarıda kokteyl parti dağılıyor. Şiddetli bir rüzgâr. Bir başkasıyla yatmış olanlar, ansızın soğumuş buluyor havayı. Şaşırmış, herkes bir an önce Kurabiye Ev'den içeri atmaya bakıyor kendini. Çay ve meyve suyu servisi yapan garson Seksekbacak: "Acaba Grimın Kardeşler eli yüzü düzgün yeni bir hükümet kurabildiler mi?" diyor.

Masal kahramanları irkiliyorlar birden, gerçeği anımsıyorlar. Filmde elleri yine baltayla koparılıp dizlerinin üzerindeki eski yerini alan kız, Yedi Cüceler tarafından kabaca bir kenara itiliyor. Kötü kalpli üveyanne beşik oyununu bırakıyor, düğmesini çevirip Bonn'a ayarlıyor sihirli aynayı. Uzun saçlarıyla Rapunzel de içlerinde olmak üzere evdekilerin hepsi sihirli aynanın başına üşüşüyor ve uzaklarda neler olup bittiğini görmek istiyorlar.

Bonn'da hâlâ yeşillik fışkırıyor her taraftan. Sarılgan ve tırmanıcı bitkiler, pencerelerden Şansölye'nin makam odasına, ayrıca bakanlar kurulunun toplantı salonuna sızıyorlar. Salonda Grimın Kardeşler, önde gelen sanayicilerden, piskoposlar, generaller ve profesörlerden oluşan kriz kabinesinin üyeleriyle ilk toplantısını yapıyor. Üzerlerine masal kahramanlarının temiz havadan, pislenmemiş sudan ve sağlıklı meyveden oluşan üç isteği yazılmış nilüfer yaprakları, elden ele dolaştırılıyor. Piskoposlar ve profesörler, düşünceli düşünceli başlarını sallıyorlar. Masanın başında kımıldamadan oturan generallerin, dört bir yandan fışkırıp çıkan yeşilliklerden rahatı kaçıyor adeta. Sanayici para babaları ellerini kollarını oynatarak konuşuyor ve kelimenin tam anlamıyla yeşil çuha kaplı konferans masasına yumruklarını indiriyorlar. Bağırıp çağırmalar, başbaşa fiskoslar. Bir ormana dönüşen masanın altından profesörlerin ve piskoposların ellerine, kimseye çaktırmadan banknotlar tutuşturuluyor.

Grimın Kardeşler dışında salondakilerin hepsi, olanca yalınlıklarına ve azla yetinirliklerine karşın, masal kahramanlarının üç isteğine karşı çıkıyor. İlk defadır ki öfkeye kapılan Jakob Grimm, elini yeşil masaya vuruyor. Ama korkup irkilen kardeşi oluyor yalnızca. Sanayici para babaları, generaller

şaşırmış ve küstah bakınıyorlar; profesörlerin keyfi kaçıyor adeta.

Jakob: "Henüz benim Şansölye, hâlâ ben!" diye bağırıyor.

Wilhelm: "Bunu çıkarmayın aklınızdan!" diyor onaylayarak.

Aldıkları cevaplar kahkaha oluyor iki kardeşin de; hatta piskoposlar bile, açıktan açığa olmasa da gülmekten kendilerini alamıyorlar.

Kurabiye Ev'dekiler, Wilhelm Grimm'in, gülüp eğlenen kabine üyelerine üç iyi periden söz açışını dinliyorlar. Bonn'da olup bitenler hepsini de büyülemiş gibidir. Grimm Kardeşler'in sözlerinin ne kadar az önemsendiğini görmek, tedirginliğe sürüklüyor onları.

Birden Gretel'in sesi duyuluyor: "Prens nerede? Prens!"

Panik. Bozgun.

Sersemce bir arayış. Rübezahl, Yedi Cüceler'i pataklıyor. Cadı, Rapunzel'i yakalıyor saçlarından; tam makasa el atacakken kötü kalpli üvey anne: "Uzakta olamaz!" diye yükseltiyor sesini.

Düğmeyi çevirip Wilhelm Grimm'in iyi perilerden hâlâ hayranlıkla söz açtığı Bonn'daki kabine toplantısını bulup çıkarıyor, ardından arayıp tarayarak sonunda kaçak Prens'in görüntüsünü getiriyor ekrana.

Cadı, Büyük Merlin ve kötü kalpli üvey anne, biri bırakıp biri alarak, cadı ve büyücülerin afsunlu ve büyülü sözcüklerini kaçak Prens'in peşine takıyor, arkasından beddualarını yolluyorlar. Prens sendeleyip yıkılıyor bir ara, yere kapaklanıyor, ama kalkıp yine koşmasını sürdürüyor. Birden uzadıkça uzuyor burnu. Kendi kulakları gidiyor, yarasa kulakları geliyor yerine. Derken büyülü sözler çok daha büyülü sözlerle yer değiştiriyor, birbirlerinin üstüne çıkıyor, birbirlerini etkisiz kılıyor; bunun sonucu olarak da Prens ilkin bir karacaya dönüşüyor, ardından tek boynuzlu ata, sonra da bir küre oluyor, öyleyken zıplıyor, sıçrıyor, sekip gidiyor hızla, teker meker yuvarlanarak habire ilerliyor, sonunda -yine eskisi gibi Prens kılığına girmiş- ormanın öbür ucuna varıyor, üstü yeşilliklerle örtülmüş otoyolu keşfedip -üstü yeşilliklerle kap-

lanmış bir tabela izleyeceği yolu gösteriyor kendisine- Bonn'un yolunu tutuyor.

Kurabiye Ev'de Büyücü Merlin ile kötü kalpli üvey anne kavgaya tutuşuyorlar. (Bizim Bay Matzerath, sarı sarı gözleriyle ateş püsküren cadının artık durmayıp makasa sarılmasını istiyor; ama kendisini dazlak kafayla görmeye benim gönlüm elvermediğinden Hansel'i cadının üzerine salıyor, Rapunzel'in uzun saçlarını kırpılmaktan kurtarıyorum.) Sanki kuşburnu çalılığının ardında erkekliğinin bilinicine varan Hansel, makası o saat kapıp alıyor cadının elinden. "Bu şekilde bir yere varamayız", diyor.

Gretel atılıyor oradan: "Henüz kaybedilmiş bir şey yok!"

Hansel'in talimatı üzerine kötü kalpli üvey anne, sihirli aynada yeniden kabine toplantısını getiriyor ekrana. Kardeşi tarafından desteklenen Jakob Grimm, toplantıda hâlâ o kokuşmuş kriz hükümetinin üyeleriyle boğuşuyor. Sanayici parababaları generallerle fiskos ediyor. Masanın altında profesörler, halk arasında kodaman denen bin marklık banknotları sayıyor. Masanın başında piskoposlar ancak, piskoposların güleceği şekilde gülüyorlar. Bazen sıkıntıdan sinek avlıyor ya da dua kitaplarının sayfalarını karıştırıyorlar.

Jakob Grimm sesini yükseltiyor: "İzlenecek politikanın ana hatlarını ben belirlerim henüz!"

Sanayiciler, ellerindeki nilüfer yapraklarını yırtıp atıyorlar. İçlerinden biri şöyle diyor: "Ama burada bizim sözümüz geçer!"

Bir diğeri: "Bizi kimse görmezden gelemez!"

Derken hep bir ağızdan bağırıyorlar: "Masallara paydos!"

Wilhelm Grimm'in ağladığı görülüyor ekranda. Jakob, bitkin, yerine oturuyor. Generallerden biri düğmeye basıp dışarıda bekleyen nöbetçiyi çağırıyor ve Grimm Kardeşler'i tutuklatıyor, generallerden bir diğeri de boşalan şansölye koltuğuna geçip kuruluyor.

Profesörlerin karşı çıkmalarına bakılmayarak, Grimm Kardeşler'in ellerine kelepçeler vuruluyor. Wilhelm şöyle diyor: "Görüyorsun işte, kardeşim, oldum olası adam yerine koymuyorlar bizi."

Jakob cevap veriyor: "Yine de direnmekten geri kalmayacağız. Ben bir muhtıra kaleme alacağım." Nöbetçi, iki kardeşi önüne katıp götürüyor.

Uyuyan Güzel'i öpücüğüyle uyandıran prens, toplantı salonuna giriyor birden. Boşlukta sağa sola öpücükler dağıtarak nefes nefese anlatmaya başlıyor: "Ben kaçtım, onlar, ben, ama ben koştum, koştum, işte şimdi buradayım!"

Ellerinde kelepçelerle Grimın Kardeşler'i görünce, önlerinde nazik eğiliyor, sonra şöyle diyor oradakilere dönüp: "Sayın Baylar! Size elimden gelen yardımı yapacağım. Ancak, lütfen emir buyurun, bu pek sayın Grimın Kardeşler hemen serbest bırakılsın."

Askerlerle büyük sermaye sahiplerinin duraksadıklarını görünce, karar vermelerini kolaylaştırmak için ekliyor: "Yoksa anlaşamayız. Ben olmadan, öpücüklerim olmadan hiçbir şey yapamazsınız. Uyuyan Güzel uykusu operasyonu. Anladınız mı şimdi?"

Generaller, durumu parababalarıyla görüşürken, çiçeği burnunda Şansölye-generalin talimatı üzerine piskoposlardan biri, Grimm Kardeşler'in ellerinden kelepçeleri çıkarıyor, piskoposlardan öbürü ise hoşgörülü gülümsüyor. Şansölye-general merhametli davranıp: "Peki, evlerinde göz hapsinde tutulsunlar," diyor. "Evlerinde kafalarını dinler, canları istediği gibi yazıp çizerler. Buyursunlar, masallar yazsınlar isterlerse!"

Profesörler, nezaket gösterip Grimm Kardeşler'e şapkalarını uzatıyor. Jakob ve Wilhelm şapkalarını alıp üzgün, ama dimdik salondan çıkıyorlar.

(Bu noktada Kurabiye Ev'deki berbat durumun ekrana getirilmemesini, hele sömürü konusu hiç yapılmamasını isteyen bizim Bay Matzerath'ın görüşüne katıldığım için, sahneyi Prens'e bırakıyoruz.) Prens, çitin büyüyüp dal budak salarak Uyuyan Güzel'i, uyuyan Şansölye'yi ve Şansölye'nin derin uykulara dalmış maiyetini kuşatıp hapsettiği yeri büyük orman haritası üzerinde bulup gösteriyor.

Hemen bir faaliyettir başlıyor. -"Üçüncü dereceden aların!" -"Özel timin dikkatine!"- "Bir an önce uyuyan Güzel Uykusu yok edilecek!"

Dal budak salan yeşilliklerin altında kalmış telefonlar. Sağa sola emirler iletiliyor. Mutluluğunun ön hazzı içinde, piskoposlardan ilkin birini, sonra ötekisini öpüyor prens, sonra boşlukta sağa sola bol keseden öpücükler yağdırıyor. (Bizim Bay Matzerath, çok doğru olarak şöyle diyor: Bir hastalık bu. Hatta ondan da kötü: Öpücükte ölüm saklı yatıyor.)

Dokunulmasın sakın.
Eyvahlar olsun, bir kişi eğilir de üzerine
Düşürür gölgesini eylem peşinde.
Budala bir prens bir daha asla
Oynamayacak rolünü sonuna dek

Atsın diye aşçıbaşı suratına yamağının
Şırak diye tokadı ve olsun diye
İster istemez başka şeyler.

Tek bir öpücük, bozulur büyü
Sonra her şey eskisi gibi
Uyuyan ne varsa öncekinden korkunç
Yürür yolunda, hiçbir şey olmamış sanki.

Ama henüz tutsak hepsi
Uyandı mı korku salacak bir sürü şey
Uyuyan Güzel uykusunda.

Bütün diğer programlarda olduğu gibi. Bugün Üçüncü Program'da olası bir tehlikeye karşı aların verileceği ve bir dizi tatbikatta bulunulacağı duyuruldu. Çeşitli tonlarda çalacak sirenler,

çeşitli anlamları içerecek. Bir yükselip bir alçalan siren sesleri. Sürekli siren sesi ve daha başkaları. Öğrenilmesi gerekiyor hepsinin. Radyosunu belli bir saatte açıp önemli duyuruları dinlemesi için herkese yöneltilen çağrının işte nedeni. Bu duyuruları izlemek şart. İkinci Dünya Savaşı sırasında tehlikeyi haber veren ve tehlikenin geçtiğini bildiren siren sesleri hâlâ kulaklarından gitmemiş olanlar, bir zamanki korkularını tazelemeye davet ediliyor.

Daha sonra da Noel faremle ben, anlamlı siren sesleri işittik. Yakındaki tersane, gerek olası bir tehlike, gerek barış, gerek savaş koşulları düşünülerek gereği gibi donatılmış durumda. Üç ayrı siren sesi algıladık: Ön uyarı, hava alarmı, tehlike geçti işareti. Daha önce haber verildiği gibi olup bitti her şey. Eh, öğrendik şimdi.

Ne tuhaftır ki, kademeli siren sesleri güven veriyor, bir korunmuşluk duygusu uyandırıyor insanda. Tehlike, gafil avlamayacak bizi.

Ardından Okul Radyosu'nu dinledik: İlkin biraz trafik eğitimi, sonra güç eğitilebilir çocuklarla nasıl ilgilenileceğine ilişkin pedagojik açıklamalar, en sonunda da People talking. Haberlerin başında denildiğine göre, Brüksel'deki zirvenin başarısızlıkla sonuçlanmasına geçici bir gözle bakılması gerekiyormuş. Haber bülteninin sonuna doğru, bilim dünyasında elde edilen bir başarı duyuruldu dinleyicilere: İsveç'in Uppsala kentinde Mısır mumyalarından iki bin dört yüz yıllık genetik materyal, pek çok eski gen izole edilerek doku kültürlerinde çoğaltılabilmiş: Doğrusu ileri bir adım.

Noel faremle ben aynı görüşü paylaşıyoruz: Söz konusu haberlerle uyutma taktiği güdülüyor. Gerçi hâlâ olup biten bir şeyler var, ama hiçbir şeyin doğru dürüst çalıştığı yok. Üçüncü Program'da ister Brüksel'den, ister Uppsala'dan söz açılsın, can tenden çıkıp gitmiş adeta. Ortada görülen refleks tarzında çırpınmalar yalnız, ileri bir tarihe ertelemeler, mumyaların kutsallığına indirilen darbeler! Ne var ki, ben Brükselli yolluk tacirlerine ve İsveçli gen hırsızlarına lanetler okuyadurayım -düşün bir, seninkiler mumyalaşmış bilgileri, çiçeği üstünde taze hücrelere aktarıyor!- benim Noel fareciğim, farelerin gözüyle olup bitenleri algılamak

için duyargalarını oynatmaya değmezmiş gibi, adeta uykusu gelmiş, kıvrılıp tortop oluyor.

Kendisine, bu yakında Hameln'de kutlama Programı'nın biraz dışına çıkarak Bonifatius kilisesinin kriptasını gezerken duyup öğrendiklerimi aktarıyorum.

Şimdi daha iyi anladım her şeyi, dişi fare. Çocukların haçlı seferlerinden sonra ve vebanın baş göstermesinden rahat, altmış yıl önceydi. İnsanların kafalarının iyice karıştığı bir dönem. Doğrunun ne olduğunu bilen yoktu. Pek çok yıldan beri imparatorsuz kalmıştı ülke, ortalık adam öldürenlerden, cana kıyanlardan geçilmiyordu. Herkes dilediği gibi davranıyor, kendisinde eksik olan şeyi zorla çekip alıyordu başkasının elinden. Ve korku dört bir yanda kol geziyordu, gelecekten korku. Bayağı korku. Dört bir yönden gelen insanların kentlerden, köylerden geçip gittiği görülüyordu. Batıda Ren ırmağından yukarılara çıkıyordu bu insanlar. Akıllarını oynatmış gibi dansedip tepiniyor, kendi kendilerini kırbaçlayarak oralarından buralarından kanlar akıtıyorlardı. Söyledikleri şarkılar, bu flajellan böğürtüler Yahudileri korkudan titretiyordu; çünkü flajellanlar kendi içlerindeki korkunun dürtüsüyle vurup öldürüyordu Yahudileri.

Ne var ki, henüz aklı başında olan ve içlerinde daha az korkuyu barındıran başka genç insanlar da vardı, doğu yönünde ilerleyerek Moravya'ya ve Polonya'ya geldi bunlar. Kaşubya'nın ve Vinetanların topraklarının içlerine kadar sokularak Baltık denizinin kıyılarında yerleştiler. Bir söylenceye göre, Hameln'de yüz otuz oğlan ve kız 1284 yılının 26 Haziran'ına rastlayan Yuhanna gününde olağanüstü kaval çalan bir paralı asker toplayıcısının peşine takılıp kenti terk ettiler.

İnan bana, dişi fare, hiçbir kronikte sizin isminiz geçmiyor. Araştırmacılar kaval çalan bu kişinin fare yakalamakla da uğraştığını asla kanıtlayabilmiş değiller. Hatta filozof Leibnitz bile spekülasyonlardan ileri geçemedi, bir çocuk haçlı seferinin söz konusu olabileceği tahmininde bulundu, ki bu da pek akla yakındı hani. Kesin olan bir şey varsa, sonradan fareler de katıldı işin içi-

ne; çünkü kim çocuklarımızı kandırır, yerlerinden yurtlarındn alıp daha rahat yaşanacak bir ülke de olsa bir başka yere götürürse, o bir fare avcısıdır; her kim de fare avcısıysa, o kimse çocukları da avlar ve baştan çıkarır.

Ama ben, Sankt Bonifatius kilisesinin kriptasını gezip gördükten sonra öyle inanıyorum ki, bambaşka bir seyir izlemiştir olay. Zira Hameln'de öteden beri pek çok değirmen ve ambar varlığını sürdüregelmiştir. Hububat ticaretiyle geçimlerini sağlayan buradaki insanlar, fareleri sevmezdi kuşkusuz. Bütün su değirmencileri, hububat alım satımıyla uğraşanlar ve ilgili loncaların reisleri için fareler baş belasından başka şey değildi. Ne var ki, günün birinde bu kişilerin çocukları farelerle oynamaya başladı, zaman çığrından çıkmıştı çünkü. Günümüzdeki arsız çocukların yaptığı gibi, fareleri besleyip doyurarak ve onları açıktan açığa yanlarında dolaştırarak anne ve babalarını kızdırmak istiyorlardı. Ve günümüzdeki punklar ya da punkerler gibi Hamelnli çocuklar da kendi fareciklerini omuzlarında, saçlarının arasında, gömleklerinin içinde taşımaktaydılar. Çantaların ve cüzdanların içinden farelerin çıldır çıldır baktığı görülüyordu.

Bu da birtakım tatsızlıklara, aile içinde kavga gürültülere yol açmıştı. Derken şehir meclisinin aldığı bir kararla farelerle oynamak, onları besleyip doyurmak, hele hele yanında taşımak yasaklandı. Çocuklar ve yeni yetmelerden bazıları cezalandırılma korkusuyla boyun eğdi, uslandı. Ama yüz otuz çocuk pes etmedi. Yasak falan dinlemeyerek fareleriyle bir sürü oluşturdu ve kafileler halinde Fırıncılar sokağını inip çıktı, Katedral sokağını geride bırakıp Weser ırmağına geldi, su değirmenlerin önünden vurup Wendn mahallesinden geçerek pazar yerine ve belediye sarayına vardılar, birkaç saat işgal ettikleri bu yer için fare yuvası(*) diye çirkin bir söz sarfettiler. Hatta ayinler ve ikindi ibadetleri için Boni-

(*) Orijinalde Rathaus (belediye sarayı) sözcüğündeki Rat (danışma) Ratze'ye (fare) dönüştürülmekte, Rathaus (fare yuvası) şekline sokularak bir sözcük oyununa gidilmekte. (Ç.N.)

fatius kilisesine fareleriyle birlikte gittiler, resmi belgelere gör düpdüz fare delisi olup çıktılar.

Gerçi çocuklardan bir ikisi pazar yerinde herkesin gözü önünde kırbaçlanıp teşhir edildi; ne var ki, kentin sayılı hemşerilerinin,hatta kimi şehir meclisi üyelerinin oğulları ve kızları da farelerle aklını bozmuş, laf anlamaz yüz otuz çocuk arasında bulunduğundan, yargıçlar örneğin germe, çimdikleme ve dağlama gibi cezalara başvurmayı göze alamamıştı.

Gelgelelim, zamanla şeytan ayinleri ve fare kültü söylentisi kulaktan kulağa yayılıp ikide bir kilisenin kriptasından söz açılması, yüz otuz gencin kılık kıyafetlerinde farelere özenınesi ve tüysüz fare kuyruklarıyla donanmış olarak güpegündüz fırınlarla kasap dükkânlarını yağmalaması, giderek daha da azıtıp farelerinden farklı bir yanlarının kalmaması üzerine, sepicilerle hamallar fare delisi gençlerin kollanması ve bunlara hoşgörüyle davranılması karşısında homurdanmaya başlamıştı. Lonca toplantılarında, bu duruma karşı çıkan konuşmalar yapılıyor, Sen Dominik papazları, minberlerden insan kılığındaki fare döllerine veriştirip duruyordu.

Sonunda, papazların baskısıyla loncaların başkaldırmasından duyulan korku sonucu, şehir meclisi üyeleriyle yargıçlar, gizli bir oturum düzenleyip fare delisi gençlere karşı en ağır önlemlerin alınmasına karar verdiler. Kaval ve gayda çalmasını bilen bir çalgıcı dışardan parayla tutulup kente getirildi; gelen çalgıcı hayvanlaşmış çocuklara sevdirdi kendini, günün birinde de -Yuhanna günüydü- eğlenceli bir geziye çıkıyorlarmış gibi onları önüne kattı, kavalını öttürerek kentin doğu kapısından çıkarıp yakındaki Kalvari dağına götürdü; dağın en derin mağarasında çalgısıyla yüz otuz Hamelnli çocuk ve onların yanlarında taşıdığı gözde farecikleri bir bayram havası içinde eğlendiler. Domuz sosisleri kızartılıp arpa birası içildi bu arada. Halka halinde yapılan danslara fareler de katılmıştı bir söylenceye göre. Tüyler ürpertici şarkılar türküler söylendi.

Ama eğlencenin doruk noktasına ulaşılıp içtikleri arpa birasından çocukların üzerine tatlı bir yorgunluğun çöktüğünü gören çalgıcı, kimseye görünmeden usulcacık mağaradan çıktı dışarı; mağaranın bir ahır kapısı büyüklüğündeki girişi, kentin güvenlik görevlilerince kilitlendi, duvarcı loncasının adamları tarafından bir duvar çekildi önüne, üzerine köylülerin taşıyıp getirdiği kumlar boca edildi, en sonunda da rahipler gelip kutsanmış su serptiler hiç acımadan. İçerden öyle pek fazla çığlık sesleri işitilmemişti. Daha sonra halk arasında dolaşan söylentiye göre yalnızca bir tek fare kurtulabilmişti kıyımdan.

Mağarada can veren çocuklar için hayli zaman yas tutulmuş, ah vah edilmiş, beri yandan yaptığı işe karşılık çın çın gümüş paralar sayılmıştı çalgıcının eline. Ve çok geçmeden kentin söylence dağarcığına yeni bir söylence daha katılmıştı. Çok anlamlı "exodus" sözcüğü kent kroniğine girmişti böylece. İşte o gün bu gün Hameln'in sözü edilip durur: Düzmece ve asılsız sözler. Acısı çıkar bunun, dişi fare, kesinlikle çıkar...

Giderek büyüyor korkuları çocukların.
Saçlarını pek parlak renklere boyuyorlar.
Ve küf yeşiline yüzlerini
Ya da tebeşir beyazına
Korkutup kaçırmak için korkuyu.
Kayıp gitmişler ellerimizden,
Suskun çığlıklar içinde hepsi.

Birlikte kocadığımız dostum
-Seyrek görüşüyoruz, selamlaşmamız uzaktan
Kaval çalan dostum, kadansları hep değişik çıkan
Yitirdi oğlunu, yaşı yirmi
Şimdiye dek neredeyse pek çok kez
Ama büsbütün şimdi.

Oğullar Kutsal Kitap'la büyümüş
Ya da bir başka türlü
Başlarını alıp gidiyor erkenden
Babasının ölümünü yaşamak istemiyor kimse
Kutsanmayı beklemeyi, üstlenmeyi suçu.
Sorunlarımız -giderek daha değersiz-
Bizi duygulandırıyor yalnızca.

Böyle yaşamaya değmez.
Bu uzaklığı -bizim ölçümüze göre-
Geride bırakmak için zamanları yok.
Katlandıklarımız, esprilerle yüreklendirerek birbirimizi
Katlanılmaz bundan böyle
Kızgın bir hayır'la bile yanıtlanmak istenmiyor
Bizim hamarat evet'imiz:
Kısaca çekip gidiyorlar.

Ah sevgili dostum, kim öğretti bize
Kuşku duymayı yaşam boyu?
Ne zamandır sağa sola saparak yollardayız
Sağa sola saparak hedefe doğru şaşmadan
Neden en küçük bir anlamdan yoksun var olabiliyoruz?

Nasıl da korkuyorum oğullarım için, kendim için nasıl;
Çünkü, anneler bile, her şeyi anlamada deneyimli
Apışıp kalmış, çaresiz.

Gemi enkazı başıboş sürükleniyor denizde, ama hayır, belli bir rota izliyor. Tersten esen rüzgâra karşın yalnızca doğu yönünde ilerlemiyor artık, bir zamanki yelkenli yük gemisi Dora'nın, daha sonra da sahil ticaret gemisi Ilsebill'in, en sonunda Yeni Ilsebill'in enkazı Hella yarımadasının hizasında rotasını değiştiriyor suların yalaya yalaya bir dile dönüştürdüğü, ama dilin de giderek büyü-

yüp körfezi bir deniz kulağına dönüştürmekte olduğu yarımadanın çevresini dolanıyor, güneye yönelip deniz kulağından içeri giriyor, bir enkazın böyle bir şey yapabileceği söylenebilirse, Gdansk kentinin dalgakıranına ve limanına doğru dümen kırıyor; eski Hanse kenti Danzig'in kuleleriyle çok uzaktan seçilebiliyor Gdansk ve insanı karşı durulmaz bir güçle kendine çekiyor. Yoksa ne diye ikide bir ben ve ne diye şimdi çaresiz durumdaki bir gemi enkazı, kentin ayartısına kapılsın?

Yeni Ilsebill'in enkazı yarım yol yapıyor. Altında zaman zaman Baltık denizinin ışıl ışıl ortaya çıktığı uzay kapsülümde görüyorum bunu. Uzay kapsülüm kendisi için belirlenmiş yörüngede dolanırken altımda beliren yerler, örneğin Nil deltası, Bengal körfezi ya da o irili ufaklı adalardan oluşan Sunda takımadası, sisler puslar altında saklı yatıyor. Ama kuzeyden gelerek yörüngemde ilerleyip İsveç'in güney kıyıları altımda belirir belirmez, Baltık denizini, benim denizi tümüyle açık seçik algılanabilen bir su birikintisi olarak ayaklarımın dibinde buluyorum. Gotland'ın, Bornholm'un, bütün adaların yerinde yeller esmesine karşın Schonen üstünde tarımsal yapılar, tarlalar çarpıyor gözüme.

Bundan böyle sağa sola sürüklenıneyen, belli bir rota üzerinde ilerleyen enkazı kendime iyice yaklaştırabiliyorum, benim lens sistemi sağlayabiliyor bunu. Mevsimlerden yaz. Bu bölgenin hinterlandında da olgunlaşmaya yüz tutmuş ayçiçekleri ve daha başka ekinler bir dirimselliğin varlığını ortaya koyuyor. Hemen "Yeryüzü!" diye bağıracak oluyorum. "Yeryüzü cevap ver! Yeryüzü, cevap ver!" Ama biliyorum ki, kimseler yok artık yeryüzünde, "Roger!" diye seslensin ya da: "Bir şey mi var, Charly?" diye sorsun. Yalnızca o var bana cevap veren, beni yeni haberlerle oyalayan, benim bakıp da görebileceğimden daha çok şey bilen, duyargalarıyla sansasyonları algılayabilen, hatta işiten...

Duyuyor musun? diye sesini yükseltti dişi fare, tak tak tak sesler geliyor. İyi dinle: Çalışan bir gemi motorunun sesi bu. Sana gün doğdu, beyciğim, senin Ilsebill boş değil. Yoksa geminin motoru nasıl olur kendi kendine? Senin kadınlar değilse bile, biri

onu yeniden onardı mutlaka... Çünkü iler tutar yeri kalmamıştı. Oysa çalışıyor şimdi, çalışıyor. Aslan dizel. Yağ gibi çalışıyor, işitiyor musun?

Benim dişi fareyi bundan daha telaşlı durumda görmemiştim asla. Bazen Holm adasında boy gösteriyor, ardından Uzun Köprü'yü boydan boya arşınlayıp dönüyor, tersane alanında eğleşiyor, rıhtım duvarlarının üzerinde seğirtip dokların çevresini dolanıyordu. Sonunda iskele babalarından birinin üzerine sıçrayıp çıktı, konuşacak oldu, sözcükler arandı, ama başladığı cümlelerden hiçbirini bitiremedi. Beyciğim, sevgili dostum! diye yükseltti sesini. Yoksa sakın soğuğa, buza, zifiri karanlığa karşın? Mümkün mü acaba? Toz fırtınalarına, bu lanet olası radyasyon nimetine biz bile zor... Ve öyleyken, çünkü o zaman? Akıl erdirilebilecek gibi değil. Kimbilir, belki de birkaç örnek. Görüyorsun işte, ne büyük bir beklentiyle bizler. Umutla dolup taşarak. Ama korkuyla beri yandan...

Yalnız benim dişi fare yoktu iskele babasının üzerinde; bütün fare toplulukları rıhtım tesislerine yığılmıştı. Lenin Tersanesi'ndeki tüm vinçlerin, kızakların üzerinde, normalde pek yanına yaklaşmadıkları kükürt yükleme ve boşaltma yerindeki siloların tepesinde, kuru dokların hayli yüksek duvarlarında balık istifi gibi dikiliyorlardı. Çevreyi en iyi görebilecekleri her yerde, Mottlau ile Ölü Weichsel ırmaklarının birbiriyle kavuştuğu yerde, Mottlau'ın iki yakasında. Eski ismi Novy Port olan Neufahrwasser'de. Yerleşim alanları ta Wrzeszcz'ye kadar kalın bir balçık örtüsü altında yatıyordu Neufahrwasser'in ve balçık örtüsü şimdi ayçiçeği başta olmak üzere ekimi yapılan ürünlerle yeşil bir kuşak oluşturuyor, yeşil kuşak dalgakırana kadar limanı çevreliyordu. Fare, dört bir taraf fare doluydu, üst üste yığılmış, iç içe geçip kalın düğümler oluşturmuş meraklı, tedirgin fareler.

Yüz seksen beygir gücündeki motorun çıkardığı ses, kuşku götürmeyecek gibi kesinlik kazanıp ya da salt özlemlerde var olmaktan çıkıp sessizlik içinde biricik ses olarak rüyamı işgal edince -fareler donup kalmış gibi hiç kımıldamıyordu çünkü -bir za-

manki araştırma gemisinin enkazının modern denizaşırı rıhtıma değil, daha önce beyaz boyalı iki gezinti vapurunun Kızılca Kıyamet'ten bu yana demirlemiş durduğu Uzun Köprü'deki eski tarihî limana yanaşacağı söylentisinin söylenti olmaktan çıkıp bir habere dönüşmesi, derken cascavlak güvertesinde yaşam belirtisi görülmeyen gemi enkazının İkinci Dünya Savaşı'nın ambar yıkıntıları ve savaş arası dönemin yeniden onarılmış ambarları önüne yanaşması, Uzun Köprü'nün karşısına kusursuz şekilde yanaşması, gelenlerin eskiden Lehçe Spichlerze denen Ambar Adası'nın önünde kesinlikle demirlediği haberinin fareler arasında yayılması üzerine, Yeni Kent'in tersane ve liman bölgesindeki, Neufahrwasser'de ve balçık setler üzerindeki bütün fareler Eski Kent'e akın etti, kenti sokaklarından geçip Mottlau limanına yöneldi; böylece gemi enkazının Ambar Adası'na yanaşmasından pek az sonra Kadınlar Kapısı, Fırıncılar Kapısı, Yeşil Kapı, Ermişler Kapısı farelerce tutuldu, kıyıdaki bütün tesisler, Mottlau'a bakan Gotik evlerin tüm pencereleri ve üçgen cepheli çatıları salkım saçak farelerle dolup taşmaya başladı.

Dura dura paslanmış gezinti vapurlarında tıklım tıklım fareler. Gemi enkazının görülebilmesini sağlayan tüm köşe bucakta fareler. Gözlemevinin kuleciği farelerin elinde. Vinç Kapısı'nın kömürleşmiş kalıntılarında fare üstüne fare. Geniş Yeşil Kapı'nın figüratif süslemeleri farelerden seçilemez olmuş. Yalnızca Ambar Adası'nın sahili, daha demin farelerle kuşatılan bu yer, gemi enkazının gelip yanaşması üzerine boşaltılmış, sanki ilerde olup biteceklere yer açılmak istenmişti.

Sen ister saygı, ister korku de buna, gemi enkazıyla aramızda belli bir uzaklığı korumayı uygun görmüştük, diye başladı dişi fare anlatmaya: İlerde bizi nelerin beklediğini seziyor, ama bunun nasıl bir kılıkta karşımıza çıkacağını bilmiyorduk. Toplu dua ve yakarılarımız bu konuda kafamızda pek çok tasarımın, birbirini silip götüren pek çok görüntünün belirmesini sağlamıştı. Sankt Marien katedralinde söylediğimiz ilahiler -bizim nasıl bir dindarlık havası içinde pek sık toplandığımızı gördün orada- insanın

tekrar aramıza dönüp gelişini sağlamaya yönelikti ve bizler pek yaşlı nineyle kuruyup büzülmüş oğulcuğunu dualarımızdan hiç eksik etmedik; öyleyken insanın nasıl bir kılıkta dirilip karşımıza çıkacağı açıklık kazanmamıştı, nasıl bir silüete sahip olacağı konusunda bile bir fikrimiz yoktu.

Böyle olunca da, diye sürdürdü konuşmasını dişi fare, çeşitli spekülasyonlara gün doğdu tabii. Nasıl olacaktı bu insan acaba? Bizim bilip tanıdığımız normal insan büyüklüğünde biri mi? Tek gözü mü vardı? Yoksa dört gözü vardı da bütün çevreyi gözaltında mı tutuyordu? Her ne kadar o mavi-beyaz cüceyi, insan çağının son evresinde seri halde üretilen insan suretindeki bu oyuncağı, bizim baş kilisemizin ana mihrabı üzerine somut bir biçimde grup grup dizdikse de, insanın bir cücecik olarak bize geri verilmeyeceğini umuyorduk. Beklentilerimiz belirsizlikten bir türlü kurtulamamıştı. Oysa bizler için ilerde nasıl bir insanın öngörüldüğünü bilmemiz gerekirdi ya da düşünebilmemiz bunu. Testlerden geçirilmiş, uzun seri deneylere konu edilmiş, zehirler ve panzehirlerle karşı karşıya bırakılmış, bilimsel araştırmaların hizmetinde çalışmış, hatta Kızılca Kıyamet'in kopmasına yakın el üstünde tutulup ödüllendirilmiş bizler, insan soyunun iyileştirilmesi konusunda -böyleydi araştırma programınız çünkü- sizin usunuzda geliştirdiğiniz en son düşünceyi biliyorduk. Ne var ki, gelip karşımıza dikilen, adeta gün ışığına çıkan insan, önceden işte öylesine sevinmiş olan bizlerin, korku saldı içine.

Gemi enkazı iki iskele babasının arasına yanaşmaya kalmamıştı ki, bizler babaların çevresine ayçiçekleri, özellikle iri şalgamlar, mısır koçanları koymuş, yanlarına da tüylerini yolup temizlediğimiz tarla güvercinlerini ve serçeleri katınayı unutmamıştık; ama kuşkusuz o görünmeden bir an önce ortadan kaybolalım diye tez elden yapıp çıkarmıştık bu işi. Bir araya gelip bir yığın oluşturan farelerin Sankt Marien Katedrali'yle diğer kiliselerin çan kulelerindeki çanları çalmanın üstesinden geldiğini söylemiş miydim sana? Yüzü aşkın yetişkin semiz fare çanların iplerine asılıyordu. Neyse işte, bizler beklemekten buzkesip ge-

lenler sonunda ortada belirdiklerinde, bütün çanlar çalmaktaydı.

Ve ben güverte merdiveninden geminin baş tarafına çıktıklarını gördüm onların; merdiveni dimdik tırmandılar ilkin, sonra yürüdüler, sonra da durdular. Vücutlarının yükünü bazen bu, bazen öbür ayak üzerine vererek miskin miskin dikildiler. Boyları, üç yaşındaki bir çocuğun boyu kadardı adeta. Dişili erkekliydiler, bedenleri yer yer faremsi tüylerle kaplıydı, çeşitli organları insan vücuduna özgü bir tenasübü içeriyordu; ancak, ne kadar güdük de olsa benim bir kuyruk ilişmedi gözüme, ama uzun boyunları üzerinde aşırı büyüklükte fare kafaları taşıyorlardı.

Karşıdaki Yeşil Kapı'nın çatı pervazına tünemiş dişi fare şöyle dedi: İlkin bizi fark etmemiş gibi yaptılar. Çanlar çalmaya devam ediyordu. Ayakları açılsın diye güvertede bir aşağı bir yukarı gidip geldiler, gerinip silkindiler arada bir. Ancak ondan sonra "Hey!" diye seslenmek ister gibi karşı sahile, karşıdaki evlerin yüksek çatılarına, kent kapılarının kulelerine doğru el salladılar. O zamana kadar kendilerini daha iyi görebileceğimiz bir yer kapmak için itişip kakışan bizler, onları gördükten sonra donakalmıştık. İnan bize, beyciğim: İçimizden birinin kuyruğu tedirginlikle birazcık kımıldasın ne gezer! Yalnız duyargalarımızda yaşam belirtisi vardı. Korkmuş muyduk? Korkmuştuk, doğru. Ama bir düş kırıklığı da gelip çullanmıştı üzerimize; ayrıca, içimizde bir gülme isteğinin, daha yeni gelmişlerken onlarla gülüp eğlenme isteğinin tomurcuklandığını hissediyorduk. Ne var ki, korku ve dehşet ağır bastı. Bereket versin, çan sesleri yavaş yavaş söndü, sustu sonunda.

Dişi farenin bana gösterdiklerini gördüm. Beni daha da çok eğlendirdi bu. Rüyamda güldüm. Kıllı fare-insanlar bir başka deyişle tüylü insan-fareler ilkin beştiler, sonra yedi oldular, sonra da on iki. İkişer, üçer karaya çıkıp Yeni Ilsebill'in enkazını halatlarla iskele babalarına bağladıklarında, konuksever farelerin hemen oracığa yığdıkları yiyecekleri fark ettiler. Fazla beklemeden şalgamları, mısırları ve ayçiçeklerini alıp koçanları ve gömeçleriyle yiyip

yuttular. Güvercinlerle serçelere el sürmediler. Belli ki çiğ etten tiksiniyorlardı, tüyleri yolunmuş cansız hayvancıkları Mottlau ırmağına kaldırıp attılar.

Tam o sırada en son çan sesleri de yankılanıp sönmüştü. Farelerdeki uyuşukluk ve donakalmışlık çözüldü birden. Tüm evlerden, ahşap çatılardan, kent kapılarının kulelerinden ve Uzun Köprü'nün kıyıdaki tesislerinden, ayrıca Vinçli Kapı yıkıntılarının önündeki gezinti vapurlarından ayrılıp çekildiler geriye. Benim düş kırıklığına yorduğum sessiz sedasız ortalardan kayboluş. Kim bilir, belki de Sankt Marien Katedrali'nde, bu vecd ve istiğrak yerinde toplanmaya gidiyorlardı.

Daha sonra, tam ben başka rüyalar görmek üzereydim ki, dişi fare, kendisi görüntüye gelmeden, şöyle söyledi: Ve insanoğlunun bilimsel uğraşlarının bu gülünç ürünü için bize -anımsayacaksın, beyciğim- Nobel arınağını verildi. Gen teknolojisi alanında ortaya konan üstün hizmetler için olduğu söylendi bunun. İşte sonuçta ele geçen şey: Gördüğün gibi fare-insanlar ya da insan-fareler. Şu gelenlere bak! Umutlarımızın hilkat garibeleri.

Başlangıçta, Gelenler diye niteledik onları. Bazen de Manippel'lerden, kısacası Nippel'lerden söz açıyorduk. Sonunda pek saygıdeğer o iki araştırmacıyı anımsadık, insan çağının son döneminde DNA- yapısını keşfetmiş, hücre çekirdeğini parçalamış, gen zincirinin deşifre edilmesini sağlamışlardı ve isimleri de Watson ile Crick idi; biz de bundan böyle Gelenler'e Watsoncricler demeye başladık. Gebelik süreleri bizlerdekinden daha uzun -on sekiz hafta- bir batına dünyaya getirdikleri yavru sayısı da bizdekinden daha az -dört, beş yavru- idi; dolayısıyla, bizlerden daha yavaş bir tempoyla üreyip çoğaldılar. Şunu unutmadan söyleyeyim ki, karaya çıkan on iki Watsoncrickten beşi dişi ve gebeydi. Aslında hepsini gebertmeli, hiç durmayıp gebertmeliydik.

Kendisine fare-insanların karaya çıkmasından söz açtığım bizim Bay Matzerath, onların çocuksu boylarını yeterli buluyor ve genelde başarılmış gözüyle bakıyor projeye. Masamın üzerinde postadan çıkan yığınla mektup; ama Travemünde'den hiç haber

yok. Son zamanlar rüyamda gördüklerim eskilerin yinelenınesi ve çeşitlemesi sadece. Cadı, kötü kalpli üvey annenin uzattığı bir makasla Rapunzel'in saçlarını garç gurç kesiyor; ayrıca, dişi fare, nasıl ilkin kadınların saçlarının -Damroka'nın bukleleri!- yanıp kül olduğunu, ardından da kadınların kendilerinin yanıp kavrulduğunu, ben istemeden dönüp dolaşıp görüntüye getiriyor. Ama hayır, daha doğrusu şöyle: Kadınlar giderek sararıp soluyor, sonunda pul pul olup dökülen kireç harcın üzerindeki boya izlerine dönüşüyorlar; öyle izler ki, Ressam Malskat, bu kez bizim Bay Matzerath'ın talimatına uyarak bir fırçayla silip uzaklaştırıyor bunları ve ardından sağlam fırça vuruşlarıyla beş kadının resimlerini çiziyor, ama kadınların hepsi de film yıldızı Hansi Knoteck'e benziyor, hiçbiri birazcık olsun benim Damroka'yı andırmıyor.

Travemünde'den hâlâ kart falan yok. Üçüncü Program'da yaşam akışını sürdürüyor ve benim Noel faremin önüne, kendisine söz verildiği gibi her hafta hiç şaşmadan taze yem konuyor. Hameln'deki şenlik olaysız kapanıyor. Ne var ki, eski Mısır mumyalarından izole edilmiş genetik materyalin eşeysiz yoldan çoğalmaya başladığı yolunda Uppsala'dan gelen haberi kısım kısım görüyorum rüyamda ve haber karaya çıkan Watsoncrickleri çok eski bir profille donatıyor; sanki birinci Ramses döneminden Mısırlılar gibi heykelsi bir şekilde dikiliyor ya da yürüyorlar kemikli omuzları, stilize elleri, ayakları ve göbekleriyle, fare başlarının bile ilk vatanları Nil deltası olsa gerek.

Bunu bizim Bay Matzerath pek kabule yanaşmıyor. Gemiden karaya çıkanların İsveçliler izlenimini uyandırmasını istiyor. Ama on iki kişilik grup içinden dört ya da beşini, üzerlerindeki ziynet eşyalarından dolayı özellikle belirtmeme, bir diyeceği yok. İlk kez karaya çıkmalarıyla gümüş pandantiflerinin dikkatimi çekmesi bir oluyor; ayrıca, alaca akikten ve altın baklalardan oluşan kolyeler görüyorum boyunlarında, rüyamda bağırıyor, son olarak Damroka'nın denizci torbasındaki pılı pırtı arasında rastladığım, ince gümüş tellerden örülmüş bir kemer bu, diyorum; bakıyo-

rum, şimdi o ileri gebelik dönemindeki kadın Watsoncrick'in beli için hiç de dar değil kemer. Ve bir diğer İsveçli Manippelin fare başı altındaki boynunu süsleyen zarif mercan kolyeyi ben bir zaman -ama kendisi unutmuştur sanırım- henüz birbirimizle güzel güzel geçinip gidiyorken denizbilimciye armağan etmiştim. Beri yandan, bazı ziynet eşyaları çarpıyor gözüme, hepsi de dümencinin mücevher kutusundan; çok geçmeden kendisiyle aramız açılmasına karşın dümenci sonra da bıkıp usanmadan takıp takıştırmıştı bunları. Küpeler! Ötekiler gibi gebe kadın Watsoncrickerlerden birinin kulağında uzun sarkıtlarıyla küpeler görüyorum; bu değerli mücevherleri kime ne zaman -fiyatları aklımda hâlâ armağan edip doğum gününde, Noel'de ya da anneler gününde hediye masasının üzerine bıraktığımı bir bilsem...

Bununla ilgili olarak şöyle diyor rüyama giren dişi fare: Dünya batsa da, senin bu kadın kız masalları, sürüp gider yine. Şöyle biraz dikkatlice bak, babacığım! Senin bit pazarında ele geçirdiğin, kısa bir pazarlıktan sonra satın aldığın, bonkörce ona buna bağışladığın yüzükler, ne komiktir, şimdi erkek Nippel'lerin başparmaklarını süslüyor.

Derken yine makasa el atıyor cadı, saçları kesilip cascavlak başıyla ortayda kalan Rapunzel ağlamaya başlıyor. Ardından Malskat'ı görüyorum; yüksek iskelenin üzerinde yeniden çalışmaya koyulmuş. Bir üslup tutarsızlığından korkup çekinmeksizin kilisenin duvarlarına kondurduğu freskleri eski Mısır ağırbaşlılığını kabule zorluyor; bu arada kıvrak fırça vuruşlarıyla kendi kendinin bir portresini çiziyor ve resimlerini çoktan yapıp bitirdiği, Mısır havası kendilerine pek güzel gitmiş yaşlıca iki bayın arasına genç bir yüzle, biraz Eulenspiegel'i anımsatarak sıkıştırıyor. Sonra Travemünde damgasını taşıyan mektuplar görüyorum rüyamda. Sonra da Grimın Kardeşler ile anlaşma imzalayan bizim Bay Matzerath'ı. Ardından guguklu saat on iki kez çalıyor. Bunun üzerine, Watsoncrickler, çan seslerinin eşliğinde yeniden karaya çıkıyorlar...

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Gelenler, geldikleri yere yerleşiyor; Uyuyan Güzel uykusu korkunç şekilde sonlanıyor; Hameln'de dünyaya gelen üçüzler herkesi şaşırtıyor; Lübeck'teki resim sahtekârlığı davası karara bağlanıyor; Ambar adası fazla dar; bizim Bay Matzerath'ın ilerde olacakları önceden bildiği bir kez daha görülüyor; Watsoncrickler disiplin ve düzeni sağlıyor ve -postacı iyi haberler getirdiği için- müzik avutuyor insanı.

Düşlerimiz birbirini götürüyor,
Düpedüz uyanık ikimiz de
Dikiliyoruz karşılıklı
Yorgun düşene dek.

Dünyamda bir insan gördüm,
Dedi rüyama giren dişi fare.
Konuşup durdum inandırana dek
Beni gördüğüne rüyasında ve rüyada şöyle dedim:
Beni gördüğünü sanıyor rüyasında
Rüyama giren dişi fare;
Birbirimizi aynalarda okuyoruz
Ve sorular yöneltiyoruz birbirimize.

Kim bilir, bakarsın ikimiz de,
Dişi fare ve ben
Bir rüyada görülüyoruz,
Ve bir üçüncü kişi rüyayı gören.

Sonunda, tükenmeye görsün sözcükler,
Anlayacağız bakalım gerçek nedir
Nedir insan açısından olası.

Gözleri mavi. Yavaş yavaş bir şekil kazanıyorlar. Gölgeleri düşüyor yere ve birtakım özelliklerle donatılmışlar; aralarında komikleri de var.

Başları ve kimi tüylü yerleri sayılmazsa, vücutları insanlara özgü bir tenasübü içeriyor ve bayağı dimdik yürüyorlar mı demiştik az önce, şimdi diyoruz ki, postu andıran saçları sarışın, bu yüzden mavi gözleri aşırı büyüklükteki fare kafalarına yabancı durmuyor; gerek beyaz tüylü, gerek kırmızı gözlü deney farelerine İsveç genleri öylesine tipik bir katkı oluşturmuş ki, yeni gelenlerin İskandinav kökenliliği kuşkuya yer bırakmıyor hiç ya da daha başka egzotik eklemlerle karıştırılmıyor. Uppsala Üniversitesi'nin -buradaki gen mühendisleri Boston'da, Bombay'da ve Tiflis'teki meslektaşlarıyla bir haberleşme içindeydiler- zenginleştirilmiş hücre çekirdeği kültürlerini hayli erken bir tarihte depolayan Uppsala dışındaki bir enstitünün ürünü oldukları kesin. Bütün dünyada bilim adamları birbiriyle uyum içinde çalışmaktaydı. Bu nedenledir ki, yeni gelenlerin çan sesleriyle selamlanan karaya çıkışını, insan tarihinin bir uzantısı diye anlamak gerekiyor. Kızılca Kıyamet'in bu tarihte yol açtığı pek kısa ara, kapatılabilmişti sonradan: Bir istila hareketi daha. Çünkü gemilerle Weichsel ırmağının ağzındaki bölgeye gelip yerleşen, kısa süre, daha çok gönülsüz burada yaşadıktan sonra kalkıp güneye inerek kavimler göçünde üzerlerine düşen rolü oynayan Gotlar gibi, Gotland'ın başkentine bu yeni gelenleri de -şimdiden açıkça belli olduğu üzere- tarihe damgasını vuracak bir güç gibi görmek gerekiyor.

Kim söylemişti bunları? Rüyama giren dişi fare mi? Yoksa ben mi bana söylenileni tekrarlamıştım? Yoksa fare mi, benim kendisine söyletmek istediğim şeyi dile getirmişti? Yoksa rüyada fare ile benim ağzımdan eş zamanlı olarak mı çıkmıştı bu sözler?

Her ne kadar dişi fare kendilerini özlemle beklemiş, bense onların gelmelerinden kaygılanmışsam da, Manippellerin ortaya çıkışı ve mavi gözlü koyu sarışınlıkları ikimiz için de bir sürpriz oluşturmuştu. Başlangıçta kurtuluşu gülmede bulduk: Komik değiller miydi, insanın gülmekten kırılacağı kadar komik? Şu vü-

cuttan dışarı fırlamış kollar! Dizlerin iyice bükülerek sanki tahta ayaklıklar üzerinde bu yürüyüş! Erkekleri işerken nasıl da önlerini kapıyor, dişileri nasıl da yere çömüyor. O külfetli, o uzun boylu selamlaşmaları! Resmi bir hava taşıyan jestleri. Allah için: Eşi bulunmaz komik yaratıklar!

Karaya ayak basmalarından sonra, onların fare topluluklarınca engellenmeksizin çevredeki yerleşim bölgelerine sahip çıkmalarını izledik. Mottlau'ın kolları arasında kalan Ambar adasına, dolayısıyla tarih yüklü bir bölgeye el koydukları, adayı Hakkent'e ve Aşağı Kent'e bağlayan köprülerin üzerinde güttükleri amaca uygun olarak işeyip dışkılarını bıraktıkları, yani fareler arasında alışılageldiği gibi kendi egemenlik bölgelerini belirledikleri, sanki ele geçirdikleri yerler senetli sepetli kendilerine aitmiş gibi davrandıkları görülüyordu.

Bir zaman Alman şövalyeleri de, mensup oldukları tarikat adına pek çok toprağa aşağı yukarı bu yoldan el koymuştu, dedi dişi fare, dedim ben. Ne var ki, ambar adasını öylesine doğallıkla sahiplenmeleri karşısında yeni gelenler, yörenin eski sakinleri farelerce yalnız hoşgörü değil, aynı zamanda yüce, bir otoritenin temsilcileri olarak saygıyla karşılanmış arada uygun bir uzaklığın korunmasına çalışılmıştı. Hayır, ne bir temas, ne oyunsu bir boy ölçüşme. Ne de başlangıçta çalan çanlar dışında kul köle kesilme, ululama. Ancak son zamanlarda köprüler üzerinde birbirimize sokulduğumuz, yaklaştığımız oluyor ve birbirimizi kokladığımız: Yabancı yabancı.

Bekliyoruz. Her Allah'ın günü görüyoruz kendilerini, nasıl kişiler olduklarına bir türlü akıl erdiremiyoruz. Ne var ki, benim dişi faremle ben aynı görüşteyiz: İsveç manipülasyonlu fare insanlardan -dişi fare altını çizerek insan fareler diyor-kendi içinde dingin, gizli, belki aptalca, uyuşuk bir izlenim bırakan bir güç kopup geliyor, henüz kendini kanıtlamak zorunda görmeyen bir güç; öyleyken gerektiğinde sert ve kesin bir davranışı sergileyecekleri kuşkusuz, çabuk ve temkinli davranacaklar, her vakit durumun gerektirdiği sınırlar içinde, asla ölçüyü kaçırmadan. Gücü temsil

ediyorlar, gözü hiçbir şey görmeyen zorbalığı değil. Pek sıkı denemeyecek bir disiplin anlayışı doğuştan yaşıyor içlerinde. Gözcüler tarafından -ne yazık fareler arasında zorunlu olduğu gibioraları buraları dişlenmeden, dışardan pek farkına varılmayan düzenlerinin gereğini yerlerine getiriyorlar.

Dişi fare söylüyor bunları, ben onaylıyorum: Hal ve tavırlarındaki gülünçlüğün kaybolup gitmesinden sonra yeni gelenlerin güzel, ama müthiş güzellikte kimseler olduklarını görüyoruz. Bir uzaklık gerisinden değil, yakından, örneğin köprüler üzerinde karşı karşıya dikilip de bakıldı mı anlaşılıyor ki, aynı genetik materyalden eşeysiz türetilmiş, birbirinin kopyası yaratıklar değil bunlar; her bir erkeği, her bir dişisi ayrı güzel. Gözlerinin mavisi açık maviden, kiminde sulu, kiminde sütümsü maviden başlayıp serin çelik mavisi üzerinden geçerek maviye, insan çağında kahramanların gözleri için söyledikleri o ansızın kararan koyu maviye kadar uzanıyor. Arada da dönüp dolaşıp insanın karşısına çıkan pırıl pırıl gök mavisi, onların bizi duygulandıran bu mavi gözlülüğü!

Dişi fare ile ben, onların buğday sarısı, sandviç sarısı, altın sarısı ve kırmızımsı sarı renkleriyle Ambar Adası'nı arşınladıklarını görüyoruz: Serinkanlı, geçtikleri yerlere el koyarak. Kimi yerde duruyor, İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma yıkıntılar önünde düşüncelere dalıyorlar; Münih Sokağı'na paralel olarak uzanan Adebar Sokağı'nda eskiden son Yahudi gettosunun yer aldığını sezemezler kuşkusuz. Böyle bir tarihle alıp verecekleri yok onların. Üstesinden gelmeleri, altından kalkmaları gereken bir tarih mirası bulunmuyor. Sıfır noktasından yola koyulmaya programlanmış, hiçbir suçun yükünü sırtlarında taşımaksızın sahnede boy gösteriyorlar. Doğrusu imrenerek bakıyoruz kendilerine.

Hallerinde az buçuk bir hantallık göze çarpıyor. Bacakları biraz dışa bel vermiş, ayakta dikiliyorlar. Hepsinin tüyleri düz değil. İçlerinde bazıları var ki, sırtlarıyla, kollarının üst tarafındaki ve kalçalarındaki kıllar kıvır kıvır. Hatta el ve ayak parmaklarının boğumlarında da -evet, insan elleriyle istedikleri şeyi tutuyor, in-

san ayaklarıyla ayakta dikiliyor, bunlarla işlerini görmeye çalışıyorlar- kıvır kıvır parlak kıllar görülüyor. Düz saçlıların saçları uzun ve tepeden ikiye ayrılmış. Ayrıca, açık maviyle koyu mavi arasında değişen İsveçli gözleri sarışın kirpiklerle donatılmış.

Ben, güzel buluyorum onları. Ama dişi fare, yeni gelenlerde fare katkıları dışında evlerde beslenen domuzlardan bazı katkıların da gözünden kaçmadığını söylüyor. Uzun kuyruklarının bulunmayışına dikkatimi çekmesi üzerine anlıyorum ki, fare insanların omurgaları kıç üstünde dumura uğramasına karşın yine de farkedilebilen halkamsı bir kuyrukçukla sonlanıyor. Sanki insan genlerinin domuz ve fare genleriyle karışımının, fare ve insan genleriyle sınırlı bir manipülasyona üstün tutulması gerekiyormuş gibi dişi farenin sözlerinde alaylı bir ifade saklı değil.

Doğru, halka biçimindeki o antika kuyruk bir kanıt. Pek çok kez buna dikkat çekildikten sonra görmezden gelinemiyor artık. Ama yine de kısalmış, üstelik halka biçimi almış fare kuyruklarını, ben başka türlü değerlendiriyorum. Onları domuz kuyrukları diye nitelemekten kaçıyor, manipülasyonlardan geçirilmiş doğanın bir kaprisi diye yorulmayıp, bundan böyle de yeni tür insan, fare insan ya da insan fare üzerinde ayak diriyorum. Bu kadar zenginleşme yeter; insanda yalnızca faresellik kendini açığa vurabilir ya da vurmalıdır. Demek alışılmış şeklimizle bizler bu dünyadan silinip gittikten sonra, yeni tasarımlanmış bu şeklimizle var olma olanağına kavuştuk. İnsanı yüceltecek ve mükemmelleştirecek olan, diyorum ben, yalnızca faredir. Yalnızca bu gen zinciri doğayı aşabildi. Ancak bu yoldan evrenin varlığı korunabildi. Yeni insanda domuz katkısından söz etmek -dişi fare, lütfen!- kolay değil benim için.

Çiftler halinde yaşıyorlar. Aşırı denemese de hissedilir bir kadın üstünlüğü dikkati çekiyor. Dişi fare insan, yavruların büyütülmesiyle yetinmiyor. Üçüz ya da dördüzlerini emzirdikten sora dişilerin düşünceli düşünceli gezinip dolaştığını görüyoruz; bu sırada erkek insan fare ise yavrulara göz kulak oluyor. Anlışılan en sonunda erkek ve dişi arasındaki eşitlik sağlanabilmiş. İnsan

çağında bir türlü üstesinden gelinemeyen, ikide bir mutfakları, yatak odalarını kavga gürültüye boğan ve -onca sevgilere karşın- çözüme kavuşturulmayan bu sorun çözümlenmiş şimdi; her ne kadar biraz monoton olsa da, bayağı bir doğallıkla, arzu edildiği gibi uyum içinde yaşanıyor, çıkarılmaya bakılıyor tadı. Günlük hayatlarında başgösterecek gerginlikleri, yeni uç verecek hırgürleri yakalayayım diye ne kadar açgözlü bir merakla durumu izlersem izleyeyim, bir patırtı sesi gelmiyor kulağıma, bir yerde bir kıvılcımın çaktığı yok, kesin olarak sıkıcı bir atmosfer içinde sürdürülen bir yaşam!

Karaya çıkmalarıyla üreyip çoğalmaları bir oldu. Hani yerli fareler kadar kısa sürede kalabalıklaşacakları yok, ama ilk genç çiftler çiftleşmeye başladı şimdiden; İsveçli Manippeller hısım akrabalardan bir sülale oluşturdu, çok geçmeden de büyük bir topluluk oluşturacakları kesin. Dişi fareyle ben, ambar adasını kendi egemenlik bölgeleri ilan edip burada çoğalmak isteyen yüzü aşkın mavi gözlü fare insan saydık. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden inşa edilmiş beş katlı bağdadi yapılardan ikisi, tavanarasına kadar çocuk ve gençlik evi olarak belirlenmiş durumda. Henüz yiyecek sıkıntısı çektikleri söylenemez; çünkü adadaki bütün ambarlar, fareler tarafından tıka basa azıkla doldurulmuş: mısır koçanları, yığınla hububat, yığınla mercimek ve ayçiçeği çekirdeği.

Kendisinin benim düşüme girdiğini sandığım dişi fare, bu durumu endişeyle karşılıyor; onun rüyasında gördüğü -kendisi böyle diyor- ben de yine onun gibi kaygılanıyorum: Gün gelip, tüm stoklar erir, tükenir. Bu ise zamanla insanın karşısına sorular çıkarır.

Ama dişi fare, gösterdikleri savsaklıktan yakınıyor: Köklerini kazıyacaktık, daha karaya ayak basar basmaz temize havale edecektik onları. Nasıl olsa sayıları on ikiyi geçmiyordu. Haklarından gelmek çocuk oyuncağıydı bizler için.

İlke olarak benim dişi fareyi haklı buluyorum, hatta belki de Danzig bölgesinde yerleşik fare topluluklarını düşündüğümden manippellerin vakit geçirilmeksizin saf dışı bırakılmasını ben is-

temiştim. En azından bir noktada aynı görüşü paylaşıyoruz: Ortadaki barış havası yanıltıcı. Çok sürmeyecek, Ambar adası fare insanla dolup taşacak. Şimdiden dördüncü kuşak mavi gözlüler, buluğ çağını geride bıraktı. Ambarlardaki ayçiçeği çekirdeği stoku kat kat eriyor. Besbelli eski Raiffeisen ambarındaki stok -arpa depolanınıştı oraya- tüketilmiş durumda. Mottlau ırmağının her iki kolunda yüzen kemirilmiş mısır koçanlarının sayısı günden güne artıyor. Gerçi fare topluluklarının açlık çektiği söylenemez; kaldı ki, kaldırılan son ürün hayli yüklüydü. Ama yine de tasalanmamak elde değil. Bütün stoklar tıkınılıp tüketilince, o zaman ne olacak? Sayıları arttıkça artan bu mavi gözlüler aç kaldı mı, onlarla nasıl baş edeceğiz?

Henüz toplantılarında barışsever bir hava esiyor. Akşamları kümeler halinde sağda solda dikilirken ya da kol kola girerek bir aşağı bir yukarı volta atarlarken zararsız yaratıklarmış izlenimini uyandırıyorlar, dikkatleri tümüyle kendi üzerlerine yönelmiş, kendi çoğalmaları üzerinde yoğunlaşmış, erkekleri daha çok yumuşak, dişileri buyurgan. Belli bir düzen içinde Ambar adasında oturuyor, burasını kendilerine yeterli buluyorlar adeta. Oyun oynayan çocukları köprülerin üzerinde koşa koşa sınırları belirlenmiş egemenlik bölgelerinin dışına çıkıp Yeşil Kapı'ya yönelecek ya da Süt Güğümü kulesinin önünden geçip balçıktan setlerin gerisinde bizim Rus farelerinin yerleşim bölgesi Aşağı Kent'e doğru seğirtecek oldu mu, öttürdükleri sert ıslıklarla geriye çağırıyorlar onları.

Yavruları söz dinleyen uysal şeyler; küçük yaştan başlayarak el kaldırıp oy vermeyi öğreniyorlar. Hiçbir şeyi aceleye getirmek istemiyor, iyi komşuluk ilişkisine önem veriyorlar. Tarafsızlık, yaradılıştan var içlerinde. Davranışları hoşa giden İskandinavca bir hava taşıyor, üstelik gen mühendislerince sosyal demokratlara özgü bir davranış yeteneğiyle de donatılmışlar sanki. İşte böyle söyleyerek içimizi rahatlatmak istiyoruz.

Şimdiye dek bir Watsoncrick'in Uzun Pazar'da ve belediye binasının ya da Artus Sarayı'nın önünde asla göründüğü olmadı.

Kendi bölgeleri yetiyor onlara, başka yerleri merak ettikleri yok. Bizler gerek kendimizin, gerek onların geleceğini düşünerek ne kadar korkup titriyorsak, onlar böyle bir şeyi o kadar az dert ediniyor kendilerine: Yüce bir huzur havası içinde yaşayıp gidiyorlar. Eriyen stoklar ve yer darlığı, onları sarışın ve mavi gözlü çoğalmaktan alıkoymuyor. Güzellikleri korkutucu biçimde güçleniyor, adadaki ambarların tüm pencerelerinden düz ve kıvır kıvır ışıldadığı görülüyor bu güzelliğin.

Cana yakınlıklarından hâlâ hoşlanıyoruz; ama son zamanda ilginç bir gelişme var: Yetişkin Nippeler bir araya toplanarak talim yapıyorlar. Mottlau ırmağı üzerinden ileriye bakan dişi fare ve ben, onların nasıl yürüyüş kolları ve kama biçiminde birlikler oluşturduklarını görüyoruz. Dimdik uygun adım yürüme talimleri yapıyorlar. Aman Tanrım! Askerler gibi yürüyorlar. Sola sapıyor, sonra dönüp sağa çark ediyor, yerinde sayıyor, emir üzerine put gibi duruyor, gözlerini istenilen yöne çeviriyor, derken yine yürümeye koyuluyorlar. Irmağın sakin suları üzerinden bize kadar gelen komut seslerini işitiyoruz. Damaksıl, insanda rahatlık duygusu uyandırdığı söylenebilecek bir dil; bizim Bay Matzerath'ın yoksul Kaşubyalı çocuklar için Polonya'ya götürdüğü Şirinlerin mırıldanmalarını anımsatıyor bana; bu Watsoncrickelerin sürekli şöyle bağırdıklarını işitir gibiyim: Sağa dön, Şirin, marş! Şirin, geriye dön! Uygun adım, Şirin! Şirin, iki, üç, dört! Şirin iki üç, dört. Şirin...

Geliyorlar! Kurabiye Ev'dekiler, kötü kalpli üvey annenin sihirli aynasının başına üşüşüyor itiş kakış. Yerin altındaki beton hangarların kapılarının ansızın açılan ağızlarından o zamana kadar bir eşi daha görülmemiş paletli araçlar dışarı fırlıyor. Boşlukta serbestçe gezinebilen kıskaçlı kepçeleri, temizleyici mahmuzları, dikenleri, şahmerdanları, yandan eklemli emici hortumlarıyla efsanevi canavarlara benziyorlar; bu yüzden, tanklara yırtıcı hayvanların isimlerinin verilmesi gibi bu araçlara da temizlik canavarları deniyor.

Temizlik canavarları otoyoldaki yeşil örtünün bir silindir gibi

geçiyor üzerinden, yaklaştıkça yaklaşıyor. (Bay Matzerath, şimdiye kadar yalnız Hindistan'da ve Güney Amerika'da geniş alanları kapsayan yoksul kenar mahallelerin temizlenmesinde işe koşulan bu özel araçların şimdi herkesi, biraz önce Grimm hükümetinin kuruluşunu kutlayan herkesi temize havale etmesini, üstelik alev püskürtücülerle donatılmasını istiyor. Ben, alev püskürtücü gibi modası geçmiş silahın araçlara monte edilmesine karşı çıkıyorum. Ne var ki, Oskar'ın zihnine küçük yaşta nakşolan izlenimlerin er geç ağır basacağını ister istemez hesaba katmam gerekiyor; Polonya postanesi çevresindeki savaşta alev püskürtücülerin kullanılması, onu işte öylesine etkilemiştir.)

Kurabiye Ev'de panik havası esmeye başlıyor. Kral Ardıçsakal malını mülkünü kaybedeceğinden korkuyor. İyi periler ağlıyor, kötü periler sanki yedikleri tekmelerden inleyip sızlıyorlar. Jorinde ile Joringel taş kesiyor adeta. Rapunzel sanki üşüyorlarmış gibi, uzun saçlarıyla sarıp sarmalıyor onları. Dehşete kapılan kurbağa, prensesinin alnından sıçradığı gibi kuyudan içeri dalıyor, ardından Kurbağa Kral kılığında sürüne sürüne çıkıp geliyor kuyunun ağzından, korkudan tir tir titriyor. Elsiz Kız, feci şeyler görmesini istemediği gözlerini kapıyor elleriyle. Ve Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesi kendisine kulak verenlere Grimm Sözlüğü'nden felaket sözcüğüyle yakından ilgili sözcükleri okuyor: "Dert, çile, gulyabani, canavar, bela, musibet, hınç..." Şu sözcükleri okuyor ayrıca: "Aldırışsız, deli duman, .yılmaz..."

İlkin yalnızca Rübezahl, elindeki topuzla karşı koymaya hazır bekliyor. Derken Cesur Terzicik ve Mert Kurşun Asker de katılıyor ona. Cücelerin sıkıştırması üzerine küçük cadılardan bazıları tez elden toplanmış şişelerin içine işiyor, ardından cüceler şişelerin ağızlarını mantarla kapatıyor. Elsiz Kız'ın kesik elleri, teknik bazı becerileri talim ediyor sürekli.

Bir kenarda Pamuk Prenses ile Kırmızı Başlıklı Kız, Şansölyenin çocuklarına durmayıp yolu tutmalarını öğütlüyor: "En iyisi geç olmadan siz evinize gidin, çocuklar!" Hansel ile Gretel ise bunu yapmaya yanaşmıyor: "Biz de sizlerdeniz."

Bu arada sihirli ayna otoyoldan ayrılan temizlik canavarlarının ormana yaklaştığını gösteriyor. Derken ormanın üzerine atılıyor canavarlar, ne bulursa tıkına tıkına ilerliyor, yiyip yuttuklarını geriden tahta parçaları, çiğnenmiş yosun, doğranmış kökler olarak kusup çıkarıyorlar. Uyandırıcı öpücüğüyle Prens, en baştaki canavarın taretinden kriz hükümetinin general şansölyesine izlenecek yönü gösteriyor, dikenli çitler ardında uyuyan Güzel'inin uyuduğu yere doğru öpücükler yolluyor.

Kurabiye Ev'dekiler, kaçıp giden hain Prens'e hâlâ ateş püskürüyorlar. Rapunzel, yaptığından utanç duyuyor. Cadı, Büyücü Merlin, kötü periler lanetler savurup beddualar ve sihirli sözler mırıldanarak temizlik canavarlarını durdurmayı deniyorlar. Ama tüm lanetleyip afarozlamalar, temizlik canavarlarının vücutlarında sekiyor, kıvılcımlar çıkararak ya da sadece dış görünümlerinde kimi değişikliklere yol açıyor: Özel araçlar canavar dişlerini gösteriyor, yuvalarında fırıldak gibi dönen gözlerle çevreyi tarıyorlar, diken ve temizlik malımuzunun arasında kor gibi yanan yarık bir dil fırlıyor dışarı; böylece, bizim Bay Matzerath'ın alev püskürtücüleri de, tüm itirazıma karşın temizlik canavarlarının donanımı içinde yerini alıyor.

Bütün bunlardan etkilenmeyen biri varsa, o da Prens'tir. Hayranlıkla ve adeta kendinden geçerek, izlenecek yöne eliyle öpücükler yolluyor. Derken koruyucu kalkanlar, kaslar ve maskelerle donatılmış en sonraki özel birliği taşıyan canavar kafilesi, orman içindeki, Grimm Kardeşler'in taştan heykelinin bulunduğu açıklığa varıyor. Temizlik canavarlarından birinin şahmerdanını nasıl gövdesinden dışarı saldığını, nasıl ileriye atılıp heykele girişti̇ğini, sonra yeni bir hamleyle bu kez heykelin kaidesine yüklendiğini, geriye çekilip hız alarak Grimm Kardeşler'in taştan heykelini alaşağı ettiğini, nasıl heykelin parça parça olup öbür canavarlar tarafından silindir gibi üzerinden geçilen parçaların ormanın zemini içine gömüldüğünü, heykellerin bize aşina sevimli başlarının da yedikleri acılı darbeler altında aynı akıbete uğradığını, masal kahramanları sihirli aynada izliyorlar.

Kurabiye Ev'deki sihirli aynada acımasız kıyımı seyreden masal kahramanları, Grimm Kardeşler'le yerin dibini boylamak istiyorlar adeta. İyi ve kötü periler bağırmadan duramıyor: "Vay haline şu insanoğullarının! Ne yaptıklarının farkında değiller!"

Kıyım işini başlangıçta aptallaşmış seyreden, daha sonra şapkasını gözlerinin üzerine indiren Prens, yeni bir yönü işaret ediyor temizlik canavarlarına. Ama temizlik canavarları Prens'in talimatına uymuyor, ters yönde bir hedefe doğru seğirtiyorlar; kaba kuvvet, dikenli çitlerin ardındaki uyuyan Güzel'e yönelmiyor şimdilik, daha önce tez elden görüp aradan çıkarmak istedikleri bir hesap var. Kafile, önüne ne gelirse tıkına tıkına sağlıklı ormanda ilerliyor.

"Ay ay ay!" diye sesini yükseltiyor Pamuk Prenses. "Az sonra benim masal gümleyip gidecek."

Jorinde ile Joringel sızlanıyor: "Hüznümüze elveda!"

Kırmızı Başlıklı Kız, bu sersem şey de diyor ki: "Bakarsınız, bizi şöyle bir ziyarete geliyorlardır!"

Rapunzel işin bilincinde: "Masallar yok olmaya görsün, fakirleşecek insanlar."

"Bu seninkisi de söz mü şimdi," diyor Seksekböcek. "Hanidir arayıp sordukları yok bizi."

Altyazılardaki sızlanmalar süredursun (işin bu noktasında bizim Bay Matzerath da katılıyor sızlanmalara: "Bu kötü son tasalandırıyor beni!"), Rübezahl direnişe çağırıyor oradakileri. "Peşimden gelin!" diyor elindeki topuzu havada sallayarak.

Hepsi de Kurabiye Ev'i terkediyor. Kötü kalpli üvey anne, tek varlığı olan ve az önce her şeyi kırıp geçirmiş temizlik canavarlarını gösteren sihirli aynayı yanına alıyor. Dışarıda zinciri çözülen kurt salıveriliyor. Kötü periler, lanetlenmiş kargaların, kuğuların, karacaların üzerinden tüm lanetleri çekip alıyor; bunun üzerine ortada beliren bir alay uçarı prens aptal aptal çevrelerine bakıp ayakları açılsın diye bir iki yürüyor şöyle, ardından hepsi bir araya toplanıyor: Ürkek, beri yandan dik kafalı.

Cüceler, cadı sidiğiyle dolu şişeleri oradakilere dağıtıyor. Kral

Ardıçsakal'ın aklına gele gele Mert Kurşun Asker'i generalliğe terfi ettirmek geliyor. Kurt, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıyor, zincire vurulmak istiyor yine. Kurbağa Kral kaçıp kuyuya sığınacak oluyor, ama sevgili prensesiyle cadı sıvışmasına fırsat vermiyorlar. Ötekilerin hepsinden önce Elsiz Kız, giderek yaklaşan kaba kuvvetin sesini işitiyor ve kulaklarını tıkıyor. Hansel, Gretel'in elini tutuyor.

Birden çıkıp geliyorlar ormandan: Altı canavar, geniş bir yelpaze oluşturarak. Kıskaçlı kepçeler, dikenler, yan hortumlar uzatılmış, hazır. Gözdağı veren şahmerdanlar, mahmuzlar. Kepçe ve diken arasından uzanmış akkor halinde yarık diller. Fırıldak gibi dönen tüyler ürpertici gözler. Araçtan indirilmiş özel birlik, temizlik canavarlarının peşinden, kalkanların ve kaskların koruması altında, boşaltılmış alanı güvenlik altına alıyorlar. Canavar taretlerinin birinden uyandırıcı öpücüğüyle Prens, savaşa hazır, ama hali duman masal kahramanlarına sersemce gülümsüyor ve el ediyor. Hatta öpücükler yolluyor sağa sola; derken kumandan yumruğuyla itip kendisini canavarın içine sokuyor. Öbür taretlerdeki piskoposların önceden belirlenmiş operasyonu kutsadıkları görülüyor. (Bana öyle geliyor ki, sanki bizim Bay Matzerath, çocukluktan beri alışık olduğu gibi düşmanla aynı safta değilse bile ortak çalışıyor: Parababaları arasında yer aldığını seziyorum onun, hayır, görüyorum.) General Şansölyenin sloganı şöyle: "Masallara ölüm!"

Yedi Cüce ve diğer cüceler, yer cüceleri, orman cüceleri, cadı sidiğiyle dolu şişeleri molotof kokteylleri gibi canavarların üzerine fırlatıyor. Şişeler patlıyor patlamasına, ama şimdi gövdeleri üzerine çizilmiş grotesk figürlerle de donatılan temizlik canavarları saldırılarını sürdürüyor cepheden. Kor gibi yanan yarık dilleri hayli ilerilere kadar uzanıyor.

Elinde topuzla canavarların karşısına dikilen Rübezahl, ilk olarak çiğnenip geçiliyor; sonra Mert Kurşun Asker, daha sonra da toprağı eşeleyip içine girmekte geç kalan cüceler. Yer ve orman cüceleri serilip kalıyor oracığa. Ardından daha demin kuğu, kar-

ga ya da karaca kılığındaki uçarı prenslere geliyor sıra. Sonunda saldırıya geçiyor kurt, canavarların üzerine atılıyor, düşüyor yere, parça parça ediliyor. İyi ve kötü periler, Kral Ardıçsakal, cadıyla ve sevgili prensesiyle birlikte korkudan zangır zangır titreyen Kurbağa Kral, bütün küçük cadılar, Pamuk Prenses, kötü kalpli üvey anne, Kırmızı Başlıklı Kız, Jorinde, Joringel, Seksekbacak ve Holle Teyze, en sonunda da devler ve Cesur Terzicik, hepsi, hepsi de doğranıp biçiliyor ya da Uçan Bavul ve süpürge üzerinde uçarak dolaşan cadılar gibi kepçeler ve emici hortumlar, yarık diller tarafından yakalanıyor, emiliyor, parçalanıyor, alevler içinde ya da -Almanca'da söylendiği gibi- saf dışı bırakılıyor: Temizlik canavarları önden yakaladıklarını arkadan kusup çıkarıyorlar.

Canavarların dikeni şişe geçiriyor Büyücü Merlin'i. Rapunzel'in uzun saçları temizlik canavarlarından birinin paletine takılıyor. Elsiz Kız, alevler içinde yanıp kül oluyor; kesik elleri son ana kadar burada bir gözetleme mazgalını tıkamaya, orada bir vidayı gevşetmeye çalışıyor ve yine de canavar kılığındaki kaba kuvvete sonunda yenik düşüyor. O da yakalanıp doğranıncaya kadar, Kırmızı Başlıklı Kız'ın büyükannesi, Grimın sözlüğünden, kafası kızmış, yüksek sesle kimi sözcükler okuyor: "Merhamet, merhametli, merhametsiz, merhametsizlik..." Ama hiçbir şey canavarları durduramıyor.

Kurabiye Ev, sanki arada yerle bir ediliyor. Dört bir yanda kırılıp dökülmüş, ezilmiş, parçalanmış olarak sihirli ayna, Seksekbacak'ın bacağı, cücelerin kasketleri, kurdun patlamış fermuarlı karnı ve Kırmızı Başlıklı Kız'ın başlığı duruyor. Elsiz Kız'ın kesik elleri tanınmayacak gibi, Pamuk Prenses'in tabutu parça parça, sözlük lime lime, ciltlerden her biri....

Aman Tanrım, ne hazin, ne içler acısı! (Kaçıp da düşman safına geçmeseydi, Prens'in de sonu böyle feci olacaktı, diyor bizim Bay Matzerath.)

Yalnızca Hansel ile Gretel sağ çıkıyor bu badireden. Her ikisi güzel becerir hani: Vakit varken soluğu kaçmakta almayı. Peşlerinde temizlik canavarları, el ele tutuşmuş, tabanları kaldırıyorlar,

henüz yaşayan ormandan geçip ölü ormandan içeri atıyorlar kendilerini, dal budak salarak dört bir yanı tutmuş dikenli çite varıyorlar, çitin ardında tüm canlıları içine alan Uyuyan Güzel'in uykusu hâlâ sürüp gidiyor.

Hansel ile Gretel, devrilmiş ağaçların arkasına kaçıp saklanıyorlar. Uyandırıcı öpücükleriyle Prens, diğer temizlik canavarlarının taretlerinden başlarını çıkarmış bakan general Şansölyeye, piskoposlara ve sanayici parababalarına izleyecekleri yeni yönü gösteriyor. Hansel ile Gretel, saklandıkları yerden, yönetimi elinde tutan çıkar çevrelerinin -sermaye, kilise, ordu- klasik bir birlik oluşturarak dikenli çiti nasıl ezip geçerek dümdüz ettiğini, nasıl sonunda her şeyin apaçık gözler önüne serildiğini görüyor: İçinde Uyuyan Güzel ile harap kule, uykuda adeta taş kesilmiş Şansölye ve onun yine uykuda kaskatı maiyeti.

Derken (bizim Bay Matzerath bir yan lombozdan sıvışıyor bu arada, sanki bir kez daha masum bir çocuk rolünü oynamak ister gibidir) komuta merkezinin bulunduğu temizlik manavarının kıskaçlı kepçelerinden biri, uyandıran öpücükleriyle Prens'i yakalayıp kaldırıyor havaya, kaldırıyor, harap kuledeki çatısız odaya götürüp bırakıyor. O saat Prens, Uyuyan Güzel'ini yakaladığı gibi öpüyor, aklını oynatmış gibi öpüyor onu, daha önce hiç öpmediği gibi öpüyor, umutsuz, beri yandan umutla, umulacak bir şey kalmış gibi sanki, umutla öpüyor, bir türlü sonu gelmeyen bir öpücükle öpüp uyandırıyor prensesini; kucağında öperek uyandırdığı Uyuyan Güzel, temizlik canavarının kıskaçlı kepçesi kendisini yeniden tutup kaldırıyor havaya, yana çekip alıyor, kulenin harabesinden indiriyor aşağıya. Bunun üzerine, daldıkları uykudan uyanan Şansölye ile maiyeti yavaş yavaş görüntüye geliyor.

Hay Allah, bu masal da sürüyor, uç veriyor boyuna. Uyanan Şansölye, Uyuyan Güzel uykusunun sürüp gittiği bütün zaman elinde tuttuğu kocaman kremalı turtaya dişlerini geçiriyor. Uzman ve bakanlar gözlerini açar açmaz, eski alışkanlıklarını sürdürüp ayrıntılar üzerinde tartışmaya başlıyorlar. Polisler, o saat makineli tabancalarını ateşe hazır duruma getirerek güvenliği sağla-

maya bakıyor. Yarıda kalan cümlelerini not etmeye devam ediyor gazeteciler. Hemen çalışmaya başlayan film şeritleri. Parolasını bilmeyen yok. Nasıl öğrenilmişse, öyle yapılıyor. Her şey önceki gibi tastamam normal bir seyir izliyor, sanki hiçbir şey olup bitmemiş bu arada.

Turtadan ısırdığı son parçayı da ağzında çiğnerken, şöyle söylüyor Şansölye: "Çocuklar! Sevgili çocuklarım! Her şey düzeldi yine. Korkulu bir rüyaydı, geçti. Dönün gelin artık! Anne ve babanız rica ediyor, evinize dönün, her şeyin güzel güzel, eskisi gibi sizi beklediği evinize!"

Temizlik canavarı, can çekişirken bile öpüşen âşıkların üzerinden geçiyor, ardından da Hansel ile Gretel'in peşine düşüyor. Yiyip yutmak, temize havale etmek istiyor Şansölye'nin çocuklarını. Ne var ki, iki çocuk çok uzaklardadır artık, kaçıp kurtulmuşlardır.

Bunu istememiştik biz,
Derler sonuçtan pek şaşırmışlar
Sonuçtan pek şaşırmışlara
İstatistik değer taşır şaşıranların sayısı.
Oran şimdiye dek bu kadar yüksek olmadı.

Şaşkına döndük! diye sesleniyor korolar,
Pek derinden sarsılmış korolara
Sayılsa çoğunluktayız bizler,
Şaşkına dönerler, derinden sarsılanlar.
Ardından söz açılır yeni metanetten
Ve kayıplardan, birlikte yaşanacak,
Ne denli hazin olsa da yaşamak.

Yeni çoğunluk moral kazanır yeniden
Sırtı kolay yere getirilecek gibi değildir.
Ama yine de insan, denir açıklamalarda,

Şaşkınlığa kapılabilmeli, en azından
Akşam bülteninden sonra arada bir.

Noel fareme söz verdim, çocukların kaçışıyla bitirmeyeceğim işi, bir başka son arayacağım, belki daha aydınlık, daha mutlu bir son; böyle bir sonu da bu yakında, birbirimize yaptığımız normal ziyaretlerin birinde bizim Bay Matzerath "Umudu elden bırakmamalı! Mucizeleri dışlamamalı asla!" gibi iki üç sloganla salık verdi bana. Öyleyken yerinden kımıldamıyor Noel farem, kulübeciğinden hiç çıkmıyor, yalnızca duyargalarının uçlarını görebiliyorum. Kilise müziğiymiş, Elbe ve Saale'ye ilişkin su düzeyi haberleriymiş, hiçbir şeyi çekici bulduğu yok, hele Günün Haberleri'ni asla. Başka zaman kesinlikle ilgi gösterdiği Okul Radyosu, tüm gevezeliğine karşın Noel faremin ilgisini çekemiyor; bizim her gün var olduğumuzu kanıtlayan Üçüncü Program bu kez başarısız.

Bir de Hameln'i deneyeyim bakalım. Dinle, dişi fare, haftalardan beri kutlamalar, şenlikler sürüyor Hameln'de. Nutuklar atılıyor, fare motiflerini içeren resimler sergileniyor. Ben de senden esinlenerek çizdiğim, düşlerimi yansıtan birkaç resim yolladım: Dik yürümeyi talim eden fareler, kendilerini eştikleri toprağın altına gömen fareler, soluğu kaçmakta alan fareler, kilisede tapınan fareler. Kulelerden geçilmeyen Danzig-Gdansk kentini arkasına almış, koşar durumda bir fare. Siyaha doymuş fırçayla, Sibirya kömür kalemiyle yapılan tablolar ya da bakır levhalara bir tığ kalemle oyulmuş, kazılmış, gayet ince çizgilerle işlenmiş gravürler...

Oysa Hamelnlilere yedi yüz yıl önce kentlerinde gerçekte olup bitenleri anlatmayı ne çok arzu ederdim. Gelgelelim Hamelnliler, el bebek gül bebek fareleriyle yekvücut olmuş gotik punkalra ilişkin hiçbir şey duymak istemiyor; bu hazin gerçek, festival programına uygun düşmüyor çünkü, restoranların ve otellerin işine sekte vurulabilir. Bakarsın, bugünkü punkların akıllarına eser, pembeye ya da zehir yeşiline boyanmış fareleriyle uzaklardan çı-

kıp gelir, Weser ırmağının kıyısında geçmişteki Gotik öncülerini yâd etmeye kalkarlar: Kulakları tırmalayan sesler çıkarıp zincirlerini şangırdatarak, ölü yüzü gibi sapsarı makyajlı yüzleri kent sakinlerini şaşırtıp ürküterek. Bunun üzerine yeniden bir kargaşa havası eserdi Hameln'de. Yeniden düzenin gelmesini isteyen sesler yükselir, düzenin sağlanmasına çalışılırdı. Hannover'den, Kassel'den teleksle istenen güvenlik güçleri gelirdi kente, yasal coplarla ve su sıkıcılarıyla donatılmış özel birlikler. Her biri tıpkı Ortaçağdaki gibi kalkanlar, kasklar ve maskelerle korunmuş polisler. Kim ister böyle bir şeyi: Cop serbest! Sokaklarda meydan savaşları. Yedi yüz yıl şenliği çığırından çıkar ve gazetelerin manşetlerine geçerdi: "Hameln davet etti -punklar geldi!" ve buna benzer çığırtkan başlıklar.

Hayır, böyle bir olay festival programına uygun düşmez. Dile getirdiği gerçek fazlasıyla yalındır çünkü. Hem, dişi fare, mağaranın kapısı duvarla örülüp Kalvarie dağına gömülen yüz otuz Gotik punk arasında belediye reisi Lambert Rike'nin en küçük kızı ve kızın faresi pek tatlı şeylermiş söylendiğine göre; adı Gret olan on altı yaşında kendi içine kapanık sessiz bir kız, örgü örgü saçları var, bir su değirmenin sahibi varlıklı Hornemule'nin oğlunun sözlüsü, buğday sarısı güzel güzel dualar ediyor, uzun uzun yakarıyor Tanrı'ya, kendinden önce başka kızlar ve gençler gibi genellikle farelere bayılıyor, ama farelerden özellikle bir tanesi için deli divane. Ve bu Gret, belediye reisinin bu en küçük kızı, faresini Hans diye çağırmış hep, fare Hans'ıyla belki bir yatakta yatmış, bir kezle de kalmayarak dönüp dolaşıp yapmış aynı işi.

Ne mış'ı, ne belkisi! Yattı faresiyle, faresine kendini peşkeş çekti, koynuna aldı onu.

Kızoğlan kızlığını korumuştu o vakte kadar. Dünyanın hazlarına sırt çeviren duaların yardımıyla parmak uzunluğundaki tüm sırnaşık düşünceleri kafasından kovmuştu. En azından varlıklı su değirmenin sahibinin oğlunu bir ses menzili uzaklıktan daha çok yaklaştırmamıştı yanına. Kiliseye gidip gelirken bile, aralarında bir bakışmadan öte iç gıcıklayıcı bir şeyin geçmesine izin verme-

mişti.

Ne var ki, fare için serbestti her şey. ilkin Gret yalnızca oyun olsun için kapıları açtı fareye, ama sonra Hans'ına daha da fazlasın çok görmedi, nihayet tümüyle kendini teslim etti ona ve bunu yineleyip durdu. Derken hamile kaldı belediye reisinin tatlı kızı ve yakışık almayacak kadar kısa süre sonra dünyaya üçüz yavru getirdi; her ne kadar biraz minik şeylerse de, Hameln'de doğan normal bebekler gibi çeşitli organları arasında bir uyum vardı ve tastamam bir insan görünümünü sergiliyordu; çıtı pıtı o pek sevimli fare başcağızı, bir o vardı işte ayrı baş çeken.

Yüz otuz Gotik punk sevincinden yerinde duramıyordu artık. Katedral yöneticisinin Hinner adındaki oğlunda anahtar vardı, levazım odasının kapısından Bonifatius kilisesine girip kilisenin alt bölümündeki kriptaya indiler sonra; burada Gret'in yeni doğmuş üç oğulcuğu vaftiz edilerek kendilerine o üç Doğulu bilge kralın isimleri verildi, Kaspar, Melchior ve Balthasar dendi kendilerine. Sırtlarında çapaçul giysilerle oğlan ve kızlar, vaftiz kurnasının çevresinde Tanrı yolundan sapmayan kişiler gibi dikiliyor, üzerlerindeki partalların orasına burasına dikilip tutturulmuş çıngırakların şangırdayıp tenekemsi sesler çıkarmasına izin vermiyorlardı. Başlarındaki perişan saçların içinde ya da sırtlarındaki paçavraların altında, doğrudan çıplak tenleri üzerinde taşıdıkları farelerin de sesi soluğu çıkmıyordu. Kilise yöneticisinin oğlu Hinner, vaftiz sırasında söylenecek lafları sıraladı. Ötekiler de kriptanın alçak kubbesinin altında, bir dindarlık havası içinde yemin ettiler: Credo in unum deum...

Bunun üzerine Weser ırmağının kıyısında sabaha kadar eğlenip kutladılar olayı. Ne var ki, kent sakinleri Gotik punkların neşe ve sevincini paylaşmaya yanaşmadı. Henüz "nukleik asit" ve "gen zinciri" sözcükleri tedavülde değildi. Hayvanlaşmış insancıklar ve insanlaşmış hayvancıklar yalnızca masallarda, fablları süsleyen resimlerde ve -ki bu da yeterince berbat bir şeydi- cadıların, cinlerin toplantılarında yer alıyor, ama güpegündüz Hameln'de boy gösterdikleri olmuyordu. Sokaklar, kızıp ateş püskü-

ren kent sakinlerinin fiskoslarıyla çalkalanmaya başlamıştı. Gri cüppeli, beyaz cüppeli rahipler minberlerden kıyameti koparan vaazlar veriyordu. Alt kademelerdeki loncaların mensupları, belediye meclis üyelerinden oluşan patrisyenlere karşı birleşmişti. Yalnızca sepicilerle hamalların değil, değirmencilerle pastacı ve şekerlemecilerin de galeyana gelmesi, ortalığın pek yakında karışacağını gösteriyordu.

Ne var ki, kentteki güvenlik güçleri işe karışıp genç annenin yeni doğmuş bebeklerine el koymaya kalkınca, yüz otuz punk o sevimli yavrucakların çevresinde gözdağı veren bir çember oluşturdu. Daha da ileri gidip, zor kullanılması durumunda bütün su değirmenlerini, köylülerden alınan aşarın saklandığı ambarı ve Thy Kapısı'nın önündeki hububat depolarını ateşe verecekleri tehdidini savurdu.

Sonunda, aile onuruna en küçük kızının sürdüğü leke karşısında daha çok susamayan, ayrıca bütün belediye meclisi üyeleri, Bonifatius Kilisesi'nin yöneticisi ve Hanse kontu tarafından sıkıştırılan başkan Lambert Rike, uzak bir yerden, Luke ırmağı kıyısındaki Winsen kentinden bir çalgıcıyı davet etti kente; kavalından olağanüstü sesler çıkardığı söylenen bir çalgıcıydı bu. Yeter ki işin üstesinden gelsin, alacağı ücretin kendisine gümüş para olarak ödeneceği konusunda yazılı mühürlü söz verilen kavalcı kalkıp Hameln'e geldi ve birbirinden değişik sesler çıkaran kavallarıyla yüz otuz punkun tanışmasını sağladı. Canları dansedip oynamak istedikçe kaval çaldı onlara, yeni yeni danslar öğretti. Çok geçmeden punklardan saklanıp gizlendikleri, kaçıp barındıkları yerleri öğrendi ve bunların arasında genç anne Gret'in fare Hans'ıyla ve öbür çocuklara benzemeyen üç oğulcuğuyla kaçıp sığınarak kentteki güvenlik görevlilerinin eline düşmekten ve kaba değirmenci uşaklarının usturpalarından yakayı kurtardığı Kalvari dağındaki mağara da bulunmaktaydı.

Ve bir Yuhanna günü, gaydayı da pek güzel oluşturmasını bilen çalgıcı, kavalını, gaydasını öttüre öttüre Gret'i saymazsak yüz yirmi dokuz punku alıp kentten dışarı çıkardı. Punklara söyledi-

ğine göre, sevimli Gret anneyle Hans'ının ve üç çocuğunun onuruna bir şenlik düzenleyeceklerdi. Genç kızları ve oğlanları önüne katıp tarlalar, çayır çimenler üzerinden, ormanlardan ve fındık çalılıkları arasından geçirdi, mağaradan içeri tıktı sonunda; mağarada arpa birası, pide ekmeği, tütsülenmiş domuz yağı ve petek petek bal vardı; yiyip içecekler, gülüp eğleneceklerdi.

Punkların yanlarında taşıdıkları fareler de unutulmamıştı kuşkusuz. Peynirlerin kenar kısımları ve ayçiçeği çekirdekleri onların bayıldığı yiyeceklerdi. Üzerlerinde partallar ve partallara tutturulmuş çıngıraklarla yüz otuz punk gece geç vakitlere kadar dansedip oynadı. Tüccar Amelung'un oğulları, Pastacı Stencke'nin kızları, Şövalye Scadelaur Jorg'un, pek çok lonca mensubu beylerin ve bira üreticilerinin çocukları ellerini kollarını burup bükercesine habire oynatıp durmuş, zıplayıp sıçramıştı. Hepsinin ortasında da danstan gözü dünyayı görmeyen Gret ile Hans'ı. Hoplayıp sıçramalı, tepinmeli, titreyip sallanmalı danslar. Ne de olsa bütün olay, dansedip oynamaktan zevk alan bir çağda geçmekteydi. Dansedenler birbirlerinin öylesine kulu kölesi, deli divanesi kesilmişlerdi ki, sabahleyin ayıldıklarında kavalcının sırra kadem bastığının farkına varmamışlardı. Kavalcı şenliğin en civcivli zamanında, Gret gibi başka kızların da kendilerini farelere peşkeş çektiği bir sırada usulcacık çıkıp gitmişti mağaradan.

Anlatıldığına göre, dışarda yüksek bir ağacın üzerine çıkmış, tüylerle süslü şapkasını eline alıp sallamış, bunun üzerine önceden hazırlanan plan uygulamaya konulmuştu. Mağaranın kapısı - bildiğimiz gibi- duvarla örülmüş, kum yığılmış üzerine ve kutsanmış suyla takdis edilmişti; bu yüzden de Gret'in oğulcukları Kaspar'ı, Melchior'u ve Balthasar'ı da sayarsak- yüz otuz üç Hamelnli çocuğun 1284 yılının 26 Haziran'ında Kalvarie dağında yitip giderek bir daha kimse tarafından görülmediğinden söz açmak gerekiyor.

Ben bunları anlatırken kulübeciğinden çıkan ve duyargalarını diken Noel fareme şöyle dedim: Unutmadan belirtelim ki, bu sırada -sanat tarihçilerine değil de, Ressam Malskat'ın geçmiş yaşa-

mına kulak verirsek- Lübeck'teki Sankt Marien Katedralin'in iç duvarlarındaki freskler yapılıp bitirilmişti. Yalnız cemaat yeri ve kora bölümündeki değil, ayrıca pencere kovuklarının iç kısımlarında ve Arkadya yaylalarındaki fresklerde. Böylece fabl pencerelerindeki antika sahneler doğup çıkmıştı ortaya. Bunların birinde eşekle tavuk görülür; eşek iğne iplikle çalışmakta, tavuk ise içinden Kötülük'ün çıkacağı yumurtalar üzerinde kuluçkaya yatmaktadır. Bir başka sahnede, yengeçler karşı karşıya geçmiş satranç oynarlar. Diğer bir sahnede tilki papazı, koyun ve keçiye vaaz verir. Neden örekenin başında geyik oturmuş harıl harıl çalışmaktadır? Fabl pencerelerinin üst yoncasında ve sivri Gotik kemerlerinin arasında güvercinler olabilir. Ne var ki, pencere kovuklarından birinde madalyon içine alınmış bir genç kız başının üstünde, sakallı bir insan başıyla uzun ve tüysüz kuyruklu bir hayvanın resmini sergileyen aynı büyüklükte bir başka madalyon görürüz; bu madalyonun açık seçikliği, hiçbir bilmeceye yer bırakmaz: Lübeckli kora ve cemaat yeri ressamının çalışmaları üzerinde Hameln etkisi kanıtlanmış olur böylece.

Tuğla Gotik sanatının bu ana kilisesinin duvar freskleri, bir zaman yaşanmış korkunç dönemlerden haber verir. Ve yaklaşık altı yüz seksen yıl sonra yeniden iskelenin tepesine tırmanan bir ressam, mucizeleri ve kehanetleri, Sen Vitus ve ölüm danslarını ayrıca, ileride başgösterecek afet ve yılgıları anımsatmıştı insanlara. İşte arası çok geçmeden söylenenler gerçekleşmiş, felaket çıkagelmiş farelerle, sezgilerdeki korkulu yaşantıları ecel terleriyle birlikte sürükleyip getirmişti...

Lothar Malskat'ın kendi kendini ihbar etmesiyle başlayan Lübeck resim sahtekârlığı davası iki yılı aşkın bir zaman sürüp gitmiş ve Doğu Prusyalı sanığın mahkeme önüne çıkışı kamuoyunda bir bomba gibi patlamıştı. Ne var ki, savcılık makamının yazılı iddianamesini dikkatle incelemem ya da tutanakları gözden geçirmem, Lübeck Eyalet Mahkemesi'ndeki duruşmalarla ilgili olarak boş sözler dışında fazla bir şey kazandırmıyor bana; çünkü her ne kadar Malskat ile patronu Fey, birincisi on sekiz, ikin-

cisi yedi ay hapis cezasına çarptırılmışsa da, gerçek sahtekârlar yargıç gözünde saygınlıklarını korumuştu; dolayısıyla söz konusu kişiler bugüne kadar düzenbazlıklarını, sahtekârlıklarını, ikiyüzlülüklerini ve sözde sofuluklarını sürdüregelmiştir. Beri yandan o düzenbaz devlet adamları da asla mahkeme önüne çıkarılmamıştır. Hiçbir cezaya çarpılmadan bu işten yakayı sıyırmışlar, yaşlılıktan öbür dünyayı boyladıklarında biri devlet töreniyle toprağa verilmiş, öbürsü belleklerden yarı silinmiş bir halde defnedilmişti.

Bu yüzden ellili yılların, bizim kısaltmaya giderek BRD-DDR diye nitelediğimiz düzenbazlığına hâlâ otontik gözle bakılmakta; oysa Malskat'ın sanatsal ürünlerinin azımsanmayacak bir bölümü, örneğin kora boyunduruk kemerlerindeki yirmi bir ermiş freski fırçalanıp ovularak silinmişti. Ama sanatsal atmosferden yoksun bırakılmış duvar yüzeylerine, 16. yüzyılda kiliselerdeki resim ve heykellere düşman kişiler gibi davranılıp Protestanca beyaz bir badana çekilmesi unutulduğundan, bulanık lekeler ve kirli benekler, Malskat'ın kanıtlarının uğradığı çirkin tecavüzü bugüne kadar gözler önüne serip duruyor.

Ah, ah, keşke Malskat'ın resimleri, özellikle onun gerçeği gün ışığına çıkardığı düşünülerek öylece bırakılsa ve asla itiraf edilmeden kalan gerçek dolandırıcılık, devlet kurucusu iki büyüğün marifetleri geçersiz kılınabilseydi! Yargıçların önüne itirafını buyur edip koyan Malskat, kodesi boylamış, iki büyük sahtekâr ise ellerini kollarını sallayarak devlete karşı hınzırca oyunlarını sürdürmüş, devletin karşısına devleti çıkarmış, yalan dolana, yalan dolanla karşılık vermişlerdi. Birbirlerinin kalpazanlığını kalpazanlıkla cevaplamış ve çok geçmeden -Malskat'ın Gotik resimlerinin tez elden canına okunurken- yine tümen tümen askerler, yine Alman askerleri karşılıklı atış menzili içine sürülebilmişti. Ve bu iki moruğun mirası, sayısı günden güne artan askerlerle, işi kökünden çözülmek için gittikçe daha titiz saptanmış amaç, daha talimli bir niyetle günümüze kadar ayakta kalabilmişti.

Ah, ah, farecik, bize Okul Radyosu falan kâr etmez artık. Geç-

mişteki korkunç olayların ve cinayetlerin yankısını olur olmaz boşboğazlıklarla bastıran Günün Haberleri'ni ne yapalım biz. Televizyondaki yayınlar birbirini etkisiz kılıyor. Hiçbir şeyin seyircilerin belleklerine takılıp kalması ve onlara acı vermesi istenmiyor. Anımsıyoruz anımsamalarımızda boşluklarla: Evet, bir şey olacaktı, bir şey vardı, evet, bir şey...

Kırıntı halinde izler yalnız. Tam iki devletin askeri paktlara kabulü sırasında Lübeck'teki kilise yönetim kurulunun talimatına uyularak korodaki yirmi bir ermiş freski silinmekten çok pisletilip bırakılırken yalnız ana yapıtlar ziyan olmakla kalmamış, Malskat'ın bazen canı öyle isteyip bazen Gotik sevdasına sadık kalarak falan ya da filan draperi, sütun başlığı ve süslemenin içerisine yerleştirdiği, şöylece çiziktirip geçtiği ya da kireç zeminine kazıdığı pek çok küçük yapıt da heba olup gitmişti.

Besbelli çağdaş yapıtlar: Dördüncü boyunduruktaki bir ermişin sivri burunlu ayakkabılarının yanıbaşında duvara oyulmuş bir haritanın çivi izlerini seçiyorum; haritanın üzerinde "Rugian" diye ismi geçen Rügen adasıyla Peene ırmağının ağzı arasındaki bir çapraz işaret dikkati çekiyor, çünkü batık kentin ismi -"Winnetta" olarak- kazınmış içine. Altıncı boyunduruğun orta sütun başlığında yer alan minyatür bir resim ise sivri ağızlı hayvan başlarıyla kaval çalan üç insancığı bir araya getirerek bir süs oluşturuyor; yanı başında kireçli harç içine kazınmış: "Hamelnm'de Ermiş Yuhanna ve Ermiş Paul gününde böyle oldu" yazısı okunmasa, pek doğal olarak başlıktaki birbirine sarılıp dolanmış süslemelerden biri diye görülebilirdi.

Kavalları üç oğlancığın çaldığı açık seçik belli. Üçlü müzisyen topluluğu çıplak ve oturur durumda. Küçük oğlanların başlarını fare başçıkları diye nitelemekten çekindiğim yok aslında; ama -ne yalan söyleyeyim- resmin fotoğraflarının yeterince net olmayışından kaynaklanan böyle geç kalmış bir keşfin, Lübeck'teki sahtekârlık davasında mahkemeye sonradan sunulan bir kanıt oluşturmasını istemem; kaldı ki, mahkemenin verdiği karar kesinleşmiş, Malskat cezasını güle oynaya çekmiş bulunu-

yor.

Hatta cezadan birkaç aylık bir indirim bile yapılmıştı. Yığınla mektup alıyordu Malskat. Alacakaranlıklar döneminde ünü ışıl ışıl parlıyordu. Cezaevindeki hücresinin yolunu tutarken, eskiz defterini ve renkli tebeşiri de yanına almayı unutmamıştı; defterlerdeki kâğıtlara çiziktirdikleri öyle önemli şeyler değildi pek. Geçmişteki korkunç olaylara tanıklık eden bir resim hak getire. Gotik sanatın yansımaları sona ermiş, bu arada her şey zaman aşımına uğramıştı.

Dişi fare konuşuyor. Kendisi beni düşünde görmesine karşın, benim kendisini düşümde gördüğüme ve beni susturmak için açıkça kendisinin yine konuşmaya başladığına hâlâ düpedüz inanmama göz mü yumuyor yoksa?

Sonra, acaba hâlâ uzay kapsülünde miyim? Aynı yörüngede sürgit dolanıp duracak mıyım böyle? Elips yörüngeler düşlemeyecek, yörüngeden küçük sapmaları arzulamayacak, kayışlar, kemerlerle bağlı değilmişim gibi düpedüz kapsülden çıkıp gidemeyecek miyim?

Mottlau ırmağına açılan Kadınlar Kapısı'nın yanıbaşındaki gözlemevinin kubbesinde çömmüş oturuyor dişi fare. Şöyle diyor: İçinde bir zaman Astronom Johannes Hevelus'un dörtlük aletinin başında oturup ayın çeşitli evrelerini gözlemlediği bu eski yapı, dört bir tarafı güvenilir şekilde görmemizi, ayrıca başımızı çevirip geri bakmamızı sağlıyor: Aslında darbeyi indirmeliydik, çoktan yapmalıydık bunu. Biraz daha bekledik mi vakit geçmiş olarak?

Dönüp gerilere bakan dişi farenin söyledikleri görüntüler halinde beliriyordu monitörde: Biz fare toplulukları Kızılca Kıyamet'ten sonra ne kadar birlik ve beraberlik içinde olmuşsak-hayatta kalmak her şeydir!- Watsoncricklerin gelip buralara yerleşmesinden sonra o kadar amansızca birbirimize girdik. Sankt Marien Katedrali'ndeki tapınmalarımızdan taşan saflık, temiz yüreklilik uçup gitmişti; sende, sen bizim sevgili dostumuzda Katolik-

çe tapındığımız sanısını uyandıran o saflık ve temiz yüreklilik! Yeniden patlak veren, mihrabın önünde ve arkasında sürdürülen, payandaların üstüne, ağ kubbelerinin derinliklerine kadar taşınan o bağnazca Protestanlık kavgası, insanlar arasında doğru yol konusunda görülen bu çekişme, herkesin burun kıvırmasına yol açan bu ille de haklı çıkma isteği, bu tümüyle insanlara özgü ya öyle ya böyle tutumu bizi birbirimize düşürmüştü. Aramız açılmıştı iyice, birbirimizi didik didik edebilirdik, hani. Bazılarımız: Nippeller defolsun! İşini bitirin şunların, hem de bugünden tezi yok! diyor, bazılarımız da buna karşılık şöyle söylüyordu: Henüz değil! Bekleyelim! Aceleye getirmeyelim işi!

Dişi fare, yakınarak sürdürdü konuşmasını: Öte yandan, hepimiz de insan soyunun dönüp gelmesi umudunu yaşatmıştık içimizde, hangi kılıkta olursa olsun, insanın dönüp gelmesini beklemiştik. Kızılca Kıyamet'ten ucuz kurtulmamıza, güzel güzel karnımızı doyurup çoğalmamıza karşın, yine de arıyorduk insanı. Eğer buruşup büzülerek bizim taşıyabileceğimiz kadar hafifleyen, ayaklarının dibinde o kupkuru oğlancağızın çömmüş oturduğu pek yaşlı nineye tapınmışsak, bizi böyle bir dindarlığa insanın dönüp gelmesi için duyduğumuz özlem sürüklemişti. Hatta o mavi-beyaz Şirinlere bile dualarımızda, ayinlerimizde yer vermiş, böylece onların bize el uzatmasını, bize çiftçiliği öğretmesini sağlamayı düşünmüştük. Senin beyim, Gregoryen bir hava taşıdığını kabul ettiğin ilahilerimizin amacı, ona sadece ona, bizi esenliğe kavuşturacak o kurtarıcıya davetiye çıkarmaktı; gelsin de bizi insansız yalnızlığımızdan sıyırıp alsın istiyorduk.

Evet, evet, dedi dişi fare, doğru, öyle büsbütün de yalnız sayılmazdık. Bizden başka hayvanlar da zamanla boy göstermişti yeryüzünde. Bunların arasında memeli mavi etsinekleri gibi bazılarından iğreniyor, bazılarını -güvercinler, serçeler, tarla sıçanlarıtarımsal çalışmalarımız sırasında avlıyorduk. Ne var ki, şöyle insana benzer bir şey yaratıp ortaya koymayı akıl etmiyordu doğa. Sonunda gele gele Watsoncricklerin geldiğini görünce -aman beyciğim, nasıl da içimiz titreyerek özlemlerinizde yaşatmıştık gemi-

yi, kurduğumuz düşlerde geleceğini nasıl da önceden sezmiştik- az buz hayal kırıklığına uğramamıştık doğrusu.

Kapıldığımız ilk dehşet duygusu içinde, böylesi değil! diye bağırmıştık. Böyle ne olduğu belirsiz insanlar değildi bizim beklediklerimiz. İsterse mavi mavi gözleri olsun, böylesi hilkat garibelerinin adama benzer yanı yoktu. Gülünçlükle korkunçluk karışımında oluşan, ayrıca bünyesinde domuz öğesini barındıran bu karına yaratıklar bize benzemediği gibi, hâlâ belleklerimizde sapasağlam koruduğumuz insan imajına da gölge düşürüyordu. Böyleleri -sen de bize hak vereceksin- bu insan bozuntuları için Kızılca Kıyamet'ten sağ çıkmamıştık sanırım. Çünkü uzay kapsülünde ya da yanımızda bize arkadaşlık ederken düşlediğimiz sen, bizler için harikulâde ve eşsiz biri olarak kalacaksın.

Dişi fare, Kadınlar Kapısı'nın yanıbaşındaki gözlemevinin Ambar adasını çok iyi gören kubbesinden şöyle sürdürdü konuşmasını: Belki de bizimkiler vaktinden önce, işlerini bitirelim! Kökünü kazıyalım şunların! diye bağırdı; belki de, biz radikaller, sağlıklı bilgimizi genel yok etme istemine dönüştürürken fazla içgüdüsel davrandık. Ama kesin olan bir şey varsa, hemen sağdan soldan itirazlar yükseldi: Bekleyelim! Gözümüzü ayırmayalım üzerlerinden! Huylarını suylarını öğrenip dikkat ve titizlikle sonuçlar çıkaralım bundan, güçsüz taraflarını ele geçirelim!

Aramızdan umutlarını yitirmeyen bazıları da spekülasyonlara başvurdu: Bakarsın geldikleri gibi savuşup giderler yine. Bakarsın yavruları yaşamaz ölür. Bakarsın yanlış programlamanın ürünleridir ve bu bakımdan düpedüz insanlıkla bağdaşır yaratıklardır.

Sonunda buraya, Ambar adasının batı kıyısına bakan bu eski gözlemevine, doğu kıyısına bakan Süt Güğümü kulesinin mazgalları önüne gözcüler diktik. Haftalar, aylar var ki nöbet tutuyoruz hep, ama bir şey olduğu yok, seninkiler ne çekip gidiyor, ne de kuyruğu titretiyorlar. Sen de görüyorsun işte nasıl günden güne çoğaldıklarını; oysa bizler her geçen gün daha amansızca birbirimizle boğuşuyoruz. Yalnız kentlerde değil, kırsal alanda da birbirimizle aramız açık; partilere bölünmüş durumdayız. Şalgam, mı-

sır ve ayçiçeği tarlaları çoktan pay edildi. Egemenlik bölgelerinin sınırları, düşmanlık duygularıyla yeniden belirlendi. Tohumluk olarak kullanılacak ekin konusunda sürdürülen çekişmeler, arpa ve mercimek hasadında gerilemelere yol açıyor. İki karşıt taraf da, biri ötekisinden ayrı yiyecek stoku yapıyor. Sankt Marien Kilisesi'nde, dönüşümlü olarak toplanıp tapınmaya başladık.

Kısa süre önce varılan bir karara göre, Fırıncılar ve Elbiseciler Sokağı'ndan başlayıp sola, Mottlau ırmağına giden sokakların tümü ise uzlaşmacıların egemenlik bölgesini oluşturacak. Uzlaşmacıların, umut dolu gevezeliklerinden geri kaldıkları yok: Zamanla alışılabilirmiş yeni gelenlere. Memnun edilsinler yeter ki, insan fareler bize uyum sağlayabilirmiş. Bizsiz yapamazlarmış ne de olsa. Bizim şimdiye kadar pek çok hasattan aktarılıp depoladığımız stoklardaki yiyeceklerle besleniyorlarmış. Gereksindikleri ötebereri kendilerine iletirsek iyi edermişiz. İster buna pay, ister ondalık, ister haraç diyelimmiş. Bir kez, açlık çekmelerine göz yumulmamalıymış, çünkü açlık saldırgan yaparmış yeni gelenleri. Eh, biz fareler de açlığın ne demek olduğunu herhalde bilirmişiz!

Sanki içindeki binlerce yıllık deneyimle geğirir gibi, acı acı güldü dişi fare: Şu sözlere bak sen, beyciğim! Bu kafasız uyuşmacı ve uzlaşmacıların dillerinden düşürmedikleri hikmetli sözlere bak! Oysa açıkça görüyoruz durumu, apaçık görüyoruz. Hep daha çoğunu, hep daha fazlasını isteyecekler bizden. Artakalanı da aramızda pay edecekler. Karneye bağlayacaklar bizi. Doymazlıklarına, aç gözlülüklerine kurban edecekler. Nippellerin insanca bir yanları varsa, o da budur. Gebertelim gitsin şunları! diye yükseltiyoruz sesimizi; ama gebertmiyor tersine kendi aramızda birbirimizin gırtlağına sarılıyoruz. Dokumacılar Sokağı'nda, Stockturm çevresinde ve deppoyun arkasında savaşıp durduk birbirimizle. Ama kırsal kesimde şimdiye kadar birbirimize karşı giriştiğimiz saldırılar küçük boyutlarda kaldı.

Ve farelerin karşımda birbirlerini nasıl didik didik ettiklerini gördüm. Birbirlerinin vücuduna geçirilen, ölünceye dek koyverilmeyen dişler! Fare dişlerinin azalmadan sürüp giden keskinliği.

Nerede kavgaları bir savaşa dönüşmüşse, beni alıp oraya götürdü dişi fare. Fare toplulukları arasındaki çekişmenin Manippellerin gözünden saklı kalması istendiği için, Ambar adasına pek yaklaşılmıyorsa da, kent merkezinde tarafları birbirini boğazlamaktan alıkoyacak bir şey yoktu. Diyelim bir grup fare, yanıbaşındaki tiyatro binası gibi bu yakında depoya dönüştürülen cephanelikten mısır ve ayçiçeği gömeci aldı da, ondalık olarak Manippelere iletmek üzere Dokumacılar Sokağı ve Uzun Sokak aracılığıyla Ambar adasına geçilen köprüye taşımak için yola koyulacak; daha cephaneliğin kapısının önünde Elbiseciler Sokağından fırlayan fare sürülerinin saldırısına uğruyor ve ikili savaşlara zorlanıyordu. Uzlaşmacıların taşıma işiyle görevlendirilmiş konvoylarından ancak birkaçı, sayıları azalmış ve güçsüz düşmüş halde, savaşa savaşa köprüye ulaşmayı başarıyor, dolayısıyla Manippellerin eline fazla bir yiyecek geçmiyordu.

Haraç da haraçmış! diye sesimi yükselttim ben.

Dişi fare: Gene de çok, fazlasıyla çok.

Ben: Manippellerin yiyecek sıkıntısı çektikleri kuşkusuz.

Oh olsun! dedi dişi fare, işleri güçleri tıkınmak, düzüşmek, düzüşmek, tıkınmak.

Ambar adası kalabalıktan geçilmiyordu adeta. Gerçi Manippeller hiç savaşmaksızın Kielgraben ile Mottlau arasında kalan, Saman benti yönünde ambar adasına bitişik adayı ele geçirmiş, ayrıca eski pompa istasyonuyla Bleihof'a yerleşmişlerdi; ama yine de bütün ambarların çatı pencereleriyle öbür pencereleri küçük büyük Watsoncricklerle kaynıyordu. Rıhtım tesisleri ve Polonyalıların Şerbetçiotu Sokağına verdikleri isimle Chmielna'nın üzeri ana baba günüydü.

Köprülerin, özellikle daha önceleri kent önünde hendek işi gören ve Hakkent'in sınırını oluşturan Leningradska üst geçidinin önü mahşer gibiydi. Bütün köşe bucaklara yığılmışlardı, süzülmüş, bir deri, bir kemik kalmış. Başlangıçta adeta İskandinav kökenli serinkanlılıkları, İsveç sosyal demokratlarına özgü vurdumduymazlıkları çevrelerine de sıçrayan bir tedirginliğe, pek

denetim altına alınamayan bir eylem dürtüsüne bırakınıştı yerini. Irmak üzerinden yankılanan konuşmalarını işitiyorduk: Kaba olmasına kaba, ama şimdiye kadar rahat, damaksı şirin sözlerinin yerini gırtlaktan çıkardıkları sövgü ve tehditler almıştı.

Derken dişi fare ile ben, Watsoncricklerin nasıl sıraya girdiklerini gördük. Silahlı değillerdi. Örneğin, bodrumda, yarma eyleminde bulunmak üzere bir bölümü dizilip bir kama oluşturdu, koşar adım köprüyü geride bırakıp Yeşil Kapı'dan geçerek Uzun Pazar'a kadar ilerledi; arkadan da konvoylar halinde başkaları izledi onları: Sarışın, mavi gözlü, fare başlarını ileriye doğru uzatmış; sanki sağa sola hiç dikkat etmemeleri gerekiyordu, sanki bir tek amaç üzerinde yoğunlaştırmışlardı dikkatlerini. Kuşkusuz, kadın ve erkekler arasında bir ayrım gözetilmemişti; kadın ve erkek Watsoncrickler birlikte çalışıp herhangi bir direnişle karşılaşmadan Matzkau Sokağı'na kadar Uzun Pazar'ı ele geçirdiler. Biri kadın, biri erkek olmak üzere çift nöbetçi dikerek, patrisyenlerin ön cepheleri zengin süslemelerle kaplı çatılı evlerinin merdiven sahanlıklarını tuttular. Sanki kendilerini hiç ilgilendirmeyen bir şeymiş gibi, fare topluluklarının egemenlik bölgeleri olarak işaretlenmiş binalardan, aynı şekilde mısır deposu olarak kullanılan Artus Sarayı'ndan, ayrıca hububat ambarı olarak kullanılıp şimdi onların eline geçmiş belediye sarayından -binanın kilerine ayçiçeği çekirdekleri ve şeker pancarları istiflemiştik- çıkıp gitmesine izin verdiler, karışmadılar hiç. Ama Uzun Pazar'dan daha ileriye de geçmeye kalkmadılar. Belediye sarayının merdivenle Uzun Sokağa çıkılan aslanlı kapısının hemen arkasına beton kasalar yerleştirilip trafiğe kapadılar sokağı; kentin iç kısmının yayalara ayrıldığı insan çağında söz konusu kasaları çiçekler süslemişti. Bununla da yetinmeyen Watsoncrickler, oraya işeyip buraya pisleyerek yeni egemenlik bölgelerini belirlemeye koyuldular.

Ardından sessizleşti ortalık. Sert ve zorba davranışlar görülmedi. Seninkiler yavaş yavaş başladı. Tıkınmıyor, ardından da her seferinde değişik gruplar miskin miskin ve Kuzeyliler gibi düşüncelere dalarak Neptün çeşmesinin çevresine kümeleniyordu. San-

ki o gösterişli heykele, üç çatallı asasıyla o çıplak adaleli adama nasıl yine eski su oyunlarını belleteceklerini kafa yorup bulmak ister gibiydiler; içlerinden bir kaçı çocuklar gibi davranıp deniz tanrısına öykündü.

Dikkat et, dedi dişi fare, uzun zaman sessiz kalamaz seninkiler. Bu kadarıyla yetinemezler. Yeni yavruları dünyaya gelene kadar kalkışmazlar bir kötülüğe; ama sonra Stockturm'a kadar Uzun Sokağı ele geçirmeye gelir sıra, ardından da hipodromdan Çıpacılar Sokağı'na kadar uzanan bölge. Bakarsın, kentin banliyösünü bize bırakırlar. Ama ortasında Sankt Marien Katedrali'nin yer aldığı Hakkent'e, Eski Kent'in önündeki hendeğe kadar tümüyle sahip çıkacaklardır; bize kala kala, Polonyalıların Eski Kent'in Sankt Katharinen Kilisesi'ni kuşatan bölümüne verdikleri isimle Stare Miasto kalacak. Burada, aynı şekilde Poggenpfuhl ile Kasaplar Sokağı arasında ve zaten iğne atsan yere düşmeyecek kalabalık Aşağı Kent'te bir araya sıkışıp kalacağız; derken bir gün gelip buraları da boşaltmamızı isteyecekler. Daha sonra da, bahse girerim, biz farelerin yalnızca köylüler gibi taşrada yaşamamıza izin verilecek, Weichsel ırmağının aşağı bölgelerinden Kaşubya'nın dağlık arazisine kadar bir alanda, tepemizde gözcüler, toprağı işle babam işleyecek, Watsoncricklerin zıkkımlanması için gerekli besini sağlayacağız.

Ben, Ambar adasıyla Uzun Pazar arasındaki trafiği suskun seyrediyor, kalabalık Watsoncrick ailelerinden pek çoğunun ambarlardan çıkarak çatıları zengin bir şekilde süslenmiş patrisyen evlerine taşındığını, bu arada sandalye ve masaya benzer bazı mobilyaları da yanlarında getirdiklerini az çok keyifle izliyordum ki, dişi fare, adeta bu eşeysiz varlıklardaki diğer insani özelliklerin dikkatime çarpmasını önlemek ister gibi, aşırı bir işgüzarlıkla şöyle dedi: Şunu unutmadan belirteyim ki, yeniden göçebe yaşam gelip buldu bizi. Bir grup fare Rusya'dan göçüp geldi. Bu yakında da Hindistan'dan ilk göçmenler damladı. Gelenlerin yanlarında getirdiği haberler ilginç. Kiev ve Odesa diye kentler artık yokmuş yok olmaya, ama bu kentlere de yayan ya da gemilerle insan fare-

ler teşrif etmiş. Benzer bir haber de Malabar sahilinden. Bize ulaşan haberlerin yarısı bile doğru olsa, bunlara kulak tıkayıp geçmek hata sayılır. En azından başka yerlerde olup biteni biliyoruz demektir. Anlatıldığına göre, Hindistan'daki Nippeler bizler gibiymiş; bizlerden tek farkları kanatları varmış, evet, melekler gibi kanatlıymışlar. Rus Nippeleriyle ilgili olarak da şöyle söyleniyor: Dört memeliymiş bunlar, bizim İsveçlilerden daha çabuk üreyip çoğalabiliyorlarmış. Yazık, diye yükseltti sesini dişi fare, Gürcü kökenli Rus farelerinin karaya ayak basar basmaz temize havale edildikleri gibi, keşke biz de şu İsveçlilerin hiç durmayıp hesabını görseydik. Odese kentinin yıkıntıları arasında bizimkiler, kente dışardan gelen Watsoncrickleri önlerine katmışlar da kovalaya kovalaya canlarını çıkarmışlar. Kiev'dekilere gelince, bunlar güçlü çıkmış. Pek inanası gelmiyor insanın ama, sözde US-ürünleriymiş Kiev'dekiler, insan çağının kapanmasından kısa süre önce Amerikalılar tarafından bozguncu ajan olarak Rusya'ya el altından sokulmuşlar; hayli irileri, kara renkte olanları varmış aralarında.

Bütün bunlar, bizim Bay Matzerath'ın video filminde kullanmaya bayılacağı şeyler. Fare insanların Kızılca Kıyamet'ten mucizevi şekilde sağ çıkmalarını ve ardından geçirdikleri evrimi, önceden kasetler halinde üreterek yakında piyasaya sunması hiç de olmayacak şey değil; nasıl Oskar büyük annesi Anna Koljaiczek'in yüz yedinci doğum gününü en küçük Kaşubya ayrıntısına kadar önceden bildirmiş, Post Futurum firmasının yardımıyla bunu bir kaset halinde üreterek doğum günü davetlilerinin önünde oynatmış, Kızılca Kıyamet sahneleri dışında her şeyi görmelerini sağlamıştı, onun gibi tıpkı.

Geleceğin nasıl ele geçirileceğini biliyor bizim Bay Matzerath. Kişisel beğenisiyle ilerde olup biteceklerin önceden tadına varmanın üstesinden geliyor. Bloch'un sözünü ettiği henüz olmamış'ı görüntülüyor. Ama her şeyi, yalnız kendisini ve şık giyimli tartışılabilirliğini değil, hayır, olup bitmiş, olup bitiyor ve olup bite-

cek ne varsa hepsini tarihsel bir çerçeve içerisine oturtacak. Fare insanların insan sonrası tarih sürecindeki katkısını da öyle.

Daha önce belirtildiği gibi büyük sayıda piyasaya sürülecek ve video pazarını doldurup taşıracak filmde, Yeni Ilsebill, öyle apar topar Hela yarımadasının çevresini dolanıp Danzig limanına dümen kırmayacak, bin beş yüz yılı aşkın bir süre önce kura çekilerek ülkeden ayrılacak olanları saptanmış Gotların yola çıkmasını bekleyecek. Weichsel ırmağının ağzındaki bölgeden Karadeniz kıyılarına kadar Gotları izleyecek bizim Bay Matzerath. Uzaktaki İspanya topraklarına ve İtalya çizmesine kadar onlarla konup göçecek. Ve fareler bir konaklama yerini boşaltıp bir ötekisine yollanacak, değişik savaşlarda hazır bulunacaklar.

"Gece Yarısı Aslanı" da denen İsveç Kralı Gustav Adolf'un 26 Haziran 1630'da karaya ayak basmasına da, fare insanların ortaya çıkışına zemin hazırlamak için başvurulacak. Bizim Bay Matzerath, sanki gençlik yıllarının cücemsiliğini ve yaşılık + yıllarının kambursuluğunu silip atmadan rahat edemeyecekmiş gibi dönüp dolaşıp geniş kapsamlı panoramik sahneler tasarladığından ve ayrıntılara değinip geçmeyi özet anlatımlara yeğlediğinden, İsveçli kralın karaya çıkışını -kim sayabilir gemileri, yelkenleri kim?- büyük üstat Döblin'in Wallenstein romanında alıntıladığı cümle çavlanlarıyla açımlıyor; video filmi iki elle donatıldığından, gerilere uzanan bir el geçmişten parça parça öyküler koparıp alırken, öbür el gelecekten atak taslaklar yürütmeye bakıyor.

Ona ne şüphe, Gustav Adolf'un gemileriyle fareler de çıkıyor yolculuğa. Boz renkli göçebe fare değil, henüz siyah fare Avrupa'nın yazgısına damgasını vurmakta. Ve yine kuşkusuz İsveçli ve Finli köylülerin kızanlarıyla fareler de karaya çıkıp Nördlingen ve Lützen'de, ayrıca Wittstock'ta, savaşın uzayıp gittiği bütün yerlerde tarih açıcı bir rol üstleniyor.

Bu yetmiyormuş gibi bin dokuz yüz dört yılında Rus amirali Rojestwenski komutasındaki Baltık filosunun Libau limanında ve liman açığında demirleyerek bizim farelerin uğursuz filoyu nasıl kaşla göz arasında terk ettiklerinin gösterilmesi, pek yakında sa-

tışa sunulacak video filmini seyreden bazı kişilere gereksiz gelebilir, ama kasetin yapımcısı hiçbir şeyi atlayıp geçmek istememiştir. Ondan biraz daha, şundan da. Ne yaparsın, böyle bir kimse işte kendisi. Faresiz kalmış teknelerinde Rus tayfalarına hüzünlü şarkılar söyletmekten bile geri kalmayan biri.

Bazen üstünkörü, bazen ince ayrıntılarına dek anlatı konusu yapılan bu tarihsel olaylardan sonra ortaya çıkışları için gerekli hazırlığın eksiksiz tamamlandığı Manippeler, hele şükür karaya ayak basabilir artık.

Bizim Bay Matzerath, var oluşundaki değişimin kendini açığa vurduğu o zaman süresini film dışında bırakınayı düşünmüyor. Dolayısıyla, yanan Danzig kentini, kentten kafileler halinde kaçanları, su yoluyla kaçmaya çalışanları görüyoruz. Tıklım tıklım gemiler sivilleri, parti dalkavuklarını, yaralı ve henüz yara almamış askerleri giderek yaklaşan Sovyet ordusunun elinden kurtarıp Baltık denizinin batısındaki limanlara taşıyacaktır. 30 Ocak 1945'te içindeki beş bin kişiyle Wilhelm Gustloff gemisinin Stolpmünde'nin on iki mil açığında sulara gömüldüğüne, 10 Şubat 1945'te içindeki üç bin beş yüz kişiyle Steuben'in denizin dibini boyladığına tanık oluyoruz. Yirmi yedi bin kişinin canını kurtarmasıyla sonuçlanan üç seferden sonra Cap Arcona, içinde Neuengamme toplama kampından beş bin beş yüz tutukluyla Schleswig-Holstein sahili önünde yanarak alabora oluyor. İngiliz bombardıman uçakları hedef seçiminde yanılmıştır. Olay gerçekleştiğinde, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine beş gün kalmıştır ve üç Mayıs'tır günlerden.

Ama söz konusu olayı da daha önce fareler seziyor, son seferinde Wilhelm Gustloff'a eşlik etmeye yanaşmıyor hiçbiri. Toplama kampından gelen tutuklular Cap Arcona'ya dolar dolmaz, bini aşkın farenin, tarih kitaplarında yazdığına göre ilerde kazaya uğrayacak uğursuz gemiyi apar topar terkettiğini görüyoruz.

Hiçbir şeyi atlayarak geçmek istemiyor bizim Bay Matzerath. Bütün bunları, ayrıca en küçük feribot ve sahil gemilerindeki - aralarında sahil yük gemisi Dora da var- insanları ve fareleri de

gösteriyor filmde. İlerde olacakları henüz olmadan yakalayıp araştırma gemisi Yeni Ilsebill'in limandan yola çıkmasıyla Kızılca Kıyamet'in kopması arasındaki pek kısa zaman dilimini filme monte etmekle, her şeyi aynı zamanda bilen kendi video dramaturji anlayışını sergiliyor.

Sonunda filmde, Visby'deki Gen Teknolojisi Araştırma Enstitüsü'nün önünde beş kadın çıkarılıyor karşımıza. Bağırıp çağırmalar işitiyor, camların kırılıp parçalandığına tanık oluyoruz. Bizim video delisi gözlerimizin önünde hayvan kafesleri açılıyor. Serbest bırakılan hayvanlar sevindiriyor bizi. İlkin yalnız normal hayvanlar salıveriliyor gibi görünüyorsa da, daha bir dikkatle bakınca anlıyoruz ki, üzerinde bazı seri testler uygulanmış rahat bir düzine hayvan da özgürlüğüne kavuşmuştur: Gen yoluyla birbirine perçinleşmiş insan ve fare, fare ve insan, kusursuz Watsoncrickler hemen limanın yolunu tutuyor.

Bizim Bay Matzerath, belirgin olarak nesnel bir hava taşıyan Önce ve Sonra ismindeki filminde uzun uzadıya görüntülüyor bunu: Her biri ancak bir metre boyundaki fare insanlar rıhtıma ulaşıyor; başındaki nöbetçileri görüp bir gümrük motoruna yaklaşmaktan sakınıyor, bir gezinti gemisini ise yolculukları için elverişli saymıyor, sonunda Ilsebill'i beğeniyorlar; daha önce marketlerden yiyecek çalan on sekiz ya da on dokuz Watsoncrick çıkınlar, paketlerle gemiye biniyor, güverte merdiveninin kapısını açık bulup bir lumbozdan sürünerek geçiyor, eski sahil yük gemisinin ahşap ve demir tabanları arasında sığınıyorlar.

Filmdeki fare insanlar öyle ki, rüyamda görmüş gibiyim kendilerini. Onların hemen ardından beş kadın mürettebat gemiye çıkınca, bizim Bay Matzerath'ın da kaptan kadını güzel bulduğunu anlıyorum. Kaptan, benim Damroka'ya benziyor; filmdeki öbür kadınlar da yabancı gelmiyor bana. Derken geminin kıyıdan ayrılıp denize açıldığını görüyoruz.

Bu andan başlayarak video filminde olaylar dosdoğru bir rota izliyor. Gustav Adolf'un zamanında yaptığı şeyi, Yeni Illsebill tekrarlamaya kalkıyor: Usedom'a çeviriyor yönünü. Gustav Adolf'un

yapmadan bıraktığı şey, kadınlar için bir müjde, yolculukları için bir hedef oluşturuyor: Vineta kentinin üstüne gelip demirliyorlar ve sahil muhafaza görevlilerince denetleniyorlar; ama DDR polisleri gemide yasak bir şey ele geçiremiyor. Kadınların süslenip püslenerek, takıp takıştırarak güvertede volta attığını ve en sevdikleri rolleri sergileyerek hepsinin de kraliçe olup çıktığını görüntüleyen sahne, beğenilmeyecek gibi değil.

Filmin burasında bizim bay Matzerath kuşkusuz yeniden tarihsel görüntülere el atabilir, hatta atması da gerekirdi. Ama Damroka'yla konuşup Kızılca Kıyamet'in yakında kopacağını haber veren pisibalığı olayını fazla düşünmeden atlayıp geçtiği, daha sonra da pek çok koro tarafından söylenen medüzlerin şarkısını filme sokmadığı ve kendi deyişiyle us dışı hiçbir şeye filmde yer vermek istemediği gibi, batık kentin öyküsünün ve müjdelenmiş kadınlar cumhuriyetinin üstüne oturuyor, insan tarihinin bitim noktasına, kestirmeden gelip dayanmak istiyor böylece.

Kimbilir, belki de Oskar, konuşan pisibalığını ve onun kehanetlerini, dikkati kendi varlığından başka yana saptıracak şeyler gibi görmekten alıkoymadı kendini. Belki kulaksı denizanalarının medüz şarkısı, çocukluk yıllarındaki camları tuz buz eden çığlıklarını anımsatarak ona pek acı verdi. Bücür falan ama, fazlasıyla erkeksi Bay Matzerath'a, kadınların egemenlik istekleri belki sakıncalı göründü biraz. Her neyse artık, atlayıp geçti bunları, filme sokmadı, hasıraltı etti, yadsıdı. Video filminin kapılarını efektlere kapadı ve Kızılca Kıyamet'in apansızın kopmasına izin verdi.

Önüne geçilemeyecek bir tecelli gibi gerçekleşiyor Kızılca Kıyamet. Kimse istememiştir onu, ama kimse de yoluna duramamıştır. Suç sorunu diye bir şey söz konusu değildir. Farelerin anabilgisayarlardaki etkinliğini gösteren ipuçları da yoktur elde. Her şey kendiliğinden olur. Çakan şimşekleri ve o uğursuz ışığı, itiraz kabul etmeyecek olgular gibi yaşar, Peenemünde, Stralsund ve daha ötelerdeki kentler üzerinde, başka filmlerden aşinası olduğumuz mantarların bittiğini görürüz. Bizim Bay Matzerath'ın sesi, bir trompetten çıkarcasına tiz bir şekilde final olayının üzerin-

de işitilmese, olup bitenlere salt doğa olayları gibi bakabilirdik.

Filmde Bay Mazerath'ın şöyle dediğini duyarız: "İşte birike birike kabaran su taşıyor, insanların birbirlerine karşılıklı verdikleri söz yerine geliyor. İnsan soyu, böyle bir olayın gerçekleşmesini sağlayacak gibi eğitildi. Aslında hiç başlamasa daha iyi olacak bir şey, böylece sona eriyor. Ay aman, us! Ay aman, ölümsüzlük! Hiçbir şey bitirilmemişti gerçi, ama şimdi her şey tamam oldu."

İşin mantıksal bir sonucu olarak gemideki kadınlar, henüz Vineta'larını bulamadan buhar olup uçuyor. Bizim Bay Matzerath'ın gelecekten içeri nüfuz eden gözleri, insanın aklının alabileceği yumuşak bir son yakalayıp ortaya koyamaz mıydı sanki: Şöyle biraz iç açıcı bir son? Finalden kısa süre önce izin verseydi de, pisibalığı Vineta üzerinde yassı yassı yüzse, çarpık ağzını açsa ve benim Damroka başta olmak üzere gemideki beş kadının beşini suyun derinliklerine çağırsaydı, filmin dramatik gücü daha da büyürdü. Suyun altında ve insan sonrası bütün olayların uzağında bile olsa, Kadınlar Kenti'nin kuruluşuyla yeni bir tarih başlayabilir ve önceki tarihin bitimine bir yumuşaklık getirebilirdi. Ama ne gezer! Mantıksallıktan ayrılmayan şaşmaz bir tutumu sonucu: Kadınların tüm güzelliği çaresiz boş yere heba olacak. Ben değil, Oskar istedi bunu. O andan beri de acı acı hissediyorum kadınların eksikliğini.

Böylece gemi leşi hazin bir şekilde doğu yönünde sürükleniyor. Ne var ki, baş kasarada manipüle edilmiş yaşam belirtilerine rastlanıyor. Video filmi, yalnız birkaç saniye için geminin siyah gövdesindeki karaltıları getiriyor görüntüye. Bu yaratıklar da kayıp verdi. Yeni insan türünden altı, hayır yedi örnek telef oldu ve bunlar şimdi geminin bordasından denize atılıyor. On iki örnek kaldı geride. İnsanlarınkine benzeyen kol ve bacaklarıyla fare başları hayal meyal algılanabilmekte. Besbelli dişilerinden dördü ya da beşi, usta denizciler gibi çalışıyor: Gemi enkazını belli bir rota üzerinde tutuyorlar. Derken kaçıp güvertenin altında alıyorlar soluğu, çünkü bir toz fırtınası geliyor ansızın.

Watsoncrickler de dünya çapındaki serpintilerden korkuyor.

Araya sokulan sahneler, dört bir yandaki durumun berbatlığını gözler önüne seriyor. Yalnız Moskova ve New York toz haline gelmemiş, yalnız Donez havzası, Poe ovası ve Ruhr bölgesi yanıp kavrulan toprak parçalarına dönüşmemiş, Zürih ve Bombay, Rio ve Kap kentleri de tarihe karışmıştır. Hong Kong! Burası da Hong Kong olacak, öyle mi?

Bay Matzerath'ın geleceği önceden görerek silip attığı, yerle bir ettiği, kraterlere dönüştürdüğü ya da kültür yapıtlarının koruma altına alınabileceği özel durumlarda kulis olarak ayakta bıraktığı örneğin Floransa, Kyoto ve -bildiğimiz üzere- Gdansk gibi yerler sayılabilecek gibi değil. Ama filmde kapanış çizgisi ne kadar evrensel nitelik taşırsa taşısın, bir türlü kaybolmayan karanlık ve soğukta toz fırtınaları ne kadar azgın biçimde her şeyin canına okursa okusun, yine de gemi enkazı, bir karaltı halinde varlığını sürdürüyor. Derken güneşin önündeki karanlık perde kalkıyor ve toz fırtınaları hayat veren rüzgârlara bırakıyor yerini. Nipellerden birkaçının güvertede gerindiği görülüyor.

Ne yalan söyleyeyim, Matzerath'ın video filminin bu bölümünde uzatmalar var. Ne de olsa felaketlerin filmlerde nasıl değerlendirildiği, Kızılca Kıyamet öncesi son dönemde sinemalarda oynayan pek çok filmden yabancımız değil. Bir kez daha Homo ludens, kendi sonunu bir esin zenginliği içinde görüp sergilemiştir. Ama yine de Matzerath'ın yarattığı eser, tüm kusurlarına karşın bildiğimiz kıyamet filmlerinden ayrılıyor. Matzerath'ın geleceğe uzanıp ilerde sürdürülecek titizlikle planlanmış yaşamı yakalayışında bir derinlik var.

İnsan sonrası tarihi, yeni-insan tarihine geçiş evresinde ele alıp işleyen filmin bitiş bölümü akla yakın: Dişi farenin bana ürkek ve tedirgin fare perspektifinden açımladığı rüyadakiyle kıyaslanırsa, fare insanların, özellikle dişilerinin güzelliği, albenisi video filminde daha bir belirgin açığa vuruyor kendini. Kamera dönüp dolaşıp kızılımsı, sarışın ve buğday rengi kıllar üzerinde eşiniyor; kolları, bacakları ve memeleri ayva tüysü okşamalara boğuyor, su geçirmez bir pöstekiyle sarıyor omuzları, o bir acayip kıv-

rım kıvrım kuyrukları hemen kıç altına kaba tüylü yatırıyor, başlardaki saçları da unutmuyor bu arada; fare başlarındaki saçlar - ah, beyaz kirpikli o mavi gözler!- sırtlardan aşağı dümdüz, ama kiminde de bukle bukle dökülüyor aşağı. Öyle ki, filmde sergilenen buklelerin görkemi, bu yakında Damroka'nın yeniden rüyalarıma girmesine yol açıyor.

Usul usul, duraksayarak bazen: Evet o, güzelim bukleleriyle o! Ve boynunda benim Damroka'nın kehribar zincirini taşıyor. Ah, sevgili dostum Matzerath, Watsoncrickler o ilkel fare topluluklarının hakkından gelsin, ne çok istiyorum bir bilsen! Ve der demez gerçekleşiyor dileğim, içimi ürkek umutlarla dolduruyor...

Söz konusu yerlere aşina video filminin de önceden bildiklerini anlatmaya koyuluyor dişi fare: Çan seslerinin eşliğinde karaya çıkan seninkiler, banliyö ve Eski Kent hendekleri arasındaki tüm bölgeleri teker teker ele geçirdi, hem de hiç zora başvurmadan, yalnızca o serinkanlı otoriteleri sayesinde. Fare topluluklarını ortadan kaldırmayı düşündükleri yok, kendi gereksinimleri doğrultusunda bir kenara itiyorlar sadece. Doğal olarak, önce istekte bulunayım falan demeden, arpa, mısır ve ayçiçeği stoklarından çekip alıyorlar paylarına düşeni. Kentin merkezine yığılmış azıkların depolanmasını ve dağıtımını örgütleyip planlayarak bize yardımcı oluyorlar.

Dişi fare itiraf ediyor: Aradaki bekleme süreleri giderek uzuyorsa da, erzakın dağıtımında adaletsizliğe saptıkları yok. Fare topluluklarının ilerde de Meryem Ana Kilisesi'ni, ayrıca Sankt Marien, Birgitten, Trintitatis ve Nikolaus kiliselerini ziyaret etmelerine izin veriyorlar. Damaksı ile gırtlaksı arasında değişen, bazen de sıcak şirinsi bir sesle ilan ettikleri yasalarında genel olarak hoşgörünün varlığı dikkati çekiyor: Bundan böyle son sözü Katolikler söylemeyecek, hangi mezhepten olursa olsun, bütün fareler özgürce tapınabilecekler. Bunun üzerine, yeniden birbirinden değişik biçimlerde tapınmaya koyuluyor fareler. Üzeri yeşillikle kaplı çamur setlerinin arkasındaki kentsel yaşam, işte böyle bir düzen içinde akıp gidiyor: Kırsal bölgeleri ise, arada bir dolaşıp

denetlemeleri dışında dikkate aldıkları yok. Kartuzy'de, Tczew'de ve eskiden Neuteich denen Novy Star'da karakollar kurdular.

Özet olarak, İsveçli Manippellerle Kaşubyalı fareler, ayrıca sonradan gelip buraya yerleşenler -geçenlerde Afrika'dan büyük fare toplulukları çıkıp geldi- birbiriyle güzel güzel geçiniyor, bir yanda büyükannesinin ayaklarının dibinde büzülmüş oturan, beri yanda o hiç çıkarmadığı sondayla varlığını sürdüren bizim Bay Matzerath'ın gelecek için saklı tuttuğu uyum içinde bir yaşamı paylaşıyorlar.

Video filmi Önce ve Sonra'yı bana özel olarak gösterdi Bay Matzerath ve ardından şöyle dedi: "Pek yakında altmışıncı doğum günümü kutladığım zaman, eşiniz hanımefendiyi de davetliler arasında görmeyi pek isterdim."

Sanki telefon yokmuş gibi, geminin Travemünde limanına girişi bir kartla bana bildirildi; kartta: "Mektup postada," deniyordu.

Postadan çıkan mektupta pek sevimli şeyler yazıyor: İki kişilik yatak için yün örtüden ayrı olarak bana bir de kazak örülmüş. Ardından şunları okuyorum: Gemi yolculuğu, planlandığı gibi bir seyir izlemiş. Hatta DDR'nin kıyı suları pek güçlükle karşılaşılmadan geride bırakılmış. Ama ne Greifswald'a, ne de Peenemünde'ye yanaşmalarına izin verilmiş. "Konserve yiyeceklerden bıktı. Çokluk akşamları orkestrasız koro müziği dinledik."

Daha sonra mektupta anlatıldığına göre, araştırma görevi üç aşağı beş yukarı yerine getirilmiş. Her ne kadar kulaksı denizanalarının ilerde artmasından endişe edilebilirmişse de, Baltık denizinin medüzleşmesinden söz açılamaz, hiç değilse şimdilik böyle bir şeyin sözü edilemezmiş. Ne var ki, deniz yosunları sürekli çoğaldığından bölgesel bir kirlenme tehlikesi bundan böyle de söz konusuymuş kuşkusuz, denizin sığ yerlerinde sulardan leş gibi bir koku yükseliyormuş. "En azından denizanası saymak yetti canıma."

Kartı izleyen mektupta şunları okuyorum ayrıca: Gemide bazı sürtüşmelerin ortaya çıkması önlenememiş tabii. "Önceden dediğim gibi, pek dar tekne!" Kuşkusuz, eski hikâyeler yine saçılıp

dökülmüş ortaya. Geriye dönülüp bakıldı mı, sesi ne kadar boğuk çıksa da, assolist rolünü oynamak isteyen dümencinin davranışına sinirlenmemek elde değilmiş. Makinistle aradaki şiddetli ağız dalaşına karşın -Visby'de, karaya çıktığımızda oldu tartışma, bizim hepimizi sürükleyip yarı hayvan, yarı insan hilkat garibeleri üstüne bir sürü Amerikan palavrasıyla dolu bir filme götürmüştü- kendisiyle geçindik güzel güzel. Denizbilimcinin davranışı ise, düş kırıklığı yaratmış. "İşinden başka şeyi gördüğü yok gözü."

Mektuba yazdığına göre, her üçü de Kiel'e varır varmaz gemiden ayrılmış. "Denizbilimcinin eyalet yüksek mahkemesinde görülecek bir işi vardı: Aman ne önemli, ne önemli! Çarkçıbaşı, yeni bir dümencilik sınavından geçecek. Denizbilimcinin bir an önce enstitüde olması isteniyor kuşkusuz. Birden, acele görülmesi gereken işler bekliyor hanımları. Yalnızca Kontes, Travemünde'de demirleyinceye kadar bir yere ayrılmadı gemiden, son ana kadar güverteyle başkasarayı sildi, ovup temizledi yerleri."

Gökyüzündeki tuhaf bulut oluşumlarından ve yaz mevsiminin yağışlı geçtiğinden haber veriyor mektup. Denizin dibindeki Vineta'dan hiç söz yok. Mon dağları ve Rügen adasının tebeşir kayaları için "tasarlanabileceğinden daha güzel" deniyor. Hatta gemide bir şenlik düzenlemişler: "Kendi aramızda tabii. Ne eğlenceliydi bilsen!" Ve hemen ardından şunları okuyorum: "Her şeye karşın yolculuk pek ilginç geçti, ama yine de Ilsebill'in elden çıkarılması gerekiyor." Şöyle deniyor sonra: Deneyimlerin dönüp dolaşıp gösterdiğine göre, kadınlar daracık bir tekne içinde birbirlerine katlanmasını henüz öğrenmemiş. "Bilmiyorum neden! Aralarında bir tatsızlıktır sürüp gitti hep. Gemide pek çok kadının bulunuşu, bazen benim bile sinirlerimi ayağa kaldırdı."

Mektubun sonunda küçük yuvarlak şekillerle üstü kapalı anlatılmış öpücükler sıralanıyor, sevimli sözler izliyor onları ve bir haber ayrıca: Damroka'm pek yakında dönüp yine tümüyle müziğe adayacakmış kendini.

Benim fare değil, siyah bir piyano

Girdi rüyama, üzerini kaktüsler sarmış
Avrupa'ya götürülecek, bir ülkeye
Evlerde piyano bulundurulması yasak.

Ve Avrupa'dan son bir piyanist vardı,
Kaktüslerden vesaireden
Çekip alamayan ellerini,
Rüyama girdi.
Sıradan değildi piyano, kuyruklu bir Bechstein,
Siyah, ama üzeri yeşilliklerle örtülmüş şimdi,
Geleneksel Avrupa okulundan bir piyanisti
Çağırır durur sürekli.

Yeşillikleri makasla kesti piyanist,
Açtı tuşlar üzerindeki kapağını,
Ve alttaki ormanlıkta
İki pedalını.

Rüyamda kısa bir parça çaldı ancak
Bartok'dan: çabuk yavaş çabuk,
Yeniden büyüdü kaktüsler, her şey
Yine yeşil daha önce Brezilya'daki gibi.

Tekrar rüyama girince dişi fare
Anlattım hepsini. Senin kaktüsler, dedi o,
Bir kuruntu yalnız, Bechstein piyanosu
Bir orgtur, sağ çıkmış Kızılca Kıyamet'ten.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Bir araba geçmişe doğru yol alıyor; iki yaşlı bay, eski zamanlardan konuşuyor; güzel bukleli saçlarıyla bir başka Damroka çıkıyor ortaya; müzelik eserler koleksiyonu yapılıyor ve fareler besiye çekiliyor; üzücü bir haber, doğum günü şenliğini berbat ediyor; Solidarnose, işin içinden zaferle çıkıyor, ama insandan hiçbir şey kalmıyor geriye ve son umut yavaş yavaş sönüyor.

Yalnız Hansel ile Gretel kaçıp kurtuluyor. Masal olup iyi ya da kötü sonlanan, ne varsa, canavarlara benzeyen özel araçlar silindir gibi geçiyor üzerinden, ezip suyunu çıkarıyor, bitiriyor işini, arkadan kusup atıyor, yerle bir ediyor, silip temizliyor ortadan. Uyuyan Güzel'ini öpüp uyandıran, dolayısıyla Şansölye ile maiyetinin de uyanmasını sağlayan Prens ve onun uykudan gözlerini açmış Uyuyan Güzel'i şahmerdanlar altında toprağın içine öylesine gömülüyor ki, filmde olsun, yaşamda olsun hep avcunu yalayan bizlere kala kala Prens'in öpücük ağzı kalıyor. Bundan böyle kimse onun gibi öpmeyecek. Bitimsiz bir uyku artık çullanmayacak üzerimize. İlerde tüm düşler uyanık gözlerle görülecek.

Askerlerin kahkahaları duyuluyor. "İşi tamam hepsinin!" Birbirlerinin omuzlarına vuruyorlar.

Her şeyin eski seyrini izlemesi, hayır, artık umut kalmadığı için eskisinden kötü bir seyir izlemesi şaşılacak şey değil. Ne var ki, uzmanlar sanki başka yapacak işleri yokmuş gibi tartışır, bakanlarla sanayici parababaları her zamanki gibi dümenlerini çevirir, beri yandan makineli tabancalarını yeniden ateşe hazır duruma getirmiş koruma görevlileri bütün çevreyi kordon altında tutar, piskoposların aklına başka şey gelmediği için generalleri hâlâ kutsayıp durur ve Şansölye televizyon ekibini, ayrıca basın

mensuplarını sevindirerek avazı çıktığı kadar "Hansi! Margarethe!" diye bağırırken, Hansel ile Gretel kaçıp kurtarırlar kendilerini.

Bizim bay Matzerath böyle istiyor çünkü, ben de ona katılıyorum. Biri kaçıp kurtarabilmeli kendini. Masalsız kimse yaşayamaz.

Ülkenin neresine gidilse, böyle söylüyor herkes. Gelgelelim, "Sayın Eski Şansölye, çocuklarınızın yokluğunu fazla hissediyor musunuz?" sorusuna, çaresiz durumdaki çocukların babası değil, general Şansölye cevap veriyor: "Bu kaybı telafi etmesini bileceğiz."

Arkalarından bir gelen olmamasına karşın Hansel ile Gretel, cesetsi katılığı sürüp giden ölü ormanda korkular içinde seğirtip duruyorlar. Dönüp arkalarına baktıkları yok, yalnızca kaçıp kurtulmak istiyorlar, kaçıp kurtulmak yalnızca, kaçıp kurtulmak...

Televizyoncular mikrofonu sanayici parababalarına uzatıp soruyor: "Peki, orman ne olacak?" Sanayicilerden biri şöyle diyor. "Defterden sileceğiz! Ormanı kısaca sileceğiz defterden! Masallara ne yaptıksa, ormana da onu yapacağız."

Hansel ile Gretel el ele tutuşmuş koşarken, filmde alt başlık olarak kaybolmadan kalıyor bu cevap.

Sorulan soru üzerine piskoposlar, iyi ya da kötü bütün olup bitenleri bir "takdiri ilahi" gibi gördüklerini belirtiyorlar. "Tanrı verdi, Tanrı aldı," diyor içlerinden biri, ötekisi de ekliyor: "Böyle olması gerekiyormuş demek ki."

Her röportaj öncesi bir asistanın şaklattığı şakşak üzerinde yazdığı gibi, televizyon röportajının adı "Cadı öldü, masal gömüldü" olacak.

Görüşleri en son sorulan bakanlar ve uzmanlar, karman çorman konuşmaya başlıyor: "Yeni bilirkişi raporları hazırlatılmalı!" - "Pek tabii tarafsız kişilere!" - "Öncelikleri saptamanın zamanı!" - "Herkes ormandan konuşuyor; bizse onu gözardı ediyoruz!" - "Ölen orman değil, çalışma şevki" - "Çocukça şeyler bunlar diyorum size, çocukça şeyler!"

Hansel ile Gretel bir yandan gülüyor, bir yandan koşarak kaçıyor. Onlar orınanda el ele koşarlarken, orman yeni filizlenen fidanlarla yeşermeye başlıyor. Canı çekilmiş dallar ve dallarla birlikte hoplayıp sıçrayan çocuklar, her adımda bir değişim geçiriyor. Zaman tünelinde geriye doğru ilerliyorlarmış gibi, Hansel ile Gretel'in üzerinde eski moda giysiler görülüyor, derken. Ayaklarında kuşaklı pantolonlar, bağcıklı ayakkabılar, örme çoraplar ve sırtlarında uzun ceketlerle koşuyorlar; Hansel'in kasketinin altında havada uçuşan bukle bukle saçlar, Gretel'in başlığının altında sağa sola zıplayan saç örgüleri. Grafik üstadı Ludwig Richter'in elinden çıkmışlar sanki. Ve tıpkı ressam Moritz von Schwind'in, bu dini bütün yaratıcı kişinin resme geçirdiği gibi yeşeriyor orman: Karanlıklar içinde köknarlar, başlarını hayli yukarlara uzatmış kayınlar, meşeler, karaağaçlar, derinliklerine hiçbir oduncunun sokamadığı çok çok eski karma bir orman.

Sanki hâlâ masallar yaşıyormuş, sanki tek boynuzlu o efsanevi hayvan hemen çıkıp gelecekmiş, sanki tepeli guguk kuşunun havalandığı yerde ağaçkakanın tak tak sesi işitilecekmiş, sanki sağda solda yetişen mantarla karşılaşacaklarmış, sanki cadı uzakta değilmiş gibi koşuyor Hansel ile Gretel. Çalılar içinde bir şey kımıldıyor. İşte yine o tepe biçimindeki karınca yuvalarından biri. Henüz umutların yitirilmediği başlangıçtaki gibi bir güvercin gagasında altın bir tüy taşıyor; ağaçlar, yapraklar arasında kimi biraz daha açık, kimi biraz daha koyu süzülüp gelen ışıkta eğreltiotları içinden, yosunlar ve zemini kaplayan iğne yapraklar üzerinden koşup duran çocuklara yolu gösterecek, çünkü ormandan bir çıkış yolu olacaktır mutlaka.

Ve orınanın göbeğindeki bir yol kavşağında, Hansel ile Gretel, önüne beyaz atların koşulduğu bir araba görüyor, ama hiç şaşırmıyorlar. Arabacı yerinde kimse yok; dört atlı bir araba, gümüş kakma çivilerle süslü her yanı, sanki bir şato beyi yollamış gibi oracıkta bekliyor.

Kıratlar burunlarından soluyor, ışıl ışıl parıldıyor koşumları. Birden kupa arabasının kapısı açılıyor; çocukları tekrar gördükle-

rine sevinen Jakob ve Wilhelm Grimm, güler yüzle selamlıyor onları. Kendileri de, Hansel ile Gretel gibi Biedermeier modasına göre giyinmişler: Yüksek şapkalar, kırmalı dantel yakalıklar, kadife ceketler kenarları kordonlarla çevrilmiş cepler; Hessen'de ve diğer yerlerde orman henüz ormanken masallar derledikleri dönemden kalma sararmış gravürlerden aşinası olduğumuz bir kılık kıyafet.

(Bizim Bay Matzerath'ın düşüncesine göre, filmin burasında söylenecek fazla bir şey yokmuş artık.) Ama ben yine de Wilhelm Grimm'e, "Gelin içeri, yanımıza oturun!" cümlesini söyletmekten kendimi alamıyorum. Jakob Grimın de çocukları arabaya buyur ederken filmde altbaşlık oluşturan şu sözleri söylüyor: "Şimdiki zaman yaşanacak gibi değil. Kimseler görmek istemiyor artık bizi."

Bunun üzerine Hansel ile Gretel güzel güzel diz kırıp Griınn Kardeşler'i saygıyla selamlayabilir ve iki sesli şöyle diyebilirler: "Öyle büsbütün kaybolmadığımız içimize doğmuştu zaten."

Çocuklar arabaya biniyor; araba, arabacısız, yalnızca dört kıratın kılavuzluğunda geçmişten içeri yol alıyor, yüzü ileriye dönük, atlar tarafından geriye çekilip götürülüyor. Eğlenceli bir yolculuk; arabadakiler, yolda halktan değişik insanlarla karşılaşıyorlar.

Çok geçmeden ormanı geride bırakan, ama ardından çayır çimenler ve ekili tarlalar arasından bir diğer ormana doğru uzanan engebeli yolun sağında ve solunda üzerlerinde eski moda giysiler, partallar ve üniformalarla adımlarını açmış yürüyen, adım adım zahmetle ilerleyen, kuş gibi uçup giden, yanlarında ağır yükler taşıyan insanlar; çalı çırpı yığınının altında iki büklüm bir nine, bir arı kovanıyla bir adam, sırtında bir küfeyle bir kadın, bir köylü, boynunda iple bir dana, dünyayı gezip görmeye çıkmış iki zanaatkâr delikanlı, kaz çobanı bir kız, dilenci bir oğlan, ayrıca yersiz yurtsuz kişiler, jandarmaların sıkı gözetimi altında ilerleyen zincire vurulmuş mahkûmlar.

Ne var ki, Hansel ve Gretel'le Griınn Kardeşler'in bulunduğu araba geriye doğru çekilip götürüldüğü için yolda karşılaşılan in-

sanlar da adım adım geriliyor; yaşlı nine çalı çırpı yığınıyla, arı kovanını taşıyan adam arı kovanıyla, çömlekçinin karısı sırtındaki küfeyle, köylü de boynundaki iple dana tarafından çekilip götürülüyor adeta. Zanaatkâr delikanlılar da şarkılar söyleyerek geri geri yürüyorlar. Kız, kazları önüne katmış gerisin geri ahıra götürüyor. Dilenci oğlan da geri geri giderek sağa sola el açıyor. Öyle umuluyor ki, gerileye gerileye yol alınıp bir varmış bir yokmuş ülkesine hele bir varılsın, yersiz yurtsuzlar yere yurda, jandarmalar daha çok maaşa kavuşacak, mahkûmlar da zincirlerinden kurtulacaklar. Geçmiş, öylesine çok şey vaat ediyor işte.

Sessiz film Grimm Ormanları, burada son bulabilir. Ölen ormanı ve can çekişen masalları konu alan sessiz filmin yüzü geriye dönük sonunu fazlasıyla vaatkâr, umutlarla bezenmiş ve yeterince hazin bulmayanlar, bizim Bay Matzerath'ın tavsiyesine uyarak gazeteyi açıp Şansölye'nin söylediklerini öfkeden kafalarının tası atana kadar okuyabilir. Kesin olan bir şey varsa, Hansel ile Gretel masalının sonuna gelinmiştir.

Ah ah, farecik dostum! Üçüncü Program'dan başka ne kalıyor bize? Tüm umutlar uçup gitti. Rüyamda kimi karşıma alıp da ona diyeceğim ki: Henüz varız bizler! Yaşıyoruz! Var olmak istiyoruz ve var olacağız...

Orası öyle, Malskat var henüz, şimdi'ye dönüşmüş o pek çok geçmişten perişan halde, Lübeck dolayında ve birbirlerinin karşısına her defasında sözde başka bir Almanya çıkaran iki devletin ölümcül kesinlikteki sınırının yakınında, Deepenmoor'daki bir adada oturuyor. Sonuna kadar sahtekâr kalan çağdaşlarını gömdü, dürüst bir sahtekâr olarak kendisi yaşıyor henüz, sıkıntı içinde, ama yine de herkesten saygı görerek; oysa Koca Tilki ve o Saksonya aksanıyla Sivri Sakal, aklımıza geldikçe öğürecek gibi oluyoruz.

Sonra, fare dostum, yalnız Malskat'ın değil, bizim Bay Matzerath'ın da hâlâ var olduğunu ve piyasada aranan video kasetleri ürettiğini ileri sürersem, aynı şekilde var olup ancak zaman za-

man uzay kapsülündeki koltuğa geçip oturan bana inan ki, gerçekten böyledir durum. Sana o pek sevdiğin peynir kırıntılarından getirdim. Seni sevip okşayarak, seninle tatlı tatlı konuşarak, altına taze talaşlar serperek kendimi kanıtlamaya çalışıyorum sana karşı. Eskisi gibi yine var olan Damroka da, elinde kahve bardağı, şöyle bir uğruyor ve nasıl birbirimizle konuşup söyleştiğimize bakıyor.

Kala kala yapılacak tek şey kalıyor geriye: Her şeyin bir yanılsama ve günbatımından sonraki alacakaranlık olduğu tezini çürütmek. Tezde ileri sürüldüğüne göre, bizler bundan böyle var olmaktan çıkmışız, biricik gerçek farelerin düşlerinde sözde bir yaşam sürdürüyormuşuz yalnız; fareler bir vakit var olan bizleri habire yeniden bulup ortaya çıkarıyor, böylece insanın bir imge olarak belleklerinden silinip gitmesini önlemek istiyorlarmış. Kasten beni, seni, senin açık kafesini, peynir kırıntılarını, Deepenmoor'daki adasında günlerini geçiren Malskat'ı, aynı şekilde Damroka'nın kısa süreli ziyaretlerini, medya delisi Bay Matzerath'ı görüyorlarmış düşlerinde ve yiğit spikerleri, hayatın devam ettiğini, yaşamanın ve herkes İçin Okul Radyosu'nu dinlemenin zahmete değer olduğunu ileri süren Üçüncü Program'ı görüyorlarmış: Bir lokma da olsa, umut varmış henüz.. Yeter ki istensin, akıllı ve özverili davranılarak, düşüncelerde geniş kapsamlı bir değişikliğe gidilerek tüm tehlikeler savuşturulabilir ve o zaman planlanabilirmiş gelecek. Tüm kuşkulara karşın iki bin yılına çıkılacağı kuşkusuzmuş. Hatta denildiğine göre, arta kalan ormanların üzeri, koruyucu bir zarla kaplanabilir, büyük yerleşim bölgeleri için yine temiz hava, gerektiğinde kullanılmak üzere cam fanuslarda depolanabilir, teknolojisi sayesinde kazınabilirmiş açlığın kökü; çok geçmeden insanı sürekli barışçıl durumda tutmanın yolları keşfedilecek, ya da geriye döndürülebilecekmiş; bütün yapılacak şey, Üçüncü Program'da belirtildiğine göre, böyle bir şeyi istemek ve bir an önce düşüncelerde değişikliğe gitmekmiş.

Böylece, gelişim süreçleri ilerleyip duran biricik gerçek farelerin düşlerinde yaşamımızı sürdürmekteyiz. Watsoncrickler boyu-

na daha çok şeyi sahiplenmekteler, diyor dişi fare. Bizim Bay Matzerath'ın video filminde geleceğe yönelik bir beklenti olarak seyircilere sunduğu şey, çok iyi örgütlenmiş gerçek bir olaya dönüştü: Watsoncrickler Danzig-Gdansk bölgesinde öyle bir vergi sistemi geliştirdiler ki, insan farelerin bol bol besine kavuşmasını, tarımla uğraşan fare topluluklarının ise toprak sahibi olmalarını garantiliyor.

Aradaki güç ilişkileri, nasıl düzenlenirse düzenlensin, mülkiyet sorunu çözümlenmeden olmuyor anlaşılan; bundan böyle insan sonrası dönemin de savunduğu bir görüş. Farelerin düşlerinde yaşayan bizler, düşlerimizde yaşayan fare insanlar üzerinde yapıcı bir etki gücüne sahip olabilir miyiz? Kendisini daha önceleri sakallı bir adam olarak resme geçirmemize Tanrı baba hiç sesini çıkarmamıştı çünkü.

Büyüyor. Benim Noel farem elle tutulup gözle görülür şekilde büyüyor. Hayretler içinde bırakıyor beni. Oysa biliyorum ki, adi göçebe fareler, aynı şekilde deney fareleri yaşamlarının ilk üç yılında sürekli büyür. Büyümesini kaygıyla izliyorum Noel faremin. Bakarsın, bir gün gelir, var olmaktan çıkıverir, sırt üstü yatakalır, kaskatı kesilip kuyruğu titretir. Noel'de kendim için ne dilerim farecik olmazsa, zaman aşımına uğramış öyküsüyle Malskat'tan, video pazarında bizim Bay Matzerath'tan, arada bir beni görmeye gelen Damroka'dan ve Üçüncü Program karşısında tüm düşlerden kapı dışarı edilmiş benden gayrı kimse kalmazsa ortada?

Dişi farenin ileri sürdüğüne göre, Watsoncrickler, Neptün çeşmesindeki fıskiyelerle Sankt Marien Katedrali'ndeki orgu yeniden çalışır duruma getirmeyi başarmış; beri yandan, Polonya'dan döner dönmez, bizim Bay Matzerath, büyük annesinin yüz yedinci doğum gününü önceden görüntüleyen video kasetini piyasaya sürmek istiyor.

Sankt Marien'deki org, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru yangında harap oldu; ne var ki, insan çağının sona ermesinden kısa süre önce Yuhanna Kilisesi'nin yangından kurtulmuş org bölümüne yeni bir org yerleştirildi.

Şimdilerde bizim Bay Matzerath, Adanauer-Malskat-Ulbricht üçlüsünü ele alacak birkaç bölümlük bir dizi yapmaya niyetleniyor. Film, "Sahtekârlar İş Başında" ya da sadece "Sahte Ellili Yıllar" ismini taşıyabilir.

Dişi farenin dediğine göre, Watsoncricklerin her pazar kendileri için verdikleri org konserlerini seve seve gidip dinliyorlarmış.

Geçenlerde Ressam Malskat'ı Deepenmoor'da kaldığı adada gidip görmüş bizim Bay Matzerath; yolculuğu, sürücüsü Bruno ile Mercedes arabanın içinde yaptığını söylemek gereksiz. Adayla arada bir köprü olmadığını gören Oskar. "Gel al beni!" diye seslenmiş karşıya. Malskat da kambur cüceyi sandalla gelip almış, Bruno ise Mercedes'in yanında kalmış.

Her zaman işini bilen Üçüncü Program'da Bach çalıyor şu an: Fa Major Toccata ve Fuge F-Dur. Ama Buxtehude'yi de, diyor dişi fare, Watsoncrickler biliyor. Adadaki iki yaşlı bay arasındaki konuşma, sır olarak kalmamalı.

Biri, sanki pek kısa süre hareket etmesi kendisi için yeterliymiş gibi daracık odada bir aşağı, bir yukarı gidip gelir ve elini kolunu oynatarak usta bir hatip gibi konuşurken çok eskiden kalma yün şapkasını kulaklarının üzerine indirmiş, öbürsü onu dinledi. Biri şöyle dedi: "Aslında ölen ormanın filmi yapılacaktı, ama sizin konu ağır basıyor." Öbürsü sustu.

"Bunların tümünü, korodaki ermişlerle Grimm ormanlarının yok edilişini birlik ve bütünlük içinde ele almak gerekiyor," dedi kambur cüce, odanın içinde bir aşağı bir yukarı gidip gelirken. Başına yün şapkasıyla ressam Malskat ağzını seyrek açıyor, olsa olsa kendi mesleğini ilgilendiren ayrıntılarda bir iki laf ediyordu.

Arada her ikisi konudan biraz uzaklaşmak ya da yeni bir şevkle konuya girmek için çocukluklarından dem vurdu, unutulmaz kentler olarak niteledi Danzig ve Königsberg'i. "Benim zavallı anneciğimin," dedi biri, "üçüncü yaş günümde bana beyaz-kırmızı lake bir teneke trampet armağan etmesi hayatımı değiştirdi, o gün bugündür hiç büyümedim artık." - "Henüz küçükken çok resim yapardım", dedi öbürsü. "Resimlerimde babamın antikacı dükkâ-

nındaki eski ustaların levhalarını örnek alırdım." Ardından her ikisi, çocukluklarını yine bir kenara bıraktı, birkaç cümleyle savaş yıllarını kapayıp onu izleyen karaborsa dönemini sefil, ama eğlenceli bir dönem olarak nitelendirerek soluğu yine ellili yıllarda aldı.

"Doğrusu," dedi biri, "The Platters adındaki bir dörtlü grup tarafından sık sık çalınıp söylenen ve -mutlaka anımsayacaksınız, azizim Malskat- o hayli inandırıcı The Great Pretender ismini taşıyan Amerikan şarkısı, iki Alman devletinin ulusal marşı olabilirdi, pek tabii çoğul şekliyle."

Derken biri "We are the great Petenders" diye söylemeye başladı şarkıyı, bunun üzerine öbürsü ellili yıllarda moda olmuş, güftesinde bir ödeme sorununa yer verilen bir karnaval şarkısını söylemelerini önerdi.

"Yeni medyadan, video tekniğinin iç içe geçmiş sahnelerinden yararlanan filmim", dedi Bay Matzerath, "yalan dolan, hile hurda konusunda bilgisi bulunmayan özellikle genç insanların gözlerini açmayı ve onlara büyük sahtekârlıklar dönemini tanıtmayı amaçlıyor."

"Ben," dedi ressam Malskat, "büyük sahtekârlıktaki katkımı ne de olsa kendi elimle açığa çıkardım. İşi daha fazla sürdürmek, çekiciliğini yitirmişti ansızın."

Bunun üzerine, uzunca bir konuşma için hazır bekleyen bizim Bay Matzerath, sanki karşısında ressam Malskat yokmuş gibi: "Filmde kırklı yılların sonunda çıkacağız yola," dedi. "Yani örnekleme yöntemiyle bir olay yerinden bir ötekisine atlayacağız; Lübeck'teki Sankt Marien Kilisesi'nde büyük iskelenin nasıl çatıldığını gösterecek, ardından iki alman devletinin ilanı hazırlıklarını getireceğiz görüntüye, devletlerin birinde parlamentoda sergilenen gayretkeşliği, öbürsünde Pankow ile Karlshorst arasındaki harıl harıl gidip gelmeleri gösterecek, böylece üç düzlemde çalışıp tüm Almanya'ya özgü sahtekârlığın giriş bölümünü yaratacağız; bu arada Ruslarla Amerikalılar ve sanat uzmanları işin başından beri ortada birtakım oyunların döndüğünü sezecek, ama

uzun süren her oyunun zamanla inandırıcı bir gerçeklik kazanacağına bir türlü inanmak istemeyecekler. Sankt Marien kilisesinin duvarlarındaki eski fresklerin tek kanıtı, duvarlardan toz halinde dökülen boya kalıntısı olduğu için, Doğu Prusyalı bir ressamın eli, cüzi bir saat ücreti karşılığında sütunlardaki Gotik ermişleri hiçten var etmesi, hiçten değil, çocukluğundan beri zenginleşip duran sanat hazinesinden çıkarıp ortaya koyması gerekiyor. Aynı şekilde burada Ren-ruhanileri, orada Saksonya-Prusya damgasını taşıyan, öncelerde görülmüş düşler gerçekleşmeye başlıyor. Biri Kızılderili, öbürü Alman küçük burjuva görünümünü sergileyen iki devlet adamı, ellerine geçen bu kadar çok fırsatı hanidir bekleyegelmişlerdir; Gotik aksesuarlı ressamın eline daha hiç böylesine geniş bir alan buyur edilip verilmemiştir. Politik alandaki düzenbazlıklar cumhuriyet diye nitelenir, duvar resimleri de: Lübeck mucizesi. Gerçi gerek buradaki, gerek oradaki, gerekse kora kemerindeki gamalı haçlar kalem keskiyle kazınıp uzaklaştırılır, gerçi burada demokrasi, orada komünizmle iyice karıştırılıp sütlü çorbaya benzetilmiş bilgiler kaşıklanır sürekli; ama yeni ön cephelerin arkasından daha uzun bir süre dünün haykırışları duyulur, kapıları önce titizlik gösterilerek duvarla örülmüş bodrumlardan cesetlerin kokusu gelir; Lübeck'teki ruhban sınıfından bazı kişilerin pislik rengindeki saygınlığı, ele geçirilmiş yeni masumiyet içinde Tanrı'nın hoşuna gidecek gibi yerleşilmesini güçleştirir. Ne var ki, düzenbazlık başarıya ulaşır! Daha kısa süre önce el açıp hoşgörü dilenen yenilgiye uğratılmışlar, yenilgiye uğratanların gücüyle donanmıştır. Başa iş açmak ne demek! Askeri bakımdan yine aklı başında kişiler gözüyle bakılabilir kendilerine. 'Kalkınıyoruz! Kalkınıyoruz!' diye bağırır, 'İşler yine açıldı!' diye seslerini yükseltirler. Bir borçtan ve ödenecek borç taksitlerinden söz açar gibi söz açarlar suçtan. Pek kısa süre sonra buradakiler kendilerini yenilgiye uğratıp zamanla bitkin düşmüş ülkelerden daha yoksul sayılamayacakları bir hayat standardına kavuşur, çok geçmeden oradakiler kendilerini yenilgiye uğratan komşularından daha varlıklı kişiler olup çıkar. Beri yandan, Lübeck'teki

Sankt Marien Kilisesi'nin duvarlarındaki freskler, o vakte kadar görülmedik bir bolluk dönemini yaşar. Gotik sanat, gıdım gıdım çıkarılmaz elden, bol keseden harcanır. Dört bir yanda kol gezen geniş çapta bir düzmeciliğin önünde duygulanmışlık içinde dikilen, yere kapanan, diz çöken insanlar. Bir yenilginin bu kadar çabuk tersine dönüşmesine tüm dünya parmak ısırır. Yıkıntılardan dirilip kalktık ayağa! Yine saygın kişileriz! diye şarkılar söylenir, bağırılır, karşılıklı omuzlara vurulur. Var mı bizim yaptığımızı yapacak biri! Daha dün ne berbattı halimiz, ama bugün! Evet, doğru, üzüntü veren bir işçi ayaklanması güzel havayı bulutlandırır karşıda; burada ise gür sesle değil de daha çok mırıldanılarak 'benden paso' diye bağırmalar, silahsızlanmaya karşı protesto gösterileri. Bir sürü skandal, bir sürü tatsız durum. Ama nerede yok ki bunlar! Bir yaramazlık yapılmasın, büyük galip devletlerin uslu çocuğu olarak kalınsın, kimsenin iskeleye tırmanmasına izin verilmesin, sık sık ilk işçi ve köylü Alman Devleti'nden, bizim özgürlükçü demokratik temel düzenimizden ve Kuzey Almanya Gotik sanatının çığır açıcı gücünden söz açılsın yeter ki, düzenbazlık dört bir yanda kutsanacaktır. Bonn'da, Pankow'da, Lübeck'te olan budur, hatta Lübeck'teki yedi yüzüncü kutlama töreninde usta düzenbaz Adenauer bile oyuna gelir. Yoksa ihtiyar tilki, düzenbazlığı sezmişti de, sergileniş biçiminden hayranlığını mı esirgeyememişti? Sözde 'Bunun güzel üstesinden gelmişsiniz!' demiş ve bunu söylerken Katolikçe göz kırpmış..."

Bizim Bay Matzerath, ara verdi konuşmasına. Malskat'ın alçak tavanlı odasında ufak adımlarla bir aşağı, bir yukarı gidip geliyor, Sahte Ellili Yıllar isimli video filmiyle ilgili olarak lafı uzatmadan bazı eklemelerde bulunuyordu: Filmde o yılların moda ve zevkini de görüntülemek gerekiyor aslında. Yalnız, onsuz yapılamayan böbrek biçimindeki masalar ve büyük boyutlarda çizilmiş o içi tam takır soyut resimler değil, Messerschmidt firmasınca üretilen mobiletler ve Borgward saltanat arabaları da filmde yerini almalı. İki ordunun giderek büyüyüşü ayrıca. Sonra, şarkı söylenmeli, Capri'de güneş batıp denize gömülmeli sürekli olarak, Fritz Wal-

ter futbol oynamalı, dört bir yanda makam ve rütbe sahibi kişiler kılığında katiller aramızda kol gezmeli. "Evet, evet!" diye sesini yükseltti bizim Bay Matzerath. "Arka planda cinayetin, bu durdurulamayan saatin tik takı aralıksız işitilmeli. Ne diyorsunuz, azizim Malskat, güya siz sütun başlıklarındaki bazı süslemelerin, aynı şekilde ermiş fresklerinizden bazılarının drapeleri içine dışardan keşfedilmeyecek gibi fareler yerleştirmişsiniz, tekli çiftli fareler...."

Malskat, doğru olmadığını söyledi bunun. Bir yığın uydurma hayvan, evet, örneğin Schleswig'teki manastırın haç tonozlu galerisindeki hindiler onun elinden çıkmıştı; ama fareler, hayır, böyle bir şey yapmak rüyasında bile aklına gelmezdi.

Bir vecd hali, ikisinin üzerine bir toz bulutu gibi çökmüş, düşünceleri onları alıp gerilere götürmüştü. Yaşamını bir makaradan sağar gibi istasyon istasyon geriye doğru katetmek, özellikle bizim Bay Matzerath'ın hoşuna gitmiş olabilir. Derken Bay Matzerath, altın çerçeveli gözlüğünü aldı gözünden; tüm mucizelerin içyüzünü keşfeden mavi gözlerini açığa çıkardı. Ressam Malskat'ı pek yakında kutlanacak doğum gününe damdan düşer gibi davet ederek şöyle dedi: "Azizim Malskat, sahteciliğinize hiç ilişmeyecek, bırakacaktınız öyle." Bunun üzerine Malskat: "Haklısınız belki," dedi. "Ama ne yaparsınız işte, dürüstlüğüm baskın çıktı."

Kilisedeki amin gibi
Önceden belirlenmiş her şey. Bu yüzden
Pek çok kitapta, sürükleyici filmde
Çoktan gerçekleşti sonumuz,
Hameln'deki önceden belirlenmiş olay gibi
Bir efsaneye dönüştü şimdi.

Çünkü çocuklar fareleriyle otururken
Kalvarie dağında hapsedilmiş ve zaman
Bir türlü geçmeyi bilmiyorken,

Fısıldadılar birbirlerine: Bu sonumuz değil.
Aramaya çıkacaklar bizi ve
Bulacaklar kesin.

Hamelnli sakinler, çocuklarını farelerle
Dağa gömen ve çıkış yerini duvarla ören,
Karar verdiler aramaya çocuklarını,
Arıyormuş gibi yaptılar gerçekten
Baktılar sağa sola, seslendiler: Sizi
Bulacağız kesin.

Çocuklardan yalnızca biri şöyle dedi faresine:
Bizi bulmayacak kimse, çünkü arayan yok
Böyle olacağı, biliyorum ben, belirlenmiş çoktan.

Beyaz kâğıt üzerine çizebilirim resmini: Rüyama giren dişi farenin bukle bukle saçları var ve giderek insanlaşıyor. Laf arasında yeni İsveçli Watsoncricklerin Danzig-Gdansk'ta hoşgörülü bir yönetim uyguladıklarını ve şiddete başvurmadan işin içinden çıktıklarını söylemekle kendi hesabına konuşuyor. Ne Noel faresi ne de artık çıplak kuyruğuyla dişi fare benim gece ve gündüz düşlerimi şenlendirmekte; daha çok, bu fare insan, güzelim bukleleriyle bana Damroka'yı anımsatıyor. Aslında insan soyu yeryüzünden silinip giderken bir araştırma gemisinde bulunan Damroka da öbür kadınlarla yok olmuştu, ama derken Damroka'nın yolladığı bir kart gördüm rüyamda, kartta bir mektup yollayacağını vaat ediyordu; sonra da ansızın yine çıkıp geldi, evde şimdi.

Sabırla beni dinliyor. Şikâyetlerimi anlıyor, o görkemli gerçekliğini yadsımamı anlayışla karşılıyor. Sürekli yeni şekiller vermekten hoşlanıyor saçlarına. Sevgilim, diyor, yalnızca düşlerde, yalnızca benim düşlerimde yaşaman ve düşlerimin dışında var olmayacağın için sorumluluk, diye bir şey tanıman yetmez mi sana?

Ben, diye konuşan onun düşlerinde yaşamak hoş bir şey. Bana her şeyi gösteriyor: Danzig'in Hakkent kesimindeki sokaklarda iki ayak üzerinde yürüyen Yeni İsveçlileri. Onların çiftler halinde yanlarında yavrularıyla -şu fare insanlarının çocukları gerçekten sevimli şeyler- Uzun Sokak kapısıyla Uzun Pazar arasında bir aşağı, bir yukarı gezinmelerini. Normal farelerden iz eser yok. Yalnızca fare insanlar denetlemeci olarak -ikili oluyor denetlemeciler hep- çevredeki araziyi Weichsel ırmağının aşağı bölgelerini, Kaşubya'yı dolaşmaya çıktıklarında, normal fareler görüntüye geliyor.

Farelerin tarımsal çalışmalarını güler yüzle ve dikkatle denetim altında tutuyor Watsoncrickler. Bol bol tavsiyelerde bulunuyor, pek çok şey biliyorlar. Hâlâ, arpa ve mısır ekimi başta gelmekte, geniş ve engebeli bir arazide ayçiçekleri ışıl ışıl parıldamakta. Hâlâ, ayçiçeği gömeçlerinin arkasına gizlenen genç fareler güvercinleri, serçeleri ve diğer zararlıları yakalayıp yakalayıp götürüyor.

Şöyle diyor Yeni İsveçliler: Fare topluluklarına yumuşak davranmaya çalışıyoruz. Ne de olsa yalnız kendilerinin değil, bizim de geçimimizi manipülasyona uğramamış fareler sağladı; henüz biz bir avuçken ve güçsüz durumdayken, işimizi bitirebilirlerdi, ama yapmadılar bunu. Bize kucak açtılar. Çan sesleriyle karşıladılar bizi. İnsanların ıslah edilmiş türü olduğumuzu anladılar. Özledikleri, senin dönüp gelmen değildi, sevgilim; tüm yakarışları ve ilahileri bizim gelişimizi sağlamaya yöneltti. Bana ayinlerden söz tmiş, farelerin tapınmasına aklınca Katoliklik damgasını vurmuştun. Saçma! Batıl inanç! Bizler, onların toplantılarına yeni düzen getirdik, bir reformasyon adeta.

Derken Sankt Marien Katedrali'ndeki değişiklikler belirdi gözlerimin önünde. Ayakları dibinde büzülmüş Oskar'la Anna Koljaiczek'in mumyası, ayrıca mihraptaki bütün süsler, duka altınları, beyaz-mavi Şirinler, kılıfıyla gözlük, mektup açacağı, takma dişler, metal Solidarosc yazısı, Polonya hükümetinin nişanı ve Oskar'ın yüzükleri kayıplara karışmıştı. Soğuk bir katılık ve Protes-

tanca bir boşluk kilisenin içinde egemenliğini sürdürüyordu. Mihrapta yapılacak işleri, sanki biri öbürsüne gözcülük etmesi gerekiyormuş gibi iki Yeni İsveçli bir kılı kırk yararlık ve uyuşuklukla yapıp çıkarıyordu. Ne var ki, minberden o benim güzel bukleli sevgilim, kilisede toplanmış farelerin karşısında konuşuyordu habire; konuşmasında sürekli çeşitlemelere başvuruyor, hep çaba harcamaktan ve çalışıp didinmekten söz açıyordu.

Mihraptan ve minberden kasvetli bir resmiyet havası çevreye yayılıyor, kilisedekilerin üzerine bastırıyor, farelerin bellerine doğrultmasına izin vermiyor, onları işte öylesine sinip pusmuş durumda tutuyordu. Ayrıca ilahilerinde asla Gregoryen bir eda sezilmemekteydi. Söyledikleri ilahiler kıtalardan oluşuyordu. Bir ara Sağlam bir kale ya da siz bir avuç insan, düşmeyin umutsuzluğa sözlerini işitir gibi oldum. Ama ilahilerin bildiğim sözleri bana tümüyle şirinleşmiş gibi geldi; her üç sözlükten biri, kendisinde Watsoncricklerin o yumuşak damaksı mırıldanmasını barındırıyordu. Söylenen ilahilere benim de katılmak geldi içimden.

Bu ikinci sessiz değişimi, dedi manipülasyonlu Damroka, ama kendi aksanında bir değişme yoktu; olsa olsa R'leri tıpkı Batı Pomeranya'da öteden beri yaptıkları gibi ağzında yuvarlıyordu. Birden orgun önündeki bankta oturuyor buldum kendisini; Manippellerin boyu bosu dikkate alınarak küçültülmüş bank ve nota sehpası, orgun devcileyin borularının yanında minicik kalıyordu. Org çalmak, sanki kendisi için nefes alıp vermekten farksızmış gibi elleri ve ayaklarıyla doğaçlamadan bir şeyler döktürüyordu; bütün bunlar da o üç harfli DNA sihirli sözcüğüyle başarılmıştı.

İsa, benim kıvancım ilahisi üzerinde çeşitlemelerde bulunurken, bir yandan da şöyle söylediğini işittim: Ne diyecektim, o tüyler ürpertici mumyayı ve mumyaya dönüşmüş o cüceyi kaldırıp atmadık kiliseden. Her ikisini de org locasının en dip köşesinde bulacaksın; artık yüzlerine pek baktığı yok kimsenin. Senin de bildiğin gibi, kaba kuvvete başvurmadan işin üstesinden gelmeye çalışıyoruz. Karşı tarafı sıkıntıya sokmayan, ağır tempolu geçiş dönemlerinden yanayız. Aklın ve mantığın gösterdiği doğrultuda

davranıyoruz, bu yüzden de her iki mumyaya tapınmayı yasaklamadık, böyle bir tapınmayı hoşgörüyle karşılıyor, hatta belli günlerde zorunlu kılıyoruz; Kızılca Kıyamet'in koptuğu gün de bunlardan biri örneğin. Her yıl o gün, ayrıca bizim burada karaya çıkışımızın yıl dönümlerinde mumyaları fare topluluklarının tapınmasına açık tutuyoruz. İnsan vücutlarının bu en son kalıntılarından caydırıcı bir etki yayılıyor, bu da geç kalmış bir sezinleme, bir kavrayış olarak yarardan uzak değil. Minberden hep söylüyorum: Bir daha hiç böyle şey olmamalı. Bakın görün işte, şu insanlar işi nereye vardırmışlar! Mumyalar bize o korkunç olayı anımsatmalı, uyarmalı bizi. Bakın görün işte, ne feci!

Ve bukleli dişi insan fare, bana da aydınlatıcı sözler söyledi. Elleri ve ayaklarıyla org çalmasını sürdürerek şöyle dedi: İçimizdeki fare katkısını onaylayıp benimsemekle gerçekten insanlaşıyoruz. Beri yandan, içimizdeki insan katkısının bilincine varmamız, fareliğin bizim için önem kazanmasını sağladı. Aslında her ne kadar insanoğlunun ürünleriysek de, geriye baktığımız zaman kendilerine acımadan duramıyor, yaratıcılarımızdan daha çok şey biliyoruz. Onlar kendi kazdıkları kuyuya düştü; oysa biz, içimizdeki fare katkısı sayesinde yarınlara çıktık.

Derken org çalınayı bıraktı benim Damroka; fare yüzünü, ayrıca iki yandan aşağılara dökülen görkemli saç buklelerini bana döndürerek konuşmasını sürdürdü: bu da, kendisini sık sık pek yakınımda düşlediğim sen sevgilimi, dünya durdukça içinde saklayacak o son uyduya gruplar halinde tapınan fareleri ilgiyle, ama belli bir uzaklık gerisinden izleyişimizin bir başka nedeni işte. Bizler sendeki hoşnutsuzluğun farkındayız. Şikâyet ve isteklerinin neler olduğunu biliyoruz. Nerdesin yeryüzü! Cevap ver yeryüzü! diye bağırmaların, bizi sana ilişkin espriler yapmaya ayartıyor bazen. İnsanların hâlâ yaşadığını, etkinliklerinin sürdüğünü ve kafalarının düşüncelerle dolup taştığını bir kapsül içinde düşleyip durman, senden bize de geçiyor. Hırsını, öfkeni iyi anlıyoruz. Geç kalmış pişmanlığının şaşılacak yanı yok. Damroka'nın ardından yas tutuşun, doğrusu dokunuyor bana.

Başımı ve başımla beraber tüm yalnızlığımı onun bukleleri içersine gömebilirdim hani; ne var ki, gülmeleri karşısında yılgınlığa kapılıyordum. Hâlâ orgun başındaki sırada oturuyordu, ama elleri kucağındaydı şimdi ve şöyle dedi: Sen, insansı erkekliğinin ve o sıkıcı kadın masallarının gerçekliğini ikide bir ileri sürmüyor musun, gülümsemeden yapamıyoruz kuşkusuz; oysa senin sevgilin olan ben, ayrıca bütün İsveçli Manippeller, ayrıca bize emanet edilmiş fare toplulukları, senin düşlerinin ürünleriyiz, yerlerini başkalarının alabileceği düşlerinin.

Ansızın sert bir tonla şöyle söylediğini işittim: Buna bir son vermelisin! Bahane kabul etmeyiz. Bakarsın, aklımıza eser sonra, seni unutabilir, seni bundan böyle komik bulmaz, senden başka şeyleri, örneğin memeli mavi atsineklerini düşümüzde yaşatabiliriz. Umarım, bizim bu küçük uyarılarımıza kulak verirsin.

Derken kavgaya tutuştuk. Ben bağırdım: Yok asla öyle bir şey, senin o beyinsiz atsinekleri yok!

Damroka karşılık verdi: Pek yakında sen olmayacaksın artık!

Kendisini yatıştırmak için aşağıdan alarak: Tamam, Damroka, tamam! dedim. Bırak bu tehditleri lütfen!

Damroka yumuşamadı ve yeniden düğmelerin hepsini çekip çalıştırdı orgu: Bir uyarı yalnızca, sevgili dostum, nasıl bir uçuruma yuvarlanacağını anlayasın diye, eğer ben...

Konuşmasının gerisi org sesinin uğultusu içinde kayboldu. Yavaşça, belki de pek yavaş -ama o yine de işitiyordu beni- şöyle dedim: Yapma sakın, ne olur, yapma! Bak, seni hâlâ güzel buluyorum. Seni tüm somutluğunla, olduğun gibi düşümde yaşatıyorum. İşte öylesine gönlümü kaptırdım sana, senin için yanıp tutuşuyorum. Siz Nippellerin boyları kısaymış, olsun. Alışkınım ben, uyum sağlarım. Hatta senin faremsi yüzünün karşısında bile sevgim ürküp gerilemez. Oturduğun sıra o kadar küçük ve cinsel organın o kadar dar olmasa, birbirimize sokulur, iyice sokulurduk birbirimize, tek vücut olurduk.

Bach ve Buxtehude müziğini bastıracak gibi yüksek sesle konuştuğumun farkındayım: Evet işte, seni, yalnız seni istiyorum,

yalnızca seni! Sevgi denen şeyi hiç bu kadar güçlü bir şekilde duymadım içimde. Aklına ne gelirse olurum, kocan, soytarın, tanrısal nişanlın ya da. Seni kıtır kıtır yiyecek, etinle kemiğinle yiyip yutacak kadar güzel buluyor, seviyorum... Ama benim bu bir lokmacık gerçekliğini çok görme bana, olmaz mı, sevgilim! Benim olan bir şey bu. Ondan vazgeçemem, anlıyor musun! İstediğin kadar farece yüzüme gül, dil dök, kandırmaya çalış beni, buna izin veremem. Uyanır uyanmaz, düğmeyi çevirip Üçüncü Program'dan varlığının onayını alacağım. Her şeyin bir çaresini buluyor Üçüncü Program, insanın içine su serpiyor ve sırtını mantığa dayıyor hep. Diyelim, yarın Brüksel'de hangi kararın alınacağını önceden söylüyor size. Bu da, ne kadar cılız olursa olsun çok geçmeden sürekli görüşmelerin başlayacağı konusunda insana umut veriyor. Ne de olsa sağda solda bir kıpırdanma seçiliyor yine. Faizler düşürülüyor. Papa'nın ziyaret edeceği bir sürü yer var. Yaz sonu indirimli satışları piyasaya canlılık getirecek. Ve bizim Bay Mazerath doğum gününü kutlayacak, altmış yaşını dolduruyor yakında; şenliğe seninle ben de, evet Damroka, biz de yürekten çağrıldık. Ama bakıyorum, sen hiç oralı olmuyorsun, bütün bunlar -Papa, Brüksel, yaz sonu indirimli satışları- bir kuruntudan, yalnızca bir hayal ürününden başka şey değil sanki...

Ansızın org sustu. Bir yankılanmadan eser yok. Bir korku düştü içime. Ne kendisi, ne oturduğu minicik sıra vardı ortada. Yine uzay kapsülünün içinde kayışlar, kemerlerle koltuğa bağlı, sesini işittim. Beni üzüntüye boğarak çekip gitmiş, görüntüsü monitörün ekranını tümüyle kaplamıştı. Kekeledim: Ama benim bütün istediğim, orta vadeli birkaç veri...

Bu, ağızda yuvalanan R. Onun Batı Pomeranya damgasını taşıyan sesi: Karman çorman konuşup durması. Sizin de, Üçüncü Program'ınızın da bundan böyle yalnız bizim düşlerimizde var olduğunu yavaş yavaş anlaman gerekiyor artık. Ya da -sevgi bir yana- daha açık söyleyeyim: Biz ve bize emanet edilmiş fare toplulukları, sizleri, siz kendilerine Tanrı gözüyle bakan, kendi kendilerini yıkıma sürükleyenleri anınsamaya istek duyduğumuz süre

insan varlığından söz açılabilir, yani sen de giderek zayıflayan bir refleks olarak varsın ancak. Şunu da unutmadan belirteyim ki, belleğimizdeki kayıptan, bir zamanki açık seçik görüntülerin giderek sararıp solmasından ötürü hayıflanıp durmaktayız. Bunu önlemeye çalışıyor, eli boş durmuyoruz. İlkin Artus, daha sonra Belediye Sarayı'nda bir müze kuracak, insan çağına ilişkin kalıntıları müzeyi gezeceklere ders olsun diye buralarda sergileyeceğiz. Sizin atıklar, çöpler hâlâ zengin bir kaynak bizler için. Sonra, bodrumlarda, mahzenlerde hatırı sayılır bazı eşyalar duruyor: Yazı makineleri, telefonlar, bir film kamerası, sağlam kalmış bir Volkswagen araba, yedek parçalar ve aksesuarlar, hatta fazla hasar görmemiş Bechstein marka bir piyano. Ayrıca, yanında cüceciğiyle o pek yaşlı nine, org locasında tozlanıp kalmayacak, müzedeki koleksiyonumuzun bir parçası olarak sonunda ebedi istirahatgâhına kavuşacak. Ve doğal olarak, bizden önce farelerin yaptığı gibi, Danzig-Gdansk kentindeki yapıların ufalanıp dökülen duvarlarını ayakta tutmak için elimizden geleni yapacağız. Allah biliyor ya, yeterince çaba ve iş bizi bekliyor.

Ölçüye gelmeyecek kadar uzun bir zaman yalvarıp dil döktükten sonra beni koltuğa bağlayan kayış ve kemerlerden kurtuldum, ona yaklaşabildim yine. Onun koruması altında, insan tarihinin son dönemine ilişkin nesnelerin sergilendiği müzeyi gezdim. Ve fare toplulukları ilişti gözüme; eğitmen rolünü oynayan Watsoncricklerin peşinden döner merdivenleri çıkıyor, Belediye Sarayı'nın salonlarından seğirtip geçiyorlardı. Besbelli bir düzen havası egemendi müzeye. Her şey yerli yerindeydi. Ve görülecek öyle çok şey vardı ki!

Bak gör işte! diye sesini yükseltti sevgilim. Sanki bir partideymiş gibi boynunda, yukarıdan dökülen Damroka'nın bukle bukle saçlarının altında kehribar bir zincir taşıyordu. Bak gör işte, sizden kala kala ne kalmış!

Bir dişçi koltuğu ilişti gözüme, yanı başında bununla ilgili araç ve gereç. Modası geçmiş bir bakkal terazisinin bitişiğinde bir mini bilgisayar. Pek çok sanat yapıtı, arasında Gotik parçalar. Ve gel

de şaşma sen: Porselen! Ama dört bir tarafta da hafif ve ağır silahlar: Yerden havaya fırlatılan füzeler! Bitişikte oyuncak bölümü, davetkâr düzenlenmiş; tek tek ve gruplar halinde dizilmiş Şirinlerden geçilmiyor: Ellerinde baltalarla Şirinler, oraklarla Şirinler, ellerinde tenis raketleriyle boş zamanlarını değerlendiren iki Şirin, ellerindeki işaret diskleriyle oyuncak araç trafiğini yöneten Şirinler, aylak Şirinler, manavlık yapan Şirinler, ustaca kurulmuş minyatür bir demiryolu işletmesinde çalışıp peronda bekleyen birkaç Şirin: Hepsi de eskiden olduğu gibi sevimli, cana yakın. Mutfak eşyaları gözüme çarptı derken: Mikserler ve tost makineleri. Polis aksesuarı gördüm: Coplar, kelepçeler, kasklar. İnsanlık tarihinin kalıntıları, çoğu Almanya-Polonya damgasını taşıyor: Nişanlar ve plaketler arasında metal Solidarosc yazısı; yazının sondan dördüncü harfi, hâlâ beyaz-kırmızı bayrağı sırtlamış tutuyor.

Aman Tanrım! Bunu da mı görecektim! Görmek istemediğim bir şeyi -bak işte! diye sesini yükseltti o. Baksana!- çocukluğumun adeta bir parçası olan, Haff ile Baltık denizi arasındaki toplama kampını gördüm, Stutthof idi kampın ismi ve bin altı yüz toplama kampından yalnızca biriydi; insanlık tarihinde bir belge olarak küçültülmüş bir modeli oracığa oturtulmuş, fırınlardan, barakalardan hiçbiri unutulmamıştı.

Dönüşte, müzeyi ziyaret eden farelerin elleyip dokunmayı çok istedikleri, ama bunu yapmalarına izin verilmeyen bir yerküresi çarptı gözüme. Müzik aletleri bölümü gibi ziyaretçilerle hınca hınç dolu kitap bölümünde sergilenen sayıca çok, ama hayli örselenmiş kitaplar arasında bazı Polonya yazarlarının yapıtlarını - Pan Tatedus, Ferdydurke vb - keşfedince, gözlerim Oskar'ı ve büyükannesini aradı hemen. Ama ancak, Belediye Sarayı'nın eskiden Faiz Parası tablosunun bulunduğu Kırmızı Salonuna girince, Anna Koljaiczek'le torununun mumyasını görebildim. Hele şükür sonunda huzura kavuşmuştu Anna Koljaiczek. Giysisinin ufalanıp dökülen kumaşıyla üzeri yarı örtülmüştü. Oskar da ayağının dibindeydi. Ama yine de eksik olan bir şey vardı.

Kulağına fısıldadığım bir söz üzerine sevgilim gülümsedi, evet, gülümsedi o güzelim bukleleriyle benim Damroka gözüyle baktığım sevgilim, gülümsedi ve oyuncak bölümünü gezerken dikkatimden kaçmayan o pek hasar görmemiş teneke trampetin yerinden alınıp Kırmızı Salon'a aktarılmasına izin verdi. Müze gözcülerinden iki yeni İsveçli yapıp çıkardı bu işi, Oskar da böylece eksikliğini çektiği nesneye kavuştu. Sevgilim gülerek seslendi: Eskiden nasıl derlerdi hani? Tertiplilik her işin anasıdır.

Ansızın bir başka yere alınıp götürülmüş, daha doğrusu kapsülümün içine tıkılmış, konuştuğunu işittim sevgilimin, ekranda manipülasyonlu albenisini yitirmişti: Görüyorsun, boş durmuyoruz. Müzedeki pek çok eser kent içinden; kalanlar, örneğin Kaşubya çanak çömleklerinin kırıkları ise dışardan toplanıp getirildi. Niyetimiz, insan imajının öyle düpedüz silinip gitmesini önlemek. Bu nedenle, insanın büyüklüğünü ve görkemini anımsamakla fare topluluklarını yükümlü kıldık; bu arada şunu itiraf edeyim ki, biz insan fareler ya da senin deyiminle fare insanlar, bazen zora başvurmadan çıkamıyoruz işin içinden. Müzenin gezilmesi yükümlülüğünü getirdik. Ayçiçeği çekirdeği ve tahıl stoklarını denetimimiz altında tuttuğumuz için, verdiğimiz talimatlara kesinlikle uyulmasını sağlamamız güçlük doğurmuyor pek. Tarımla uğraşan fareleri çeşitli derecelerde toprak sahibi yaparak onları kendimize bağlı değilse de, en azından bağımlı kılmamız sonuçsuz kalmadı: Irmak ağzından dağlık tepelik yerlere kadar bütün arazi şimdiden bölünmüş bulunuyor. Fare topluluklarından her biri, tarlalardan kaldırılan ürünü taşıyacak konvoylar oluşturdu, çünkü bütün azık, bir merkezde depolanıyor. Gereken gözetim yalnızca kentte sağlanabilmekte. Kente dağıtımı yapılıyor ürünün. Ve bizler dağıtıyoruz. Bu sisteme göre, kimsenin aç kalmaması sağlanıyor; parolamız: Katlanılabilir yoksulluk.

Derken ara verdi konuşmasına benim Damroka. Konuşurken konuşurken, yüzünde düşünceli bir ifade belirmişti. Başka gerçekliklerde gezinip dolaşmak için bana zaman kazandıran bir aradan sonra -randevularım, aklıma gelmiş, eli kulağında bir doğum

günü partisini anımsamıştım- endişeli bir tonla sürdürdü konuşmasını: Hani bu eğilimi kuşkuyla izlemiyor değiliz. Geriye doğru gidip o herkesin çok iyi bildiği insan davranışında soluğu almak tehlikesi söz konusu; kaldı ki, ateş yakmasını da öğrendik, bu da bildiğin gibi birtakım sonuçlar doğurmaktan geri kalmayacak, hatta doğurdu bile. Mısırlarımızı, ayrıca tarla farelerinin yakaladığı avları kaynatıyor, pişiriyor, ateşte kebap yapıyor, kızartıyoruz. Av hayvanlarının, tümüyle teslim edilmesi zorunluluğunu getirdik bu yakında, çünkü ızgara ete adeta doymak bilmiyoruz. Elbet, fareler kendilerinden beklendiği gibi davranmıyor değiller; ama yetmiyor getirip verdikleri, yetmezlik günden güne de büyüyor. Planlı bir ekonomiyle et sıkıntısını giderme çabalarımız ağır bir tempoyla ilerliyor ancak.

Ardından anlattığı şey korktuğumdan da beterdi: Bazı bölgelerde, özellikle yağlı alüvyonlu topraklarda yaşayan farelerin sayısında aşırı artış görüldüğünden, çaresiz ayıklama yöntemiyle fare nüfusunu biraz azaltmaya karar verdik. İlkin Rusya'dan ve Hindistan'dan gelerek Weichsel ırmağının ağzına yerleşen göçmen farelerden başladık işe, daha sonra Kaşubya'nın Hinterlandına el attık; burada yerli fareler, Alman kökenli farelerle karışık olarak kendilerine ayrılmış parsellerde yaşıyordu. Özellikle güçlü kuvvetli genç fareleri seçip ayrı bir bölgede bir araya topladık.

Çok doğru! diye yükseltti sesini birden, iyi bildin: Karaya ayak bastığımız yeri saptadık bunun için, iskelesinde hâlâ gemi enkazının bağlı olarak yattığı ve bayram günlerinde ziyarete açık tutulduğu Ambar adası denilen adada, ötekilerin içinden seçip aldığımız genç fareleri gürbüz ayçiçeği çekirdekleri ve kaliteli hububatla sürekli besledik, tıka basa doyurduk karınlarını, palazlanıp kesime elverişli tava gelmelerini bekledik.

Yemeklik fareleri besiye çekip normallerinin üstünde bir ağırlığa ulaşana dek semirmelerini sağlayabildiğimiz için, hasat mevsimi dışındaki zamanlarda yiyecek güvercin pek bulamasak bile, çok geçmeden ızgaralık etten yana sıkıntımız kalmayacak. Aşevlerine kavuştuğumuzdan beri, eksikliğini çektiğimiz bir şey olma-

dığını söyleyebilirim şimdiden. Her zaman ateşte, yağda bir şey pişiyor, kızarıyor. Durumdan memnun olmamız, elimizdekiyle yetinmemiz gerekirdi aslında. Gelelim, son kaldırdığımız arpa ekini o kadar boldu ki, bira üretimine başladık, yeni İsveçliler meclisinde uzun tartışmalara konu olan böyle bir yeniliği gerçekleştirdik. Deppoy Pasajı'nda, Kadınlar Sokağı'ndaki bazı evlerin merdiven sahanlıklarında, ayrıca Belediye Sarayı'nın bodrumunda isteyene bira veriliyor. Kararınca kuşkusuz ve kontrol altında. Toplu halde içip kafayı bulmalar özel izne bağlı ve ancak gözetim altında yapılabiliyor. Ne var ki, kısa süre önce Kızılca Kıyamet'in koptuğu gün kutlanırken -yetmiş beşinci yıldönümüydü- bizimkiler şenlikte hazır bulunan fare delegasyonlarının önünde çirkin sözcüğünden başka türlü nitelenemeyecek bir davranışı sergilediler: Sürüler halinde yalpalayarak Uzun Sokakta bir aşağı bir yukarı volta attılar, Neptün çeşmesinin içine kustular...

İşte bütün bunlar bizi tasalandırıyor sevgilim, dedi ardından; yine pek yakınıma gelmişti, orgun önündeki minicik sırada oturuyor, bir şeyler çalıyordu. Hüzünlü bir parçaydı, Passion'a benziyordu. Ah ah, Damroka!

İnsanla hayvanlar arasındaki ayrım aranınca
Sevgi gelir akla hemen
Salt insana vergi bu yetenek.
Hemcins sevgisi değildir anlatılan
İnsandan çok hayvana özgü bu yetenek,
Daha çok Tristan ve Isolde sevgisidir
Ve diğer örnek çiftler arasındaki sevgi
Hatta kuğularda bile
Tasarlanamayan bir eşi.
Balinalar ve eşleri konusunda ne kadar az şey bilsek bile,
Faust ve Gretchen arasında geçen sevi sahneleri
Doğaya aykırı değilse de
Yadırgatıcı gelirdi bu büyük memelilere.

Nedir ki kızmış geyiğin böğürmesi
Haz. Süleyman'ın şarkısının yanında.
Nerde Veronalı sevgililerin
Eline su dökecek maymun sevgisi.
Ne bülbül, ne tarla kuşu, yalnız insandır ki
Sever ne pahasına olursa olsun, mevsim tanımaz
Cinnet getirir sevgiden, ölür, sever yine.
Bilindiği gibi, sevenlerin sevdiklerini
Kıtır kıtır yiyesi gelir nerdeyse
Doğru, sevgilim: Eti kemiğiyle hiç durmadan.
Ama önce -ve lavta müziğinin eşliğinde-
İki dilim domuz eti, özsuyu bol,
Kızartıp yiyelim bir güzel.

Ne olur, kabul edelim daveti. Bak, davetiyeler bastırmış, çocukça biraz, o süslü yazısıyla. Fazla kalabalık olmayacak, en yakın eş dost sadece. Kendi el yazısıyla bir not da var davetiye de, seninle ilgili: "...ve Damroka'nı da getir lütfen..." Dilediğimiz giysiyi geçirebileceğiz sırtımıza. Davete gidip gitmeyeceğimizi bildirmemiz isteniyor. (Malskat, gitmeyeceğini bildirmiş ne yazık ki.)

Hayli erkendi biz gittiğimizde. İlkin yalnızca birkaç konuk vardı. Aralarında da Oskar'ın özellikle seçtiği uzun bacaklı hanımlar; bütün zaman üniformasız hemşire izlenimini uyandırdılar bende: İnsanı yorgun düşüren hasta bakımı. Bay Matzerath henüz meydanda yoktu. Altın sarısı giysisini giymişti Damroka. Ben, doğum günü armağanı olarak, anılarının Polonya'da gizlice yayınlanmış Lehçe çevirisini getirmiştim yanımda: Kalitesiz kâğıt üzerine basılmış iki ciltlik bulunmaz bir eser. (Yasal yollardan baskısı ancak kısa süre önce piyasaya çıktı ve tükendi göz açıp kapamadan.)

Yalnızca firmadan bir iki bay, firmanın ticari mümessili, satış bölümünden hanımlar, Japonya'dan iki iş adamı ve bizim Bay

Matzerath'a az çok minnet borcu olan bazı isim sahibi sinemacı, aralarında da sırtında smokin, ayaklarında dağcı ayakkabılarıyla hep genç görünmek isteyip dehasını balta girmemiş ormanlarda, kum çöllerinde ya da -bir zaman Luis Trenker gibi- pek yüksek dağlarda göstermekten hoşlanan biri. Ayrıca, seçkin bir profesör ve tıraşsız bir şair; şair kaşlarını çatmış bakıyor, oysa yanındaki hanım çocuksu bir izlenim bırakıyor insanda, Maria Truschinski'yi, Bay Matzerath'ın eşi olmadan, henüz gencecik bir kızken boynuna seve seve yuvarlak tahta tanelerinden bir kolye takan Maria'yı andırıyor. Ne var ki, üzerinde daracık bir giysi, boynunda gerçek incilerden bir kolyeyle davete çıkıp gelen gerçek Maria, kendi gençliğini anımsatan hanının farkında olmadı pek, oğlu Kurt'un, hiç durmayıp doğru büfeye seğirten bu görgüsüz şişkonun yanından ayrılmadı.

Hâlâ görünmemişti bizim Bay Matzerath. Artık tümüyle salonda bulunan davetlileri alçak sesle Damroka'ya tanıtmaya koyuldum. Profesörü zaten önceden tanıyordu Damroka. "O pek tatlı şampanyayı dağıtan şef garson," dedim, "şoförü Bruno'dur, her iş gelir elinden."

Eylül başları. Dışarda yazdan kalmış bir hava. Veranda pencerelerinden içeriye akşamın aydınlığı sızıyordu. Dağcı ayakkabılı dâhiden pek hoşlanmadı Damroka: "Boyuna aynaya bakıp duruyor. "Biraz dağınık davetlilerin karşısında konuşan profesörün sesi duyuluyordu, sanki çok daha kalabalık bir topluluk karşısında konuşuyor gibiydi. Hâlâ salona gelmemiş ev sahibiyle ilgili olarak, pek toplum içine çıkmayan kişi konusundaki temel görüşlerine dikkati çekti. Salondaki bir sinemacı, fazla uzun sayılmayacak bir süre önce yaptığı filmde bizim Bay Matzerath'ın çocukluk ve gençlik yıllarını başarıyla yansıtabilmiş bir bay, söylenenleri doğruladı: "İşte ben de bunu, Oskar'ın kendini bir benzeri görülmeyecek şekilde toplumdan soyutlamasını göstermek istemiştim filmimde."

Derken bizim Bay Matzerath göründü. Beklendiği gibi iki kanatlı kapıdan değil, üstü duvar kâğıtlarıyla örtülü gizli bir yan ka-

pıdan girdi salona ve kendisini biraz geç farkeden davetliler tarafından alkışlarla karşılandı.

Biraz sıkılmışa benziyordu. Salondaki gruplardan hiçbirine katılayım demedi. Üzerinde iri damalı bir ceket ve pantolon. Gözlüğü buğulanmış mıydı yoksa? Ne yapacağını bilemeyerek gözlerini davetliler üzerinde gezdirdi, yanımda Damroka olmasına karşın beni göremedi, aradığı bazı kişileri, özellikle Malskat'ı bulamadı salonda, birden toparlanıp herkesin önünde Maria'yı selamladı. Maria da, ister istemez eğildi ve öpmesi için yanağını uzattı, Bay Matzerath'ın gençlik aşkı olan ve şimdi bir anne kimliğiyle salonda bulunan Maria'nın öteden beri hoşlanmadığı bir şeydi bu. Kurt, büfenin başındaydı, som balığı lokmalarıyla domuz kızartmasından parçalar koparıp koparıp atıyordu ağzına.

Birden çevresi davetlilerle sarıldı bizim Bay Matzerath'ın, tebrik üstüne tebrikleri kabul etmeye başladı. (Kendisini, profesörün tavsiyesi üzerine, toplumdan soyutlanmış biri gören sinemacıya, sürekli taşıdığı sondasını borçlu bulunduğu benden daha çok yakınlık gösteriyordu.)

Neler de armağan edilmedi ki bizim Bay Matzerath'a? Uzun masanın üzerine paketçikler, hatta paketler yığılmıştı. Bay Matzerath, açıkta bulunan armağanlara şöylece bir göz atıp geçti. Ne var ki, anılarının Lehçe baskısına sevinmiş görünüyordu: "Geç ama, olsun." Boyu benim bile boyumu geçen Damroka'yı kendisine takdim etmem üzerine, dazlak kafasını ensesine yıkıp gözlerini kaldırdı, insanın içini ansızın sıcaklığa boğan, ama yine de onu üşümekten alıkoyamayan bir gülümseme belirdi dudaklarında. "Anlıyorum," dedi, o kadar. Ardından yine davetlilerle sarıldı çevresi.

Doğum günü partisinin başlangıç bölümüyle ilgili olarak daha pek çok şey söylenebilirdi. Örneğin: Çok geçmeden açılan büfedeki yiyecek içecekler, Maria tarafından işletilen marketin meze bölümünden indirimli fiyatlarla alınmıştı. Ya da: Teras kapısının açıldığını gören Japon davetliler, doğum günü kutlanan Bay Matzerath'ın konuklarla bir arada resimlerini çekmek için seğirtti, re-

simlerin birinde Oskar benimle Damroka arasında görülüyordu. Ya da: Kurt, "dostum" diye hitap ettiği Bay Matzerath'a, borçlarından söz edip durdu. Ya da: Bir yaz sonu gecesi, sinek falan yok, neşe, altınsı... Ancak, kıyı köşesinde biraz yapmacıklıkla pek doğal bir akış izleyecek gibi görünmesine karşın, içimden bu doğum günü şenliği üzerine gölge düşürmek geliyor.

Bir telgraf kimliğindeki haberi, gümüş bir tepsi üzerinde getiren Bruno olmuştu. O zamana kadar gelen telgrafları ve tez elden kutlamaları armağanların sıralandığı masanın üzerine istif etmiş, ama bu telgrafı getirip vermişti Bay Matzerath'a. Belki Bruno'nun, adeta bir direnci yenmeye çalışmak ister gibi önemli haberleri ağırdan alarak sahiplerine iletme tarzı, salondaki doğum günü topluluğunu giderek büyüyen bir sessizliğin kucağına sürüklemişti; Oskar'ın ruh durumlarına benden sonra geçici bir süre için yakın bulunmuş o sinemacı, ayrıca profesör dikkat kesildi; sonunda herkes tatsız bir olayın baş göstermiş olabileceğini sezmişti.

Bizim Bay Matzerath'ın bir şey okuyacağı zaman, gözlüğünü çıkardığını söylemiş miydim? Gözlüğünü elinde tutuyordu, serçe parmağı gergin, ileri uzanmıştı. Telgrafı okudu, çevresine bakındı ardından, her şeyi delip geçen keskin mavi gözlülüğü tümüyle yerindeydi, şöylece el edip Kurt'u yanına çağırdı, "oğlum" dedi kendisine, sonra şöyle söyledi. "Senin büyük annendi" ve ondan telgrafı okumasını istedi.

Matarnia'da aynı isimdeki ruhani bölgenin rahibi tarafından çekilen telgrafta, Anna Koljaiczek'in hayata gözlerini yumduğu haber veriliyordu. Ayrıca bildirildiğine göre, Tevrat'ta sözü geçen kişilere özgü bir yaşta ruhunu teslim etmişti Anna Koljaiczek. Kurt, verilen görevi yerine getirebilmekten uzaktı, kekeledi, heceleyerek okumasını sürdürdü. Telgrafın sonunda: "Acınızı paylaşırız," diye yazıyordu.

Bruno, büyükannesinin ölümünü patronunun nasıl karşılayacağını sezmiş olmalıydı ki, tedbirli davranıp davetlilerden kadehi boşalanların kadehini doldurmuş, eksilen kadehlerin üzerine eklemeler yapmış; Anna Koljaiczek'in anısına konukları kendisiyle

kadeh kaldırmaya davet eden Oskar'ın isteğinin geciktirilmeden yerine getirilmesini sağlamıştı. Kadeh kaldırıldıktan sonra Oskar, davetlilerden kendisine başsağlığı dilememelerini rica etti; her ne kadar üzerine bir gölge düşmüşse de, sanki büyükannesi öyle olmasını istiyormuş gibi doğum gününün kaldığı yerden kutlanmasını istedi.

Böylece davetliler kaldı salonda, yalnızca küçük Kurt gitmişti. Herkes gruplar halinde dikiliyor ve sesini biraz kısarak yanındakilerle sohbet ediyordu. Bizim Bay Matzerath davetlilerden izin isteyip oturunca, Maria da yanı başına gelip dikildi. Geniş koltukta, rugan iskarpinleri zeminden hayli yukarda, bir yitiklik içinde oturuyordu Oskar. Damroka: "Görüyor musun, Maria elini tutuyor", dedi. Maria'nınki bir anlık geçici bir davranış değildi. Koltukta oturduğu bütün süre, Oskar'ın yanından ayrılmadı.

Anna Koljaiczek'in ölümü dolayısıyla kalkıp bir konuşma yapmasını benden başka kimin profesörden rica ettiğini bilemeyeceğim, sinemacılar ve şair belki. Kesin olan bir şey varsa, önceden hazırlıksız yapılmasına karşın profesörün konuşması öylesine geniş kapsamlıydı ki, sanki dünya ve onun içinde bulunduğu durum açıklanmak isteniyordu. "Anna Koljaiczek'in neyi simgelediğini hepimiz bilmekteyiz," diye başladı profesör söze ve ardından hepimizin bildiği şeyi hemen açığa vurdu: "Yüz yıl, hatta daha uzun bir süre katlanılan, sineye çekilen korkunç, hatta barbarca bir tarih parçası. Kuşku yok, kıyıda kenarda yaşıyordu Anna Koljaiczek, kıyıda kenarda zamanı göğüslüyordu. Daha çok, torunu sayın Matzerath idi olaylara karışan, aktif rol oynayan, evet, aynı zamanda suça bulaşan. Ne var ki, neredeyse hep orada kalmış, kendisi için -bu arada bildiğimiz gibi- dünya demek olan Kaşubya topraklarından hiç ayrılmamış büyük annesi olmasaydı, bizim herkesten ayrı baş çeken ve ayağı hiç de pek sağlam yere basmayan kahramanımız Sayın Matzerath bir mekândan yoksun kalır, adeta belini doğrultamazdı."

Bu sözlerden sonra, profesör, Oskar'ının otuzuncu yaş gününü anımsattı ve pek gizli saklı ayrıntıları bilen bir kişi edasıyla

şöyle dedi: "O zaman bizlerden ayrı yapabileceğine inanmıştı." Ardından bizim Bay Matzerath'ın ilerki yaşamını, ellili yıllar için karakteristik olarak niteledi, kendisinden söz açtı derken, kendi ayrı başçekerliğinden konuştu, eleştirel bir havayı da içermekten geri kalmayan bir iki kelimeyle Bay Matzerath'ın video filmi yapımcılığına değindi: "Ne yapalım, dostumuzda bu medya tiki var bir kez!" Arada benimle ilgili bir cümleden ve Maria adına bir komplimandan sonra, herkesin duygusunu yansıtan şu cümleyle noktaladı konuşmasını: "Ama artık tamamen bizim Oskar!"

Böylece doğum günü partisi, üzerine düşmüş gölgeye karşın şen bir hava içinde kutlandı. Profesörün konuşması tebriklere boğuldu. Benim Damroka, kendisini erken Barok dönemindeki kilise müziğini konu alan uzunca bir söyleşinin içine çekmeseydi, sonunda doğum günü kutlanacak bizim Bay Matzerath'tan çok, profesörün konuşması kutlanmış olacaktı. Müzikle ilgili söyleşinin ardından, Damroka, profesörü bırakmayarak ona Baltık denizindeki yolculuğunu anlatmaya koyuldu, yolculuğunun hiçbir durağına değinmeden geçmedi: Mon Klint, Visby, Greifswald koyu... "Ama denizanalarından gına gelmişti artık!" dedi. Sonunda Oskar, bir süre daha Maria ile el ele, yeniden davetliler arasına karıştı

Bir ara Grimın Ormanları filminin çekiminin şimdilik söz konusu olamayacağını, Post Futurum firmasının muhasebecisinden öğrendim. Üzüntümü hafifletecekse eğer, pek yakında Malskat olayının çekimine başlanabilirmiş. Muhasebecinin bildirdiğine göre, Bay Matzerath, geleceğimizin anahtarının ellili yılların çökelti ve tortularında aranması gerektiği kanısındaymış.

Sinemacılar, bundan sonraki filmlerinden söz açtılar. Anlaşılmayan nedenlerden ötürü şairin suratı asılmıştı. Bana veda etmeden çekip gitti Maria. Bense aptallık edip o dâhi gençle bir tartışmaya girdim. Aman ne iyi, profesörle Damroka'nın keyifleri eskisi gibi yerindeydi. Hatta tıraşsızlığına karşın şairi bile gülümsetmeyi başardılar. Ve bizim Bay Matzerath'ın küçük ellerini çırpıp

salondakileri söyleyeceklerine lütfen dikkat etmeye çağırması, ne nazik bir davranıştı doğrusu!

Partinin adeta bir partiye yaraşır şekilde sona ermesi için, kendi deyimiyle "gayet özel bir filmin" davetlilere gösterileceğini açıkladı Bay Matzerath; film, "üzücü haber" dolayısıyla artık herkesin ilgisini çekecek nitelik kazanmıştı. Böylece, geçmiş olaylar üzerine eğilen Post Futurum firmasının ürettiği filmi seyre koyulduk. Bruno, perdeleri çekip akşam güneşinin içeri girmesini önledi, filmin rahatça oturulup seyredebileceği gibi dizdi sandalyeleri, herkesin kadehini yeniden doldurdu ve ardından videoya kaseti sürdü: "Kızlık soyadı Bronski olan çok saygıdeğer Anna Koljaiczek'in yüz yedinci doğum günü."

Taşradaki bu doğum günü kutlamasının görüntüye gelmesi ne iyi oldu; çünkü Oskar kendi altmışıncı doğum günü partisini önceden filme aldırsaydı, şimdi onun önsezilerinin ayrıntılarına varıncaya dek nasıl gerçeği yansıttığını anlatmam gerekecekti: Her şey, bir bir sayılmış som balığı ve kaz göğsü dilimleriyle Maria'nın büfesi, tüm konuklar, aynı şekilde şairin uzamış sakalı, Damroka'nın altın sarısı giysisi, smokinle ayağa geçirilen dağcı ayakkabıları, nihayet gümüş tepsi üzerindeki telgraf, küçük Kurt'un telgrafı heceleyerek okuyuşu, bir konuşma yapmaya zorlanan profesörün lafı çok uzaklardan alıp getirişi, ayrıca iri damalı giysileri içinde bücür boyuyla Bay Matzerath'ın kendisi, ne diyorum size, her şey, bizim Bay Matzerath'ın küçük elinin üzerinde Maria'nın eli de içinde olmak üzere her şey önceden sezilmiş, gelecekten koparılıp alınmış ve üretilmiş olacaktı; ne var ki, Bay Matzerath, bizi kollayıp doğum günü partisini Anna Koljaiczek'in evinin salonunda sona erdirdi.

Damroka'yla ben, son kalan davetlilerle gardroba seğirtiyorduk ki, bizim Bay Matzerath el edip beni bir kez daha yanına çağırdı. "Sizinle biraz gerçeklerden konuşalım," diye yükseltti sesini. "Bu Watsoncricklerin parmaklarını saydınız mı? Sayınadınızsa yapın bunu, durmayın yapın!"

Ben de durmayıp saydım ilk fırsatta. Oskar'ın Polonya'ya giderken yanına alıp Kaşubya'lı çocuklara armağan ederek onları mutluluğa boğduğu Şirinler gibi, rüyamda kendilerini yakından gördüğüm bütün Yeni İsveçlilerin, dolayısıyla org önündeki sırada oturan güzel bukleli saçlarıyla benim Damroka'mın başparmak dışında her bir elinde üçer parmak vardı. Öyleyken Şirinler gibi becerikliydi hepsi, çünkü İngiliz anahtarı, çark ve pergel gibi insanlardan kalan hurdalar eski işlevlerini anımsayıncaya kadar onların nasıl ustalıklı bir şekilde çalışıp durduklarını gördüm. Konuştukları lisan, yalnız verdikleri emirlerde şirinleşmiş görünmüyor, dikkatle kulak verince ağızlarından çıkan her üç sözcükten üçüncüsünün başında, sonunda ya da arasında Şirin hecesi algılanabiliyordu. Şirince doyana kadar tıkınıyorlar, İskandinav kökenli olmaları nedeniyle ağızlarında bir hayli şirinlik dikkati çekiyordu.

Bizim Bay Matzerath'ın dediğine göre, kendi yarattıkları ucubeleri, dört parmaklık dışında, insan çağının geç dönemindeki araştırmacıların çocuksu temel özelliğine küçük yaştan beri aşinası oldukları plastik Şirinlerin diline programlamaları, Gotlandlı gen mühendislerini, çocuksu bir sevince boğmuş. Hatta bu dilbilimsel esinin arka planında Uppsala Üniversitesi'nin ciddi bir amacının saklı yattığı varsayımında bulunulabilirmiş, çünkü böylelikle aşırı uçlardan biri olan farenin bir diğer aşırı uç insanla konuşma dilinde de uzlaşması sağlanıyormuş.

Ve gerçekten, Watsoncricklerin karaya çıkıp Ambar adasına yerleştikleri sırada denge işlevi gören belli bir ılımlılığın, bir başka deyişle sosyal demokrat bir tutumun sahibi oldukları yadsınamaz. Politika ve iş alanındaki oylama ve tartışmaların ardı arkası kesilmiyordu. Sosyal şirinsel düzen ve şirinokrati kavramları dönüp dolaşıyordu ortalıkta. Fare topluluklarına gelince, kulak verip konuşmaları dinliyorlardı, bir uzaklık gerisinden, ama öğrenmeye açık. Dolayısıyla farelerin dillerinin de ikinci sessiz değişmesi evresinde şirinsel kısaltmaları alıp benimsemelerinin şaşılacak yanı yoktu. Bu yüzdendir ki, daha çocukluktan, şirinlerin var

olmasından hayli zaman öncesi şirinsel öze aşina bizim Bay Matzerath, insan sonrası gelişimi konu alan video filmini arabaşlıklarla donatmak istiyor; bir tanesi şöyle örneğin: "Dünyayı esenliğe kavuşturacak olan, şirinsel özdür."

Ama gelin görün ki, dünya esenliğe kavuşmuş değil. Yine işler ters gitti. Herkes İçin Okul Radyosu sona erdikten sonra Noel fareme şöyle dedim: "Görüyor musun, şimdi yeni İsveçliler kızarttıkları fareleri şişlerden çıkarıp tıkınıyor." Böyle olacağı da belliydi zaten. İnsan özelliklerinden bir haylisini kendilerinde barındırıyorlar. Rüyama giren dişi fare, bundan böyle normal göçebe fareye benzemek istemiyor örneğin, Damroka gibi güzel güzel bukleli saçları olsun istiyor.

Yoksa seni değil de artık, fare dostum, ille fare olacaksa manipülasyonlu bir fareyi düşümde görmek isteyen ben miyim?

Öyle ya da böyle, şurası kesinlikle belli: Bu Nippeller gelecekte var olmamalı. Canları cehenneme hepsinin! Gel çık ortaya, fare dostum! Bunların da hakkından geliriz biz! Onlar kendi kendilerinin işini bitirecek, bizler de bu konuda onlara yardım edeceğiz. Fazlasıyla insan yaratıklar hepsi.

Ancak Üçüncü Program Elbe ve Saale'deki su düzeylerini açıklarken, kulübesinden çıkıp geldi Noel farem. Şöyle bir gerindi, her zamanki gibi havayı kokladı, kısa bir süre yemlikle biberon arasında durdu, radyoda Öğleyin Politika saati başlar başlamaz yeniden yuvasına yollandı: Nikaragua, hep Nikaragua.

Büyümesi henüz sona ermiş değil Noel faremin, öyleyken ne kadar da büyüdü. Aynı görüşü paylaşıyoruz: Bu Manippellerin kökü kazınmalı! Aslında üreteceği video filmiyle insan farelerin geleceğini güven altına alınayı amaçlayan bizim Bay Matzerath bile, altınışıncı doğum gününden kısa süre sonra yaptığı son konuşmada bununla ilgili endişesini açığa vurdu.

"Bakın," dedi vücudunun ağırlığını taşıyanı değil de, öbür bacağını biraz yana kaydırarak. "Ben, çocukluğumdan beri medyaya meraklıyım. Bir zaman tenekeden bir nesnenin gücünü fazlasıyla büyüttüm gözümde -bu da beni hazin bir şekilde hüsrana

uğrattı. Bıçak gibi keskinliğine her ne kadar kuşku yok idiyse de, herkes doğru diyemeyeceğim kadar çok sayıdaki zorbalığı benim bu sesime mal etti; ancak, bu koruyucu medyamı kötü bir zamanda yitirdim. Derken yeni bir kalkınma dönemi başlayıp sahte elliler, eskisinden de büyük bir kalkınmanın gerçekleşeceği umudunu uyandırınca, dönüp çocukluğumdaki o teneke nesneye sarıldım yeniden, yitirdiğim sesin artık geri gelmeyeceği anlaşılmıştı çünkü. Modası geçmiş bir enstrümanı yeniden diriltip onunla geçmişi davet ederek konser salonlarını dinleyicilerle doldurmayı başardım, herkes geçmişten doyup bıkana kadar sürdürdüm bu işi. İyi kötü faizler ve anılarla yaşamaya başladım; sonunda tam pes etmek ve hep tetikte bekleyen karamsarlığa son sözü bırakmak üzereydim ki, yeni medyalar imdadıma yetişti. Özellikle belli bir mahremiyet havası taşıyan video kasetlerine bayılıyorum. Dört duvar arasında kullanılmaya elverişli şeyler. Lafı uzatmayalım, piyasada kendime göre bir boşluk ele geçirmiştim; ortalama dozun biraz üstünde erotizm içeren aydınlatıcı kasetler üretmeye koyuldum, ama insan tarihinin sonunun yaklaşmakta olduğu giderek daha açık seçik sezilmeye başlayınca, uygun bir başka etkinlik alanı keşfettim. Kendime ve Ressam Malskat'a borçlu olduğum son bir geriye bakışın ardından, Yeni Ilsebill'in denize açılmasıyla bizim hesabımız görülecek ve insan sonrası tarih akışını sürdürmeye başlayacaktı. Kuşkusuz, Yeni İsveçliler daha çok fare içgüdüsüne ve daha az insan aklına sahip olsunlar isterdim. Tüm olasılıklar öyle gösteriyor ki, Yeni İsveçlilerin saltanatı kısa sürecek. Egemenlik altında tutulan fare topluluklarını şimdiden bir huzursuzluk sardı. Ne yaparsın ki, her şey önceden belirlenmiş seyrini izleyecek. Bir ön tanıda bulunma cesaretini gösterir, beri yandan öleli çok olmamış büyük annemin diliyle konuşursam, şöyle söyleyebilirim: Her şey yok olup gidecek."

Ambar adasında değil, Kaşubya'da başlıyor. Mısır ve arpa tarlalarının kenar bölgelerinden çift çift Nippeller görünmez oluyor birden. Geniş alanlarda ekimi yapılan ayçiçeği tarlalarında kuyru-

ğu titretiyorlar. Farelerin, giderek daha çok sayıda farelerin ansızın saldırısına uğrayıp gözcülükleri sona eriyor. Sanki çocuk oyuncağıymış gibi kolaylıkla olup bitiyor her şey. Bir hırsız polis oyunu salıneliyor adeta. Hani daha çok önceden de bu işin üstesinden gelebilirdi fareler. Az önce mısır saplarından hazırlanmış ateşte kızartılıp yenebilecek besili fareler, bundan böyle Manippellerin kemiklerinin üzerindeki etleri kemirip yiyorlar.

Hayır, öyle değil. İlkin Kaşubya'da, ardından Ambar adasında başlamadan önce başka bir şey oluyor. Son olarak Belediye Sarayı'ndaki müzede sergilenen eşyalar arasında o metal yazı kayboluyor ansızın. Yeni İsveçliler metal yazının eksikliğini farkediyorlarsa da, yapılan hırsızlığı fazla önemsemiyor -arada bir çalınan kimi şeyler oluyor çünkü, Şirinlerden bazıları aşırılıyor örneğinama güçlerine aşırı güvenden metal yazının içerdiği anlamı ve insan çağına kadar uzanan önemini küçümseme gafletinde bulunuyorlar. Metal söz aşırılıp bundan böyle etkinliğini yerin altında sürdürmeye başlar başlamaz, kurdukları sistemi ayakta tutmak için Watsoncricklerin yapıp ettiği her şey çöküp yıkılmaya yüz tutuyor.

Orası öyle, kaybolan gözcülerin yerini yenileri alıyor. Ama yeniler de tarlalarda kayboluyor ortadan, bir daha da görünmüyor, sonradan iskeletleri bulunabiliyor ancak. Mısır koçanlarının ve ayçiçeği gömeçlerinin taşınması, arpa ve mercimek nakli aksıyor, gecikmeli olarak yapılabiliyor, taşınan erzak kentteki ana depolara, Büyük Değirmen'e, Hotel Heveliuus'a, Deppoy'a, Şehir Tiyatrosu'na ve Lenin Dokları kantinine seyrek durumlarda ulaşıyor, en sonunda da ulaştığı hiç görülmüyor. Suçluları cezalandırmak için yollanan Yeni İsveçliler boşa kürek sallıyorlar; yanıltılıp yanlış yollara sürükleniyor, Weichsel ırmağının aşağı kısımlarındaki alüvyonlu topraklarda ve Kaşubya'nın engebeli arazisinde dağılıyor, bitkin düşüyor, sayıları azalmış olarak çıktıkları yere dönüp geliyorlar. Kartuzy ve Novy Star sınır karakolları, ayrıca kıyı yakınındaki eskiden Oliwa adını taşımış o pek sıkı şekilde korunan enkaz yığını için de tehlike baş gösterip buralarda da artık tutu-

namamaları üzerine, Yeni İsveçliler kent içine, yeşil balçık setlerin gerisine çekiliyorlar. Hagel dağındaki müstahkem mevkiler boşaltılıyor. Ardından Bischof dağına geliyor sıra.

Ancak o zaman, Yeni İsveçliler, müzeden kaybolan metal yazıyı ciddi ciddi aramaya koyuluyor. Kiliselerde gerekli araç ve gereçlerin konulduğu tüm odalar, ayrıca tersane kentinin kilerleri, kaybolan nesnenin saklandığından kuşkulanılan yerler arasında. Söylentiye göre, çalınan metal yazıyı, kimileri falan yerde, kimileri filan yerde görmüştür. Ama tüm aramalar sonuçsuz kalıyor. Yalnızca söylentiler arttıkça artıyor, o kadar. Besiye çekilen yavru farelerin balık istifi gibi doldurduğu Ambar adasındaki aramalar sırasında da metal yazı ele geçirilemediği gibi, üstelik çatışmalar baş gösteriyor: Yeni İsveçliler bakıyorlar ki olmayacak, kitle halinde boğazlamalara girişip, fareleri yıldırmaya çalışıyorlar. Lenin Tersanesi'nde, aynı şekilde farelerin gizlice toplandığı yerler olarak adı çıkmış kiliselerde -Sankt Brigitten, bunlardan biri örneğin- metal sözcüğü aramalardan da sonuç alınamıyor. Oysa havada kokusu geziniyor sözcüğün, sözcük ağızdan ağıza fısıldanıyor. O kahrolası, o tarifsiz sözcüğün ağza alınması yasaklanıyor derken. Dört heceli sözcüğü hatta şirinsi bir dille birbirine söylemek bile yasak kapsamına alınıyor. İçkili durumda sözcük bağıra çağıra tekrar tekrar dile getirildiğinden, zaten gerekli arpanın da bundan böyle farelerce teslimatı yapılmadığından, bira üretimine de çok geçmeden yasak getiriliyor.

Yeni İsveçlilerin ikişer sıra halinde Deppoy'un, değirmenin, yüksek otel binasının, tüm ambarların başında nöbet beklemelerine acımak elde değil, çünkü tahıl ve ayçiçeği çekirdeği stoklarının alttan alta eridiğini, kazılan dehlizlerden harıl harıl çekilip götürüldüğünü sezdikleri yok henüz. Tepeleme erzak yığınları bir türlü korunamıyor, azar azar iniyor aşağı. Derken besiye çekilip iyice azınanlaşmış farelerin de ayaklanmaya katılarak ilkin besiye çekildikleri yeri, ardından tümüyle Ambar adasını, son olarak da Bleihof'u ele geçirmesi, dolayısıyla belli merkezlerde toplanmış et depolarını yöneten İsveçlilerden geriye kemik ve sarışın kıllardan

başka şey kalmaması üzerine açlık kol gezmeye başlıyor ortalıkta, açlıktan insan fareler kuyruğu titretmeye başlıyor.

Onları görüyorum karşımda, güvensizlik içinde, ürkek. O İskandinav serinkanlılıklarının ve Gotland gözüpekliklerinin yerinde yeller esiyor. Korkudan sinip Eski Kent'teki evlerin içine sığınıyorlar. Eskisi gibi kentin sokaklarında volta atmalar, Uzun sokaktan aşağı uzanmalar kendileri için tehlikeli olmuştur artık. Farelerin hâlâ çalışır durumdaki lağımlardan eski ve yeni binaların içine sızması, kanalizasyon borularını ıkınıp sıkınarak peş peşe tırmanıp yukarılara kadar çıkması üzerine, evlerin ve binaların içinde yeni İsveçlilerin güvenlik önlemleri sallantılı bir durum alıyor, etkinliğini yitiriyor. Bir tek Sankt Marien Katedrali kalıyor geriye kaçıp sığınacakları yer olarak. Yukardan gelen bir buyrukla, tüm Manippellerin Sankt Marien'e gitmesi isteniyor ve buyruk bir evden ötekisine sesleniliyor.

Fare insanların belli bir düzen içinde Odun Pazarı ile Kömür Pazarı'ndan çekildiklerini görüyorum. Stockturm, Belediye Sarayı ve Uzun Pazar boşaltılıyor. Çuvalcılar Sokağı'ndan geçilerek Köpek Sokağı'ndan kaçış. Hakelwerk'ten ve eski Polonya Postanesi'nden kama biçiminde gerileyerek Balık Pazarı'ndan ve Uzun Köprü'den, Ruhulkudüs Kapısı'ndan geçiyor, Mottlau ırmağına doğru kaçıyorlar. Tüm kapılarda itiş kakış. Düzensiz şekilde Sankt Marien'e doğru seğirtiş. Burada -azala azala yirmi bine düşüyor sayıları- bir mucize gerçekleşmezse, açlıktan kırılacak hepsi. Ne var ki, kilisenin geniş iç mekânı onları kurtarıp esenliğe çıkaracak bir barınak oluşturmuyor, hele bir mucizeyi buyur edip sunmuyor kendilerine; çünkü nereye baksalar yeni tehlikelerin pusuda beklediğini görüyorlar: Bütün kemerlerden, kilittaşına varıncaya kadar her payandadan salkım salkım sarkan genç fareler sabırla kendilerini gözlüyor.

Bir panik durumunun patlak vermesi ancak güç bela önlenebiliyor. Açlıktan başka, çok geçmeden bir salgın da çullanıyor Yeni İsveçlilerin üzerine. Sanki bünyelerindeki genler birbirleriyle savaşa tutuşuyor. Anlaşılan insan tarafları, daha bir güçle açığa

vuruyor kendini. En sudan nedenlerle birbirlerinin gırtlağına sarılıyorlar. Orta cemaat yerinde kadavraların sayısı artıyor giderek, cesetlerden bir dağ oluşuyor. Yeni İsveçliler kilisenin mihrap bölümünü elden çıkarıyorlar ister istemez, sonra da zaman zaman bir müzik sesinin adeta kendilerini avutmak isteyerek kopup geldiği, son olarak da bir Passacaglia'nın işitildiği org mahallini terkediyorlar. Tüm çıkış yollarının fareler tarafından kesileceği korkusuyla, artakalmış bir avuç Yeni İsveçli, kilisenin kuzey kapısına üşüşüyor. Sayıları yüzü bile bulmuyor artık, günden güne daha da azalıyor bu sayı. Birbirlerini yemeyi deniyor, ama başaramıyorlar, bir tiksinti bunu yapmaktan alıkoyuyor onları. Sonunda sağ kalan Yeni İsveçliler -beş tane hepsi, hayır dokuz, hayır on iki tane sayıyorum- toparlandıkları gibi ölüler evinden kendilerini dışarı atıyor.

Kadınlar Sokağı'ndan kaçıp kurtulmaya çalışıyorlar. Fareler tarafından tutulmuş merdiven sahanlıklarının önünden güç bela geçiyorlar. Evlerin saçakları, kapı pervazları ve tüm pencereler fare kaynıyor. Son kalan on iki Yeni İsveçli, farelerin herhangi bir saldırısına uğramıyor, öyleyken azalıyor sayıları, dokuza düşüyor, derken sekize; ancak yedisi, Kadınlar Kapısı'ndan geçip Uzun Köprü'ye ulaşabiliyor. İçlerinden biri benim bir deri bir kemik kalmış Damroka; beşi Yeşil Kapı'dan çıkıp köprüden geçerek kendini Ambar adasına atmaya çalışıyor, beşi de üstesinden geliyor işin; ne var ki, başta Damroka, Mottlau'ın karşı sahiline ulaşıp tam gemilerine bineceklerken, geminin farelerle dolup taştığını görüyorlar.

Böyle olacağı belli değil miydi zaten? Hem uzun zaman görülmeye değer antika bir nesne olarak ziyaretçi grupların gezip dolaşmasına açık tutulmuş enkaz yığınını, nasıl yapıp da yeniden denizde seyredebilecek duruma getireceklerdi? Sonra, diyelim geminin dizel motoru çalıştı, son kalan beş yeni İsveçli nereye kaçıp da canlarını kurtaracaktı?

Daha önce Yeni İsveçlilerin lezzetli, diye nitelediği genç besi fareleri, güverteyi ve geminin ortasından baş kasaraya çıkan mer-

divenleri işgal altında tutuyor. İsveçli Manippellerden üçü henüz ayakta. Sallanıyor, düşmemek için birbirlerine tutunuyorlar. Güçsüz el kol hareketleriyle besi farelerinden gemiyi boşaltmalarını istemeleri, dokunaklı bir manzara oluşturuyor. Buğday sarısı kıllar matlaşmış, balçıksı bir niteliğe bürünüp keçeleşmiştir; ne var ki, bir zaman kalay yeşilindeki genç fareler de ilkin gri kahverengi, sonra da siyah bir renk almışlardır: Ayaklanma başladı başlayalı, koyulaşmış, siyahlaşmıştır renkleri. Böylece fare toplulukları geri doğrultuda gelişerek insan çağında Rattus Rattus diye nitelendirilen ve -söylentilere bakılırsa- insanlar arasında vebayı yayan siyah ev faresine benzemişlerdir. Son olarak benim Damroka, pes edip -diz üstü yığılıyor yere, saçları darmadağın- ötekilerin üzerine kapaklanır kapaklanmaz, beş Yeni İsveçli, farelerin saldırısına uğruyor kara kara. Etleri bir anda ortadan kayboluyor. Kendileri hâlâ kasılıp duruyor oysa. Ne bir sızlanma, ne bir yakınma. Ama bana sanki çan sesleri işitiyormuşum gibi geliyor; ne var ki, Watsoncricklerin gelişinde olduğundan daha sönük sesler, çok daha güçsüz.

Düşümde gördüm, umuda kapılabilirmişim yine,
Kırıntıları yalnız ya da tabaklarda artakalan ne varsa
Tıkınabilirmişim ve umabilirmişim bir şeyin,
Düşünce değil, saplantı denecek bir şeyin daha çok,
Dostça ve güler yüzlü,
Yola koyulmuş geldiğini
Sınırlara toslamadan
Ve yayılıp genişleyerek, bulaşkan,
Sağaltıcı bir veba.

Düşümde gördüm, umabilirmişim yeniden
Kış elmalarına, Martin kazlarına kavuşmayı
Ve kavuşmayı her yıl çileklere,
Oğulların başlarında dazlakların oluşmasını

Kızların saçlarının ağarmasını umabilirmişim
Ve torunların kartpostal selamlarını,
Avansları, faizin faizini sanki insan
Sonsuz bir kredi sahibi olmuş gibi yeniden.

Düşümde gördüm, umuda kapılabilirmişim yeniden
Sözcükler aradım haklı çıkarmaya bu durumu.
Düş görerek umuda kapılmamı haklı çıkarmaya
Sınamaya koyuldum sözcükleri: İyi umut dedim,
Yeni umut, küçük umut. Aldatıcı diye niteledim tümünü
Lütfen acımalarını söyledim bizlere.
Son umut olarak düşümde:
Akciğerlerde ince hastalık.
Düşümde gördüm, son olarak umabilirmişim:
İnsanların anlayışla davrandığını birbirine ve hoşgörülü
Dört bir yanda kontak anahtarını bırakıyor elinden herkes
Kapısı açık evlerde daha bir güven içinde insanlar.
Umudum aldatmadı beni: Kimse ekmeğini,
Yemiyordu başkalarıyla paylaşmadan. Ne var ki,
Umduğum neşe içine alıyordu tüm dünyayı
Ama bizim neşemize benzemiyordu:
Son umut da uçup gidince, gülüp bizimle alay etti fareler.

E, metal yazıyı gördün mü ha? Ve heceledin mi onu? Seninkileri güverteden kaldırıp aşağı attığımızda, gemi enkazının orta yerinde dört heceli durup duruyordu ve yine eski okunabilirliğine kavuşmuştu.

Yine karşımda beliriyor dişi fare ve gülüyor. Weichsel ırmağının aşağı kesimlerinde ötekiler arasında seçilip bir araya toplanan ve besiye çekilen o siyah genç farelerden biri de benim dişi farem: Egemenlik yine bize geçmişti. Hiçbir şey kalmadı onlardan geriye, bir kırıntı bile. Yalnız biz, anlıyor musun, gelecekte yalnız biz fareler var olacağız yeryüzünde.

Üreyip çoğalan fare toplulukları görüyorum karşımda. Sonunda insandan arınmış dünya onlara kucak açıyor. Deniz, yine balıkla dolup taşacak gibi oluyor. Kentin arkasındaki tepeleri yeşerip büyüyen sık ormanlar kaplıyor. Kuşlar uçup duruyor gökyüzünde. Daha önce hayal bile edilmemiş yeni yeni yaratıklar boy gösteriyor sahnede, en sonunda memeli mavi atsinekleri gelip bunların arasına katılıyor. Ne var ki, eski Danzig dağılıp yıkılıyor. Binaların zengin süslemelerle donatılmış ön cepheleri ufalanıp dökülüyor. Kuleler, çatlayıp devriliyor. Çatıların ön cephesindeki Gotik üçgenler öne doğru kaykılıyor, ardından devrilip yıkılıyor yere. Yavaş yavaş gerçekleşen bir çöküş. Tüm tuğlalar, Sankt Marien Katedrali, tüm kiliseler teslim bayrağını çekiyor.

Söylediklerini noktalayarak şöyle diyor dişi fare: Böylelikle insan soyunun kafasından çıkan o berbat düşüncenin kökü kazındı. İnsanoğlunun en son yarattığı hilkat garibesinin hesabı görüldü. O metal yazıda söylenen şeyi bizler uyguladık pratikte, insan değil. Gelecekte yaşamını sürdürecek hiçbir şey yok ki, onun bir zaman var olduğuna tanıklık edebilsin.

Ben, her zamanki gibi hayır diyorum. Kim bilir, dişi fare, rica ederim, bakarsın biz insanlar son bir umutla...

Ha evet, seni kapsülünde oturmuş yerküresinin çevresinde durmadan dönüp dolanan seni unuttuk hepten. E, yeni tasarılardan, randevulardan ne haber?

Kikirdemesinin arasında şöyle sürdürüyor konuşmasını: Neden olmasın? Madem artık var olmaktan çıktı, insan umutlara kaptırabilmeli yine kendini; kaptırabilmeli ki bizlere fırsat çıkıp sizleri rüyamızda gördük mü, güleceğimiz bir şey bulunsun...

Sözlerinin gerisi kahkahalar içinde eriyip gidiyor; kahkaha büyüyor giderek, yeryüzünü kucaklayan bir kıvanca dönüşüyor. Sayılamayacak kadar çok kuyruklarıyla kendileri için eğlenceli bir nesne oluşturduğum yavrular ve yavruların yavruları.

Yine de,diyorum ben, yeterince umut var, siz rüyada görülen farelerin değil, gerçekte bizlerin...

Biz fareler, senin rüyanda göremeyeceğin kadar gerçeğiz.

Ama her şeye karşın zorunlu olarak...

Zorunlu bir şey yok artık, hiçbir şey!

Ama ben istiyorum ki, istiyorum ki yeniden...

Neymiş istediğin, neymiş bakalım?

Diyelim ki, biz insanlar hâlâ varız...

Pekâlâ, diyelim ki varsınız.

...artık birbirimiz için, ayrıca barış içinde güzel güzel, duyuyor musun, dişi fare, sevgiyle ve sevecenlikle, doğanın bizi yarattığı gibi tıpkı...

Güzel bir düş, dedi dişi fare, ardından silinip gitti.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: Bir dilek gerçekleşiyor; Nuh'un gemisinde farelere yer yok; insandan yalnız çöp kalıyor geriye; bir gemi sık sık isim değiştiriyor; dinozorların soyu tükeniyor; eski bir tanış çıkageliyor; bir kart, Polonya gezisine çağırıyor; dik yürüme egzersizleri yapılıyor ve örgü şişleri harıl harıl şakırdayıp duruyor.

Sayfa 5

İKİNCİ BÖLÜM: Sahtekârlık üstadlarının ismi açıklanıyor ve fareler moda oluyor; her şeyin son bulduğu yadsınıyor; Hänsel ve Gretel kaçıp gidiyor; Üçüncü Programda Hameln üstüne bir konuşma var; biri bir yolculuğa çıksın mı, çıkmasın mı bilemiyor; gemi kaza yerinde demirliyor; yemekte ekşili köfte çıkarılıyor sofraya; insanlar yığın yığın yanıp kavruluyor ve fare toplulukları dört bir yanda trafiği tıkıyor.

Sayfa 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Mucizeler gerçekleşiyor; Hänsel ile Gretel kente yerleşmek istiyor; bizim Bay Matzerath akıl denen şeye kuşkuyla bakıyor; beş hamakta yatanlar var; Üçüncü Programın yayınına ara vermesi gerekiyor; Stege'de mevsim sonu indirimli satışları yapılıyor, Polonya'da ise yokluk kol geziyor; bir film kadın oyuncusu baş tacı ediliyor ve hindiler tarihe geçiyor.

Sayfa 80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Veda; imzaya hazır bir anlaşma bekliyor; Hänsel ile Gretel gidecekleri yere varıyor; fare pisliği geçiriliyor ele; bir pazar atmosferi hüküm sürüyor; Kızılca Kıyamet gelip çatıyor derken; birkaç altın sikke fazla; Malskat askere gidiyor; kadınlardan ayrılmak kolay olmuyor ve gemi tebeşir kayalarının ardında demirliyor.

Sayfa 116

BEŞİNCİ BÖLÜM: Bir uzay kapsülü dünya çevresinde dolanıyor; bizim Bay Matzerath kötümserliğe kaptırıyor kendini; dişi fare, korku eksikliğinden yakınıyor; Gdansk kenti dıştan hiç hasara uğramıyor; kadınlar, kulaksı denizanaları konusunda kavgaya tutuşuyor; Hänsel ve Gretel, eyleme çağırıyor herkesi; insan soyunun eğitimi sürdürülüyor ve ödül töreninde bir konuşma yapılıyor.

Sayfa 161

ALTINCI BÖLÜM: Fare-insan'ın varlığı olasılık kazanıyor ve nöbet tutmalarda düşleniyor; dişi farenin çevreyi tanıdığı anlaşılıyor; Kaşubya otu dal budak salıyor; kadınlara düzmece isimler takılıyor; temizlik işleminin hemen ardından insansonrası tarih başlıyor; benim hata kaynağı olduğum saptanıyor; büyük parada güç, Wilhelm Grimm'in kafasında bir düşünce var.

Sayfa 197

YEDİNCİ BÖLÜM: Federal Parlamento önünde yapılan konuşma; Yedi Cüce'nin bireyler oldukları anlaşılıyor; *Ilsebill*'den karaya çıkan beş kadın macera arıyor; denizanaları bazen yüksek, bazen alçak sesle şarkılar söylüyor; bizim Bay Matzerath, gideceği yere varıyor; Malskat, Sankt Marien katedralinin yüksek korasında Gotik jimnastik oyunlarını sürdürüyor; yalnız kalmış dişi fare sızlanıyor; Uyuyan Prenses'in eline örekenin ucu batıyor ve *Ilsebill* Vineta'nın üzerinde demirliyor.

Sayfa 241

SEKİZİNCİ BÖLÜM: Beş dakikalık saygı duruşu; Anna Koljaiczek'in doğum günü kutlanmaya başlıyor; filmde ve gerçekte guguk kuşu ötüyor; gemideki kadınlar süslenip püsleniyor, takıp takıştırıyorlar; Oskar büyükannesinin eteklikleri altına giriyor emekleyerek; hemen her şey son buluyor ve Bischof dağında çarmıhlar kuruluyor.

Sayfa 291

DOKUZUNCU BÖLÜM: Kadınlar, canlanıp diriliyor yeniden; ülke yönetimsiz kalıyor; açlık canavarı ortalıkta kol geziyor; iki mumya aksesuvarıyla birlikte bir başka yere taşınıyor; ardından tarımcılık başlıyor; fare, kuş ve ayçiçeği tek bir görüntü oluşturuyor; insanlar, bu yeryüzünde yaşamamış sanki; dört bir yanda tomurcuklanmalar, filizlenmeler, sarılıp dolanmalar, Oskar, bir kez daha çıkıp konuşuyor ve ilk sessiz değişiminden sonra hasat bayramı kutlanıyor.

Sayfa 333

ONUNCU BÖLÜM: Şölende bir fırtına kopar; bizim Bay Matzerath ayakta kalmayı başarır; dişi fare, denizde sürüklenen gemiye ilişkin bazı gizleri açığa vurur; Prens kaçıp gider; Hameln konusunda yeni bilgiler verilir; tıkış tıkış fareler umutla bekleşir; Travemünde'yle ilgili bir haber çıkmaz postadan ama yeni çağrı başında çanlar çalar.

Sayfa 381

ON BİRİNCİ BÖLÜM: Gelenler, geldikleri yere yerleşiyor; Uyuyan Güzel uykusu korkunç şekilde sonlanıyor; Hameln'de dünyaya gelen üçüzler herkesi şaşırtıyor; Lübeck'teki resim sahtekârlığı davası karara bağlanıyor; Ambar adası fazla dar; bizim Bay Matzerath'ın ilerde olacakları önceden bildiği bir kez daha görülüyor; Watsoncrickler disiplin ve düzeni sağlıyor ve -postacı iyi haberler getirdiği için- müzik avutuyor insanı.

Sayfa 420

ON İKİNCİ BÖLÜM: Bir araba geçmişe doğru yol alıyor; iki yaşlı bay, eski zamanlardan konuşuyor; güzel bukleli saçlarıyla bir başka Damroka çıkıyor ortaya; müzelik eserler koleksiyonu yapılıyor ve fareler besiye çekiliyor; üzücü bir haber, doğum günü şenliğini berbat ediyor; Solidarnosc, işin içinden zaferle çıkıyor, ama insandan hiçbir şey kalmıyor geriye ve son umut yavaş yavaş sönüyor.

Sayfa 461

GÜNTER GRASS

DİŞİ FARE

Bir dilek gerçekleşiyor; Nuh'un gemisinde farelere yer yok; insandan yalnız çöp kalıyor geriye; bir gemi sık sık isim değiştiriyor; dinozorların soyu tükeniyor; eski bir tanış çıkageliyor; bir kart, Polonya gezisine çağırıyor; dik yürüme egzersizleri yapılıyor ve örgü şişleri harıl harıl şakırdayıp duruyor.

Noel armağanı olarak bir fare diledim kendim için, insanlığın eğitimi üstüne bir şiir yazacaktım, farenin bana uyarıcı sözcükler sağlayacağını umuyordum. Aslında deniz üstüne, benim o Baltık Bataklığı üstüne bir şeyler çiziktirmekti niyetim; gelin görün ki, hayvan ağır bastı. Dileğim gerçekleşti. Noel ağacının altında fare, bir sürpriz gibi çıkıverdi karşıma.

Desen: Günter Grass

5200000TL

ISBN 975-308-180-4
9 789753 081801